

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

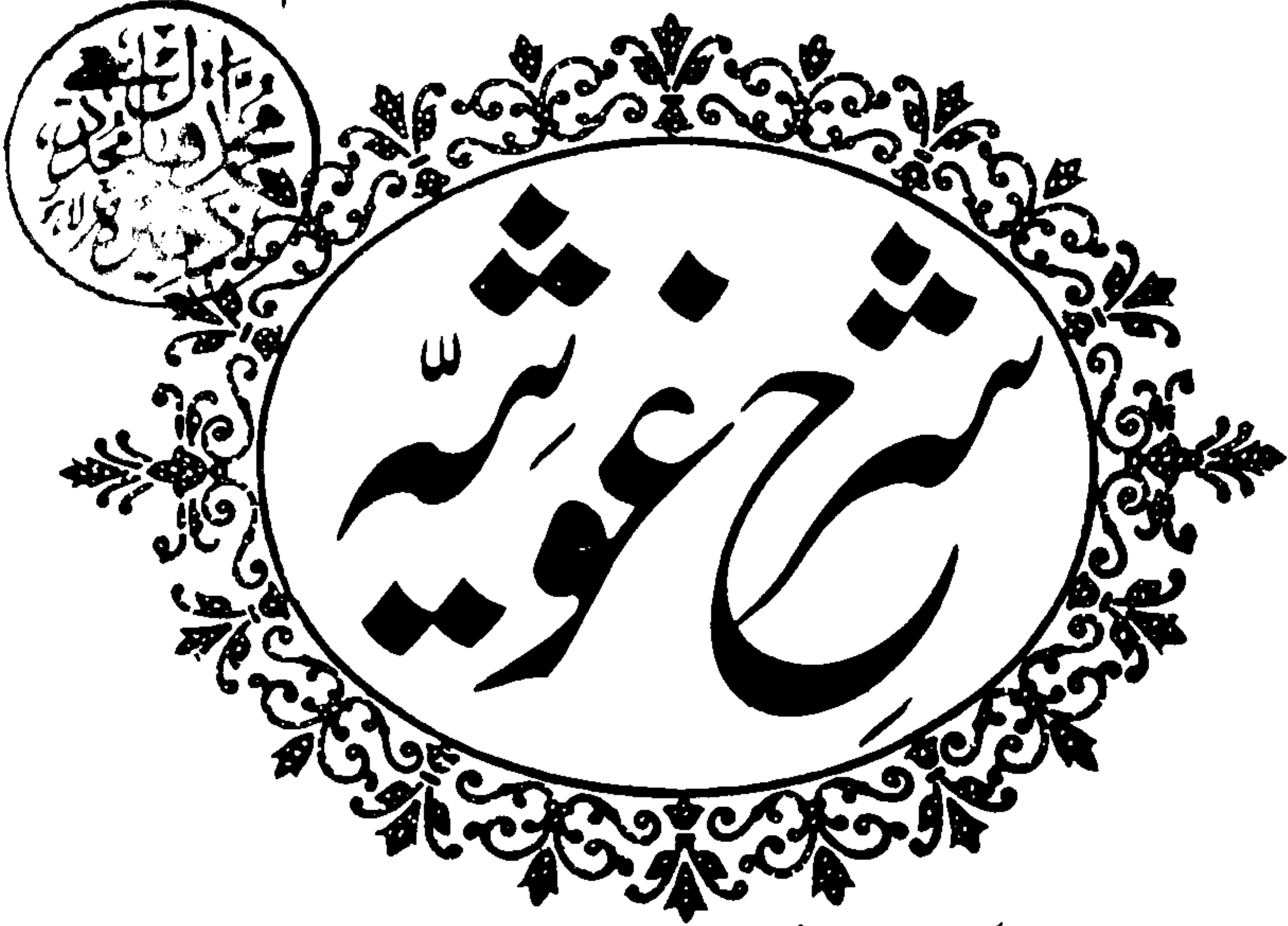

الحمد لله الذي جعلنا من أمة محمد
صلى الله عليه وسلم خير أمة أخرجت للناس
وآل محمد الطيبين الطاهرين
الذين هم خير خلق الله

حدیث مبارکہ کی عظیم شان کتاب
اصح الکتب بعد کتاب اللہ الصّحیح البخاری
کی
فارسی میں جامع، مکمل اور مدلل شرح بنام

از حضرت محدث کبیر فقیہ فخر، غواص بحر حقیقت و معرفت علاء اجل

سید شہداء محمد عورت علیہ السلام

پشاور ٹیم لاہوری المتوفی ۱۳۰۳ھ
بن

حضرت ابوبکر کاتب سید احسن ٹھٹوی ثم پشاوری قادی گیلانی المتوفی ۱۳۱۵ھ

رحمہما اللہ تعالیٰ علیہما

از قلم صاحبزادہ سیدہ امینہ بیگم صاحبزادہ سیدہ امینہ بیگم
حفظ سید زفا شاہی قادی گیلانی

یکہ توت پشاور شہر ۱۳۱۲ھ

135339

جملہ حقوق طباعت و اشاعت بحق مترجم محفوظ است

بخاری شریف کا یہ پہلا پارہ شرح غوثیہ شریف
بزبان فارسی محدث کبیر حضرت شاہ محمد غوث رحمۃ اللہ علیہ
کے اپنے قلم مبارک سے تحریر کئے گئے تفاسی نسخے کا عکس شائع کیا گیا۔

نام کتاب :- شرح غوثیہ صحیح البخاری شریف

شارح :- حضرت محدث کبیر سید شاہ محمد غوث رحمۃ اللہ علیہ

شاہ محمد غوث بٹاوری ثمر لاهوری و خداتہ العلمیہ

از :- ڈاکٹر ام سلمی گیلانی

طبع اول :- ۱۴۱۲ھ بمطابق ۱۹۹۲ء عیسوی

تعداد :- ایک ہزار دیکھ (۱۱۰۰)

مطبوعہ :- رضوان پرنٹنگ پریس ڈھکی نامہ پشاور

قیمت :- ۱۲۵/- روپیہ صرف

مکتبہ الحسن یکہ ٹوٹ پشاور شہر

پارہ دوم کا اردو ترجمہ ہو چکا ہے اور انشاء اللہ کتابت کے مرحلے سے
گزر کر شائع کر دیا جائیگا۔ نیز پارہ سوم ترجمے کے مراحل میں ہے۔
ترجمہ مکمل کرنے کے بعد انشاء اللہ وہ بھی شائع کر دیا جائے گا۔

شاه محمد غوث بشاری ثم لاهوری وخدماتہ العلمیہ

ڈاکٹر اُم سلمیٰ لیکچرار جناح کالج برائے خواتین جامعہ بشار

المحدث الكبير شاه محمد غوث بشاری ثم لاهوری بن سید حسن البشاری ثم الطهوی بن سید عبد اللہ البغدادی ثم الطهوی الفاضل الشهير المحدث الاعظم، الفقيه الافخم، المطلع على حقائق الشريعة ومواردها، العارف بغوامضها، بحر العلوم والفنون، شيخ المفسرين والمحدثين، آية الزاهدين واورع العابدين، العلامة الفهامة عارف العلوم الالهية والتوحيدية وغواص بحر الحقيقة، سند الاتقياء وامام الازكيا ولد سنة ١٠٩١ هجرى في سلطان بور، منطقة بگرام المعروفة حالياً ببلدة بشار، وتوفي سنة الف ومائة وثلاثة وسبعين من الهجرة ١١٧٣ هجرى ١٧٥٩ عيسوى) في بلدة لاهور. نسبه يتصل بعد ستة عشر شخصاً في شجرة نسبه بحضرة ابي محمد محي الدين السيد عبدالقادر الجيلاني، الحسنى والحسينى والبغدادى رحمه الله تعالى عليه وهو من سلالة سيدنا على ابن ابي طالب رضى الله تعالى عنه نشأ رحمه الله تعالى في بلدة بشار وحصل على التربية في حجر والده المكرم رحمه الله تعالى عليه وحفظ كلام الله لما بلغ سنة سبع سنين^١ واكتسب العلوم العربية والفنون العقلية. ولما مضت ثمانية عشر عاماً من عمره عنى بالتفسير والحديث، والفقه، والبصائر والنحو، والفصاحة والبلاغة، والفلسفة، والمنطق والكلام والمباحث والمناظرة وغيرها

١ بحديث كبير حضرة شاه محمد غوث كى دینی و علمی خدمات، ڈاکٹر اُم سلمیٰ ص ٧٦ طبع فی المطبعة العربیہ لاہور جون ١٩٩٠ء
٢ بقول عبدالحلیم اثر فی کتابہ "روحانی رابطہ" ص ٦٥٥. المنطقة التي تقع نحي بشار نحو الجنوب الغربي من باب بارزقا وسردچاه ای نحو الشرق من کوتله محسن خان وبالامانوی ونحو الغرب من وزیرباغ، والى على جانبها المقابر والبساتين ومرقد پيرسيد حسن فكانت قرية معمورة في ملك المنطقة في ذلك الزمان وتلك القرية كانت تسمى باسم سلطان پور. ٣ كان بشار، يسمى باسم بگرام او بگرام ريفتم الباء وكسرها. في قديم الزمان وكان الناس يذكرونه باسم بربشار، ايضاً وكان محيوى مشتمل على ثرقتند وكابل وبخارا الكونامه، ابو الفضل ج اص ٢١. ٤ حضرة شاه محمد غوث رحمه الله تعالى عليه كى دینی و علمی خدمات، ڈاکٹر اُم سلمیٰ ص ١٠٥
٥ در کتب و سلوک و بیان حقیقت و معرفت ر خطی حضرت شاه محمد غوث رحمه الله عليه ص ٦١ مملوکه سید محمد امین شاه قادری (جاری) له ایضاً... ص ٥٥ ایضاً... ص ٥٥.

وايضاً حصل على علم الفقه عن العلامة اخوند محمد نعيم پاپيني رحمه الله تعالى ام ۱۱۲۱ھ
 في بلدة جلال آباد و فائز فوزاً عظيماً فيه واخذ سند الحديث من المحدثين الكاملين
 الافاضلة في بلدة لاهور. وسلسلة هذا السند كما ذكرها عبد المحي الحسنی كما يلي. شاه
 محمد غوث عن جان محمد كلان الله عن عبد الحميد لاهوري و تيمور لاهوري و هما عن محمد سعيد
 المعروف و دے ميان و هو عن عبد الكريم سهروردی عن شيخ عبد الله بن شمس الدين القادري
 السلطان پوري عن شيخ ابراهيم بن معين بن عبد القادر الحسيني الابرجي ثم دهلوی
 عن المحدث عليم الدين، ثم قال سيد عبد المحي الحسنی.

”سافر الى الحرمين الشريفين فحج وزار واخذ الحديث ثم رجع الى الهند
 ودخل منه في عهد غياث الدين خلجي“

بعد فراغه من العلوم الظاهرية والفنون العقلية انطف توجّهة الى سلوك الباطنية و
 تزكية النفس والرياضات والمجاهدات بوساطة الشيخ المكرم والده صاحب الطريقة

(بقية حاشية صفحة گذشته) ۱ روحاني رابطة عبد الحليم اثر افغاني ص ۶۱۲

۲ در کسب و سلوک و بيان حقيقت و معرفت (خطی) ص ۱۰۷.

۳ ايضاً ص ۶۴

۴ له توفي سنة ۱۱۲۰/۲۱ هجري، تذكره علماء هند، مولوي رحمن علي ص ۱۴۴ نول کشور رکھنو۔

۵ حدائق الحنفية، فقير محمد جهلمی ص ۳۳/۴۳، نزہة الخواطر، عبد المحي الحسنی، ج ۲ ص ۵۵، دائرة المعارف

العثمانية حيدرآباد دکن ۱۲۷۶ هجري، خزينة الاصفياء، مفتي غلام سرور لاهوري، ج ۲ ص ۱۱۴، ثم هذا کھنو ۱۸۷۳

مدينة الاولياء، محمد دين کليم ص ۱۴/۱۵، مكتبة نبويه گنج بخش روڈ لاهور۔

۶ له توفي سنة ۱۱۲۰ هجري ربيعہ بہادر شاہ اول، خزينة الاصفياء، ج ۲ ص ۱۱۴، نقوش لاهور غبر

فروہری ۱۹۶۲ ص ۵۰۲، لاہور کے اولیائے سہرورد۔ محمد دين کليم ص ۲۹۶، مدينة الاولياء ص ۳۷۴

۷ خزينة الاصفياء، مفتي غلام سرور ج ۳ ص ۱۱۳۔

۸ له توفي سنة ۱۰۸۵ هجري بعهد عالمکين۔ اسرار التصوف ج ۲ ص ۹۵۔ مدينة الاولياء محمد دين کليم

ص ۳۷، خزينة الاصفياء، مفتي غلام سرور لاهوري ج ۲ ص ۱۰۵۔

۹ له توفي ۲۷ رجب سنة ۱۰۵۵ هجري في بلدة لاهور۔ نزہة الخواطر، عبد المحي الحسنی ج ۵ ص ۲۴۳

۱۰ ايضاً ص ۲۴۳ ج ۵

۱۱ ايضاً ص ۲ ج ۴

۱۲ نزہة الخواطر، عبد المحي الحسنی، ج ۴ ص ۲۴۹ (جاری)

العالیة القادریة وکما لها فی مدّة ست سنین^{۱۹} واعطاء خرقة الخلافة الشیخ السیدین
القادری الجیلانی المتهتوی ثمّ بشاوری المتوفی سنة ۱۱۱۵ھ من الهجرة^{۲۰} ووصاه علی
اقامة الدین واتباع سنة النبی الامین والاستقامة علی الاذکار القادریة وسمیت
هذه السلسلة بالسلسلة الذهبیة^{۲۱}.

نبذة من ذکر تالیفاتہ رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ، الف کتاباً
باللغة الفارسیة وهی شرح صحیح البخاری ورسالتین فی مسألة
التوحید، وشرح فصوص الحکم للفصّر الاول (فص آدمیہ)
وشرح قصیدة غوثیة، وکتاب در کسب وسلوک و بیان حقیقت و
معرفت، وبعضها باللغة العربیة اعنی رسالة اصول حدیث الرسالۃ
فی مسألة التوحید، جوائز ذکر جهر، مناجات و کتاب فی
اسرار التوحید وغيرها. وان مؤلفاته كانت اجابة الی حاجات
العصر. وذلك ینظر من غرض کل تصنیفة الذی ینتہ فی بدهة
ابتداء مؤلفاته. كما قال فی رسالة اصول حدیث،

”وقد صنف فیها کتب كثيرة لكن لما شاهدت تکاسل الناس
عن مطالعتها اردت ان اکتب رسالة مختصرة مشتملة لما لا بد
لطالب العلم منه“^{۲۲}
وکذا اظهر عن غایة تصنیف شرح صحیح البخاری باللغة الفارسیة
وقال!

”می گوید بنده ضعیف محمد غوث بن سید حسن غفر له اللہ تعالیٰ ذنوبهما
وسترفی الدارين عیوبهما که چون فوز بسعادات موقوف بر اتباع نبوی
علیه افضل الصلوة وتسلیمات است واتباع بی اطلاع بر علم حدیث
میسترنمی شود. واصلح الکتب المصنفة فی علم الحدیث کتاب صحیح البخاری
است، لهذا فقیر را شوق مطالعة او غالب بود و اکثر اوقات اشتغال به او
داشت و در این ایام قصد بر آن شد که شرح آنرا ملاحظہ نموده ترجمہ او
بزبان فارسی باید نوشت تا نفع او عام شود“^{۲۳}.

(بقیہ حاشیہ صفحہ گزشتہ) ^{۱۹} در کسب وسلوک و بیان حقیقت و معرفت (خطی) شاه محمد غوث رحمۃ اللہ علیہ ص ۶۲

۲۰ ایضاً ۶۲

۲۱ محدث کبیر حضرت شاه محمد غوث رحمۃ اللہ علیہ کی دینی و علمی خدمات . ڈاکٹر ام سالی منہ

۲۲ رسالہ اصول حدیث (خطی) شاه محمد غوث رحمۃ اللہ علیہ ص ۶۱ مملوکہ جناب سید محمد امیر شاہ قادری گیلانی

۲۳ شرح صحیح البخاری (خطی) حضرت شاه محمد غوث رحمۃ اللہ علیہ ص ۶۱ مملوکہ جناب سید محمد امیر شاہ قادری گیلانی

والحق ان شاه محمد غوث كما واجتهد اجتهاداً كاملاً في التصوف وفلاسفة الالهيات
والحكمة والعبادات والرياضات والتوحيد باساليب التقليد الكاملة بلا تنقيد للمتقدمين
المسترشدين الكاملين بزراع التحرير والتصنيف مدققاً ومحققاً فبعينه قد تحققت
عظيماً في مساعيه الجميلة التي كانت متعلقة بنشر و اشاعة علم الحديث فصارت في
شبه القارة الهندية بقعة نور من انوار ضياء الحديث لنبينا صلى الله عليه وآله وايضاً في
زمان الذي كما ثبت اشتغال شيخ عبدالحق محدث دهلوي رحمه الله تعالى واولاده ..
الامجاد وتلامذه و امام رباني مجدد الف الثاني شيخ احمد سرهندي رحمه الله تعالى و
اولاده وتلامذه و امام شاه ولي الله دهلوي رحمه الله تعالى واولاده وتلامذه
رحمهم الله تعالى عليهم اجمعين وبالتخصيص اذكروا اشتغال علماء المحدثين
لاهور في اشاعة وترويج علم الحديث اشتغال الكامل والتام في سنة الهجرية ١١٣٨ و
الميلادي ١٧٢٥ في تطبيقها لما كانت جو افغانستان فقيهاً بعينه شري في مضافاته اعني
بشاور . جناب فخر المحدثين حضرة شاه محمد غوث رحمه الله تعالى متمكناً على
مسند الحديث المقدس بتوفر شانه وشوكة مرتبته تمكيناً يؤدي فرائض تدريس
وتعليم حديث النبي صلى الله عليه وآله وجاهد لاشاعة شرايع دين محمد صلى الله عليه وآله واصحابه
المقربين . كما قال حضرة شاه محمد غوث رحمه الله تعالى في جواز ذكر جهر (خطي)
” لكن لما كان بعض العلماء مانعين للجهر فاردت ان ابين جوازه
مستعيناً بالله . الحمد لله الذي بعزته وبجلاله تتم الصلوات و
الصلوة والسلام على رسوله وحيبيه محمد وآله واصحابه
الطيبين الطاهرين وانز واجه الطاهرات اما بعد ! فيقول
العبد الضعيف محمد غوث بن سيد حسن غفر الله ذنوبهما وستر غيوبهما
ان ذكر الله تعالى افضل الاعمال وهو على قسمين خفي وجهر والخفي
ايضاً على قسمين قلبي^{٢٥} ولساني^{٢٦} فلا شك في استحباب الخفي بالقسمين
بالاتفاق واما الجهر فهو جائز ثابت بلا اشتباه . فاعلم ان الجهر
بالذكر جائز بالكتاب والسنة وقول المجتهدين وفعل المشايخ^{٢٧} .

٢٤ . الحفظ للشئ ذكر تذكره ، والذكر ايضاً الشئ ويجري على اللسان والذكر . جرى الشئ على لسانك

وقد تقدم ان الذكر لغة في الذكر ذكره ذكراً او ذكراً لسان العرب ، ج ٤ ص ٣٠٨ .

٢٥ قلبي : ويكون بالقلب وهو ان يتفكر في عظمة الله تعالى . تفسير غازي شيخ المحدثين علامه بغوي رحمه الله

ص ١ . الطبعة الاولى بمطبعة التقدم العلمية بمصر سنة ١٣٣١ هـ . ويكون بالقلب وهو في التفكير

في دلائل الدالة على وحدانية وابداع خلقه . تفسير فتح البيان ج ١ ص ٢٣

لله لسان . الذكر يكون باللسان وهو ان يسبحه والحمد ونحو ذلك من الاذكار ما ثور ايضاً ص ٢٠٣ ج ١
٢٦ جواز ذكر جهر (خطي) ص ٢٤ .

- ۱۳) روحانی رابطہ، عبدالحلیم اثر افغانی، ادارہ اشاعت باہور۔
 ۱۴) لاہور کے اولیاء سہرورد، محمد دین کلیم، مکتبہ نبویہ گنج بخش روڈ لاہور ۱۹۶۹ء
 ۱۵) لسان العرب، علامہ ابن منظور، نشر ادب الجوزہ ۵-۴ھ ہجری
 ۱۶) محدث کبیر حضرت شاہ محمد غوث رحمہ اللہ تعالیٰ کی دینی و علمی خدمات، ڈاکٹر ام سلمیٰ
 "المکتبۃ العربیہ" لاہور ۱۹۹۰ء
 ۱۷) مدینۃ الاولیاء، محمد دین کلیم، مکتبہ نبویہ گنج بخش روڈ لاہور۔
 ۱۸) نزہتہ النواظر، علامہ عبدالحی الحسنی۔ ادارہ معارف العثمانیہ حیدرآباد دکن ۱۳۷۶ھ ہجری
 ۱۹) نقوش، لاہور نمبر فروری ۱۹۶۲ء۔

(ترجمہ)

الفاضل الشہیر، المحدث الاظم، الفقیہ الافخم، بحر العلوم والفنون عالم علوم عقلیہ و نقلیہ، عارف العاوم الہیہ،
 وتوحیدیہ، مطلع انوار شریعت، واقف اسرار طریقت وغواص بحر حقیقت شیخ التفسیر والمحدثین، سرتاج زاہدین،
 امام العابدین، سند التقلید، و امام الازکیار، العلامة الفہامہ المحدث الکبیر الشاہ محمد غوث پشاوری ثم لاہوری بن
 ابوالبرکات سید حسن ٹھٹھوی ثم پشاوری بن حضرت سید عبداللہ شاہ صحابی بغدادی ثم ٹھٹھوی کی پیدائش،
 ۱۰۹۱ھ ہجری موضع سلطان پور علاقہ بگرام میں ہوئی جو آج کل پشاور ہے اور ۱۱۷۳ھ ہجری میں بمقام لاہور۔
 وفات پائی۔ آپ کا سلسلہ نسب سولہ پشت کے بعد ابو محمد محی الدین سید عبدالقادر الجیلانی الحسنی و الحسینی
 والبغدادی سے مل جاتا ہے۔ اور آپ سیدنا علی بن ابی طالب رضی اللہ تعالیٰ عنہ کے نسب تھے۔ پشاور ہی میں پروان چڑھے۔
 اور اپنے والد گرامی قدر سے گھر میں تربیت حاصل کی۔ سات سال کی عمر میں قرآن حکیم حفظ کر لیا۔ پھر علوم عقلیہ و نقلیہ سے فراغت حاصل کی اور اٹھارہ
 برس کی عمر میں حدیث، فقہ، صرف، نحو، فصاحت و بلاغت، فلسفہ، منطق، کلام، مباحثہ و مناظرہ وغیرہ پر پید طولی حاصل کر لیا۔

۱۔ محدث کبیر حضرت شاہ محمد غوث کی دینی و علمی خدمات، ڈاکٹر ام سلمیٰ ۷۶ مطبع العربیہ۔ لاہور جون ۱۹۹۰ء

۲۔ عبدالحلیم اثر افغانی لکھتے ہیں کہ پشاور شہر کے دروازہ بازرقان اور دروازہ سردچاہ کے جنوب مغرب موجودہ بالاماری، کوئلہ محسن خان کے مشرق موجود
 وزیر باغ کے مغرب اور اس کے تمام درمیانی علاقے کو جس میں قبرستان، باغات اور حضرت سیدنا رحمۃ اللہ علیہ کا مزار بھی شامل ہے علاقے کے اس مقام
 پر ایک تاریخی گاؤں آباد تھا جس کا نام سلطان پور تھا۔ روحانی رابطہ ص ۶۵۔

۳۔ بگرام یا بگرام پشاور ہی کا دوسرا نام ہے اور لوگ اسے پشاور کے نام سے پکارتے تھے۔ اور اس پر گنہ میں کابل ثمر قند اور بخارا شامل تھے
 اکبریا، ابوالفضل ج ۱ ص ۲۴۸۔ ۴۔ حضرت شاہ محمد غوث کی دینی و علمی خدمات، ڈاکٹر ام سلمیٰ ص ۱۰۱۔

۵۔ در کتب و سلوک و بیان حقیقت و معرفت (قلمی) شاہ محمد غوث ص ۶۱ مملوکہ سید محمد امین شاہ قادری گیلانی

۶۔ ایضاً ص ۵۲۔ ۷۔ ایضاً ص ۵۵۔

آپ نے علامہ اخوند محمد نعیم پابینی رحمۃ اللہ علیہ م ۱۱۲۱ھ ہجری سے موضع جلال آباد میں علم فقہ کی تعلیم حاصل کی اور سند علم حدیث لاہور کے اکل محدثین سے حاصل کی۔ جیسا کہ ابو المحسنی الحسنی لکھتے ہیں۔

شاہ محمد غوث نے جان محمد کلان سے آپ نے ہر دو حضرات عبد الحمید لاہوری اور تیمور لاہوری سے اور انہوں نے محمد اسمعیل المعروف ودعی سے اور آپ نے عبد الکریم مہر ردی سے آپ نے شیخ عبداللہ بن شمس الدین القادری السلطان پوری سے اور آپ نے شیخ ابراہیم بن معین بن عبد القادر الحسینی الایرجی ثم دھلوی سے اور آپ نے محدث علیم الدین سے سند حدیث حاصل کی۔

جناب سید عبد المحسنی الحسنی مزید لکھتے ہیں کہ آپ نے حرمین الشریفین کا سفر اختیار کیا۔ حج اور زیارت بھی کی اور علم حدیث بھی حاصل کیا۔ پھر بعہد غیات الدین خلجی ہند کے علاقہ مند میں واپس آئے۔ علوم ظاہریہ و فنون عقلیہ سے فراغت کے بعد اپنے والد ماجد کی زیر نگرانی سلسلہ عالیہ قادریہ میں سلوک باطنی، تزکیہ نفس، ریاضات و مجاہدات کی طرف توجہ کی اور چھ سال کے عرصے میں مکمل کر لیا۔ اور ۱۱۱۵ھ میں حضرت شیخ سید حسن القادری الجیلانی المصطوی ثم پشوری نے خرقہ خلافت عطا کیا۔ اور ساتھ ہی دین اسلام کے قیام اور پیروی سنت نبوی علیہ الصلوٰۃ والسلام اور اذکار قادریہ پر استقامت کی تلقین کی۔ اور آپ کے اس سلسلہ بیعت کو سلسلہ الذہب کہا جاتا ہے۔ آپ کثیر التصانیف مصنف تھے۔ راجح الوقت زبان فارسی میں شرح صحیح بخاری، دو رسائل مسئلہ توحید پر فصوص الحکم کی فصل الاول کی شرح قصیدہ غوثیہ کتاب در کسب سلوک بیان حقیقت و معرفت وغیرہ تصنیف فرمائی اور کچھ تصانیف عربی زبان میں بھی ہیں۔ مثلاً رسالہ اصول حدیث، رسالہ بر مسئلہ توحید، جواز ذکر چہر، مناجات اور کتاب اسرار التوحید وغیرہ وغیرہ۔ آپ کی تمام تالیفات وقت حاضر کی ضرورت کی مطابقت تھیں۔ اور آپ اپنی ہر تصنیف کی غرض و غایت نہایت روشن پیرائے میں بیان کرتے ہیں۔

رسالہ اصول حدیث میں لکھتے ہیں۔ ”اگرچہ اس سلسلے میں بہت سی تصانیف موجود ہیں لیکن جب میں نے یہ مشاہدہ کیا کہ لوگ ان کے مطالعے میں تساہل کرتے ہیں تو میں نے ارادہ کیا کہ ایک مختصر مگر جامع رسالہ لکھوں جو حدیث کے طالب علم کیلئے انتہائی ضروری امور پر مشتمل ہو۔“

- ۱۰ روحانی رابطہ، عبد الحلیم اثر افغانی ص ۶۸۲۔ ۱۱ در کسب سلوک بیان حقیقت و معرفت (قلمی) ص ۱۰۶، ص ۱۰۷۔ ۱۲ در کسب سلوک بیان حقیقت و معرفت (قلمی) ص ۶۴۔ ۱۳ توفی سنہ ۱۱۲۰/۲۱ ہجری تذکرہ علمائے ہند مولوی رحمان علی ص ۱۔ ۱۴ نول کشور لکھنؤ۔ حدائق الحنفیہ فقیر محمد جلی ص ۲۳۳/۲۳۴، نزہۃ الخواطر عبد المحسنی ج ۲ ص ۵۵، دائرۃ المعارف العثمانیہ حیدرآباد دکن ص ۱۳۷۶ ہجری۔ خزینۃ الاصفیاء، مفتی غلام سرور لاہوری ج ۲ ص ۱۱۔ ۱۵ نرسند لکھنؤ ۱۸۷۳ء، مدینۃ الاولیاء۔ محمد دین کلیم ص ۲۸۵/۲۸۴۔ ۱۶ مکتبہ نبویہ گنج بخش رڈ لاہور۔ ۱۷ بہادر شاہ اول کے عہد میں ۱۱۲۰ ہجری میں وفات پائی، خزینۃ الاصفیاء ج ۲ ص ۱۱۴، نقوش لاہور نمبر فروری ۱۹۶۲ء، لاہور کے اولیاء سہرورد۔ محمد دین کلیم ص ۲۹۶، مدینۃ الاولیاء ص ۳۷۴۔ ۱۸ خزینۃ الاصفیاء مفتی غلام سرور ج ۲ ص ۱۱۳۔ ۱۹ عالمگیر کے عہد میں ۱۰۸۵ ہجری میں وفات پائی، اسرار التصوف ج ۲ ص ۹۵، مدینۃ الاولیاء۔ محمد دین کلیم ص ۲۷، خزینۃ الاصفیاء مفتی غلام سرور لاہوری ج ۲ ص ۱۰۵۔ ۲۰ ۲۱ رجب سنہ ۱۰۴۵ ہجری میں بمقام لاہور وفات پائی، نزہۃ الخواطر عبد المحسنی ج ۵ ص ۲۴۳۔ ۲۱ ایضاً ج ۵ ص ۲۴۲۔ ۲۲ ایضاً ج ۴ ص ۲۴۹۔ ۲۳ در کسب سلوک بیان حقیقت و معرفت (قلمی) شاہ محمد غوث رحمۃ اللہ علیہ ص ۶۲۔ ۲۴ ایضاً ص ۶۲۔ ۲۵ حضرت شاہ محمد غوث رحمۃ اللہ علیہ کی دینی و علمی خدمات۔ ڈاکٹر ایم سلمی ص ۲۔ ۲۶ رسالہ اصول حدیث (خطی) شاہ محمد غوث رحمۃ اللہ علیہ ص ۱۔ مملوکہ جناب سید محمد امیر شاہ قادری گیلانی۔

آپ شرح صحیح بخاری کی غرض تصنیف لکھتے ہیں۔ کہ بندہ ضعیف محمد غوث بن سید حسن، اللہ تبارک و تعالیٰ دونوں کے گناہ گار اور دونوں کے عیوب کی دونوں جہانوں میں پردہ پوشی فرمائے۔ کہتا ہے کہ جب نیکیوں کو پانا نبی کریم علیہ الصلوٰۃ والسلام کی پیروی میں منحصر ہے۔ تو یہ پیروی بغیر حصول علم حدیث کے ممکن نہیں۔ نیز علم حدیث میں جس قدر بھی صحیح کتابیں تصنیف کی گئی ہیں۔ ان میں صحیح تری کتاب صحیح البخاری ہے۔ لہذا احقر کو اس کتاب کے مطالعہ کا شوق بہت غالب تھا اور ہمیشہ اس کا مطالعہ کرتا رہتا تھا۔ انہی دنوں میں یہ ارادہ ہوا کہ اس کی شرح کا مطالعہ کر کے فارسی زبان میں اس کا ترجمہ لکھوں تاکہ اس کا فائدہ عام ہو۔

الغرض آپ نے جس طرح تصوف، فلسفہ الہیہ و حکمت، عبادت و ریاضت اور فلسفہ توحید پر علمائے متقدمین کے نقش قدم پر چلتے ہوئے تحریر و تصنیف کے ذریعے عالمانہ و محققانہ تحقیقات کیں۔ بعینہ علم حدیث کے فروغ و اشاعت میں بینظیر کوشش و سعی سے برصغیر پاک و ہند کے اس حصے کو بقعہ نور بنا دیا۔ جیسا کہ شیخ عبدالحق محدث دہلوی رحمۃ اللہ علیہ اور آپ کی اولاد اجداد و شاگرد، حضرت امام ربانی مجدد الف ثانی رحمۃ اللہ علیہ آپ کی اولاد اور شاگرد، اور حضرت شاہ ولی اللہ دہلوی رحمۃ اللہ علیہ آپ کی اولاد و شاگرد اور بالخصوص علمائے محدثین لاہور نے علم حدیث کی اشاعت و ترویج کے لئے لازوال جدوجہد کی۔ اسی طرح ۱۱۳۸ھ ہجری میں افغانستان کی فقیہانہ فضا میں کابل کے مضافہ پشاور میں فخر المحدثین حضرت سیدنا شاہ محمد غوث رحمۃ اللہ علیہ اپنی علمی شان و شوکت کے ساتھ سند حدیث پر جلوہ افروز تھے۔ اور فرائض درس و تدریس میں مشغول تھے اور شریعت مطہرہ کی اشاعت کیلئے کوشاں تھے جیسا کہ آپ جواز ذکر جہر میں لکھتے ہیں۔

جب میں نے دیکھا کہ بعض علماء ذکر جہر کرنے کو منع کرتے ہیں تو میں نے ارادہ کیا کہ جواز ذکر جہر کو اللہ تعالیٰ کی مدد سے واضح و ثابت کروں۔ تمام اور ہر قسم کی صفت و ثنا اس خالق لازوال کی ذات سے منحصر ہے جس کے جلال و وقار کی بدولت تمام اعمال صالحہ کا اختتام اور دار و مدار ہے اور درود و سلام آپ کے رسول مقبول ﷺ پر کہ جس کا اسم گرامی محمد اور ان کے صحابہ و اولاد پر رحمتوں کا نزول ہو جو کہ کدورت سے پاک اور ہر ایک آلائش سے صاف ہے نیز تمام اہمیت المؤمنین پر بھی ایسا ہی درود ہو۔ اس کے بعد فقیر عبد ضعیف محمد غوث بن سید حسن اللہ تعالیٰ ان دونوں کے گناہ معاف فرمائے اور ہر دو کے عیوب پر پردہ ڈالے یوں کہتا ہے کہ اللہ تعالیٰ کا ذکر تمام اعمال سے افضل عبادت ہے۔ جو دو قسموں پر مشتمل ہے۔ خفی اور جہری۔ اسی طرح سے ذکر خفی کی دو قسمیں ہیں قلبی اور لسانی اس میں کوئی شک نہیں کہ خفی اور جہری دونوں میں سے بالاتفاق خفی افضل ہے لیکن جہری ذکر بھی بلاشک و شبہ جائز ہے۔ تو جان لو کہ ذکر جہر جائز ہے اور یہ کتاب سنت و مجتہدین کے اقوال و مشائخ عظام کے عمل سے ثابت ہے۔

رسالہ اسرار التوحید کی غرض غایت یوں لکھتے ہیں۔ کہ اکثر مشائخ صوفیہ وحدت الوجود کے قائل ہیں اور ان کے اس قول پر شرع مطہرہ کے حلال بہت سے مشتبہ سوالات پیدا ہوئے اس لئے یہ ضروری ٹھہرا کہ ان مشتبہ سوالات کو شریعت محمدی ﷺ کے موافق بیان کیا جائے۔ آپ نے گیارہویں اور بارہویں صدی ہجری میں برصغیر پاک و ہند میں اپنی مساعی جمیلہ سے تبلیغ اسلام اور اصلاح معاشرہ کی بھرپور کوششیں کیں اور غیر اسلامی بدعتوں اور رسومات کی بیخ کنی کی۔ آپ کی تعلیمات آبیوالی نسلوں کیلئے ایک مکمل اور قیمتی سرمایہ ہیں اور عوام الناس کیلئے رشد و ہدایت کا

۲۳ شرح صحیح بخاری (قلمی) حضرت شاہ محمد غوث رحمۃ اللہ علیہ ص ۱۱۰ ملوکہ جناب سید محمد شیبہ قادری گیلانی

۲۴ ایسی چیز کا یاد کرنا کہ جس کا ذکر بار بار کیا جائے اور ذکر بھی یہی ہے کہ جو زبان پر جاری ہو اور لغت میں ذکر۔ لسان العرب ج ۴ ص ۲۰۸

۲۵ جب ذکر قلبی کیا جائے تو اس طرح ہو کہ اللہ کی عظمت کو ملحوظ رکھا جائے۔ تفسیر خازن ج ۱ ص ۱۷۰

۲۶ ذکر زبان سے بھی ہوتا ہے اور وہ تسبیح و تحمید اور دوسرے ماثورہ اذکار ہیں۔ تفسیر فتح البیان۔ نواب صدیق حسن خان ص ۲۰۳

۲۷ جواز ذکر جہر (قلمی) ص ۱۱۰

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على محمد سيد المرسلين وآله واصحابه اجمعين
انا بعد ميگويد بنده ضعیف حقیر محمد غوث بن سید گلغز الله تعالی ذنوبها واستترقی
الدارین عیبها که چون فوز سعادت موقوف بر اتباع نبوی علیه افضل الصلوات
والتسلیمات است و اتباع بی اطلاع بر علم حدیث میسر نمیشود و اصح الکتب المصنفة
فی علم الحدیث کتاب صحیح البخاری است لهذا فقیر را شوق مطالعه او غالب بود و اکثر اوقات
اشتغال باو داشت و درین ایام قصد بر آن شد که شرح از املاجظه نموده ترجمه او بزبان
فارسی باید نوشت تا نفع او عام شود اگر چه این شرح مدان را این استعداد کجا است لیکن
بامید فضل حق و تائید جناب نبوی علیه الصلوة والسلام شروع نمود و الله الموفق للانعام
و هو بهدی السبیل

هذا اول الكتاب صحیح البخاری
للمحمد بن اسمعيل البخاری ورحمة الله
عليه

کتابه ابو عبد الله

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
بَابُ كَيْفَ كَانَتْ بَدَاؤُ الْوَحْيِ إِلَى رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ
وَقَوْلِ اللّٰهِ تَعَالَى اِنَّا اَوْحَيْنَا إِلَيْكَ كَمَا اَوْحَيْنَا إِلَى نُوحٍ وَالنَّبِيِّينَ مِنْ بَعْدِهِ

یعنی باب آنکه چگونه بود ابتدای وحی بسوی محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم و باب قول العی
جل جلاله انا و حینا مع یعنی تحقیق وحی کریم ما بسوی نوای محمد چنانچه وحی کریم بسوی نوح
و پیغمبران که بعد او بودند در لفظ باب سه وجه جایز است رفع با تنوین و رفع بلا تنوین
بر اضافه و درین هر دو صورت خبر مبتدا محذوف است ای هذا باب و و جنالک و قضی بار
نعم او است و در اینجا کتفا بر باب کرد و لفظ کتاب تکلفت بر آنکه کتاب مشتمل بر ابواب میباشد
و این جز بیک فصل مشتمل نیست و لفظ کان ماقصده است و بدریغ موعده و سکون ال
همزة معنی ابتداء و بوا و ظهور است اسم کان است و کیف خبر اوست و مضاف بسوی
مقدر ای کیف الوحی کان بدو و وحی در لغت بمعنی اعلام است باخفا و در شرح عبارت است
از کلام منزل از حق تعالی بر هبی از انبیا و مراد از ابتداء وحی ابتدای وحی است با آنچه متعلق است
بشان وحی و وجه تقدیم این باب بر ابواب دیگر آنست که ابتدای وحی مقدم است بر جمیع
احوال دیگر در وجود پس تقدیم او در ذکر هم اولی است بدانکه ابتدا نکر و امام بخاری علیه الرحمة
کتاب خود را بلفظ حمد و شکر بنا بر آنکه نزول وحی اصل و اعظم نعم دینی و دنیوی است و همه
منافع اند بر وی پس بیان او متضمن بیان جمیع نعم است که آن مستلزم اظهار صفات
کمال است و حقیقه حمد نیز اظهار صفات کمال است و لوجه حمد نیز اظهار صفات کمال است
پس حاصل شد حمد بحقیقه و لفظ قول الله عزوجل مجرور است معطوف بر محل جمله سابقه
که کبف کان باشد یا مرفوع است معطوف بر لفظ بدر و ذکر آیه بنا بر آنست که عادت امام
بخاری رحمه الله علیه بر آن است که اسناد لال می آرد از برای ترجمه باب بآیات قرآن
و احادیث مسند و غیر آن و نیز اراده کرده است بیان آنرا که وحی سنه الهی است در همه
انبیا و نیز اشعار است با که وحی آنحضرت وحی رساله است چنانچه بسوی انبیا دیگر بود
نوحی الامام و تخصیص ذکر نوح علیه السلام در آیه ذکر آدم علیه السلام از آنجمله است که
نوح علیه السلام اول منزع بود یا آنکه اول نبی است که عفویت کرده شده است قوم او را

بسبب تکلیب آنها اورا و درین تمهید مجیم دامنه آنحضرت است صلی الله علیه وسلم که اگر
 تکذیب کنند واقع شود بر آنها آنچه واقع شد بر قوم نوح علیه السلام حَدَّثَنَا الْحَمِيدِيُّ
 میگوید امام بخاری رحمه الله علیه که حدیث کرد ما را حمیدی بصیغه تصغیر بضم حار مهمل
 و اسم او عبدالله و کنیت ابو بکر است و حمیدی از اهل بیت میگویند که منسوب است بحمید
 که یکی از اجداد اعدا اوست و او عالم محدث و ثقة است و از اصحاب امام شافعی است
 رحمه الله علیه و رحلت کرد با شافعی بسوی مصر و چون شافعی وفات یافت او مکه آمد
 و اخذ نمود علم را از بخاری و نیز او از اصحاب سفیان بن عیینه است و نسبت او صاحب
 کتاب الجمع بن الصحیحین که آن حمیدی و بکر است وفات یافت در سال دویست و نوزده
 از هجرت نبوی علی صاحبها الصلوة و السلام قال حَدَّثَنَا سَفِيَانُ كَرِهْتُ تَبْدِي كَه
 حدیث کرد ما را سفیان بضم سین مهمل بر لغت مشهور و کسر و فتح نیز آمده کتبه او ابو محمد است
 ابن عیینه بن ابی عمران هلالی کوفی یکی از تابعی است و از شیوخ امام شافعی است و از شرکار
 امام مالک است در اکثر شیوخ سکونت کرد در مکه و وفات یافت در آن و خوانده قرآن
 در چهار سالی و نوشت حدیث را در سنت ساکی و روایت است از برادر زاده او بن
 بن عمران بن عیینه که مفا و بار سفیان در عز و لغت رسیده و هر بار میگفت اللَّهُمَّ لَا تَجْعَلْهُ إِخْرَجْتَهُ
 مِنْ بَدَا الْبُكَانِ وفات یافت در سال یکصد و نود و هشت و سفیان ثوری که او نیز از
 تابعین است روایت میکند با واسطه از سفیان بن عیینه قال حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ
الأنصاري گفت سفیان که حدیث کرد ما را یحیی بن سعید انصاری مدنی که فاضل در پیغمبر بود
 تابعی است و اتفاق است بر علم و عدالت و ضبط و حفظ او و ایام احمد بن حنبل در شان
 وی گفته یحیی بن سعید انبئت الناس و ابورا انصاری از نحوه گویند که نسبت دارد با انصار
 که دو قبیل از اهل مدینه مسی ما بس و خرمج که نصرت دادند حضرت رسول را صلی الله
 علیه وسلم و در شان آنها و در دست ابن ابی و الذین او و انصر و الی غیره الایه وفات

یافت یحیی در سال یکصد و چهل و سه یا چهار یا شش در عراق قال أخبرني محمد بن
 ابراهيم كفت يحيى ك خبر وادرا محمد بن ابراهيم ك او بنز تابعى مدنى است وفات یافت
 در مدینه در سال یکصد و سیست و یک آنکه سَمِعَ عَلْقَمَةَ بْنَ وَقَّاصٍ اللَّيْثِيَّ كَ ان محمد
 بن ابراهيم شنید علقمه را بفتح عین ممله و سکون لام و فتح قاف بن وقاص بن شیبه
 قاف لیثی ببارختنیه مشاة و نار مثله و یاد نسبتیه منسوب بلیث و علقمه نیز تابعی است
 وفات یافت در مدینه در خلافت عبد الملک بدانکه امام بخاری در سه اسانید او اللفظ
 حدیثا کفت و در رابع لفظ اخبار و در سه اخیر لفظ سماع ذکر کرد پس نزد ابن عدین
 و امام بخاری بعضی دیگر اسج فرق نسبت در حدیث و اخبار و سماع و انباء یعنی
 لفظ حدیثا و اخبارنا و سمعت و انبانا یک است چنانچه در متن بخاری بعد از این خواهد شد
 و جمهور تفاوت کرده اند بانکه اعلا در جات سماع است که محمول اند بر سماع از شیخ خاصه
 بعد آن اخبار بعد آن انباء و فرق کرده اند در اخبار و انباء بانکه اخبار محمول است بر فراهه
 علی الشیخ و انباء را اجازه محمول است پس این ادنی است از ما قبل و در مفرد و جمع نیز فرق
 اگر بلفظ حدیثا و اخبارنا گوید اشاره بانست که دیگران هم حاضر بودند و همه را اخبار شد
 از شیخ و اگر بلفظ مفرد باشد اشاره بانکه متفرد است در سماع از شیخ یقول سمعت عمر بن
 الخطاب علی الشیخ میگوید علقمه بن وقاص که شنیدم من عمر بن خطاب رضی الله عنه
 در آن حال که او بر منبر بود یعنی بر منبر رسول خدا صلی الله علیه وسلم که در مدینه است
 و عمر بن خطاب رضی الله عنه صحابی عظیم و جلیل است خلیفه دوم است و ثاقب اواز
 هر و احبابیرون است کینه او ابو حفص است و لقب او امیر المومنین است و او اول کینه است
 که لقب شد باین لقب از خلفا چنانچه لقب شد بفاروق و خطاب بن نفیل بن عبد العزیز
 بن رباح بمشاة نخبه بن عبد الله بن فرط بضم قاف و بطار ممله بن الذاج بار مقنوه
 و زای منقوط بن عدی بن کعب قرشی عدوی است اسلام آورد حضرت عمر در مدینه و حاضر شد

مرشاه را و مدت خلافت او ده سال و پنج ماه و پانزده روز است ^{چهارشنبه} مجروح شد از دست ابولولؤ روز
 در اخراه ذی الحج در سال بیت و سه از هجرت و وفات یافت در اول محرم و عمر او شصت
 و سه بود موافق عمر حضرت رسول صلی الله علیه و سلم و عمر حضرت ابی بکر صدیق رضی الله عنه
 و مدفون شد با حضرت رسول صلی الله علیه و سلم و حضرت ابی بکر رضی الله تلامذته در جده

حضرت عایشه رضی الله تعالی عنهما نماز خبازه خواند بر و صهیب و لفظ منبر مکرمیم مشتق
 است از منبر یعنی ارتفاع است زیرا که او آله ارتفاع است ^{امام است} لام در المنبر از برای عهد است یعنی منبر رسول خدا
 صلی الله علیه و سلم یقول سمعت رسول الله صلی الله علیه و سلم انما الاعمال بالنیات
 میگوید عمر بن خطاب که شنیدم من بنمبر خدا صلی الله علیه و سلم که میگوید نیست ثواب
 اعمال و قبول آن بدرگاه حق تعالی مگر به نیت تا و آن در اشهر روایات و اکثر آن همچنان
 آمده و در بعضی روایات الاعمال بالنیات بی کلمه انما و در بعضی العمل بالنیة نیز آمده و مقصود
 از همه عبارات واحد است باید دانست که در اعمال مقصوده لذاتها مثل صلوة و صوم و مثل
 آن چون نیت مفقود شود ثواب نماند و از فقدان نیت ^{فقدان} نیت صحت آنها شود و در اعمال که وسیله
 اعمال دیگرند مثل وضو و نحو آن اگر چه بفقدان نیت فقدان ثواب میشود اما صحت او باقی
 می باشد و نماز بان وضو درست میشود و نیز امام ابو حنیفه همان است و ز دائمه دیگر وضو
 بی نیت صحیح نیست و نماز بدان جایز نباشد و نیت در لغت فصد فعل را گویند و در نزع عبارت
 از اراده فعل بقصد نوب الی الله و امثال حکم او یعنی هر کاری که کند بقصد امثال امر و طلب
 رضای او تعالی کند و انما لكل امری ما نودی یعنی نیت هر امر در انصاف از عمل و ثواب مگر آنچه
 نیت کرده اگر در یک عمل نیات متعدد کند ثواب متعدد یابد و لفظ امر از غراب است زیرا که
 عین او تابع لام است عایشه در روکات ثلثه و مره و امر بر دو آمده است و همچنین در موت
 او هم و ولغت است امره و مره فمن کانت حجرتها الی دنیا یصیبها ابو الی امره علیها
و حجرتها الی ماها جزیئته بس که باشد بر آمدن او از وطن بسوی دنیا برای تحصیل آن

کہ پرسد آنرا یا بسوی زنی که نکاح کند از آنرا برای رضای خدا و امتثال امر او پس بجهت او
 بسوی چیزی است که بجهت کرده است بسوی آن یعنی رسیدن بدن یا نکاح کردن زن
 وجه تخصیص ذکر امره با وجودی که وی از دنیا است از جهت زیادتی تحذیر و تحذیب است
 زیرا که ابتلا مردم بزنان بیشتر است و نیز میگویند که سبب ورود این حدیث قصه مردی است
 که بطلب زنی که او را ام القیس میگفتند و مغنیه بود بجهت نموده بدین منوره رفته بود
 حال او را بر آنحضرت عرض کردند پس ای حدیث فرمود بعد ازین امر در امرها جراتم
 مخوانند باید دانست که اگر چه این باب در بیان بد روحی است و ذکر آن حدیث درین باب
 مناسبست ندارد لیکن عادت محدثین برین جاری است که ابتدا میکنند مصنفات
 خود را باین حدیث از جهت تنبیه و ترغیب طالب بر تحسین نیت و تجرید اخلاص در طلب
 این علم شریف و تحصیل آن از شباب اغراض و اغواض کو یا در آمدن در راه طلب
 این علم حکم بر آمدن و بجهت دارد و همچنانکه اخلاص نیت در آنجا شرط است در اینجا نیز باید
 بداند که امام بخاری بجز در این حدیث را در اینجا نیاورد که *مَنْ كَانَتْ بِيْحْرًا لِي الشَّهِدَ وَرَسُولِي بِيْحْرًا*
لِي الشَّهِدَ وَرَسُولِي بَاوْجُودِي که بهنفت جا درین کتاب این حدیث را بنجام ذکر کرده است و شاید
 که اقتصار برین قدر برای آن باشد که مقصود در اول کتاب منع از فساد نیت است و این
 مطلوب بهین قدر حاصل میشود و بعد از آن درین کتاب تمام حدیث را ذکر کرده تا کامل
 کرد و آنچه بعضی گفته اند که اقتصار برین قدر برای آنست که باین اسناد بهین قدر حاصل
 شده و تمام حدیث که درین کتاب در مواضع دیگر ذکر شده با سبب آنست که دیگر غیر حمیدی است
 این سبب نیست زیرا که در بعضی مواضع از حمیدی هم این حدیث تمام مذکور است و امام
 شافعی و امام احمد بن حنبل گفته اند که درین حدیث ثلث علم است زیرا که کسب عبد حاصل ^{میشود}
 بدل و زبان و جوارح پس نیست یکی ازین سه قسم است و ارجح است زیرا که این تنها
 عبادت میشود و آن هر دو بی این عبادت نمیشوند و باید دانست چنانچه اعمال شامل است

افعال جوارح را بجنین زودک را هم شامل است پس اگر ترک منتهی عنه با وجود قدرت برواز
 برای خدا کند ما جور و مناب خواهد بود و اگر برای غرضی دیگر باشد هیچ نواب نیست
 سَدِّ ثَنَا عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يُوسُفَ مِلكويد امام بخاری بر عمة اسد علیه که حدیث کرد ما را
 عبد اللہ بن یوسف کنیت ابو محمد است اصل او از دمشق است امام جلیل محدث کثیر العلم
 ملاقات امام بخاری با و در مصر و لفظ یوسف پنجم سین است و فتح و کسر آن نیز جایز است
 و لفظ یوسف در لغت عبرانیه بمعنی جمیل العجیب است قال أَخْبَرَنَا مَالِكُ كَفْتِ عَبْدِ
 بن یوسف که خبر کرد ما را مالک که امام معروف و مشهور و صاحب مذہب است کنیت او ابو
 عبد اللہ و تبع تابعی است بن انس بن ابی عامر اصبحی مدنی است منافق او پروان از حضرت
 روایت کرده است ترمذی با سند صحیح که فرمودند انحضرت صلی اللہ علیہ وسلم که فریب
 از عالم ۳ که خواهند زد مردم کباد اهل از برای طلب علم پس خواهند یافت عالمی را عالم مدینه
 و محل کرده است آنرا سفیان بن عیینہ و یغروی بر امام مالک رحمہ اللہ علیہ و او یکی از شاگردان
 امام است که مذہب مذہب محمود اند و مشہور است مذہب ایشان در مصر امام ابو حنیفہ
 و امام شافعی و امام مالک و امام احمد حنبل و سفیان نوری و زود و اسپهانی و ابو امام مالک
 و شکم مادر در حمل مدت سه سال و وفات یافت در سال یکصد و هفتاد و نہ و مدفون
 شد در مدینہ در بقیع عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ خَرَدِ مَالِكُ بْنُ
 عُرْوَةَ بْنِ زَيْرٍ وَ خَرَدِ مِثْلَهُمُ از پدر خود که عروہ است و این هشام تابعی است فول شد
 در سال شصت و یک و وفات یافت در بغداد در سال و شش و پرا و عروہ
 نیز تابعی است جلیل عظیم و اجماع آراست و کثرت کمال او و او یکی از فقہار سبعم است
 که در مدینہ بودند آنها عروہ بن زبیر و سعد بن سبیب و عبید اللہ بن عبد اللہ بن عتبہ
 بن مسعود و قاسم بن محمد بن ابی بکر الصدیق و سلمان بن ابی و خارجہ بن زبید بن
 و در بنتم اختلاف است بعضی میگویند ابو سلمہ و بعضی میگویند سالم و بعضی میگویند

از عالم ۳

یکصد ۳

ابو بکر بن عبد الرحمن بن حارث بن هشام گفته اند و مادر عروه اسما بنت ابوبکر صدیق است
 رضی الله عنه که همیشه عائشه صدیقه بود و بدر عروه زیر نام دارد صحابی عظیم الشان
 و یکی از عشره مبشره است منقول است که حج شد عروه و برادر او عبد الله و عبد الملک در
 حرم بکر و زوی آرزو کردند هر یک ازین سه مطلوب خود را چنانچه آرزو کرد عبد الله ریاست
 حرمین را یعنی مکه و مدینه را شرفها الله تعالی و آرزو کرد عبد الملک اماره عامه را و آرزو کرد
 عروه علم و عمل را پس یافت هر یک مطلوب خود را و ولادت عروه در سال بیستم از
 هجرت است و وفات او در سال نود و چهار با هفت است عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ
 خبر داد عروه که پدر هشام است از حضرت عائشه صدیقه رضی الله تعالی عنها که از اترج
 مطهرات است و ام المومنین است بنت حضرت ابوبکر صدیق است و اسم ابوبکر صدیق
 عبد الله است رضی الله عنه بن ابوفحافه که اسم او عثمان است و او بن عامر بن کعب است
 کنیت عائشه ام عبد الله است کنیه کرد او را آنحضرت بنام همیشه زاده او که عبد الله بن
 زیر است یا بسقط که او را شده بود تزویج نمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم او را در یک
 پیش از هجرت در الوقت عمر عائشه شش ساله بود و زفاف نموده با آنحضرت صلی
 الله علیه وسلم در مدینه در سال دوم از هجرت و بعضی گفته اند بعد از هفت ماه از هجرت در آن
 وقت عمر او نه سال بود بعد از آن آنحضرت صلی الله علیه وسلم از بدر در راه شوال و
 احادیث در فضایل عائشه صدیقه بسیار است روایت کرده است از آنحضرت
 صلی الله علیه وسلم یک هزار و دویست و ده حدیث و امام بخاری رحمه الله علیه دویست
 و هشت و شصت حدیث از مرویات او در کتاب خود آورده و بود عائشه صدیقه
 از اعلم ناس بقرآن و حدیث و هر چه مشکل میشد بر اصحاب از حدیث و می پرسیدند
 از وی یافتند نزد او علم آن و وفات و دفن آنحضرت صلی الله علیه وسلم در مدینه
 او شد و وفات یافت رسول خدا صلی الله علیه وسلم و حال آنکه سر مبارک او در سینه ^{او بود}

و صوی میله او عایشه در زمان خلافت ابوبکر صدیق و عمر و عثمان و بعد آن وفات یافت
 در مدینه و مدفون گشت در بقیع در سال پنجاه و سنت از هجرت و نماز خواند بر جنازه او
 ابوهریره و تلقب از فراج آنحضرت صلی الله علیه و سلم با مصداق المؤمنین با خود است
 از قول حق تعالی و از واجبه ائمه ما هم گفته اند علما که بودن از وراج بنی علیه السلام امثال
 المؤمنین در وجوب احترام و حرمت نكاح آنهاست نه در جواز خلوت و نظر و تحريم نبات
 آنهاست انكه حدیث معنی که در و فلان عن فلان باشد نزد اکثر محدثین محمول بر سماع
 و اتصال است اگر ممکن باشد ملاقات آنها چنانچه نزد امام مسلم رحمه الله و نزد بعضی
 محمول بر اتصال و سماع نمی توان کرد تا ثابت نشود ملاقات آنها در عمر یکبار یا زیاد و مورد
 احتمال و امکان ملاقات کفایت نمیکند چنانچه شرط است نزد بخاری رحمه الله از الحارث
 بن هشام سأل رسول الله صلی الله علیه و سلم میگوید عایشه صدیقه
 الله عنها که حارث بن هشام سوال کرد در رسول خدا صلی الله علیه و سلم و حارث
 بن هشام صحابی است و برادر ابو جهل است سلام آورد پیش از فتح مکه در سال
 پنزدهم از هجرت در طاعون عمواس فقال یا رسول الله کیف یأتیک الوحی
 پس گفت آن حارث که یا رسول الله چگونه می آید ترا وحی فقال رسول الله صلی الله
 علیه و سلم اخیانا یأتینی مثل صلصلة الجرس پس گفت رسول خدا
 صلی الله علیه و سلم گاه گاهی می آید مرا مانند آواز اخیان جمع جبین است بمعنی تفت
 اطلاق جبین بر قلیس و کثیر آمده و لفظ صلصلة بفتح صادین در اصل بمعنی آواز آهن
 بر آهن چون بار بار جنبانیده شود و آوازه در یکدیگر متداخل شوند بعد از آن کرده شده هر
 آواز که طنین دارد و بعضی گفته اند که صلصلة آوازی که پی هم آید و در اول و بله مفهوم
 نشود و مکر تبانی و تحقیق و تشبیه وحی بان برای تفهیم عامه است و هو اشد علی و این
 قسم وحی تحت آن بود در من در فهم مقصود زیرا که فهم معنی از کلام که مشایخ بصلصلة

جرس باشد مشکل تر است از فهم کلام شخصی که بصورت رجل باشد و تکلم نماید بکلام او میان
 فِیضِ عَنِّي بِصِفَةِ مَعْلُومٍ وَجَهْلٍ هِرْدُورِوَيْتٍ هِنْدِيْنِ بِسِ مَقْطَعٍ مِثْلِ اِنْكَلَامٍ اَز
 مَن يَاقْطَعُ كَرِهَ مِثْلَ اِنْ كَلَامٍ رَا اَز مَن وَقَدْ وَعَيْتُ عَنْهُ مَا قَالَ وَحَالٌ اَنْكَ تَحْقِيقُ
 يَادِ مَكْرَمِ اَنْزَالِ وَحِيٍّ حِزْبِي رَا كَهْ كَفْتِ حَالِ وَحِيٍّ وَدِر لَفْظِ بِنْفِصْمِ رُوَيْتِ هِتِ فَتَحِ
 يَا اَتْحَانِيَهْ وَكِر صَادِ وَحْمِ يَادِ وَفَتْحِ صَادِ اَز فِصْمِ مَعْنِي قَطْعِ وَثَالِثِ ضَمِّ يَادِ وَكِر صَادِ اَز اِنْصَاءِ
 مَعْنِي مَا قَدَّحَ كَهْ اِرَادِ اَز وَحْمِ فِطْعِ هِتِ وَفِصْمِ بِنَاءِ وَرِغْتِ شَكْسْتَنِ وَبِرِيدِنِ بِي اَنْكَ جِدَا كَرِو دِقَا
 مَعْنِي جِدَا كَرِو دِنِ وَبِنَجَابَتِ مَعْنِي اَكْرَجِر وَحِيٍّ مَقْطَعِ مِثْلِ اَمَّا تَوْقِعِ عَوْدِي بُو دِيَسِ كَوِيَا تَمَامِ
 جِدَانْتِ هِرْدُورِوَيْتِ مِثْلِ لِي الْمَلِكِ رَجُلًا وَدِر بَعْضِي اَوْقَاتِ نَمَلِ مِيكَرِ دِر بَرَايِ مَن فَرِشْتِ
 بِصُورَتِ مَرْدِ چَا پَنَجِهْ دِر اَحَادِيْثِ اَمْدَهْ كَهْ جِر مَثَلِ بِصُورَتِ رَحِيَهْ كَلْبِي مِي اَمْدَهْ فِ كَلْبِي فَاعِي
 مَا يَقُوْلُ پَسِ سَخْنِ مِيكَرِ دِر مَرِ فَرِشْتِ پَسِ يَادِ مَكْرَمِ فِطْمِ حِزْبِي رَا كَهْ مِيكَفْتِ عِلْمَا كَفْتِ اَمْدَهْ كَهْ
 مِثْلِ سَبْتِ دِر مِثْلِ كَلْمِ وَسَامِعِ مَطْلُوْبِ هِتِ اَمْدَا كَاهِي مَلِكِيَّتِ جِر مَثَلِ وَرُوْحَانِيَّتِ وَی نَاءِ
 بَرِ اَلْحَضْرَتِ مِي اَمْدَهْ وَاَلْحَضْرَتِ رَا اَز بَشَرِيَّتِ غَايِبِ مِي سَاخْتِ اِنْ نَوْعِ اَوَّلِ هِتِ وَكَاهِي
 بَشَرِيَّتِ اَلْحَضْرَتِ بِجِر مَثَلِ غَايِبِ مِي اَمْدَهْ وَجِر مَثَلِ مِثْلِ بِصُورَتِ بَشَرِيَّتِ هِتِ وَاِنْ نَوْعِ ثَانِيِ هِتِ
 وَاِنْ بَرِ قَدْرِي هِتِ كَهْ صِلْصِلَهْ اَوْ اَز وَحِيٍّ هِتِ وَبَعْضِي مِي كَوِيْنِدِ كَهْ اِنْ صِلْصِلَهْ اَوْ اَز جِر مَثَلِ
 بُو دِ وَحْكْمَتِ دِر اَقْدَمِ وَی اَنْ بُو دِ كَهْ تَا اَلْحَضْرَتِ رَا بَانَ جَانِبِ اَمْدَهْ وَفَرْجِ كِنْدِ وَحِيٍّ سَمِعِ
 اَوْ رَا وَدِر وَی جَارِ خِر نَمَانْدِ وَوِي اَشْدُ بُو دِ بَرَايِ جَمْعِ هِمِ وَنَوْجِهْ بَانَ جَانِبِ كَذَا فِي فَتْحِ الْبَارِي
 وَاَمْدَهْ اَعْلَمُ قَالَتْ عَائِشَةُ وَلَقَدْ رَأَيْتُهُ يُنَزَّلُ الْوَحْيَ عَلَيْهِ فِي الْيَوْمِ الشَّدِيدِ الْبَرْدِ
 وَكُنْتُ عَائِشَةَ وَتَحْقِيقِ دِيَمِ مَن اَلْحَضْرَتِ رَا صِلَ اَللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَهْ فِرُو دِي اَمْدَهْ وَوَحِيٍّ
 دِر رُوْزِ سَخْتِ سَرْدِ فِیضِ عَنَّهُ وَ اَنْ حِيْنَهْ لِيْتَقَضِ عَرَقًا بِسِ مَقْطَعِ مِي هِتِ
 وَحِيٍّ اَز اَلْحَضْرَتِ وَحَالِ اَنْكَ بِنَانِي وَی مِي رِيحْتِ عَرَفِ رَا ظَاهِرِ اَنْتِ كَهْ اِنْ حَالِ دِر نَوْعِ
 اَوَّلِ هِتِ وَرِغْمَالِ هِتِ كَهْ دِر نَوْعِ ثَانِيِ نِيَزِ بُو دِ لَفْظِي تَوْضِيْحًا وَصَادِ مَهْلَهْ مَشْدُودَهْ مَعْنِي سَبَلِ

و بعضی که لفظ و بعضی که لفظ بقصد ابقاف گفته اند غلط و صحیف است حدیثاً
 یعنی بن بکیر یعنی حدیث که در ماراجی بن عبد الله بن بکیر کتبه او ابو کرکب است
 بکیر بضم بار موحده نضیر بکیر است او زبشی مخروم مصری است عالم بکیر و محدث است
 روایت کرده است از بخاری در مواضع متعدده بلا واسطه و بواسطه وفات با
 در سال دو صد و سی و یک قال اخبرنا اللیث گفت بچی که خبر داد او مارالیه که
 کتبه او ابو الحارث است ابن سعد بن عبد الرحمن مصری متفق اند علماء زمانه است و جلالت
 و عبادت و مکارم او تا آنکه گفته اند که در هر سال هشتاد و نه بار بار او حاصل میشد و در
 نشد بر روزگاره و اونیع تابعی بود در ریاضه بود بخانه و چند تابعی را او امام شافعی او را وصف
 نموده بکثرت فقه و گفته اللیث افقر من مالک الا ان اصحابه ضیعوه یعنی لم یعتنوا بکتبه
 و نقلها ثقات معظم علیهم و بود آن لیث حنفی المذنب در بعضی احوال لیکن مشهور
 است که مجتهد بود تولد او در سال نود و چهارم است و وفات او در سال یکصد و هفتاد
 و پنج است عن عقیل عن ابن شهاب عن عروة بن الزبیر یعنی خود او لیث
 از عقیل و عقیل از ابن شهاب زهری و او از عروة بن زبیر بدانکه عقیل بضم
 عین ممل و فتح قاف بن خالد بن عقیل بنج عین ممله و کسر قاف ایلی قرشی است
 کتبه او ابو خالد اموی است مولای عثمان بن عفان است و نیست در کتبه عقیل
 بضم عین سولای همین عقیل بن خالد وفات یافت در مصر در سال یکصد و چهل
 و یک یا چهار و این شهاب امام کبیر تابعی است شنیدم است حدیث او صحابه بکتاب
 اسم او محمد و کتبه او ابو بکر بن مسلم بن عبد الله بن شهاب بن عبد الله بن حارث
 بن زهره بن کلاب زهری ساکن شد در شام میگوید لیث ندیم من عالم جامع تر
 از زهری و نه اکثر العلم از وی اتفاق است بر امامت و جلالت و حفظ و اتقان و
 او وفات یافت در شام هفتم رمضان در سال یکصد و بیست و چهار و امام زهری

بن عبد الله

یکی از فقهار سبعه مدینه است مادر او اسمانث ابی بکر صدیق است و عائشه رضی الله تعالی
 عنها حال اوست و مذکور شد احوال او در ما قبل عن عائشه ام المؤمنین انها قالت
 اَوَّلُ مَا بَدَأَ بِهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَاللَّهُ وَسَلَّمَ مِنَ الْوَحْيِ الرَّؤْيَا الصَّالِحَةَ
 فِي النَّوْمِ رَوَيْتُ هِيَ مِنْ الْأَعْيُنِ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهَا كَمَا نَحْتُ جَزِي كَانَتْ
 كَرِيمَةً بَانَ الْخَضِرَ الرَّازِحِي وَبَدَنُ خَرَابِ مَارِي هِيَ بَدُو وَكَوْنُهُ كَمَا بَانَ مَالِ شَتْرَاهُ
 وَرَوَيْتُ عَائِشَةَ ابْنِ حَدِيثِ رَأْسَمَاعِ مِنَ الْخَضِرِ خَرَابِ بَدُو بَارِزِ بَعْضِي صَحَابَةٍ زِيْرَا كَمَا عَائِشَةُ
 وَرَبَّيْتُ وَحْيِي مَا نَمُوْدُ فَكَانَ لَا يَرِي رُؤْيَا إِلَّا جَاءَتْ مِثْلُ فَلَئِنْ التَّصْبِيحِ يَسْبُوحُ
 الْخَضِرَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَاللَّهُ وَسَلَّمَ كَمَا نَمِي وَبَدْرِهِجِ خَرَابِ مَارِي كَمَا مِي آدُ تَعْبِيرِ وَتَأْوِيلِ
 أَنْ خَرَابِ مَانْدِ سَفِيْدَهُ دَمِ صَبْحِ يَعْنِي ظَاهِرِ مِثْلِهِ بَدُو مِثْلِهِ بَدُو مِثْلِهِ بَدُو مِثْلِهِ بَدُو مِثْلِهِ
 وَدَرِيْنِ كَلَامِ مِثْلِهِ هِيَ بُو قُوْعِ أَنْ شَتَابِ وَفَرِيْبِ مَانْدِ صَبْحِ بَعْدَ رُبِّ مِثْلِهِ
 إِلَيْهِ أَعْلَاهُ رَسْمِ دَوَسْتِ كَرْدَانِدِهِ شَبْدِ بَسُوِي الْخَضِرَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَلُوْتِ رَا
 خَلَابِ مَدْتَنَاهِي سَاخُنِ وَابْنِ ابْتِدَاءِ قِصَّةِ مِثْلِهِ شَرِ اَزْطُو مِثْلِهِ وَزَوَلِ وَحْيِي وَبَادِيْدِ
 كَمَا خَلُوْتِ مِثْلِهِ سَلْمَا وَعَارْفِيْنِ هِيَ زِيْرَا كَمَا دَرُو فَرَاغِ قَلْبِ هِيَ وَفَرَاغِ قَلْبِ يَارِي هِيَ
 بَرْتَقَرِ وَهِيَ تَعْرَاقِ دَرُو كَرْتَقِ وَفَطْعِ مَالُوْفَاتِ بَشْرِي وَخَشَعِ وَكَانَ يَخْلُو يَغَارِ حَرِيْبِ
 وَبَدُو الْخَضِرَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَمَا خَلُوْتِ مِثْلِهِ دَرِغَارِ كَوَهُ حَرَا وَغَارِ دَرِغَارِ مِثْلِهِ
 كَمَا دَرِغَارِ هِيَ حَرَا بَكْرِ حَارِ مِثْلِهِ وَتَخْفِيْفِ رَا مَدُوْدَهُ نَامِ كَوَهُ هِيَ مَعْرُوْفِ دَرِغَارِ كَمَا
 مِيَانِ اُوُو كَمَا مَسَاْفَتِ سَمِيْلِ هِيَ وَبَرِيَارِ هِيَ اَزْ كِسِي كَمَا لَزِيْمِ مِثْلِهِ مِيْرُو دُو اَزْ اِنْبَا نِظَرِ
 بَرِ كَعَبِي مِي اَفْتَدُو شَائِدِ كَمَا سَبِ اَخْتِيَارِ مِثْلِهِ اَيْنِ بُو دَاوَرُوْدَهُ اَنْدِ كَمَا عَبْدِ لَلْطَلْبِ نِيْرُو دُو
 اصْحَابِ فِيلِ اِنْبَا رَفْتَهُ دَعَا كَرُوْدَهُ بُو دَرِغَارِ مِثْلِهِ هِيَ عَابِتِ مِي كَرْدِ الْخَضِرَ صَلَّى
 اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَرِ اِنْبَا رَفْتَهُ وَهُوَ التَّعْبُدُ وَانْ تَحْنُ مَعْنِي عِبَادَتِ كَرُوْدِ هِيَ تَحْنُ بَكَا
 مَعْلَمِ وَنُونِ وَغَارِ مِثْلِهِ مَعْنِي تَعْبُدُ وَحَقِيْقَةُ تَحْنُ نَجِيْبِ اَزْ حِرْفَتِ هِيَ كَمَا مَعْنِي كَنَاهِ

فِي تَحْنُ

حیات او دیگری را مانند همراه حضرت رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم در چهار سال و چند ماه بعد
 از آن وفات یافت پیش از هجرت سه سال روایت مشهوره و اختلاف است در آنکه
 افضل از و ابی انحضرت صلی الله علیه و سلم خدیجه است یا عایشه فَيَذُرُ وَحْرًا لِيَلْهَا
 نس تو سینه بر میداشت برای مانند آن لیلیالی و مدت خلوت یکماه می بود و علما اختلاف
 دارند که آنحضرت صلی الله علیه و سلم پیش از نبوت تابع شریعتی از شراب سابقه بود
 یا بحکم عقل و استحسان آن عمل می نمود یا از هر شریعت هر چه اولى و افضل می یافت می کرد
 و اگر تابع شریعت بود کدام شریعت بود مختار آنست که تابع دین ابراهیم علیه السلام بود
 و لهذا در روایتی بجای تخت تختخف آمده یعنی عمل بدین حنیف میکرد که حنیف لقب
 ابراهیم علیه السلام و ظاهر آنست که از جانب حق نورشده و هدایت در دل وی نازل
 بود که بدان مرضی حق معلوم نموده بعمل می آورد بنی اسباع شریعتی و حکم عقل و نیز اختلاف است
 که تعبده وی بفکر بود یا بذر صحیح آنست که بذر بود و بفرحتی بجاء لَا يَخُوفُ تَائِدًا او را حق
 یعنی وحی یا رسول حق که جبرئیل است و در بعضی روایات حَتَّى رَجَعَهُ لَلْحَقِّ یعنی تا آنکه ناکا
أَمْدًا وَرَاحَى وَهُوَ فِي غَارٍ جُرَّاءٍ گوید و این آمدن وحی در ماه رمضان در بیت و هفتم ماه بود
جَاءَهُ الْمَلَكُ بِسُنِّ آمد او را فرشته یعنی جبرئیل و فاد در فجاره تفسیر است از برار جاره لَوْ لَقَاكَ
إِقْرَأْ قَالَ فَلْتُ مَا أَنَا بِقَارِيٍّ پس گفت فرشته بخوان پس گفت آنحضرت گفت مُسْتَمِ
 من خواننده و شاید که اسمعنی از غایت برشت و خوف بود که در دل شریف وی از رویت
 ملک و بیت مقام در آمده نه از جهت آنکه با در می کند فهم که آنحضرت صلی الله علیه و سلم
 اتقی بود و امی از او کوبند که خواندن ندانند زیرا که خواندن بخوانا بدن غیر منافات با بیت ندارد
 خصوصاً از فصیح در غایت فصاحت اری امیت منافات بکتابت و خواندن نام دارد در
 ناموس گفته که امی آنکه نوشتن نداند و کتاب بخواند و در بعضی روایات آمده که جبرئیل صحیفه
 از حرر مرصع بجواهر در دست آنحضرت داد و گفت بخوان بس آنحضرت گفت که نمی توانم خواند

ودرین نامه جزئی نوشته می یتم چه خویشم قال فَاخَذْنِي وَغَطَّنِي بِسِرِّهِ اَلْحَضْرَتِ پَسِ
 كَرَفَتْ اَنْ فَرَشْتَهُ مَرَاوِغَطَّنِي لِعَيْنِ مَجْمَعٍ وَطَارَ مَهْلًا لِعَيْنِي پَسِ اَوْزُو وَبَفَشْرَهُ مَرَاوِغَطَّنِي بَلَّغَ
 مَعْنَى الْجُهْدِ نَا اَنَّهُ رَسِيْدًا اَنْ فَرَشْتَهُ يَا اَلشَّرُّوْنَ وِي اَلْمِنْ طَاقَتْ وِوَسِعَ اَلْمَلْفُظُ
 جِهْدٌ لِعَيْنِ جِهْمٍ وَتَمَّ اَنْ وَنَسَبُ دَالٍ وَرَفْعُ اَنْ بِرُودِ رُوَيْتِ هَيْتٌ وَجِهْدٌ مَعْنَى طَاقَتْ
 وَرَشْتَهُ وَفَاتِ هَيْتٌ بِسِ دَرْ نَسْبِ رَفْعِ دَلَالٍ بِبَابِ فَاعِلِيَةٍ مَعْنَى اَنْتَ كَمَا رَسِيْدٌ طَاقَتْ اَنْ
 مَلَكٌ اَنْ اَفْشَرْدَنْ مِنْ مِهْنَايَتِ اَوْ بِسِ مَفْعُولٍ مَحْذُوفٍ خَرَابَهُ بُوْدُ يَعْنِي رَمَلٌ جِهْدٌ مَعْنَى مَبْلَغُهُ وَبُوْدُ
 صَوْرَتِ لِيَلْبِ مَعْنَى اَنْتَ كَمَا رَسِيْدًا اَنْ فَرَشْتَهُ اَنْ اَفْشَرْدَنْ مِنْ مِهْمٍ وَطَاقَتْ خُوْدُ
 يَعْنِي صَرَفُ كَرِطَاقَتِ خُوْدِ رَا اَفْشَرْدَنْ مِنْ مِهْمٍ وَبِئِنْ صَرَفُ طَاقَتْ اَوْ بِاَعْتِبَارِ صَوْرَتِ
 بِشْرِي اَوْ خَوَابَهُ بُوْدُ كَمَا چُوْنِ مَتَمَّسِلِ مَبْصُوْرَتِ بِشْرٍ بُوْدُ اَوْ اِطْرَاقَتْ اَوْ نَظْرُ مَبْصُوْرَتِ بِشْرِي اَوْ اَصْرَفُ كَمَا
 وَاَلَا اِحْتِمَالِ اِسْتِغْنَاءِ طَاقَتْ مَلِكِي وَرَاوِلِ لَعْرَبِيَّةٍ هَيْتٌ وَبِنَزْدِيْنِ كَلَامِ مَبَالِغَةٍ هَيْتٌ وَعَرَادِ
 نِيْتِ حَيْفَةٍ اَنْ وَبَعْضِي كَفْتَهُ اَنْ كَمَا مَعْنَى اَنْتَ كَمَا رَسِيْدًا اَنْ فَرَشْتَهُ طَاقَتْ مَرَايَعِي اَنْتَقَدِرُ
 كَمَا طَاقَتْ مِنْ بُوْدِ اَوْ مَرَا اَفْشَرْدَنْ وِلْيَكُنْ اِيْمَعْنَى اَنْ عِبَارَتِ لَعْبِي مِي نَابَهُ وَخَابَهُ غَطَّنِي اَنْتَ كَمَا
 مَبْكُوْرٌ نُوْرٌ مَلْكُوْتٌ وِوَجِي رَا اَدْرِبَاطِنِ شَرِيْفِ وِي نَامِ سَعْدِ حَلِ اَنْ بَارِكُهُ وِوَسِيْرٌ مَاضِرٌ
 كَرُوْدٌ قَلْبِ مَبَارِكِ اَوْ بِرَايَحِهِ مِيكُوِيْدِ اَنْ فَرَشْتَهُ ثُمَّ اَرْسَلْنِي پَسِ نَا اَنْتَ مَرَا جِبْرِيْلُ فَقَالَ
اِقْرَأْ قُلْتُ مَا اَنَا بِقَارِيْ پَسِ كَفْتُ بَخْوَانِ كَفْتُمْ مِنْ سَعْدِ مِنْ قَارِيْ فَاخَذْنِي فَعَطَّنِي
اَلثَّانِيَةَ پَسِ كَرَفَتْ مَرَاوِغَطَّنِي مَرَامِ رَتْبِهِ نَابَهُ حَتَّى بَلَّغَ مَعْنَى الْجُهْدِ نَا اَنَّهُ رَسِيْدًا
مِنْ طَاقَتْ وَرَشْتَهُ رَا ثُمَّ اَرْسَلْنِي نَا اَنْتَ مَرَا فَقَالَ اِقْرَأْ قُلْتُ مَا اَنَا بِقَارِيْ
فَاخَذْنِي فَعَطَّنِي اَلثَّلَاثَةَ ثُمَّ اَرْسَلْنِي پَسِ كَفْتُ بَخْوَانِ پَسِ كَفْتُمْ مِنْ سَعْدِ قَارِيْ
 بِيَفْشَرِهِ مَرَامِ رَتْبِهِ سِيْمِ بَعْدَ اَنْ اَنْ كَذَبْتَهُ مَرَا وَثَلَّثَ غَطَّنِي لِمَجْمَعِ مَبَالِغَةٍ دَرَا حَضْرَتِ قَلْبِ
 شَرِيْفِ اَوْ صَلِي اَلْمَدْعِيَّةِ وَاسْمُ بَرَايِ اِسْتِمَاعِ بُوْدُ وَاَنْ بَرَايِ اَنَّهُ بَرَارٌ وَبَعْضِي اَوْ صَافٍ بِشْرِي رَا
 اَرَا اَلْحَضْرَتِ صَلِي اَلْمَدْعِيَّةِ وَاَلْمَدْعِيَّةِ بِرَايِ اِسْتِمَاعِ اَوْلَى دَفْعِ مَشْتَهِيَاَتِ وَدَرْ ثَانِيَةِ دَفْعِ مَكْرَاهَا

مشو وثالثه از برای اتقای علوم حقیقه بر قلب شریف او بود فقال اقرأ باسم ربك الذي
 خلق پس گفت فرشته که بخوان بنام پروردگار خود که پندار کرده است ترا و همه شایار و علماء
 حنفیه استدلال نموده اند باین حدیث بر آنکه بسم الله جز سوره نیست زیرا که لکر عز می بود
 در اول این سوره بسم الله نازل میشد و احتمال عدم نزول او در آنوقت و نزول آن بعد
 از آن بعد است چه در قابل اند بآنکه این سوره مبارکه تا لفظ لم یعلم اول سوره است که نازل
 شد از قرآن بموجب این حدیث زیرا که اگر در سوره اول نازل میشد آنحضرت در اینجا بقی
 فرایه خود نمیکردند خلق الانسان من علق خلقت کردان از خون بسته که در رحم باشد
 اقرأ وربك الاكرم الذي علم بالقلم بخوان و پروردگار تو که تعلیم نمود انشا
 بقلم مراد بقلم یا قلم اعلی است که سبب نگارش کتب سماوی است یا همین قلم است
 که درین عالم منظر و مثال آن قلم است فرجع بها یوجف فؤاده پس بازگشت آن
 حضرت صلی الله علیه وسلم باین کلمات یا باین قصه در طلی که می لرزد دل روی و عواد
 بضم فار و بجزه است فدخل علی خدیجة بنت خویلد پس داخل شد آنحضرت صلی الله
 علیه وسلم بر خدیجه بنت خویلد که ام المومنین فقال زملونی زملونی بس گفت آنحضرت
 صلی الله علیه واله وسلم به پیچید مرا بجا به پیچید مرا بگریم کن فرمود که لایق شد او را از
 از خوف ثم لزه و فی الصراح فیصل در چیدن بجایه فرستاده پس چیدند آنحضرت را
 بجا به حتی حصب عنه الروح بفتح راء نا انکه رفت از روی زرس و مجال خود آمد لفظ روح
 یعنی خوف است فقال لخدیجة و أخبرها الخبر بس گفت آنحضرت خدیجه را و جز و او
 آنحضرت خدیجه را آن خبر و گفت لقد خشیت علی نفسی برائت تحقیق ترسیم من بر
 نفس خود از غایه خوف آنکه عاجز شوم از برقیشت بآنوقت یار داشت یار وحی چنانچه مشابه
 نمود در اول حال پس گمان کرد که اگر هر بار باین شدت وحی شود شاید روح مبارک او متعطل
 شود و یا آنکه میدانست از نقل بآنوقت و کثرت ایثار قوم و قتل و تکلیف آنها و مفارقت

بزرگتر از همه

وطن پس رسید که مباد اطاقت برداشت آنها بمن نباشد و بعضی این خوف را بر خوف
 کفایت حل کرده اند که در عرب جماعه بودند که چنان را آنها رجوعی بود و فرما را راست
 بآنها می رسیدند و دعوی علم غیب میکردند پس آنحضرت از مشاهده این حال رسید که مباد
 ازین قبیل باشد لیکن این معنی بعد مشاهده ملک و نزول قرآن و علم و انوار وحی بسی بعید است
 زیرا که آنحضرت را صلی الله علیه وسلم علم ضروری نبوت خود حاصل شد پس این
 ترس را چه مجال است فقالت خدیجه کلا والله لا یخزیک الله ابدًا گفت خدیجه این
 چنین خواهد بود قسم بخداستعالی است که رسوا نمکند ترا الله تعالی همیشه و لفظ لا یخزیک بضم یاء
 تخناییه و سکون خا رجحه و کسر زاید بجه از خزی بکسر خاست بمعنی رسوائی و نیز کار مصله و نون نیز
 روایت است ما خود از حزن میبارین تقدیر بضم و فتح هر دو درست است حزنه و اخزنه هر دو
 آمده یعنی محزون نمگرداند ترا الله تعالی همیشه انک لتصل الرحم بدستی تو هر اینه بوند میکنی
 رحم را یعنی احسان میکنی با قربای خود و صلہ رحم عبارت است از احسان کردن با قربای
 خود بر حسب حال خود و صلہ رحم چنانچه حاصل میشود بدادن مال بخدمت بخدمت و زیارت
 و سلام و غیر آن و کحل الحک و بر میداری کرانی را از دیگران بر خود لفظ کل بفتح کاف و نشد
 لام ثقل و کرانی از هر چه برداشته شود و بمعنی خیال نترامد و انفاق بر ضعیفان و یتیمان
 و غیر بان نیز داخل کل است و مشتقاق کل کلال بمعنی سستی و ماندگی و در فتح الباری
 گفته کل بکسی است که مستقل نیست در کار خود و تکسب المعذوم و کسب میکنی معدوم
 لفظ تکسب بفتح تاء است و بضم نائیز روایت کرده اند در روایت فتح الباری معنی است که
 کسب میکنی مال معدوم را که میخوری از کسب خود غیر خود را که عاجز باشد از تحصیل آن
 و این مدح بود نزد عرب که کسی کسب کند مالی را و بخورد از کسب خود و بدید دیگر از او در وقت
 ضم تا معنی آنست که کسب میکنی مال معدوم مردم را پس در صورتیکه مفعول محذوف
 که انی تکسب غیرک المال المعذوم و کسب کنانیدن غیر باین صورت است که میدی مال مردم

در کسب خود

تکسب کنند آن مال دیگر مال معدوم را و بعضی معدوم را بمعنی محتاج و فقیر گفته اند زیرا که او
 در حکم معدوم است و تصرف مستلزم او را یعنی فقرا را در کسب می آری بسبب اولی
 مال با آنها و در بعضی روایات بجا معدوم لفظ معدوم بی وادانده است یعنی فقیری که
 نایابنده است مال را و تَقْرَةُ الضَّيْفِ و معانی بسکنی همان را ما خود است از فرا بر کسب قاف
 و برابر جمله بمعنی معانی کردن و تَعْيِينٌ عَلَى مَنَاقِبِ الْحَقِّ و باری میدی خلق برابر عوارض
 حق یعنی هرگاه کسی بخادشه در مانده میشود مثل فرض و مال دین و میکی و باری منبذی
 او را و نوابغ حق بجهت آن گفت که اگر بخادشه ناحق مثل اسراف و غضب و مانند آن
 در مانده خود اعانت در آن موجب حمد نیست استدللال نمودند بقرضی اللَّهُ تَعَالَى آنها
 با تصاف آنحضرت بکارم اخلاق و حمائد صفات بر عدم اصابة بکرومات در دنیا و این
 از غایب فرست و معرفت خدیجه است و جزاله ترای اوست و چگونه نباشد که بدتها را بد و صحبت
 آنحضرت صلی الله علیه و سلم بود اول کسی که ایمان آورد اوست و بِجَسِّ رِابِوِی درین
 صفة مشارکت نیست فَاَنْطَلَقْتُ بِهٖ خَدِيْجَةً حَتّٰى اَتَتْ بِهٖ وَرَقَةَ بْنِ نَوْفَلٍ
اَسَدِ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيْزِ ابْنِ عَمِّ خَدِيْجَةَ پس بر آنحضرت را خدیجه بسوی ورقه بن نوفل
 بن اسد بن عبد العزی که آن ورقه پسرم خدیجه است زیرا که خدیجه بنت خویلد بن اسد
 بن عبد العزی است و وی ورقه بن نوفل بن اسد بن عبد العزی است وَكَانَ اَمْرًا تَنْصُرًا
فِي الْجَاهِلِيَّةِ و بود ورقه مردی که ترک کرده بود عبادت بتان را و نصرانی شده بود و در زمان
 جاهلیت یعنی در زمان فتره نبی قبل از وجود شریف آنحضرت صلی الله علیه و سلم عبادت بتان
 گذاشته دین حضرت عیسی علیه السلام را اختیار نموده بود و قبل از حضرت رسول صلی الله
 علیه و سلم شریعت حضرت عیسی بود مروی است که او و زید بن عمرو بن نفیل چون از طریق
 جاهلیت بیزان گشتند برآمدند بسوی شام از جهت طلب دین پس خوش آمد و ورقه را نظر آ
 از جهت ملاقات نمودن با کسی که تبیل نگردد بشری عیسی علیه السلام را و كَانَ يَكْتُبُ الْكِتَابَ

الْعِبْرَانِي فَيَكْتُبُ مِنْ لَيْلٍ بِالْعِبْرَانِيَةِ مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ يَكْتُبَ وَبُودُورُفُ كَمْ نُوخْتِ
 كتاب عبرانی را یعنی کتابه عبرانیه را یعنی تفسیر میکرد و پس منوشت از انجیل بزبان عبرانی چیزی
 که خدا خواسته است که بنویسد پس ازین نسخه معلوم میشود که انجیل بزبان عبرانی نبود بلکه
 تفسیر و بزبان عبرانی بود زیرا که ظاهر است که مفسر غیر مفسر باشد و الا حاجت نبود بلفظ بالعبرانیه
 و در بعضی العزنی تا خبر با از را بدون الف و بالعربیة آمده یعنی تفسیر میکرد و انجیل بالعربیة
 پس نظر باین نسخه انجیل بزبان عبرانی باشد و در نسخه اول هم احتمال هست که بزبان عبرانی باشد
 که گاهی مفسر و مفسر زبان واحد می باشند لیکن مفسر بعبارت اسهل می باشد چنانچه تفایر
 قرآن بزبان عربی است و بعضی علماء گفته اند که عبرانی لغوی بود و تورات همان کسان است
 و انجیل بزبان سریانی است و كَانَ شَيْخًا كَبِيرًا قَدْ عَمِيَ وَبُودُورُفُ پسر کلان سال که نخبی نام داشت
 از کبر سن فَقَالَتْ لَهُ خَدِيجَةُ يَا ابْنَ عَمِّ اسْمِعْ مِنْ اِبْنِ اَخِيكَ پس گفت خدیجه مورق را
 ای پسر عم من شنو لذ برادر زاده خود را بخوبی میگوید و این قاعده عرب است که مساوی السن را برادر
 و کبیر السن را عم و صغیر السن را برادر زاده میگویند چون مرده کبر السن بود لهذا آنحضرت را صلوات
 علیه و سلم نسبت با و این را اخ گفت و بعضی گفته اند که ورفه درس بزرگه و والد آنحضرت بود
 صلوات علیه و سلم و در روایت مسلم بخاری این عم با عم آمده است و او را عم گفتن با اعتبار
 کبر سن که محاوره عرب است گفته و بعضی گفته اند که بودن آنحضرت برادر زاده مورق با معنی است
 که پدر سیوم و رفه برادر پدر چهارم آنحضرت است صلی الله علیه و سلم پس پدر آنحضرت کو با برادر و رفه
 شد فَقَالَ لَهُ وَرَفَهُ يَا ابْنَ اِخِي مَا ذَا تَرَى پس گفت مرا آنحضرت را و رفه ای برادر زاده من
 چه چیزی بینی فَأَخْبَرَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَمْرًا ذَايَ پس خبر داد آنحضرت صلی
 الله و سلم و رفه را خبر چیزی که می دید و مشایخ این را بسند میگیرند از رای عرض و قانع و
 مقامات بر پیران خود فَقَالَ وَرَفَهُ هَذَا النَّامُوسُ الَّذِي أَنْزَلَ اللَّهُ عَلَى مُوسَى پس گفت
 و رفه این ناموس و فرشته است که فرستاد خدا تعالی بر موسی علیه السلام و در روایتی نزل

بیشتر معلوم و مجهول آمده ناموس صاحب سر کنی را گویند که مطلع باشد بر باطن امر وی و بعضی
 گفته اند که ناموس سر خیر و صاحب سر شر را جاسوس خوانند و مراد اینجا جبرئیل است علیه السلام
 و ذکر موسی کردیم عیسی با وجود مناسبت عیسی بدین نصراقت از جهت عظیم شان موسی و جاسوس
 کتاب و شریعت وی و بعضی گفته اند که ذکر موسی بجهت آن کرد که تزلزل ملک بر موسی متفق علیهاست
 و پیرو دین صاری بخلاف عیسی که بعضی پیرو دین مذکور او را و در بعضی روایات از غیر
 بخاری عیسی آمده است بدل موسی و هر دو صحیح است یا لیتنی فیما جندعا یا لیتنی الوقت
 حَتَّىٰ إِذْ يُخْرِجُكَ قَوْمَكَ اِی كَاشِكِي مِی بُوَدَم مَن دَر وُوقْت نُبُوْت و دَعْوَت تُو جَوَان
 و قَوِی و كَاسِكِي مَاشَم مَن زَنَدَه و قَتِي كِه بِیرون اَرَنَد تَر اَقَوْم تُو لَفْظ جَدْع بَفْح جِیم و ذَال مَجْمَع
 اصل در بهام گویند بر آگوشند که در سال دوم باشد و گوی را گویند که در سال سیوم و ششم
 که در سال پنجم باشد و اینجا مراد جوان و قوی است فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
 أَوْ خَيْرِي بِنْتِي بِسَمِّ كَفْتِ الْخَضْرَاءِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ اِي بِيرون اَرَنَد كَان مَن اَنَد
 اِن مَرْدَم كَوِيَا سَتَبَاعِد مَن و اَخْتَرَت اَز اِن اَخْرَج مِی سَبَب كِه مَقْضِي اَخْرَاج اِه مَانَه
 با وجود محاسن و مكارم او که مقتضی اكرام اوست قَالَ لَعْنَةُ كَفْتِ و رِقَه آری بِیرون
 خواهند که در اقوم تُو كَمَرِيَا تِ رَجُلٌ قَطٌّ مِثْلُ مَا جِئْتَ بِهٖ اَلْاَعُوْدِي نِيَار دَاج
 مردی هرگز مانند آن چه تو آورده یعنی نبوت و شریعت مگر آنکه دشمن داشته باشد
 اِن مَرْدِيَا و دَر رَوَايَتِي اَلَا اَوْ ذِي اَعْنِي اِه رِه كِه بَعْمَر شَد كَفَار دَشْمَن شَدَنَد با و اِنْدَا كَرْد
 اَوْرَا و اِن يَدْر كِنِي يَوْمَكَ وَا كَر دَر يَابَد مَرَا رُو ز تُو يَعْنِي دَر اِن اِيَام كِه تُو دَعْوَت كِنِي
 و قَوْم تُو تَرَا دَر مَقَام اِنْدَا شَوْنَد و بَر اَرَنَد و مَن زَنَدَه بِسَمِّ اَنْضَرَك نَصْرًا مَوْزِدًا بَارِي
 بِسَمِّ تَرَا يَارِي دَا دَنِي سَحْت قَوِي بِسَالَمَه مَوْزِر بِضَم مِمْ و فَتْح هَمْزَه و زَاي مَشْدُودَه بَعْدَ اَل
 بَار هَمْزَه بَعْنِي قَوِي بَلْبِغَا اَز اَز بِنْفِ هَمْزَه و سَكُون رَا رَجْمَه فَوْت مَم لَمْ يَنْشَب و رَوَايَتِ اِن
 تُو قِي بَشْر دَفْكَ نَكَر و و رِقَه كِه مِير اِنْدَه شَد بِنَشَب بَفْح شَيْن مَجْمَع بَلْفْظ مَعْلُوم اَز لُغَوِي

یعنی دنگ کردن و در اصل تعلق کردن چیزی بدانکه در میان فرقه یا حضرت خلافت نیست
 لیکن در صحبت خلاف است اگر این واقعه بعد ثبوت نبوت است صحابی است و اگر در مبلدی
 احوال است چنانکه ظاهر است صحابی است و وَقْتُ الْوَحْيِ و بعد از آنکه وحی بر آنحضرت آمد نبوت
 ثابت شد فتور بذر رفت وحی و از بیانی آمدن باز استاد و قدرت سستی و زمان میان
 دو خبر و مراد اینجا باز استنادن وحی است از بیانی آمدن و مدتی تا خبر شدن در آن و فتور
 اصل مبنی از ضعف بعد از قوت و سکون بعد از حرکت و گفته اند که مدت قدرت سه سال
 بوده و بعضی شش ماه گفته اند و بعضی دو نیم سال گفته اند و شرح این حجر کفایت مراد بقرت
 وحی میان نزول افراسیاب و نزول یا ایها المدثر عدم مجی جبرئیل نیست بلکه تاخیر نزول
 قرآن است جبرئیل می آمد اما قرآن نمی آورد و گفته اند که حکمت در فرست وحی و تاخیر
 آن بود که تا برود از آنحضرت خوف که عارض شده بود و حاصل شد شوق و نظر اقال
ابن شهاب میگوید امام بخاری که گفته است امام ابو بکر محمد بن مسلم بن شهاب مشهور
 و مذکور شد احوال او در اول حدیث و ذکر نکرد بخاری اسناد و رجال ما بن خود و ابن شهاب
 و این قسم را از تعلیقات بخاری میگویند گو یا مراد آنست که حدیث کرد ما را یحیی بن بکیر که
 حدیث کرد ما را ایث بن عقیل و او گفت که گفته است ابن شهاب یا را او بان دیگر خواهد
 بود ما بن امام بخاری و ابن شهاب و باعث بزرگ این اسناد آنست که حدیث
 معروف است از ثقات بانه کور است در مواضع دیگر ما بن اسناد یا غرضی دیگر که مقتضی
 ترک است علامت گفته اند که وقتی که حدیث ضعیف باشد لفظه قال در آنجا نمیگویند زیرا که لفظه قال
 صیغه جزم و یقین است بلکه در مواضع ضعیف بصیغه مجهول میگویند چنانچه حکمی باقیل یا بقال اما
 بخاری نیز درین صحیح خود این الفاظ ذکر میکند بجهت عن غرض و أَخْبَرَنِي أَبُو سَلَمَةَ گفته است
 ابن شهاب زهری که و خبر داد مرا ابو سلمه بسین جمله و لام منسوخه تن اسم او عبد الله است
 ابن عبد الرحمن ابن عوف است که عبد الرحمن بن عوف بیست و نهمین است و ابو سلمه قریشی

فری زهری تابعی است مدنی است وفات یافت در مدینه در سال یکصد و نود و چهار
 باید دانست که امام زهری لفظ واجزنی بود و علفه غلطه گفت تا معلوم شود که معطوفت
 بر دیگری گو یا گفته است که اجزنی عروه واجزنی ابوسلمه بگذا چنانچه سابق امام زهری از عروه
 روایت در وقت جابر بن عبد الله الانصاری او از کبار صحابه است و اخص صحابه است
 که در مدینه وفات یافته روایت کرده است از رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم یکبار
 و پانصد و چهل حدیث و در بخاری از او هشتاد و چهار حدیث یا نود حدیث منقول است حاضر
 شد با آنحضرت صلی الله علیه و آله وسلم نه غزوه و وفات یافت در سال هفتاد و سه و نوزاد و نود
 و چهار سال بود در ارض غزوه بنام ساجده خوانند بر حضرت عثمان بن عفان در خلافت خود
 قَالَ وَهُوَ يُحَدِّثُ عَنْ فَتْرَةِ الْوَحْيِ وَجَلَّ أَنْكَرُ أَحَدِثٍ مِثْرًا مِنْهُ وَجَاءَ
 أَنْزَلَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ فِي حَدِيثِهِ بِسْمِ اللَّهِ
 رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ وَحَدِيثُ أَنْ فَتْرَةَ وَحْيِ بَيْنَا أَنَا وَمَنْبِيُّ دَرَانَا أَنْكَ
 مِنْ دَرَاهِ يَرْفَعُ أَصْلَ بِنَا بِنِ هِيَ بِسْمِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ فَتَحْتِ فَوْنِ رَا لَفِ شَدِ
 اذْطَرَفِ زَمَانِ هِيَ كَمَقْطُوعِ هِيَ وَكَمَقُوفِ هِيَ اذْأَضَافِ وَتَقْدِيرِ اَوْجَانِ هِيَ كَبَيْنِ
 اذْأَضَافِ اذْأَضَافِ اذْأَضَافِ اذْأَضَافِ اذْأَضَافِ اذْأَضَافِ اذْأَضَافِ اذْأَضَافِ اذْأَضَافِ
 كِ دَرِ لَفْظِ اذْوَ اذْوَ اذْوَ اذْوَ اذْوَ اذْوَ اذْوَ اذْوَ اذْوَ اذْوَ اذْوَ اذْوَ اذْوَ اذْوَ اذْوَ اذْوَ
 صَوْتًا مِنْ السَّمَاءِ نَاكَ سَنَبَدِمِ اذْأَضَافِ اذْأَضَافِ اذْأَضَافِ اذْأَضَافِ اذْأَضَافِ اذْأَضَافِ
 خُورَانِ اذْأَضَافِ اذْأَضَافِ اذْأَضَافِ اذْأَضَافِ اذْأَضَافِ اذْأَضَافِ اذْأَضَافِ اذْأَضَافِ
 عَلَى كُرْسِيِّ بَيْنِ السَّمَاءِ وَالأَرْضِ بَرَكْرَسِي دَرِمِيَانِ اذْأَضَافِ اذْأَضَافِ اذْأَضَافِ اذْأَضَافِ
 كَافِ اذْأَضَافِ هِيَ وَجَمْعُ اذْأَضَافِ هِيَ مَشْدِيدٌ وَتَخْفِيفٌ فَرُجِعَتْ مِنْهُ بِسْمِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ
 اذْوَ اذْوَ اذْوَ اذْوَ اذْوَ اذْوَ اذْوَ اذْوَ اذْوَ اذْوَ اذْوَ اذْوَ اذْوَ اذْوَ اذْوَ اذْوَ اذْوَ
 فَكَلْتُ رَقِيبِي رَقِيبِي بِسْمِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ اذْأَضَافِ اذْأَضَافِ اذْأَضَافِ اذْأَضَافِ

مولای معاویه بن ابی سفیان که تابعی است وفات یافت در مصر در سنه تسع و خمسن و مائت
 و عمر بن راشد البصری ساکن یمن شد و مشبه حدیث را از زهری و از فضایل او است که
 "تابعی نیست و رحمت کرده اند از چهار تابعی عمرو بن دینار و اسحاق السبیبی و هشام
 بن عروه و یحیی بن بکر و این چهار شیوخ او هم هستند و از روایات کرده اند و این هم
 روایت اکابر از اصاعمه میگویند پس این هر دو بزرگ بجای لفظ فواد که در ریجف فواد است
 بر او در کفنه اند و لوادر بفتح بله موحده جمع با در است کونست که در میان شانه و کردن می باشد
 مضطرب میشود و نزد رسیدن انسان حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ میگوید امام
 بخاری که حدیث کرد ما را موسی بن اسمعیل که کنیت او ابو سلمه منقری است بکسر میم
 و سکون نون و فتح قاف بصری بزرگی قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ گفت که حدیث
 کرد ما را ابو عوانه که نام او و ضلیح است بن عبد الله شکری بضم کاف مولی زید بن
 عطار بزاز و اشطلی بود و چون زید برای طلب حدیث میرفت ابو عوانه کتب او را بر سر او
 با او و بعد آن از او کرد و او را بد آنکه عادت محمد بن است که لفظ قال را در حال اسناد اکثر
 در کتابت محذوف میسازند از جهت تخفیف و بجای حد ثنا شامی نویسند و بجای اخبرنا
 و انبانا نامی نویسند اما در خواندن تمام کلمه باید خواند قَالَ حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ عَائِشَةَ
 او گفت که حدیث کرد ما را موسی بن ابی عایشه و کنیت موسی ابو الحسن کوفی مدانی
 مولای ابی جعد بفتح جیم است و امام نووی وصف او بسیار کرده است قَالَ حَدَّثَنَا
سَعِيدُ بْنُ جُبَيْرٍ گفت که حدیث کرد ما را سعید بن جبیر بضم جیم و فتح موحده بن شام
 کوفی اسدی تابعی امام مجمع علیه است و کشت او را حجاج و سر او بعد سقوط بر ارض میگفت
 لا اله الا الله و زنده ماند حجاج بعد قتل او مگر چند روز و قتل نکرد بعد او هیچ کس با عین
 ابن عباس از ابن عباس که صحابی معتبر و ابن عم آنحضرت است صلی الله علیه و سلم

و مادر او همشیره میمونه است که از ازواج مطهرات بود و او بحر علم و ترجمان قرآن است و یکی از
 عبادله اربعه است که عبدالله بن عمر و عبدالله بن عباس و عبدالله بن زبیر و عبدالله بن عمرو
 بن العاص را ندوینست یکس از صحابه فتوی دهند و ترازو و چون منول شد او رسول خدا
 صلی الله علیه و آله و سلم آب دهن مبارک خود را در دهن او و کام او سپانیدند و روایت
 از میمونه بن مهران که چون نهاده شد جنازه ابن عباس را آمد یک بنده سفید تا آنکه
 واقع شد بر کفن مادر او پس داخل شد در او و هر چند طلب کرده شد یافته نشد منول شد
 ابن عباس پیش هجرت سه سال و او در وقت وفات آنحضرت صلی الله علیه و سلم
 سیزده سال بود و فوت شد در طائف در سال شصت و هشت در ایام ابن زبیر و خواجه
 خولذبر و محمد بن حنفیه و در آخر عمر اعمی شد و روایت کرده است از آنحضرت صلی الله علیه
 و آله و سلم که چهار و ششصد و شصت حدیث در بخاری از او و صد و بازرده حدیث
 منول است و بود در خار ابن عباس موضع علامه از کثرت کتبه او و در حسن
 مناز بود از مردم فی قوله تعالی لا تحرك به لسانك لتعجل به گفت ابن عباس در تفسیر
 این آیه که الله تعالی مفرماید به نبی خود محمد رسول الله صلی الله علیه و سلم که بمنبان بان
 قرآن زبان خود را از جهت آنکه شتابانی میکنی با و قال گفت ابن عباس در تفسیر این آیه
 كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُعَاجِلُ مِنَ التَّنْزِيلِ شِدَّةً بَدْرُ رَسُولِ خُدا
 صلی الله علیه و سلم که قصد میکرد از تنزیل قرآنی شده ترا و ختی او کان مما يحرك به
 شفقتیه و بود معالی آنحضرت صلی الله علیه و سلم ناشی از تحریک شفقتیه مبارکین تعالی
 ابن عباس پس گفت ابن عباس فَاَنَا أَحْرَكَ مَا لَكَ پس من حرک مبد هم شفقتیه را برای تو
 كما كان رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم يحرك لهما بخانه بود رسول خدا
 صلی الله علیه و سلم که حرکت میداد آن شفقتیه را قال سعید انا احركهما كما رأيت

ابن عباس یحییٰ لهما میگوید این چیز که من هم حرکت میدهم آن شنیدن از علی است ایتم ابن عباسی
 که حرکت میدهد به آن شفتین را فائزک الله تعالی لا تحزنک به لسانک لیجعل به پس نازل
 کرد الله تعالی این آیه را که میفرماید الله تعالی حرکت دهد بآن قرآن زبان خود را تا بگری
 لمن فراد ایشتابی از خوف آنکه مباد از یاد برود و پس بیان شود ان علینا جمعه و قوله
 بر طاعت جمع کردن در دل تو و خواندن قرآن بر زبان تو قال گفت ابن عباس در تفسیر
 این آیه مرفعه جمعه لک فی صدرک ای جمع کردن قرآن برای تو یا تجد در سینه تو و تقرره فایست مکتم
 قدرت او را در زبان تو فاذا قرأناه پس وقتی که بخوانیم آن قرآن را بر زبان جبرئیل بر تو فایتم قرانه
 پس جمعیت کن قرأت قرآن را که از ماست یعنی قرأت خود را از قرأت جبرئیل تابع و موخر
 کردن و با او معاقرت کن قال فاستمع له یعنی گفت ابن عباس در تفسیر فاتح قرانه
 پس بشنوم او را و انصت و سکوت بکن ثم ان علیا بیانده ثم ان علیا ان تقرره یعنی
 تحقیق بر ماست که مرتبه دیگر هم میخوانیم آن فرزا بر تو بلسان جبرئیل فكان رسول الله
 صلی الله علیه وسلم بعد ذلك اذا اتاه جبرئیل استمع پس بعد رسول خدا صلی الله
 علیه وسلم بعد این حکم وقتی که می آمد او را جبرئیل می شنید و آرا از او فاذا انطلق جبرئیل
 فرائه النبي صلی الله علیه وسلم حاقرا پس وقتی که روان میشد جبرئیل میخواند فرزا
 آنحضرت چنانچه خوانده بود جبرئیل حدثنا عبدان میگوید بخاری که حدیث کرد ما را عبدان لقب
 عبد الله بن عثمان عثقی است و کنیه او ابو عبد الرحمن مروزی است مولای مهلب بن ابوسفیانه
 وفات یافت در سال دو صد و بیست و دو قال اخبرنا عبد الله بن المبارك گفت
 که خبر کرد ما را عبد الله بن مبارک بن واضح حنظلی تبعی مولای انما است و امام است اتفاق دارند
 همه بر جلالت و امامت او و ورع و عبادت و سخاوت و شجاعت و اوتبع تابعی است و پدر او
 تمکی بود مملوک مردی بود از نهران و عبد الله بن مبارک برای طلب علم سفر کرد در بلاد کثیره و دولت
 از بغداد و کبار و بود وی از شاگردان امام ابو حنیفه که تولد او در مرو بود در سال یکصد و هفتاد و نود و سیصد

یا منہ ورنہ نادوک فاما اخبیرنا یونس عن الزهیری گفت خبر دادم که یونس بن زید که
 سابق ملک و سردار این شہاب زہری نام زہری محمد بن مسلم بن شہاب است شہاب بن جابر
 و او مشہور شد بن شہاب و گفته است امام شافعی اگر نمی بود زہری ہرگز میرفت سن
 از دینہ ح بجا ہلہ اشارت است خبر من اسناد یعنی انتقال از یک پناہ با اسناد و مرکب کونہ
 ون خوف التباس می باشد کہ امبا داخل کردہ طود بر دو سند را یک سند اندازہ در میان کلہ حار
 می آرد حد ثنا بشر بن محمد مکر موجدہ میگوید ہام بخاری کہ روایت کرد مارا بشر بن محمد قال
 اخبیرنا عبد اللہ گفت خبر کرد مارا عبد اللہ بن مبارک کہ مذکور شد قال اخبیرنا یونس و معمر
 عن الزہری عن یونس گفت عبد اللہ بن مبارک کہ خبر کرد مارا یونس و معمر از ابن شہاب زہری ما
 ان بحسب لفظ یا بحسب معنی قال اخبیرنی حمید اللہ بن عبد اللہ گفت امام زہری کہ خبر کرد
 عبد اللہ بن عبد اللہ بن عثمان بن عتبہ لضم عن مہملہ و سکون مشاہدہ فوفیہ ابن مسعود کہ ان یونس
 تابعی است بن عبد اللہ و امام جلیل است یکی از فقہا سبوح است کہ در بدینہ ہند و قات یافت
 بعد ذاب بصر او در سنہ نو و چهار عن ابن عباس از ابن عباس رضی اللہ عنہ قال
 کان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم اجود الناس بود رسول خدا سخترین مردم و کان
 اجود ما یکون فی رمضان و بود سخی ترین ہنری کہ بود در حالی کہ در رمضان می بود جان
 یلقاہ جبرئیل در ہنگامی کہ ملاقات میکرد او را جبرئیل بزرگ کہ در وقت ملاقات او ترقب
 زیادتی مراتب و مقامات و اطلاع بر علوم الہی میشد و کان یلقاہ فیکل لیلۃ من
 رمضان و بود کہ ملاقات میکرد جبرئیل آنحضرت را صلوات اللہ علیہ وسلم در شب از رمضان
 فیدارینہ القرآن پس تدارس میکرد با آنحضرت قرآن را فلر رسول اللہ صلی اللہ علیہ
 وسلم اجود بالخیر من الریح المرسلة پس آنحضرت سخی تر می بود بخیر و نیکی از باد
 کہ گذشتہ شدہ است و بند میشود اشارہ بہ موم نفع و رحمت وصول است چنانچہ در
 حد ثنا ابوالیمان الحکم بن نافع حدیث کرد مارا ابوالیمان بیار مقصود حکم

بفتح حارمله و کاف مفتوحه و نافع بنون و فاء مولای زنی بود که ام سلمه نام داشت از بهرا بوده
 روایت کرده است امام احمد بن حنبل و غیره از و قال أخبرنا شعیب گفت ابو الیمان که خبر داد
 مارا شعیب بن ابی حمزه بخارمله و زانوشی اموی است مولای فریش ثقبه بود و حفظ
 واقفان بجمال داشت عَنْ الزُّجَّجِيِّ از امام زهری که مشهور با بن شهاب زهری است
 و نام او محمد بن مسلم است سابق احوال او مذکور شد قَالَ أَخْبَرَنِي عُمَيْرُ اللَّهِ گفت که خبر
 داد مرا عبید الله بن صیغیر بن عبید الله بن مسعود که آن عبید الله پسر عبید الله بن عبید
 بن مسعود است و تابعی است أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَتَّابٍ خبر داد که عبدالله بن عباس که
 صحابی جلیل الب است و احوال او سابقا مذکور شد خبر داد آن عبدالله را أَنَّ ابْنَ سِنَانٍ
بْنِ خَرِبٍ خبر داد که تحقیق ابوسفیان بن حرب خبر داد او را و ابوسفیان تثلیث حرکات سین
 نام او صخر بن حرب است ابن امیه اموی تکلی است تولد شد قبل از سال فیل بده سال و مسلمان
 شد در زمان فتح مکه بود بر مس قریش و شیخ مکه و حاضر شد با رسول خدا صلی الله علیه و سلم در غزوة
 حنین و در فتح طایف و یک چشم او مجروح شد در غزوة طایف و دوم چشم او در روز یروک
 نازل کرد در مدینه و وفات یافت در مدینه در سال سی و چهار باسی و یک و مدفون شد در بقیع
 و نماز خواند بر و حضرت عثمان رضی الله عنه أَنَّ هِرَقْلَ که تحقیق هرقل کبیر با و فتح را و سکون
 قاف و نیز گفته شده است کبیر با و قاف و سکون را علم است و غیر منصرف است از جهت
 علمیه و عجمیه پادشاه روم بود تا سی و یک سال و وفات یافت رسول خدا صلی الله علیه و سلم
 در زمان پادشاهی او و لقب او قیصر است و همان هرقل پادشاه روم ملقب بقصریا
 چنانچه پادشاه فارس مسمی میگردد بکتری و پادشاه حبشه نجاشی و پادشاه ترک بخاقان و پادشاه
 قبط بقنوعون و پادشاه مصر بعزیز و پادشاه حبش بهشیج أَرْسَلَ إِلَيْهِ فِي رَكِبٍ مِنْ قُرَيْشٍ
 که تحقیق هرقل فرستاد کس خود را بسوی ابوسفیان در حالی که بود ابوسفیان با سواران
 از قریش و ركب سواران سواران شتر را میگویند که عَشْرًا از پاره از عشته یا عشته از عشته

باشند و گفته شده است که سولان کسی بودند و قریش اولاد نضر بن کنانه را میگویند و بعضی
میگویند اولاد فهر بن مالک بن نضر اند و سبب تسمیه ایشان بقریش آنست که قریش در ابراست
در بحر که میخورد و دواب دیگر را و خورده نمی توانند دواب دیگر او را و غالب است بر دیگران
همچنین این قبیل هم غالب اند از دیگر قبایل و این سبب تسمیه و نسبت است حضرت
ابن عباس رضی الله عنهما و کانوا تجاراً بالشام و بودند از ابو سفیان و سواران قریش
سوداگران در شام در لفظ تجار و لغت آمده که تاج و تخفیف جیم و ضم تا و تشدید جیم و لفظ
بالشام متعلق است تجاریگان شام اقلیم معروف است و بسیار انبیا است و داخل شد
از پیغمبر مصلی الله علیه و سلم دو بار پیش از نبوت یکبار با عظمای طالب در حالی که دوازده
ساله بودند تا آنکه رسید در بصری و ملاقات نمود او را راهب و التماس کرد در دو را بکند و یکبار
برای تجارت بجهت مدینه تا بازار بصری در حالی که عمر شریف بود و در اهل
شد دو بار بعد نبوت بکرتبه در لیله الابرار که در دوم در غزوه تبوک از مدینه و حد شام از
قریش تا فرات و از آنجا تا بحر روم فی المذبذبة التي كان رسول الله صلى الله عليه
وسلم ما ذكر فيها اباسفيان بن حرب و كفاة قریش در مدنی بود که رسول خدا صلی الله
علیه و سلم مدت معین کرده بود در آن مدت ابو سفیان را و کفاره قریش را و مدت معین
قطعه زمان است و این مدت صلح حدیبیه است که جاری شده بود در میان آنحضرت صلوات الله
علیه و سلم و در میان ابو سفیان و کفاره قریش در سال ششم از هجرت و حدیبیه بضم حار مملو
و کسر مو حده و تخفیف تخانیه و در بعضی روایات نشاید نیز آمده نام قریه است بر نه میل
از آنکه و بعضی گویند چاهی است و بعضی میگویند نام درختی است که آن بقعه را بوی نام کردند و سبعة
الرضوان که تحت نبوه بود و در قرآن مجید است در شان اوست و میگویند برآمد رسول خدا
صلی الله علیه و سلم از مدینه روز و شب غزوه ذی القعدة در سال ششم از هجرت بقصد غزوه با
یکهزار و چهارصد از صحابه و جمع شدند قریش را باز داشتند آنحضرت را صلوات الله علیه و سلم از

در آمدن بکس صلح کرد و باز گشت به عجم کردند که سال آینده باید وعده بگذارد و فاقه
 پس آمدند ان ابوسفیان و سواران او نزد هرقل و نیم بایلیا و حال آنکه آن هرقل و حاجت
 او در ایلیا بودند ایلیا بجزه مکسوره و بلایم مکسوره و سکون یار نام بیت المقدس است
 فَدَعَاهُمْ فِي مَجْلِسِهِ پَسِ طَلَبَهُ هِرَقْلُ ابْنُ ابِوسَفْيَانَ و یاران او را در مجلس خود و حمله
 عَطَّارُ التُّرُوقِ و کرد آن هرقل کلان روم بودند شکر دعا بهم پس طلبید آنها را و دعای آنجا
 و طلبه ترجمان خود را لفظ ترجمان بفتح ناء مشاء فوفیه و بحیم مضموم و ترجمان لهذا گویند که یک
 لغت را بلغه دیگر تفسیر نماید چون هرقل تکلم زبان رومی میکرد و ابوسفیان و اصحاب او زبان
 عربی تکلم میکردند حاجت شد بر ترجمان فقال ایتکم اقرب نسبا لهذا الرجل الذی
 یزعم انه بنی پسر هرقل ترجمان که کدام از شما نزدیک زنت از روی نسب باین مردی
 که دعوی میکنند که او پیغمبر است فقال ابوسفیان انا اقرب نسبا کفتم ابوسفیان که
 من نزدیک ترم با و از آنها از روی نسب زیرا که ابوسفیان از بنی عبد مناف بود و بنود در آن
 جماعه سچ کس که از بنی عبد مناف باشد و عبد مناف اب رابع بود عربی را صلی الله
 علیه و سلم و نیز اب رابع بود مر ابوسفیان بن حرب بن امیه بن عبد شمس بن مناف است
 باید دانست که سوال هرقل از اقرب النسب بجهت آن بود که او اعلم خواهد بود بحال آنحضرت
 و حال آباء آنحضرت فقال اذ فوفیتی پس گفت هرقل نزدیک کنی ان ابوسفیان را
 از من و قریبوا اصحابه فاجعلوهم عند ظهیر و نزدیک گردانید یاران او را پس بگردانید
 یاران او را نزد پشت او تا دشوار شود بر آنها تکذیب بر تقدیر کذب او زیرا که در بواجبه
 حیا مانع میکرد از تکذیب با وجود کذب غیر شمر قال لترجمانه قل اللهم انی سائل
 هذا عن هذا الرجل فان کذبتی فکذبی بعد از آن گفت هرقل ترجمان خود را بگویند
 که من سوال میکنم این ابوسفیان را از احوال این مرد که دعوت میکند پس اگر دروغ گوید مرا
 پس تکذیب کنید او را و کذب او را ظاهر نماید بر آنکه لفظ کذب یعنی تخفیف است یعنی نفس الی

الكذب لفظ كذب تخفيف معدي ميشود بسوی دو مقبول مثل صدق چنانچه گفته ميشود کذب
 الحديث وصدقني الحديث ايه ولقد صدق الله رسوله التوریا ولفظ كذب تشديد معدي
 ميشود بسوی مقبول واحد و این هر دو افعال از غرایب الفاظ اند زیرا که مخالفانند بقاعده
 مشهوره که زیادتی لفظ مناسبست زیادتی معنی دارد و اینجا امر بالعکس است قال فوالله لولا الحیا
 من ان یاقر و اعلى کذبا لکذبت عنه کنت ابوسفیان پس قسم است بخدا باری اگر نمی بود
 حیا ازین که رفقا من روایت نمایند کرد از من کذب را هر آنکه دروغ میگفتم از آنحضرت
 زیرا که بعضی داشتیم با آنحضرت و در ایوقت ابوسفیان مسلمان نبود و لفظ یاقر و ابضم نامشکله
 و کسر آن است گفته ميشود اثر بالحديث اذ اروی و لفظ علی یعنی عن است یعنی اگر حیا
 یعنی بود و ازین که روایت نمایند کرد این رفقا از من کذب را در بلاد من و من عیب ناک
 کرده ميشوم بآن کذب زیرا که کذب قبح است در همه ادیان اگر چه بر غر و با شد و لفظ
 لکذبت عنه ای لا خبرت عن حاله بکذب لبغضی اياه ثم کان اول ما سألني عنه ان
 قال کیف نسبتکم پس بود اول چیزی که هر قل سوال کرد مرا ازین چیز این بود که گفت
 چگونه است نسب او در شما که آبا و اژان شماست یا نه قلت هو فینا ذو نسب پس
 من گفتم که او در میان صاحب نسب اعظم است قال فهل قال هذا القول منکم احد
 قطا قبله گفت هر قل پس آیا گفته است این قول را از شما که فریش نید هیچ کسی قبل از و و لفظ
 قط بفتح قاف و تلید طاء مضمومه بر لغت مشهور و بعضی بفتح قاف و تخفیف طاء و بعضی
 بضم قاف و تخفیف طاء گفته اند و او مستعمل ميشود مکر در ماضی منفي و در محاسن فهم در حکم
 نفی است قلت لا کفتم که گفته است هیچ کسی قبل از و این قول را قال فهل کان من ابائکم
 من ملک گفت هر قل پس آیا بوده است از پدران او هیچ پادشاه لفظ ملک بفتح ميم و کسر لام
 صفة مشبهه است و بعضی بلفظ ماضی خوانده اند قلت لا کفتم نبوده است هیچ کس پادشاه قال
 فأشرف الناس أجمعين و أم ضعفاءهم گفت هر قل پس اشرف مردم محبت او کرده است

ما ضحوا انما فلان شئ بل شغف انهم كفت من بلکہ ضغفار مردم متابعت کردند اورا بیدانکہ محقق
 در اصل علو حسب و ریزگی و مکان عالی را گویند و مراد رجا الراضی است ابل نحوه و یکم نیز به
 زینت زیرا کہ حضرت ابو بکر صدیق و حضرت عمر و حضرت حمزه قبل سوال هر قل ایمان آورده
 بودند مگر آنکہ اغلب و اکثر مراد باشند قال انزیدون ام يتقصون قلت بل زیدون
 گفت هر قلن آید زیادہ میشوند معنی آن بلکہ بخوبی کفتم من بلکہ زیادہ میشوند قال هل
 یؤتد احد منہم سخطہ لدینہ بعد ان یدخل فیہ کفتم هر قل بس ایامند میشود کی
 از انہا از جہت کرہت دین او بعد آنکہ داخل میشود در دین او قلت لا کفتم مرتد نمیشود و لفظ
 سخطہ بفتح سین مامله و سکون خا و نصب آخر مقبول کہ یا حال است ای ساختن ای کراتہ
 و عدم رضا او و نیز بضم سین و ضم خا و سکون خا رآمدہ و در صورت فتح سین فہج خا
 نرآمدہ قال فل کنتم تنہم وانہ بالکذب قبل ان یقول ما قال قلت لا کفتم هر قل بس
 ایامند شما کہ متهم بساختہ اورا بکذب قبل کفتم این قول کہ دعوا بر نبوت است کفتم نہ
 یعنی متهم نیساختم اورا بکذب و سوال از نفی تهمت کذب مبالغہ است از نفی کذب زیرا کہ
 گاهی صادق را متهم بکذب میسازند و ان حضرت صلی اللہ علیہ وسلم از اتهام کذب
 برابر بود پس از کذب بطریق اولی برابر بود قال فخل یعزذ قلت کفتم هر قل بس
 یا عذر میکند یعنی نقض عہد و ترک وفا بعد میکند کفتم نمیکند و عذر مذنوم است تروسمہ مردم
 و در سہ ادیان و سخن منہ فی مدۃ لا ندیری ما هو فاعل فیہا و کفتم من کہ مابیان
 از آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم در زمان صلح حدیبیہ است کہ عہد کردہ ما را البصلہ و دین
 مدت و تمدانیم چیزی را کہ او عمل کندہ است در امدت و نیز احوال دارد کہ معنی سخن منہ
 فی مدۃ ان باشد کہ ما از او در زمان غیبت و انقطاع اخبار او سیمتیم کہ درین مدت
 غیبویت ما چه عمل کندہ است فقال و کلمتکینی کلمۃ اذ خل فیہا شئ یغیر ہذہ الکلمۃ
 و ممکن نیستہ ما سب کلمہ کہ داخل کنیم دروشنی کہ ایمان نقص او کنیم بان شئی غیر این کلمہ

که نفعی انتقاص میگردم بان قَالَ فَهَلْ قَاتَلْتُمُوهُ قلت نعم گفتم هر قل پس آیاتمان
 کرده آید اورا گفتم اری قَالَ فَكَيْفَ كَانَ قِتَالِكُمْ آیتا گفتم پس چگونه بوده است قتال شما
 اورا قُلْتُ الْحَرْبُ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمْ سجال گفتم من جنگ میان ما و او بمنزله دلوهاست
 که نوبت نبوت گرفته میشود و در میان شما و مثال مندر بر سید آنحضرت مکرده را از ما و سید
 ما مکرده را از او و سجال بکر سبن و بحیم جمع جعلی مکره و لو کبیر را کون یعنی بمنزله دلوهاست که
 مکره ده میشود و یک نوبت برای ما و یک نوبت برای او شبیه داد محاربان را بستتقیان
 که گاهی یک مستقی دلو را میگرد و گاهی مستقی دیگر دلو را میگرد و لفظ حرب اگر چه
 مفرد است اما چون اسم جنس است اطلاق لفظ سجال که جمع است در وی صحیح است
قَالَ مَاذَا يَا مُرَّ كَمْ كُنْتَ هر قل پس چه چیز امر میکند شما قُلْتُ يَقُولُ اعْبُدُوا اللَّهَ
وَحْدَهُ وَلَا تَشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا گفتم که میگوید عبادت کنید خدا را تعالی را تنها و بزرگ سازید و با
 چیزی را و ثَوَكُوا مَا يَقُولُ آباء گفتم که کنید چیزی که مگویند پدران شما از بت پرستی
 و طریقه با جاهلیت و يَأْمُرُ بِالصَّلَاةِ وَالتَّوَكُّفِ وَالْعَفَاةِ وَالصَّلَاةِ و امر
 میکند ما را بنماز و زکات و صدق که قول مطابق واقع است و عفاف که عبارت است
 از باز داشتن خود از محارم و صلح که عبارت است از صلح رحم که احسان با هر ذی رحم بعضی
 فرموده اند ذی رحم محرم است و بعضی مطلق ذی رحم در برات مراد کرده اند گفته اند محارم
 اخلاق باین امور زیرا که فضیلت اگر قوی است منحصر در صدق است و اگر فعلی است اگر
 نسبت باشد تعللی است پس نایب است که تعظیم الهی است و اگر بنفس خود پس و عفت
 و اگر نسبت با قریب خود است پس آن صدق است و اگر نسبت ب دیگران است اعم از آنکه
اقربا باشد یعنی اقربا پس زکات است فَقَالَ هر قل لَتَرْجُلَنَّهُ قل لَهُ سَأَلْتُكَ عَنْ دِينِكَ
فَكَذَّبْتَ آنه فِيكُمْ و وَسَبَّ فَكَذَّبْتَ الرَّسُلَ تبعث فی نسب قومها پس گفت هر قل

شما صاحب نسب است پس بخمن پیران معوض میشوند در قوم خود یعنی انبیا از شرف نسب
 قوم خود میباشند حاصل شده بود این علم هر قس از کتب سابقه و سألک بل قال أحد
 منكم هذا القول فذكرت ان لا فعلت لو كان أحد قال هذا القول قبله لقلت
 رسول يا تبي بقول قيل قبله و سوال کردم ترا آیا گفته است کسی از شما این قول را پیش از
 پس گفته تو که نگفته است پس گفتم من اگر میبود کسی که گفته می بود این قول را قبل او
 بر این میگفتم من که این مردی است که پیروی میکند بقولی که گفته شده است بشر از
 و لفظ یا تبی همزه ساکنه معنی یقینی است و سألک هل كان من ابائید من ملک
 فذكرت ان لا و سوال کردم ترا که آیا بودی است از آباء او کسی بادشاه پس تو ذکر کردی که
 نبود قلت فلو كان من ابائید من ملک قلت رجل يطلب ملک ابید گفتم اگر میبود
 از پدران او هیچ کسی بادشاه میگفتم که مردی است که طلب میکند ملک پدر خود را و
 سألک هل تهمونه بالكذب قبل ان تقول ما قال فذكرت ان لا و سوال کردم ترا
 که آیا بودید شما که تهمت میکردید او را بدروع پیش از آنکه بگوید این قول را پیش از آنکه
 بگذب نمیگردیم و کذب از و صادر نمیشد فقد اعرف انه لم يكن ليذر الكذب على
 الناس و يكذب على الله پس تحقیق میشناسم اینکه آنحضرت صلی الله علیه و آله وسلم نبوده است
 باین صفت که ترک کند کذب را بر مردم و کذب بگوید بر الله تعالی یعنی کسی که بر مردم دروغ نسگوید
 البته بر الله تعالی نیز خواهد گفت و اگر در دعوی نبوت صادق نباشد کذب بر الله تعالی میشود پس
 معلوم شد که صادق است درین دعوا و سألک اشرف الناس اتبعوه ام ضعفاءهم
 فذكرت ان ضعفاءهم اتبعوه و هم اتباع الرسل و سوال کردم ترا که اشرف مردم
 کرده اند او را یا ضعفاء آنها پس ذکر کردی تو که ضعفاء آنها تبعیت کرده اند او را و آن ضعفاء تابعان
 پیغامبران میباشند زیرا که آنها عار نمیکند از تبعیت و انقیاد حق بخلاف منکران که عار دارند
 اتباع غیر که چه در امر حق باشد و این حکم اکثر است و الا در الوقت بعضی از اشرف هم اتباع
 بودند

چنانچه حضرت ابوبکر صدیق و حضرت عمر رضی الله عنهما و سَأَلْتُكَ أَيُّ زَيْدُونَ أَمْ يَنْقُصُونَ فَذَكَرُوا
 أَنَّهُمْ يَزِيدُونَ وَذَلِكَ أَمْرٌ بِالْإِيمَانِ و سوال کردم ترا که آیا زیاد میشوند تا بجان او یا
 کم میشوند پس ذکر کردی تو که آنها زیاد میشوند و همین است حال و مثال ایمان که حتی نیم نیز زیاد
 میشود تا آنکه میشود با امور معتبره که در وی هست و سَأَلْتُكَ أَيُّ تَدُّ أَحَدٌ سَخَطَةَ لَدَيْهِ
 بَعْدَ أَنْ يَدْخُلَ فِيهِ فَذَكَرْتَ أَنْ لَا وَكَذَلِكَ الْإِيمَانُ حَيْثُ تَخَالَطُ بَشَائِشَةَ
 الْقُلُوبِ و سوال کردم تیرا که آیا مرتد میشود هیچ کسی از جهنم که است کردن مریدین او را بعد آنکه
 داخل میشود در وی پس ذکر کردی آنکه مرتد نمیشود و همچنین است ایمان وقتی که مخالفت میکنند
 نشائشته ایمان درها را لفظ بَشَائِشَةَ فاعل تخالط است و ضمیر در بَشَائِشَةَ راجع است بسوی
 ایمان و قلوب مفعول تخالط است و بَشَائِشَةَ ایمان عبارة است از الشرح ایمان و وضوح او و
 بعضی روایات بَشَائِشَةَ الْقُلُوبِ یا ضافه است بجز قلوب سبب اعتبار بود او مضاف الیه یعنی
 مخالفت میکنند ایمان بَشَائِشَةَ قلوب بر اینی از شرح صدر و فرج و سرور و سَأَلْتُكَ هَلْ
 يُعَدُّ فَذَكَرْتَ أَنْ لَا وَكَذَلِكَ الرَّسُولُ لَا تَعْدُو و سوال کردم ترا که آیا عدو و عهد شکن
 میکند پس ذکر کردی که عدو نمیکند و همچنین پیغمبران عدو و عهد شکنی نمیکند زیرا که عدو برای طلب دنیا
 میباشد و انبیا طلب دنیا نمیکند تا عدو بنمایند سَأَلْتُكَ بِمَاذَا يُأْمُرُكُمْ و سوال کردم
 ترا که چه چیز امر میکند شما را فَذَكَرْتَ أَنَّهُ يُأْمُرُكُمْ أَنْ تَعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تَشْرِكُوا بِاللَّهِ شَيْئًا
 پس ذکر کردی تو که او امر میکند شما را اینکه عبادت کنند خدا تعالی را و شرک نکنید بجز او هیچ کس را و
 يَنْهَاكُمْ عَنِ عِبَادَةِ الْأَوْثَانِ و منع میکند شما را از عبادت بتها و يُأْمُرُكُمْ بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ
 وَالصَّدَقَاتِ وَالْعَفَافِ و امر میکند شما را بنماز و زکوة و صدق و عفاف فَإِنْ كَانَ مَا نَقُولُ
 حَقًّا فَمَا لَمْ يَكُنْ مَوْضِعَ قَدْحِي هَاتَيْنِ پس اگر باشد چیزی که میگوئی تو راست پس رود است
 که مالک خواهد شد موضع دو قدم ما را که این است که مراد زمین بیت المقدس است یا زمین ملک
 او است وَقَدْ كُنْتُ أَعْلَمُ أَنَّهُ خَارِجٌ وَتَحْقِيقُ بَدْرَمِمْ كَمَا مَيِّدَ انْتَهَمُ كَمَا أَخْفَرْتَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ

و سلم ظاهر خواهد شد زیرا که او دیده بود در کتب قدیم و لکن لم اظن انه منکم و لیکن نبودم که ظن
 میکردم که او از شما باشد فلو انی اعلم انی اخلص الیه لکثمت لقاءه پس اگر من میدانم
 که من میبرسم بسوی او هر آنکه تکلف میکردم بجهت لقاء او و لفظ اخلص بضم لام است بمعنی اصل و تختم
 بمعنی تکلف است و مراد بجهت است یعنی بجهت میگردم از ملک خود لیکن میترسم از اهل روم بر نفس خود
 که مبارک ارا قتل کنند فلو کنت عندهم لغسلت عنق منیه اگر میبودم من نزد حضرت
 صلی الله علیه و آله و سلم هر آنکه می شسبتم از قدیمین او چیزی را که باشد بر قدمیان او از جهت مبالغه در
 خدمت او یا بمعنی آنکه دور میگردم از مخالفان او را شتم دعا بکتاب النبی صلی الله
 علیه و آله و سلم الذی بعث به دحیه پس طلبید هر قل بکتاب پیغمبر صلی الله علیه و آله
 و سلم آن کتابی که فرستاده بود به غیر آن کتاب را بارجیه یا فرستاده بود آن کتاب را در جیه بر سر
 رجه فاعل بعث باشد و لفظ رجه بگردان و فتح آنست رجه بن حلیفه بن فروه الکلبی از
 معتبر است و بود از اجمل الناس و جهابعدی که چون در مدینه داخل میشد باقی نمی ماند هیچ شتر
 مگر نظر میکرد بسوی او و جبریل علیه السلام می آمد نزد آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم بصورت رجه
 از جهت جمال او مسلمان شده بود رجه قدیم و حاضر شده هم مشاهد را که بعد در اندو باقی ماند تا زمان
 خلافت حضرت معاویه الی عظیم بصری بسوی عظیم بصری لفظ بصری بضم باء موحده مقصورا
 فعلی افعال نام شهر است و مراد از عظیم بصری امیر آنست که از طرف پادشاه روم شش
 فد فعه الی هر قل پس فرستاد آن امیر بصری آن کتابت را بسوی هر قل فقراة
 پس خواند هر قل آن کتاب را فاذا فیہ بسم الله الرحمن الرحیم پس ناگاه در آن کتاب این
 نوشته بود که بسم الله الرحمن الرحیم ازین معلوم شد که تصدیق کتب بنسبیه سنون مستحب است اگر چه
 الیه کافر باشد من محمد عند الله و رسوله الی هر قل عظیم الروم این کتاب از محمد که
 نده خدا و رسول است بسوی هر قل است که عظیم روم است موصوف ساختند ذات مبارک خود را
 بعبودیت از جهت ابطال قول نصاری که مسیح را ابن الله میگفتند که هم رسول را یک حکم است در عبودیت

حق و چون هر قل از نصاری بود او را باین تنبیه نمودن البقی بود و نیز موصوف فرمودند هر قل البعظیم
 نه ملک الروم و نه بایر الروم زیرا که معزول شد از ملک و امارت بحکم دین اسلام و سلطنت نبوی و حکم
 بعد اسلام مگر از طرف رسول علیه السلام و لفظ هر قل را فقط هم ذکر فرموده اند از جهت تالیف قلب
 او و معنای عظیم الروم آنست که تعظیم میکنند او را مردم روم سَلَامٌ عَلٰی مَنْ اَتَّبَعَ الْهُدٰی
 سلام هست بر کسی که تبعیت کرده است با کلمه هدایت را چون او هنوز در مرتبه کفر بود لهذا سلام ^{علیک}
 یا علیه فرموده زیرا که کافر را سلامت نیست در دنیا از عرب و قتل و سبی و نه در عقبی از عذاب
 و درین اشاره است که اگر اتباع هدایت نماید از اهل سلامت خواهد شد و اگر متابعت نکند
 بود از اهل سلامت و معنای سلام آنست که سلامتی از عذاب خدا ثابت باشد و نازل باشد
 بر کسی که تبعیت هدایت کند با آنکه سلام یعنی اللدعا حافظ و رقیب باشد بر او از اوصابت
 مکره در دنیا و عقبی اَمَّا بَعْدُ لفظ بعد مبنی بر ضم هست از جهت مقطوع شدن او از اضافت که در
 بعد المذکور هست آورده میشود این کلمه را از جهت فصل بین الکلامین و نیز چون کلمه اما برای تفصیل میباشد
 پس تکرار قسمین میباشد لهذا اینجا گویند یا مقدر هست که اما لا ابتداء بنسب اسم و اما المکتوب من محمد الی آخره و اما
 بعد از کذا و اختلافت در اول کسی که تکلم نمود باین کلم بعضی گفته اند که در او علیه السلام و بعضی
 گفتند که یعقوب علیه السلام و بعضی گفتند برب بن فحطان و بعضی گویند کعب بن لوی و بعضی گویند
 قیس بن ساعده و بعضی گویند سحبا ناست فَاِتٰی اَدْعُوکَ بِدَعَاۃِ الْاِسْلَامِ بر تحقیق این دعوة
 میکنم ترا بکلمه که داعیه هست بسوی اسلام و لفظ دعا یا دعا بکسر ال همله یعنی کلمه داعیه که کلمه شهادت است
 یعنی ادعوا الی الاسلام اَسْلِمْتُ لَیْسَ یُؤْتِیْکَ اللّٰهُ اَجْرًا مرتین مسلمان شو سلامت می
 از عذاب میدهد ترا اللدعا اجر تو در مرتبه که اول ایمان بحضرت عیسی علیه السلام آورده بود و او را ^{سالم}
 با حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم پیار در دو بار با جوارشود یا باعتبار آنکه چون تو مسلمان
 توابع تو که بسبب تو مسلمان شوند ترا در اجر شوی یکی باعتبار ایمان تو و دیگر باعتبار آنکه ایمان
 تو سبب ایمان آنها شد و لفظ اسلم امر هست از باب افعال و تسلم بفتح لام فعل مضارع از سلم

و مجزوم هست باعتبار آنکه جواب در هست و لفظ یوتک الی آخره جواب ثانی هست یا بدل است
 فَإِنْ تَوَلَّيْتَ فَإِنَّ عَلَيْكَ إِشْمَ الْبَرِّ سِوَانِ بَسْ اِکْرَاعِضٍ مِیْکِنِیْ اِزْ اِسْلَامِ بَسْ بَرِّ تَوْخَاہِدِ
 کناه رعایا و توابع تو با کناه تویر که بسبب اعراض تو آنها هم اعراض خواهند نمود و بر کفر مرتد خواهند
 ماند و لفظ یرسین بفتح یاء تحتانیه و کسر راء و بعد آن یاء ساکنه و سین مہمله و بعد آن یاء ساکنه
 جمع یرسین بر وزن فعیل و گاهی یاء اولی را ہمزہ ہم بدل میکنند و ارسین میخوانند و نیز در بعض
 روایات یرسین بدو یا بعد سین ہم آمده جمع یرسینی منسوب بسوی یرسین و یرسین معنی
 زارع و اکار و مراد از توابع اند و چون اعراض او بسبب اعراض رعایا میشود پس گویا باعث
 و سبب شد مرا عراض آنها را لهذا کناه آنها بر و میشود این صورت مستثنی است از حکم و لا یتزر
 وَاِزْرَةُ وِزْرًا خَرَى وَتَخْصِیصِ رَعَايَا وَمَزَارِعَانَ بَجَهَةِ اَنْ فَرَمُوْنَ اَنْ اَكْرَاهِلِ رَوْمَ اَزِیْنِ قَبِیْلِ اِنْدُوْیَا
 اَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا اِلَى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ وای اهل کتاب بالا بیاید بسوی
 که برابر است در میان ما و شما که ہم کتب منزله در و متفق اند لفظ یا اهل الکتاب عطف است بر فانی
 ادعوا الی آخره که در انجا دعوة خاص بود درین کلمه دعوة بہتم اهل کتاب است اَنْ لَا تَعْبُدُوا اِلَّا اللّٰهَ
 وَلَا تُشْرِكْ بِهٖ شَيْئًا اَنْ کلمه در میان ما و شما بالاتفاق است نہیت کہ عبادة نکنیم غیر حق را و
 نیاریم با و هیچ شی را و لَا یُخِذُ بَعْضُنَا بَعْضًا اَرْبَابًا مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ وَکَیْفَ بَعْضُ بَاۤیِعِنِی
 بعضی مخلوقات بعضی را از باب از غیر الله تعالی چنانچہ یہود عزیز را این اند گفتند و نصاری مسیح را
 این اند گفتند و نیز اطاعت اجبار و رهبان نکنند در تحريم و تحلیل فَإِنْ تَوَلَّوْا فِقُولُوا
 اَشْهَدُ وَاَبَانًا مُسْلِمُونَ پس اگر اعراض نمایند اهل کتاب از توحید پس بگوئید ای مسلمانان
 کہ شاہد شوید بانکہ تحقیق ما مسلمانیم نہ شما و گفته شده است کہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم فرمودہ
 بود این را ہمیش از نزول این آیه پس موافق شد لفظ آنحضرت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم بلفظ آیه
 بعد نزول آن زیرا کہ آیه نازل شد در سال نهم و قصه ابوسفیان در ششم بود و بعضی گفته اند کہ
 مرتبہ نازل شد این آیه قَالَ اَبُو سَفْيَانَ فَلَمَّا قَالَ مَا قَالَ وَفَرَّغَ مِنْ قِرَاءَةِ الْكِتَابِ

کثر عندہ الصخب وارتفعت الأصواتُ گفت ابوسفیان پس ہر گاہ گفت ہر قل
 چیزی کہ گفت از سوال و جواب و فاریخ شد از خواندن کتاب بسیار شدند در آن ہر قل
 آواز ہا لفظ صخب بجا رہلہ و خارجہ اختلاط اصوات در مخاصمہ و لفظ صخب بسین مہملہ و
 نیز ہمیں معنائی در بعضی روایات درین موضع محب واقع شدہ و أَخْرَجْنَا بَعْضَ هَمْزِهِ
 جیم یعنی بر آورده شدیم ما از نزد ہر قل فَقُلْتُ لِأَصْحَابِي حِينَ أَخْرَجْنَا لَقْدَامَ امْرِئٍ
ابْنِ أَبِي كَبْشَةَ پس گفتم من یاران خود را وقتی کہ خارج کردہ شدیم از آنجا کہ تحقیق بزرگ
 شد کار این ابی کبشہ یعنی آنحضرت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم لفظ امر بفتح ہمزہ و کسریم فعل ماضی
 معنای او عظم و کبر و مراد از این کبشہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم زیرا کہ ابی کبشہ کنیت
 پدر رضاعی آنحضرت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم و تام او حارث بن عبد العزیز السعدی بود و او را
 دختری بود مسمی بکبشہ اورا کنی کردہ شد بان کنیت أَنَّهُ يَخَافُهُ مَلِكُ بَنِي الْأَصْفَرِ تحقیق
 شان نیست کہ می ترسد از ویار شاہ بنی الاصفر کہ روم اند زیرا کہ جد آنها روم بن عیص بن اسحاق
 تروج کرد دختر بار شاہ جشہ را پس شد ولد کہ رنگ او متوسط بود در سوار و بیاض و اصف بود
 ہذا اورا اصف می گفتند و اولاد او را بنی الاصفر می گویند و لفظ أَنَّهُ يَخَافُهُ مَلِكُ بَنِي الْأَصْفَرِ
 ای لانیخافہ یا بفتح است کہ بیان امر است فَمَا زِلْتُ مُوقِنًا أَنَّهُ سَيُظْهِرُ حَتَّى
 پیش می گوید ابوسفیان ہمیشہ بودم من یقین کنندہ کہ او تحقیق رود است کہ ظاہر میشود تا آنکہ
 داخل کرد اند تعالیٰ من سلام را و کان ابن الناطور صاحب ایلیا و ہر قل اسقف
 و لفظ نا طور بطا مہملہ و معجمہ در روایت است بمعنی حافظ زرع و بستان و نظر کنندہ بسوی
 آن و لفظ ایلیا بکسر ہمزہ نام بیت المقدس است و صاحب ایلیا یعنی امیر آن و لفظ صاحب
 مرفوع است صفت ابن الناطور است یا منصوب بنا بر حال و ہر قل عطف است بر ایلیا
 و لفظ اسقف بضم ہمزہ مبنی برای مفعول است از ثلاثی مزید ای جعل سقفا بضم السین و القاف
 و یستدینغاء ای جعل مقدا و رئیس یعنی بود بزرگ ہبان زراعت کہ امیر بیت المقدس و مَسْجِدِ

أدخل الله على الإسلام

هر قل بود رئیس گردانیده شده بود و لفظ صاحب در صاحب ایلیا بمعنی مجاز نیست که در او از او میر
 و حاکم آنست و در صاحب هر قل بمعنی حقیقی است که بمعنی آنکس است که او را صحبت باشد و صحبت
 بمعنی صداقت یا بمعنی تبعیت است و چون جمع در حقیقت و مجاز جانز نیست لهذا بهتر است
 که محمول بر عموم مجاز کرده شود و مجاز گفته شود از معنی که شامل هر دو معنی باشد علی بصاری التمام
 یعنی مقدم کرده شده بود بر نصاری شام زیرا که او رئیس آنها در عالم و قاضی آنها بود و نصاری را نصاری
 از جهت آن میگویند که بعضی نصرت میکردند بعضی را یا از جهت آنکه نزول کرده بودند در موضع که نام او
 نصرانیه یا نصره یا ناصره بود یحیی ث ان هر قل حین قدیم ایلیا اصبح حیث النفس
 حدیث میکنند آن ابن البنا طور که تحقیق هر قل وقتی که آمد در بیت المقدس کشت حیث النفس
 یعنی مهموم و مغموم غیر منبسط فقال له بعض بطارقه پس گفتند او را بعضی خواصان او لفظ
 بطارقه بفتح باء موحده جمع بطریق کبریا یعنی خواص دولت او قد استنکرنا هیتک
 که تحقیق می یابیم حالت مخالف حالات دیگر ایام قال ابن الناطور و کان هر قل جزاء
 گفت ابن ناطور بود هر قل عالم کا هین که نظر میکرد در نجوم لفظ جزاء بفتح و تشدید زاء و بد معنی کہا
 فقال هر قل لهم حین سألوه انی رأیت اللیلة حین نظرت فی النجوم ملک
 الختان قد ظهیر پس گفت هر قل خواص خود را وقتی که سوال کردند آنها او را اینکه تحقیق من
 دیدم مشب و قتی که نظر کردم در نجوم که پادشاه طائفة اهل ختنه تحقیق غالب شده است و لفظ
 بفتح میم و کلام بمعنی پادشاه و نیز بضم میم و سکون لام یعنی پادشاه است و لفظ ختان کبریا قطع
 پوستی که می پوشد حشفه را و نصاری ختنه نمیکردند و فی الحقیقة ملک ختان آنحضرت بودند صلی
 الله علیه و آله و سلم فمن یختن من هذه الامم پس سیت که ختنه میکنند ازین امت یعنی از
 اهل این عصر قالوا ایس یختن الا الیهود گفتند خواص او که ختنه میکنند درین عصر مگر یهود
 فلا یهتتمک شأنهم بعکس نسازد ترا حال آنها و لفظ لایهتتمک بضم یاء تختانیه از اهم
 بهم است و اکتب الی مدائن ملکک فیقتلوا من فیهم من الیهود و بنویس

شهرهای ملک خود یعنی حکام شهرهای خود بنویس تا قتل کنند کسی را که در آنجا باشند از یهود و نصیبان
 علی امر همراتی هرقل برجل ارسیل به ملک غیبان پس در اثناء آنکه آن مردم و خواص
 هرقل بر حال مشورت خود بودند که آمده شد هرقل را بمری که فرستاده بود او را پادشاه غسان نام
 او عارث بن ابی شمر بود غسان نام آبی است که نزول کرده بودند برو قومی از ازد پس نسبت کرده
 باو پادشاه غسان از جمله ملوکین است که سکونت کردند شام را بخبر عن رسول الله
 صلی الله علیه و الله وسلم که خبر میکرد از رسول خدا صلی الله علیه و الله وسلم فلما استخبروا
 هرقل قال اذهبوا فانظروا محتین هوام لا یس کا خبر رسید انکس را هرقل گفت هرقل که
 بروید پس نظر کنید که این مرد که آمده است ختنه کننده است یا نه فنظروا فخذ ثوبه انه
 محتین پس دیدند او را بدین حدیث کردند هرقل را که انکس ختنه کننده است و سأل عن العرب فقال
 هم یختنون و سوال کرد هرقل آن مرد را از حال عرب که ختنه میکنند باینه پس گفت آن مرد که عرب
 ختنه میکنند فقال هرقل هذا ملک هذه الامة قد ظهر پس گفت هرقل که این پادشاه
 این امت است تحقیق ظاهر شد ثم کتب هرقل الی صاحب که برومیته بعد از آن نوشت
 هرقل بسوی صاحبی که بود مر او را در رومیه که نام شهر است در روم که شهر ریاست آنهاست و بعضی
 گفته اند که دور قلعه آن شهر است و چهار کرده است فكان نظیره فی العلم و بود آن صاحب
 هرقل مثل هرقل در علم نجوم و سار هرقل الی حمص و سیر کرد هرقل بسوی حمص بکراهت مملد و سکونیم
 که آن هم شهر است در شام فلم یوم حمص حتی انا کتاب من صاحبه پس مفارقت کرده
 بود هرقل از حمص باینترسیده بود بسوی حمص که آمد او را کتاب از جانب صاحب او که در رومیه بود
 یوافق رأی هرقل علی خروج النبی صلی الله علیه و الله وسلم و انکس موافق
 شد رای هرقل را بر خروج نبی صلی الله علیه و الله وسلم و بر نیکی آنحضرت صلی الله علیه و الله وسلم پیغمبر است
 یأذن هرقل لعظماء الروم فی دسکرة له یجئ من رادن داد بدخول و طلبید هرقل را
 کلان روم را در خانه که مر او را بود در حمص و دسکه بفتح رال مملد و سکون ساین مملد و فتح را و کاف

قصری که کرده آن بیوت باشند و منازل برای خارمان ثُمَّ أَمْرًا بِأَبْوَابِهَا فَعَلَّقَتْ ^{بها} بِئْسَ
 بدروازهای آن دسکره پس بند کرده شدند یعنی هر قل داخل شد در آن قصر و مر آن قصر را در دروازه ^{متعدد}
 بود و هم را بند نموده شد از جهت خوف آنکه مبارک مردم روم او را قتل سازند و کشاده کرده شدند ^{لازما}
 بیوت که کرد او بودند و از آن داد بدخل مرعظاء روم را از آن ثُمَّ طَلَعَ بعد از آن بر آمد بالای او
 و ظاهر شد بر مردم فقال يَا مَعْشَرَ الرُّومِ هَلْ لَكُمْ فِي الْفَلَاحِ وَالرَّشْدِ بَيْسٌ كَيْفَ كَرِهَ
 روم آیا هست مر شما را رغبت در خلاصی از عذاب و در رسیدن نیکی که فلاح عبارت از نجات است
 و رشد عبارت از اصابت خیر است و ضد غی و ضلالت است وَأَنْتُمْ تَمْلِكُونَ
 عطف است بر فلاح یعنی آیا رغبت است شما را در اینکه ثابت بماند ملک شما قبیای عواهد فَالْتَبِعُوا
 پس بیعت کنید این بنی را و تبايعوا بضم تاء فوقیه معنی بیعت کردن فَمَا صُورَ حَيْضَةَ حَمْرِ الْوَحْشِ
إِلَى الْأَبْوَابِ فَوَجَدُوا هَذَا قَدْ غَلَقَتْ پس گریختند مثل گریختن حمارهای وحشی بسوی دروازه
 یافتند دروازه را اگر تحقیق نبوده اند لفظ صوابا بجاء مهمله و صا مهمله معنی نفروا هست فَلَمَّا رَأَى
هَرَقْلٌ نَفْرَتَهُمْ مَقَامِيسَ مِنَ الْكَلِيمَانِ پس هرگاه دید هر قل گریختن آنها را و نا امید شد از ایمان
أَهَا قَالَ رُدُّوهُمْ عَلَيَّ كَيْفَ كَرِهَ گفت هر قل باز بیا در آنها را بر من و قَالَ إِنِّي قُلْتُ مَقَالَتِي إِنَّمَا
أَخْتَبِرُ بِهَا شِدَّةَ تَكْمٍ عَلَيَّ دِينِكُمْ و گفت که من که گفتم این گفتن خود را حال می آزمودم با دشمنی شما
 برین شما فقد رأیت پس تحقیق دیدم محکم شمارا برین فسجد والله پس سجد کردند مر او را
وَرَضُوا عَنْهُ و راضی شدند از او فَكَانَ هَذَا آخِرَ شَأْنِ هَرَقْلٍ پس شد این حال آخر حال
رَوَاهُ صَالِحُ بْنُ كَيْسَانَ وَيُونُسُ وَمَعْمَرُ بْنُ الزُّهْرِيِّ مثله روایت کرده است این
 حدیث را صالح بن کیسان غفاری دوسی و یونس بن یزید قرشی و معمر بن راشد بصری از امام ابو بکر
 محمد بن مسلم مشهور بابین شهاب زهری که سابق احوال او مذکور شد مثل این حدیث را در لفظ یعنی این
 هر سه تبرک متابعت کردند شعیب را در روایت این حدیث از امام زهری چنانچه شعیب این را
 از زهری روایت کرده همچنین اینها هم از زهری روایت کرده اند و این را متابعت میگویند ^{فانده}

و تقویت و تکمیل و ترجیح است بکثرة لواءه و این را متابعت معقیده میگویند که تسمیه کرده شد
که زهری است و اگر تسمیه کرده نشود متابع عنه آن را متابعت مطلقه میگویند کتاب

الإيمان بسلم الله الرحمن الرحيم باب قول النبي صلى الله

عليه وآله وسلم بني الإسلام على خمس باب در بیان قول پیغمبر خدا صلی الله علیه و آله وسلم

که بنا کرده شده است اسلام را بر پنج چیز چنانچه بعد از این حدیث را با سند متصل ذکر خواهد کرد

اما در اینجا با سند بطریق تعلیق آورده چنانچه طریقه امام نجار است رحمه الله علیه که احادیث

در ترجمه باب بطریق تعلیق می آورد بعد آن او را با سند ذکر میکند باید درست که ایمان عبارت است

از گردیدن و اعتقاد کردن بدانچه پیغمبر خدا صلی الله علیه و آله وسلم از نزد خدا معاند آورده و بنده گاه

رساینده و آوردن آن بیقین معلوم شده خواه گردیدن بوجه اجمال باشد یا تفصیل بود چنانچه

جدا جدا هر حکمی که آورده ایمان بیازد و ایمان اجمالی در اصل ایمان کافی است لیکن درجه تفصیلی

اتم است و اقرار بر زبان شرط اجراء احکام است اگر مانعی از آن نباشد مثل کنگی و اگر اه و ایمان و اسلام

واحد است نزد ما و بعضی فرق کرده اند بانکه ایمان عبارت از تصدیق قلبی است و اسلام از اعمال ظاهر

و نزد بعضی اعمال داخل در ایمان است پس برین تقدیر اسلام جزء ایمان خواهد شد اگر مراد از اسلام

اعمال ظاهر بگیرند زیاده و کم شدن ایمان را هم بهمین اعتبار میگویند که چون اعمال کم و زیاده میشود ایمان

که مشتمل است بر زیاده و کم میشود و نزد ما اعمال داخل نیست در ایمان اما کمال ایمان با اعمال

میشود و ایمان کم و زیاده نمیشود و آیات و احادیث که دلالت دارند بر زیاده شدن ایمان از آنجمله

که چون در زمان نبوت علی صاحبها افضل الصلوة والسلام همیشه احکام نازل میشد و هر حکم که نازل

میشود ایمان می آوردند لهذا در ایمان تفصیلی زیادتی مقصود بود اما بعد آن زمان که این صوره منقوله

نیست زیرا که احکام تمام نازل شدند و ایمان تمام آنها آوردن لازم است پس کم و زیاده نمیشود

و هو قول و فعل نزید و یقصر و آن ایمان قول بلسان است که عبارت از لفظ شهادت

و فعل است و در بعضی روایات لفظ عملی است و فعل عام است فعل قلب و جوارح را زیاده میشود

و فعل است و در بعضی روایات لفظ عملی است و فعل عام است فعل قلب و جوارح را زیاده میشود

آن ایمان و کم میشود یعنی زیاده میشود با عمل و کم میشود بمعصیت و امام بخاری از برای اثبات زیادتی و نقصان ایمان استدلال بآیات و احادیث آورده که دلالت دارند بر زیادتی و نقصان و جواب ازین استدلال همانست که گفته شد قَالَ اللَّهُ تَعَالَى لِيَزِدَّ دُؤْلَ الْإِيمَانِ مَعَ إِيْمَانِهِمْ وَزِدْنَا لَهُمْ هُدًى وَزَيْدُ اللَّهِ الَّذِينَ أَهْتَدُوا وَهُدًى وَ الَّذِينَ أَهْتَدُوا وَزَادَهُمْ هُدًى وَزَادَ الَّذِينَ آمَنُوا إِيمَانًا وَآتَكُمْ زَادَتُهُ هَذِهِ إِيمَانًا فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا فَزَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَقَوْلُهُ تَعَالَى فَاحْسِبُوا كَمْ قَزَّادَهُمْ إِيمَانًا وَقَوْلُهُ تَعَالَى وَمَا زَادَهُمْ إِلَّا إِيمَانًا وَتَسْلِيمًا پس این آیات دلالت دارند بر زیادتی ایمان و علماء حنفیه میفرمایند که این زیارتی در آن زمان بود که حکما بعد حکم نازل میشدند بعد آن امام بخاری استدلال با حدیث میکند چنانچه این حدیث را بی اسناد ذکر کرده وَالْحُبُّ فِي اللَّهِ وَالْبُغْضُ فِي اللَّهِ مِنَ الْإِيمَانِ و محبت در راه خدا یعنی از برای خدا و بغض در راه خدا از ایمان است این حدیث را ابو داود از ابو امامه روایت کرده است و کتب عمر بن عبد العزیز إِلَى عَبْدِ بْنِ عَدِيٍّ و نوشت عمر بن عبد العزیز بسوی عدی بن عدی بدانکه عمر بن عبد العزیز ابن مروان بن الحکم بن ابی العاص بن امیه بن عبد شمس است و او تابعی است و خلیفه بزرگ بود اتفاق است بر بزرگی و علم و زهد و عدل و شفقت او بر مسلمانین نماز خواند انسانی مالک پس او و اقتدا کرد بوی قبل از خلافت او و گفت که ندیدم هیچ کس را مشابه ترا زوی ما زوی نماز بر رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم ازین جوان متولی شد خلافت را در سال نود و نهم و هشت خلافت او در سال و پنج ماه بود مثل خلافت حضرت ابو بکر صدیق رضی الله تعالی عنه پس بزرگوار از عدل و سفیان ثوری او را خامس از خلفای شایسته روایم احمد فرموده که در حدیث آمده است که الله تعالی پیدا میکند بر سر هر صد سال کسی را که تجدید دین میکند پس نظر کردیم که در صد اول عمر بن عبد العزیز است که تجدید نمود دین را تولد او در مصر بود و وفات در دیر سمعان که قریه است در حصن و زوجه از رجب در سال یکصد و یک و وصیت کرد که در فن کرده شود با او آنچه نزد او بود

از مویہاء مبارک آنحضرت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم و اظفار مبارک آنحضرت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم یعنی چنان
 بمر آن واد رکفن من اندازند پس چنین کردند و از یوسف بن مایک منقولست کہ او گفت در آستانہ
 آنکہ خاک می انداختیم بر عمر بن العزیز ناگاہ افتاد بر ما ورق از آسمان در و این عبارت مکتوب بود
 بسم الرحمن الرحیم اما من اللدعم بن عبد العزیز من التار و عدی بن عدی نیز تابعی ز نزرک است
 و در صحبت او اختلافست چون اگر احادیث مرسله روایت کرده است بعضی او را صحابی ظن
 کرده اند اما او تابعی است و عامل بود از طرف عمر بن عبد العزیز بن جریر و موصل اتفاق است
 بر نزرکی او و زنده ماندن او بعد مرگ دلالت میکند بر آنکہ او صحابی نیست زیرا کہ باقی ماندن صحیح
 صحابی تا آخر خلافت او و وفات یافت بعدی در سال یکصد و سیست ان لا یماز فرا یض

و شرا یع و حد و فدا و سننا فمزا استکلها استکل الایمان و من لکم لستکلها
 لم یستکل الایمان تحقیق ایمان را اعمال مفروضه و شرا یع است یعنی عقائد دینی است

و صدور است یعنی منہیات ممنوعه است و سن است یعنی مندوبات است پس کسی کہ کامل سنا
 ہم را پس تحقیق کامل ساخت ایمان را و کسی کہ کامل نساخت آنها را کامل نساخت ایمان را
 ازین زیادتى و نقصان ایمان معلوم میشود فان أعیش فسأبئنها لکم پس اگر من زنده نام
 پس زود است کہ بیان میکنم آن را از برای شما یعنی تفصیل جزئیات آن را بیان میکنم چنانکہ

در علم فقہ مبین است حتى تعلموا بها و از امت فما انا علی صحبتکم بحر نض
 تا بدانند شما با آن و اگر مردم پس نیستیم من بر صحبت شما رغبت کننده باید دانست کہ چون اصول
 و ضروریات دین یا حدیث و آیات و اجتهاد معلوم بود و غرض او تفصیل و تالیف سهل
 فهم و حفظ آن بود و این از ضروریات نبود لہذا تاخیر نمود و اگر ضروری می بود تاخیر جانی نمیشد

فقال ابراہیم و لیکن لیطمئن قلبی و گفت ابراہیم خلیل صلوات اللہ علی نبینا و علی
 ایمان آوردم ولیکن تا اطمینان نماید دل من و درین ہم دلیل است بر زیادتى ایمان زیرا کہ
 عین الیقین بعلم الیقین ضم شود البتہ زیادتى در یقین پیدا میشود و علماء حنفیہ میفرمایند کہ

کہ ایمان عبارتہ از ہمان یقین سابق ہے و این عین الیقین امری دیگر ہے کہ بمشاهده تعلق در
 وَقَالَ مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ لَفِظَ مُعَاذٍ بضم میم و ذال معجم بن جبل بن عمرو بن اوس انصاری
 خزرجی مدنی مسلمان شد در حالی کہ او ہزردہ سالہ بود و حاضر شد عقبہ ثانیہ را و حاضر شد ہمیشہ
 و موافقات فرمود رسول خدا صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم در میان او و در میان عبد اللہ بن مسعود ^{روایت}
 کردہ ہے از رسول خدا صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم یکصد و ہفتاد و پنج حدیث و درین کتاب بخاری
 از پنج حدیث ہے و گرفت آنحضرت صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم دست معاذ را و فرمود کہ ای معاذ
 کہ دوست میدارم ترا و گفت انس رضی اللہ عنہ جمع کردند قرآن را بر عهد رسول خدا صلی اللہ علیہ
 و آلہ وسلم چہار کس ابی بن کعب و معاذ بن جبل و زید بن ثابت و ابو زید انصاری و نینہ فرمود رسول
 صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم بِالْحَمْدِ لِلَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ وَقَالَ نَعْمَ الرَّجُلُ مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ وَفَرَسْتَادُ
 صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم اور ابوسوی یمن دعوت میکرد مردم یمن را بسوی اسلام و او یکی از آنها ہے کہ
 فتوا میدادند در زمان رسول خدا صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم و آنها سہ کس از مہاجران بودند حضرت عمر
 حضرت عثمان و حضرت علی رضی اللہ تعالیٰ عنہم و سہ کس از انصار بودند ابی بن کعب و معاذ بن جبل
 و زید بن ثابت و فات یافت حضرت معاذ در سال ہزردہم در طاعون عمواس کہ قریہ ایست در
 بین رملہ و بیت المقدس و عمر شریف او شست و سہ بود اجلس بنا نون من ساعۃ گفت
 معاذ مرا سو دین ہلال را بنشین با کہ ایمان بیاریم یک ساعت یعنی زیادہ کنیم ایمان خود را با کہ بیان
 کنیم اموردین و احکام آخرت را بتفصیل و امام بخاری این را سند برای زیادتی ایمان آورده اند ^{لیکن}
 علمای حنفیہ میفرمایند کہ مراد درینجا تجدید ایمان ہے نہ زیادتی زیر کہ بیان و تذکر اموردین موجب
 تجدید ہے نہ زیادتی وَقَالَ ابْنُ مَسْعُودٍ وَكَفَى عَبْدَ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ غَافِلٌ يَهْرَبُ مِنَ
 صحابی قدیم ہے اسلام آورده پیش از عمر بن خطاب و ہجرت نمود او ابوسوی حبشہ و ثانیہ بسوی
 مدینہ حاضر شد ہم مشاہدہ را و شاہدی دادند آنحضرت صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم مراد از کجنت و اوصاف
 نعل آنحضرت بود صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم می بہادر بغل خود وقتی کہ می نشست آنحضرت صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم

و روایت کرده است از آنحضرت صلی الله علیه و آله وسلم یکصد و چهل و هشت حدیث و در بخاری هشتاد و پنج حدیث نیز در کوفه در آخر عمر وفات یافت در آن در سال سی و دو و بعضی میفرمایند که عود کرد بسوی مدینه مطهره و وفات یافت در آن و مدفون شد در بقیع و نماز خواند بر و حضرت عثمان رضی الله عنه یا زبیر یا عمار بن یاسر یا حدیفه یا خلف روایات و او را ابن ام عبد نیز میگویند الْإِيمَانُ كَلَّةٌ یقین ایمان است همته آن ایمان یعنی از تاکید بلفظ کل معلوم میشود که ایمان ذواجزا و ذوابعاض است زیرا که تاکید بلفظ کل نمیشود مگر ذواجزا احشایا حکما و چیزی که ذواجزا باشد زیادتی و نقصان درمی نبرد ذواجزا و نقصان او ممکن است وَقَالَ ابْنُ عُمَرَ و گفت عبد الله بن عمر بن خطاب قرشی عبودی مکی که صحابی بزرگ است و شاهدهی دادند آنحضرت صلی الله علیه و آله وسلم او را بقول خود إِنَّ عَبْدَ اللَّهِ رَجُلٌ صَالِحٌ وَكَثِيرٌ رَشِيصٌ وَصَدُوسِي حدیث روایت کرده و در بخاری از او و صد و پنجاه و یک روایت وَكُنْتُمْ جَابِرٌ كَمَا نَبُوذِي کس لازم گیرند تر بطریق نبوی و اتباع او از ابن عمر بود که شکر الصدقه که در مجلس واحد میکرد سی هزار و بخاری گفته است که اصح الاسبانید است که مالک از نافع از ابن عمر روایت کند و دیگر فضائل او از شمار بر و نشت لَا يَبْلُغُ الْعَبْدُ حَقِيقَةَ التَّقْوَى حَتَّى يَدْعَ مَا حَاكَ فِي الصَّدْرِ نرسد بنده بحقیقه تقوی تا آنکه ترک کند چیزی را که مضطرب در دل و خوف گناه باشد در و یعنی در چیزی که شبهه گناه باشد آنرا هم ترک نماید و تقوی عبارت است از نگاه داشتن نفس از شرک و معاصی لفظ حَاكَ هامله و کاف خفیفه و در بعضی روایات بتشدید کاف هم آمده و در بعضی ما حَكَّ بدون الف و تشدید نیز آمده امام نووی فرموده ما حَاكَ بالتخفیف هو ما يقع فی القلب و لا یشرح له الصد و خوف الاثم فیها كَنَزُ الصَّدْرِ را می مضطرب فیه و کرده آن یطلع الناس علیه و امام بخاری باین قول نیز استدل فرمودند بر سادتی ایمان باین اعتبار که چون مومنین باین مرتبه برسند ایمان او زیاده باشد مراد مومنین که باین درجه رسید و مراد از تقوی که ایمان است چنانچه در بعضی روایات بجای لفظ تقوی لفظ ایمان آمده و عَلَمًا خفیفه آنرا محمول بر کمال میکنند یعنی کمال ایمان نیست و اصل ایمان بدون او حاصل است

وَقَالَ جَاهِدْ وَكَفَتْ مجاهد بن جابر بفتح جیم و سکون یا موعده غیر مصنف امام و مفسر است
 مکی مخزومی مولیٰ عبد اللہ بن عباس یا قیس بن سائب است تابعی ثقہ است و اتفاق است
 بر بزرگی او و امام است در تفسیر و حدیث و فقہ و او گفته کہ عرض کردم قرآن را بر ابن عباس
 سی بار وفات یافت در رسال یکصد و یک در مکہ در حال سجود شرع لَكُمْ مِنَ الدِّينِ الْخ
 اَوْصِيْنَاكَ يَا مُحَمَّدُ قَرَانًا ذِي نِاسٍ وَاحِدًا در تفسیر این آیه کہ شرع تا وصی به نوح الخ ابن فرمود
 کہ وصیت کردیم ترا ای محمد و آن نوح را یکی دین تخصیص نوح علیہ السلام از جهت آنست کہ گفته است
 کہ نوح اول کسی است کہ آورد تحريم حرام و تحلیل حلال را و اول کسی است کہ آورد تحريم اہل بیت و بنات
 و اخوات را یعنی چون در نبوی و دین نوح علیہ السلام و انبیاء دیگر اہم متحد است و این دین نبوی کا
 علیہ الصلوٰۃ والسلام دلالت بر زیادتی و نقصان ایمان میکند یعنی شرع انبیاء سابق ہم کو با این
 وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ شِرْعَةٌ مِنْهَا جَاسِيَةٌ وَسُنَّةٌ وَفَرَمَدَ عبد اللہ بن عباس
 در تفسیر این کلمہ کہ در قرآن مجید است شرع و منها جاسیة یعنی راه واضح و طریقہ کرا
 برای ہر یک از شمایہ در اصول دین اتحاد است در ہمہ شرائع انبیاء علیہم السلام و در فروغ آن برای
 ہر یک علاحد و راہ و طریقہ مقرر شدہ لفظ سنۃ تفسیر شرعہ است و لفظ سبیل تفسیر منہاج
 بلف و نشر غیر مرتب دُعَاؤُكُمْ اِيْمَانُكُمْ یعنی لفظ دعاؤکم کہ در آیتہ قل یا عبثو بکم ربی لو لا دعاؤکم
 یعنی ایمانکم است و این ہم از مقولہ ابن عباس است چون دعا را تفسیر ایمان کرد و دعا زیارہ و کم
 پس ایمان ہم باید کہ قابل زیادتی و نقصان باشد و نیز دعا عمل است پس ایمان ہم باید کہ عمل باشد
 و در بعضی نسخہا لفظ باب ہم درینجا نوشتہ اند لکن این غلط است زیرا کہ این عبارتہ داخل
 سابق است و اگر این را باب قرار باید داد حدیث آمده اصلا یہ ودلالت نمیکنند و معنی
 الدُّعَاءُ فِي اللُّغَةِ الْاِيْمَانُ و معنای دعا در لغتہ ایمان است حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ مِكْوَيْدَامُ
 بخاری کہ حدیث کرد ما را عبید اللہ بن موسیٰ بن باز ام بیاض موعده و زال معجمہ لفظ فارسی معرب
 بمعنی نوزاد و سید جلیل است عالم بود قرآن میگوید احمد بن عبید اللہ عجمی ندیدم عبید اللہ را کہ بلند

کرده باشد خود را و نه خنده کننده هرگز وفات یافت در اسکندریه در سال ۶۰ و صد و هجده
 قَالَ أَخْبَرَنَا حَنْظَلَةُ بْنُ أَبِي سُفْيَانَ كَفَيْتَ عَمِيدًا لِي بِكَ خَيْرًا يَا رَا حَنْظَلَةُ بْنُ أَبِي سُفْيَانَ
 بن عبد الرحمن قرشی مکی ثقة بزرگ است وفات یافت در سال یکصد و پانزده عن ابن عمر
 از عبد الله بن عمر بن خطاب رضی الله عنه و آن عهد السیدین عمر زاهد صحابه و عالم بود و هجرت کرد به
 او با او و صغیر نباشته شد و او را روز احد و حاضر شد خندق و بیعة الرضوان و مشاهد دیگر
 وفات یافت در سال هفتاد و سه در بخاری از و در حدیث هفتاد حدیث است به انکلیام
 بخاری اندین حدیث اول لفظ حدیثنا بعد آن خبرنا گفت و در لفظ حدیثنا معنی انکه شیخ خوا
 برو و لفظ خبرنا انکه او خواند به شیخ بر قول کسی که قائل بفرق است و بعد آن بلفظ عن آورده است
 و معنی عام است از قراة شیخ و قراة علی الشیخ و نزد امام بخاری در معنی سماع ضروری است
 قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ كَفَيْتَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ كَرَمَ اللَّهُ وَجْهَهُ
 صل الله علیه و آله و سلم بنی الاسلام علی خمیس که بنا کرده شده است سلام را بر پنج چیز
 و این اجزای اعمال اندیس کم و زیاده میشود شهادة ان لا اله الا الله و ان محمداً رسول
 الله و اقام الضلوة و ایتاء الزکوة یکی شهادة و حدانیت حق و رسالت محمد صلی الله
 و آله و سلم و روم اقامت نماز یعنی مداومت بر نماز و ادای قرائت و واجبات و سنن او و روم
 دادن زکوة بمسکین و آنچه و چهارم حج و قصد بسوی بیت الله و صوم رمضان
 و پنجم روزه ماه رمضان است و ایمان با نبیاء سابق و الهی و دیگر داخل است در ایمان بر سالت
 محمد صلی الله علیه و آله و سلم زیرا که آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم بیان فرموده اند رسالت انبیا
 و او داخل است در ما جاء به البتة صلی الله علیه و آله و سلم و چون جهاد فرض کفایه بود و معین نبود
 مگر در بعضی احوال لهذا ذکر فرمود آن را باب امور الایمان یعنی باب بیان اموری
 که آنها عین ایمان اند زیرا که اعمال و اقوال نزد مولف عین ایمان اند یعنی آنکه اموری که ثابت اند
 در ایمان را در تحقیق حقیقت ایمان و تکمیل ذات او و قول الله تعالی لیس البر ان تولوا

وَجُوهَكُمْ قَبْلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلَكِنَّ الْبَرَّ مِنَ اللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ
 وَالْمَلَائِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيِّينَ وَآتَى الْمَالَ عَلَى حُبِّهِ ذَوِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ
 وَالْمَسَاكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَالسَّائِلِينَ وَفِي الرِّقَابِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى
 الزَّكَاةَ وَالْمُؤْتُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذْ عَاهَدُوا وَالصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسَاءِ وَالضَّرَا
 وَحِينَ الْبَأْسِ أُولَئِكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ ^{قوله} ^{يعني} ^{ابن} ^{باب}

الله تعالیٰ است که میفرماید نیست نیکی مقصور بر بکرداریندن شماروی را بطرف مشرق و مغرب
 بر قبله مقصور نیست و لیکن نیکی یعنی صاحب نیکی کسی است که ایمان بیار در بخداست و روز
 قیامت و ملائکه و پیغمبران و بد به مال را بر محبت حق باهل قرابت و یتامی که محتاجند و مساکین
 و ابن سبیل که مسافر و مهمان است و سائلین که بضرورت سوال کنند در تخلیص رقاب معاونت
 مکاتبان یا خلاص نمودن اسیران و دیگر صاحب نیکی انگسائند که وفا کننده اند بعهده خود
 که عهد میکنند و انگسان که صابرانند در باس که سختی در اموال است چون فقر و در ضرائق سختی در
 نفس است مثل مرض و حین الباس یعنی در وقت شده یعنی وقت جهاد با کفار آنها انگسان
 که صادق اند در دین و اتباع حق و آنها هم آنها متقیانند از کفر و بهم رزائل صفات قد افلح
 الْمُؤْمِنُونَ و نیز باب این آیه است حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدِيثٌ كَرَّمَ اللَّهُ وَجْهَهُ
 ابْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرِ بْنِ يَمَانَ جَعْفَرِيٌّ بَخَّارِيُّ أَوْ رَأْسُنِي مِيكُونِيذِ زِيْرَا كَطَلَبِ مِيكُرَادِ حَدِيثِ مَسْنُونِ
 و اعراض میگرد از احادیث مرسله و این بیان یکی از اجداد بخاری است و وفات یافت این عبد الله
 رزوی قعه در سال دوهصد و بیست و هفت قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو عَامِرٍ كَفْتِ عَبْدِ اللَّهِ كَهَدِيثِ
 مَارَا أَبُو عَامِرٍ عَقْدِي نَامُ أَوْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عَمْرِو الْبَصْرِيَّ وَعَقْدُ بَضْمِ عَيْنٍ مَهْلَهُ وَقَافٌ مَفْتُوحَةٌ قَوْمٌ
 از قیس او منسوبست با آنها متفق اند حفاظ بر توثیق و بزرگی او وفات یافت در صده در سال
 دوهصد و چهار و بیست و پنج قَالَ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ كَفْتِ أَبُو عَامِرٍ كَهَدِيثِ كَرَّمَ اللَّهُ وَجْهَهُ
 بلال قرشی مدنی مولائی آل ابی بکر الصدیق است رضی الله عنه بزعمی بلال الوجه غافل و الی بود بر فرخند

وفات یافت در سال یکصد و هفتاد و هفت و کنیت او ابو محمد یا ابو ایوب است عز عبد الله
 ابن زینار ابو محمد ابن دینار کنیت او عبد الرحمن قرشی عدوی مدنی است مولای عبید بن
 عمر بن الخطاب رضی الله تعالی عنه است وفات یافت در سال یکصد و بیست و هفت عن
ابی صالح از ابی صالح که نام او در کوان سماں زیات مدنی است که روغن و زیت را بکوفه می برد
 مولای جویریہ است گفته است امام احمد بن حنبل رضی الله عنه که او از اجل مردم و او تن خلق است
 وفات یافت در مدینه در سال یکصد و یک عن ابی هریره رضی الله عنه از ابی هریره رضی الله
 اختلاف است در اسم او و اسم پدر او قریب سی قول و واضح اقوال نزدیکتر آنها آنست که نام او عبد بن
 ابن محرز و سی مینی نام او در جاهلیت عبد شمش بود و در اسلام عبد الرحمن شد و نام پدر او
 و بعضی گفته اند امیه مسلمان شده بود بدعای آنحضرت صلی الله علیه و اله و گفت ابو هریره رضی الله
تَنَّتْ شَيْمًا وَهَا جَرَّتْ مِنْ كَيْنًا وَكُنْتُ اِجْرًا لِبَيْتَةِ بِنْتِ غَزْوَانَ خَادِمًا فَزَوَّجْنِيهَا
فَالَّذِي الَّذِي جَعَلَ الْبَيْنَ قَوْمًا وَجَعَلَ اَبَاهُ زَيْرَةً اِنَّمَا وَكُنْتُ اَرْعَى غَمًّا وَوَجَّهْتُ مَكْنَى شَدْنِ اَوْ اَبِي كُنَيْتِ
 آنست که بود او را هره صغیره که التفات میکرد بان هره لهذا کنیت کرده شد باین و در بعضی روایات
 که دید آنحضرت صلی الله علیه و اله در آستین او هره را پس گفت آنحضرت صلی الله علیه و اله
 یا ابا هریره آمد مدینه را در سال هفتاد و سه در سال خیبر و حاضر شد غزوه خیبر را بار رسول خدا صلی الله علیه و اله
 و سلم بعد آن لازم گرفت جناب نبوی را صلی الله علیه و اله و مواظبت نمود بر خدمت و بود
 از اصحاب صفه و گرفت از آنحضرت صلی الله علیه و اله و سلم علم بسیار را و کثیر الروایه است از اکثر صحابه
 و روایت کرده است از آنحضرت صلی الله علیه و اله و سلم پنجاه و سه صد و هفتاد و چهار حدیث
 در بخاری از چهار صد و هترده حدیث روایت کرده و در مسند و مسند حضرت با جناب نبوی صلی الله
 علیه و اله و سلم همراه می بود و حضرت صلی الله علیه و اله و سلم دعا برای حفظ او کردند وفات یافت در

مدینه در سال پنجاه و پنج و مدفون شد در بقیع عن النبی صلی الله علیه و اله و سلم
آنحضرت صلی الله علیه و اله و سلم قال لا یمان بضع و یستوز شعبه گفت آنحضرت صلی الله
 علیه

و آنکه مسلم که ایمان نیست و چند شاخ است لفظ بضع بیکر یا بمعنی عدد است از بابین ثلثه تا عشره
و شعبه بمعنی شاخ درخت و فرغ هر اصل است و در بعضی روایات از مسلم بجای سبوس
آمده و مراد اینجا اقوال و افعال اند که ثابت اند و متفرع اند از حقیقت ایمان باید دانست
که اگر چه درین حدیث تمام شعب ایمان مذکور نشده و گفته با علی و دینی فرمودند لیکن ذکر آنها
علاحدہ علاحدہ در احادیث مختلفه آمده است وَالْحَيَاءُ شُعْبَةٌ مِنَ الْإِيمَانِ وَجِيحًا
از ایمان جیا عبارت است از تغیر و انکسار که حاصل میشود انسان را از خوف آنکه عیب و ذم کرده
شود او را و در شرع عبارت است از خلق که باعث استند بر اجتناب از منہیات و مانع است
از تقصیر در حق ذی حق و تخصیص بزرگتر این شعبه از جهت آنست که او داعی است بر تقوی شعب
زیرا که او باعث است بر خوف از فضیله دنیا و آخره پس هر که را جیا باشد البته او عمل میکند
و ترک میکند منکرات را باید دانست که اگر چه جیا خصلت طبیعی و غیریزی است و او را باین اعتبار
از ایمان کفایت بعید است زیرا که ایمان از امور اختیاریه است لیکن کسی را که اعتقاد بر قبح
منہیات و حسن مورات پیدا شد صرف میکند آن خصله را باین طرف و نیت و ملاحظه مینماید
قباح دنیا و آخرت را و باعث میگردد او را آن خصله بر ترک آن لهذا باین اعتبار او را از ایمان
فرمودند و در روایت مسلم این عبارت نیز آمده که أَصْلُهَا قَوْلُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّهَا بِإِطْلَاقِ الْعَلَمِ

التَّطَرُّقُ بَابُ الْمُسْلِمِ مِنَ الْمُسْلِمِينَ مِنْ لِسَانِهِ فِي بَابِ تَنْوِينِ

هم جائز است و اضافه نیز درست است و وقف بر سگون نیز جائز است یعنی مسلمان کامل
کسی است که سلامت مانند مسلمانان از زبان او درست او حد ثنا آدم بن ابی ایاس
حدیث کرد ما را آدم بن ابی ایاس بکر همزه و تخفیف یا تحتانیه با ساین مهمله کنیت آدم ابو سوس است
ابن عبد الرحمن بن محمد اصل او از خراسان است کلان شد در بغداد و عابد و زاهد بود و رحلت کرد
برای طلب حدیث بسوی کوفه و بصره و حجاز و شام و مصر و متوطن شد در عسقلان و وفات یافت
در عسقلان در سال دویست و بیست قال حد ثنا شعبه کفت آدم که حدیث کرد ما را شعبه

بضم شین مع کینیت او ابو السبطام است بن حجاج بن ورد واسطی است بعد از ان اتقیال
 نمود بسوی بصره و اجماع است بر بزرگی و تقوی و کمال او و گفته است امام شافعی ^{بعضی} ^{نویا}
 مَا عُرِفَ الْحَدِيثُ بِالْعِرَاقِ و امام احمد حنبل گفته که شَعْبَةُ كَانَتْ اُمَّةً وَاِحْدَةً فِي هَذِهِ اَلْاُمَّةِ
 و امام نووی گفته که شَعْبَةُ اَفْرِ الْمُؤْمِنِينَ فِي الْحَدِيثِ و گفته شده است که پوست او
 خشک شده بود بر استخوان او و نبود گوشت بر استخوان او از کثرت عبادت و ریاضت
 وفات یافت در بصره در سال یکصد و شست عز عبد الله بن ابی السفر از عبد
 ابن ابی السفر بفتح سین ممله و فتح فاء اسم ابی السفر سعید بن یحیی همدانی کوفی است و ^{لفظ}
 یحیی بضم یاء و فتح میم است وفات یافت عبد الله در خلافت مروان بن محمد در سال ^{بیت} ^{مقدس}
 و هفت و عَن اِسْمَاعِيلَ و اِرا سَمِیْلَ بن ابی خَالِدِ کَلْبِی کُنِیتُ او ابو عبد الله است ^{عالم}
 صالح است سماع کرده است جماعه صحابه و تابعین را و او را تسمیه تمیزان میکردند و وفات
 در کوفه در سال یکصد و چهل و پنج عَنِ الشَّعْبِيِّ از شعبی بفتح شین معجمه و سکون عین
 کنیت او ابو عمرو است و نام او عامر بن شراحیل کوفی است نسبت کرده شده او را بسوی
 که بطن است از همدان بسکون میم و بدال ممله متولد شد در سال ششم که از خلافت حضرت
 عثمان گذشته بودند تابعی است روایت کرده است از حضرت علی و سبطین و سعید
 و ابن عباس و غیر آنها رضی الله عنهم و او گفت که یافتیم پانصد صحابه را و او گفت که حدیث
 نیک در این هیچ کسی مگر آنکه حفظ کردم آن را و وفات یافت در کوفه در سال یکصد و چند عَنِ
عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ عَمْرٍو از عبد الله بن عمرو بن العاص قرشی و عمرو بفتح عین است و امتیاز از
 عمر بکتابت و او است در غیر حالت نصب و اما در حالت نصب امتیاز بکتابت الف است
 بعد عمر و کنیت او ابو محمد است و عبد الله صحابی بزرگ است اسلام آورد پیش از پدر و بود
 میان او و در میان پدر او در رس تفاوت دوازده یا یازده سال مجتهد بود در عبادت
 روایت کرده از آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم هفتصد حدیث و بخاری از او بیست و پنج

طائف

حدیث آورده است و بود سرخ زنگ عظیم البطن و اعنی شد در آخر عمر وفات یافت در مکه یا
یا مصر در سال شصت و هفت یا پنج یا سه و در بعضی روایات هفتاد و دو یا سه آمده است

عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ قَالَ الْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ
وَيَدِهِ إِذَا أَحْضَرْتُمْ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ كَمَا نَمُوذُنُكَ مُسْلِمًا كَمَا لَمْ يَكُنْ كَمَا سَلِمْتَ تَمَنُّدًا
مُسْلِمًا تَانِ مِنْ زَبَانِ أَوْ وَرَدَتْ أَوْ مَرَادَ أَنْتَ كَمَا بِأَعْمَالِ ضَرُورِيَّةٍ كَمَا فِي إِسْلَامٍ مَعْتَرِهُ
إِنَّ صِفَتَهُمْ أَوْ رَابِعًا مُسْلِمًا كَمَا لَمْ يَكُنْ كَمَا سَلِمْتَ تَمَنُّدًا نَهْ أَنْتَ بِهَيْبَةٍ قَدْرَ فِقْطِ مُسْلِمًا كَمَا لَمْ يَكُنْ
وَالْمُهَاجِرُ مَنْ هَجَرَ مَا نَهَى اللَّهُ عَنْهُ وَهَاجَرَ حَقِيقَتِ كَسِي هَيْبَةٍ كَمَا تَرَكَ كَبِيرًا
كَمَا مَنَعَكَ هَيْبَةُ اللَّهِ تَعَالَى وَرَوَى وَرَوَى فِي حَدِيثٍ بَعْدَ انْقِطَاعِ هِجْرَةٍ شَدِيدًا مِنْ جِهَةِ
تَطْيِيبِ قُلُوبِ الْكُفَّارِ وَرَكَعًا مِنْ فَضِيلَةِ هِجْرَةٍ إِلَى مَكَّةَ بِسُورَةِ مَدِينَةٍ يَأْتِيهِمْ أَنْ قَالَ
أَبُو عَبْدِ اللَّهِ كَفَتْ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ بَخَّارِي وَقَالَ أَبُو مُعَاوِيَةَ وَكَفَتْ أَبُو مُعَاوِيَةَ كَيْفَ
نَامَ أَوْ مُحَمَّدُ بْنُ خَازِمٍ بَخَّارِي وَبَنِي مَعْجَمٍ كَوْنِي هَيْبَةٍ وَفَاتٍ يَأْتِيهِمْ فِي رِسَالٍ بَكِيصَةٍ وَرَوَى
حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ حَدِيثٌ كَرِيمًا رَوَى أَبُو دَاوُدَ مِنْ أَبِي هِنْدٍ كَمَا مَوْلَى بَنِي قَشِيرٍ بُوَدَّ وَفَاتٍ يَأْتِيهِمْ
رَاهُ مَكَّةَ فِي رِسَالٍ بَكِيصَةٍ وَهَيْبَةٍ عَنْ عَامِرٍ مِنْ شُعْبَةَ كَمَا ذَكَرْنَا سَابِقًا كَذَلِكَ قَالَ
سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَمْرٍو كَفَتْ كَمَا شَنِيْدِمُ عَبْدَ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ رَأَى النَّبِيَّ
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ إِذَا أَحْضَرْتُمْ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ بِعِنِي حَدِيثٍ سَابِقٍ رَأَى
إِسْنَادَهُمْ ذَكَرَهُ وَرَوَى قَالَ عَبْدُ الْأَعْلَى عَنْ دَاوُدَ عَنْ عَامِرٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ
النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ كَفَتْ عَبْدُ الْأَعْلَى إِذَا رَوَى عَنْ عَامِرٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو
ابْنِ الْعَاصِ مِنْ بَنِي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ بِعِنِي هَذَا حَدِيثٍ بَابِ إِسْنَادِهِمْ آتِيهِمْ وَعَبْدُ
بْنِ عَبْدِ الْأَعْلَى سَامِي هَيْبَةٍ يَعْنِي مِنْ بَنِي سَامَةَ كَمَا أَنَّ سَامَةَ بِنَ لُؤَيٍّ قُرَشِيٌّ بَصْرِيٌّ هَيْبَةٍ وَفَاتٍ
يَأْتِيهِمْ أَوْ قَبْلَ إِزْوَالَةِ أَمَامِ بَخَّارِي فِي بَعْضِ سَالٍ هَذَا حَدِيثٌ إِذْ وَنَكَرُوا بِطَرِيقِ تَعْلِيْقٍ ذَكَرَهُ
چنانچه امام بخاری از ابو معاویه نیز بر سبیل تعلیق ذکر کرده است زیرا که بخاری در کتاب خود

زبان اور اوقات یافت عبد الاعلیٰ در سال یکصد و ہشتاد و ہفت باب و
 بتنون است آئی الاسلام افضل یعنی کدام خصلت از خصال اسلام افضل است
 حدیثنا سعید بن یحییٰ بن سعید قرشی میگوید امام بخاری کہ حدیث کردار ^{سعید}
 ابن یحییٰ بن سعید قرشی و این سعید بغدادی است کنیت او ابو عثمان و کنیت یحییٰ ^{ابو یحییٰ}
 و او شیخ اصحاب اصول خمسہ است کہ بخاری و مسلم و ترمذی و ابو داؤد و نسائی و غیر انہا
 و او روایت دارد از پدر خود و از غیر او و اوقات یافت در سال دو صد و چهل و نہ حدیثنا
 آئی گفت سعید کہ حدیث کردار ^{ابو یحییٰ} پدر من کہ یحییٰ بن سعید است قال حدیثنا ابو بردہ
 گفت یحییٰ کہ حدیث کردار ابو بردہ بضم باء موحده نام او بریدہ است و او ابن عبد اللہ بن ابی
 ابن ابی موسیٰ کوفی اشعری است او روایت دارد از پدر خود کہ عبد اللہ است و از خود
 کہ ابو بردہ است و جدا روایت دارد از پدر خود کہ ابو موسیٰ اشعری است عن ابی بردہ
 عن ابی موسیٰ از ابو بردہ کہ جدا است و جدا روایت میکند از ابو موسیٰ اشعری و نام
 این ابو بردہ عامر است تابعی است شنید حدیث را از حضرت علی بن ابی طالب و عاتقہ
 رضی اللہ عنہا و اتفاق است بر بزرگی او و قاضی گردانیدہ شدہ بود در کوفہ و اوقات یافت
 در سال یکصد و چہار و ابو موسیٰ اشعری صحابی بزرگ است و نام او عبد اللہ بن قیس اشعری
 از کبار صحابہ و فضی و فقہاء انہا است عامل ساخت آنحضرت صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم او را بر ^{عذر}
 و بر سناصل میں و عامل نمود او را حضرت عمر رضی اللہ تعالیٰ عنہ بر کوفہ و بصرہ و آمد در دمشق نزد ^{معاویہ}
 رضی اللہ تعالیٰ عنہ روایت کردہ است از آنحضرت صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم صد و شصت حدیث
 در بخاری از او پنجاہ و چہار است و او مرد حسن الصوت بود بقرآن و او را زادہ شدہ بود
 مزایر او و علیہ السلام و اوقات یافت در مکہ در سال چہل و چہار یا پنج و اشعری نام شخصی است
 از اجداد او کہ متولد شدہ بود در آن حال کہ ہمہ بدن او موی داشت بد اسمی ساختہ بود
 باشعری و شیخ ابو الحسن اشعری کہ امام اہل سنت است از نسل ابو موسیٰ اشعری است رضی اللہ تعالیٰ

قَالَ قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ أَيْ لِمَ لَمْ يَأْتِ بِأَفْضَلِ كَفَتَ أَبُو مُوسَى أَشْعَرِيَّ كَمَا كَفَتَ بِسَبَابِهِ
 يَا رَسُولَ اللَّهِ كَدَامَ إِذَا هَلِ اسْلَامِ أَفْضَلِ هَيْتَ دَرِيغًا مَضَافَ مَحْذُوفِ نَسْتِ بَقَرِيَّةِ جَوَابِ مَعْلُومِ مَشْرُودِ
 قَالَ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَفِيهِمْ فَرَمُودَ آنحضرت صلی الله علیه و آله وسلم که افضل
 کسی است که سلامت مانند مسلمانان از زبان او در دست او بآب لفظ باب منقول
 اِطْعَامِ الطَّعَامِ مِنَ الْاسْلَامِ خُورَانِيْدِ طَعَامِ از خصلتهای اسلام است حدث شافعی
 ابْنُ خَالِدٍ حَدِيثِ كَرَمَارِ عَمْرُو بْنِ خَالِدِ بْنِ فَرْوَجٍ بَفَتْحِ فَاوْتَشِدِ رَاهِ مَهْلِهِ مَضْمُومِهِ وَخَاوِ مَعْجَمِ كُنِيْتِ
 او ابو الحسن مبرسیت وفات یافت در مصر در سال دو صد و بیست و هفت قال حدثنا
 اللَّيْثُ كَفَتَ عَمْرُو كَمَا حَدِيثِ كَرَمَارِ ابْنِ سَعْدِ فَمَهْمِي مِصْرِي عَالِمِ مَجْتَهِدِ هَيْتَ اتِّفَاقِ اسْتِ
 بر بزرگی او د گفته است امام شافعی و ابن کثیر که لیث افقه است از غیر خود در زمان خود بود
 او حنفی المذهب بقول بعضی و وفات یافت در مصر روز جمعه در نصف شعبان در سال بمصدو
 هفتاد و پنج عَنْ يَزِيدَ از یزید که کنیت او ابو رباح است بن ابی حبيب مصری تابعی جلیل و منته
 مصر است و او اول کسی است که اظهار نمود علم را در مصر و بیان حلال و حرام فرمود در آنجا و گفته
 لیث که یزید بن ابی حبيب سید ما و عالم ما است وفات یافت در سال یکصد و بیست و هشت
عَنْ أَبِي الْحَكِيمِ مَرْتَدٍ از ابو الحکیم که نام او مرتدیم مفتوحه و راه مهله و ناه مثلثه ابن عبد الله
 یزیدی یعنی منسوب بسوی یزید که بطن است از عمر و مصری تابعی است مفتی اهل مصر بود وفات
 یافت در سال نود و شش عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ رَضِيٍّ الله تعالی عنه از عبد الله بن عمرو بن العاص
 و سابق مذکور شد که عمر و را در حال رفع و جو بود او می نویسد از جهت امتیاز در میان او و عمر و در حاله
 نصب امتیاز بکتابت الف است بعد عمر و درین اسناد هم مصری اند أَنَّ رَجُلًا سَأَلَ النَّبِيَّ
 صلی الله علیه و آله وسلم که تحقیق مروی سوال کرد بنی با صلی الله علیه و آله وسلم أَيُّ الْاسْلَامِ
 خَيْرٌ كَدَامَ از خصلتهای اسلام نیک است قَالَ إِنَّ تَطْعِمَ الطَّعَامِ فرمود که بهترین خصلتهای ما
 آنست که بخورانی طعام بخلق و تَقْرَى السَّلَامَ علی من عرفت و من له تعرف لفظ تقر

شده است که می نشست یحیی استناد نموده بر پنج مناره مسجد خود می استنادند در حضور او امام
 احمد حنبل و علی بن المدنی و ابن معین و غیر آنها سوال میکردند او را از حدیث و نمی نشستند از همه
 هیبت و اعظام او وفات یافت در سال یکصد و شصت و هشت عز شعبة از شعبه
 بضم شاین معجم بن حجاج واسطی بصری که امیر المومنین است در حدیث و مشهور است بخلیفه صغیر ^{تقدم}
 شده است ذرا و عز قتادة از قتاده بفتح قاف بن دعامة سدوسی بصری امه است و سدوسی
 اجداد او بود و اتفاق است بر حفظ و اتقان و علم او وفات یافت در واسط در سال یکصد و
عز انس بن مالك از انس بن مالك بن النضر بن ضار معجم بن ضمضم بفتح معجم بن خزرجی ^{النساری}
 خادم رسول خدا است صلی الله علیه و آله و سلم خدمت کرد رسول خدا را صلی الله علیه و آله و سلم ده سال
 روایت کرد از آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم دو هزار و دویست و شش حدیث در بخاری از او
 دو صد و پنجاه و یک حدیث است و کیفیت مادر انس بخدمت آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم که دعا
 کن برای این خادم خود آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم دعا در مال و ولد و عمر او و مغفرت ذنوب
 او کردند پس گفت انس که و فتن کردم از صلب خود سعد و ولد دو کم و میوه من در سال دو بار میشود
 و زنده ماندم تا آنکه ملول شدم از حیوة و گفته اند که عمر او از صد تجاوز نموده بود و او آخر کسی است
 از صحابه که وفات یافته در بصره و غسل داد او را ابن سیرین و وفات یافت در سال نود و سه
 زمان حجاج و در فتن کرده شد در قصر او بر قریب یکینم فرسخ از بصره رضی الله عنه عن النبی
صلی الله علیه و آله و سلم از نبی صلی الله علیه و آله و سلم روایت کرده است حدیث آنکه را
ح و عن حسین المعلم البصری و نیز مرویست از حسین معلم بصری بن ذکوان و لفظ و
 حسین عطف است بر لفظ عن شعبه یعنی حدیثنا مسدود قال حدیثنا یحیی عن حسین المعلم البصری
 عن قتادة عن انس احتمال است که عطف باشد بر اول کلام که حدیثنا مسدود است در نیصوارة
 چون ملاقات امام بخاری با حسین معلم نشده محمول بر تعلیق باید نمود و لفظ ح اشاره محمول است
 که از اسناد سابق محمول نمود بسوی اسناد دیگر با اشاره است بسوی حامل در اسناد سابق و اسناد

لاحق تا تو هم نشور که متعلق با قبل است قال حدثنا قتادة كفت حسين معلم بصري ك حديث ك

مارا قتاده كه مذكور شد انفا عن انس رضي الله عنه از انس رضي الله عنه عن النبي صلى الله

عليه واله وسلم انس روايت كرده است از پيغمبر صلي الله عليه واله وسلم قال لا يؤمن احدكم

حتى يحب اخيه ما يحب لنفسه فرمود انحضرت صلي الله عليه واله وسلم كه ايمان كامل نمي آرد

يكى از شما تا آنكه دوست دارد براي برادر مسلمان چيزى را كه دوست ميدارد براي نفس خود از يكي

و بعضى فرموده اند كه مراد از اخيه عام است مومن و كافر يعنى دوست دارد براي كافران و اسلام

اورا چنانچه ايمان و اسلام را براي خود دوست ميدارد و براي مومن از جزات دنيا و آخره دوست

دارد چنانچه در حديث ابى هريره بجاي اخيه لفظ للناس فرموده اند چنانچه آمده عن ابى هريره قال

قال رسول الله صلى الله عليه واله وسلم من ياخذ عني هذه الكلمات يعمل بهن او يعلم من يعمل بهن فقال

ابو هريره قلت انا يا رسول الله صلى الله عليه واله وسلم فاخذ بيدي فعد خمسا قال اتق المحارم تكن

الناس وارض بما قسم لك تكن اغنى الناس و احسن الى جارك تكن مؤمنا و احب للناس ما تحب

تتفستك تكن مستمرا الى آخر الحديث رواه الترمذي باب حُبُّ الرَّسُولِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ

واله وسلم من الايمان حب رسول خدا كه محمد است صلي الله عليه واله وسلم از ايمان است الف لام

لفظ الرسول براي عهد است مراد حضرت محمد رسول الله است صلي الله عليه واله وسلم حدثنا ابو اليمان

حدثنا شعيب قال حدثنا ابو الزناد حديث كرمار ابو اليمان حكم بن نافع كفت حديث كرمار

ابى حمزة محمى و در بعضى نسخ اخبرنا است كفت حديث كرمار ابو الزناد و در بعضى نسخ حدثنا است ابو الزناد

بكرزى عجمه و بنون نام او عبد اسد بن ذكوان است مدنى قرشى تابعى است و او باين كنيه مشهور

ليكن مشهور شد باين كنيه و ابو عبد الرحمن نيز كنيه او است و سفيان ثورى او را ابو الزناد ميگفت

بياد مشناه تحتيه امير المؤمنين است در حديث و روايت كرده اند از و تابعين او و اگر چه او از تابعين است

اما صغير بود و سماع اصحابه نداد و الى ساخته بود او را عمر بن عبد العزيز بر فراج عراق كفته است

بنجارى كه اصح اسمايد ابو هريره است كه ابو الزناد از اعرج از ابى هريره روايت كند وفات يافت

سال یکصد و سی عن اکاخرج ابوالزناد روایت کرده است از اعرج کینیت او ابوداود و نام او
 ابن هریر ششمی مبنی تابعی وفات یافت در سکندریه در سال یکصد و هفده بر روایت صحیح عن
 ابی هریره از ابی هریره رضی الله تعالی عنه که عریف و نقیب اهل صنفه است رضی الله تعالی عنهم ان
 الله صلی الله علیه و اله وسلم قال فوالذی نفسی بیدک لا یؤمن احدکم حتی
 اکوز اکت الیه من والدک و قلبک تحقیق رسول خدا صلی الله علیه و اله وسلم فرمود کسی
 قسم مرا با کسی که نفس من بدست قدره او است ایمان نمی آرد یعنی ایمان کامل نمی آرد یکی از شما تا آنکه
 باشم من محبوب تر از والد او و ولد او بایده است که مراد از محبت در تجدیدت محبت طبعی و غریزی
 نیست زیرا که او داخل ایمان نیست بلکه مراد از محبت ایثار رضاء آنحضرت است صلی الله علیه و اله وسلم
 بر محبت والد و ولد و اراده اطاعت و ترک مخالفت او صلی الله علیه و اله وسلم است اگر چه هلاک والد
 و ولد باشد حدیث ثنائی یعقوب بن ابراهیم حدیث کرد ما را یعقوب بن ابراهیم بن کثیر که کینیت
 او ابو یوسف است دورقی بصری است ساکن بغداد است و دورقی قلانس را گویند که می پوشیدند
 آن را لهذا منسوب شدند با و او شیخ اصحاب اصول فقه است و او را سندهم است وفات یافت
 در سال دوهصد و پنجاه و دو قال حدیث ثنائی علیة گفت یعقوب بن ابراهیم که حدیث کرد ما را ابن
 بضم عین مهمل و لام مفتوحه منسوب شده است بسوی ام که علیه نام مادر او است و نام او اسمعیل بن
 ابراهیم بن سهم اسدی بصری کینیت او ابو البزتر است و پدر او تاجر بود از کوفه سیره آمد و تروج نمود
 در آنجا علیة بنت حسان را که معتقده پیشبان بود و او مکره میدانست انتساب خود را با ام لیکن
 شد آن و اتفاق است بر جلالت او و والی کرده شد در خلافت با رون رسید بر صدقات بصره
 یافت در بغداد و مدفون شد در مقابر عبدالسدین مالک و نماز خواند بر و پسر او ابراهیم در سال یکصد و نود
 گفته است عمر بن زراره که صحبت کردم با ابن علیة چهارده سال پسندم او را که خنده کرده باشد عن
 عبد العزیز بن صهیب از عبد العزیز بن صهیب بضم صاد هله کینیت عبد العزیز ابو حمزه است
 و او بصری بنیانی است بضم با موصوفه و بنوین و بنانه بطنی است از قریش عن ابن ابی عمیر

الله عليه واله وسلم از انس بن مالک رضی الله عنه که سابق احوال او مذکور شد از پیغمبر خدا صلی
 علیه واله وسلم لفظ اشاره بتحویل سناد است یعنی این حدیث آمده را اسناد دیگر هم است و چون
 در نجاشی حدیث در هر دو سند واحد است لهذا قبل از ذکر حدیث تحویل سناد نمودند و در بعضی نسخ
 لفظ ایافته نشده است وَحَدَّثَنَا اَدَمُ لفظ وَحَدَّثَنَا باو و عاظمه است بر حدیثنا یعقوب است
 یعنی حدیث کرد ما را ادم بن ابی ایاس که کنیت او ابوالمحسن خراسانی بغدادی عسقلانی است اول
 در خراسان بود بعد از آن در بغداد بعد از آن در عسقلان قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ گفت ادم که حدیث
 کرد ما را شعبه بن حجاج از دی و اسطی بصری که امام و اعلم زمان خود بود عَزَّ قَتَادَةَ از قتاده بن دعامة
 که ابو الخطاب الکرسی سوسی است احوال او سابقا گذشت عَنْ اَنَسِ بْنِ اَنَسِ رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ
 که صحابی بزرگ خادم رسول خدا است صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ قَالَ اَلنَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ
فَرَمِدُ بِغَيْرِ خَدِصٍ صَالِيٍّ اَسَدٌ عَلَيْهِ وَآلُهُ وَسَلَّمَ لَا يُؤْمِنُ اَحَدٌ كُمْ حَتَّىٰ اَكُوْزَ اَحْتَبَ اِلَيْهِ مِنْ وَاٰلِهِ وَ
وَلَدِهِ وَالتَّائِبِينَ اَجْمَعِينَ ایمان کامل نمی آرد یکی از شما تا آنکه با شتم من محبوب تر بسوی او از والد ^{وولد}
 او و هم مردم تمایل در حدیث لفظ ناس زائد است از حدیث سابق و بعضی فرموده اند که نفس شخص هم
 داخل است درین چنانچه در حدیث دیگر صریح آمده که وَتَقْسِمُ و ذکر ناس بعد ذکر والد و ولد تعمیم بعد خصیص
 و از باب عطف عام بر خاص است بَابُ خَلَاوَةِ الْاِيْمَانِ بابست در بیان شیرینی
 ایمان حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى بلفظ مفعول از تشبیه است بناه مُثَنَّى کنیت او ابو موسی عنزی ^{بفتح}
 عین همله و نون و برای عجم منسوب بغزوه که قبیله ایست از ربیع بصری است معروف بود بزینت ^{بفتح}
 کرده اند از اصحاب کتب خمسہ وفات یافت در بصره در سال دوصد و پنجاه و دو قَالَ حَدَّثَنَا
عَبْدُ الْوَهَّابِ الثَّقَفِيُّ گفت حدیث کرد ما را عبد الوهاب بن عبد المجید که کنیت او ابو محمد است
 ثقفی بصری منسوبست بسوی ثقف که جد قبیله است روایت کرده اند از امام شافعی و امام احمد
 ابن حنبل و بود که حاصل میشد عبد الوهاب را هر سال قریب پنجاه هزار درم و میکذشت سال ^{بها}
 مگر آنکه اتفاق میکرد آنرا بر اصحاب حدیث متولد شد در سال یکصد و نود و چهار قَالَ حَدَّثَنَا اَيُّوبُ

گفت عبدالوہاب کہ حدیث کردار ایوب بن ابی تیمہ سختیانی بصری تابعی و اور سختیانی بجهت آن کو
 کہ میفرودخت سختیان کہ بفتح سین بمعنی جلد است گفت حسن کہ ایوب سید شباب بصره است وفات
 یافت در سال یکصد و سی و یک عَنْ ابْنِ قَلَابَةَ بکرقاف و بیاء موحده نام او عبداسد بن زید بن عمرو
 یا عامر بصری است تابعی کبیر است وفات یافت در شام در سال یکصد و چار عن انس از انس بن
 مالک رضی اللہ تعالیٰ عنہ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ ان یغیر خدا صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم قال
ثَلَاثٌ مَنْ كُتِبَ فِيهِ وَجَدَ خَلَاقَةَ الْإِيمَانِ سه خصلت اند کسی کہ باشند آن سه خصلت
 در وی یافت شیرینی ایمان را و شیرینی ایمان آنست کہ حاصل شود استلذ از بطاعات نزر تو
 بایمان ان يَكُونُ اللَّهُ وَسْؤْلَهُ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِمَّا سِوَاهُمَا اول خصلت آنست کہ باشد
 اللہ تعالیٰ و رسول او محبوب تر بسوی او از ما سوا ی آنها و از يُحِبُّ الْمَرْءَ لَا يُحِبُّهُ إِلَّا اللَّهُ
 خصلت دوم آنکہ دوست ندارد هیچ کس را مگر از برای خدا تعالیٰ و آن يَكُونُ أَنْ يَعُودَ
فِي الْكُفْرِ كَمَا يَكُونُ أَنْ يُقْذَفَ فِي النَّارِ و خصلت سوم آنست کہ ناخوش دارد عود را
 کفر چنانچہ ناخوش میدارد اینکہ انداخته شود او را در آتش یعنی چون ایمان مختلط شود بکفر دوم
 او و منگشفت شوند محاسن اسلام و قبح کفر البته این سه خصلت او را حاصل میشود باید تا
 کہ صده لفظ عود اگر چه کلمه الی می باشد اما در اینجا چون تضامین معنی مستفرد کائن است ایند لفظ
ذَكَرْنَا ذِمَّتِي يَعُودُ كَمَا يَتَوَسَّطُ فِي الْكُفْرِ بَابٌ بتنویں است علامه ایمان
حُبُّ الْإِنصَارِ یعنی نشانه ایمان محبت انصار است انصار آنکسانند کہ ساکن مدینه بودند
 و نصرت دادند رسول خدا صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم و همراهان حضرت را صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم بوجه اتم و کامل
 پس محبت آنها البته بسبب محبت نبوی است صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم و محبت نبی علیہ السلام
 علامت ایمان است حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ حدیث کردار ابو الولید کہ نام او هشام بن عبد
 الطیالسی البصری او ثقه و امام فقیه عاقل حافظ بود و بعد او را و در طیالسی مردم رحلت بسوی
 او میکردند قال حَدَّثَنَا شُعْبَةُ او گفت کہ حدیث کردار اشعبه بن حجاج کہ احوال او سابقا

قَالَ أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَبْرِ أَوْ كَفْتُ كَهْ خَبْرًا دَامَ رَا عِبْدًا سَدِّ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ خَبْرٍ
 بفتح جيم وسكون باء موحده انصاری مدنی قَالَ سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى
 اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَوْ كَفْتُ كَهْ شَنِيمِ النَّسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ زِيْمِغْبِرِ خَدِصَلِيِّ الْأَصْلِيِّ عَلَيْهِ
 وَالسَّلَامُ قَالَ آيَةُ الْإِيمَانِ حُبُّ الْأَنْصَارِ وَآيَةُ النِّفَاقِ بُغْضُ الْأَنْصَارِ وَرُبَّمَا كُنْتُ
 إِيمَانٌ مَحَبَّةُ الْأَنْصَارِ هِيَ وَعِلْمَاتُ نِفَاقٍ بُغْضُ الْأَنْصَارِ هِيَ وَالْأَنْصَارُ بِمَعْنَى نَصِيرَتِهِمْ مِثْلُ الْأَنْصَارِ
 وَشَرِيفٍ يَجْمَعُ نَاصِرًا وَالْفَلَامُ فِي الْأَنْصَارِ بِرَأْسِ الْهَاءِ بِمَعْنَى الْبَعْضِ بِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
 وَرَادَ أَهْلَ مَدِينَةِ الْمَدِينَةِ كُنْتُ دَامَ حَضْرَتِ رَا وَهَمْرًا لِي أَوْ رَا صِلَى اللَّهُ عَلَيْهِ وَالسَّلَامُ وَأَهْلًا وَسُلَامًا
 وَلَفْظُ الْأَنْصَارِ كَرِيمٌ جَمْعٌ قُلْتُ هِيَ وَأَهْلُهَا ضِعَافٌ آلا فُ بَرْدٌ لِي كُنْتُ قُلْتُ وَكَثْرَتٌ مَعْبُودَةٌ كُنْتُ
 جَمْعٌ هِيَ دَامَ رَا مَعَارِفُ لِسْفَرٍ فَرَقٌ نَيْسَتْ دَرَجَةٌ قَلَّةٌ وَكَثْرَةٌ وَعِاقُ عِبَادَةٍ هِيَ أَرَا أَهْلًا بِإِيمَانٍ
 وَأَبْطَانٌ كَفْرٌ وَجَوْنٌ بُغْضٌ أَرَاهِمَةَ نَصْرَتِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِأَشْدِيقِينَ كَمَا مَوْجِبُ كَفْرٍ
 كَيْفَ هِيَ وَمَكْنٌ نَيْسَتْ اجْتِمَاعُ إِيْنِ بُغْضٌ بِأَتَصِدِّقُ نَبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَفَائِئِمَةٌ ذِكْرُ نِفَاقٍ بِجَارٍ
 أَنْسَتْ كَهْ إِيْنِ بُغْضٌ جَوْنٌ أَرَقَلْبِي هِيَ مَوْجِبُ كَفْرٍ ظَاهِرٌ نَيْسَتْ بَلْ كَمَا مَوْجِبُ كَفْرٍ بَاطِنٌ هِيَ كَهْ نِفَاقٍ بِأَشْدِ
 بَابُ تَنْوِينٍ هِيَ حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ حَدِيثٌ كَرَمًا رَا أَبُو الْيَمَانِ كَهْ نَامٌ أَوْ حَكْمٌ بِرَأْسِ
 رَحْمَتِي هِيَ قَالَ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ أَوْ كَفْتُ كَهْ خَبْرًا دَامَ رَا شُعَيْبٌ كَهْ كُنَيْتُ أَوْ أَبُو حَمْرَةَ فَرَشِي هِيَ
 عَنِ الزُّهْرِيِّ رَا أَمَامَ أَبُو بَكْرٍ شَهَابٌ زَهْرِيٌّ مَدَنِيٌّ تَابِعِيٌّ قَالَ أَخْبَرَنِي أَبُو رَا دِ رَيْسٌ عَائِدُ اللَّهِ
 أَوْ كَفْتُ كَهْ خَبْرًا دَامَ رَا أَبُو رَا دِ رَيْسٌ عَائِدُ اللَّهِ إِيْنِ لَفْظًا عَائِدُ اللَّهِ إِيْنِ لَفْظًا عَائِدُ اللَّهِ إِيْنِ لَفْظًا عَائِدُ اللَّهِ
 أَوْ إِيْنِ عِبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو هِيَ كَهْ صَحَابِيٌّ بُوْدَا رَا عِبَادَةُ تَزَالُ الصَّامِتُ كَهْ تَحْقِيقُ عِبَادَةِ بْنِ صَامِتٍ
 بِضَمِّ عَيْنٍ مَهْمَلَةٌ وَصَامِتٌ بِنِ قَيْسٍ هِيَ وَعِبَادَةُ بِنِ صَامِتٍ انصاری خَرْبِجِي هِيَ رَا
 رَا كَهْ خَبْرًا دَامَ رَا أَبُو رَا دِ رَيْسٌ عَائِدُ اللَّهِ إِيْنِ لَفْظًا عَائِدُ اللَّهِ إِيْنِ لَفْظًا عَائِدُ اللَّهِ إِيْنِ لَفْظًا عَائِدُ اللَّهِ
 كَرَمٌ وَوَالِيٌّ كَرَمٌ قَضَاءُ فِلَسْطِينِ رَا وَفَاتٌ يَأْفَتُ دَرَانٌ وَدَفُونٌ شَدِيدٌ بِرَيْتِ الْمَقْدِسِ
 كَوْنِدُ وَفَاتٌ يَأْفَتُ دَرَانٌ رَا زَمَانٌ حَضْرَتِ عَمْرٍو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ دَرَسِمٌ هَسْتَلِدُ وَجَاهِدٌ وَعَمْرٌو هَسْتَلِدُ

بود ضیاع عنده و گمان شهید بدگرا بود او که حاضر شده بود در واقعه بدر و بعد از نام موضع غزوه است
 که بر قریب چهار منزل است از مدینه و آن زمین از مردی بود که نام او بدر بود از جهت اسمی شد نام
 باین اسم و عبارت بن صامت اگر چه حاضر شده هم مشاهد را لیکن تخصیص بدر جهت آن فرمود که غزوه
 افضل غزوات است وَهُوَ أَحَدُ النَّبِيَّاتِ لَيْلَةُ الْعَقَبَةِ و او یکی از نقیبهاست در شب
 نقبا جمع نقیب است و نقیب بمعنی ناظر بر قوم و عریف و ضمین آنها و مراد از نقباء انصارند
 و آنها دوازده کس بودند و عقبه نام موضعی است که منسوب کرده میشود بسوی او و جبهه عقبه را و
 در معنی است باید دانست که رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم عرض میکرد اسلام را بر قبایل عرب
 موسم یکبار نزد عقبه بود که ملاقات کردند او را چند کس از خزیج پس دعوت کردند آنها را بر اسلام خوانند
 بر آنها قرآن را اجابت کردند آنها و چون رفتند بیلا خود ذکر کردند این احوال را بقوم خود و شهرت
 احوال آنحضرت صلی الله علیه و آله وسلم در آنها پخش نمود در سال دوم دوازده کس در موسم که یکی از آنها عباده
 این صامت بود ملاقات نمودند رسول خدا را صلی الله علیه و آله وسلم نزد عقبه و بیعت نمودند
 را نزد آن موضع بیعت نساجنا چه درین آیه مذکور است يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا جَاءَكَ الْمُؤْمِنَاتُ يَبْتَغِينَكَ
عَلَىٰ أَنْ تَلْبَسِينَ لَنْ يَأْتِيَنَّكَ إِلَّا تَلْبِسِينَ وَلَا يَرْبِنَ لِحَاجٍ و این را بیعت عقبه اولی میگویند پس از آن رقبه
 و در سال دیگر هفتاد کس از آنها بسوی حج آمدند و وعده نمود آنها را آنحضرت صلی الله علیه و آله وسلم که در
 موضع عقبه در وسط ایام تشریق بیایند چون در آنوقت در عقبه بوقت شب جمع شدند آمد رسول خدا
 صلی الله علیه و آله وسلم با عم خود حضرت عباس پس دعوت کرد رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم آنها را بسوی
 ایمان و خواند قرآن را بر او نشان اجابت نمودند همه و ایمان آوردند و بیعت نمودند بعد آن فرمود
 خدا صلی الله علیه و آله وسلم که بر آرید بسوی من از میان خود دوازده کس را نقیب پس آوردند از هر قبیله
 یک نقیب را که معروف و مذکور آنها باشد و خبردار کن آنها را در وقت حاجت و بود عبادت بن صامت
 نقیب فرقه نبی خود و این را بیعت عقبه ثانیه میگویند و آنحضرت صلی الله علیه و آله وسلم را بیعت
 است که واقع شد در حدیبیه زیر شجره نزد رفتن آنحضرت صلی الله علیه و آله وسلم از مدینه مطهره بسوی

وآن را بیعت الرضوان میگویند و این بیعت بعد از هجرت بود بخلاف دو بیعتی که اولی که قبل از هجرت در مدینه
 و عباد بن صامت این بیعت تالیته را نیز حاضر شد رضی الله عنه أَنَّ اللَّهَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ
وَسَلَّمَ قَالَ وَحَوْلَهُ عَصَابَةُ مِنْ أَصْحَابِهِ عباد بن صامت روایت کرد که تحقیق رسول
 خدا صلی الله علیه و آله وسلم فرمود در حالی که در آنحضرت صلی الله علیه و آله وسلم جماعه از اصحاب او بودند
 و لفظ عصابه بکبر علی مهمله جماعه آدمیان مابین عشره تا چهل کس یا بیعوتی علی از لاشکر کوا
 بِاللَّهِ شَيْئًا بَعِيْتَهُ كُنَيْدٌ مَرَبْرَبٍ كَمَا شَرِكِيْنَا بِرَيْدٍ بِجَدِّ اسْعَابِ بِسَبْعٍ شَيْءٍ رَأَى بَعِيْتَهُ مَا فَرَدَّ زَبِيْعٌ هَسْتُ كَوَا يَكِيْمٌ
 و احد از طرفین بیع میکند چیزی را که نزد او هست با دیگری پس از طرف رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم
 وعده ثواب است و از طرف آنها التزام طاعت و مراد از بیعت در اینجا عهد و عقد است برین
وَأَنَّ لَا تَسْرِقُوا وَبِرِّي كَمَا دَرَدِي نَكْنِيْدُ وَلَا تَزْنُوا وَزَنَا نَكْنِيْدُ وَلَا تَقْتُلُوا أَفْكَادَكُمْ وَتَقْتُلُوا
 نكند اولاد خود را چنانچه عادت آن مردم بود که قتل میکردند اولاد خود را از جهت خوف کرسیک و نیز این قتل
 موجب قطع رحم و عدم اعتماد بر رزاقیت حق تعالی است لاجرم گناه او از قتل دیگر زیاده شد و وقت
 عنایت بر منع از ما هم شد و لَا تَأْتُوا بِهَتَّانِ تَفْتَرُوْنَهُ بَيْنَ أَيْدِيكُمْ وَأَرْجُلِكُمْ وَبِيَارِهِ
 هتتان را که افرام میکنند از نفس خود و مراد از ایدید و لاجل نفس است یعنی من قبل اتفکم زیرا که
 اگر افعال از ایدید و ارجل میشود پس بیاید از ذرات شخص جائز باشد و هتتان بضم هاء موصوله است
 که در دشت می آند اند سامع خود را از جهت فطاعت چنانچه نسبت بر ناکردن کسی را یا غیر آن قال
 ای بکذب بیعت سامعه ای بد همیشه لفظ اعته و اقر او هتتان بمعنی واحد است فریه یعنی کذب است
 و مراد از این هم انقذف اهل احصان است و کذب بر مردم و غیبت کردن و اتهام امور عظام
 و آنچه با وضیحه و عار لاحق شود از این قبل است وَلَا تَعْصُوا فِي مَعْرَظِيْنَ و تا زمانی نکنید
 امری که معروفست در شرع و معلوم شده است از شارع حسن آنها یا آن چیزی که معلوم باشد
 از شرع فعل او فَمَنْ وَفَّاهُ فَجْرًا عَلَى اللَّهِ لَيْسَ كَسِيْمٌ كَمَا تَابَتْ بَشَرِيْنَ عَهْدًا زَبِيْعٌ لَيْسَ جَرَّو
 نماند است الله تعالی از روی فضل و از روی وعده لو و لفظ معد و فالتخفيف است و در بعضی روایات

Marfat.com

بشدید نیز آمده و در هر دو صورت معنی واحد است وَمَنْ أَصَابَ مِنْ ذَلِكَ شَيْئًا فَعُوقِبَ
 بِهِ فِي الدُّنْيَا فَهُوَ كَفَّارَةٌ لَهُ وَكَسَى كَسِيًّا كَمَا مَكَرَ بِرَبِّهِ مَكَرًا عَمَلًا نَمَائِدًا مِنْ مَهْيَبَاتِ
 جَنَّتِي رَأْسًا شَرَّكَانِ سَتْنِي هَتِ بِنُصُوصِ قَطْعِيهِ وَعُقَابٌ كَرْدَةٌ شَدَّانِكُ رَأْسِ سَبَبِ أَوْ دَرْدِيَا
 يَعْنِي حُدُودَ شَرْعِيَّةٍ أَقَامَتْ كَرْدَةٌ شَدَّ بَرَوَيْسِ عِقَابٌ وَحُدُودَ شَرْعِيَّةٍ كَفَّارَةٌ هَتِ مَرَاوَرِيسِ عَذَابٌ كَرْدَةٌ
 نَيْشُودُ دَرِ آخِرَةِ سَبَبِ آءِ كِنَاهِ وَمَنْ أَصَابَ مِنْ ذَلِكَ شَيْئًا تَمَسَّتْ سِتْرَةُ اللَّهِ
فَهُوَ إِلَى اللَّهِ إِزْشَاءٌ عَفَى عَنْهُ وَإِزْشَاءٌ عَاقِبَةٌ وَكَسَى كَسِيًّا كَمَا مَكَرَ بِرَبِّهِ مَكَرًا
 بَعْدَ آءِ يُوْشِيْدُ أَوْ رَأْسًا تَعَا دَرْدِيَا وَبِرَّ كَسِيًّا ظَاهِرًا يَعْنِي حُدُودَ شَرْعِيَّةٍ أَقَامَتْ كَرْدَةٌ شَدَّ بَرَوَيْسِ
 بِسِ حَكْمِ آءِ مَفُوضِ بِسُورِ السُّعَا هَتِ اِكْرَ نَخْوَاهُ عَفُو كُنْدَازِ وَبِفَضْلِ خُودِ وَاكْرَ نَخْوَاهُ عِقَابٌ كَرْدَةٌ
 أَوْ رَأْسًا بَعْدَ خُودِ وَايِنْ دَرِ صُورَتِي هَتِ كَبِي تُوْبَةٌ مَرْدَةٌ بَاشَدُ وَاكْرَ تُوْبَةٌ كَرْدَةٌ بَاشَدُ جَمْهُورِ بَرَانْدُ
 كَرْتَابِ مَغْفُورِ هَتِ كَرْتَابِ مِنَ الذَّنْبِ كِنَ لَأَذَنْبٌ لَهُ بِسِ دَرِ يَحْدِيثِ مَرَادِ آنَسْتِ كَرْمَنْ
 أَصَابَ مِنْ ذَلِكَ شَيْئًا وَمَاتَ وَوَلَمْ يَتُبْ ثُمَّ سَتْرَةُ اللَّهِ مَخْلُوكٌ لِيَكُنْ اِطْلَاعُ نَيْسْتِ كَسِيًّا بِرَبِّهِ
 تُوْبَةٌ وَمَغْفِرَتِ تَابِ هَمَّ بِرِ تَقْدِيرِ قَبُولِ تُوْبَةٍ أَوْ هَتِ قَبِيَا يَعْنَاهُ عَلَيَّ ذَلِكَ بِبَيْعَتِ كَرْمَنْ
 آنحضرت راصلي الله عليه وآله وسلم برين باب مِنَ الدِّينِ الْفِرَارُ مِنَ الْفِتَنِ
 از دين هت كز نختن از فتنها زك لفظ دين با وجود آنكه اين باب از كتاب الايمان هت از
 جهة اشعار بانكه ايمان و دين واحد هت چنانچه ايمان و اسلام نیز نزد مولف واحد هت
حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُسْلِمَةَ حَدِيثُ كَرْدَمَارِ عَبْدِ السُّدَيْنِ مَسْلَمَةَ تَعْنِي وَمُسْلِمَةَ مِيمَ
 وَلَامٍ وَسُكُونِ سَايِنْ مَهْمَلَةٍ بِنِ قَعْنَبِ مَدَنِيٍّ وَعَبْدُ السُّدَيْنِ مَسْلَمَةَ صَاحِبِ دَعْوَةِ مَسْتَجَابِ يُوْرُ
 رَوَايَتِ كَرْدَةٌ اَنْدَازِ وَشَيْخِ خَمْسَةِ وَايِنْ تَعْنِي اِزْ تَلَامَذَهْ اِمَامِ مَالِكِ يُوْرُ رَوَايَتِ كَرْدِ مَوْطَارِ اِزْ
 وَفَاتِ يَافَتْ دَرِ مَكَّةِ دَرِ سَالِ رُوْحِدِ وَبَيْسْتِ وَبِكِ عَزْمِ مَالِكِ اِزْ اِمَامِ مَالِكِ اِمَامِ دَارِ اَلْحَجْرِ
 وَفَضَائِلِ اَوْ مَاقِبَلِ مَذْكَورِ شَدَّ عَزْمِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَارِثِ
 اِزْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ النَّصَارِيِّ كَهْ يَدْرَاوِ نِيْزِ النَّصَارِيَّةِ وَهَرْدُ وَاثَرِي مَدَنِيٌّ اِنْدُ بِنِ اِلَى صَنْعَةَ

بن ابی صعصعه بفتح هر دو صادر و بعینین مهملتین که اولی ساکنه و ثانیه مفتوحه است او هم انصاری
 مدنی مازنی است عز ابنه که روایت کرده است آن عبد الرحمن از پدر خود که عبد الله است
عَنْ ابْنِ سَعِيدِ الْخُدْرِيِّ از ابی سعید خدری نام او سعد بن مالک بن سنان انصاری
 خزرجی خدری است بضم خاء معجمه و سکون دال مهمله منسوب بسوی خدره که یکی از احداد او
 یا یکی از جدات او است و خدره بطنی است از انصار شهید شد پدر او روز احد و او در
 صغیر بود و غزا کرد بعد از آن دو از ده غزوه و او صحابی معتبر است روایت کرده است از رسول
 خدا صلی الله علیه و آله و سلم بکثیر از روایات حدیث و امام بخاری از او شخصیت و در حدیث
 آورده وفات یافت در مدینه در سال هفتاد یا شصت و چهار و مد فون شد در بقیع الترقیه

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ يُوشِكُ أَنْ تَكُونَ خَيْرُ مَالِ الْمُسْلِمِ

عِنَّمَا يَتَّبِعُ بِهَا شَعْفَ الْجِبَالِ وَمَوَاقِعَ الْقَطْرِ يَفْتِنُ بَيْنَهُ مِنَ الْفِتَنِ او گفت
 که فرمود رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم که قریب است اینکه باشد بهترین مال مسلمان نیز گویند
 که پیروی بسبب آنها بماند که کو بهار او مواقع باران را که او دید باشند در آن حالتی که میگردند
 خود از فتنها یعنی در اتباع شعف جبال باید که غرض او عصمت دین باشد نه غرض دنیا طلب
 علف و غیر آن و تخصیص غنم از دیگر اموال ازین جهت فرمود که نمود از زیاد او بعد است از شوا
 محرمه مثل ری و غیر آن و نیز در بکرت و سکینه است که جویند آن را انبیا صلوات الله علیهم
 اجمعین با آنکه سهله الاتقیا و خفیفه المونه است و کثیر النفع و لفظ یوشک بضم یاء و کسر شین معجمه
 یغرب است از افعال مقاربه است مثل کاد و عسی است در استعمال و ماضی او او شکری آید و لفظ
 تتبع بشدیه تار مفتوحه و بسکون آن نیز آمده و لفظ شعف بفتح شین معجمه و عین مهمله روس و اعالی
 جبال را گویند و لفظ فتن جمع فتنه است بمعنی فسادات الیین است و غیر آن را ازین معلوم
 که عزلت در وقت فتنه محمود است اگر چه در غیر فتنه اختلاط مسلمان بجهت ایمانست جمعه و علم

واعیان ضرور است باب قول النبی صلی الله علیه و آله و سلم انما

Marfat.com

بِاللَّهِ باب قول آنحضرت صلی الله علیه و آله وسلم که من دانایم شما را بخداست و آن المعرفة فعل
القلب و بابت در بیان آنکه معرفت فعل قلب است پس ایمان تمام نمیشود بدون انضمام اعتقاد
 با و بخلاف کرامیه که آنها بحضرت قول اکتفا میکنند بقول الله تعالی وَلَكِنْ يَتَوَخَّضُونَ كَسْبَتَ
قُلُوبِكُمْ از جهت قول استماع و لیکن مواضع میکند شمارا بچیزی که کسب کرده است و عزم کرده است
 دلهای شما و مفهوم این آیه مواضع است بچیزی که عزم کند قلب با بجز مستقر در ردول از معانی
 و آنچه معنویت از امت است که در قلب بگذرد و مستقر نشود وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَلَمَةَ
 حدیث کرد ما را محمد بن سلام بنحیف لام و صحیح معتمد علیه همان است و بعضی تمسبه بلام هم روایت
 کرده اند لیکن مخالف روایت جمهور است کنیت او ابو عبد الله است بخاری بکنند بیاه موصوفه
 مکسوره و یاء مشاء تحتیه ساکنه و کاف مفتوحه و نون ساکنه منسوب بسوی بکنند که قریه است
 در بخارا و وفات یافت در سال دو صد و بیست و پنج قَالَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ كَثِيرٍ
بِقَوْلِ عَيْنِ مَهْلِكٍ وَسُكُونِ بَاءِ مَوْصُوفَةٍ و فتح دال مهله و کنیت او ابو محمد است بن سلیمان بن حاجب كَلَانِي
 کوفی و نام او عبد الرحمن است و عبده لقب است و امام احمد فرموده که ثقه است عَنْ هِشَامِ عَنْ
أَبِيهِ از هاشم بن عروه که روایت میکند از پدر خود که عروه بن زبیر بن عوام است و آن چنان
 مدنی تابعی است وفات یافت در بغداد و او یکی از فقهای سبعمیه است که در مدینه بودند و او مشیر زاده
 حضرت عائشه است عَنْ عَائِشَةَ روایت میکند از خاله خود که عائشه است ام المؤمنین رضی الله عنها
 عنها و بیان حال او سابقا مذکور شد قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ
 گفت عائشه که بود رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم إِذَا أَمَرَهُمْ بِأَمْرٍ مَا يَأْتِيهِمْ
 وقتی که امر میکرد مردم را بعمل امر میکرد آنها را بچیزی که طاقت داشته باشند یعنی طاقت
 مداومت بر فعل او داشته باشند پس بهترین عملها است که مداومت کرده شود بر و کثرت
 موری بسوی انقطاع است قَالُوا إِنَّا لَنَسْنَا كَهَيْئَتِكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ گفتند تحقیق ما هستیم
 مثل خاله و صورت شما یعنی نیست حال ما مثل حال تو یا رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم إِنَّ اللَّهَ قَدْ

غَفَرَ لَكَ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ تحقیق بخشیده هست استغفار تر از چیزی که
 مقدم شده از گناه تو و موخر شده هست و مراد از ذنب در اینجا ترک اولی خواهد بود که نسبت
 با نبیاعدول از افضل بسوی فاضل هم ذنب هست از جهت بزرگی قدر انبیا علیهم الصلوٰة
 و السلام در مراد ازین کلام طلب اذن در زیادتی از عبادت و رغبت در خیرات هست فَعَضِبَ حَتَّى
 يَعْرِفَ الْغَضَبُ فِي وَجْهِهِ بغضب ناک شد آنحضرت صلی الله علیه و اله و سلم تا آنکه شناخته
 میشد غضب در روی مبارک وی صلی الله علیه و اله و سلم و در بعضی نسخ حتی عرف و لفظ عرف
 لفظ مضارع هست اما در خبر ساری حکایت حال هست ثُمَّ يَقُولُ اِنَّ تَقَاكُمْ وَاَعْلَمَكُمْ
بِاللّٰهِ اَنَا بَعْدَ اَزَانِ مِیْفَرُودِ که متقی ترین شما و داناترین شما بخداستغنا منم و با وجود آن من اعمال
 نمیکنم و لفظ اتقاکم اشاره بسوی کمال قوه عملی هست و لفظ اعلمکم اشاره بکمال قوه علمی هست
 و تقوی را مراتب هست اول و قایه نفس از کفر هست و او برای عامه هست و از معاصی هست
 و او برای خاصه هست و از ماسوی است و او برای خواص خواص هست و علم با الله متناول است
 علم بصفات حق و احکام او پیشامل اصول و فروع است و نیز متناول است علم بافعال او
 که آن معرفه حقائق اشیا عالم هست بَابٌ مَنْ كَرِهَ اَنْ يَّعُوذَ فِي الْكُفْرِ كَمَا يَكْفُرُ
اَنْ يُّلْقَى فِي النَّارِ مِنَ الْاِيْمَانِ باب کراهیه کسی که مکروه میدانند بازگشتن خود را بکفر مثل مکروه
دشمنی آنکه انداخته شود در آتش این کراهیه از ایمان هست در لفظ باب هر سه وجه از وقف
 و تنوین و اضافه بسوی جمله جائز هست و برهم تقادیر لفظ من کراهیه مبتدا هست و لفظ من الایمان
 خبر او هست ای کراهیه من مکروه است بَابٌ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ حَدِيثًا
سليمان بن حرب بفتح حاء مهمله و سکون راه مهمله کنیت او او یایوب بن حرب بن جلیل بن
مفتوحه و حیم مکسوره و بیاد مشنایه تحنیه از دی و اشعی هست بصری هست و اشع بطنی هست از ارد
 نزول کرد در مکه و قاضی بود در مکه بعد آن رجوع کرد بسوی بصره و مرد در بصره سماع دارد از وی
 قطان و امام احمد حنبل و ابن راهویه و غیر آن و این هم شیوخ بخاری اند و اجماع هست بر بزرگی

سلیمان و امامت و دیانت او و در مجلس او گاهی تا جهل هزار کس بهم برای سماع حدیث حاضر
 وفات یافت در سال دویست و بیست و چهار و روایت دارند از شیوخ مسته قال حدثنا
 شعبة کفیت حدیث کرد ما را شعبه بن حجاج عن قتادة از قتادة بن دعامة مدوسی که
 مذکور شد احوال این هر دو بزرگ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ
عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ از پیغمبر خدا صلی الله علیه و آله وسلم قال ثَلَاثٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ وَجَدَ حَلَاوَةً
الْإِيمَانِ که فرمود سه خصلت اند کسی که باشند آن سه خصلت در وی باید شیرینی ایمان را در
 ازین حلاوة معنوی است که در کوا و قلب است مَنْ كَانَ اللَّهُ وَرَسُولَهُ أَحَبَّ
إِلَيْهِ مِمَّا سِوَاهُمَا کسی که باشد خدا و رسول او محبوبتر بسوی او از ما سواي آنها پس او هم
 حلاوة ایمان را یافت وَمَنْ أَحَبَّ عَبْدًا لَا يُحِبُّهُ إِلَّا اللَّهُ و کسی که دوست دارد بنده را
 دوست نگیرد او را مگر از برای خدا وَمَنْ تَكَرَّرَ أَنْ يَتُودَّ فِي الْكُفْرِ بَعْدَ أَنْ أَنْقَذَ
اللَّهُ مِنْهُ کما یکره ان یلقی فی النار و کسی که مکرر میگرداند آن را که عود کند در کفر بعد آنکه
 نجات داده است او را الله تعالی از آن کفر چنانچه مکرر میگرداند این را که انداخته شود او را در
 آتش باید دانست که این حدیث در روایت سابق باین عبارت بود و ان یکره ان یعود فی الکفر
 کما یکره ان یقذف فی النار بَابُ تَفَاضُلِ أَهْلِ الْإِيمَانِ فِي الْأَعْمَالِ بایست
 در بیان تفاضل اهل ایمان بر یکدیگر که حاصل میشود بسبب اعمال حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ حَدِيثٌ
 کرد ما را اسماعیل بن ابی اویس و او اسماعیل بن عبد الله بن ابی اویس عامر اصبحی مدنی است
 و آن اسماعیل همیشه زاده امام مالک است روایت دارد از خال خود که امام مالک است قال
حَدَّثَنِي مَالِكٌ عَنْ عُمَرَ بْنِ يَحْيَى الْمَازِنِيِّ کفیت کرد ما را امام مالک از عمرو بن یحیی
 ابن عماره بن ابی حسن مازنی مدنی روایت میکنند از شیوخ مسته و او روایت میکند از پدر خود
 یحیی عز ابنه از پدر خود یحیی باشد عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ از ابی سعید خدری که نام او
 سعد است بن مالک خدری بدال مہملہ رضی اللہ عنہ کہ صحابی جلیل و عظیم است عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى

عليه واله وسلم يدخل أهل الجنة الجنة وأهل النار النار از پیغمبر خدا صلی الله علیه و اله
 وسلم که داخل میشود این بهشت بهشت را و اهل دوزخ دوزخ را بقول الله تعالی آخر جوارح
کافی قلبه مثقال حبة من خردل من ایمان میفرماید خدا تعالی ببلانکه که برابرید از دوزخ کسی را
 که باشد در دل او مقدار دانه خردل از ایمان مراد قدر قبیل است لفظ مقدار است و در فقه عبارت است

مکان معنی ۳

از صد شیوه فیخرجون منها قد اسودوا پس آورده میشوند از نار در آن حال که تحقیق سیاه
 شده باشند فيلقون في نهر الحياة أو الحياة تنك ما لك پس آخته میشوند در نهر
 یا در نهر حیاة شکرده است امام مالک درین لفظ که حیا است یا حیاة است لفظ حیا بفتح طاء مهمله و قصر

بمعنی مطر است یعنی باران و نهر حیاة آن آبی که زنده میشود کسی که غوطه داده میشود او را در او
فیبیتون كما تبنت الحبة پس می رویند در مرتبه ثانیه چنانچه می روید حبه بکر طاء مهمله و تشدید

باه موعده که آنرا بنر العشب گویند و مراد باین حبه حبه بقلة الحما است که از نشان او آنست
 می روید بر کناره سیل پس می برد سیل او را برای همین تسمیه او محققا کرده میشود زیرا که تمیز میکند
 در اختیار مثبت جوهری گفته است که حبه بکر طاء مهمله بنور صحر از انجیزی که قوت باو نباشد

جانب السيل در کناره سیل و در بعضی روایات فی جمیل السیل آمده یعنی در آن خاک که بر آن
 او را سیل پس چون دانه در واقع میشود زود می روید چنانچه در یک نوز شب پیدا میشود والمتر

انها تخرج صفر اء ملتوية آبانمی که بینی که او می براید زرد و چیده که منعطف باشد زردی
 زنگ و انعطاف و تمثیل ریاحین موجب زیادتی حس است تشبیه باعتبار سرعت این است
 یعنی چنانچه دانه زود می براید در حس بسبب زنگ انعطاف خوب می نماید همچنین آن مومن که در قلب

او مقدار خردل از ایمان باشد زود نیکی شود قال وهيب كفت وهيب بضم واو و فح هاء
 خالد بن عجلان باهلی بصری و امام بخاری ملاقات نکرده است وهیب را زیرا که او مقدم بود از
 امام بخاری وفات یافت در سال یکصد و شصت و پنج لیکن ذکر کرده است بر طریق تعلیق و وهیب
 ابصر الناس بود بحديث واحفظ بود قال حدثنا عمرو بن يحيى المازني گفت حدیث کرد

عمرو بن یحییٰ ہاشمی کہ سابق مذکور شد الْحَيَوَةُ یعنی عمر و لفظ حیوة گفت و یقین کرد کہ در حدیث
 نهر الحیاء است و شک و مثل شک امام مالک در لفظ حیا و حیوة و قَالَ خَرَدَلٌ مِنْ خَيْرٍ كَفَتْ
 و ہیب بدل لفظ خردل من ایمان این لفظ را کہ خردل من خیر باشد و مراد از خیر ہم ایمانست
 زیرا کہ او اصل خیر است گفته اند علما کہ مراد از حیمہ خردل ایمان قلیل عملی کہ زیادہ بہر اصل بود
 زیرا کہ در حدیث دیگر آمده است کہ اَخْرَجُوا مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَعَمِلَ مِنَ الْخَيْرِ مَا يُرِيكَ كَذَا ثُمَّ بَعْدَ
بِذَلِكَ خَرَجَ مِنْهَا مَنْ لَمْ يَعْمَلْ قَطُّ خَيْرًا تَوَجَّهَ بِسَائِرِ أَعْمَالِهِ رَاجِعًا إِلَى الْإِيمَانِ میگویند نزد آنها ارادہ عمل از لفظ
 ایمان کو یا ارادہ جزا کل است و گسائیکہ اعمال را داخل نمیگویند و متمم و مکمل میداند مراد از من
 خردل من ایمان آنست کہ من خردل من اعمال الایمان بتفسیر حذف مضاف پس روایت و ہیب
 عمر و مخالف شد باروایت مالک از عمر و درین لفظ خیر و این تعلیق را امام بخاری بطریق اسناد زید
 محل دیگر روایت کرده است حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ أَنَّ اللَّهَ حَدِيثُ كَرَمَانَ مُحَمَّدِ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ
كُرَيْشٍ مَدَنِيٍّ مَوْلَى عَثْمَانَ بْنِ عَفَّانٍ هَبْتِ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو إِسْحَقٍ
ابْنُ سَعْدٍ كَفَتْ كَرَمَانَ ابراہیم بن سعد بن ابراہیم بن عبد الرحمن بن عوف کہ عبد الرحمن
 ابن عوف قرشی مدنی زہری صحابی معتبر جلیل الشان بود و از عشرہ مبشرہ بود و این ابراہیم تابعی
 بزرگ است آمد در بغداد بہ بارون رشید کرامی کرد او را بارون و متولی ساخت بہر بیت المال
 وفات یافت در بغداد در سال یکصد و ہشتاد و سنہ عَنْ صَالِحٍ از صالح کہ کنیت او ابو محمد
 ابن کیسان غفاری مدنی تابعی است ملاقات کرد جماعہ صحابہ را و بعد آن تلمذ نمود ابن شہاب
 زہری را و ابتدا نمود تعلم را در حالی کہ او ہشتاد سالہ بود و وفات یافت در حالی کہ عمر او یکصد و
 سال رسیدہ بود عَنْ ابْنِ شَهَابٍ عَنْ أَبِي أُمَامَةَ بْنِ سَهْلٍ از ابن شہاب زہری کہ روا
 کرد از ابی امامہ بن سہل کہ نام او اسعد بن سہل بن حنیف بن سہل بن مہملہ ابن واہب انصاری
 اوسی مدنی صحابی ابن صحابی است نسبیہ نمود او را آنحضرت صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم با سعد و کنیت
 او را ابو امامہ با سم جدہ او و کنیت او بجمہ امامہ کہ دختر او بود و بعضی در سماع او از آنحضرت در

یعنی تفسیر کردن چیزی را که رجوع میکند بسوی شیئی و مراد در اینجا تفسیر است و در اصطلاح اصولیین
تاویل تفسیری بوجه رجوع را گویند و بعضی گفته اند که تاویل عبارتست از حمل ظاهر بر محتمل ^{بدلیل} رجوع
که راجح گرداند آنرا و لفظ الدین منصوبست با ولت که محذوفست ای اولیة الدین ای بالدین
و وجه تشبیه دین بقیمص آنست که چنانچه قیمص می پوشد عورة انسان را همچنان دین می پوشد
انسان را از آتش دوزخ و حاجب میشود او را از هر مکرده پس شاید که وجه تاویل قیمص بدین
باین اعتبار باشد و لازم نمی آید ازین حدیث فضلیة حضرت عمر بر حضرت ابوبکر صدیق رضی الله تعالی عنهما
زیرا که این قسمت حاضر نیست اجمال شق رابع هم هست و بر تقدیری که قسمت حاضر باشد باز هم کم
ثالث منحصر نیست در حضرت عمر رضی الله عنه و نیز این قسمت در آن مردم هست که معروض شدند
در آن رویا بر حضرت صلی الله علیه و آله و سلم و حضرت ابوبکر صدیق رضی الله تعالی عنهما نبود در آن مردم
احادیث دیگر متواتر بالمعنی ذال را ندید بر فضیلت ابوبکر صدیق رضی الله تعالی عنهما که معارضه کرده نمیتواند
آنها را این حدیث و بر تقدیر معارضه این حدیث با آنها باید گفت که اجماع مشفق است بر فضلیة
ابوبکر صدیق رضی الله تعالی عنهما و اجماع حجة قطعی است باب بنوین الحیاء من الایمان
بالمست که ذکر کرده میشود در روایین را که حیاء از ایمان است و بیان این در باب امور الایمان گذ
حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ حدیث کرد ما را عبد الله بن یوسف تینسی دمشقی کاتب
مذکور او گذشت قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ گفت که خبر داد ما را امام مالک امام دارالهمزة است
عَنِ ابْنِ شَهَابٍ از محمد بن مسلم که مشهور بابین شهاب زهری است عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ
از سالم بن عبد الله بن عمر بن الخطاب قرشی عدوی تابعی جلیل که یکی از فقهاء سبعة است که در
مدینه بودند بر یکی از اقوال و عبد الله بن عمر نهایت محبت داشت با سالم که پسر او بود و سالم وفات
یافت در مدینه در سال یکصد و هشتاد و پنج عَنْ أَبِي سَلَمَةَ از پدر خود که عبد الله بن عمر باشند
رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ متر علی رجل من الأنصار وهو يعظ
أَخَاهُ فِي الْحَيَاءِ که تحقیق رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم گذشت بر مردی از انصار ^{و حال آنکه}

او وعظا و نصیحت میکرد برادر خود را در نشان حیا یعنی منع میکرد از حیا و لفظ و عطا بمعنی نصیحت
 و تذکیر بوقایب و بعضی گفته اند بمعنی تخویف و انذار است و مراد از این آیه نسبی باشد یا نه اسلام
 باشد فقال رسول الله صلى الله عليه واله وسلم دَعَاكَ فَإِنَّ الْحَيَاءَ مِنَ الْإِيمَانِ
 بگفت رسول خدا صلی الله علیه و اله و سلم که بگذار این برادر خود را بر حیا و منع مکن او را از آن زیرا که
 تحقیق حیا از ایمان است یعنی چنانچه ایمان منع میکند از معاصی همچنان حیا منع میکند صاحب
 خود را از معاصی بآیه فَإِنْ تَابُوا وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ
فَتَلَوْا سَبِيلَهُمْ بابت در تفسیر این قول استعا و معنی آیه آنست برکتور کنند
 مشرکان از شرک خود و اقرار بتوحید بکنند و اقامت نماز بکنند و بدهند زکوة را پس خالی سازید
 راه آنها را یعنی بگذارید آنها را حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ حدیث کرد ما را عبد الله بن محمد
 مسندی بضم میم و فتح نون مذکور او سابقا گذشت قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو دَوْحٍ الْأَحْمَرِيُّ
ابْنُ عَمْرٍو گفت که حدیث کرد ما را ابو روح بفتح را و سکون واو و نام او ثابت است بنون
 و حر می است بفتح حاء مهمله و راء مهمله و بیاء مشدده بلفظ نسبت و نیست مراد آنکه منسوب
 بحکم باشد چنانچه بعضی توهم کرده اند و این عماره بضم عین مهمله و تخفیف میم این ابی حفصه است
 و نام او ابو روح ثابت است عتکی بصری است و فوات یافت در سال هشتاد و یک حَدَّثَنَا
شُعْبَةُ حدیث کرد ما را شعبه بن حجاج عَنْ وَاقِدِ بْنِ مُحَمَّدٍ از واقد بن محمد بقیاف و بعضی
كُوَيْبِدَةَ گفت شنیدم از پدر خود که محمد بن زید بن عبد الله بن عمر باشد
يَحْتَدِثُ عَنِ ابْنِ عُمَرَ که حدیث میکند از ابن عمر یعنی آن محمد از جد خود روایت کرد آن
رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ قَالَ أَمَرْتُ أَنْ أَقَاتِلَ النَّاسَ حَتَّى
يَشْهَدُوا و أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ و أَنْ يُحَدِّثُوا رسول الله فرمود رسول خدا صلی الله علیه
 و اله و سلم که ما مور شدم اینکه مقاتله کنم مردم را تا آنکه شاهی بدهند که نیست معبود بر حق و لا اله الا الله
 عبادة مگر استعا و اینکه محمد فرستاده استعا است و يُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ

و تا آنکه اقامت نمایند نماز مفروضه را بروامت آن و ایتیان شرائط و آداب آن و بدیند زکوة مفروضه را ازین حدیث استدلال کرده میشود بآنکه تارک صلوة و زکوة را محاط کرده شود فاذا فعلوا ذلك

عَصِمُوا مِنِّي دِمَاءَهُمْ وَأَمْوَالُهُمْ إِلَّا بَحْرَ الْإِسْلَامِ وَحِسَابُهُمْ عَلَى اللَّهِ تَعَالَى

بر وقتی که گردند این مذکور را یعنی شهادة و اقامت صلوة و زکوة را محفوظ ساختند از من خونهای خود را بر سباحت کرده نمیشود مال و دم آنها مگر بحسب اسلام که قصاص یا حد یا غرامت باشد و حساب آنها بعد عصمت بر الله تعالی است در سراسر آنها یعنی اگر بطریق نفاق ایمان در ظاهر بیارند و افعال مفروضه را نمایند پس عصمت دم و مال آنها خواهد شد بیک حساب آنها بر الله تعالی است و الله تعالی موافق باطل و امر را آنها با آنها معامله خواهد نمود باید دانست که تخصیص صلوة و زکوة از دیگر عبادات از جهت آنست که هر دو شعار اسلام و دال بر انقیاد تمام اند و صلوة عماد دین است و عبادة بدنیست و زکوة ^{تفنیة} اسلام است و عبادة مالیه است و نیز ظاهر اصوم و حج در آن وقت فرض نشده باشند و یا از آنکه صوم امر مبطل است معلوم نمیشود مگر باظهار شخص و حج قبل از اسلام هم میکردند اگر چه فرض نبود اما در جاهلیت نیز طواف بیت و حج میکردند پس کج اظهار مخالفته طریقه سابقه نمیشود بآب

مَنْ قَالَ إِنَّ الْإِيمَانَ هُوَ الْعَمَلُ لِقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى وَتِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِي أُورِثْتُمُوهَا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ بابت در بیان قول آنکس که گفته است که تحقیق ایمان عمل است یعنی ایمان مجموع

عمل قلب و جوارح است پس عمل جوارح داخل ایمان شد و استدلال آورده اند بر آنکه ایمان عمل است باین آیه که فرمود الله تعالی که این جنه معهوده که داده شده است شمارا بچیز است که بودید شما که عمل میکردید یعنی بعمل و مراد از عمل ایمان است و اگر چه دخول بهشت بفضیل است نه بعمل چنانچه در احادیث دیگر آمده است اما در اینجا با در لفظ باکنتم تعلمون برای ملابسته است یعنی دخول جنه بملابسته عمل خواهد بود و قَالَ عِدَّةٌ مِنْ أَهْلِ الْعِلْمِ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى قَوْلِكَ لَنْسَأَلَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ عَنْ قَوْلِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ و گفته اند چند اهل علم در تفسیر این قول الله تعالی که پرسش قسم به پروردگار تو که سوال میکنم این مردم را همه از آنچه عمل میکردند یعنی از گفتن

بِمَلَابَسَةٍ عَمَلٍ خَوَّاهُ بِرُوحٍ وَقَالَ عِدَّةٌ مِنْ أَهْلِ الْعِلْمِ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى قَوْلِكَ لَنْسَأَلَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ

عَنْ قَوْلِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ و گفته اند چند اهل علم در تفسیر این قول الله تعالی که پرسش قسم به پروردگار تو که سوال میکنم این مردم را همه از آنچه عمل میکردند یعنی از گفتن

لا اله الا الله پس مراد بعمل همین کلمه توحید است لفظاً و بکسر عین ممله و تشدید دال بمعنی عدد است
 و بمعنی جامعه آمده و منافات نیست در میان این آیه و در قول الله تعالی قِيَوْمٌ يَسْئَلُونَ عَنْ
 ذُنُوبِهِمْ اِنَّهُمْ لَآ يَخْفَوْنَ عَلَيْهَا وَ لَآ يَحْتَسِبُونَ لِقَاءَ رَبِّهِمْ اِنَّهُمْ لَبِئْسَ
 مَوَاقِفُ سوال کرده شوند و در بعضی سوال کرده نشوند یا معنی آنست که سوال کرده نشوند سوال
 استخبار و سوال کرده نشوند سوال توبیخ از برای ستمی او یا آنکه سوال کرده نمیشود دیگر آنرا از کناه
 یعنی لا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ اُخْرَى وَقَالَ اللهُ تَعَالَى لِمِثْلِ هَذَا فَلْيَعْمَلِ الْعَامِلُونَ و گفته است
 الله تعالی که برای مثل این فوز عظیم پس عمل میکنند عمل کنندگان یعنی ایمان بیارند ایمان آرندگان
 یعنی ایمان برای ثواب اخروی بیارند ثوابی حفظ دنیوی پس پنج با هم مراد از عمل ایمان است
حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ حَدِيثُ كَرْدَمَارِ أَحْمَدَ بْنِ يُونُسَ یعنی احمد بن عبید الله بن یونس بر روی
 تیمی کوفی است کینت او ابو عبید الله است و منسوبست بسوی جدا از جهت شهرت جدا و وفات
 یافت در کوفه در سال دو صد و بیست و نه در کوفه و مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ و حدیث که
مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ مَشْقَرِي بَكْرِي مِيمٌ وَسَكُونٌ نُونٌ وَفَتْحٌ قَافٌ بَصْرِيٌّ هُوَ و احوال او سابق مذکور شد
 قَالَ حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ سَعْدٍ كَفْتَنُ أَحْمَدَ بْنِ يُونُسَ وَمُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ كَرْدَمَارِ أَحْمَدَ بْنِ
 ابْنِ سَعْدٍ كَسْبُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ هُوَ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ شَهَابٍ كَفْتَنُ أَحْمَدَ بْنِ يُونُسَ
 که مشهور این شهاب زهری است که سابقاً مذکور شد عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيْبِ از سعید بن
 بضم میم و فتح یا مشدده و بعضی بکسر نیز گفته اند کینه او ابو محمد قرشی مدنی امام تابعین است و حقیقت
 ابی هریره است و او را فقیه الفقهاء میگویند امام احمد بن حنبل فرموده که سعید افضل تابعین است
 و پدر او و جدا و هر دو صحابی اند و سعید از فقهاء سبعة است که در مدینه بودند و هر دو پهلج کرده بود
 و نمیکرفت عطا هیچ کس را و او را چهار صد دینار بضاعت بود که تجارت میکرد با و در زیت ^{داعور}
 بود و جدا و حزن نام داشت فرمود او را رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم أَنْتَ سَهْلٌ أَوْ كَفْتَنٌ أَنَا
 حَزْنٌ سه مرتبه چنین فرمودند و او همان جواب داد گفت سعید که همیشه است در ماحزونه باید

دانت که بودن او افضل تابعین باعتبار علوم شرعیه است که اکثر آنها بود از روی علم و عمل و ^{فضلیت}
از تابعین که باعتبار کمیت توابع است از آنها در او پس بود چنانچه در صحیح مسلم از روایت حضرت
عمر رضی الله عنه آمده قَالَ عُمَرُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ إِنَّ خَيْرَ النَّاسِ بَعْدِي
رَجُلٌ يُقَالُ لَهُ أَوْسَى وَبِهِ بِيَأْتِي مَرْوَةٌ فَلْيَبْتَغُوا نَكْمًا عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى
اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ سُئِلَ أَيُّ الْعَمَلِ أَفْضَلُ از ابی هریره است که تحقیق رسول خدا
صلی الله علیه و آله وسلم را سوال کرده شده که کدام عمل افضل است یعنی اکثر است از روی ثواب ^{عند الله}
قَالَ إِيْمَانٌ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ فرمود که افضل عمل ایمان است بخداست و رسول او ^{تم قبل}
مَاذَا قَالَ الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بعد از آن گفته شد چیست آن افضل یعنی بعد ایمان
افضل اعمال کدام است فرمود که جهاد و قتال با کفار در راه خدا یعنی از برای اعلاء کلمه الله ^{افضل است}
زیرا که درو بذل نفس است در راه خدا و نیر سردا و پیچ عمل قیل ثُمَّ مَاذَا قَالَ حَجٌّ مَبْرُورٌ
گفته شد بعد از چیست افضل اعمال فرمود حج مقبول و بعضی فرموده اند که مبرور آنست که محالط
او را کنه یا آنکه ریاب باشد درو و نبرگان فرموده اند که علامت قبول حج آنست که حال او ^{بعد}
برجوع بهتر باشد از سابق باید دانست که درین حدیث افضل اعمال بعد از ایمان جهاد را
فرمود و در حدیث این مسعود صَلَاةٌ لِيُنْقَا تَهَا فرمود و در حدیث ابو زرک حَجٌّ نَفْرٌ مَبْرُورٌ
حج عشق فرمود و در حدیث سابق سلامت مسلمین از یزید و لسان او فرمود و در بعضی جا ^{علم}
طعام گفت گفته اند علما که اختلاف اجوبه در احادیث باعتبار اختلاف احوال و اشخاص
نسبت به شخص در هر حال هر چه بهتر بود آنرا ذکر فرمود و مراد نیست خبریست از جمیع وجوه
در جمیع احوال و اشخاص و بعضی علما گفته اند که آنچه بسائل معلوم نبود آنرا ذکر دهند از ذکر ^{صلوة}
و زکوة و صوم نفرمود با وجودی که این هر سه مقدم اند بر حج و جهاد اگر گفته شود تقدیم جهاد
بر حج چگونه متصور شود با وجود آنکه حج از ارکان اسلام است و جهاد از فرض کفایت ^{است}
جواب آنکه جهاد در اول اسلام فرض عین بود و سبب اعلاء دین بود لهذا در این زمان ^{افضل بود}

از حج که اگر چه نیز فرض باشد اما سبب اعلاء دین و نشر کلمة البقیة نمی تواند شد و الله اعلم
بالصواب بآیه إِذَا الْمَیْکُنِ الْإِسْلَامُ عَلَى الْحَقِیْقَةِ وَكَانَ عَلَى الْإِسْتِیْلَةِ
أَوْ الْخَوْفِ مِنَ الْقَتْلِ بایست وقتی که نباشد اسلام بر حقیقة شرعیة و بر انقیاد ظاهر و بر خوف
از قتل منتفع نمیشود با و در آخرة و صحیح است نفعی ایمان از و لِقَوْلِهِ تَعَالَى قَالَتِ الْأَعْرَابُ
أَمَّا قُلُوبُنَا لَمَّا تَوَدَّعْنَا وَ لَکِنْ قَوْلُوا اسْلَمْنَا از جهت قول الله تعالی گفتند اهل باریه که ایمان آوردیم
بگوای محمد که ایمان نیاورده اید شما لیکن بگویند که انقیاد ظاهر کردیم و اظهار شهادتین نمودیم یعنی
شما مواطاة قلب باللسان ندارید و ایمان عبارتست از تصدیق با طمانینة قلب و مواطاة
قلب باللسان پس ایمان نیاوردید لیکن انقیاد ظاهر کردید اعراب جمع است که نسبت اورا
واحد از لفظ او بمعنی باریه نشینان و احد او نسبت است که اعرابی گفته میشود فاذا کَانَ
عَلَى الْحَقِیْقَةِ فَهُوَ عَلَى قَوْلِهِ جَلَّ ذِکْرُهُ إِنَّ الدِّیْنَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ پس وقتی که باشد
اسلام بر حقیقة یعنی موافق بادل پس واقع است بر مقتضای این قول الله تعالی که تحقیق دین
نزد الله تعالی اسلام است یعنی نیست دین مرضی نزد الله تعالی سواى اسلام مراد این اسلام
اسلام حقیقی است که موافق باشد با قلب و مَنْ یَتَّبِعْ غَیْرَ الْإِسْلَامِ دِیْنًا فَلَنْ یُقْبَلَ
مِنْهُ و بر مقتضای این آیه و کسی که طلب کند غیر اسلام را از روی دین بپسول کرده نمیشود از او
در اینجا هم مراد از اسلام اسلام حقیقی است که غیر او مقبول نیست زیرا که ایمان عین او است
حَدَّثَنَا أَبُو الْیَمَانِ حَدِیْثُ کرد ما را ابو الیمان که نام او حکم بن نافع حمصی است قَالَ أَخْبَرَنَا
عَنِ الزُّهْرِيِّ گفت که خبر داد ما را شعیب بن ابی حمزه اموی از ابن شهاب زهری قَالَ أَخْبَرَنَا
عَامِرُ بْنُ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَاصٍ گفت زهری که خبر داد ما را عامر بن سعد بن ابی وقاص بنی
عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَاصٍ از پدر خود که سعد بن ابی وقاص است و یکی از عشره مبشره است
اسلام آورد در عمر نوزده سالگی بهفتم کس است در اسلام هجرت کرد بسوی مدینه قبل از قدم رسول
خدا صلی الله علیه و آله و او از مهاجرین اولین است حاضر شد هم مشاهد را و بود مستجاب الدعوة

زیرا که دعا کرده بود رسول خدا صلی الله علیه و اله و سلم و فرموده بود که اللهم اجبت دعوتی و سیدز
ر میته و او اول کسی است که تیر انداخت در راه خدا تعالی و او را فارس الاسلام می گفتند و جمع
کرد رسول خدا صلی الله علیه و اله و سلم ابویں خود را برای هیچ کس سوای سعد چنانچه فرمود او را
احد ازیم فداک ائی و ائی و سعد در روز لحد هزار تیر انداخت و روایت کرده است از رسول خدا
صلی الله علیه و اله و سلم دو صد و هفتاد حدیث امام بخاری از او در کتاب خود بیست حدیث
آوردده است وفات یافت در قصر خود در عقیق بزرده میل از مدینه و برداشته آوردند او را بر آ
بر رقاب خود بسوی مدینه و جنازه خواندند برو مروان بن الحکم و مدفون شد بقیع در سال پنجاه
یا پنجاه و شش یا هفت و او آخر عشره مبشره است از روی موت آن رسول الله صلی
الله علیه و اله و سلم اعطی نھطاً و سعد جالس تحقیق رسول خدا را در جا
را چیزی از دنیا و حال آنکه سعد نشسته بود در آنجا و لفظ مطامرون عشره از رجال است
که نباشد در روزی فترک رسول الله صلی الله علیه و اله و سلم رجلاً اعجمی و
الی گفت سعد که تیر کش کرد رسول خدا صلی الله علیه و اله و سلم مردی را که افضل آنها بود در
من فقلت یا رسول الله مالک عن فلان فوالله انی لاراه مؤمناً پس گفتم
یا رسول الله چیست مرتر که اعراض کردی از فلان پس قسم است با الله تعالی که میدانم او را
و لفظ لاراه بفتح همزه یعنی اعلمه است و بعضی بضم همزه یعنی اظن گفته اند لیکن امام نووی
کرده است بر روایت اولی فقال صلی الله علیه و اله و سلم او مسلماً است گفت
رسول خدا صلی الله علیه و اله و سلم یا مسلمان است و لفظ او مسلماً بسکون و او بمعنی اضرب
از قول سعد که دلالت بر قطع با ایمان دارد یعنی قطع نکنید با ایمان کسی که معلوم نیست حال او خصوصاً
در آن ایام که منافقین بسیار بودند زیرا که ایمان عبارت از تصدیق و از عان باطن است
پس اولی آنست که تعبیر باسلام باید کرد که دال است بر اقیان ظاهر و آن یقینی است امام نووی
گفته که درین حدیث اتکار نیست از بودن او مومن بلکه معنای او نهی است از قطع و یقین

ابن راشد بصری و پسر برادر زهری که نام او محمد بن عبید اللہ بن مسلم بن عبید اللہ بن شہاب
 زهری کثیر الحدیث صالح بود و قتل کردند او را بعضی علما و او یعنی این هر چهار بزرگ متابعت کردند
 شعیب را و روایت کردن این حدیث از ابن شہاب زهری و موافقت کردند او را چنانچه روایت
 کرده است شعیب این حدیث را از زهری همچنین روایت کردند این هر چهار کس این حدیث از زهری
 و روایت صالح از زهری روایت اکابر است از اصاغر زیرا که صالح اسبق است از زهری ^{باصحاب}
السَّلَامُ مِنَ الْإِسْلَامِ باب است سلام گفتن از شعیب سلام است و در بعضی روایات
 افشاء السلام من لا سلام و قال عثمان و گفت عثمان بن یاسر بن مالک مخزومی عنسی و کنیت
 ابوالیقظان است صحابی قدیم الاسلام است سلام آورد او و مادر او سُمیة بصیغه تصغیر از سَمُو
 و پدر او یاسر همه مسلمان شدند در مکه و معذب شدند در مکه از دست کفار یا شد عذاب کس
 گذشت با نهار رسول خدا صلی الله علیه و سلم و فرمود که صبر کنید ای آل یاسر ^{موجود تمام است}
 و قتل کرد ابو جراح سُمیة را پس او را اول شهید در اسلام و چون عمار بسبب گناه آنها تلف نمود
 که گویا نیند و مطمئن بود قلب او بر ایمان از آنها خلاص شد و بجز آن نمود اول کلبه بعد آن مدینه
 مطهره و نماز خواند بسوی قبلتین و حاضر شدند بر او همه مشاهد را و او اول کسی است که بنا کرد مسجد
 در اسلام بنا نمود مسجد قبا را روایت کرده است از آنحضرت صلی الله علیه و سلم شصت و دو ^{حدیث}
 و بخاری از پنج حدیث آورده و حاضر شد با حضرت ابوبکر صدیق رضی الله تعالی عنه در جنگ بامه
 و قطع کرده شد در آن جنگ کوش او و او قتال میکرد و فرمود رسول خدا صلی الله علیه و سلم لی عمار
 ایمانا ای احمص قد منیة و نیز حاضر شد با حضرت علی رضی الله تعالی عنه در جنگ صفین و صحابه پیروی او
 میکردند بهر طرف که او متوجه میشد زیرا که شنیده بودند نداء رسول خدا صلی الله علیه و سلم که فرمود
 در حق او و یح عمار یقتله الفتنه الباغیة پس معلوم کرده بودند که او با فتنه محقه خواهد بود و مقتول شد
 جنگ صفین و دفن نمود او را حضرت علی رضی الله تعالی عنه با ثیاب او در جانی که وصیت کرده بود
 و غسل نداد او را از جهت بودن او شهید در سال سی و هفت از هجرت و عمر او در وقت نود و سه ^{سال بود}

رضی الله تعالی عنہ ثلث من جمعہن فقد جمع الایمان سه خصیت اند کسی که جمع کند آنها را پس تحقیق جمع کرد خصال ایمان را یا کمال ایمان را الا نصاب من نفسک یعنی عمل از نفس خود

باین طور که ادای غاشی حق واجب را کبر تو هست یعنی خود بخود از نفس خود انصاف کنی و واجبات را لداغمانی و مہیات را ترک کنی و بدل السلام للعالم و دارن سلام از عالم را و علم بفتح لام است یعنی هر کس را شناسی یا شناسی سلام با کوشی و الا نفاق من الاقتار و دارن ثقہ

از حال محتاجی و کمی یعنی با وجود آنکه خود محتاج باشد آن چیز و آنرا در راه خدا بد هر چنانچه الله تعالی در قرآن مجید میفرماید و یوترون علی انفسہم و لو کان بہم خصا لخصیہ حدیثنا قتیبہ حدیث کرد ما را قتیبہ تصغیر قتیبہ و کنیت او ابو رجاء بن سعید بن جمیل بغلانی یعنی منسوب

بسوی بغلان که قریب است از قری بلخ و بعضی گفته اند که اسم او علی است و بعضی گفته اند که اسم او یحیی است و قتیبہ لقب او است که غالب شد بر او و او عالم ثقہ است روایت کرده اند

از و اصحاب کتب است قال حدیثنا الکتب بن سعد عن یزید بن ابی حبیب بفتح مہمل عن ابی الخیر یعنی حدیث کرده ما را ایست بن سعید مصری از یزید بن ابی حبیب مصری از ابی الخیر که نام او مرثدیم مفتوحه و او شامی است عن عمید اللہ بن عمر و از عبد اللہ بن

عمر بن العاص که صحابی بزرگ است و این هم مصری است انزلنا رجالا سأل رسول اللہ صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم اتی الاسلام خیر یعنی تحقیق مردی سوال کرد رسول خدا را صلی الله علیه و آله وسلم که کدام خصلت از خصلت های اسلام بهتر است گفته اند که آن مرد ابو زر غفاری بود قال

تطعم الطعام و تقرء السلام علی من عرفت فمن لم تعرف فرمود رسول خدا صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم که بهتر خصلت آنست که طعام خورانی طعام و بخوانی سلام بر کسی که می شناسی و کسی نمی شناسی و لفظ تقر بفتح تاء مشنآه است اگر چه این حدیث بعینہ سابقا مذکور شد لیکن سابقا

برای استدلال آن بود که اطعام از اسلام است و در اینجا برای آنکه سلام از اسلام است و نیز در رواة و شیوخ بخاری در هر دو جا معاثره است در حدیث سابق امام بخاری از عمر بن خالد روایت

Marfat.com

کرده بود و اولیث روایت کرد و در نجاشی از قتیبه روایت کرده و قتیبه از لیت روایت
 نمود در این بیان کثرت طرق این حدیث شباب کفر از العشر و کفر
دون کفر با بست در بیان کفران زوج یا کفران معاشره که معنی مخالط و ملازم است معاشره یعنی
 مخالطه است و کفر چنانچه ضد ایمان است چنانچه معنی انکار نعمت است که آن ضد نعمت و چنانچه است
 کفران لیکن کفران خاص است بانکار نعمت و کفر اگر چه عام است لیکن شهره دارد در انکار دین و کثرت
 علامت دارد از عشر زوج داشته و نیز با بست در بیان آنکه بعضی کفر ادنی است از بعضی یعنی بعضی
 کفران نعمت که عبارت از معصیت است ادنی اند و اقرب از بعضی چنانچه اخذ امرال مردم ادنی است از قبل
 نفس ناحق فیہ انو سعید عن النبی صلی الله علیه و الله وسلم یعنی در باب کفر
عشر روایت کرده است حدیث را ابو سعید خدری که صحابی مشهور است حدیث ثنا عبد الله بن
مسلمه حدیث کرد ما را عبد الله بن مسلمه بفتح میم و لام و سکون سین ممله تعنی مدنی عن مالک
از امام مالک امام دار الهجرة عن زید بن اسلم از زید بن اسلم کنیت او ابو اسامه است قرشی
مدنی تابعی است مولای عمر بن الخطاب است اجماع است بر بزرگی او و او ثقه کثیر الحدیث بود و بود علی
ابن حسین رضی الله عنه که می نشست با و وفات یافت در مدینه در سال یکصد و سی و سه پیش
عن عطاء بن یسار از عطاء بن یسار بیاض شناة تحتیه و بسین ممله کنیت او ابو محمد است
قاضی مدنی هلالی مولی میمونه است که ام المومنین بود وفات او در سال نود و چهار است عن ابن
عباس از ابن عباس رضی الله عنه قال قال النبی صلی الله علیه و الله وسلم اریتم النار
گفت عبد الله بن عباس که فرمودند رسول خدا صلی الله علیه و الله وسلم که نموده شد در آتش روز جزا
اریتم بضم همزه بصیغه مجهول متکلم و اراده معنی بصیرت مفعول او ضمیر است و مفعول ثانی نار است
فاد اکثر اهلها النساء یسار که اکثر اهل آن نار زنان بودند بکفر یعنی کفر میکنند این جمله مستانفا
 کو یا جواب سائل است که کسی سوال کرده لم بجزاب او فرمود که یکفرن فقیل ایکفرن بالله پس گفته
 شد که آیا کفر بخداست می کنند قال یکفرن العشر فرمود انحضرت صلی الله علیه و الله وسلم که کفر

میکنند زوج را با معاشره یعنی احسان زوج و معاشره را و یکفر زکراً احساناً و کفران میکنند
 حسان را این عطف تفسیر است یعنی مراد از کفران عشیر کفران احسان او است گو اَحْسَنَتْ
 اِلَى اِحْدَى هُنَّ الدَّهْرُ ثُمَّ دَرَأَتْ مِنْكَ شَيْئًا قَالَتْ مَا رَأَيْتُ مِنْكَ خَيْرًا
 فقط اگر احسان بکنی بسوی یکی ازین زنان در مدت عمر خود بعد از آن به بیند آن زن از تو چیزی
 اندک را که موافق مزاج او نباشد خواهد گفت که ندیدم از تو نیکی را هرگز و لفظ قط بفتح قاف و تشدید
 طاء مهمله مضمومه ظرف زمان از برای استغراق زمان ماضی است **باب** بنویس است
 الْمَعَاصِي مِنْ اَمْرِ الْجَاهِلِيَّةِ مَعَاصِي كَبِيرَةٌ وَصَغِيرَةٌ اِذَا جَاهِلِيَّةٌ هِيَ وَجَاهِلِيَّةٌ عِبَارَةٌ هِيَ اِذَا
 زمان نابودن رسل قبل از اسلام نامیده شد آن زمان را باین اسم از جهت کثرت جهالت اهل آن
 زمان و **كَلَيْتُكُمْ صَاحِبُهُ** یا **تَكَا بِهَا** الا **بِالتَّشْرِكِ** و نسبت کفر کرده نمیشود صاحب
 معاصی را با کتساب آن معاصی مگر با **تَكَا** بشکر لفظ کتیب یعنی با تحتانیه و سکون کاف است در
 بعضی روایات بفتح کاف و تشدید فاء مفتوحه نیز آمده است و مذموب جمهور علما همین است
 و اهل سنت و جماعه همین قائلند که ترکیب کبیره کافر نمیشود بخلاف خوارج که قائلند تکبیر او
 و معتزله که قائلند بآنکه ترکیب کبیره نه مومن است نه کافر و اثبات منزله بین المنزلهین میکنند
 و در لفظ ارتکاب احتراز است از اعتقاد یعنی بحضرت تکاب بی اعتقاد حل معاصی کافر نمیشود
 و اگر اعتقاد نماید حل حرام را که معلوم است حرمت او از شریعت بالضرورة چنانچه فرمود غیر آن کافر **مکرر**
 بی شکر لِقَوْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ إِنَّكَ أَمْرٌ فِيكَ جَاهِلِيَّةٌ اِزْهَمَتْ
 فرمودن پیغمبر خدا صلی الله علیه و آله و سلم مراد از غفاری راضی الله عنه در وقتی که او شخصی را متوسل
 بام ساخته بود از جهت تعجیر او پس فرمود او را رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم که تو روی هستی که در
 تو خصلتی از خصلتها جاهلیت است یعنی جاهل محض نیستی لیکن تعیر ام خصلت جاهلیت است پس
 در آوردن این حدیث امام بخاری استدلال آورده بآنکه معاصی از امر جاهلیت است زیرا که تعیر ام او
 از هم معاصی صفاست بود رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم آنرا از جاهلیت قرار دادند و نیز او را **جاهل**

نغمه نمودند اگر معصیت موجب کفری بود پس جاهل محض میفرمودند و قَالَ اللَّهُ تَعَالَى إِنَّ اللَّهَ
 لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ و فرمود الله تعالی که تحقیق ^{بسیار}
 نمی بخشد این را که شرک کرده شود با و یعنی کفر کرده شود با و خواه بطریق شرک خواه بطریق انکار و انکار نیز
 عام است انکار ذات و صفات او را و انکار او امر و نواهی او را پس منکر نبوت رسول علیه الصلوة
 والسلام نیز کافر است و منکر امر حق است اگر چه شرک با خداست یا نیاورد و مغفرت نیز از دست می آید
 بالا جماع و می بخشد سوای آن کفر هر کرامی خواهد قال حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ كَفْتُ مَوْلَانِ
 كَهْدِيثَ كَرْدَمَارِ سُلَيْمَانَ بْنِ حَرْبٍ بِيَادِ مَوْجِدَةَ كُنِيَّةَ سُلَيْمَانَ ابْنِ أَبِي بَرْبٍ هِيَ اَزْدِي بَصْرِي هِيَ
 قَاضِي مَكَّةَ بُوَدَّ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ كَفْتُ كَهْدِيثَ كَرْدَمَارِ شُعْبَةَ بْنِ حِجَابٍ كَهْدِيثَ
 وَامِيرِ الْمُؤْمِنِينَ هِيَ فِي حَدِيثِ اَحْوَالِ اَوْ سَابِقِ مَذْكُورِ عَنْ وَاصِلِ اَزْوَاصِلِ بْنِ جَبَانَ ^{مهمله}
 وَشَنَاةَ تَحْتِيَّةَ مَشْدُوهِ اسْدِي كُوفِي اَصْدَبُ هِيَ هُوَ الْاَحْدَبُ كَهْدِيثِ اَوْ اَحْدَبُ هِيَ اَعْنَى كَوْزَهٗ
 وَشَهْرٍ بُوَدَّ بَيْنَ صِفَتِ وِفَاتِ يَافَتْ فِي رَسَالِ كَيْسِدِ وَبَيْتِ عَنِ الْمَعْرُودِ اَزْ مَعْرُودِ ^{بعض}
 مَهْمَلِهٖ وَرَافِيْنِ مَهْمَلَتَيْنِ كَهْدِيثِ اَوْ اَوْ هِيَ كُنِيَّةُ اَوْ اَبُو اَمِيَّةَ هِيَ اَبْنُ سُوَيْدِ بَصِيغَةَ تَصْغِيرُ
 اسْدِي هِيَ كَفْتُ اَعْمَشُ كَهْدِيثِ اَوْ رَادِ رَحَالِي كَهْدِيثِ اَوْ كَيْسِدِ وَبَيْتِ سَالِهٖ بُوَدَّ سِيَاهِ بُوَدَّ سُرُورِشِ اَوْ
 قَالَ لَقِيْتُ اَبَا ذَرٍّ بِالرَّبِيعِ كَفْتُ مَعْرُودِ كَهْدِيثِ مَلَا قَاتِ كَرْدَمِ اَبَا ذَرٍّ غَفَارِي رَادِ رَزْبَهٗ بَرَادِ مَهْمَلِهٖ وَبَاهِ
 مَوْجِدَةَ وَذَالِ مَعْجَمِ مَفْتُوحَاتِ كَهْدِيثِ مَوْضِعِ هِيَ اَبُو ذَرٍّ بِنْدَالِ مَعْجَمِ مَفْتُوحَةَ وَتَشْدِيدِ رَا مَهْمَلِهٖ نَامِ اَوْ جَنْدِ
 بَضْمِ جِيمِ وَضَمِّ دَالِ وَفَتْحِ دَالِ اَبْنِ جِنَادَةَ بَضْمِ جِيمِ وَبَنُوْنَ بِنِ سَفِيَانَ الْغَفَارِي وَغَفَارِ كَبْرِ غَانِ مَعْجَمِ
 قَبِيْلَةَ هِيَ اَزْ كِنَانَةَ وَايْنَ اَبُو ذَرٍّ صَحَابِي كَبِيرِ هِيَ قَدِيمِ الْاِسْلَامِ هِيَ چَهَارُمِ بُوَدَّ رَسَالِ اَبِي نَجْمِ
 اِسْلَامِ اَوْ رَدِّ رَمَكَةَ بَعْدَ اَنْ رَفَتْ بِبِلَادِ غُوْدِ بَا زَيْنِ بَغِيْمِ خَدَا صِلَا اِسْمِ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَاسْمِ بَعْدَ اَنْ اَمَدَ دَرْدَنِ
 نَحْدَمْتُ رَسُوْلَ خَدَا صِلَا اِسْمِ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَاسْمِ وَمَلَا زَمِ صَحْبَتِ شَرِيْفِ بُوَدَّ تَا اَنْكَهٗ وِفَاتِ يَافَتْ
 كَرْدَمِ هِيَ اَزْ رَسُوْلِ خَدَا صِلَا اِسْمِ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَاسْمِ دُوَّصَدِ وَهَشْتَادِ وَكَيْسِدِ وَبِحَا بَرِي اَزْ وَجَاهِرَةَ
 حَدِيثِ دَرِي نَجَا اَوْ رَدِّ وِفَاتِ يَافَتْ دَرِ رَزْبَهٗ دَرِ رَسَالِ سِي وَرُوْدِ وَجَنَازَهٗ خَوَانِدِرِ وَعَبْدِ اَسْمِ

بعد آن آمد عبد الله بن مسعود در مدینه پناخت نمود در مدینه ده روز و وفات یافت او نیز در
 ربه بر او بموصوفه بعد از آن ذال معجم هر سه مفتوحات اند موضع قریب از مدینه و منزلی است
 از منازل حجاج عراق و مذہب ابو ذر آن بود که حرام است ذخیره کردن چیزی را که زیاده باشد
 بر حاجت او و وَعَلَيْهِ حُلَّةٌ و حال آنکه بر ابو ذر جامه بود لفظ حله بضم حاء هملمه عبارت است
 و ردا و گفته میشود حله مکرر و جامه را وَعَلَى غَلَامِهِ حُلَّةٌ و بر غلام او نیز حله بود و غلام او
 از مولی و نام مولی ابو ذر ابو مرواح بود و مراد آنست که ابو ذر و غلام او مساوی بودند در لبس حله
فَسَأَلَتْهُ عَنْ ذَلِكَ پس سوال کردم ابو ذر را ازین یعنی از سبب تساوی آنها در لبس حله
 و سبب سوال آن بود که عادت عرب جاری بر آن بود که ثیاب غلام ادنی باشد از ثیاب سید و
فَقَالَ لِي سَابَيْتُ رَجُلًا فَعَيَّرْتَهُ بِأُمَّتِهِ گفت ابو ذر که من دشنام دارم شخصی را پس
 منسوب ساختم او را بعارض سبب مادر او و احتمال است که دشنام هم همین تعبیر باشد و فاء
 تفخیر باشد و یاد دشنام دیگر باشد و فاء عاطفه باشد و گفته اند که مادر او اعجمیه بود و ابو ذر را
 گفته بود در عرب عجم را سود و نیز گفته اند که این رجل غلام بود چنانچه سیاق حدیث سؤال
دلالت دارد بر آن و در بعضی جا تصریح شده که او بلال بود رضی الله عنه فَقَالَ لِي النَّبِيُّ صَلَّى
اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ يَا أَبَا ذَرٍّ عَيَّرْتَهُ بِأُمَّتِهِ إِنَّكَ أَمْرَأَتُكَ جَاهِلِيَّةٌ پس
 مرا رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم که ای ابو ذر آیا نسبت عار کردی او را ببلال را و تحقیق تو مردی
 هستی که در تو خصلتی از خصلتهای جاهلیت است و شاید در آنوقت تمیذ است ابو ذر کجیم
 باشی بود این خصلت در او بعد آن چون بمنزله کاملی رسید و در رشد از او بقیای جاهلیت و سید
 بمرتبه علیا از مراتب علیه و در رقیع الباری از روایت ولید بن مسلم آمده که آن مرد مذکور که ابو ذر
 این نسبت کرده بود بلال موزن بود و روایت کرده است بر ماوی که چون شکایت کرد از بلال
 خدمت رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمود او را آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم که دشنام
 بلال را و نسبت عار کردی او را بسوا دارم او گفت ابو ذر گواری کردم فرمود رسول خدا صلی

علیه و سلم که در تو خصلتی از خصال جاہلیت است پنداشت ابو زر خساره خود را بر زمین ^{و گفت}
 که بر نمیدارم خساره خود را از زمین تا آنکه پای هند بر و بلال بقدم خود بپسندد بلال با خود را بر ^{خساره}
إِخْوَانُكُمْ حَوْلَكُمْ برادران شما خادمان شما اند لفظ خودکم بفتح خاء معجمه و فتح واو ایتم
 و عمیدکم الذین یحولون الامور ای یصلحونها جعلکم الله تحت آید یکم ذکر انبیه است آنها را
 اند تعزیر دستهای شما یعنی در ملک شما و در زیر قدره شما فمن کان اخوه تحت ید ^{قلیظغه}
مَنَیَا کُلِّ و لَیْلِبَسُهُ مَنَیَا یَلْبَسُ کسی که باشد برادر او زیر دست او یعنی در ملک او باشد که
 بخوراند او را از آنچه خود بخورد و بیوشاند او را از آنچه خود می پوشد گفته اند علما این امر از برای
 استجاب است و لَا تَكْلِفُوهُمْ مَیَا یَغْلِبُهُمْ و تکلیف نکنید آنها را آنچه بر آنهاست که غالب آید
 آنها را و عاجز شوند از او و گفته اند علما که این نهی برای تحریم است فَإِذَا كَلَفْتُمُوهُمْ فَاعِينُوهُمْ
 پس اگر تکلیف کنید آنها را آنچه بر آنهاست که غالب آید بر آنها را عانت کنید آنها را و لاحق میشود و بعد از جبر ^{و خادم}
و رَابِعٌ وَضِیْعَةٌ بِأَبٍ وَإِنْ طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَأَصْلِحُوا
 بینهما فَمَا هُمَا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ بابست در بیان آنکه بارتکاب معاصی کافر نمیشود ^{در است}
 بر و این آیه و اگر دو طائفه از مومنان قتال کنند با خود پس صلح کنید در میان آنها پس ^{نامید آنها را}
 اند تعزیر مومنان با وجود این معصیت که قتال با یکدیگر است حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الْمُبَارَكِ
عَدِیثُ كَرْدَمَارِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ مَبَارَكِ بْنِ عَبْدِ الْعِیْثِ بَصْرِي كُنِيَّةُ او ابو بکر است و ابو محمد نیز میگویند
قَالَ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ گفت حدیث کرد ما را حماد بن زید بن درهم از دی بصری کنیه او
 ابو اسماعیل ازرق است اجماع است بر اتقان و جلالت او قَالَ حَدَّثَنَا أَيُّوبُ گفت حدیث
 کرد ما را ایوب که کنیه او ابو بکر است سختیانی بصری تابعی است و سید الفقها است احوال او ^{سابقا}
 گذشت و يُونُسُ و حدیث کرد ما را یونس بن عبد اندانصاری که دیدم سلیمان و عبد الله بن
 عبد الله بن عباس را که برداشتند جنازه یونس را بر گردنهای خود و عن الحسن بن
 ابو الحسن انصاری بصری کنیه او ابو سعید است تابعی است تولد او در مدینه در او اخر خلافت حضرت

عمر شد و او جامع علوم و کثیر العلم و العمل و الزهد بود و نصیحت و اجمل اهل بصره بود اجماع است بر بزرگی
 عَنِ الْأَخْنَفِ بْنِ قَيْسٍ أَنَّ أَحْمَدَ بْنَ قَيْسٍ كَتَبَ مَهْمَلًا وَتَوَلَّى كِنِيَّةً أَوْ أَبُو بَكْرٍ هَيْسَتُ بْنُ قَيْسٍ تَمِيمِي
 بَصْرِي تَابِعِي هَيْسَتُ فِي بَعْضِ رَوَايَاتِهِتُ كَمَا نَامَ أَوْ ضَمَّ كَمَا كَانَ يُدْعَى وَهُوَ لَقَبُ هَيْسَتُ وَأَخْنَفُ أَيْ
 حَنْفُ هَيْسَتُ بِمَعْنَى اخْوَجَاجٍ فِي رِوَايَاتِهِتُ بُولَدُهُتُ بُولَدُهُتُ فِي زَمَانِ سَعَادَتِ نَشَانِ حَضْرَتِ رَسُولِ صَلَّى
 عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ لَيْكِنَ نَدِيَّةً بُولَدُهُتُ رَأْسِي الرَّسُولِ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ وَآدُبُتُ حَضْرَتِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى
 عَنْهُ وَوَفَّحَ كَرْدَمُورًا ذَهَبًا كَأَنْصُرُ هَذَا الرَّجُلَ مِيكُويدِ احْتَفَ كَمَا رَفَعْتُمَا يَارِي دِهَمِ اِي
 يَعْنِي حَضْرَتِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ رَأْسِي الرَّسُولِ عَلَيْهِتُ فِي رَوَايَاتِهِتُ جَمَلٌ جِيَانِي فِي رَوَايَاتِهِتُ صَرِيحٌ صَرِيحٌ آدُبُهُتُ
 فَلَقِيْتَنِي أَبُو بَكْرٍ كَرَّةً بِطَلَقَاتٍ كَرْدَمِ ابُو بَكْرٍ كَمَا نَامَ أَوْ نَفِيْعٌ بِصِبْغَةٍ تَصْفِيْرُهُتُ بِضَمِّ نُونٍ
 وَفَتْحٍ فَمَا خُوذَ مِنْ مَنَفْعَةٍ هَيْسَتُ ابْنِ حَارِثِ بْنِ كَلْبَةَ بِالْكَافِ وَاللَّامِ وَالْهَيْسَتُ الْمُفْتَوْحَاتُ الشَّقِيَّةُ
 كِنِيَّةً أَوْ ابُو بَكْرٍ اِي هَيْسَتُ أَنْ شَدَّ كَرْدَمِ ابُو بَكْرٍ اِي هَيْسَتُ طَائِفٌ وَعَاجِزٌ شَدَّ اِي خُرُوجِ اِي زَانِ اِي هَيْسَتُ
 أَوْ يَرَانِ سَاحَتِ بَهْرَاهِ رَسَنِ جَرِيحِ آبِ چَاهِ وَبَكْرَةُ دَرِغَتِ هَمَانِ جَرِيحِ چَاهِ رَا مِيكُويدِ وَرَسِيدِ
 بِجَنَابِ نَبُوَّةِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ صَحَابِي مَعْتَبَرُهُتُ رَوَايَاتُ كَرْدَمِ هَيْسَتُ اِي حَضْرَتِ رَسُولِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
 وَآلِهِ وَسَلَّمَ يَكْصِدُ سِي وَدُو حَدِيثِ وَدَرِيخَارِي اِي زُو سِيْرُهُتُ مَرُوِي هَيْسَتُ وَدَرِي رَوَايَاتِهِتُ جَمَلٌ اِي هَيْسَتُ وَرَأْسِي
 كَنَارُهُتُ كَرْدَمِ بُولَدُهُتُ يَافَتْ دَرِي بَصْرَةَ دَرِي سَاحَتِ نَجَاهِ وَبِكْرُهُتُ فَقَالَ اِيْنِ تَرِيْدُ اِي بَكْرُهُتُ اِي بَكْرُهُتُ
 كَمَا اِيْرَادُهُتُ مِيكُويدِ بَكْرُهُتُ اِي بَكْرُهُتُ دَرِي قَلْتُ اِي أَنْصُرُ هَذَا الرَّجُلَ كَرْدَمِ اِيْرَادُهُتُ مِيكُويدِ
 يَارِي دِهَمِ اِيْنِ مَرْدِ اِيَعْنِي حَضْرَتِ عَلِيِّ رَأْسِي الرَّسُولِ عَلَيْهِتُ قَالَ اِي رَجِعْ كَرْدَمِ بَا زِيْرُ وَنَجَانَهُتُ وَهِيْنِ قَصْدِ
 مَكْنِ فَا اِي سَمِعْتُ رَسُوْلَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ يَقُوْلُ اِي اِي التَّقَا الْمُسْلِمِيْنَ
 بِسَيْفِيْرَاهَا فَالْقَاتِلُ فِي النَّارِ بِيْسِ مَسْ تَحْقِيْقِ شَنِيدِمِ رَسُوْلِ خُدَا عَلَيْهِتُ
 وَاسْمِ رَا كَمَا مِيْفَرَا يَدِ وَتَقِي كَمَا مَلَا قَاتِ كَرْدَمِ مَسْلِمَانِ شَمْسِيْرُهُتُ اِي عِنِي جَمَلِ شَمْسِيْرُهُتُ بَا خُوْدِ بَكْرُهُتُ
 قَتْلُ كَرْدَمِ وَقَتْلُ كَرْدَمِ هَرْدُ وَدَرِي دَرِيخَارِي اِي بَا يَدِ اِيْنِ هَيْسَتُ كَرْدَمِ اِيْنِ هَيْسَتُ كَرْدَمِ اِيْنِ هَيْسَتُ
 اِي جَهَادِ وَظَلِ مَسْلَحِ دِيْنِ بَاشَدُ وَا مَآ كَرِظِيْنِ اِي صِلَاحِ دِيْنِ وَبَا جَهَادِ مَتِيْنِ بَاشَدُ جَا تَرِ هَيْسَتُ بَلْ كَمَا حَسْبُ

اجرت و در صحابه ازین قبیل بودند از قبیل اول پس قتال آنها موجب اجود و دخول بهشت باشد
 زیرا که در خطا اجتهاد اجود احد است پس اگر کسی را شبهه شود که هرگاه قتال صحابه ازین قبیل
 بود پس ابوبکره چرا خود کناره شد و احنت را نیز منع نمود جواب آنست که این نیز اجتهاد بود
 از ابوبکره که مودی شد بسوی امتناع و منع پس او نیز با جور باشد و باید دانست که لفظ فی النار
 یا بمعنی است که حق او و جزاء او آنست که در نار داخل شود و جائز است که عفو نماید اما تعاقب
 نه یا بمعنی که البته داخل میشوند در نار چنانچه مذہب معتزله است که واجب است عقاب عاصی
فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ بِسْ كَفْتُمْ مِنْ يَارَسُولَ اللَّهِ هَذَا الْقَاتِلُ فَمَا بِالْمَقْتُولِ این قاتل
 مستحق نار است زیرا که ظالم است بچسبست حال مقتول که داخل میشود در نار و مستحق میشود نار را
 با وجود آنکه او مظلوم است و لفظ هذا القاتل مبتدا است خبر او محذوفست ای هذا القاتل مستحق
 النار قال لأنه كان حريصاً على قتل صاحبہ گفت رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم
 که آن مقتول بود حریص بر قتل صاحب خود زیرا که این حدیث در ماده آن دو کس است که هر دو
 جنک میکنند بشمشیر خود و هر یک دیگری متوجه قتل است و میزند و درین اثنا یکی کشته شد پس این
 مقتول نیز حریص و متوجه بود بر قتل او و عزم جزم بر آن داشت یکی میبرد نیاید او را قتل آن دیگر
 و عزائم عباد بر معاصی بقلب و توطین نفس بر و نیز معاصی اند ما خود است بنده بران و آنچه از
 وساوس معقوبت آنست که در خاطر گذشت و استوار و عزم جزم قلب بر او نشد و استدلال
 آورده است امام بخاری باین حدیث بر آنکه مسلمان بمعصیت کافر نمیشود زیرا که آنحضرت صلی
 الله علیه و آله وسلم آن هر دو مقتولین را تسمیه مسلمین فرمودند و قتال با مسلم معصیت است پس اگر
 باین کفر میشد تسمیه آنها بمسلمین نمیکرد بَابُ تَنْوِينِ يَابَا ضَاوَةَ هِيَ ظَلْمٌ دُونَ
ظَلْمٍ معنی بعضی ظلم و ادنی از بعضی ظلم اند حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدٍ حدیث کرده مارا ابو الولید که نام
 او هشام بن عبد الملک طیب السبی باہلی بصری است قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ گفت ابو الولید که حدیث
 کرده مارا شعبه بن حجاج که احوال او سابق گذشت ح حاء مہمله اشاره تحویل اسناد است قَالَ

و حَدَّثَنِي بِشْرٌ كَقَوْلِهِ كَرَّمَ اللَّهُ وَجْهَهُ وَبَشِيرٌ مَعَ سَاكِنَةَ ابْنِ مُحَمَّدٍ
 خَالِدٍ عَسْكَرِيٍّ مَشْهُورٍ بِنَوَاضِيٍّ هِيَ بِرِسِّ تَحْوِيلِ اسْمَاءِ بِيَانِ آنَسْتِ كَهَامِ بَخَارِيٍّ رَأَى شَعْبَةَ
 دُو طَرِيقٍ هِيَ أَوْلَى بِيَكِ وَأَمْنَةُ دُرُودٍ شَعْبَةَ وَثَمَانِيٍّ بَدُوٍّ وَأَسْطَهَ دُرُودٍ شَعْبَةَ وَدُرُقَةَ ابْنِ
 أَوْرَدَةَ كَهَامِ مَفْرُودَةٍ مِنْ مَصْنُفٍ بِأَشَدِّ مَهْلَةٍ هِيَ بِأَشَارَةِ تَحْوِيلِ اسْمَاءِ وَكَرَّ أَنْ رَأَى بَعْضِي
 رَوَاةً زَيَادَةً كَرَدَهُ أَنْذَرَهُ مِنْ مَصْنُفٍ نَيْسَبِ إِحْتِمَالٍ هِيَ كَهَامِ مَعَ بَعْضِ أَشَارَةِ بَرِّزِ بَخَارِيٍّ مَعْنَى
 قَالَ الْبَخَارِيُّ وَحَدَّثَنِي بِشْرٌ وَدُرُودٍ بَعْضِي نَسَبُهُادِرِيٍّ بِالْفِطْرَةِ هِيَ وَهِيَ قَدْرٌ هِيَ وَحَدَّثَنِي بِشْرٌ
 قَالَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ كَقَوْلِهِ كَرَّمَ اللَّهُ وَجْهَهُ وَبَشِيرٌ مَعَ سَاكِنَةَ ابْنِ مُحَمَّدٍ هِيَ بِرِسِّ تَحْوِيلِ اسْمَاءِ
 مَشْهُورٌ هِيَ بَعْدَ رِضْمِ غَيْرِ مَعْنَى مَشْهُورٌ وَبَنُو سَاكِنَةَ وَدَالِ مَهْلَةٍ مَفْتُوحَةٍ وَبَعْضِي رِضْمِ دَالٍ نَيْسَبِ كَقَوْلِهِ
 وَغَدْرٌ مَعْنَى تَشْعِيبِ هِيَ وَابْنِ مُحَمَّدٍ جَعْفَرٌ مَجَالِسَتِ كَرَدَ بِشَعْبَةَ بِسَبْتِ سَالٍ وَشَعْبَةَ زَوْجِ
 مَادِرٍ أَوْ بَدْرٍ فَوَاتِ يَأْتِي فِي بَعْضِ دَرَسَالِ يَكْبُودُ وَنُودٍ وَبِهَا عَزَّ شَعْبَةَ مِنْ شَعْبَةَ عَنْ
 سُلَيْمَانَ بْنِ سُلَيْمَانَ بْنِ مِهْرَانَ اسْمُهُ كَاهِلِيٌّ كُوفِيٌّ تَابِعِيٌّ هِيَ وَابْنِ أَعْمَشٍ نَيْسَبِ مِيكُونِيٍّ دَالٍ
 زَبَدٍ وَتَوَكَّلِيٍّ بَدْرٍ وَسُلَاطِينِ رَاكَا حُدُودِ النَّاسِ مِيْدَانِ هِيَ وَاصْلًا حَاجَتِ خُودِ كَبْسِيٍّ أَنْطَهَارِيٍّ
 وَابْنِ سَيْدِ الْمَحْدَثِينَ نَيْسَبِ مِيكُونِيٍّ يَكِينِ بَدْرٍ رُومِيٍّ أَنْدَكِ تَشْبِيعِ مَتَوْلِدِ شَدْرٍ وَزَقَلِ إِمَامِ حَسَنِ
 رَضِيِّ السَّعْدِيِّ رُومِيٍّ شَوْرَادِرِ سَالِ شَصْتِ وَبِكُوفَاتِ يَأْتِي فِي بَعْضِ دَرَسَالِ يَكْبُودُ وَبِحَدِّ عَنْ
 أَبُو أَهْنِيْمَةَ ابْنِ أَبِيهِمْ بِنِ عَمْرَانَ بِنِ نَيْرِيٍّ بِنِ قَيْسِ بْنِ اسْوَدِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ رَيْعِ بْنِ وَهْلِ بْنِ سَعْدِ
 بِنِ مَالِكِ بْنِ النُّخَعِ وَابْنِ زَيْنَبَةَ نَخَعِيٍّ مِيكُونِيٍّ كُوفِيٍّ هِيَ تَابِعِيٌّ هِيَ وَابْنِ جَاعِ هِيَ بِرَامَانِ صَلَاةِ
 أَوْ دَرِ عِلْمِ وَعَمَلِ وَابْنِ زَيْنَبَةَ هِيَ حَضْرَتِ عَائِشَةَ رَضِيٍّ السَّعْدِيِّ وَابْنِ شَعْبَةَ كَقَوْلِهِ نَخَعِيٍّ وَفَوَاتِ
 خُودِ كَقَوْلِهِ بَهْرَازِ خُودِ كَسِيٍّ رَاوَفَاتِ يَأْتِي فِي بَعْضِ دَرَسَالِ نُوْدِ وَشَشِ دَرِ حَالِيٍّ كَهَامِ مَعْنَى بَدْرٍ مِنْ جَاعِ
 وَابْنِ خَاضِرِ شَدْرٍ بَرِّ جَنَازَةَ أَوْ مَكْرَهَاتِ كَسِيٍّ عَنْ عَلْقَمَةَ ابْنِ عَلْقَمَةَ بِنِ قَيْسِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ نَخَعِيٍّ
 كُوفِيٍّ كَهَامِ وَالِدِ أَبِيهِمْ نَخَعِيٍّ هِيَ وَابْنِ أَبِيهِمْ نَخَعِيٍّ كَقَوْلِهِ كَهَامِ مَعْنَى شَابِرٍ بَدْرٍ بَعْدَ اسْمِ بِنِ مَسْعُودِ
 يَأْتِي فِي بَعْضِ دَرَسَالِ شَصْتِ وَدُرُودٍ بَعْضِي كَقَوْلِهِ أَنْدَهَاتِ دُرُودٍ وَعَزَّ عَبْدُ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ مِنْ
 عَبْدِ اللَّهِ

ابن مسعود که صحابی معترف عظیم المرتبه است منزلی کوفی است قدیم الاسلام است اسلام آورد در مکه
 و هجرت نمود و در هجرت یعنی هجرت حبشه و هجرت مدینه و حاضر شد بهم مشاهد را کتبه او ابو عبد الرحمن
 مناقب او بیرون از حد است سابق احوال او مذکور شد لما نزلت الذین امنوا و لم
 یلبسوا ایمانهم بظلم یعنی وقتی که نازل شد این آیه انگسای که ایمان آوردند و خلط نکردند
 ایمان خود را بظلم اولئک لهم الامن و لهم شهرة من انبأهم من انبأهم من انبأهم و آیه از عذاب دوزخ است و آنها راه
 یابند کاندک قال اصحاب رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم ایماکم ظلم
 گفتند اصحاب رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم که کدام از ما یان ظلم کرده اند چون ظلم را بمعنی
 ظلم که معصیت است فهمیدند غمگین شدند پس بیان کرد آمدند که مراد از ظلم شرک است که اکل
 افراد ظلم است فانزل الله تعالی از الشریک لظلم و عظیم پس نازل کرد آمدند که شرک
 شرک عظیم است یعنی مراد از ظلم شرک است اگر گفته شود که هرگاه مراد از ظلم شرک شد پس این از
 و اهدا بجهت حاصل شد مومنین غیر مشرکین را و ازین لازم آید این عضای مومنین از
 عذاب جواب آنست که مراد این از جلود نار و اهدا بسوی جنت بالاخره است باب و
علامات المنافق بابست در بیان علامات منافق علامه الشیخ عبارتست عما یعرف به ذلک
 الشیخ و منافق در لغت آنست که مظهر باشد خلاف باطن خود را و در شرع آنست که اظهار
 نماید اسلام را و در باطن کفر دارد قال حدثننا سلیمان ابو الربیع گفت امام بخاری که حدیث
 کرد سلیمان ابو الربیع بن داود زهرانی عتقی که ساکن شد در بغداد و انتقال نمود بسوی بصره
 و وفات یافت در بصره در سال دو صد و سی و چهار قال حدثننا اسماعیل بن جعفر
 گفت که حدیث کرد ما را اسماعیل بن جعفر یعنی اسماعیل بن ابراهیم بن جعفر بن ابی کثیر انصاری
 مدنی که قاری اهل مدینه بود قال حدثننا نافع بن مالک بن ابی عامر ابو سهیل گفت
 حدیث کرد ما را نافع که کنیت او ابو سهیل و عم امام مالک مشهور است او سیر مالک بن ابی عامر اصبحی
 تیمی است عن ابی بن روایت کرده است از پدر خود که مالک است بن ابی عامر عن ابی هریرة

عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ رَوَيْتُ كَرْدَازِ ابِي هَرِيرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ قَالَ آيَةُ الْمُنَافِقِ ثَلَاثٌ كَقَوْلِكَ كَفْتُ مُنَافِقٌ سَهْمٌ وَلَفْظُ آتِهِ أَكْرَجُ فِي لَفْظِ مُنْفِرٍ أَمَا اسْمٌ جَمْعٌ هَيْتُ يَأْمُرُ جِنْسٌ آيَةٌ هَيْتُ يَسْ عَمَلُ لَفْظِ ثَلَاثٌ بِرُوحٍ صَحِيحٍ شَدِيدٍ بِرَأْسِ آيَاتٍ مُنَافِقٍ سَهْمٌ إِذَا أَحَدَتْ كَذِبٌ وَقَتِي كَسَخَنَ كُنْزٌ رُوحٌ كُودٌ وَإِذَا وَعَدَ أَخْلَفَ وَوَقَتِي كَعَدَهُ كُنْزٌ بِخَيْرِي فِي مُسْتَقْبَلِ خِلَافٍ بَكُنْزٌ وَفَاكُنْزٌ بَأَنٍ بَدَانُكَ مَرَادٌ مِنْ تَحْدِيثِ إِخْبَارٍ مِنْ أُمُورٍ مَاضِيَةٍ خَوَابٌ بُوَدٌ وَكَذِبٌ إِخْبَارٌ بِخِلَافٍ وَاقِعٌ وَازْوَعٌ إِخْبَارٌ بِإِصْلَاحٍ خَيْرٍ فِي مُسْتَقْبَلِ وَاخْتِلَافٍ كَرَانِيدِنٌ وَعَدْرٌ اخْتِلَافٌ وَعَدَمٌ وَفَا بَاوٌ وَإِذَا أَتَيْتَنِي خَانَ وَوَقَتِي كَمَانِينٌ كَرْدَةٌ أَوْ رَاخِيَانَتٌ كَنْزٌ لَفْظٌ أَوْ تَمَنٌ بِصَيْفَةٍ مَجْهُولٌ هَيْتُ مِنْ أَيْتِمَانٍ وَرَيْتِمَانٍ كَرْدَانِيدِنٌ شَخْصٌ بِأَمَانِينٍ وَخِيَانَتُهُ دَرَامَانَتٌ بِخِلَافِ شَرْعٍ بَايِدُ وَهَيْتُ كَمَرَادٌ فِي تَحْدِيثِ آيَاتٍ كَمَا فِي خِصَالِ عَادَاتٍ أَنَّهُمْ شَدِيدٌ بَأَسْمَاءِ بَيْنِ صِفَاتٍ مُتَصِفٌ بِأَشْجَلٍ كَلِمٌ إِذَا دَلَّلَتْ دَارِدٌ بِرُوحٍ صَحِيحٍ بِمَعْنَى أَنَّهُ بَاشَدُ كَمَا فِي وَقْتِي كَعَدِيثٌ كَنْزٌ فِي حَبْرٍ السَّبْتِ كَذِبٌ بَكُنْزٌ بِرُوحِ اسْلَامٍ وَدِينِ حَدِيثٌ كَنْزٌ دَرَانِ هَيْتُ كَذِبٌ خَوَابٌ كَقَوْلِكَ وَفِي صُورَةٍ جُزْءٍ مُنَافِقٍ مُتَصَوِّرٌ نَحْوُ شُودِ يَأْمُرُ دَرَانَتِ كَمَا فِي خِصَالِ نِفَاقٍ أَيْ وَصَاحِبِ أَنَّهُمْ بِرُوحِ مُنَافِقٍ هَيْتُ وَتَمَلُّقٌ هَيْتُ بِأَخْلَاقِ مُنَافِقِينَ زَيْرٌ كَقَوْلِكَ نِفَاقٌ إِظْهَارٌ بِخَيْرِي هَيْتُ كَمَا فِي بَاطِنِ خِلَافٍ أَوْ مَاشَدُ أَوْ دَرِ صَاحِبِ إِيْنِ خِصَالِ مَوْجُودِ هَيْتُ وَإِيْنِ نِفَاقٍ أَوْ هَيْتُ دَرِ حَقِّ هَيْتُ كَمَا فِي كَسْبِ هَيْتُ كَذِبٌ وَخِلَافٌ وَعَدْوٌ خِيَانَتٌ بَاوٌ كَرْدَةٌ هَيْتُ نَهْ أَنْكَ مُنَافِقٌ فِي اسْلَامٍ هَيْتُ وَمَقْصُودٌ أَنْذَارٌ وَتَحْذِيرٌ هَيْتُ مَسْلَمٌ رَا إِزَانُكَ عَادَتٌ كَرْدِ إِيْنِ خِصَالِ رَا إِزْخُوفٌ أَنْكَ مَقْضِيٌ كَرْدِ بِسُوءِ نِفَاقٍ وَنِفَاقٍ چِنَا چِهْ دَرِ اسْلَامِ مِي بَاشَدُ وَآنِ دَرِ زَمَانِ رَسُولِ خُدَا بُوَدُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ بِمِجْنَانِ تَرْكِ مَحَافِظَةِ بِيْرَامُورِ دِينِ دَرِ بَاطِنِ وَدَرِ عَادَاتِ آنِ دَرِ ظَاهِرِ هَيْتُ هَيْتُ مِي كُونِيدُ وَتَسْمِيَةٌ أَوْ هَيْتُ نِفَاقٍ دَرِ أَحَادِيثِ آئِدَةٌ هَيْتُ وَبَعْضِي عَمَلًا كَقَوْلِكَ أَنْكَ مَوْجُودِ إِيْنِ حَدِيثِ مُنَافِقٍ مَعِينٌ هَيْتُ كَمَا فِي حَقِّ أَوْ دَرِ شُدِ أَمَا رَسُولِ خُدَا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ تَصْرِيحٌ بِاسْمِ نَفَرُودِ وَبِيَانِ صِفَاتِ أَوْ كَرْدِنْدِ تَامَعْلُومٌ كَرْدَةٌ شُودِ أَوْ رَا وَبِجْنَانِ بُوَدِ عَادَتِ نَبِيِّ عَلَيْهِ أَفْضَلُ الصَّلَاةِ

تصرف

پیش

والسلام و بعضی گفته اند که مراد در نجیث منافقان اسلام اند که در زمان حضرت رسول بودند
صلی الله علیه و آله و سلم چنانچه روایت است که مقاتل بن حیان پرسید از سعید بن جبیر ^{این} معنی آنچه
و گفت که مثل فاسد کردن معیشت مرا زیرا که سلامت نمی توانم ماند از تمام این سه خصیلت یا
بعض آن بخرند که سعید و گفت من نیز متفکر بودم و غمگین بودم ازین معنی و سوال کردم ^{عبدالله}
ابن عمر و عبد الله بن عباس را پس خنده کردند آنها و گفتند ما هم متفکر و متحیر بودیم درین مسئله پس
سوال کردیم رسول خدا را صلی الله علیه و آله و سلم و خنده فرمود و گفت چیست شمارا باین خصیلتها
که قول من اذا حدث کذب واقع است در بیان این آیه است **وَاللّٰهُ لَشَهِيدٌ اَنَّهُمْ لَكَافِرُونَ** و اما
این قول اذا وعد اخلف در بیان این آیه است **فَاَعْقَبُوهُمْ نِفَاقًا فِیْ قُلُوبِهِمْ بِمَا اَخْلَفُوا اللّٰهَ وَغَدُوهُ**
و اما این قول اذا تمس خان پس بیان این قول است **انا عرضنا الالامانة علی السموات الی اخره**
پس این خاص منافقانست **حَدَّثَنَا قَبِيصَةُ بِنْتُ عَقْبَةَ** یعنی حدیث کردمارا قبیصه بفتح
قاف و کسر موصده و سکون مشناته تحتیه و فتح مهمله ابن عقبه بضم عین مهمله و سکون قاف و فتح حو
بن محمد کنیه او ابو عامر سوانی بضم سین مهمله و تخفیف واد و کسر همزه بعد الف کوفی است از بنی عامر
ابن صعصعه از بندگان صالح بود شنیده است از سفیان در حال صغری پس ضبط کرده نتوانست
از او و لهذا روی او حجه است مگر در آنچه روایت بکنند از سفیان و کفایت میکند در بیان
و اتفاق همین که امام بخاری نقل میکند از او در غیر این موضع و اما درین موضع اگر چه از سفیان
روایت کرده لیکن بخاری این روایت را بطریق متابعت آورده است نه بطریق اصالت
زیرا که این حدیث سابقا گذشت **قَالَ حَدَّثَنَا سَفِيَانٌ** گفت قبیصه حدیث کردمارا ^{سفیان}
بمحکات ثلثه در ساین بن سعد بن مسروق کنیه او ابو عبد الله است ثوری است یعنی منسوب
بن ثور که یکی از اجداد او بود کوفی است و تبع تابعی است و یکی از اصحاب مذاهب ستمه متبوعه است
اتفاق است بر ارتفاع منزله و کثرت علوم او و صلاحه درین او و نمی ترسید در راه حق از ملامت
بلامت کننده و فات یافت در سال یکصد و شصت در پاره گفته است عبد الله بن مبارک

که نوشتم حدیث را از هزار شیخ اما نوشتم از کسی که بهتر باشد از ثوری عَنِ الْأَعْمَشِ
 از اعمش که او سلیمان بن مهران کبیر میم تابعی کوفی است سابق احوال او عنقریب گذشته
 تلمیذ ابراهیم نخعی است و عمش در لغت ضعف یناسی را گویند که با سیلان انگه باشد و چون او
 در یناسی ضعف داشت لهذا در اعمش می گفتند عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَرْثَةَ از عبد الله
 ابن مرثه بضم میم و تشدید راء مهمله که همدانی کوفی است و تابعی خارفی بخاء معجم و بر او بغاوت
 یافت در سال صدم عَنْ مَسْرُوقٍ از مسروق بن اجدع بحکم و بدال و عین مملکتین
 که کنیت او ابو عاثم است و او تابعی کوفی همدانی و تسمیه او بمسروق از انجته است که او را
 دزدیده بودند در صفر سن بعد آن یافتند او را و نامیدند باین نام اتفاقاً بر بزرگی او فَات
 یافت در سال شصت و دو بِاسْمِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو از عبد الله بن عمرو بن العاص
 که صحابی کبیر قریشی است احوال او سابق مذکور شد أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
قَالَ أَرْبَعٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ كَانَتْ مُنَافِقًا خَالِصًا یعنی تحقیق رسول خدا صلوات الله علیه و آله
 و سلم فرمود که چهار خصلت اند کسی که باشد این چهار خصلت در او می باشد منافق است
 یعنی منافق در عمل نه در ایمان یا آنکه جامع در خصال منافقین و دیگر تو جهات این بار
 و وصف او بجلوس از انجته است که خصال نفاق زائد نیست برین و نیز باید راست که
 مراد آنست که منافق خالص است درین خصال فقط نه در خصال دیگر و بعضی گفته اند که
 معنی آنست که شدید المشابهة است بمنافقین بسبب این خصال وَمَنْ كَانَتْ فِيهِ
خَصْلَةٌ مِنْهُنَّ كَانَتْ فِيهِ خَصْلَةٌ مِنَ النِّفَاقِ و کسی که باشد در او یکی خصلت از این خصال
 می باشد در او یکی خصلت از نفاق حتی یک عهده تا آنکه ترک کند آن خصلت مراد آنست
 خان وقتی که امین گردانیده شود او را خیانت کند وَإِذَا حَدَّثْتَ كَذِبًا و وقتی سخن
 کند روع گوید در هر سخن وَإِذَا عَاهَدَكَ عَدُوٌّ و وقتی که عهد کند و وعده کند عذر نماید یعنی
 ترک کند وفا بدان وَإِذَا خَاصَمَ فَجْرًا و وقتی که خصومت کند با کسی فجور نماید یعنی میل نماید از حق

بسوی باطل تَابَعَهُ شُعْبَةُ عَنْ الْأَعْمَشِ متابعت کرد سفیان ثوری را شعبه بن مجاج
از اعمش و فائده متابعت تقویة روایت است و این متابعت ناقصه است نه تامه از جهت
آنکه متابعت از وسط اسناد است نه از اول آن و نیز متابعت مقیده است نه مطلقه زیرا که
کفته است عَنِ الْأَعْمَشِ و این را متابعت مقیده میگویند که ذکر متابع عنه باشد بَابُ
قِيَامِ لَيْلَةِ الْقَدْرِ مِنَ الْإِيمَانِ یعنی قیام لیلۃ القدر از ایمان است و آنرا لیلۃ القدر ^{از انجته}
گویند که می نویسند در آن شب ملائکه اقدار و ارزاق و آجال را که در آن سال باشد یعنی اظهار
میکند احدی بر آنها و امر میکند بنوشتن آن و بعضی میگویند که آنرا لیلۃ القدر از جهت عظم
قدر و بلندی مرتبه او میگویند و یا از انجته که هر که در آن شب عبادت کند او ذوق قدر میبرد و عند الله ^{بسیار}
حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ حدیث کرد ما را ابو الیمان که نام او حکم بن فتح کاف بن نافع حمصی است نفا
و اکثر روایت او از شعبه است قَالَ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ او گفت که خبر داد ما را شعیب بن
ابی حمزه کجاء مملو و زای عجمه او هم حمصی است قَالَ أَخْبَرَنَا أَبُو الزِّنَادِ او گفت که خبر داد ما را
ابو الزناد بنون نام او عبد الله بن ذکوان قرشی است عَنِ الْأَعْرَجِ از اعرج که نام او عبد الرحمن
ابن هرز قرشی مدنی است گفته اند که اصح اسانید ابو الزناد است که از اعرج از ابی هریره
باشد عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ از ابی هریره قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ
گفت ابو هریره که فرمود رسول خدا صلوات الله علیه و آله و سلم مَنْ يَقُمُ لَيْلَةَ الْقَدْرِ إِيْمَانًا
وَإِحْسَابًا غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ کسی که قیام نماید از برای طاعت در لیلۃ القدر
از جهت تصدیق بانکه او حق است و طاعت است و از جهت طلب کردن ثواب رانده از برای
ریا بخشیده میشود و او را هر چه پیشتر گذشته است از گناه او باید داشت که حقوق
عباد مستثنی است از این بنصوص دیگر و باجماع بر آنکه آنها بخشیده نمیشوند بدون ارضاء
آن عباد بَابُ الْجِهَادِ مِنَ الْإِيمَانِ بابست در بیان آنکه چهار از ایمان است
یعنی از شعب ایمان است و جهاد عبارت است از قتال با کفار از جهت اعلاء کلمه الله حَدَّثَنَا

حَرَجِيُّ بْنُ جَعْفَرٍ حدیث کرد ما را حرمی بن حفص بن عمرو العتکی القسملی بفتح قاف و بسین
 مهمله ساکنه و لفظ حرمی بفتح حاء مهمله و راء مهمله مفتوحه است و او را عتکی از انجمنه گویند که
 منسوب است بسوی عتیک بن اسد که یکی از اجداد او است و قسملی از انجمنه گویند که منسوب
 بسوی قسمله و او معاویة بن عمرو است یا بسوی قسامله که قبیده ایست از ازرد و او بصری
 است قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ او گفت که حدیث کرد ما را عبد الواحد بن زیار که کنیت ^{ابو نضر}
 و او را ابو عمیده بن الزیاد نیز میگویند مولی عبد القیس است بصری ثقفی است وفات یافت
 در سال یکصد و هفتاد قَالَ أَخْبَرَنَا عَمْرُو گفت که خبر داد ما را عماره بضم عین مهمله قَالَ
حَدَّثَنَا أَبُو ذَرَّةٍ او گفت که حدیث کرد ما را ابو ذر عمه بنتم زاده معمر و سکون راء مهمله نام
 او هر مزیا عمر و یا عبید اسد یا عبد الرحمن بن عمرو بن جریر بن عبد الله البجلي ^{بار صده}
 و جم مفتوحه یعنی منسوب بسوی بکیده بنت مصعب که نام زنی بود قَالَ سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ
عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ گفت شنیدم ابا هریره را که او روایت کرد از
 رسا اسد علیه و السلام أَنَّهُ قَالَ إِنَّتَدَبَ اللَّهُ لِمَنْ خَرَجَ فِي سَبِيلِهِ لَا يُخْرِجُهُ إِلَّا بِمَا
بَيْنِي وَتَصَدِيقِي بِرُسُلِي از آنچه بِمَا نَالَ مِنْ أَجْرِ أَوْ غَنِيمَةٍ او داخله لجنة
 یعنی اجابت میکند آنرا کسی را که برآمده باشد در راه او یعنی از برای جهاد حال آنکه
 نبر آورده باشد او را مگر ایمان ^{یعنی} و تقدیمه پیغمبران من اینکه با فرآرم او را بخانه او با چیزی
 که یافت از اجر و یا غنیمت و یا آنکه داخل نمایم او را در بهشت بلا حساب و بلا مواخذه ذنوب
 چنانچه در احادیث دیگر آمده که شهادة مکفر ذنوب است و نیل اجر و یا غنیمت در صورت ^{آنست}
 که زنده بیاید و دخول بهشت در صورت شهادة است و لفظ انتدب بنون ساکنه و تاء
 مشناة فوقیه مفتوحه و راء مهمله مفتوحه و آخر او باء موحده بمعنی اجاب آمده است بوی
 گفته است که ندیده لام فانتدب الیه یا معنی است ای دعاه له فاجاب ^{پس دانیده است}
 الله تعالی چهار را بمنزله سوال و دعای بدرگاه او پیش میکند او را یکی ازین دو چیز بعضی

انتدب را بمعنی تکفل ہم گفته اند یعنی کفیل شده و واجب کرده است از راه تفضل بحضرت
 یکی ازین دو چیز را و در لفظ ایمان بی التفات است از غیبت بسوی تکلم که سیاق مقتضی
 آنست که ایمان به گفته شود یا بر سبیل حکایت است از قول حق تعالی یا اینجا لفظ قابل
 حال مقدر است گو یا این عبارت است که انتدب اسد من خرج فی سبیله قائلان یا خبره الا ایمان
 بی انحراف و ضمیر قائلان راجع بسوی اسد تعالی باشد و ان ارجعه بان مصدریه است که با مقدر است
 و اصل آن است که بان ارجعه و در لفظ ارجعه همزه مفتوحه است بصیغه متکلم از باب رجوع
 یرجع و رجوع چنانچه لازم است از رجوع همچنین متعدی هم می آید از رجوع پس در اینجا ارجعه
 متعدی است یعنی راجع میسازم او را و ارجع بمعنی یرجع است ای ارجعه الی بلده باید دانست
 که بعضی لفظ او را در کلمه بانال من اجر او غنیمه بمعنی داو گفته اند چنانچه در بعضی روایات
 او را آورده است پس برین تقدیر در اینجا شق ثالث هم متصور است که زنده بیاید
 و او را غنیمت میرنشود پس از کدام قبیل باشد بعضی علما زمره آورده اند که این داخل است
 در شق ثانی که او داخل الجنة است زیرا که اجر موجب دخول بهشت است اگر بالفعل او را
 حیات مانع است از دخول بهشت اما او معفو و مغفور گشت و لائق دخول جنت شد که
 بی حساب داخل شود و لَوْ لَأَنَّ أَشُقَّ عَلَى أُمَّتِي مَا قَعَدْتُ خَلْفَ سُرِّيَّةٍ وَكَرَّ
 شاق نمیکردم بر امت خود یعنی شاق نمی بود بر امت من نمی نشستم بعد از ستادان هیچ فکر
 بلکه با هر فوج که بجها د میرودم هم همراه می رفتم و این لفظ لولا امتناعیه است نه تخصیصیه
 یعنی امتناع عدم قعود که عبارت از قیام است از جهت وجود مشقة است و سبب مشقة است
 که تخلف ایشان بعد از حضرت صلی الله علیه و آله و سلم مشکل خواهد شد بر ایشان و قدره نمیباشد
 در اکثر اوقات بر رفتن همراه او و لفظ سریه بسین مهمله و تخفیف راه مهمله و تشدید یاء
 مشاة تجتیه باره از کلمه که بجها د برود و امام با او نباشد و لَوْ دَتُّ اِنِّي اُقْتَلُ فِي سَبِيلِ
 اللَّهُ ثُمَّ اُحْيِي ثُمَّ اُقْتَلُ ثُمَّ اُحْيِي ثُمَّ اُقْتَلُ ثُمَّ اُحْيِي فَاُقْتَلُ وَ اَحْيِي

هر آنکه من دوست میدارم که من کشته شوم در راه خدا شوم بعد از آن زنده کرده شوم بعد از آن کشته شوم
 بعد آن زنده کرده شوم بعد آن کشته شوم بعد آن زنده کرده شوم پیشتر شوم در راه خدا
 و لفظ ولودت عطف است بر ما قعدت و لام از برای تاکید است یا جواب قسم محمد
 ای و اسد لودت انج پس ازین حدیث فضل چهار معلوم میشود که رسول خدا صلی الله علیه
 و آله و سلم با آن کمال اینچنین تمنی میفرمود و این تمنی از برای حصول مرتبه شهادت است بجزئی

بَابُ تَطَوُّعِ قِيَامِ رَمَضَانَ مِنَ الْاِيْمَانِ یعنی نفل قیام رمضان از ایمان
 و تطوع بمعنی تبرع است و در اصطلاح فقها نفل است و مراد از قیام رمضان قیام ^{بطاعت}

در شبهای رمضان است **حَدَّثَنَا اِسْمَاعِيْلُ** حدیث کرد ما را اسماعیل بن ابی یونس
 مدنی اصبحی که همیشه زاده امام مالک است **قَالَ حَدَّثَنِي مَالِكٌ** گفت حدیث کرد مرا امام

عَنْ ابْنِ شَيْبَانَ از ابن شهاب زهری **عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ** از حمید بن
 عبد الرحمن بن عوف که یکی از عشره مبشره است و حمید بضم حاء مهمله کنیت ابو ابراهیم است
 قریشی مدنی زهری است و مادر او همیشه حضرت عثمان بن عفان است که نام ارام کلثوم

و او اول مهاجرات است از مکه بسوی مدینه **عَنْ ابْنِ هُرَيْرَةَ** آن رسول الله صلی

الله عليه و آله و سلم قال من قام رمضان ايمانا و احتسابا غفر له ما تقدم
 من ذنبيه از ابی هریر است انکه تحقیق رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمود که کسی که قیام

بطاعت نماید در شبهای رمضان از جهت ایمان و تصدیق باستماع و پیغمبر او و از جهت اراده
 کردن وجه اسد و رضاء او و جلوس نیت بخشیده میشود او را چیزی که پیشتر ^{از گناه او} شره

و اجماع است بر آنکه مراد از این گناه صفات شرانند و کبائر بدون توبه بخشیده نمیشوند و در احادیث
 دیگر نیز که دلالت بر مغفرت ذنوب بسبب حسنات دارند همان مراد است و حمل فرموده اند اکثر

علمایین قیام رمضان را بر نماز تراویح یکس که خوانند نماز تراویح را قیام نمود در شب رمضان
 و لازم نیست که قیام در تمام شب باشد **بَابُ صَوْمِ رَمَضَانَ اِحْتِسَابًا**

مِنَ الْإِيمَانِ بابت در بیان آنکه صوم رمضان که از جهت اراده ثواب و لوجه الله باشد
 از ایمان است یعنی از شعب ایمان است حَدَّثَنَا ابْنُ سَلَامٍ حدیث کرد ما را این سلام
 تخفیف لام و اسم او محمد بن سلام است و او بخاری است قَالَ أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فَضِيلٍ
 او گفت که خبر دار ما را محمد بن فضیل بضم فاء و فتح صاد معجم بن عزوان بفتح عین مهمله و سکون زای
 معجم قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ او گفت که حدیث کرد ما را یحیی بن سعید که او را ابو سعید
 انصاری قاضی مدینه بود سابق حال او مذکور شد عَنْ ابْنِ سَلَمَةَ از ابو سلمه که نام او عبدالله است
 بن عبد الرحمن بن عوف که یکی از عشره مبشره است و او قریشی مدنی تابعی است و امام جلیل است
 و یکی از فقهاء سبعة است که در مدینه بودند بعضی اقوال عَنْ ابْنِ هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ من صام رمضان إيماناً واحْتِسَاباً با غفر له ما تقدم
مِنْ ذَنْبِهِ از ابی هریره است رضی الله تعالی عنه که او گفت که فرمود رسول خدا صلی الله علیه و آله
 و سلم که کسی که روزه بردارد ماه رمضان از جهت ایمان و تصدیق نمودن بحکم الهی و از جهت اراده کردن
 ثواب و وجهه الله بخشیده میشود هر چه بیشتر شده است از گناه او و احتساب شی بمعنی طلب
 آن شی و اراده او است و باید دانست که ذکر ایمان اگر چه بظاهر مستلزم احتساب است لیکن
 الحقیقه مستلزم نیست آنرا زیرا که گاهی شخصی مصدق باشد یکیش را اما بکند آنرا از برای
 ایانه او برای اخلاص در تکرار این هر دو لفظ فائده شد بَابُ بتنویس است یا باضافه
 بسوی مجموع الدین یعنی دین اسلام نسبت بدینها و دیگر آسان است و لفظ لیسر بمعنی
ذو لیسر است وَقَوْلُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ أَحَبُّ الدِّينِ إِلَى اللَّهِ
الْحَنِيفِيَّةُ السَّمْحَةُ و بیان قول پیغمبر است صلی الله علیه و آله و سلم که محبوب تر از دینها بسوی
 الله تعالی ملت حنیفیه است یعنی مائل از باطل بسوی حق که سبوح است یعنی مهربان که حرج نباشد در روی
 بر مردم و آن ملت اسلام است که نسبت با دین سابقه تکلیف و شاق در و نیست و سهولت
 دارد و معنی حنیف مائل از باطل بسوی حق و بعضی فرموده اند که مراد از ملت ابراهیم عَلَيْهِ السَّلَامُ

که لقباً و حنیف بود و اول لقب شد با این لقب زیرا که او میلان کرد از عبادت بهتاسوی
 عبادة حق تعالی قال حدثنا عبد السلام بن مطهر بن مطهر گفت امام بخاری که حدیث
 ما را عبد السلام بن مطهر بصیغه اسم مفعول از تطهیر بطاء مهمله و کنیت ابوالمظفر است از روی
 بصری است قال حدثنا عمر بن علی بن علی گفت او که حدیث کرد ما را عمر بن علی که کنیت او ابو
 ابن علی بن عطاء بن مقدم بفتح دال مسدوده بصری است و ثقة است لیکن مدلس بود و تدریس
 آنست که راوی نام شیخ خود زکیرد و از شخصی که فوق او است روایت کند و لفظی که موهم است
 بیار در حال آنکه از وی سماع ندارد چنانکه گوید عن فلان و قال فلان و این تدریس مذموم است
 مگر آنکه بجهت وثوق بصحت حدیث و استغنا بشهره او کند و از مدلسین حدیث بی لفظ
 و سمعت یا ثبوت سماع از طریق دیگر متیقن السماع نمیشود و آنچه در صحیحین از مدلسین
 عن منقول است محمول است بر ثبوت سماع از طریق دیگر عن معین بن یحیی بن یحیی بن یحیی بن یحیی
 از معین بن محمد معنی بفتح ییم و سکون عین مهمله که غفاری است بکسر عین بجمع منسوب بسوی
 حجازیست عن سعید بن ابی سعید از سعید بن ابی سعید که نام ابی سعید کیسان است
 مقبری بضم باء موحده و فتح آن منسوب بسوی مقبره که در مدینه مطهره است یعنی بود مجاور
 مقبره مدینه و بعضی گویند که خانه او نزدیک مقابر بود و بعضی گویند که حضرت عمر مقرر نموده بود
 او را بر حفر قبور و کنیت سعید ابوسعید است ثقة است لیکن بعد کبر سن مختلفاً شد قبل از
 موت بچهار سال و مقبری چنانچه وصف پدراوست همچنان وصف او هم میشود و وفات
 یافت در سال یکصد و بیست و پنج و سماع معنی از سعد قبل از اختلاط بود عن ابن یحیی
 عن النبي صلى الله عليه وآله وسلم قال ان الدين يسر اذ ابى هريره از پیغمبر خدا
 صلی الله علیه و آله وسلم که گفت دین اسلام آسان است و تکالیف شاقه مثل اربابان باقی ندارد
 و ایراد بر دین بطریق مبالغه اطلاق نموده اند که گویا عین بکسر کشته و یا معنی زویر است و نیز ضم
 یا و سکون سین مهمله معنی تخفیف است و لیساد الدین الاغلبه و سختی و تکلف نسکند

درین هیچ کسی مگر آنکه غالب میشود و در این و عاجزی شود آنکس از آن تکلف و منقطع میگردد
 از تمام عمل او یا بعض عمل او و لفظ ایشان در بیشین معجمه و بار غام یک دال در دال دیگر است ما خود از
 مشاده بمعنی مغالبه از شده یعنی تکلف و ترک نق و در بعضی نسخ بعد از ایشان لفظ احد واقع
 شده است او فاعل است و لفظ دین منصوب است بنا بر مفعولیه و در بعضی نسخ لفظ احد متروک است
 پس این صورت لفظ دین مرفوع خواهد بود بنا بر آنکه مفعول بالم سیم فاعله باشد و لفظ ایشان فعل مجهول
 بود و اگر فعل بصیغه معلوم باشد و لفظ این بنا بر مفعولیه منصوب باشد و فاعل در فعل مضمر بود
 نیز ممکن است فَسَدِّدُوا پس توسط و میانه روی کنید در عمل و لفظ سدد و ابسین هم
 از تسدید است و تسدید بمعنی توفیق صواب و سداد و الزام سداد و سداد بمعنی توسط در
 عمل و در اینجا معنی آنست الزموا السداد ای التوسط فی العمل من غیر افراط و لا تفریط علی انفسکم
و قاربوا و نزدیک باشید با یکدیگر در عبادت یعنی مبالغه نکنید در رسیدن بنهایت عبادت و اختیار
 مرتبه توسط کنید و یا آنکه قریب باشید بنهایت با اختیار کردن مرتبه توسط و اگر قصد مبالغه
 کنید مقاربت در میان شما نخواهد شد که همه نمیتوانند کرد و ابشروا و خوشوقت باشید که
 ثواب بر عمل اگر چه قلیل باشد و لفظ ابشروا بفتح همزه قطعیه و کسر شین معجمه از ابشار و در بعضی
 لغات بضم شین از بشر که بمعنی ابشار است نیز آمده ای ابشروا بالثواب علی العمل و ان قل قاربوا
بالعذوة و الروح و شیء من الذلجة و طلب یاری کنید بیکاه و بیکاه و پاره از شب
 یعنی عبادت کنید در اول روز و آخر آن و در شب و لفظ عذوة بفتح غین معجمه مابین نماز صبح
 و طلوع آفتاب را گویند و نیز از اول روز تا زوال را هم گفته میشود و روح و روحه از
 شمس تا شب را گویند و در لجه بفتح دال و ضم آن هر دو آمده اسم است از ادلاج که بمعنی سیر اول شب
 و یا آخر شب است ادلاج بسکون دال بمعنی سیر اول شب است و ادلاج بکسر دال مشدده بمعنی
 سیر آخر شب است و در لجه در اینجا بروایت مشهور بضم دال مهمله و اسکان لام است بمعنی سیر
 آخر شب یا تمام شب است امام نووی فرموده معنی آنست که شما دوام عبادت را طاقت

ندارید غنیمت داند اوقات نشاء و فرصت را برای عبادت و استعانت کنید بعبادت درین
اوقات بر سبیل سدا و توسط چنانچه مسافر که اگر سفر کند علی الدوام عاجز میشود و منقطع
میکردد از مقصد خود و چون سفر کند در اول روز و آخر او و در آخر شب حاصل میشود مقصود
اوبی مشقت پس در عبادت درین اوقات صلوات خمس است زیرا که نماز صبح داخل است در
غدوة و ظهر و عصر در روزه و شام و عشاء در جرد لجه باب اول الصلوة من الايمان
بابست در بیان آنکه نماز از شعب ایمان است وَقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُضَيِعَ
إِيمَانَكُمْ يَعْنِي صَلَاتِكُمْ عِنْدَ الْبَيْتِ و در بیان قول استعا که فرموده است بنوده است
استعا که ضائع کند ایمان شما را یعنی نماز شما را که نزد بیت است بسوی بیت المقدس خوانده بودید
و در روایات آمده است که رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم اول نماز بسوی بیت المقدس میخواند
بعد آن حکم شد که نماز بسوی کعبه بخوانند پس التماس کردند بعضی صحابه که چگونه است حال نماز را که حقیق
قوت شدند پیش از تحویل قبله پس فرمود استعا که یا کان الله لیضیع ایمانکم یعنی استعا ضائع نمیکند
نماز شما را یعنی آنرا هم بطرف و کرم قبول فرمود و ظاهر آن بود که در تفسیر این آیت صَلَاتِكُمْ إِلَى
بَيْتِ الْمَقْدِسِ می گفتند یعنی ضائع نمیکند آن نماز را که بطرف بیت المقدس خوانده اید و در اینجا
باین عبارة فرمود که یعنی صلواتکم عند البیت و لفظ بیت عماره از کعبه است پس آنست که نماز
که نزد کعبه بسوی بیت المقدس خواندید آنرا ضائع نمیکند پس اگر صوته بعد از کعبه نماز بسوی بیت
بیت المقدس خوانده باشید آنرا بطریق اولی ضائع نمیکند و بعضی روایات است که رسول خدا
صلی الله علیه و آله وسلم چون در مکه مطهره بود نماز میخواند بسوی بیت المقدس و پشت نمیداد
بسوی کعبه بلکه کعبه را نیز مقابل ساخته صلوة بسوی بیت المقدس میخواند پس از صلواتکم عند
البیت آنست که صلواتکم فی مکه زیرا که صلوة عند الکعبه الی بیت المقدس نبود مگر در مکه قَالَ
حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ خَالِدٍ كَفَّتْ بَخَارِي که حدیث کرد ما را عمر بن خالد این فرمود خَطَّيْ حَرَانِي
مصر این عمر و بفتح عین بهمله و بواو است در آخر او و نیست عمر بن خالد بدون و او در جمیع این

کتاب قال حدثنا زهير كفت عمر و ك حدیث کرد مار از زهیر بضم اول و فتح ثانی بصیغه مصغر کنت
 او ابو خیمه بفتح خاء معجم و بتقدیم تحتاً تیه بر مثلثه ابن معاویه کوفی ساکن جزیره ابن صبیح بضم حاء مهمله
 و فتح دال مهمله قال حدثنا ابو اسحاق كفت زهیر كه حدیث کرد مار ابو اسحاق كه نام او عمرو
 ابن عبد الله بن علی همدانی سبیعی کوفی تابعی بزرگ است متولد در خلافت حضرت عثمان کرد
 سال باقی بودند از خلافت او و شنید او از سی و هشت صحابه و سبیعی منسوب بسوی سبیح
 كه جد قبیله است و ان سبیع ابن صعب است عن البراءه از براه بن عازب انصاری اوسی مدینه
 صحابی بزرگ است و لفظ براد بضم باء موصده و تخفیف را و بعد است و بعضی بقصر فرموده اند
 او ابو عماره بضم عین است و او را ابو عمرو و ابو الطفیل هم گفته میشد نزول نمود در کوفه و وفات
 یافت در کوفه در ایام مصعب بن زبیر در سال هفتاد و دو و پدرا او عازب بن طارق نیز
 صحابی است و حاضر شد براه بن عازب با حضرت علی بن ابی طالب رضی الله عنه در واقعه جمل

وصفین و نهران ان رسول الله صلی الله علیه و اله و سلم كان اول ما قدم

المدينة نزل علی احداه تحقیق رسول خدا صلی الله علیه و اله و سلم بود در اول قدم او در

مدینه طیبه که نزول فرمود بر احدی از احواله من انصار یا كفت ابو اسحاق كه بر خالهها خود

از انصار و مراد از اجداد نیز اجداد از طرف مادرند زیرا كه مادر عبد المطلب انصار بود پس انصار

بدر حضرت صلی الله علیه و اله و سلم شدند باین اعتبار و احوال نیز بهمین اعتبار است كه احوال حد

اویند و لفظ او قال شك راوی است كه ابو اسحاق است و انه صلی قبل بیت المقدس

و آنحضرت صلی الله علیه و اله و سلم نماز خواند بطرف بیت المقدس و لفظ قبل بکبر قاف و فتح موصده

ای نحو بیت المقدس و جهت ای متوجه الیه و لفظ مقدس بفتح میم و سکون قاف و کسر دال مهمله

مصدر میمی است مثل مرجع یا اسم مکان است بمعنی مکان قدس یعنی طهاره از ذنوب یا بمعنی

که طاهر میشود در عبادت کننده از گناه و بضم میم و فتح قاف و دال مشدده مفتوحه بصیغه

نیز آمده از تقدیس معنی تطهیر و بصیغه اسم فاعل بکسر دال مشدده نیز آمده در بنصورت صفت

خواهد بود و مشهوراً اضافه بیت است بسوی مقدس نحو مسجد الجامع ستة عشر شهراً
 أو سبعة عشر شهراً یعنی نماز خواندن رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم بطرف بیت المقدس
 در مدینه شانزده ماه یا هفده ماه این شکی بر ابراهیم عازب است و گمان عجیبه آن تکون
 قبلة قبل البیت بود رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم که خوش می آمد او را و دوست
 می داشت اینکه باشد قبله او بطرف بیت الحرام که کعبه است و آنه صلی الله علیه و آله و سلم
 صَلَّاهَا صَلَاةَ الْعَصْرِ وَ تَحْقِيقُ رَسُولُ خِدا صلی الله علیه و آله و سلم نماز خواندن اول نمازی که
 خواند متوجه کعبه نماز عصر را و صلی معه قوم فخرج بمن صلی معه فمر على أهل مكة
 وَ هُمُ دَاكِعُونَ و خواند با آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم قومی نماز را بطرف کعبه پس بر آمد مردی
 از آنکسان که نماز خوانده بود با آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم بگفتنش آن مرد بر اهل مسجد که آن مسجد
 از بنی حارثه است و الآن آنرا مسجد قبلتین گفته میشود و حال آنکه اهل آن مسجد در رکوع بودند
 گفته اند که مراد از این مسجد مسجد قبا است لیکن اهل آن مسجد را خبر تحویل قبله در نماز صبح رسیده پس
 اگر مراد نماز عصر باشد مراد مسجد بنی حارثه است و اگر نماز صبح باشد مسجد قبا است فقال اشهد
 بِاللَّهِ لَقَدْ صَلَّيْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَ سَلَّمَ قَبْلَ مَكَّةَ بَعْدَ أَنْ مَرَدَّ
 قَسْمُ مَخْرُومٍ بَدَا تَعَاكُرُ تَحْقِيقُ نَمَازِ خِدا صلی الله علیه و آله و سلم بطرف مکه فداروا
 كَأَنَّهُمْ قَبْلَ الْبَيْتِ بِسَبْعِ رَشْمِيكَ بَرَكْتُنَا بِطَرَفِ كَعْبَةٍ جَانِبِهَا بُودِ نِيْلَهَا يَعْنِي قَطْعَ
 نَمَازِ رَاوِدِ رَعِيْنِ نَمَازِ تَحْوِيلِ شَدْنِ سَبْوِي كَعْبَةٍ وَ دَرِ لَفْظِ كَاهِمَ مَأْمُودِ هِمْ وَ هِمَ بِنْدِ هِمْ وَ خَبْرِ
 مَحْذُوفِ هِمْ اِي عَلَيْهِ مَعْنَى اَنْتَ كَاشْتَدَّ سَبْوِي كَعْبَةٍ دَرِ اَحْوَالِهَا كَمَا مَثَابَةٌ بُوْدِ نِيْلَهَا هِيَ اِي كَبُوْدِ
 سَابِقِ بَرَا اِي هِيَ اِي عَلَيْهِ مَعْنَى اَنْتَ كَاشْتَدَّ سَبْوِي كَعْبَةٍ وَ دَرِ لَفْظِ كَاهِمَ مَأْمُودِ هِمْ وَ خَبْرِ
 وَ كَانَتْ اِلَيْهِمْ قَدْ اَعْجَبَهُمْ اِذْ كَانَ يُصَلِّي قَبْلَ بَيْتِ الْمَقْدِسِ وَ اَهْلُ الْكِنْبِ وَ بُوْدِ نِيْلَهَا
 هُوَ اِي كَبُوْدِ خُوشِ مِي اَمَدِ اَنْهَارِ رَسُوْلِ خِدا صلی الله علیه و آله و سلم وَ قَتْنِي كَبُوْدِ رَاوِدِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَ سَلَّمَ كَمَا نَمَازِ خِدا
 مَتَّهِ سَبْوِي بَيْتِ الْمَقْدِسِ وَ اَهْلُ كِتَابِ نِيْزِ اِي هِيَ اِي عَلَيْهِ مَعْنَى اَنْتَ كَاشْتَدَّ سَبْوِي كَعْبَةٍ وَ دَرِ لَفْظِ اَهْلُ كِتَابِ بَرَفِ مَعْطُوفِ

از عطف عام بر خاص و مراد در اینجا و نصاری فقط هستند و خوش کردن نصاری آن را از جهت
 تبعیت یهود بودند از جهت آنکه بیت المقدس قبله آنها باشد فلما ولی وجهه قبل البيت
 انکرو و اذک یسرکاه کردانید رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم روی مبارک خود را بطرف کعبه
 انکار کردند این را چنانچه آمد در قرآن فرمود سَيَقُولُ السُّفَهَاءُ مِنَ النَّاسِ مَا وَلَّاهُمْ عَن قِبْلَتِهِمُ
الَّتِي كَانُوا عَلَيْهَا الی آخر الایة قال زهیر گفت زهیر بن معاویه این حدیج که سابق مذکور شد
 حدیثنا ابو اسحاق حدیث کرد ما را ابو اسحاق که نام او عمرو بن عبد اسد بن علی همدانی سبعی که
 سابق مذکور شد عن البراء بن حدیثه هذا از براه بن عازب در حدیث او که همین است
 انه مات علی القبلة قبل ان تحول رجال و قتلوا اینکه تحقیق مردن بر قبله منسوخه که
 بیت المقدس است پیش از آنکه گردانیده شود قبله را بسوی کعبه مردان و کشته شدند فلما نذر
 ما نقول فیهم فانزل الله تعالی و ما کان الله لیضیع ایمانکم در نیندائیم که چه بگوئیم
 در حق آنها که طاعت آنها ضائع است یا نیست بنازل کرد آمد تعالی این را که نبوده است آمد تعالی
 که ضائع کند ایمان شما را یعنی نماز را که بسوی بیت المقدس خوانده بودید باید دانست که ذکر کردن
 امام بخاری قول زهیر را بطریق تعلیق خواهد بود زیرا که ملاقات نشده است او را با زهیر و زهیر مقدم
 بود و احتمال است که در اینجا حرف عطف مقدر باشد ای و قال زهیر در نیصوارة داخل باشد در
 اسناد حدیث سابق باب حَسْبُ اسْلَامِ الْمَرْءِ بایست در بیان نیکی اسلام
 یعنی کمال اسلام او تا کمالک گفته است امام مالک باید دانست که دریافته است امام بخاری
 زمان مالک را پس این تعلیق است از او اما بلفظ جازم پس ح نیست در صحت پس صحیح شد و بعضی
 این را منقطع هم گفته که متصل نشدند او و همین را منقطع می نامند در اصطلاح محدثین لیکن
 چون موصول است از طرق دیگر لهذا حکما موصول شد و این انقطاع قادر در اتصال نشد ^{احتمال}
 که معضل هم باشد زیرا که معضل آنست که دو کس یا زیاده از اسناد ساقط شده باشند
 هم محتمل است باین امام بخاری و امام مالک دو کس ساقط شده باشند چون در طرق دیگر ^{اتصال}

سند امام بخاری تا مالک مشهور است لهذا اعضاء نیز قارح نمیتواند شد در اتصال وصحت اخبرني
زید بن اسلم که خبر داد مرا زید بن اسلم که کنیت او ابو اسامه است قریشی مکی تابعی مولی عمر بن الخطاب
رضی الله عنه ان عطاء بن يسار اخبره ان ابا سعيد الخدري اخبره ان تحقیق
عطاء بن يسار خبر داد آن زید را که تحقیق ابو سعید خدری خبر داد او را که کنیت عطاء بن يسار
ابو محمد است و او مدنی تابعی هلالی مولی میمونه است که ام المومنین بود و ابو سعید خدری صحابی
بزرگ است احوال این هر دو بزرگ سابقا مذکور شد انه سمع رسول الله صلى الله عليه
واله وسلم يقول اذا اسلم العبد فحسن اسلامه يكفر الله عنه كل سيئة كان
زلفها اینک آن ابو سعید شنید رسول خدا را صلی الله علیه و اله و سلم که میفرماید وقتی کسی مسلمان شود
بنده و نیک شود اسلام او یعنی با خلاص و برآه از شکوک و بیقاین کامل و انقیاد ظاهر و باطن
باشد می پوشد استعا از هر گناه را که بیشتر کرده بود آن را و تکفیر یعنی پوشید نیست در لغت
و پوشیدن معاصی عبارة از مغفرة است و زلفها بشدید لام و تخفیف لام هر دو درست است
بمعنی انكفها وقدماها وكان بعد ذلك القصاص و می باشد بعد این حسن اسلام
قصاص یعنی مقابله عمل بجزا اگر نیک عمل کرد نیک جزای باید و اگر بد عمل کرد بد جزای باید الحسنة
بعشر امثالها الى سبعة اجزاء ضعف یعنی می باشد یک حسنه از عمل او بمقابله ده مثال او
تا هفتصد مثل ای منتهیا الى سبعة اجزاء ضعف و لفظ ضعف بکسر ضاء معجمه بمعنی مثل است و در
برین قول استعا مثل الذين يفتقون اموالهم في سبيل الله مثل حبة ائبث سبع سنابل في
كل سبلة فانه حبة والله يصارع لمن يشاء والسببية مثلها الا ان تجاوز الله عنها
ومی باشد گناه بمقابل مثل خود از غیر زیارتی یعنی بگناه را یک جزا داده میشود از راه فضل و کم
مگر آنکه بخشد استعا از آن گناه پیش جزا هم داده نمیشود در اینصورت حد ثنا اسحاق بن منصور
حدیث کرد ما را اسحاق بن منصور بن بهرام کنیت او ابو یعقوب کوسج است و از اهل مرو است
ساکن شد در نیشابور و رحلت کرد بسوی عراق و حجاز و شام و او از ائمه حدیث است و او را

دارد از امام احمد حنبل و روایت کردند از و جماعة مکر بود او رَقَالَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ
 گفت که خبر داد ما را عبد الرزاق بن همام بن نافع کنیت او ابو بکر است یمانی صنعانی است و او
 از ثقات است روایت کرده است از و شیخ او که سفیان است در روایت است که احمد بن صالح بصری
 امام احمد حنبل را که دیده کسی را بهتر از عبد الرزاق گفت ندیده ام وفات یافت در دو صد و یازده ^{سال}
 درین روایت کردند از و نیز جماعة رَقَالَ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ گفت خبر داد ما را معمر بن یحیی بن
 کنیت او ابو عروه بصری است و ساکن شد درین ملاقات نمود حسن بصری را و حاضر شد بر جنازه
 او و احوال او سابق مذکور شد گفته است امام طبرانی که مفقود شد معمر دیده نشد اثر او عن همام
 از همام بتشدیدیم ابن عقبه بن منبه بن کامل یمانی صنعانی زبانی بکر زال معمر و زمار
 نام جانی است و این همام تابعی است عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَأَلِهِ وَسَلَّمَ از ای هریره است که گفت که فرمود خدا صلوات الله علیه و آله وسلم إِذَا أَحْسَنَ أَحَدُكُمْ
إِسْلَامَهُ فَكُلَّ حَسَنَةٍ يَعْمَلُهَا يَكْتُبُ لَهُ بِعَشْرٍ أَمْثَلِهَا إِلَى سَبْعِينَ مِائَةً ضعیف و قوی
 نیک کنی یکی از شما اسلام خود را با اعتقاد و خلاص باطن و ظاهر پس حسنه که عمل میکند آنرا نوشته
 میشود از برای او دیده مانند های او منتهی میشود تا به هفتاد مثلاً كُلُّ سَيِّئَةٍ يَعْمَلُهَا تَكْتُبُ
لَهُ بِمِثْلِهَا و هر گناه که عمل میکند آنرا نوشته میشود او را بمثل یعنی یک مثل از زیاده بَابُ
الْحَبْوَةِ إِلَى اللَّهِ أَذْفَمُهُ باب است در بیان آنکه محبوب ترین عمل بسوی الله تعالی آن است
 در از دین درینجا طاعت و عمل است دوام اگر چه بمعنی حقیقی که عبارت از شمول جمیع از منتهی است
 قابل کثرت و قلت نیست معنی اسم تفضیل که لفظ دوم باشد در و صحیح نمی شود لیکن در از دعا
 درینجا دوام عرفی است و او قبول میکند کثرت و قلت را و صحیح میشود معنی تفضیل در و حد ثنا
مُحَمَّدُ بْنُ الْمُشْتَمَلِ حدیث کرد ما را محمد بن مشتمل که کنیت او ابو موسی بصری است معروف بن ^{روایت}
 کرده اند از و جماعة و سابق حال او مذکور شد رَقَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى گفت که حدیث کرد ما را یحیی بن
 سعید قطان اصل کنیت او ابو سعید است و او نیمه بصری است عَنْ هِشَامِ بْنِ كَبْرِ

و تخفیف شین معجمه این عروه است و کنیت او ابو المنذر است مدنی تابعی است و فاته زینت در
 در سال یکصد و چهل و شش قال أخبرني أبي گفت که خبر داد مرا پدر من که عروه بن زبیر بن عوام است
 کنیت او ابو عبد الله است تابعی جلیل است و یکی از فقهاء سبعة است که در مدینه بودند و او همشیره
 زاده عائشه صدیقه است رضی الله تعالی عنها و اسماء نام والده او است که بنت ابی بکر صدیق است
 رضی الله تعالی عنه عن عائشة أم المؤمنين أن النبي صلى الله عليه وآله وسلم
دخل عليها وعندها امرأة از عائشه ام المؤمنین است که تحقیق پیغمبر صلی الله علیه و آله
 داخل شد بر عائشه و نزد او زنی بود فقال من هذه گفت رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم
 این زن را گفت فلانته تذكر من صلواتها گفت عائشه که فلانته است یاد میکرد روزی میکرد
 عائشه از نماز آن زن یعنی از کثرت نماز او که بسیار نماز در شب میخواند و خواب نمیکرد یا کمتر میکرد
 و نام او حوله بود از قبیله بنی اسد بود و لفظ بفتح تاء مشدده فو قیه است و ضمیر راجع بقائمه است
 و بضم تاء بصیغه مجهول نیز روایت شده ای بذكر من ان صلواتها كثرة قال ما گفت رسول خدا صلی
 الله علیه و آله و سلم باز در خود را از مدح این زن یا از تکلف عمل بالا یطاق و لفظ ثمة بفتح میم و سکون
 با اسم فعل است و معنی او اکفف است ای اکفف عن مدحها و عن تکلف عمل بالا یطاق و این اسم
 چون منون باشد و گفته شود میم نکره میشود و چون حذف کرده شود تنوین را معرفه میشود و این
 قسم از تنوین خاص است بدخول نکره تا فاصل باشد در و در نکره پس معرفه غیر منون است و نکره و نکره
عليكم بما تطيقون لازم گیرید از اعمال چیزیرا که طاقت دارید مداومت را بر و لفظ عليكم
 نیز از اسماء افعال است بمعنی الزموا یا انکه الزموا محذوف است و عليكم متعلق باو است قوله
لا يمل الله حتى تملوا پس قسم باشد تعالی که قطع نمیکند الله تعالی فضل و ثواب خود را از شما تا
 قطع کنید شما عمل را و لفظ لا يمل بثناة تحثیه و میم مفتوحه تین و عملوا ابتداء فوقیه و میم مفتوحه باید
 که ملال در اصل بمعنی ترک شی است از جهت ثقیل بنیداشتن و گزینیداشتن او بعد حرص و محبت
 که باو بود و این از صفات مخلوق است اطلاق او بر الله تعالی جائز نیست مگر بطریق مجاز و دلیل

و اورا دستوانی بفتح دال و اسکان سین هملتین و تاء مشنأة فوقیه مفتوحه و آخر او همزه ^{لازم}
 و بعضی نبون هم گفته اند و او امیر المومنین بود در حدیث قال حدثنا قتادة ^{ست} گفت چشم
 که حدیث کرد ما را قتاده که کنیت او ابو الخطاب است بن دعامة سدوسی بصری الکنه تابعی است

چنانچه سابق احوال او مذکور شد عن انس عن النبي صلى الله عليه واله وسلم قال
 از انس بن مالک از پیغمبر خدا صلوات الله علیه و اله وسلم که فرمود یخرج من النار من قال لا اله
 الا الله وفي قلبه ذن شعبة من خيرة یعنی می براید از آتش دوزخ کسی که گفته است

لا اله الا الله و حال آنکه در دل او وزن یک دانه جواز نیکی باشد یعنی از ایمان و اثبات وزن
 که از خواص اجسام است ایمان را باعتبار تشبیه ایمان است بحجم و لفظ یخرج از خروج است

من النار

بصیغه معلوم یا از اخراج است بصیغه مجهول هر دو روایت آمده و یخرج من قال لا اله
 الا الله وفي قلبه ذن برة من خيرة و می براید از آتش کسی که گفته است لا اله الا الله

تمام کلمه مع محمد رسول الله و حال آنکه در دل او وزن دانه کندم باشد از ایمان این از باب تشبیه است
 زیرا که دانه کندم اصغری باشد از دانه جو در جرم و یخرج من النار من قال لا اله الا الله

وفي قلبه ذن ذرة من خيرة و می براید از آتش کسی که گفته است این کلمه را و حال آنکه در
 دل او وزن مورچه خور باشد از ایمان و لفظ ذره بفتح ذال جمع و تشدید واحدة ذره است

و در قاموس گفته که ذر صغار نمل را گویند یعنی مورچه خور و میگویند که یکصد از آن در وزن
 برابر یکدانه جوی باشد و بعضی گویند که چهار از او بوزن یک دانه می باشد و بعضی گفته اند که ذره

عبارة از هبانی است که ظاهر میشود در شعاع آفتاب مثل سر سوزن و نیز باید دانست
 که مراد از لا اله الا الله تمام کلمه است که با محمد رسول الله باشد زیرا که این جزء اول از او علم شده است

از برای کل چنانچه گفته میشود قرات قل هو الله احد و مراد کل سوره است و باید دانست
 که تنزل و تقلیل ایمان باعتبار لیس او وزن نیست در نفس ایمان و تصدیق بلکه باعتبار ^{اعمال}

که داخل ایمانند بقول بعضی بودن آنها در قلب باعتبار نیت و اخلاص آنها است که عمل قتی

مکمل ایمان میگردد که به نیت و اخلاص باشد و نیز میتوان گفت که تنزل این مراتب در ایمان باعتبار
 تنزل دران امور باشد که ایمان متعلق باوست زیرا که در اول امر غیر از توحید فقط چیزی
 که با و ایمان واجب باشد بعد آن آهسته آهسته نازل شدند امور دیگر پس کسی که اول فوت
 شده باشد قلیل الایمان باشد اگر چه این قله او را نقصان نمیکند زیرا که در حق او همین قدر
 لازم است و یا آنکه در مراتب علم الیقین و عین الیقین و حق الیقین باشد در ایمان چنانچه
 در مقوله حضرت ابراهیم علیه السلام است **وَلَكِنْ لِّيَطْمَئِنُّ قَلْبِي وَ لَتَرُوهُنَّ عَيْنَ الْيَقِينِ** الی غیر از کلمات
 الایات و الاحادیث **قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْبُخَارِيُّ قَالَ أَبَانُ كَفَتَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ كَمَا كَفَتَ**^{اسماعیل}
الْبُخَارِيُّ هُوَ که گفت ابان بفتح همزه و تخفیف با موصوفه بن نیرید عطار بصری است و امام ^{بخاری} قال
 ابان فرمود و حدیثنا ابان فرمود از جهت آنکه ملاقات نشده است امام بخاری را با او و ذکر کرده است
 بطریق غلیظ و نیز این را بطریق متابعت آورده با لاصالة از جهت ضعف او یا ضعف شیخ او ^{دفا}
 این متابعت یکی تقویة است و دیگر آنست که چون قیاده مدلس بود احتجاج کرده نمیشود ^{بمعننه}
 او ثابت نشود سماع او از آنکس روایت کرده است از و بلفظ عن و در تجدید در اول اسناد
 روایت قیاده از انس بلفظ عن بود و درینجا در روایت این بلفظ تحدیث است و تحدیث ^{دلالته}
 بر سماع میکند پس این متابعت مفید شد این معنی را نیز حدیثنا قیاده حدیث کرده است ^{قیاده}
ابن دعامة سدوسی بصری که قال حدیثنا انس عن النبی صلی الله علیه و اله وسلم
مِنَ اِيْمَانٍ مَّكَانٍ خَيْرٍ گفت که حدیث کرد ما را انس بن ابی سفيان صلی الله علیه و اله وسلم لفظ من
 ایمان را در مکان موعود خیر که در تجدید مذکور شد حدیثنا الحسن بن الصباح حدیث کرد ما
 حسن بن صباح بتشدید موصوفه ابن محمد بن ابی معمر بعد آن را در مملکت واسط علی است ساکن
 بغداد و وفات یافت در بغداد در سال دو صد و چهار و نه انه سمع جعفر بن عون که
 او شنید جعفر بن عون بن جعفر بن عمرو مخزومی قرشی کوفی است حدیثنا ابو العمیس حدیث
 کرد ما را ابو العمیس بن ميم و فتح ميم و سکون مثناة تحتیه آخر او سین مملکت است نام او عتبه

ابن عبد الله بن عتبة بن عبد الله بن مسعود است و او هنری کوفی است قَالَ أَخْبَرَ بَاقِيَسُ

ابن مسلم گفت که خبر دار ما را قیس بن مسلم کوفی تابعی عابد است عَنْ طَارِقِ بْنِ شَهَابٍ

از طاریق بن شهاب که کنیت او ابو عبد الله است بن شهاب بن عبد شمس کلبی بوحده و جم

مفتوحین الا حمسی الکوفی صحابی است دیده است رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم و غزا کرد

در خلافت ششجین سی و سه مرتبه وفات یافت در سال هشتاد و سه عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ

أَنَّ رَجُلًا مِّنَ الْيَهُودِ قَالَ لَهُ أَزْعُرُكَ مِنْ خُطَابِ رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ هَتَّكَ تَحْقِيقُ مَرْدِيٍّ زِيَهُدٍ

گفت مرا حضرت عمر را و این مرد کعب الاحبار بود و قبل از اسلام گفته بود یهود نام است

از برای قوم حضرت موسی علیه السلام و مشتق است از باد و انی مَالُوا اِنَّمَا فِي عِبَادَةِ الْعَجَلِ اَوْ

مِنْ دِينِ مُوسَى يَا اَزْهَادِي رَجَعُ مِنْ شِرَالِي خَيْرًا مِنْ خَيْرِ اَلْمُؤْمِنِينَ اَيَّةٌ فِي كِتَابِ

تَقْرُؤُهَا لَوَازِعِلْنَا مَعْشَرَ الْيَهُودِ نَزَلَتْ لَا تَتَّخِذْ نَاذِكِ الْيَوْمِ عِيْدًا لِّمَنْ

المومنین بک آیه است در کتاب شما که میخوانید آنرا اگر تحقیق نازل میشد بر ما که گروه یهود هستیم -

هر آنکه میکریم آنروز نزول او را عید که تعظیم میکردیم آنروز را در هر سال از تبرکی و شرف

احکال دین در آنروز و عید را عید از انجمله گویند که عود میکند در هر سال اگر عود ما خور باشد و صاحب

کشاف در تفسیر این آیه بگوید لنا عید الخ گفته است که عید بمعنی سرور آمده است قَالَ

اَيَّةُ اَيَّةٍ قَالَ الْيَوْمِ اَحْمَلْتُ لَكُمْ دِيْنََكُمْ وَاَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي فَدَضَيْتُ

لَكُمْ الْاِسْلَامَ دِيْنَا كَقَوْلِ حَضْرَتِ عُمَرَ كَدَامَ اَيَّةٍ هَتَّكَ كَقَوْلِ كَعْبِ الْاَحْبَارِ اَيَّةٍ اَيَّةٍ

که ایوم احملت لكم دینکم الخ یعنی امروز کامل کردم برای شما دین شما را ببيان حلال و حرام و عقاید

دینی و توفیق بر اصول شرع و قوانین قیاس و تمام کردم بر شما نعمت خود را بکمال ساختن دین

یا هدایت و توفیق بدان یا بفتح مکه و راضی شدم و اختیار کردم اسلام را برای شما از روی دین

از میان دیگران قَالَ عُمَرُ قَدْ عَرَفْنَا ذَٰلِكَ الْيَوْمَ وَالْمَكَانَ الَّذِي نَزَلَتْ فِيْهِ

گفت حضرت عمر تحقیق شناختیم آنروز و آن مکان را که نازل شد این آیه در آن روز در آن مکان

عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ قَائِمٌ يُعْرِفُهُ يَوْمَ جُمُعَةٍ بَرِيغٍ مُضَاصٍ
 عَلَيْهِ وَالْوَلَمُ نَازِلٌ شَدُو حَالِ آنحضرت صلی الله علیه و آله وسلم استاده بود در عرفه یعنی در روز عرفه
 یا در عرفات در روز جمعه و اگر مراد از عرفه روز عرفه باشد مکان هم معلوم میشود که عرفات باشد
 یا آنکه عرفه چنانچه علم برای روز عرفه هست همچنین عرفات را هم گفته میشود مراد حضرت عمر است
 که ما مهمل نگذاشته ایم آن روز و مکان را و مخفی نمانده است بر ما زمان و مکان نزول آن بلکه
 صفت آنحضرت صلی الله علیه و آله وسلم که در حال نزول بود چنانچه فرمود و هو قائم و اما جواب آنخاند
 او عید مفهوم میشود ازین زیر که بعد عرفه عید می آید و در روایات دیگر آمده که نزول این آیه بعد
 عصر بود پس آن روز را عید میگویند زیرا که عید در اول بهار می باشد و مکان که عرفات است
 در معظم است و روز جمعه نیز معظم است و لفظ جمعه بضم میم و فتح آن هر دو روایت آمده است
 بِبَابِ الزَّكَاةِ مِنَ الْإِسْلَامِ بَابُ اسْتِ دَر بِيَانِ اَنَّهُ زَكَاةٌ اَزْ شَعْبِ اِسْلَامِ هِست

وَعَوْلَهُ تَعَالَى وَمَا أَمْرٌ إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءً وَيُقِيمُوا
 الصَّلَاةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ وَذَلِكَ دِينُ الْقِيَمَةِ وَكَفَى اسْتَعَا اَيْنَ كِه اَمْر كَر دِه نَشْد اَن
 اهل كتاب در توريه و انجيل مگر آنکه تا عبادة کنند خداستعار در آن حال که اخلاص کنند از هر
 او در دين و عبادة و شرک نکنند هیچ چیز را با او و اقامت نمایند نماز را و بدهند زکوة را و این دين
 ملة مستقیمه است حَدَّثَنَا اِسْمَاعِيلُ حَدِيثُ كَر دَمَارِ اِسْمَاعِيلِ بِنِ اَبِي اَوَيْسٍ وَاوَا اِسْمَاعِيلِ بِنِ
 عبد الله اصبحی مدنی است و او همیشه زاره امام مالک است قَالَ حَدَّثَنِي مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ
 كَفْتِ حَدِيثُ كَر دَمَارِ مَالِكِ بِنِ اَنَسٍ عَنْ عَمِّهِ اَبِي سَهْلٍ بِنِ مَالِكِ اَزْ عَمِّ كَر دَمَارِ اَبِي سَهْلٍ بِنِ مَالِكِ
 وَنَامُ اُوَا نَافِعِ بِنِ مَالِكِ بِنِ اَبِي عَامِرٍ هِست عَنْ اَبِيهِ اَزْ پِدْر اُوَا كِه مَالِكِ بِنِ اَبِي عَامِرٍ هِست اَنَّهُ سَمِعَ
 طَلْحَةَ بْنَ عَجْبَةَ اَللَّهِ كَر اُوَشْنِيْدِ طَلْحَةَ بِنِ عَجْبَةَ اَسَدِ بِنِ عَثْمَانَ بِنِ عَمْرِو قُرَيْشِي مَكِّي هِست وَكُنِيْتِ اُوَا اَبُو مُحَمَّدٍ
 بعد آن ساکن شد در مدینه و او یکی از عشره مبشره است و یکی از ان ثمانیه هنت که سابق الا سلام
 و یکی از ان ستمه هنت که اصحاب شوری بودند و یکی از ان ختمه هنت که اسلام آوردند بر دست حضرت

صدیق رضی اللہ تعالیٰ عنہ و او حاضر شد ہم نشا ہد را بار رسول خدا صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم مکرر بدر کفر
 بود آنرا آنحضرت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم بسوی راه شام از جهت تجسس رو آمد از شام بعد رجوع آنحضرت
 صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم عرض کرد در جناب نبوی از برای حصہ خود از ان غنیمت بدر و فرمود آنحضرت
 صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم کہ مرتراست اجرو اورا تسمیہ فرمود بطلحہ البحر و طلحہ الجور و طلحہ الفیاض و طلحہ الظالم
 نیز و او در روز احد خود را وقایہ ساختہ بود از برای رسول خدا صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم و مقتول شد و
 در روز جمل در سال سی و شش و عمر او در آنوقت شصت و چہار سال بود در روایت است کہ او
 کنارہ شدہ بود و در جمل در بعضی صفوف پسید اورا تیری در پاپس قطع شد او بجاری ماند خون
 او و نہ ماند تا آنکہ فوت شد و در بعضی روایات است کہ آن تیر از مروان بن حکم رسیدہ بود مدفون
 شد در بصرہ و او روایت کردہ است سی و ہشت حدیث و در بخاری از چہار حدیث است

يَقُولُ جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ مِنْ أَهْلِ بَجْدٍ بِلُغَةٍ

کہ آمد مردی بسوی رسول خدا صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم از اہل بجد و بجد بفتح نون و سکون جیم موضع از بلاد
 عرب است و ہر زمین کہ مرتفع است از ہامہ تا زمین عراق اورا بجد میگویند تا ان الراس در آن حال

کہ آن مرد پراکندہ موی بود سر او نسمع ذوی صوتیہ و لا نفقہ ما یقول می شنیدیم مانند
 آواز او و نمی فهمیدیم چیزی کہ میگفت لفظ ذوی بفتح دال ہملہ و کسر واو و تشدید یا و بعضی بضم

نیز گفتند عبارتہ است از بالا رفتن آواز در ہوا و مراد از زوشدہ آواز است بقسمی کہ ہمیدہ نشود
 از چیزی مثل آواز زنبور عسل و لفظ نسمع و نفقہ بنون مفتوحہ است بر روایت اشہر اگر زویا

تحتیہ مضمومہ است در ہر دو نیز روایت شدہ است حتی ذکا فاذا هو یسأل عواکلا سلام
 تا آنکہ نزدیک شد و ہمیدیم قول او در این گاہ او سوال میکند از ارکان اسلام و شرائع او بعد توجید

و تصدیق بر سالت نبی علیہ السلام فقال له رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم خمس
 صلوات في اليوم والليلة فرمود مر اورا رسول خدا صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم کہ آن قرآن فی
 پنج نماز است در روز و شب و در بعضی روایات باین عبارتہ است کہ او گفت آخر نبی ما از فرض اللہ

عَلَىٰ مِنَ الصَّلَاةِ بِسِ اسْمِ صَرِيحٌ هِيَ دَرِيں كِه سَوَالِ اَو اَز فَرَاغِ اِسْلَامِ تُوْر نِه اَز حَقِيْقَةِ اَوْ قَالِ
هَلْ عَلَىٰ غَيْرِهَا بِسِ كَيْفِ اَمْرٍ اَيَا هِيَ لَازِمٌ وَ فَوْضِ بَرِيں غَيْرِ اِيں بِنَجِ نَمَازِ بَعِيْنِ اَز نَمَازِ غَيْرِ اِيں بِنَجِ هَمِ بَرِيں
 فرض هِسْت قَالِ لَا اِلَّا اَنْ تَطْوَعَ فَرَمُوْر اَنْحَضْرَتِ صَلِي اَسَدِ عَلِيْهِ وَ اَلِهِ وَ سَلِمَ كِه نِيْسْت لَازِمٌ بَر تُوْر اَز نَمَازِ
 غَيْرِ اِيں بِنَجِ نَمَازِ مَكْر اَنْكِه نَفْلِ نَحْوَانِي بَايْدِر اَنْسْت كِه لَفْظِ اِلَا اَنْ تَطْوَعُ اَكْر اِسْتِثْنَا مُتَّصِلٌ بَا شُدْ مَعْنَى اَنْسْت
 كِه لَازِمٌ نِيْسْت بَر تُوْر مَكْر اَنْكِه شُرُوعِ تَطْوَعِ كَرْدِه بَا شِي كِه بَشُرُوعِ لَازِمٌ مِيْشُوْر وَا كْر اِسْتِثْنَا مُنْقَطِعٌ بَا شُدْ مَعْنَى
 اَنْسْت كِه مَكْر اَنْكِه نَفْلِ نَمَازِ نَحْوَانِي قَالِ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلِي اللّٰهُ عَلَيْهِ وَ اَلِهِ وَ سَلِمَ وَ صِيَامُ
رَمَضَانَ كَفْتِ رَسُوْلُ خُدَا صِلَا اَسَدِ عَلِيْهِ وَ اَلِهِ وَ سَلِمَ وَ رُوْر يَهَادِ مَاهِ رَمَضَانَ نِيْزِ فَرِيضٌ هِيَ قَالِ اَهْلُ
عَلَىٰ غَيْرِهَا كَفْتِ اَمْرٍ كِه اَيَا لَازِمٌ هِيَ بَرِيں اَز صِيَامِ غَيْرِ اِيں صَوْمِ رَمَضَانَ قَالِ لَا اِلَّا اَنْ تَطْوَعَ
 فَرَمُوْر نِيْسْت بَر تُوْر لَازِمٌ اَز صِيَامِ مَكْر اَنْكِه صَوْمِ نَفْلِ كِنِي يَا اَنْكِه شُرُوعِ رِ رِ صَوْمِ تَطْوَعِ كِنِي لَازِمٌ هِيَ بَر تُوْر
 اِتَامِ اَنْ وَ ذِكْرُ لَه رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلِي اللّٰهُ عَلَيْهِ وَ اَلِهِ وَ سَلِمَ الزَّكَاةُ وَ ذِكْرُ اَز بَر اِيں اَوْ
خُدَا صِلَا اَسَدِ عَلِيْهِ وَ اَلِهِ وَ سَلِمَ زَكَاةُ رَا قَالِ هَلْ عَلَىٰ غَيْرِهَا كَفْتِ اَنْكِه اَيَا هِيَ بَرِيں اَز صَدَقَةِ
غَيْرِ زَكَاةٍ قَالِ لَا اِلَّا اَنْ تَطْوَعَ كَفْتِ نِيْسْت مَكْر اَنْكِه صَدَقَةِ تَطْوَعِ بَدِ هِي ظَاهِرِ اِيں حَكْمِ قَبْلِ اَز شُرُوعِ
صَدَقَةِ فَطَرِ خُوْ اَهْدِ بُوْر قَالِ فَاذْبُرِ الرَّجُلُ كَفْتِ رَاوِي رِيْشْتِ رَا دَا اَمْرٍ وَ هُوَ يَقُوْلُ وَ اللّٰهُ
لَا اَزِيْدُ عَلَىٰ هَذَا وَ لَا اَنْقُصُ وَ حَالِ اَنْكِه قَسْمِ جَدَا تَعَا كِه زِيَادِه نَمِيْكُنْمُ بَرِيں وَ نِه كِم مِيْكُنْمُ بَعِيْنِ اَطْرَافِ
 فَرِيْنِيْتِ وَ وَ جُوْبِ زِيَادِه اَز اِيں نَمِيْكُنْمُ وَ كِم هَمِ نَمِيْكُنْمُ يَا رِ تَبْلِيْغِ بَقُوْمِ خُوْدِ زِيَادِه وَ كِم نَمِيْكُنْمُ وَ هَمِيْنِ قَسْمِ
 مِيْرَسَاْمِ جِنَابِجِهِ دَرِ بَعْضِي رُوَايَاتِ اَمْدِه كِه اَوْ رَسُوْلِ قَوْمِي بُوْر وَ بَعْضِي كُوْنِيْدِه مَرَا دَا وَا نْسْت كِه دَرِ
صِفَاتِ فَرَاغِ كِم وَ زِيَادِه نَمِيْكُنْمُ جِنَابِجِهِ عَدَدِ رَكَعَاتِ يَا غَيْرِ اِيں قَالِ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلِي اللّٰهُ عَلَيْهِ
وَ اَلِهِ وَ سَلِمَ اَفْلَحَ اِنْ صَدَقَ كَفْتِ رَسُوْلُ خُدَا صِلَا اَسَدِ عَلِيْهِ وَ اَلِهِ وَ سَلِمَ كِه رَسِيْدِ مَطْلُوْبِ وَ يَابْتِ مَقْصُوْرَا
 اَكْر اَسْت مِيْكُوْرِيْدِ فَلَاحِ مَبْعِنِي فُوْر وَ ظَعْمِ وَا دِرَا كِ مَطْلُوْبِ رَا كُوْنِيْدِ بَايْدِر اَنْسْت كِه دَرِيں حَدِيْثِ ذِكْرِ حُجْ
 وَ وَا جِبَاتِ دِيْكَرِ نِيْسْت شَايْدِ دَرِ اَنْوَقْتِ قَرَضِ نَشُدِه بَا شُنْدِ وَا لَابِدُوْنِ اَنهَا فُوْر نَمِيْشُوْر وَ دَرِ بَعْضِي
 رُوَايَاتِ اِيں لَفْظِ اَمْدِه هِيَ كِه فَاخِرُه رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلِي اللّٰهُ عَلَيْهِ وَ اَلِهِ وَ سَلِمَ بَشُرُوعِ اِلَا اِسْلَامِ بَعِيْنِ نَمَكْرُ زَكَاةٍ

خبر داد او را رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم بهم شراعت اسلام پای اتباع الجنائز
من الایمان بایست در بیان آنکه پیروی کردن جناز با از شعب ایمان است لفظ اتباع
 بشد ید تاء مکسوره است و جناز جمع جنازه بفتح جیم و کسر آن است بفتح کفنه میشود میت را و کبر
 گفته میشود سر بر را که برو میت باشد حدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَلِيٍّ الْمَنْجُورِيُّ حدیث
 کرد ما را احمد بن عبد الله بن علی بن سوید بن منجوف بفتح میم و بنون ساکنه و بحیم و بغا و منجوف در
 موسع و کنیت او ابو بکر بصری سدوسی است قَالَ حَدَّثَنَا رُوْحٌ گفت که حدیث کرد ما را رو
 بفتح راه مهمله و بجاء مهمله بن عباده بن العلاء بصری قیسی قَالَ حَدَّثَنَا عَوْفٌ گفت که حدیث
 کرد ما را عوف بن ابی جمیل و نام ابی جمیله بندویه است بفتح موحده و بنون ساکنه و دال مهمله
 مضمومه و واو ساکنه و یاء مشنأة تحنیه و بعضی گویند که نام او بنده است بمعنی عبد و کنیت او ابو الهیثم
عَنِ الْحَسَنِ وَ مُحَمَّدٍ ابْنِ الْحَسَنِ ابْنِ سَعِيدِ بْنِ ابْنِ الْحَسَنِ ابْنِ مَوْلَى
 و تابعی کبیر است گفته اند بصحت نرسیده است سماع او ابی هریره را پس برین تقدیر حدیث
 مرسل باشد و یا آنکه لفظ عن ابی هریره متعلق بمجد باشد و نیز از محمد بن سیرین که کنیت او ابو بکر بصری
 و کنیت سیرین ابو عمره است و بعضی گفته اند لفظ سیرین عرب شیرین است بشان معجمه و او در اصل
 غلام النس بن مالک مدکاتب ساخته بود او را بر سبب هزار درهم پاداشی که در نجوم کتابت بر او
 شد و مادر او صفیه نام دارد مولاة حضرت ابو بکر صدیق بود رضی الله عنه و یافت محمد بن سیرین سی سال
 از صحابه را و متولد شد در خلافت حضرت عثمان که دو سال باقی بود از خلافت ایشان و او مجوز است
 نقل حدیث را بالمعنی و ثقه است منزله عالی دارد در حدیث و فاته یافت بعد حسن بصری نسبه
 و چند روز در سال یکصد و ده از هجره عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وآلِهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَنْ اتَّبَعَ جَنَازَةَ مُسْلِمٍ ایماناً و احتساباً و كان معه حتى
يُصَلِّيَ عَلَيْهَا وَيُفْرغَ مِنْ دَفْنِهَا فَإِنَّهُ يَرْجِعُ مِنَ الْأَجْرِ بِقِيْرَاطَيْنِ كَلِّ قِيْرَاطٍ مِثْلُ
أَحَدٍ از ابی هریره است که تحقیق رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم فرمود کسی که برود در جنازه مسلمان

از جهت ایمان و تصدیق یا در حال ایمان و تصدیق بجمیع ما واجب به الایمان یا به بودن این جنازه
 موجب اجر و ثواب و از جهت طلب ثواب نه از جهت مکافات و مخافات و باشد همراه
 مسلم یا جنازه او و در بعضی روایات معما آمده تا آنکه جنازه بخواند برو و فارغ شود از رفس
 او پس تحقیق آنکه رجوع میکند از اجر بد و قیراط که هر قیراط مثل کوه احد باشد از جهت بسیار
 دکلفانی و احد کوهی است نزدیک مینه بقدر دو کوه از و او را احد از جهت میگویند که متوجدا^{ست}
 و منقطع است از کوهها، دیگر قیراط در لغت نصف رانق را گویند و مراد اینجا از دو قیراط دو
 حصه ثواب است وَمَنْ صَلَّى عَلَيْهَا ثُمَّ رَجَعَ قَبْلَ أَنْ تُدْفَنَ فَإِنَّهُ يَرْجِعُ بِقِيْرَاطٍ
 و کسی که نماز جنازه خواند بر آن جنازه بعد آن رجوع کرد بخانه قبل از رفس او پس رجوع میکند
 بیک قیراط از اجر یعنی بیک حصه از ثواب تَابِعَهُ عُمَانُ الْمُؤَدَّنُ متابعت کرده است روح
 در روایت کردن از عوف عثمان که مؤذن بود در جامع بصره و او ابن هشتم بن جهم بن عیسی بن
 عبدی بصری است کنیت او ابو عمرو است و بخاری از و بلا واسطه هم دارد وفات او در سال
 دوصد و بیست بود قَالَ حَدَّثَنَا عَوْفٌ عَنْ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ
عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ كَحَوْءٍ كَفَتَ أَنْ عَثْمَانَ که حدیث کرد ما را عوف بن ابی جمیله بن دویله اعرا
 از محمد بن سیرین از ابی هریره رضی الله عنه از رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم مانند این حدیث مذکور
بَابُ خَوْفِ الْمُؤْمِنِ أَنْ يُحْبَطَ عَمَلُهُ وَهُوَ لَا يَشْعُرُ بِأَبِ دَرِيَانِ خوف نمون
 باطل شود عمل او و حال آنکه او نمیداند لفظ حبیط بصیغه معلوم است از باب علم یعلم امام نووی^{گفته است}
 که مراد حبیط عمل نقصان ایمان و بطلان بعضی عبارات است نه کفر زیرا که انسان کافر نمیشود
 باعتقاد و فعل در حالی که عالم باشد یا نه او موجب کفر است و کرامانی گفته که جمهور بر آنند که انسان
 بکلمه کفر یا بفعل که موجب کفر باشد کافر میشود اگر چه نداند که او موجب کفر است و مراد در اینجا از حبیط
 عمل عدم حصول ثواب است بر و بسبب عدم اخلاص نه آنکه حبیط اعمال میشود بمعاصی زیرا که این
 مخالف قواعد اسلام است وَقَالَ إِبْرَاهِيمُ التَّمِيمِيُّ و گفت ابراهیم تمیمی او ابن یزید بن یزید است

کینه او ابواسماست کوفی است او تابعی عابد است قتل کرد او را حجاج و گفت ابراهیم تیمی که بخون
 در جهل شب مکریدانه انکوروفات او در سال نود و دو است مَا عَرَضْتُ قَوْلِي عَلَى عَمَلِي
إِلَّا خَشِيْتُ أَنْ أَكُونَ مَكْذُوبًا با عرض نکردم من قول خود را بر عمل خود مگر ترسیدم از آنکه باشم
 من تکذیب کرده شد که تکذیب خواهد کرد مرا هر کس که ببیند عمل مرا مخالف بقول من و این را از
 برای آن گفت که او و اعظاب بود این معنی در روایت فتح ذال معجم است که لفظ مکذوب بصیغه
 اسم مفعول باشد و در اکثر رواینها بکسر ذال معجم بصیغه اسم فاعل آمده است بر آن تقدیر معنی آن نمیشود
 که می ترسم که تکذیب کننده باشم درین رازیر که عمل نمیکند بمقتضای او یا تکذیب کننده باشم خود را
 که من میگویم که از مو منانم و عمل نمیکند بعمل آنها و امام نووی گفته که معنی آنست که الله تعالی ندم
 کرده است کسی را که امر معروف بگذرد و نهی منکر نماید و خود عمل بآن نکند پس می ترسم که باشم مکذوب
 این حکم زیرا که نرسیدم بعمل برین حکم و قَالَ ابْنُ أَبِي مَلِيكَةَ و گفت ابن ابی ملیکه بضم معین نام او
 ابن عبید اسد بن ابی ملیکه تیمی مکی احوال است و او موزن و قاضی بود از برای عبداللہ بن مسعود
 او در سال یکصد و هفده است و نام او بلیک زبیر است و مفقور شد او را پس بنام او معلوم شد
اَوَادَرَكْتُ ثَلَاثِينَ مِنْ اصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ كَلَّهْمُ مَخَاجَاتِ
النِّفَاقِ عَلَى نَفْسِهِ در یافتن من سی کس از اصحاب پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلم را که همه آنها می ترسیدند
 نفاق را در اعمال بر نفس خود زیرا که عارض میشود مومن را در عمل گاهی چیزی که مخالف اخلاص باشد
 و آنرا از قبیل نفاق دانسته خائف می بودند که مبارک این حال عارض شود آنها را لیکن لازم نمی آید
 از خوف آنها وقوع آن از آنها و این خوف هم بر سبب مبالغه است از آنها در ورع و تقوی با از آیه
 میگردند چون عمرایشان طول شود و دیدند در خلق از تغییرات چیزی که نبود در وقت آنحضرت صلی
 الله علیه و آله و سلم و عاجز بودند از دفع آن پس نمودند که بمبارک سکوت از و از بداهت ایشان شوند
 رضی الله عنهم ما منهم احدٌ يقول انه على ايمان جبيل و ميكائيل نیست از آنها هیچ کس
 که میگوید که تحقیق او بر ایمان جبیل و میکائیل است یعنی جزم بعدم عروض خلاف اخلاص در ایمان خود

نیکردند چنانچه جزم بان در ایمان جزئیل و میکائیل داشتند زیرا که آنها معصوم اند طاری نمیشود بر آنها چیزی که طاری میشود بر بشر و بعضی میگویند که مراد از این است که ایمان ما زیاده و کم میشود بخلاف ایمان جزئیل و میکائیل که نقصان و زیادتی قبول نمیکند پس قول برین تقدیر اشاره بقول زیاده ایمان

و نقصان باشد و یذکر عن الحسن انه قال ما خافه الا مؤمن و ائمنه الا منافق و ذکرده میشود از حسن بصری آنکه او گفت که خوف نمیکند از الله تعالی یا ازین عووض عدم اخلاص که مؤمن و در امن نمی باشد از الله تعالی یا ازین نفاق که منافق و لفظ ائمنه بفتح هززه و کسر میم است و ما یخذ من الاصرار علی القتال و العصیان من غیر توبة لفظ ما یخذ عطف است بر خوف تا

ای باب ما یخذ من الاصرار الی آخره یعنی یا ب است در بیان آنکه ترسیده میشود از مداومت نمودن بر قتل نمودن یکی دیگری را از مسلمان و از مداومت عصیان نمودن غیر توبه و مراد امام بخاری درین عبارت است بر وجهی در قول آنها که الله تعالی عذاب نمیکند بر معاصی کسی را که کلمه لا اله الا الله گفته باشد

و تیر و عمل او هیچ گناه بقول الله تعالی و لم یصروا علی ما فعلوا و هم یقولون از جهت است تعالی که مداومت نمیکند بر چیزی که کرده اند از گناه و آنها میدانند ما قبل آیه آنست و الذین اذا فعلوا فاحشة او ظلموا انفسهم ذکر و الله فاستغفروا الذنوبهم و من یغفر الذنوب الا الله و لم یصروا علی ما فعلوا ازین معلوم میشود که در صورت عدم استغفار حذر است حدیثا محمد بن عمر عریضی حدیث

کرد ما را محمد بن عمره که بعینین مہلبن در راه مکره بن برید قریشی بصری است قال حدیثا شعبة و گفت آن محمد که حدیث کرد ما را شعبة بن حجاج واسطی عن زبید از زبید که مصغر زبید است برای مسلم و بیاد موصد کنبه او ابو عبد الرحمن بن حارث عبد الکریم یامی است منسوب بسوی یام که حدیثی است کوئی است و از عباد زها بود قال سألت ابا و ائبل گفت آن زبید که سوال کردم من ابا و ائبل را که

نام او شقیق بن سلمه است تابعی حضرت کوئی اسدی است در یافته است زمان سعادت نشانی حضرت رسول راصح الله علیه و اله و سلم متولد شد قبل از بعثت و وفات یافت در سال یکصد و از هجرت در خلافت عمر بن عبد العزیز و عمر او یکصد و پنجاه بود عن المزجبة از مقاله که منسوب است بسوی در حیه بنضم میم

و کریم بعد آن ہمزہ ملقب شدند باین لقب از جهت نسبتہ آنها بسوی ارجا کہ بمعنی تاخیر است و آنها مؤخر
 میکنند عمل را از ایمان و میگویند کہ ترکیب گیر فاسق نیست و ضرر نمیکند معصیتہ با وجود ایمان ^{جناح}
 نفع نمیکند با کفر طاعتہ فقال حدثني عبد الله بن مسعود ان النبي صلى الله عليه و
 وسلم قال يُكْفَرُ بِأَبْوَابِ کہ حدیث کرد ما را عبد اللہ بن مسعود کہ تحقیق رسول خدا صلی اللہ علیہ وسلم
 فرمود بِأَبْوَابِ الْمُسْلِمِ فَسُوقٌ دشنام دادن مسلمان را فسوق است یعنی خروج است از طاعت
 حق تعالی و لفظ سباب بکر سب است و تخفیف باء موحده مصدر است مضاف بسوی مفعول و معنی
 شتم و تکلم در عرض و آبروی کسی کردن بجزئی کہ عیب نماید او را و ایذا رساند و قتالہ کفر و مقاتلہ
 کردن با مسلمان کفر است یعنی کفران حقوق مسلمین است کہ اللہ تعالیٰ آنها پرادران کرده است
 و امر با صلاح نیامین آنها فرموده و نہی از تقابل کرده یا بمعنی کفر حقیقی است اگر بطریق استحلال
 بلا تاویل فاسد باشد یا بآن معنی است کہ قریب بکفر است زیرا کہ گیرہ است و گناہ گیرہ قریب بکفر
 می باشد و از جهت بودن اغلظ اسباب او را بلفظ کفر ذکر کردند و سباب را بلفظ فسق ذکر کردند
 و فی الحقیقہ ہر دو از قبیل فسق اند و درین حدیث رد قول مرجعہ میشود کہ ازین حدیث معلوم شد
 کہ باین امور مسلمان فاسق میگردد و آنها میگویند کہ مومن با ارتکاب کبائر فاسق نمیشود چون قول
 آنها مخالف قول پیغمبر است صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم أَمْرٌ دُونَ مَا رَدَّ حَدِيثَنَا قَيْبَةَ بْنِ سَعِيدٍ
حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ میگوید امام بخاری کہ حدیث کرد ما را قتیبہ بن سعید ثقفی کہ سابق در
 باب السلام من الاسلام مذکور شد او میگوید کہ حدیث کرد ما را اسماعیل بن جعفر انصاری مدنی کہ وفات یافت
 در بغداد و کنیتہ ابو ابراہیم است احوال او نیز سابق در باب علامات المنافق مذکور شد عن حمید
 از حمید بضم حاء مہملہ کنیتہ او ابو عبیدہ است بن تیر بکثر تا مشناتہ قویہ و سکون یاد مشناتہ تحتیہ کہ بمعنی ^{کلمت}
 و آن حمید خوافی بصری است مولیٰ طلحہ الطلیحات خوافی است و او را حمید الطویل ہم مشہور است
 و بعضی گفته اند کہ او قصیر بعد اما طویل الیدین بود بحدی کہ چون نزدیک میت استاده بیک دست او بر ^{میت}
 میرسد و دست دوم بپاہ او میرسد و بعضی میگویند کہ او را طویل از آنجہ کہ کوتاہ است بپاہ او یک ^{حمید}

نصیر بود او را طویل از جهت امتیاز نامیدند و او از تابعین است عَنْ أَنَسٍ از انس بن مالک
 که صحابی و خادم رسول خدا است صلى الله عليه وآله وسلم و احوال او سابق مذکور شد قَالَ أَخْبَرَنِي عِبَادَةُ
ابْنُ الصَّامِتِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ خَرَجَ يُخْبِرُ بَلِيَّةَ الْقَدَرِ
 گفت انس که خبر داد مرا عبارت بن صامت که صحابی معتبر قدیم الاسلام است و یکی از نقباء انصار است
 آنکه تحقیق رسول خدا صلى الله عليه وآله وسلم بر آمد از حجه خود در آن حال که خبر میدهد که قصد خبر دادن میکند
 ببله القدر یعنی بتعیین بلیه القدر فَتَلَاخَى رَجُلَانِ مِنَ الْمُسْلِمِينَ تَنَازَعَا و گفتگو کردند با خود
 مرد از مسلمانان که یکی عبد الله بن ابی سدر است بجاه مهمله مفتوحه و دال مهمله مکرره و روم کعبه
 مالک است که او را بر عبد الله دین بود و طلب میکرد تَنَازَعَا نمودند با خود و او از بلند نمودند در مسجد

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ إِنِّي خَرَجْتُ لِأَخْبِرْكُمْ بَلِيَّةَ الْقَدَرِ
وَ أَنَّهُ تَلَاخَى فُلَانٌ وَ فُلَانٌ فَرَفَعَتْ بَعْضُهُمَا رَأْسَهُ وَ قَالَ لِمَنْ فِي يَدَيْهِ
 بودم از حجه از جهت آنکه خبر دهم شما را بتعیین بلیه القدر و تحقیق که تَنَازَعَا نمودند فلان و فلان پس
 برداشته شد بیان و علم آن بلیه القدر را از دل من یعنی فراموش کنانیده شد از من و عَسَى أَنْ يَكُونَ
خَيْرٌ لَكُمْ وَ قَرِيبٌ هَسْتَ که باشد آن برداشتن او بهتر شما را تا زیاده کشید اجتهاد در طلب آن و حاصل نمود
 زیادتى ثواب بشمار التمسوها فی التسبیح و التمسیح طلب کنید آن بلیه القدر را در شب
 هفت بعد عشرین یا نه یا پنج بعد عشرین و اگر چه درین حدیث لفظ عشرین مذکور نیست لیکن از احادیث
 دیگر معلوم شده که بعد عشرین است و مراد از طلب آن در تجدید طلب تعبد و اوقات مظان است
 نه آنکه امر بطلب طلب علم بتعیین او باشد زیرا که آن علم مرفوع شد پس امر بطلب او چه فائده دارد وجه مناسبت
 این حدیث بیابانست که چون تلاحم سبب حرمان ازین علم شد پس معلوم شد که ملاحات و خصوصیت
 مذموم است و سبب عقوبت عامه است بذنوب خاصه پس حذر کرده شود ازین قسم امور بآب

سُؤَالِ جَبْرِيلَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ عَنِ الْإِيمَانِ وَ الْإِحْسَانِ وَ الْإِسْلَامِ وَ عِلْمِ
السَّاعَةِ وَ بَيَانِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ لَهُ بآبست در بیان سوال جبرئیل پیغمبر صلى الله عليه وآله وسلم

Marfat.com

علیه و سلم از ایمان و احسان و اسلام و از وقت قیام قیامت و بیان کردن نبی صلی الله علیه و آله
 را و او جبریل فرشته ایست که متوسط میشود در میان خدا و رسول و بومی ثُمَّ قَالَ جِبْرِيلُ
يُعَلِّمُكُمْ دِينَكُمْ پیش خدا صلی الله علیه و آله و سلم که آمد جبریل که تعلیم میکند شما را درین شما فَجَعَلَ ذَلِكَ
 کلام دینا پس اندر رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم این مذکور هم را درین باید دانست که اگر چه علم وقت
 قیامت داخل دین نیست لیکن اعتقاد بوجود قیامت و بعدم علم وقت او در غیر خدا را از دین سَلَّمَ

وَمَا بَيْنَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ لَوْ فِدَ عَبْدِ الْقَيْسِ مِنَ الْإِيمَانِ یعنی بَيْنَ
 آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم این هم را درین با چیزی که بیان کرد پیش خدا صلی الله علیه و آله و سلم در جماعه عَبْدِ الْقَيْسِ
 لفظ او و در میان معنی است و وفد یعنی جماعه ایست که اختیار کرده شده باشند از قوم تا
 پیش بروند از جهت ملاقات عطا و واحد او و اقد است و عبد القیس قبیله عظیم است از قبایل عرب
 و بیان آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم در جماعه عبد القیس را آن بود که تفسیر فرمود ایمان را در قصه عَبْدِ الْقَيْسِ
 چیزی که تفسیر فرمود اسلام را درین سوال جبریل پس معلوم شد که ایمان و اسلام واحدند و از آیه که مذکور شد

معلوم شد که اسلام را درین فرمود پس واحدند وَمَنْ يَتَّبِعْ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ
 منه و با این آیه که حق تعالی میفرماید کسی که طلب نماید غیر اسلام دین را پس لَنْ يُقْبَلَ معلوم
 شد که اسلام دین است و اسلام و ایمان هم واحدند حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا سَمَاءُ

ابْنُ إِبرَاهِيمَ حَدِيثَ كَرْدَمَارَ مَسَدِّ بْنِ مَرْهَاسَدِي بَحْرِي كَقَوْلِهِ که حدیث کرد مارا اسماعیل است
 که مشهور است باین علیه بنضم عین ممله و فتح لام و تشدید یاد تحتانیه کنیه اسماعیل ابو بشر بصری است وَالْمَلِكُ
 بغداد شد در آخر خلافت هارون رشید و وفات یافت در بغداد و مدقون شد در مغایر عبد الله

و احوال او سابق در باب حب الرسول من الایمان مذکور شد قَالَ أَخْبَرَنَا أَبُو جِيَانٍ كَقَوْلِهِ
 اسماعیل که خبر داد مارا ابو جیان بفتح حاء ممله و تشدید یاد مشناه تحتانیه مشتق از حیاة است و از
 و نام او یحیی بن سعید بن جیان است کوفی تمیمی است و او ثقة صالح و صاحب سنه است و از
 روایت کرده است ایوب گو آنها تابعی اند و او تابعی نیست عَنْ أَبِي ذَرَّةٍ أَرَادَ زُرْعَةَ بَنِي

معجزه و سکون راه مهمله نام او هر من عمر و بن حجر سبجلی کوفی است احوال او در باب الجهاد من الایمان ^{گذشت}
 عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ يَأْتِي أَيُّومًا لِلنَّاسِ فِي رَأْسِهِ ^{در روزم}
 كَمَا كُنْتُ بُوَدَّ رَسُولَ خُذَّ صِلَا اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ ظَاهِرًا وَغَيْرَ مَحْتَجِبٍ بِكَرْمَلٍ لِبَرِيٍّ مَرْدٍ يَعْنِي شَيْئًا بُوَدَّ
 فَأَتَاهُ رَجُلٌ فَقَالَ مَا الْإِيمَانُ بِرَأْسِهِ أَوْ رَأْسِي يَعْنِي فَرَشْتَهُ بَصُورَةَ أَدْمَى كَيْفَ كُنْتُ كَرَمِيَّتِ
 إِيْمَانٌ فِي رِوَايَتِ مُسْلِمٍ آتِيَتْهُ كَمَا سَلَّمَ دَارُ وَنَدَاكَ بِفِطْرَةِ مُحَمَّدٍ وَبِرِسْمِهِ كَرَمِيَّتِ إِيْمَانٌ قَالَ الْإِيمَانُ
 أَنَّ تَوَكَّلَ بِاللَّهِ فَرَمُودًا خَضِرَتْ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ كَمَا إِيْمَانٌ أَنْتَ كَمَا تَصَدِّقُ كُنِي بِوَجُودِ اللَّهِ صِفَاتِ
 كَامِلَةٍ أَوْ مَلَائِكَةٍ وَتَصَدِّقُ نَمَاتِي بِفَرَشْتِهِمْ أَوْ مَلَائِكَةٍ أَجْسَامٌ عَلَوِيَّةٌ نُورَانِيَّةٌ أَنْدُوشُكُلٌ مَشْتَبِهٌ
 بِهَرَجِ بَخْوَاهِنْدَازِ اشْكَالِ وَتَصَدِّقُ بَائِدُ كَرَمِيَّتِ بِوَجُودِهَا جَانِحٌ وَصَفٌ كَرَمِيَّتِ هِيَ أَنْهَارُ اللَّهِ تَعَالَى وَبِلِقَائِهِ
 وَإِيْمَانٌ بِيَارِي بِلِقَاءِ اللَّهِ تَعَالَى يَعْنِي بِدِينِ اللَّهِ تَعَالَى فِي آخِرَةِ وَبَعْضِي كَقَوْلِهِ كَرَمِيَّتِ أَنْدُوشُكُلٌ مَشْتَبِهٌ
 أَوْ دَارُ دُنْيَا بِسُورِي دَارِ آخِرَةِ كَمَا أَنْجَالِقَا مِنْ طَرَفِ حَقِّ مِشْهُورٍ بِرِسْمِهِ وَتَصَدِّقُ كُنِي بِمِغْرَابِ اللَّهِ
 بَائِنِ قِسْمِ كَرَمِيَّتِ بِنَدَا حَقِّ تَعَالَى مَسْتَنْدُوفِ رَسْمِهِ أَوْ نِيدِ بِسُورِي خَلْقِ بَعْدَ تَبْلِيغِ أَحْكَامِ وَصَادِقِ
 فِي جَمِيعِ جَمِيعِيَّتِي كَمَا خَيْرٌ مِيدِ هِنْدَازِ طَرَفِ حَقِّ تَعَالَى وَجُودِ إِيْمَانِ بِرِسْمِ مُسْتَلِمِ إِيْمَانِ كَمَا كَتَبَ هِيَ هِنْدَا
 فِي بَعْضِي رِوَايَاتِ ذَكَرَ نَشْدَهُ بَائِدُ رَأْسِ كَرَمِيَّتِ كَمَا جُودِ مَلَائِكَةٍ فِي رَأْسِ مَقْدَمِ أَنْدُوشُكُلِ مَشْتَبِهٌ
 مِشْهُورٌ فِي مَفْهُومِ رِسْمِهِ هِنْدَا إِيْمَانِ بَلَاكَةً رَأْسِ مَقْدَمِ فَرَمُودِ رِوَايَاتِ كَرَمِيَّتِ إِيْمَانِ بِرِسْمِ نَدَا حَقِّ تَعَالَى
 وَكَلِمَةٍ وَتَصَدِّقُ كُنِي بِكَلِمَاتِهِمْ أَوْ كَلِمَاتِهِمْ كَمَا كَلِمَاتِهِمْ أَوْ كَلِمَاتِهِمْ كَمَا كَلِمَاتِهِمْ أَوْ كَلِمَاتِهِمْ
 أَمْوَاتِ أَوْ قُبُورِ أَوْ نَجْمِ مَرْتَبِ هِيَ بِرِوَايَاتِ حَسَابِ وَصِرَاطِ وَجَنَّتِ وَنَارِ وَبَعْضِي كَقَوْلِهِ كَرَمِيَّتِ
 أَنْبِيَاءِ عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَقَوْلِ أَوَّلِ أَطْرَقِ هِيَ ثُمَّ قَالَ مَا الْإِسْلَامُ بَعْدَ أَنْ كُنْتُ جَمَلِ كَرَمِيَّتِ
 إِسْلَامٌ قَالَ أَنْ تَعْبُدَ اللَّهَ وَلَا تُشْرِكَ بِهِ وَتُقِيمَ الصَّلَاةَ وَتُؤَدِيَ الزَّكَاةَ الْمَفْرُوضَةَ
 وَتَصُومَ رَمَضَانَ فَرَمُودًا خَضِرَتْ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ إِسْلَامٌ أَنْتَ كَمَا عِبَادَةُ كُنِي خَدَا تَعَالَى
 رَأْسِ طَاعَتِ كُنِي أَوْ بَابِ خُضُوعِ وَنَطَقِ بِشَهَادَتَيْنِ نِزَاخِلِ هِيَ دَرِينِ وَشَرِكِيَّتِي بِلِقَاءِ اللَّهِ تَعَالَى
 كَسِي رَأْسِ هِيَ وَغَيْرِهَا وَاقَامَتِ كُنِي نَمَازِ فَرَضِ رَأْسِ كُنِي وَادَا كُنِي بَابِ آدَابِ وَشَرَاظِ أَنْ

کنی زکوة مطروحه با و روزه بیداری ماه رمضان را گفته اند که درین حدیث ذکر حج نغموده اند از جهت
 آنکه شاید در آنوقت حج فرض نشده باشد و لیکن در بعضی روایات ذکر حج نیز واقع شده و سلیمان
 نبی روایت کرده است که بعد از ذکر جمیع ذکر حج و اعتما و اغتسال از جنابت و اتمام وضو نیز کرد
 روایت این منزه بسند بشرط مسلم آمده که این مرد آمد در آخر عمر آنحضرت صلی الله علیه و آله وسلم
 دانست که در حدیث تفرقه فرمودند در ایمان و اسلام و مولف قابل است بآنکه ایمان و اسلام
 واحد است پس از ایمان درین حدیث ایمان قلبی است و از اسلام استسلام و انقیاد ظاهری است
 نه ایمان و اسلام مطلق زیرا که ایمان و اسلام مطلق متحد چنانچه از احادیث دیگر و آیات قرآنی
 میشود و الله اعلم بالصواب قال ما الاخوان گفت جبریل که چیست حسان که در قرآن کفر
 مذکور است و ثواب بر او مرتب فرموده اند قال ان تعبد الله كأنك تراه فرمود رسول خدا
 صلی الله علیه و آله وسلم احسان آنست که عبادت کنی خداست عبادت در حالی که در عبادت همچو باشی که بگوید
 می بینی او را یعنی مشایبه باشی در حال عبادت کسی که می بیند او را فان لم تکن تراه فانه یرکب
 بلکس نبوة تو باین مرتبه که بر بینی او را پس استمرار بر اخلاص در عبادت زیرا که او تعامی بیند ترا گفته اند
 که لفظ فانه یرکب در ظاهر جزا شرط نمیتواند شد زیرا که مسبب نیست از و برضی و رست که مقدر باید
 ساخت کلمه را که صحیح شود با و این ترکیب بعضی میگویند که مراد آنست فان لم تکن تراه فاعند
 و اعند بانه یرکب چنانچه گفته میشود درین ترکیب ان اگر متنی فقدا کرمک انیس که مراد آنست کمان
 تعند بانه یرکب فاعند بانه یرکب و بعضی میگویند مراد آنست که فان لم تکن تراه فلا تعقل فانه یرکب
 رویت او تعامی مستلزم است آن را که از و غفلت کرده نشود درین مجاز که ملزوم و اراده لازم است
 و حاصل مضمون او آنست که عبادت کنی الله تعالی را مثل عبادت کسی که می بیند الله تعالی را و می بیند
 او را الله تعالی که این مرتبه کمال است در رعایت آداب و حضور و خضوع و حفظ قلب و جوارح
 نمی بینی او را پس ترا می بیند یعنی رعایت آداب در صورت اول هم از جهت رویت او تعامی است که او
 می بیند ترانه از جهت رویت تست او را پس معنی در صورت ثانی هم موجود است رعایت کن او را در
 حال

که تو بدانی آنرا که اومی بیند ترا شمر قال متى الساعة بعد ان گفت جبریل که کی قائم میشود قیامت
 و قیامت را ساعت از آنجهت گویند که واقع خواهد شد در ساعت ناکهان یا از جهت سرعت حساب او
 یا از جهت آنکه تتراده تعالی بمنزله یک ساعت است قال ما المَسْئُولُ عَنْهَا بِأَعْلَمَ مِنَ السَّائِلِ فرمود
 صلی الله علیه و آله وسلم که نیست سوال کرده شده از وقت قیامت دانایتر از سائل مراد از مسؤل خود را
 فرموده اند و مراد از سائل جبریل است یعنی سائل و مسؤل در عدم علم تعیین وقت آن مساوی اند
 و در علم و قطع بوجود و محمی آن نیز مساوی اند و صَاحِبُ خَيْرِكُ عَنْ أَشْرَاطِهَا و زود است که خبر میدهد هم ترا
 از علامات آن قیامت که قبل او واقع میشوند و مقدمات اویندند آنکه مقارن و متصل او باشند
 اَشْرَاطُ بَفَتْحِ هَمْزٍ جَمْعُ شَرْطٍ بَعْرِيكُ هَيْتُ بِمَعْنَى عِلْمَاتٍ سَابِقَةٍ إِذَا وَكَلَّتِ الْأَمَّةُ رَبَّهَا وَابْنِ
 علامت آنست که وقتی که بزاید راه مالک و سید خود را کنایت از کثره اتخاذ سر اریست که مردم سر بسیار
 خواهند گرفت و اولاد از آنها خواهد شد و ولد او که از سید او است بمنزله سید است زیرا که مال
 انسان اگر خاندان با ولد میکرد یا مراد آنست که ملوک را با آن خواهند شد و آن را با آن از جمله
 آنها خواهند بود و اینها سیدان آنها خواهند شد یا کنایت از فساد احوال خلق است
 که بیع امهات اولاد بسیار خواهد شد که تبار اول ایدی آن راه پیدست پس خواهد افتاد و نخواهد داشت
 او را و بعضی گفته اند که این کنایت از کثره عقوق است باین وجه که معامله خواهد کرد و ولد با مادر خود
 مثل معامله سید با داه خود میکند در راهانه بسبب ضرب و استخدام و اطلاق کرد بران ولد رب را
 مجازا و تخصیص امه بکر از آنجهت است که او اقرب بعقوق است وَإِذَا تَطَاوَلَ رِعَاةُ الْإِبِلِ اللَّهُمَّ
 فِي الْبُنْيَانِ و دیگر علامت قیامت آنست وقتی که تغافر نمایند چو اندکان شتران که اهل اریست
 و بهم اند در بناها یعنی باطالنه بناها تغافر نمایند و دنیاها منبسط و فراخ گردد تا آنکه خانها دراز و کلان
 و لفظ بهم بضم باه موحده جمع بهم است و بهم آنرا گویند که شیشه باشد یعنی از یک مختلف درو باشد مشهور
 که سیاه یک رنگ باشد و بعضی گفته اند جمع بهم است یعنی بمنزله بهم یعنی نمیدانند هیچ چیز را و میگویند بهم
 فهو بهم ای مجهول و در بعضی روایات لفظ بهم را بجز بهم خوانده اند که صفت اهل باشد و این بهم معنی اهل

سود هست یعنی شترها سیاه که بدترین شتران می باشند و بعضی گفته اند که ادا از رعاة اهل بهم غرب اند
 زیرا که اگر عرب اهل بادیه اند و چراندند شترانند یعنی عرب مستولی میشوند بر مردم و منبسط میکردند و اینها
 و مستولی میشوند بر مردم و زیادتی میکنند در بناها و این اشاره با تساع دین اسلام است چنانچه در
 اولی هم اشاره با تساع اسلام است زیرا که چون استیلاء مسلمین بر بلاد کفر بسیار میشود و بسوی ذراری واقع
 میکردند آنجا ذراری بسیار میشود زیرا که حصول امام بدون استیلاء مسلمین غالباً نمیشود و بعضی فرموده
 که مراد انقلاب احوال است چنانچه در علامت تائیه آنست که ذیلیان و خواریان عزیز میشوند و در فقره
 اولی آنست که عزیزان و لیل و خوار میشوند و در بعضی روایات رتبه تائیه تائیه آمده ظاهر از
 جهت تعظیم لفظ رب تا تائیه زیاد شد باید دانست که لفظ اشراط جمع است و جمع تقاضا میکند
 که شش باشند و در پنجاد و علامت مذکور شد تا بر آنکه اقل جمع دو باشند و مقصود حاصل میشود
 باینها فی خمس لا یعلمها الا الله یعنی این علم وقت قیامت داخل است در پنج چیز که نمیدانند آنها را مگر
 الله تعالی و لفظ فی خمس خبر مبتدا محذوفست ای علم وقت القیامة داخل در جمله خمس شتمتک التبی صل
 الله علیه و اله و سلم ان الله عنده علم الساعة و الاخرة بعد از آن خوانند رسول خدا صلی
 علیه و اله و سلم این آیه را که مفهوم او آنست که تحقیق نزد الله تعالی است علم قیامت و علم نزول باران و آنچه
 در ارحام است و نمیدانند هیچ کس که چه خواهد کرد فردا و نمیدانند هیچ کس که در کدام زمین خواهد مرد این پنج چیز
 سوای حق تعالی هیچ کس معلوم نیست شتمتک بواپشت داد آن مرد سائل فقال ردوه و افسر
 آنحضرت صلی الله علیه و اله و سلم که باز بیارید او را فلم یروا شیئاً پس هیچ چیز را یعنی نه او را و نه اثر او را
 و شاید که حکمت در فرمودن آنکه او را باز بیارید همان بود تا بر صحابه ظاهر شود که او فرشته بود نه آدمی
فقال هذا جبریل جاء یعلم الناس دینهم گفت رسول خدا صلی الله علیه و اله و سلم که این جبریل است
 آمد تا بیا موزاند بر مردم دین آنها را یعنی قواعد دین آنها قال ابو عبد الله جعل ذلك كله من
 الایمان گفت بخاری که ابو عبد الله که می گردانید رسول خدا صلی الله علیه و اله و سلم این مذکور را هم از ایمان
 کرامی گفته این سوال و جواب صادر شده قبل از حجه الوداع قریباً باب باب است در بیان

ایمان را دین گفته اند حَدَّثَنَا أَبُو إِهْرِيمَ بْنِ حَمْرَةَ حدیث کرده است ابراہیم بن حمزہ بجا ہملہ وئی
 ابن مصعب بن عبد اسد بن الزبیر بن العوام القرشی مدنی قال حَدَّثَنَا أَبُو إِهْرِيمَ بْنِ سَعْدٍ گفت
 ابراہیم بن حمزہ کہ حدیث کرد مارا ابراہیم بن سعد بن ابراہیم بن عبد الرحمن بن عوف قرشی مدنی کہ متولد
 شد در بغداد بیت المال را و وفات یافت در بغداد عن صالح عن ابن شہاب عن عبد اللہ
 ابن عبد اللہ از صالح بن کیسان غفاری مدنی از ابن شہاب محمد بن مسلم زہری از عبید اسد بن
 ابن عقبہ بن مسور کہ آن عبید اسد یکی از فقہاء سبعمہ است کہ در مدینہ بودند از عبد اللہ بن عباس
 اخبرہ قال أَخْبَرَنِي أَبُو سَفِيَانَ کہ تحقیق عبد اسد بن عباس خبر داد آن عبید اسد را کہ گفت
 کہ خبر داد مرا ابو سفیان بن حرب بن مہملہ و فتح و کسر آمدہ است و کنیت او صحراست بن حرب
 بن امیہ قرشی ان ہر قل قال لَهُ سَأَلْتُكَ هَلْ يَزِيدُ وَنَ أَمْ يَنْقُصُونَ فَرَعَمَتْ أَنَّهُمْ
يَزِيدُونَ وَكَذَلِكَ الْإِيمَانُ حَتَّى يَتَمَّ تحقیق ہر قل گفت مرا ابو سفیان را کہ سوال کردم ترا کہ
 آیا زیادہ میشوند یا کم میشوند پیش تو کہ آنها زیادہ میشوند و ہمین طور است ایمان تا آنکہ تمام شود امر
 ایمان و درینجا لفظ فرعمت فرمود و در روایت سابق مذکرت فرمود و سَأَلْتُكَ هَلْ يَزِيدُ
أَحَدٌ سَخَطٌ لِدِينِهِ بَعْدَ أَنْ يَدْخُلَ فِيهِ فَرَعَمَتْ أَنْ لَا وَكَذَلِكَ الْإِيمَانُ حِينَ
تُخَالِطُ بَشَاشَةَ الْقُلُوبِ لَا يَسْخَطُ أَحَدٌ و سوال کردم ترا کہ آیا مرتد میشود بیچ کی از جہت
 ناخوشی کردن مردین او را بعد دخول در و پیش تو کہ مرتد میشود و ہمچنین است ایمان وقتی کہ مختلط
 میشود ایمان را التشرح دلہا یا مختلط شود التشرح و وضوح ایمان را دلہا ناخوش نمیدارد او را بیچ
 کسی درینجا لفظ لا یسخط احد زیادہ آوردند کہ در حدیث سابق بنود بیان او سابق گذشت
بَابُ فَضْلِ مَنْ اسْتَبْرَأَ لِدِينِهِ بابست در فضل کسی کہ طلب میکند یکی را از کثرت
 از جہت محافظت دین خود حَدَّثَنَا أَبُو نَعِيمٍ حدیث کرد مارا ابو نعیم بضم نون کہ نام او فضل بن
 دکین بضم دال ہملہ و فتح کاف و اسم او عمرو بن حماد قرظی طلمی است بن طلحہ بن عبید اللہ کوفی
 و ابو نعیم گفت کہ من متارک شدم توری را کہ شیخ من سفت در چہل شیخ یا پنجاہ شیخ وہر حدیث

چیزی اخذ میکرد و میگفت که مرا طاعت مکنید بر اخذ بر حدیث و با من سیزده کس عیال اند در
خانہ من یکسان ہم میرنست میگویند که او را بعد فوت در خواب دیدند و پرسیدند که چه کردی
تعالی تو بسبب آنکه اخذ میکردی بر حدیث گفت که عفو کردم الله تعالی بسبب آنکه من صاحب
عیال بودم وفات یافت در سال دو صد نوزده در کوفه قَالَ أَجَدُ تَنَازُكُوتَا كُنْتُ أَبُوعَبْدِ
كُرَيْمٍ که حدیث کرد ما را از کربان ابی زانده که نام او خالد بن میمون است همدانی کوفی است عَنْ عَامِرِ
أَزْ عَامِرِ شَعْبِي بفتح شین معجمه و کنیت او ابو عمرو بن شراحبیل همدانی کوفی است قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ
اللَّهِ ابن بشیر او گفت که شنیدم من نعمان بن بشیر یاد موده مفتوحه و کشتن معجمه
بن ثعلبه انصاری غزرجی کوفی و آن نعمان صحابی ابن الصحابی و ابن الصحابی است نام مادر او
عمرة بنت رواحه اخت عبدالمطلب رواحه است و او اول مولودی است که تولد شد در انصاف
بعد قدم شریف آنحضرت صلی الله علیه و اله وسلم روایت کرده است از آنحضرت صلی الله علیه و اله وسلم
یکصد و چهارده حدیث و در بخاری از روش حدیث است و او از آنکسانست که شنید حدیث
از آنحضرت صلی الله علیه و اله وسلم در صغری و رسانید حدیث را به مردم در حال بلوغ و عامل ساخت
او را معاویه بر حمص بعد آن بر کوفه و بعد آن عامل ساخت او را نیز در پیش فوت شد نیز در
کشت او تابع زبیر و مخالف شدند او را اهل حمص و بر او در انداز انجام او را پس رفتند قبل نمودند او را در
ریهی از زیهات حمص که نام او غیله است و این در رسال شخصت و چهار است يَقُولُ سَمِعْتُ
رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ او گفت که شنیدم من رسول خدا را صلی
علیه و اله وسلم که میفرماید الْحَلَالُ بَيْنَ بَيْنٍ وَالْحَرَامُ بَيْنَ بَيْنٍ حلال ظاهر است نظر بدلیل که دلالت میکند
بر و بلا شبهه و حرام نیز ظاهر نظر بدلیل یقینی و بینها مشبهات لَا يَعْلَمُهَا كَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ
و مشبهات تمشید یاد موده مفتوحه و در میان آن حلال و حرام چیزها است که تشبیه داده شده است
آنها را بهر یکی از حلال و حرام بَيْنَ بَيْنٍ آن چیزها خود را بحلال و حرام چنانچه لفظ مشبهات
بصیغه اسم مفعول و اسم قاعل هر دو در حدیث است یعنی لَا يَعْلَمُهَا كَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ معلوم نمیشوند که از کدام قبیل اند

و دلیل قطعی هیچ طرف در باب آنها یافته نمیشود و مشتبه است امر در آنها فَمِنْ أَتَقَى مِنَ الْمَشَبَّهَاتِ
إِسْتَبْرَأَ لِدِينِهِ وَعَرْضِهِ کسی که بپرهیز کند از مشبهات حاصل کرد یا کسی مردی و آبروی خود را
 از زوم و عصیان شرعی و لفظ لایتنه اشاره بحقوق است و لفظ عرضه اشاره بحقوق العباد است
وَمَنْ وَقَعَ فِي الْمَشَبَّهَاتِ كَرَّاحٍ حَوْلَ الْحَمِيِّ يُوشِكُ أَنْ يُوَاقِعَهُ و کسی که واقع شود
 در شبهات مثال او مثال چراند است که می چراند مواشی خود را در آن موضعی که نگاه داشته است گیاه
 آن موضع را امام برای مواشی خود و منع کرده است غیر خود را از و آن را عی قریب است که واقع شود
 در آن موضع زیرا که چون قریب آن موضع است عنقریب داخل خواهد شد در و پس کسی که واقع شود
 شبهات و آن شبهات قریب اند حرام قریب است که واقع شود انگس در حرام و لفظ جمی بگناه
 مهمله و فتح میم از اطلاق مصدر بر اسم مفعول و مراد از و موضعی است که منع کند امام گیاه آنرا از غیر خود
 و لفظ یوشک بضم یا منناه تخنیه و کسر شین معجم از افعال مقاربه بمعنی قریب است و یوشک صفت راع است
 و یا استیناف است و من وقع مبتداهت و لفظ کرّاح خبر است ای فهو کرّاح الی آخره وَأَنَّ
لِكُلِّ مَلِكٍ حِمِّيًّا وَأَنَّ حِمِّيَّ اللَّهِ فِي أَرْضِهِ مَحَارِمُهُ آگاه باش و تحقیق مهربان شاه را موضعی است
 که ممنوع اند غیر او از آن آگاه باش و تحقیق جمی است تعداد زمین او محارم او است یعنی معاصی او که حرام
 کرده است آنرا بر خلق پس در اینجا تشبیه است مکلف را بر اعمی و نفس ابواشی و شبهات را با حول الحمی
 و محارم را بحمی و وجه تشبیه حصول عقاب بعدم احترام از او است و لفظ الا بتخفیف لام حرف تشبیه است
 ابتدا کرده میشود با و کلام را و دلالت میکند بر صحت ما بعد آن و در اعاده و تکرار او دلالت است
بِعِظَمَتِ شَأْنِهِ دَخَلَ وَأَنَّ فِي الْجَسَدِ لُصْغَةً إِذَا صَلَحَ الْجَسَدُ كُلُّهُ وَإِذَا
فَسَدَتْ فَسَدَ الْجَسَدُ كُلُّهُ وَأَنَّ هِيَ الْقَلْبُ و تحقیق در جسد آدم لُصْغَةً است یعنی قطعه
 گوشت است وقتی که صالح شود آن قطعه صالح میشود آن جسد تمام و اگر فاسد شود آن قطعه فاسد
 میشود آن جسد تمام آگاه باش که آن مضعه دل است که این قلب امیر بدن است و بصلاح
 امیر صالح میشود رعیت و بفساد او فاسد میشود رعیت و قلب را قلب از انچه گویند که متقلب است

در امور و مراد با و معنی است که متعلق است با و فهم و معرفت و اختلاف است در آنکه عقل در قلب است یا در دماغ و جماعه گفته اند که در قلب است و حجت آورده اند باین حدیث و باین آیت لَمْ يَلْمِ قُلُوبَنَا وَلَا يَفْعَلُوا بها و امام ابوحنیفه رحمه الله علیه گفته که عقل در دماغ است و احتجاج کرده بآنکه چون فاسد کرد دماغ فاسد میشود عقل و لفظ صلح و فسد بفتح لام و سین و ضم آن مرویست و فتح اقصی است باین أَدَاءُ الْخُمْسِ مِنَ الْإِيمَانِ باینست در بیان آنکه اداء خمس از ایمان است لفظ خمس بضم خاء معجمه و بیستم پنجم حصه از غنیمت است حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْجَعْدِ حدیث کرد ما را علی بن جعد بفتح جیم و سکون عین این عمید الله ابوهری البغدادی الهاشمی است و کنیه او ابوالمحسن است و وفات یافت در بغداد در سال دصد و سی قال أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ عن ابی حمزة گفت علی بن جعد که خبردار ما را شعبة بن ججاج که امام مشهور است بابو البسطام و گفته است امام شافعی لَوْلَا شُعْبَةُ مَا عُرِفَ الْحَدِيثُ بِالْعِرَاقِ و سابق ذکر گذشت از ابی حمزه بجم و راه ممله و نام او نصر بصاد ممله بن عمران بن عصام بن صبیعة الضبیعی بضم ضاد معجم و فتح باء موحده که بصری است و او از تابعین است روایت دارد از ابن عباس و در محدثین هیچکس که کنیه او ابو حمزه باشد بغیر او و چون ذکر کرده شود روی ابو حمزه عن ابن عباس پس مراد همین است و وفات یافت در سال یکصد و بیست و هشت قال كُنْتُ أَقْعُدُ مَعَ ابْنِ عَبَّاسٍ يُجْلِسُنِي عَلَى سُرِيرَةٍ گفت آن ابو حمزه که بودم من که می نشستم با ابن عباس پس نشانی مرا ابن عباس بر سر سر خود باید که لفظ أَقْعُدُ اگر چه بصیغه حال یا استقبال است اما حکایت است از حال با ضیعه و بلفظ حال از جهت آن ذکر کرده شد که حاضر کرد آن حال نزد حاضرین و لفظ يُجْلِسُنِي بضم یا از اجلاس است معلوم شد که مستحب است عالم را اگر امی کردن کسی که بکبر القدر باشد و رفع مجلس او فقال أَقْعُدْ عِنْدِي حَتَّى أَجْعَلَ لَكَ مِنْهُمَا مِنْ مَالِي بگفت ابن عباس اقامت کن نزد من و متوطن شو نزد من تا آنکه بگردانم از برای تو نصیبی از مال خود میگویند که سبب این امر آن بود که او می فهمید زبان عجمی را و ترجم میکرد از برای ابن عباس مراد سائل عجمی را و بیان میکرد مراد ابن عباس را برای آن سائل و نیز میسر است کلام ابن عباس بکسی که نمیرسد با و او از ابن عباس از جهت ازدحام یا غیر آن و بعضی میگویند که سبب این ایامی

که دیده بود این عباس در عمره چنانچه تفصیل آن در کتاب الحج خواهد آمد فاقمت عند شهرت
 بالقامت کردم نزد این عباس دو ماه در مکه شتم قال ان وقد عبد القيس لما اتوا النبي
 صلى الله عليه واله وسلم قال من القوم او من الوفا قالوا ربيعة بعد ان كنت
 ابن عباس که تحقیق جماعه عبد القيس وقتی که آمدند نزد رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم فرمود رسول خدا صلی
 الله علیه و آله وسلم که کیست قوم یا کیست و قد شکره هت شعبه یا ابو جبره گفتند آن جماعه که کاریم
 ابن نزار بن معد بن عدنان و خود را ربیع گفتند از جهت آنکه عبد القیس از اولاد ربیع اند و عبد القیس نام پدر
 قبیله است و او ابن افضی همزه مفتوحه و فاء ساکنه و صاد مهمله مفتوحه این دعوی بدال مهمله مضمومه
 مهمله ساکنه و یاء نسبته این جدیده بحکم مفتوحه این اسعد بن ربیع بن نزار بن معد بن عدنان و لفظ
 و قد یعنی جماعه ایست که اختیار کرده شده اند از جهت آنکه تا پیش بروند از جهت ملاقات عظام و ذم
 و افدهت و و افده یعنی وارد است و قد علیه یعنی وارد علیه آمده است قال من جبا بالقوم اف
 بالوفد فرمود آنحضرت صلی الله علیه و آله وسلم که یافتند آمدند مکان وسیع یا سعة را و لفظ جبا منصوب است
 بفعل مضمر ای صادر فوار جبا ای مکانا وسیعا و سعة و لفظ جبا مصدر میمی است یا اسم مکان است
 غیر جزایا و لاندافی در آن حال که غیر ذلیلان باشند و غیر نارمان باشند فقالوا یا رسول الله
 اننا لا نستطيع ان نأتیک الا فی الشهر الحرام یکسند یا رسول الله مابان طاقت نداریم که بیایم
 نزار که در ماه محرم از جهت حرمت قتال در وی و مراد از شهر حرام جنس شهر حرام است که شامل باشد شهر
 اربعه را که رجب و ذوالقعدة و ذوالحجه و محرم است و بعضی لفظ الشهر الحرام را بر عهد حمل کرده اند و
 با و رجب است و ان یبئنا و بینک هذا الحی من کفار مضر و حال آنکه تحقیق در میان
 ما و در میان تو این قبیله است از کفار مضر و قبیله راحی از بنجهت گویند که بعضی حیات هستند
 و قوه می یابند بعضی بعضی و لفظ مضر غیر منصرف است از جهت علمیه و تائیدت و او بضم میم و فتح
 معجم نام پدر قبیله است و مضر بن نزار بن معد بن عدنان برادر ربیع است و او را مضر الحرام
 میگویند و برادر او را ربیع الفرس میگویند زیرا که چون قسمت میراث نمودند مضر را ذهب و فضه را سید

در ربيعة را اسپان رسيد و كفار مضر ساكن بودند در مابين ربيعة و مدینه و مساكن آنها در بحرین و غیر آن
 بود و ممكن نمیشد آنها را وصول بمدینه مگر در ماه حرام زیرا که می ترسیدند از كفار مضر و عناد بود قیام
 بین آنها و اگر می آمدند قتال واقع میشد با آنها و در ماه بهاء حرام قتال نمیکردند قمریاً یا مرفیضاً
تَخْبِرُ بِهِ مَنْ وَرَاءَهُ نَأْوُ ذَلِجٍ إِلَى الْجَنَّةِ بِمَا كُنَّا مَارًا بِمَرِيٍّ كَمَا فَاصِلٌ بَشَدْرٍ حَقٍّ وَبِاطِلٍ يَأْتِي
مَفْصُولٍ ظَاهِرٍ كَشَبَهَةٍ تَمَانِدُ رُؤْيَى خَيْرٌ بِهَيْمٍ بَأَوِ كَسَانِي رَاكِمٍ هَسْتَدْرِيسٍ بِأَدْرَامَا وَدَاخِلِ شَتْوِيمِ
 عمل در جنة و سألوه عن الأشرية و سوال کردند آنحضرت راصح الله عليه و آله وسلم از ظروف
 اثر به فَأَمْرُهُمْ بِأَرْبَعٍ وَنَهَاهُمْ عَنْ أَرْبَعٍ بِمَكْرِ دَأَانِ قَوْمٍ رَابِعًا حَيْزِرٍ وَنَهَى كَرْدَ آهِنَارٍ أَرْبَعًا
 بَعْضًا أَمْرُهُمْ بِالْإِيمَانِ بِاللَّهِ وَحَدُّهُ أَمْرٌ كَرْدَ آهِنَارٍ بِأَيَّامٍ آوَرُونَ وَكَرْوَيْدِينَ بَعْدَ اتِّعَادِ رَانَ طَالِ
 كَمَا يَكُنْ هَسْتِ أَوْ تَعَا قَالَ أَلْتَدْرُونَ مَا الْإِيمَانُ بِاللَّهِ وَحَدُّهُ قَالَ لَوْ أَنَّ اللَّهَ وَدَسُّوْهُ أَعْلَمُ
 كَفْتِ رَسُولِ خَدَا صِلَى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ أَيَّامِيَا نِيدُ كَمَا حَيْسِتِ أَيَّامٍ بَعْدَ اتِّعَادِ تَهَا كَفْتِنْدُ كَمَا خَدَا
 وَرَسُولُ أُوْرَانَا هَسْتِ قَالَ شَهَادَةُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ وَاقَامَ بِالصَّلَاةِ
 وَآتَى الزَّكَاةَ وَصِيَامَ رَمَضَانَ وَإِنْ تَعْطَوْا مِنَ الْمَغْنَمِ الْخُمْسَ كَفْتِ رَسُولِ خَدَا
 صِلَى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ كَمَا أَيَّامِ شَهَادَةِ أَنْ هَسْتِ كَمَا نَيْسْتِ بَعْجٍ مَعْجُورٍ بِحَقِّ مَكْرَ اتِّعَادِ وَتَحْقِيقِ مُحَمَّدٍ رَسُولِ
 خَدَا هَسْتِ وَاقَامَتِ نَمَازُ وَرَادَن زَكَاةً وَرُوزَ مَاءِ رَمَضَانَ وَآيَنِكُمْ بِدَهِيْدَا زَغْنِيْمَتِ نَيْجِ حَصَّةِ رَا
 بِمَصَارِفِ خُمْسِهِ وَكَفْتِبَهُ أَنْدُ عَلَمَا كَمَا دَرِيْنِ حَدِيْثِ نَيْجِ حَيْزِرٍ كَمَا رَشْدُ بَدُوْرٍ أَنْدُ كَمَا أَوَّلِ فَرْمُودِهِ بُوْدُنْدُ كَمَا أَرْبَعِ
 بَارِبِ رُؤْيَى كَرْدِهِ أَنْدُ بَانِكُمْ بَعْدَ اْمُرْ كَرْدَنِ بَعْجَا رُحِيْرِيْنِ نَيْجِ رَاهِمِ ذِكْرِ فَرْمُودِنْدُ زِيْرَا كَمَا آهِنَا نَزْدِيْكَ بُوْدُنْدُ
 مَضْرُوبِ جِهَادِ وَاقَعِ مَيْشِدِ آهِنَا رَا بِالسِّ خُمْسِ نَيْزِ آهِنَا رَا اَزْ ضَرْوِيَا تِ بُوْدُوْ وَبَعْضِي فَرْمُودِهِ أَنْدُ كَمَا چُوْنِ آهِنَا
 مُسْلِمَانِ بُوْدُنْدُ چِنَا نَيْجِهِ اَزِيْنِ عِبَا رَةَ مَعْلُومِ مَيْشُودُ كَمَا بَيْتِنَا وَبَيْنَكُنَا أَنْدُ كَمَا مِنْ كَفَارِ مَضْرُوبِ ذِكْرِ شَهَادَةِ
 حَقِّ آهِنَا مَحْضِ اَزْ بَرَايِ تَبْرِكِ هَسْتِ وَبَعْجَا رُحِيْرِيْنِ كَمَا مَوْرُشْدَتِ آهِنَا بَانَ سَوَايِ شَهَادَةِ أَنْدُ وَنَهَاهُمْ
 عَنْ أَرْبَعٍ وَنَهَى فَرْمُودِ آنحضرت صلی الله علیه و آله وسلم آهِنَا رَا اَزْ بَعْجَا رُحِيْرِيْنِ عَنِ الْخُمْسِ اَزْ خْتَمِ بَفْتِ
 حَادِ مَهْمَلِهِ وَنَوْنِ سَاكِنِهِ وَتَاءِ مَشْنَاةِ فَوْقَانِيهِ كُوْزِهِ سَبْرُ كَمَا دَرُوْ اَنْتَبَا زَغْمِ مِيْكَرْدِنْدُ وَا رَا آهِنَا خَرْمِيْ آوَرْدِنْدُ

از مرد طائف و آن کوز را ساخته میزند از کل و جرم و موی و عن الذبابة و از کدوی خشک
 که درون زخم می نهاند و لفظ را با بضم دال مهمله و تشدید با موصه و مد کدوی خشک که طرف ساخته
 برای چیزی و التفتیر و نقیر یعنی شاخ درخت که خالی کرده میشود در میان او و طرف ساخته
 میشود او را و ابتزاز خرمی نمودند در رو و المزقت و آوندی که او را مطلقا کرده شده باشد برفت
 و بما قال المقتیر و بسا که گفت راوی لفظ مقیر بقیاف و بیا، مثناة تخنیه منسوخه مفتوحه
 آنکه مطلقا کرده شده باشد بقا ریا قیر که گیاه بی است وقتی که خشک میشود سوخته میشود او را و طلا
 میشود با و کشتیها را و غیر آن را چنانچه مطلقا کرده میشود برفت و گفته اند که هی ازین او عیه از جهت آن
 بود که ابتزاز در آن برعت با سکار میرسانید پس باشد که بنوشد از و کسی که نداند آن اسکار را بعد
 آن منسوخ شد آن ہی بقول آنحضرت صلی الله علیه و آله وسلم که فرمود کنت هیتکم عن الایبتزاز فی الایبتزاز
 فانتبذوا فی کل وعاء ولا تشرّبوا منکر او نرد امام مالک و احمد بن حنبل تحریم باقی است **باب**
ما جاء من الأعمال بالنية والحسبة باب در بیان چیزی که آمده است که تحقیق اعمال یعنی
 ثواب اعمال به نیت است و با خلاص است لفظ حسبه بکار مهمله و سکون سین مهمله بمعنی احتساب
 یعنی خلاص و طلب ثواب است و لی کل امری ما نوی و در هر دو راه است چیزی که نیت کند
 فدخل فیہ الایمان والوضوء و کذا الصلوة والزکوة والحج والصوم والاحکام
 داخل شد در کلام متقدم ایمان که عبارة از تلفظ بشهادتین است زیرا که شهادتین اگر بی خلاص
 قلب باشد فائده نمیدهد ثواب را و اما در تصدیق قلبی حاجت نیت نیست و همچنین وضو هم
 ثواب ندارد بدون نیت و همچنین نماز که صحیح نیست بی نیت بالاتفاق و همچنین زکوة و حج و صوم
 نیت صحیح نمیشود و مرتب نمیشود ثواب بر آنها و همچنین جمیع احکام از مناکحات و معاملات و غیره
 نیت که اگر با قصد سبقت کند لسان یکی ازین امور لغو میشود اما تصدیق کرده نمیشود او را مگر بقرینه
 و قال الله تعالی قل کل عمل علی شاکلته ای علی نیتیه و گفته است استعا بموای محمد که هر یک
 عمل میکند بر نیت خود فقال النبی صلی الله تعالی علیه و آله وسلم و لکن جهاد و نیتیه

و فرمود رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم که نیست بجز بعد فتح لکن جهاد کفار و نیت عمل صالح است
 و فرمود این حدیث را بوز فتح مکة و نفقة الرجل علی اهله یحتسبها صدقة و نفقة ^{دارد}
 مرد بر اهل خود در آن حال که طلب میکند آن نفقه ثواب و مرضی حق را پس انفاق از برای آنکس مثل
 صدقه است در ثواب حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُسْلِمَةَ حدیث کرد ما را عبد الله بن مسلمة ^{نفق}
 میم و لام قال أخبرنا مالك كفتم خبر دارا امام مالک عن یحیی بن سعید الانصاری
 از یحیی بن سعید انصاری عن محمد بن ابراهیم از محمد بن ابراهیم بن حارث بن یحیی عن
عَلْقَمَةَ بْنِ وَقَاصٍ از علقمة بن وقاص یثی صحابی عن عمر بن الخطاب ^{پیچید}
 رضی الله عنه ان رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم قال الاعمال بالنية
 که تحقیق رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم فرمود که ثواب اعمال نیت است و لکل امری ما
 نوى فمن كانت هجرته الى الله ورسوله فهِجْرَتُهُ الى الله ورسوله و مر مرد را
 هر چیزی که نیت کند کسی که بجز او کائن است بسوی خداست و رسول او از روی نیت و اعتقاد
 بجز او کائن است بسوی خدا و رسول او و عند الله و من كانت هجرته الى الدنيا يصيبها
 او امر او يتزوجها فهِجْرَتُهُ الى ما هاجر اليه و کسی که باشد بجز او بسوی دنیا که برسد
 آنکس دنیا را یا بسوی زنی که نکاح کند آنرا بجز او کائن است بسوی کسی که بجز او کرده است بسوی
 او حَدَّثَنَا حجاج بن منهال حدیث کرد ما را حجاج بن منهال بکبر میم حدیث ثقه است قال
حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قال أخبرنا عدي بن ثابت كفتم شعبة بن حجاج که خبر دارا را عدی بن ^{ثابت}
 که صدوق است و امام بود در مسجد شیوه در کوفه و قاضی آنها بود قال سمعت عبد الله بن
يزيد گفت شنیدم من عبد الله بن یزید بن حسین انصاری خطمی را که او صحابی صغیر است عن
 ابي مسعود از ابی مسعود که نام او عقبه نفتح عین مملک بن عمرو بن ثعلبه است صحابی انصاری
 خزرجی بدری است وفات یافت در کوفه یا مدینه و او حاضر شد در عقبه با هفتاد کس و او ^{صغیر}
 بود عن النبي صلی الله علیه و آله وسلم قال إذا انفق الرجل علی اهله یحتسبها

برفق و ترک خروج بر آنها و نماز خواندن با آنها و اداء صدقات بسوی آنها و این بر قول مشهور است
 که مراد از آن مسلمانان اصحاب حکومت از خلفا و ائمه امرا در کرده اند و بعضی گفته اند که مراد از آن مسلمانان
 دین اند و نصیحه آنها قبول اقوال آنها و تقلید آنها در احکام است و اما نصیحه عوام مسلمانان ارشاد آنها
 برای مصالح دین و دنیا آنها است و رفع اذی از آنها و شفقت بر آنها و دوست داشتن برای آنها
 آنچه دوست میدارد برای خود و در روایت امام مسلم زیاده آورده است این لفظ را و کتاب الله
 یعنی نصیحه برای کتاب خدا و آن بتعلم و تعلیم و اقامه حروف او در تلاوة و تحریر آن در کتابت و فهم
 معانی آن و عمل بدان است گفته اند نیست هیچ کلمه در کلام عرب جامع تر مر معانی گفته را از خبر دنیا و
 از کلمه نصیحه که مشتمل است بر معنی که جامع خبر دنیا و آخره است و قوله تعالی اذ انصحو الله و رسوله
 و قول است و قی که نصیحه کنند از برای خدا و رسول خدا یعنی خالص شوند از برای خدا و رسول او بايمان
 و طاعت در سر و عنایت حدیث شامسدد قال حدیثنا یحیی عن اسماعیل حدیث کرد ما را
 این مره گفت حدیث کرد ما را یحیی بن سعید القطان البصری و او تمسید کرد برای اهل عراق رسم حدیث
 از اسماعیل بن ابی خالد بجلی کوفی تابعی و او را میزان الحدیث میگفتند قال حدیثی قیس بن
 ابی حازم گفت اسماعیل که حدیث کرد ما را قیس بن ابی حازم بجاه جمله و زای معجم کتبه او ابو عبد الله است
 بجلی است بفتح باء موحده و جیم منسوب بسوی بجلیه بنت صعوب و او کوفی تابعی بزرگ است دریافته
 بود زمان جاهلیت را و زمان سعادت نشان بنوی راضی اصله علیه و اله و سلم بجهت بیعت او صلی الله علیه
 و اله و سلم پیوست یافت رسول خدا صلی الله علیه و اله و او هنوز در راه بود و او روایت کرده است
 حدیث را از عیبه بن مبره رضی الله تعالی عنهم وفات یافت در سال نود و هشت و پیر او ابی حازم
 صحابی است عن جریر بن عبد الله از جریر بفتح جیم بن عبد الله بن جابر و کتبه او ابو عبد الله است
 بجلی است یعنی منسوب بسوی بجلیه بنت صعوب بن سعد است صحابی است روایت کرده است
 از رسول خدا صلی الله علیه و اله و سلم حدیث و بخاری از و نه حدیث ذکر کرده است ثرویل کرد
 کوفه بعد آن بر آمد از و بسوی قرقیا و وفات یافت در و در سال پنجاه و یک و این هر سه کتب صحیحین

و کتبه ایها ابو عبد است و اسلام جبر در رسال وفات آنحضرت بود صلی الله علیه و آله و سلم و بود عمر او ^{رضی الله عنه}
 که میگفت که جبر یوسف است درین امة باعتبار حسن صورة قال یا یعت رسول الله صلی الله
 علیه و آله و سلم علی اقام الصلوة و ایتاء الزکوة و النصح لکل مسلم گفت جبر بیعت
 کردم رسول خدا را صلی الله علیه و آله و سلم براقامة نماز و دادن زکوة و نصیحه یعنی خیر خواهی برای هر مسلمان
 و میگویند که اگر بداند که قبول کرده میشود نصیحه او پس از آن لازم است و اگر در صورت اظهار میترسد
 بجان است ترک آن میگویند که جبر امر در موی خود را که خرید نماید برای او پس را پس خرید از برای
 او پس بصد در هم داد صاحب فرس بجهت نقدش جبر میگفت که فرس تو بهتر است و او قیمت
 در هم دارد پس او را هتصد در هم و گفت که من بیعت کردم رسول خدا را صلی الله علیه و آله و سلم پس
 از برای هر مسلمان یعنی خیر خواهی هر مسلم حد ثنا ابو النعمان حدیث کرد ما را ابو النعمان که نام او محمد بن ^{الفضل}
 سدوسی بصری است معروف بعارم بعین مهله و راه مهله و سدوسی یعنی منسوب بسوی سدوسی
 ابن شیبان است قال حد ثنا ابو عوانة گفت که حدیث کرد ما را ابو عوانة بفتح عین مهله و نون ^{که نام او}
 وضاح واسطی است عن زیاد بن علاقة از زیاد بن علاقة بگزاد معجمه و بیاة مشاة تخنیه و بکبر ^{مهله}
 بن مالک ثعلبی بیاة مشاة کوفی است و کتبه ابو مالک است قال سمعت جری بن عبد الله او گفت که
 شنیدم من جبر بن عبد الله بجلی احمسی صحابی مشهور بقول که میگفت آن جبر بن یوم مات المغيرة
 ابن شعبه روزی که فوت شد مغیره بن شعبه در سال پنجاه از هجرة و آن مغیره والی بود بر کوفه از طرف
 معاویه و از جبر طلب کرده بود که بعد موت من برای من استغفار خواهد کرد قام فحمد الله و اتى عليه
 ایستاد جبر پیش گفت خدا سزا را و ثنا گفت بر الله تعالی بحال و قال علیکم باتقاء الله و حذره
 لا شریک له و گفت لازم بگیر بقوی کردن از برای خدا سزا تنها که شریک نیست او را و الو قار
 و الشکینة و لازم گیرد و قار و سکینه یعنی آرام لفظ و قار بفتح و او علم است و سکینه بفتح سین آرام
 حتی یاتیکم امیر فائما یاتیکم الان تا آنکه بیاید شمارا امیر دیگر بدل امیر متوفی که مغیره است پس
 جز این نیست که می آید شمارا امیر الحال یعنی عنقریب میگویند آن امیر دیگر همان جبر بود که ضلیفه ساخته بود

اورا مغیره و بعضی گفته اند که بر مغیره بود که نام او عروه بن مغیره بود و این بر تقدیری است که مراد از الان
 بالفعل باشد و اگر مراد از مدت قریبه باشد پیش از خواهد بود زیرا که والی کرد او را معاویه بعد موت
 مغیره و مغیره بضم میم و کسر آن بن شعبه ثقفی کوفی است اسلام آورد در رسال خندق و روایت کرده است
 از آنحضرت صلی الله علیه و اله وسلم صد حدیث و سی و شش و بخاری از زوده حدیث روایت کرده وفات
 یافت در سال نجاه در کوفه در طاعون گفته اند که در ادب با نقاشان راه بمصلح دین است و در امر بوقا
 و سینه اشاره بمصلح دنیا است و امر بوقار و سینه بجهت آن فرمود که غالباً وفات ایران مودی
 میشود و بفتنه و اضطراب در مردم و واقع میشود هرج و مرج ثُمَّ قَالَ اسْتَغْفِرُوا لَأَن مِّنْكُمْ
فَانَّهُ كَانَ يُحِبُّ الْعَفْوَ بعد از آن گفت جریر که طلب عفو کنید از خدا تعالی برای امیر خود که وفات یافت
 یعنی مغیره زیرا که آن مغیره بود که دوست میداشت عفو را از زنوب مردم و جز از جنس عمل اولی است
ثُمَّ قَالَ أَمَا بَعْدُ فَإِنَّ آيَاتِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ قُلْتُ أَبَا يَعْكَبَ عَلَى
الْإِسْلَامِ بعد آن گفت جریر که من آدم رسول خدا را صلی الله علیه و اله وسلم گفتم که بیعت کنم ترا بر اسلام
فَشَرَطَ عَلَيَّ بِشَرْطِ كَرِّ بَرِّ مَنِ اسْلَامٍ رَّأَوِ النَّصِيحَ لِكُلِّ مُسْلِمٍ وَنَصِيحَةَ وَخَيْرِ فَوَافِي بَرِّ مَسْلَمَانَ وَنَفْظَ
وَالنَّصِيحَ مَجْرُورٌ هِيَ مَعْطُوفٌ بِرِ اسْلَامٍ وَمِثْلُ آيَاتِ رَاعِطُفٍ تَلْفِينِي مِيكُونِي بَعْنِي تَلْفِينِ كَرْدَاوَرَا آنحضرت صلی
عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ كَمَعْطُفٍ كَنْدَلْفِظَ وَالنَّصِيحَ رَابِعًا بِرِ اسْلَامٍ جَمَاعِيَّةً فِي قُرْآنٍ هِيَ آيَاتِي جَاعِلِكُ لِلنَّاسِ إِيْمَانًا قَالُوا مَنِ ذَرِيَّتِي
وَرِ بَعْضِي نَسَخَ لَفْظَ وَالنَّصِيحَ مَنصُوبِيَّتِ مَعْطُوفٌ هِيَ بِرِ مَقْدَرِ كَمَعْطُفٍ اسْلَامٍ هِيَ بِأَجْرٍ وَرِ هِيَ بِأَجْرٍ
أَنَّكَ مَعْطُوفِيَّتِ بِرِ لَفْظِ اسْلَامٍ كَمَذْكَورِ هِيَ بِأَقْبَلِ دَرِ بَيْنِ عِبَارَةِ كَمَأَبَا يَعْكَبَ عَلَى الْإِسْلَامِ بَاشَدَ لَفْظًا عَلَى
بَشَدِيدِ بَاشَدَ قَبَا بَعْنَتُهُ عَلَى هَذَا وَدَبَّ هَذَا الْمَسْجِدِ بِبَعْنَتِ كَرْدَمِ آنحضرت را صلی الله علیه و اله
وَسَلَّمَ بِرِ مَذْكَورِ كَمِ اسْلَامٍ وَنَصِيحَ هِيَ قَسْمٌ هِيَ بِرِ بِرِ رَايِنِ مَسْجِدِ كَمِ مَسْجِدِ كَوْفِهِ هِيَ وَذَكَرَ مَسْجِدَ رِجْمَتِ
تَنْبِيهِ بِرِ شَرْفِ مَكَانِ قَسْمٌ هِيَ تَا اقْرَبِ بِقَبُولِ بَاشَدِ آيَاتِي لِنَا صِيحٌ لَكُمْ تَحْقِيقٌ مِّنْ نَّاصِحٍ هَسْتُمْ مِّنْ تَمَارَاتِنَا
اسْتَغْفِرُ وَنَزَلَ بَعْدَ اِزَانِ طَلَبِ مَغْفِرَةٍ كَرْدَاوَرَا مَعْدُوعًا وَفَرُودًا مِّنْ مِّنْ وَنَشْتِ اِزْ قِيَامِ تَامَمِ شَدِّ كِتَابِ
وَالْحَمْدُ لِلدَّرْبِ الْعَالَمِينَ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى سَيِّدِ الْاَوْلِيَيْنِ وَالاْخَرِينَ مُحَمَّدٍ وَآلِهِ وَاصْحَابِهِ وَاتِّبَاعِهِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ كِتَابُ الْعِلْمِ بَابُ فَضْلِ الْعِلْمِ

کتاب علم هست بابت در فضیله علم و قول الله تعالی يَرْفَعُ الَّذِي اٰمَنَّا مِنْكُمْ وَالَّذِيْنَ
 اٰتَوْا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ وَاللّٰهُ يَمَّا تَعْمَلُوْنَ خَيْرٌ عِنِّيْ بِاَبْتِ دَرِيَّانِ قَوْلِ اَسَدِ تَعَالَى كَرَّمَ بَلَدٌ
 اَسَدِ تَعَالَى اَنْكَسَانَ رَاكِهِ اِيْمَانٍ اَوْرَدَهُ اَنْدَا زَشْمَاوَا اَنْكَسَانَ رَاكِهِ دَاوَدَهُ شَدَّهُ هَسْتِ اَهْمَا رَا عِلْمِ دَرَجَاتٍ عِنِّي
 بَلَدٌ كَرَدَهُ هَسْتِ دَرِ دَرَجَاتٍ وَ لَفْظِ دَرَجَاتٍ مَمْنُوسَةٌ بِنَابِرِ اَنْكِهِ مَفْعُولٌ يَرْفَعُ هَسْتِ وَ مَرَادُ اَزْ رَفْعِ
 دَرَجَاتٍ فَضْلٍ وَ كَرَّةٌ ثَوَابٌ هَسْتِ وَقَوْلُهُ تَعَالَى قُلْ زِدْنِيْ عِلْمًا وَ بَابُ هَسْتِ دَرِ قَوْلِ اَسَدِ تَعَالَى
 كَرَّمَ بَلَدٌ اِيْ مُحَمَّدٌ كَرَّمَ اِيْ يَرْوَرْدُ كَرَّ زِيَادَةً كُنْ مَرَا عِلْمٍ اِيْ يَطْلُبُ زِيَادَتِيْ عِلْمٍ دَلَالَةٌ مِيْكَنْدُ بِرِ فَضْلِ عِلْمٍ بَايْدُ اَسْتِ
 كَرَّمَ اِمَامِ نَجَّارِيْ ذَكَرَ اَيَّاتِ رَاكِهِ دَاخِلِ اَنْدَرِ تَرْجَمَةُ بَابِ وَ ذَكَرَ كَرَّمَ دَرِ بِيْجِ حَدِيثِ رَاكِهِ دَاوَالِ بَا شَدَّ بَرِيْ تَرْجَمِ
 جَنَابِ عَاوَدَتِ اَو هَسْتِ دَرِ اَبْوَابِ دِيْكَرِ اَيَّاتِ رَا دَرِ تَرْجَمَةُ ذَكَرَ مِيْكَنْدُ وَ بَعْدَ اَنْ اَحَادِيثِ اَزْ اَنْ قَبِيْلِ ذَكَرَ
 مِيْكَنْدُ اِيْ كَقِسْتِ اَنْدُ كَرَّمَ اِمَامِ نَجَّارِيْ ذَكَرَ اَبْوَابِ وَ تَرَا جَمِ اَنْ اَوَّلِ كَرَدَهُ بُو دَرِ بَعْدَ اَنْ بَتَدْرِجِ اَحَادِيثِ مَنَابِيْهٍ
 رَا لَاحِقٌ مِيْكَرُ دَاوَالِ اِيْ تَفَاقٍ بِيْغَنَادِ اَنْكِهِ لَاحِقٌ كَرْدَانْدُ بَايْنِ بَابِ حَدِيثِيْ رَا وَايَا اَنْكِهِ تَابِتِ نَشْدُ نَبْرُ اَوْدُ
 مَنَابِيْهٍ اِيْ بَابِ كَرَّمَ بِرِ قَرَطِ اَو بَا شَدَّ وَايْجِ بَعْدَ اَزْ اِيْ بَابِ فَضْلِ الْعِلْمِ مِيْكَوِيْدُ وَا حَادِيثِ دَرِ اَوْدُ
 مِيْكَنْدُ مَرَادُ اَنْ فَضْلِ زِيَادَتِيْ دَرِ عِلْمِ هَسْتِ وَ مَرَادُ بَايْنِ فَضْلِ كَرَّمَ كَرَّمَ هَسْتِ دَرِ بِيْجَا كَرَّةٌ ثَوَابٌ هَسْتِ اِيْ
 بَابِ اَلْتَفَاهِيْهِ اَيَّاتِ نَمُو دَرِ اِيْ كَرَّمَ يَافَنَةُ نَشْدُ دَرِ اِيْ بَابِ حَدِيثِيْ بِرِ شَرَطِ اَو بَابِ مَنْ
 سَأَلَ عِلْمًا وَ هُوَ مُشْتَغَلٌ فِيْ حَدِيثٍ هَسْتِ دَرِ بِيَّانِ كَرَّمَ اَيْ سَوَالِ كَرَدَهُ شُو دَرِ اَو رَا عِلْمِ اَوَّلِ
 اَنْكِهِ مُشْتَغَلٌ بَا شَدَّ دَرِ حَدِيثِ خُودِ فَاتَمَّ اَلْحَدِيثُ ثُمَّ اَجَابَ السَّائِلَ بِكَمَالِ كَرَّمَ حَدِيثِ خُودِ
 بَعْدَ اَنْ جَوَابِ بَدِ سَائِلِ رَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سِيْنَانَ حَدِيثِ كَرْدَانَا رَا مُحَمَّدُ بْنُ سِنَانَ كَرَّمَ اِيْ
 وَ بَنُو بَايْنِ كَنِيَّةٌ اَو اَبُو بَكْرٍ بَا بِلِيْ بَعْرِيْ هَسْتِ رُوَايَتِ كَرَدَهُ هَسْتِ اَزْ وَ نَجَّارِيْ وَ اَبُو دَاوُدِ وَ تَرْمِذِيْ وَ اِيْ بَا جَمِ
 قَالَ حَدَّثَنَا فُلَيْحٌ كَقِسْتِ حَدِيثِ كَرْدَانَا اِيْجِ بَعْرِيْ فَا وَ فَتْحِ لَامِ وَ سَكُونِ مَنَابِيْهِ وَ حَتْمِيَّةٌ وَ بَعْدَ مَهَلِ لَقْبِ هَسْتِ
 وَ نَامِ اَو عِبْدِ الْمَلِكِ وَ كَنِيَّةٌ اَو اَبُو يَحْيَى هَسْتِ بِنِ سِيْلِمَانَ بِنِ اَبُو الْمَغِيْرَةِ خَزَاعِيْ مَدَنِيْ هَسْتِ رُوَايَتِ
 اَزْ وَ نَجَّارِيْ وَ مُسْلِمِ وَ اَبُو دَاوُدِ وَ تَرْمِذِيْ وَ اَبُو حَاتِمِ وَ اِيْ بَا مَعِيْنِ كَقِسْتِ كَرَّمَ اَو قُوِيْ نِيْسْتِ وَ اِيْ بَا عَدِيْ كَقِسْتِ

که باک نیست بروایت کردن از و اما بخاری اعتماد کرده است بروح جاد تحویل است از اسناد
بسوی اسناد دیگر و یا از حیل و است بین الاسنادین و قاری چون بر سهوا و تلفظ نماید بلفظ
و بعضی میگویند که نزد رسیدن با و تلفظ نکند هیچ چیز و بعضی میگویند که این رمز است بسوی قول
الحديث و اهل مغرب چون میرسند باین لفظ الحديث میگویند و بعضی میگویند که در باره و صحیح است
تا تو هم نشود که ساقط شده است متن اسناد اولی و حَدَّثَنِي اَبُو اَهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ وَ هُوَ
كَرْدَمَارِ اَبِ اَبِ اَهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ بْنِ عَبْدِ بَدْرِ بْنِ الْمُنْذِرِ بْنِ الْمُغِيرَةِ الْخَزَاعِي الْقُرَشِيِّ الْمَدَنِيِّ وَ كَتَبْتُهُ اَوْ اَبُو اسْحَابِ
قَالَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فُلَيْحٍ كَقَوْلِكَ اَوْ كَقَوْلِكَ اَوْ كَقَوْلِكَ اَوْ كَقَوْلِكَ اَوْ كَقَوْلِكَ اَوْ كَقَوْلِكَ اَوْ كَقَوْلِكَ
حَدَّثَنَا اَبُو اَبِ اَهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ كَقَوْلِكَ اَوْ كَقَوْلِكَ اَوْ كَقَوْلِكَ اَوْ كَقَوْلِكَ اَوْ كَقَوْلِكَ اَوْ كَقَوْلِكَ
که حدیث کرد مارا هلال بن علی که مشهور است بهلال بن ابی میمون بن ابی اسامه فهری قرشی مدنی وفات
او در آخر خلافت هشام بن عبدالملک بود عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَّارٍ از عطاء بن یسار مدنی که متوفی
ام المومنین است و او و اعظ بود عَنْ اَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ اَنْ اَبِي هُرَيْرَةَ كَقَوْلِكَ اَوْ كَقَوْلِكَ اَوْ كَقَوْلِكَ اَوْ كَقَوْلِكَ
ابی هریره و پدر او قریب بسوی قول و او را که بود کتیب کرده شد بسبب او باین کتیب و روایت کرده
از آنحضرت صلی الله علیه و اله و سلم بنجمن از حدیث و سه صد و هفتاد و چهار حدیث و بخاری از و چهار
و هژده حدیث ذکر کرده و روایت کرده از و هشتاد و کس و او در هر روز از او کرده هزار حدیث
والی کرده شد او را بر اماره مدینه چند مرتبه و وفات یافت در سال پنجاه و هفت و مدفون گشت
در بقیع و سابق حال او مذکور شد و نام او بر قول مشهور عبدالرحمن بن صخر است بَيْنَمَا اَلنَّبِيُّ صَلَّى
اَللّٰهُ عَلَيْهِ وَ اَلِهٖ وَسَلَّمَ فِي مَجْلِسٍ يُحَدِّثُ الْقَوْمَ دَرِ اَشْءَا اَوْ قَاتِي كَقَوْلِكَ اَوْ كَقَوْلِكَ اَوْ كَقَوْلِكَ اَوْ كَقَوْلِكَ
در مجلس سخن میکردند قوم را با پیداست که لفظ اینها در اصل این بود و لفظ ما بر و زیاده کردند از جهت قطع او
از اضافه و مضاف الیه او را محذوف ساختند که در اصل این اوقات بود و او طرف زمان است
بمعنی مفاجاة و افسح در جواب او آشت که باز دادند باشد و عاقل در جواب است وقتی که مجرمانه
کلمه مفاجاة باشد و الا معنی مفاجاة عامل می باشد و معنی حدیث آنست که جاد اعرابی وقت حدیث

رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم جاده اعرابی آمد آنحضرت را صلی الله علیه وآله وسلم شخصی صحابی لفظ اعراب
بفتح همزه یعنی منسوب بسوی اعراب و اعراب ساکنان صحرا را گویند و واحد نیست و در این لفظ آورد
و جمع عرب و چون واحد مذکور گنند باین نسبت لفظ اعرابی میگویند فقال متى الساعة بفتح

آن اعرابی کی است و کرام وقت است قیامت مضی رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم
و مسلم یحدثت پیش رفت رسول خدا صلی الله علیه وآله وسلم که حدیث میکرد قوم را بحدیث خود که ساداتی

بود فقال بعض القوم سمع ما قال فکرمه ما قال بفتح بعضی قوم گوشتند آنحضرت صلی الله علیه
وآله وسلم چیزی را که گفته است اعرابی پیشش نگر چیزی را که گفت آن اعرابی و لهذا جواب نداد

و قال بعضهم بل لم یسمع و گنند بعضی قوم که بلکه شنیده است قول او را حتی اذا قضی حدیثه
فقال ان اراء السائل عن الساعة تا آنکه وقتی که تمام کرد آنحضرت صلی الله علیه وآله وسلم سخن خود را گفت

که گویا است سوال کننده از قیامت و در بعضی نسخی لفظ اراه آمده است بضم همزه بمعنی اطن و این کلام
راویست میگوید که گمان میکنم آنکه گفت آنحضرت صلی الله علیه وآله وسلم که گویا است سائل از قیامت فقال

ها انا یا رسول الله گفت آنکس که منم سائل یا رسول الله فقال فاذا اضیتعت لآمانه فانتظر
الساعة بفتح آنحضرت صلی الله علیه وآله وسلم پیشش که تفصیح کرده شود امانت را بمنتظر باش قیامت

حال کیف اضاعتها گفت آن سائل که چگونه است ضایع کردن آن امانت فقال اذا اوتیتها الامر
الی غیر اهلها فانتظر الساعه بفتح آنحضرت صلی الله علیه وآله وسلم وقتی که سپرده شود امر دین را که شل

قضا و خلافت و اقامت بسوی غیر اهل او پیش منتظر شو قیامت را و لفظ و بنده بضم واو و تشدید سین
ماخوذ است از و سدت الشی اذا جعلته تحت راسه و در اینجا تفویض امر است باب

صوته بالعلم باب است در بیان کسی که بمنزله کند او از خود را بعلم یعنی بکلام که دلالت دارد بر علم حدیثاً
ابو النعمان عارم بن الفضل حدیث کرده را ابو نعمان که نام او محمد بن فضل سدوسی است و معروف

بلسان او که عارم است و عارم بمعنی غریب یعنی مبالغه در دین و علم است و عارم بمعنی شریب منفسد نیز آمده
آن معنی در اینجا را نیست زیرا که او محدث و بزرگ بود فقال حدیثاً ابو نعمان بفتح آنکه گفت ابو نعمان که حدیثاً

مارا بر خوانه بفتح عین ممله نام او و ضاح بن عبدالمیشکی مولی نیریدین عطاء واسطی است و او از سبکی
 جرجان بود عن ابی بشر از ابی بشیر بکر موعده و سکون شین معجم نام او جعفر بن ابی ایاس شیکری بن
 ابی وحشیه واسطی است ثقه است عن یوسف بن مَاهِکَ از یوسف بن مَاهِکَ بن بزرجمهر
 باو کمر و نبراه معجم او فارسی ملی است اصل از فرس است نزول کرد در مکه و لفظ ماکر فارسی است مصنف
 ماه است چنانچه در عربی قریب باید گفت عن عبد الله بن عمر از عبد الله بن عمرو بن العاص که قریب است
 صحابی بزرگ است اسلام آورد پیش از پدر خود و بود در میان او و پدر او درستی تفاوت دو از ده سال
 وفات یافت در مکه یا در طائف یا در معدر شصت و سه قال یحیی بن عمار عن ابی نعیم عن ابی نعیم
والله وسلم فی سفره ما فرناها گفت آن عبد الله که پسر رسول خدا صلی الله علیه و السلام در یک سفر
 که سفر کردیم با آن سفر قاذب کنا پس در وقت پیغمبر خدا صلی الله علیه و السلام ما را و قد ارفقتنا الصلوة
 و تحقیق پوشیده ما را نماز یعنی وقت نماز که آن نماز عصر بود چنانچه در صحیح مسلم است و لفظ ارفقتنا
 ماضی مونث است و لفظ صلوة مرفوع است بنا بر فاعلیه و در بعضی روایات بصیغه مذکر است ارفتنا
 الصلوة زیرا که صلوة مونث غیر حقیقی است و در بعضی روایات ارفتنا بصیغه مکم است و صلوة
 منسوب بنا بر مفعولیه است انی فاخرنا الصلوة و نحن نتوضأ و حال آنکه ما وضو میکردیم فجعلنا
نمسح علی ارجلنا پس یویم ماکم مسح کنیم بر پاها خود یعنی از خوف فوت وقت وضو بستن میگردیم
 در جلین را غسل خفیف میگردیم که بمنزله مسح بود فنادی بأعلا صوتیه و یل للأعقاب من
النار متر تین او تلتا پس اگر در رسول خدا صلی الله علیه و السلام به بلند آواز خود که هلاکت است
 در پیشنها یا بار از آتش دوزخ دو مرتبه یا سه مرتبه فرمود این کلمه را یا شکر را و است و لفظ و یل کلمه
 بمعنی عذاب و هلاک و اعقاب بفتح همزه جمع عقب بکبر قاف است بمعنی موخر قدم و مراد اصحاب اعقاب
 یعنی هلاک است در صاحبها عقبها را که مقمرا اندر غسل او از آتش دوزخ پشیمان درینجا محذوف است
 چنانچه در قول الله تعالی و انسیل القرية ای اهل القرية یا انکه اعقاب مخصوص باشند بعذاب در صورت عدم
 غسل آنها و درین حدیث دلیل است بر غسل جلین در وضو زیرا که وعید بنا را از جهت عدم غسل دلیل است

Marfat.com

بر وجه غسل پس کاسح کافی می بود و عید بنا نمیشد آنها را و لفظ تمسح اگر چه در اینجا بمعنی غسل خفیف است
 چنانچه در کلام عرب اکثر باین معنی مستعمل میشود لیکن چون اسباغ نبود و عقب از غسل متبرک شده بود
 لهذا عید بنا نشده و ظاهر قرآن اگر چه دلالت دارد بر مسح رجلین لیکن چون حدیث یعنی فعل و قون نوبی
 صلی الله علیه و سلم مفسر و مبین قرآن است و اہم صحابہ متفق اند بر آنکه آنحضرت صلی الله علیه و سلم
 غسل رجلین در وضو میفرمودند پس لابد لفظ قرآن را اہم ہمین معنی محمول باید نمود و اگر حکم را عطف بر وجه
 و ایدی باید کرد دیگر باید دانست که این صحابہ که نماز را تا آخر وقت تاخیر نمودند سبب تاخیر آن نظر قدم
 آنحضرت صلی الله علیه و سلم که تا نماز همراه آنحضرت صلی الله علیه و سلم بخوانند و رسول خدا صلی الله
 و سلم نمازها را نظروا و اندر پیش بسیار تاخیر شد و اینها شتابی از خوف وقت و ضو کردند و غسل
 با بستر له مسح واقع شد ازینها پس آنحضرت صلی الله علیه و سلم در جز فرمود اینها را با قاف
قَوْلِ الْمُحَدِّثِ حَدَّثَنَا وَأَخْبَرَنَا وَأَبَانَا بایست در بیان گفتن محدث در بیان حدیث
 آن که لفظ حد ثنا و اخبرنا و ابنا نامیکوید یعنی فرق است درینها یا ہم بمنزله واحدند و قال لنا الحمید
كَأَنَّ عِنْدَ ابْنِ عَيْنَةَ حَدَّثَنَا وَأَخْبَرَنَا وَأَبَانَا وَسَمِعْتُ وَاحِدًا و گفت ما را حمیدی که
 بضم حاء همد و فتح میم و یا تصغیر است کینته او ابو بکر و نام او عبد الله است منسوب بسوی حمید که یکی از اجداد
 او میگوید که بود نزد سفیان بن عیینة این هر چهار لفظ یک است یعنی لفظ حد ثنا و اخبرنا و ابنا و سمعت
 و احداندر فرق نیست در اینها و اطم شافع و امام مسلم و بعضی ائم دیگر فرق کرده اند بانکه اعلاد در حدیث
 لفظ سماع است بعد آن تحدیث بعد آن اخبار بعد آن ابنا زیرا که سماع و تحدیث خاص است بانکه
 از لفظ شیخ شنیده باشد و اخبار آنکه خوانده باشد کصو ر شیخ و ابنا شامل است اجازه را نیز
 و بعضی فرق کرده اند بانکه تحدیث بالمشافه می باشد و اخبار بطریق کتابت و تبلیغ نیز می شود
وَقَالَ ابْنُ مَسْعُودٍ و گفت عبد الله بن مسعود که صحابی کبر و صاحب بجزین و صاحب تعلین حضرت
 رسول است صلی الله علیه و سلم اسلام آورد در حالی که او ششم کس بود و سابقا حوال او مذکور شد ثَنَا
رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ الصَّادِقُ الْمُصَدِّقُ حدیث کرد ما را رسول خدا

صلی الله علیه و آله وسلم و او صادق است در نفس الخلام و مصدوق است نسبتاً با مدعا و نسبتاً بسوی مردم
یا نسبتاً بسوی چیزی که گفته است جبریل او را و معنی صادق راست گوینده و مصدوق یعنی راست
گفته شده او را یعنی آنچه الله تعالی با او گفته است و جبریل با او گفته است آنهم راست است و درینجا
حدیث را ذکر کرده این لفظ فمننا را که درینجا مذکور است بجهت استدلال ذکر کرد و قَالَ شَقِيقٌ عَنْ
عَبْدِ اللَّهِ وَكَفَتْ شَقِيقٌ كِنِيَةَ أَبِي وَابْنِ هَيْبٍ وَابْنِ هَيْبٍ مَسْعُودٍ وَابْنِ هَيْبٍ مَسْعُودٍ لفظ

عبد الله مطلق مذکور شود و از عبد الله مسعودی باشد سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ
وَسَلَّمَ كَلِمَةً شَنِيْعَةً مِنْ رَسُولِ خَدَا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ يَكْتُبُ فِيهَا كَلِمَةً مَذْكُورَةً فِي كِتَابِ الْخَنَائِزِ

وَقَالَ جَدِيْفَةُ قَالَ حَدَّثَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ حَدِيثَيْنِ وَكَفَتْ
جَدِيْفَةُ بِنُ الْيَمَانِ که صاحب سر رسول خدا است صلی الله علیه و آله وسلم در علم منافقین و او با پدر خود
حاضر شد با رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم در احد و مقتول شد و در آن روز کشته شد و در آن روز
در آن روز بطریق خطا روایت کرده است از آنحضرت صلی الله علیه و آله وسلم بیست حدیث و بخاری
از او هشت حدیث در کتاب خود آورده و الی ساخت او را حضرت عمر در مدائن پیش او کرد و با او وفا
یافت آنجا در سال سی و شش یعنی گفت آن حدیث که حدیث کرد ما را رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم
عده بیست و آن دو حدیث مذکور اند در کتاب الرقائق و امام بخاری این حدیث را از صحابه آورده است
از جهت تشبیه بر آنکه صحابی گاهی لفظ حدیث را میگوید و گاهی لفظ سمعیت میگوید پس معلوم نیست در میان
أَبُو الْعَالِيَةِ و گفت ابو العالیه یعنی همد و شناه تخمیه نام او رفیع بضم راه همد و فتح فاء است این

ریاحی آزاد کرد او را زنی از بنی رباح و او در یافته بود زمان جاهلیه را و مسلمان شد بعد موت رسول
خدا صلی الله علیه و آله وسلم دو سال و وفات یافت در سال نود از هجرت و بنی رباح قبیله ایست از بنی

تَيْمٍ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ يَمِيَأُ تَرَوِي عَنْ رِيَّةٍ عَنْ جَدِّ
لِزَيْنِ عَبَّاسٍ از یغیر خدا صلی الله علیه و آله وسلم در چیزی که روایت میکند از پدر خود عزوجل پس درینجا لفظ

ش ذکر کردند و این را عنعنه میگویند و قَالَ النَّسُّ عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ يَمِيَأُ تَرَوِي

عَنْ زَيْدِ بْنِ جَعْلَانَ وَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ يُرْوَى عَنْ
 زَيْدِ بْنِ جَعْلَانَ وَكَفَى النَّسَبُ مَا لَكَ مِنْ بَيْتِ خَدِيجَةَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ كَرَوَيْتَ مَيَكُنْدُ أَزِيرُ وَرَدَّكَ رُخْوَدُ
 عَزَّ وَجَلَّ وَكَفَى أَبُو هُرَيْرَةَ مِنْ بَيْتِ خَدِيجَةَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ كَرَوَيْتَ مَيَكُنْدُ أَزِيرُ وَرَدَّكَ رُخْوَدُ وَجَلَّ
 إِلَيْنَا هَرْدُ وَصَحَابِي هَمَّ بَلْفِظَ عَنْ رَوَايَتِ كَرَمِ أَنْدِ عَيْشٍ نِيَزُ فِي حِكْمِ سَمَاعٍ هَسْتِ بَايِدِ دَانَسْتِ كَرِ اِيْنِ النَّسَبِ
 اِيْنِ مَالِكِ خَادِمِ رَسُوْلِ خَدَا هَسْتِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ وَآخِرُ كَسِي هَسْتِ كَرِ وَفَاتِ يَاقْتِ اِيْنِ صَحَابِهِ دَرِ بَصْرَةَ
 وَابْنِ عَبَّاسِ اِيْنِ عَمِّ رَسُوْلِ خَدَا هَسْتِ وَجَرَامَةُ هَسْتِ يَعْنِي كَامِلِ هَسْتِ دَرِ عِلْمِ وَابُو هُرَيْرَةَ اَكْثَرُ صَحَابَةِ هَسْتِ
 اِذْ رَوَى رَوَايَتِ اِيْنِ اَلْخَضْرَاءِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ حَدَّثَنَا قَيْبَةَ حَدِيثِ كَرَمَا رَاقِيَةً كَرِ كَتَبَتْهُ اَوَابُو
 اِيْنِ سَعِيدِ بْنِ جَعْفَرِ حَدَّثَنَا اِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرِ حَدِيثِ كَرَمَا اِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرِ كَتَبَتْهُ اَوَابُو اِبْرَاهِيمَ بْنِ جَعْفَرِ
 اِيْنِ اِيْمَانِ اِنصَارِي مَدَنِي وَفَاتِ يَاقْتِ دَرِ بَعْدِ اِيْنِ رَسَالِ بَكِيْدِ وَشَتَا رَعْنِ عَبْدِ اَللَّهِ بْنِ دِيْنَارِ
 اِيْنِ عَبْدِ اَللَّهِ بْنِ دِيْنَارِ كَرِ كَتَبَتْهُ اَوَابُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَرَشِي عَدَوِي مَدَنِي هَسْتِ مَوْلَى اِيْنِ عُمَرِ هَسْتِ وَفَاتِ يَاقْتِ
 دَرِ رَسَالِ بَكِيْدِ وَبَسِيْتِ وَهَسْتِ عَنْ اِيْنِ عُمَرَ اِيْنِ اِيْمَانِ عُمَرُ عِنِي عَبْدِ اَللَّهِ بْنِ عُمَرَ اِيْنِ اَلْحَطَابِ بَعْنِي اَللَّهِ عَلَيْهِ
 مَعْرُوفِ كَامِلِ اِلْتِبَاعِ هَسْتِ وَشَاهِدِي دَا اِمْرَا اَرِ رَسُوْلِ خَدَا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ بَا اِنكَ اَوَا مَرِ دَرِ صَالِحِ هَسْتِ
 وَابُو اِيْمَانِ اِيْنِ اِنصَارِي هَسْتِ كَرِ اِيْنِ رَوَايَةِ اِيْنِ وَفَاتِ يَاقْتِ دَرِ مَكَّةَ بَعْدَ اِيْنِ رَسَالِ مَعْتَا دَرِ هَسْتِ
 وَبِنَا قِبِ اَوَا خَارِجِ هَسْتِ اِيْنِ حَصَا قَالِ قَالَ رَسُوْلُ اَللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ اَللَّهُ
 مِنْ اَلشَّجَرَةِ شَجَرَةٌ لَا يَسْقُطُ وَرَقُهَا كَفَتْ اِيْنِ عُمَرَ فَرَمُوْا رَسُوْلُ خَدَا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ اَلْحَقِيْقِ
 اِيْنِ اِيْمَانِ اِيْنِ شَجَرَةِ شَجَرَةٍ اِيْسْتِ كَرِ مَسَا قَطِ نِي شُوْرِ بَرِكَا اَوِ اَوِ لَفْظَا وَرَقِ بَفْتِحِ رَا اِهْمَلَهُ هَسْتِ وَرِ اِنهَا مَثَلِ اَلْمُسْلِمِ
 وَتَحْقِيْقِ اِيْنِ شَجَرَةِ شَجَرَةٍ اِيْسْتِ وَرِ اَكْثَرُ اِيْمَانِ وَرِ اَكْثَرُ اِيْمَانِ وَرِ اَكْثَرُ اِيْمَانِ وَرِ اَكْثَرُ اِيْمَانِ وَرِ اَكْثَرُ اِيْمَانِ
 مِيْمِ وَتَا اِيْمَانِ نِي اِيْمَانِ هَسْتِ مَثَلِ اِيْمَانِ وَرِ اَكْثَرُ اِيْمَانِ وَرِ اَكْثَرُ اِيْمَانِ وَرِ اَكْثَرُ اِيْمَانِ وَرِ اَكْثَرُ اِيْمَانِ
 ثَمْرَهُ دَا اِيْمَانِ مَنَافِعِ اِيْمَانِ اَلدَّوَامِ زِيْرَا اِيْمَانِ اِيْمَانِ اِيْمَانِ اِيْمَانِ اِيْمَانِ اِيْمَانِ اِيْمَانِ اِيْمَانِ اِيْمَانِ اِيْمَانِ
 كَرِفَتِهِ مِيْمِ اِيْمَانِ اِيْمَانِ اِيْمَانِ اِيْمَانِ اِيْمَانِ اِيْمَانِ اِيْمَانِ اِيْمَانِ اِيْمَانِ اِيْمَانِ اِيْمَانِ اِيْمَانِ اِيْمَانِ اِيْمَانِ
 وَكَارَمِ اِيْمَانِ اِيْمَانِ اِيْمَانِ اِيْمَانِ اِيْمَانِ اِيْمَانِ اِيْمَانِ اِيْمَانِ اِيْمَانِ اِيْمَانِ اِيْمَانِ اِيْمَانِ اِيْمَانِ اِيْمَانِ

اشجار همچون انسان بقطع سرتلاک میشود و بعضی گفته اند که او بار نمیکرد تا آنکه با او پیوند کرده نشود نژاد
 با و نیز وقتی که غرق شود نخل هلاک میشود و نیز شکوفه او را بوی منی است و نیز نخل عاشق میشود مثل انسان
 لیکن وجه تشبیه آن اولی است زیرا که این امور تخصیص مسلم ندارد حدیث ثوری ما هیهی رخصت کند
 مرا که چیست آن شجره قَوْع النَّاسِ فِي شَجَرِ الْبَوَادِي بِوَسْعِ شَدْنِ مَرْدَمِ دَر شَجَرِهَا وَ صَحَابِهَا بِنِجْ
 رَفْتِ فَاكَرَ مَرْدَمِ بَسْوَى اشجار صحرا و عاقل شدند از نخله قَالَ عَبْدُ اللَّهِ وَ وَقَعَ فِي نَفْسِي أَنَّهَا النَّخْلَةُ
 وَ كَفَتِ عَبْدُ اللَّهِ بِنِ عَمْرٍ وَ وَقَعَ شَدْنُ نَفْسٍ مِنْ كَرِّهَا أَنَّ شَجَرَةَ نَخْلَةٍ هِيَ رِجْلُهَا هِيَ رِجْلُهَا هِيَ رِجْلُهَا
 پشاکردم من از تکلم نمودن بآن زیرا که بود نژاد آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم ابو بکر و عمر و غیر آن از صحابه
 کرام را از چشمه هبته و توقیر آنها تکلم نکردم ثُمَّ قَالُوا حَدِّثْنَا مَا هِيَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ هِيَ النَّخْلَةُ
 پگفتند صحابه حدیث کن ما را که چیست آن شجره یا رسول الله گفت آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم که آن شجره
 درخت خرام است **باب** كَطْرِحِ الْإِمَامِ الْمَسْأَلَةَ عَلَى اصْحَابِهِ لِيُخْتَبِرَ مَا عِنْدَهُمْ
مِنْ الْعِلْمِ بابت در بیان انداختن امام مسأله را بر یاران خود تا امتحان بکنند چیزی را
 که نزد آن اصحاب است از علم حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ مَخْلَدٍ حَدِيثُ كَرَمِ رَا خَالِدِ بْنِ مَخْلَدٍ بَفَتْحِ مِيمٍ وَسُكُونِ
 خَاءٍ مَجْمُوعٍ وَ فَتْحِ لَامِ كُنْيَةِ اَبُو اَبِيهِمْ قَطْوَانِي هِيَ وَ قَطْوَانٌ بَفَتْحِ طَاءٍ هَبْلُهُ مَوْضِعٌ هِيَ دَر كَوْفَةِ اَبُو جَلِي هِيَ
 حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ حَدِيثُ كَرَمِ رَا سُلَيْمَانَ بْنَ هَالَلٍ كُنْيَةُ اَبُو مُحَمَّدٍ هِيَ وَ بَعْضِي اَبُو اَيُّوبَ كَفْتَهُ اَنَّهُ
 اَوَيْمِي قَرْشِي مَدَنِي هِيَ وَ مَوْلَى عَبْدِ سَبِينِ اَبِي وَاسِمَةَ مُحَمَّدِ بْنِ اَبِي بَكْرٍ صَدِيقِي هِيَ وَ اَوَيْمِي صَوْرَةٌ وَ بَيْك
 نَصَلَتْ وَ عَاقِلٌ وَ مَفْتِيٌّ بُو دَوَالِي كَرَمِ شَدْنِ خَرَجِ مَدِينَةٍ رَا وَ و فَا تَ يَافَتْ دَر مَدِينَةٍ دَر سَالِ كَمِ صِدْوَةٍ
 دَر خَلَا فَا تَ هَارُونَ رَشِيدٌ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بَزْدٌ بِرَبِّهِ عَنِ ابْنِ عَمْرٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ
 عَلَيْهِ وَآلِهِ وَ سَلَّمَ قَالَ اِنَّ مِنْ الشَّجَرَةِ شَجْرَةً لَا يَسْقُطُ وَ دَقَّهَا وَ اِنَّهَا مِثْلُ الْمُسْلِمِ
 حَدَّثَنَا ثَوْنِي مَا هِيَ قَالَ قَوْعُ النَّاسِ فِي شَجَرِ الْبَوَادِي قَالَ عَبْدُ اللَّهِ وَ وَقَعَ فِي نَفْسِي
 اَنَّهَا النَّخْلَةُ ثُمَّ قَالُوا حَدِّثْنَا مَا هِيَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ هِيَ النَّخْلَةُ تَرْجَمَهُ اَبُو اَيُّوبَ حَدِيثُ
 سَابِقِ بَيَانِ كَرَمِ شَبَابِ **باب** مَا جَاءَ فِي الْعِلْمِ وَقَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى وَقُلْ رَبِّ زِدْنِي

علماء بابت در بیان چیزی که آمده است در علم و قول استعا که بگوای محمدای پروردگار من زیاد کن
 مرا علم باب الْقِرَاءَةِ وَالْعَرْضِ عَلَى الْمُحَدِّثِ بابت در بیان قراءه و عرض کردن بر
 محدث و ذای الحسن و سفیان و مالک القراءه جائزه و دیده است حسن بصری و سفیان ثوری
 و مالک بن انس قراءه را بر محدث جائز یعنی در صحیح نقل از او باید دانست که عرض بر دو قسم است یکی عرض
 قراءه و دیگر عرض منا و له عرض قراءه آنست که قراءه کند بحضور شیخ و عرض منا و له آنست که طالب ^{بیارد}
 کتاب را بسوی شیخ و آن شیخ عارف باشد با او و باز بد آن کتاب را با آن طالب بگوید که واقف
 شدم بر چیزی که دروست و حدیث کرده است مرا با این حایت فلان از فلان و اجازه دادم ترا ^{روایت}
 این احادیث را از ان فلان و مراد از عرض در اینجا عرض قراءه است و عطف عرض بر قراءه عطف
 تفسیر است قال ابو عبد الله سمعت ابا عاصم یذکر عن سفیان الثوری و مالک انهما ^{یرویان}
 یرازان القراءه جائزه گفت ابو عبد الله که بخاریست شنیدم ابا عاصم را که ذکر میکند از سفیان ثوری
 و امام مالک که آنها بودند که می دیدند قراءه را بر محدث جائز و اخرج بعضهم فی القراءه علی العالم
 بحديث ضمام بن ثعلبه و حجه آورده اند بعضی محدثان که حمیدی است یا ابو سعید صداد است
 در جواز قراءه بر عالم و صحیح نقل از و بحديث ضمام بن ثعلبه بشار معجم مکسوره و ثعلبه ثبته مفتوحه و عن ماله
 و بعد امام باقر موصد له بعد از بنی سعیدین بکر سعیدی است آمد بر پیغمبر خدا صلی الله علیه و اله و سلم و ستادند
 او را بسوی آنحضرت صلی الله علیه و اله و سلم بنو سعید پرسوال کرد از آنحضرت صلی الله علیه و اله و سلم اسلام را ^{بعده}
 آن رجوع کرد بسوی بنی سعید خرس کرد آنها را با و پس اسلام آوردند آنها و گفت ابن عباس که شنیدیم
 رسول قومی را که افضل باشد از ضمام بن ثعلبه قال للنبی صلی الله علیه و اله و سلم ^{یا رسول الله}
 امرک ان تصلی الصلوات قال نعم یعنی گفت ضمام مر پیغمبر خدا صلی الله علیه و اله و سلم
 که آیا استعا امر کرده است ترا آنکه نماز بخوانی نمازها گفت رسول خدا صلی الله علیه و اله و سلم که آری تحقیق امر
 کرده است مرا استعا قال فهذه قراءه علی النبی صلی الله علیه و اله و سلم اخبر
 ضمام قومہ بذلك فجازوه گفت آن بعض پس این گفتن ضمام قراءه است بر پیغمبر خدا ^{صلى الله عليه و اله و سلم}

الله عليه واله وسلم خبر در ضمائم قوم خود را با این قول بقبول کردند آن قوم این را از ضمائم و اجازة آنها
 بعد سلام آنها خواهد بود یا مراد آنست که اجازة دارند آنحضرت صلی الله علیه واله وسلم و صحابه این نقل را
وَ أَخْبَجَ مَالِكٌ بِالضَّكِّ يقرأ على القوم و حجة آورده است امام مالک بکتاب که خوانده میشود
 بر قوم قیقولون أشهدنا فلان پیش گویند قوم که شاهد کرد ما را فلان یعنی مکتوب را یک شخصی
 بحضور قومی خواند و آنها نعم میگویند و تلفظ بآن کلمات واقع نمیشود از آنها یا وجود آن آنها میکنند
 که شاهد کرد ما را فلانی یعنی آنها را شاهد گفته میشود و اطلاق شهادة بر آنها میشود با وجود عدم
 تلفظ معلوم شد که قراة بر آنها کردن بمنزلة تلفظ آنهاست و شهادة لقوای حالات اخبار است
وَ أَنَّمَا ذَلِكَ قِرَاءَةٌ عَلَيْهِمْ و نیست این قراة صکک قراة بر آنها پس بمنزلة قراة آنهاست
و يقرأ على المقرئ و خوانده میشود بر معلم قرآن یعنی متعلم بحضور معلم الفاظ قرآن را میخواند ^{بقبول}
القارئ اقرئ فلان پیش گویند قاری که خوانانید ما را فلان پس این خواندن بحضور او بمنزلة خواندن
 او است باید دانست که لفظ یقراد هر دو جا بضم یا ته تخییه است بصیغف مجهول حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ
ابن سَلامٍ حدیث کرد ما را محمد بن سلام تخفیف لام او بیکندی است سابق احوال او مذکور شد
قَالَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ الْوَاسِطِيُّ گفت آن محمد بن سلام که حدیث کرد ما را محمد بن حسن
 ابن عمران مزنی قاضی واسط عن عوف از عوف بفتح عین مهله و بغا ابن ابی جمیل بکیم مفتوحه نظر
 معروف است با عربی و او را عوف الصدوق هم می گفتند عن الحسن قال لا بأس بالقراءة
على العالم یعنی از حسن بصریست که گفت او پاک نیست در صحیح نقل از محدث بقراة حدیث بر
 عالم که شیخ او است حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ حدیث کرد ما را عبید الله بن موسی بن موسی بن بدارام
عبسی عن سفیان قال اذا قرأ على المحدث فلا بأس أن يقول حدثني قال سمعت
أبا عاصم يقول عن مالك وسفيان القراءة على العالم وقراءة غيره سواء يعني حدیث
 ما را عبید الله از سفیان ثوری که گفت آن سفیان وقتی که قراة کند بر محدث دیگر نیست اینکه بگوید
 حدیث کرد ما را گفت بخاری که سمعت من ابا عاصم را که او میگوید از امام مالک و سفیان ثوری

که قوایه متعلم بر شیخ عالم و قوایه آن شیخ بر او هر دو برابر اند در صحیح نقل و جواز روایت لیکن جمهور
 بر آنند که قوایه شیخ ارجح است از قوایه طالب و امام مالک میگوید که قوایه طالب بر شیخ بهتر است ^{و در بیان}
 میگوید که هر دو برابرند حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ که در حدیثی که در حدیثی که در حدیثی که در حدیثی که
 ابو محمد تینسی است اصل او از دمشق است و نزول کرد در تینس و بخاری با او در مصراقات کرد و موطن
 از و سماع نمود قَالَ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ گفت حدیثی که در حدیثی که در حدیثی که در حدیثی که در حدیثی که در حدیثی که در حدیثی که
عَنْ سَعِيدٍ هُوَ الْمُقْبِرِيُّ از سعید بن ابی سعید که او مقبری است بضم یاء موحده و این صفت
 بر او است زیرا که مجاور مقبره بود در مدینه مطهره و بعضی گویند که خانه او نزدیک مقابر بود و بعضی
 گویند که حضرت عمر او را مقرر کرده بود بر حفر قبور روز بار مقبری همه لغات است عَنْ شَرِيكَ بْنِ
عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي تَمِيمٍ از شریک بن عبد الله بن تميم بن بفتح نون و کبریم است و کینه شریک ابو عبد الله
 قرشی مدنی است أَنَّهُ سَمِعَ النَّسَّ بْنَ مَالِكٍ او شنید انس بن مالک را يَقُولُ بیما نحن جلوس
مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ فِي الْمَسْجِدِ که میگوید آن انس بن مالک در زمانی از آن
 مایان نشستیم بودیم با رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم در مسجد مدینه دَخَلَ رَجُلٌ عَلَيَّ جَمِلٌ داخل شد
 مردی بر شتر قانا حَهُ فِي الْمَسْجِدِ شتم عقله بِئْسَ پیمان در شتر را در صحن مسجد بعد از آن
 زانو با و ساق او را شتم قَالَ لَكُمْ مُحَمَّدٌ بعد آن گفت در ایشان را کدام شما محمد است وَالزَّيْنِ
 صلی الله علیه و آله و سلم مُتَّكِيٌ بَيْنَ ظَهْرَيْنِ در رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم تَلْبِيهِ
 بود در میان آن مردم و لفظ ظهرانی بفتح ظاء مع و نون لفظ مقم است از جهت آنکه دلالت کند بر آنکه اقامت
 او در میان آنها بطریق استظهار با آنها و استناد بسوی آنهاست و تشبیه ظهر برای آنست که بگردد
 بظرف مقابل می بود و یک طرف بظرف پشت می بود اما در اینجا این معانی ملحوظ نیست استعمال او در
 بین القوم مطلق است و زیارتی الف و نون در تشبیه از برای تاکید است چنانچه در لفظ نفسانی
 در نسبت بسوی نفس الف و نون از جهت مزید تاکید زیاده کرده شده است فَقُلْنَا هَذَا الرَّجُلُ
الْأَبْيَضُ الْمَتَّكِيُّ گفتیم ما که این مرد سفید که تکیه کننده است و مراد از بیاض در اینجا بیاض که آمیخته

با سخی است نه بیاض فقط یا مراد لعان و تازی زک است فقال له الرجل يا ابن عبد المطلب
 بكفت مرا حضرت را صلی الله علیه و آله وسلم آن مرد که ای پسر عبد المطلب و حرف ندا محذوف است ای
 یا ابن عبد المطلب فقال له النبي صلى الله عليه وآله وسلم قد أحببتك بكفت مراد
 پیغمبر خدا صلی الله علیه و آله وسلم تحقیق اجابت کردم ترا و شنیدم نداه تو پس آنچه میخواهی فقال الرجل
 للنبي صلى الله عليه وآله وسلم إلى سائلك فشد عليك في المسألة فلا يجد
 علي في نفسك بكفت آن مرد پیغمبر خدا را صلی الله علیه و آله وسلم که تحقیق من سوال میکنم ترا پس صحیح
 کننده ام و کرانی کننده ام و مبالغه کننده ام بر تو در سوال غضب نشو بر من در نفس خود لفظ
 مشد در کبر دال مشد در معنی متقل و لفظ فلا تجد عا نهی است معنی او لا تغضب از وجده بمعنی
 غضب است فقال سئل عما بدالك پس فرمود رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم که سوال کن از چیزی
 که ظاهر شود در ترا فقال أسألك بربك و ديت من قبلك يا الله أرسلك إلى الناس
 كلهم فقال اللهم نعم بكفت آن مرد که سوال میکنم ترا بحق خدا است که هر روز کار تو است و هر روز کار
 کسی است که قبل تو است که آیا استعا تر فرستاده است بسوی مردم همه فرمود آنحضرت صلی الله
 علیه و آله وسلم که آری تحقیق فرستاده است مرا استعا بسوی همه مردم قال الرجل أنت تدك بالله
 بكفت آن مرد که سوال میکنم ترا با استعا لفظ تشك بفتح همزه و سکون نون و ضم شین معجم معنی
 الله أمرک ان تصلي الصلوات الخمس یا استعا امر کرده است ترا اینکه بخوانی نماز را
 پنج در روز و شب قال اللهم نعم فرمود آنحضرت صلی الله علیه و آله وسلم که ای بار خدا یا همین
 قسم است که تو امر کرده باین پنج نماز در شب و روز قال أنت تدك بالله الله أمرک ان تصوم
 هذا الشهر من السنة كفت آن مرد که سوال میکنم ترا بجا استعا که آیا استعا امر کرده است ترا
 اینکه روزه بداری این ماه رمضان را از تمام سال قال اللهم نعم فرمود آنحضرت صلی الله
 علیه و آله وسلم ای خدا استعا آری تو امر کرده باین روزه قال أنت تدك بالله الله أمرک ان تأخذ
 هذه الصدقة من أغنيائنا فتقسمها على فقرائنا كفت آن مرد که سوال میکنم ترا بجا استعا

که آیا الله تعالی کرده است ترا که بگیری این صدقه را که زکوة است از اغنیاء ما قسمت بکنی آن صدقه را
 بر فقراء ما فقال النبي صلى الله عليه واله وسلم اللهم نعم وورد آنحضرت صلی
علیه و آله وسلم انی خدا تعالی بچنین است که تو امر کرده باین صدقه باید دانست که ذکر حج نکرد آنزد درین
اقوال زیرا که حج معلوم بود بودن از زحمت تعالی بشریت ابراهیم علیه السلام و در بعضی روایات صحیح
مسلم ذکر حج نیز آمده است و آنچه بعضی گفته اند که حج در آنوقت فرض نشده بود این قول نامستوفی است
زیرا که قدم ضمام در سال نهم از هجرة بود و از بعضی روایات محقق شده است که آمدن رسولان
توهم بسوی رعوة اسلام ابتداء آن بعد صدییه بود و بسیاری آن بعد فتح مکه بود و نیز آمده که
بنو سعد در اسلام نیامدند مگر بعد واقعه خیبر و آن واقعه خبر در سوال در سال هشتم بود و در آنوقت
حج فرض بود فقال الرجل امنت بما جئت به یکنس آنزد در پیغمبر خدا صلی الله علیه و آله وسلم
که ایمان آوردم بخیرگی که آورده تو آنرا و انا رسول من و ذلک من قومی و من رسول کسی گفتم
که پس هستند از قوم من یعنی آنها را فرستاده اند و انا ضمام بن ثعلبه اخو بنی سعد بن
بکر و من ضمام بن ثعلبه برادر بنی سعد بن بکر بن هوازن ام و گفته است عیاض که ظاهر آنست که این
مرد قبل ازین هم موسی بود و بعد از ایمان آورده بود برای زیارتی ثبت و از جهت تحقیق نمودن از زبان
آنحضرت صلی الله علیه و آله وسلم و رسانیدن بقوم رواه موسی و علی بن عبد الحمید روایت
کرده است این حدیث را موسی بن اسماعیل که کنیت او ابو سلمه منفردی تبار کی بصری است و علی بن
عبد الحمید بن مضعب معنی یعنی منسوب معنی بن مالک عن سلیمان عن ثابت عن
النس عن النبي صلى الله عليه واله وسلم بهذا از سلیمان بن مغیره قیسی بصری از ثبات
ابن اسلم بنانی بضم موحده و بنونین منسوب بسوی بنانه که بطنی است از قریش و ان اسلم را عابد میگویند
بصری است و فات یافت در سال یکصد و بیست و سه و حضرت انس میگفت که بنان از مفا
خیر است از انس بن مالک رضی الله عنه از رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم به این حدیث حدثننا
موسی بن اسماعیل قال حدثننا سلیمان بن مغیره قال حدثننا ثابت عن النس

قَالَ نُهَيْنَا فِي الْقُرْآنِ أَنْ نَسْأَلَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ فَكَانَ يُعْجِبُنَا أَنْ يَخْتِ
 الرَّجُلُ مِنْ أَهْلِ الْبَادِيَةِ الْعَاقِلُ فَيَسْأَلُهُ وَحَسْبُ نَسْمَعُ يَعْنِي كَفْتِ اسْمِ كَرَمِ كَرِهْ شَدِيم
 قَرَأَ مِنْ أَرِيكَ سَوَالِ كُنِيمَ كَرِشِيَا رَحْمَتِ شَيْءِ مِي آمَدَ مَارَا أَنْكَ بِيَا مِدْرِي اَزْ اَهْلِ صَحْرَاوِ عَاقِلِ بَاشْدِ سَوَالِ
 كُنْدَا نَحْضَرْتِ رَاوِ مَا شَنُومَ فَمَا رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْبَادِيَةِ بِأَسْ مِدْرِي اَزْ اَهْلِ صَحْرَاوِ فَقَالَ أَتَاكَ رَسُوْلُكَ
 فَأَخْبَرْنَا أَنَّكَ تَزْعُمُ أَنَّ اللَّهَ أَرْسَلَكَ قَالَ صَدَقَ بِكَيْسِ أَنْمَرُ كَرَمِ آمَدَ مَارَا رَسُوْلُ تُوْخِيَسْ
 اِيْنِكَ تُوْمِيْكَوْنِيْ كَرَمِ تَحْقِيْقِ اسْمِ تَعَاوِ فَسْتَاوَهْتِ تَرَ كَفْتِ نَحْضَرْتِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ كَرَمِ رَاسْتِ كَفْتِ
 قَالَ فَمَنْ خَلَقَ السَّمَاءَ قَالَ اللَّهُ كَفْتِ بِكَيْسِ كَرَمِ خَلَقْتِ كَرَمِ هَيْتِ اسْمَاوِ رَا كَفْتِ كَرَمِ اسْمِ تَعَاوِ
 فَمَنْ خَلَقَ الْأَرْضَ وَالْجِبَالَ قَالَ اللَّهُ كَفْتِ بِكَيْسِ كَرَمِ خَلَقْتِ كَرَمِ هَيْتِ زَمِيْنِ وَكُوْهِيَا رَا كَفْتِ
 اسْمِ تَعَاوِ قَالَ فَمَنْ جَعَلَ فِيهَا الْمَنَافِعَ قَالَ اللَّهُ كَفْتِ بِكَيْسِ كَرَمِ كَرَمِ اِيْنِدِهْ هَيْتِ رَزْ زَمِيْنِ وَكُوْهِيَا
 مَنَافِعِ كَفْتِ اسْمِ تَعَاوِ قَالَ فَبِالَّذِي خَلَقَ السَّمَاءَ وَخَلَقَ الْأَرْضَ وَنَصَبَ الْجِبَالَ وَجَعَلَ
 فِيهَا الْمَنَافِعَ اللَّهُ أَرْسَلَكَ قَالَ نَعَمْ قَالَ زَعَمَ رَسُوْلُكَ اَزْ عَلَيْنَا خَمْسَ صَلَوَاتٍ وَذَكَوْ
 فِي أَمْوَالِنَا قَالَ صَدَقَ قَالَ فَبِالَّذِي أَرْسَلَكَ أَمْرُكَ بِهَذَا اللَّهُ قَالَ نَعَمْ قَالَ وَذَعَمَ
 رَسُوْلُكَ اَزْ عَلَيْنَا صَوْمَ شَهْرٍ فِي سَنَتِنَا قَالَ صَدَقَ قَالَ فَبِالَّذِي أَرْسَلَكَ
 اللَّهُ أَمْرُكَ بِهَذَا قَالَ نَعَمْ قَالَ وَذَعَمَ رَسُوْلُكَ اَزْ عَلَيْنَا حَجَّ الْبَيْتِ مَنْ اسْتَطَاعَ
 إِلَيْهِ سَبِيْلًا قَالَ صَدَقَ قَالَ فَبِالَّذِي أَرْسَلَكَ اللَّهُ أَمْرُكَ بِهَذَا قَالَ نَعَمْ قَالَ فَوَلَدَ
 بَعَثَكَ بِالْحَقِّ لَا أَزِيْدُ عَلَيْكَ شَيْئًا وَلَا أَنْقُصُ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ
 لِيَنْ صَدَقَ لِيَدْخُلَنَّ الْجَنَّةَ بِأَبٍ مَا يَدْكَرُ فِي الْمَنَاقِلَةِ بِأَبْسْتِ رِبِيَاوِ
 چيزی که ذکر کرده میشود در منا و له چون امام بخاری فارغ شد از عرض قراة شروع کرد در ذکر منا و له
 و منا و له بر دو قسم است یکی منا و له مقرونه با جازة است چنانچه شیخ کتاب سماع خود را بطالب
 و بگوید که این سماع من است و اجازت دارم ترا که روایت کنی این را از من و این منا و له قائم مقام
 سماع است نزد امام مالک و ابن شهاب زهري و یحیی بن سعید انصاری اطلاق حدیثنا و خبرنا
 در نسخه

درست است و جمهور گفته که مرتبه او ادنی است از درجه سماع و دروم مناو له مجرده است که شیخ کتاب
 سماع خود را بطالب بدید و بگوید که این سماع من است لیکن ذکر اجازه نکند و درین صورت جائز است
 روایت آن علی الصبیح و مراد بخاری از باب قسم اول است کِتَابُ أَهْلِ الْعِلْمِ بِالْعِلْمِ إِلَى
الْبُلْدَانِ و بابت در بیان نوشتن اهل علم بعلم بسوی اهل شهر و اهل قریه و صحرا باید
 دانست که مکاتبه هم از اقسام طرق حدیث است و مکاتبه آنست که بنویسد شیخ بسوی طالب حدیث
 مسموعه خود را اگر مقرر با اجازه باشد آنهم بمنزله مناو له مقرونه بالا اجازه است و اگر مجرده باشد
 روایت او باین طریق بکند که كُتِبَ لِي فُلَانٌ أَنَّهُ قَالَ حَدَّثَنَا فُلَانٌ الخ لیکن مکاتبه مشروط است یا نکه
 شیخ بخط خود بنویسد یا ثقه باذن او بنویسد و ارسال آنهم باثقه مؤتمن باشد و بشد و ختم او هم
 باحتیاط باشد تا حاصل شود اس از توهم تغیر او و مکاتبه مقرونه با اجازه در قوه و صحه مثل مناو له
 مقرونه با اجازه است و بعضی ترجیح داده اند مناو له را بر مکاتبه از حصول مشافهه باذن در مناو له
 نه در مکاتبه و در مکاتبه مجرده از اجازه مشهور آنست که جائز است روایت کردن آن را قَالَ
أَبُو كَيْسَانَ وَ كُفْتُ النَّسَبِ بْنِ مَالِكٍ خَادِمِ رَسُولِ خَدَّابِ وَ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَ آلهِ وَ سَلَّمَ نسخ عثمان المصاحف
 نوشت حضرت عثمان بن عفان مصحفها را بعبث بها إلى الألفاق یعنی ستار آن مصاحفها را
 اطراف یعنی بسوی مکه و شام و یمن و بحرین و بصره و کوفه و یک مصحف را در مدینه نگه داشت باید دانست
 که حضرت عثمان خلیفه سیوم است از خلفاء اربعه راشدین و او را ذوالنورین میگویند و او یکی از
 مبشره است بن عفان بن ابی العاص بن امیه بن عبد شمس بن عبد مناف و او پسر جد حضرت پیغمبر
 صلی الله علیه و آله در پد چهارم اسلام آورد در اول حال و هجرت کرد از یمن و تروج نمود در مدینه
 حضرت پیغمبر خدا صلی الله علیه و آله و سلم اول حضرت رقیه را چون او وفات یافت بعد از آن
 و مقتول شد روز جمعه هجرت هم زی الحج در سال سی و پنج از هجرة و عمر او نود ساله بود خلافت او تا دوازده
 سال بود و جامع بود قرآن را چون حذیفه آمد به حضرت عثمان و گفت یا امیر المؤمنین ادر که خبر
 الأئمة قبل ان یختلفوا فی الکتاب اختلاف اليهود و النصارى فرستاد عثمان کسی را بسوی حفصه

ام المومنین تا بغرستند صحیفها را نزد او فرستاد حفصه آن صحف را بسوی عثمان رضی الله عنه پس
 امر کرد حضرت عثمان زید بن ثابت و عبد الله بن زبیر و سعید بن العاص و عبد الرحمن بن الحارث
 ابن هشام را بنویسند آن را در مصاحف و باز فرستاد عثمان آن صحف را بسوی حفصه

و فرستاد بهر طرف یک یک مصحف را و دای عبد الله بن عمرو یحیی بن سعید و صالح و
 ذلک جائزاً و درید و اعتقاد کرد عبد الله بن عمر بن عاصم بن عمر بن خطاب که کنیه او ابو عبد
 قرشی مدنی عدوی است و اعتقاد کرده است یحیی بن سعید انصاری و امام مالک این مناووله ^{و کتابه را}

جائز و اخرج بعض اهل الحجاز فی المناوولة بحديث النبي صلى الله عليه واله وسلم
 حيث كتب لا ميثر الشريفة كتاباً و حجة آورده اند بعضی اهل حجاز که حمیدی است و حجاز نام
 چند شهر است که تسمیه کرده شده است آنها با این اسم از جهت آنکه او حاجز اند در میان نجد و غور ^{و امام}
 شافعی گفته که حجاز مکه و مدینه و یمامه است بعضی اهل حجاز تمسک گرفته در صحت مناووله بحديث پیغمبر خدا
 صلی الله علیه و اله و سلم در جائی که نوشت یعنی امر فرمود بنوشتن کتاب از برای ایرت کز نوشتنی

و کتابی و قال لا تقراه حتى تبلغ مكان كذا و كذا و فرمود که بخوان او را تا بهر سی در مکان ^{چنین}
 و چنین و در روایت غروه آنست که فرمود که وقتی که دوروزه راه بروی یکیش این کتاب را و آن
 امیر عبد الله بن محمش بود که برادر زینب ام المومنین است فلما بلغ ذلك المكان قرأه على

الناس و اخبره بأمر النبي صلى الله عليه واله وسلم و وقتی که رسید آن امیر آن مکان را
 که نخله است در میان مکه و طائف بخواند آن کتاب را بر مردم و خبر داد آن مردم را با پیغمبر خدا صلی الله
 و اله و سلم حدثننا اسماعیل بن عبد الله حدیث کرد ما را اسماعیل بن عبد الله بن ابی اویس اصبحی

مدنی قال حدثنی ابراهیم بن سعید گفت که حدیث کرد ما ابراهیم بن سعید که کنیه ابو اسحاق
 و اوسبط عبد الرحمن بن عوف است عن صالح بن کیسان غفاری مدنی عن ابن شهاب
 از محمد بن شهاب زهری عن عبد الله بن عبد الله بن عتبة بن مسعود از عبد الله

تصغیر بن عبد الله بن عتبة بن عیین همله و اسکان تاه فو قیه و فتح موصده بن مسعود از عبد الله

ابن عباس أخبرنا أن رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم بعث بكتابه رجلاً وامراً
 أن يذهب إلى عظيم البحرين كتحقيق عبد الله بن عباس خبره أن عبداً را که رسول خدا
 صلی الله علیه وآله وسلم فرستاد بکتاب مردی را و امر کرد آن مرد را که برساند آن کتاب را بسوی عظیم
 بحرن و نام آن مرد عبد الله خذافه سهمی بود و بحرن بلفظ تشبیه نام شهر است در میان بصری و عمان
 و رئیس او را بلفظ عظیم تعبیر فرمودند ملک و سلطان زیرا که ملک سلطنت نیست مگر کفار را و دفعه
 عظیم البحرين الی کسری پس رسانید آن کتاب را عظیم بحرن بسوی کسری و نام آن عظیم
 بحرن منذر بن ساوی بسین مملد و فتح و او است و کسری بکر کاف و فتح آن آمده لقب پادشاه
 فرس است و قیصر لقب پادشاه روم و نجاشی پادشاه حبشه و خاقان پادشاه ترک و فرعون پادشاه
 قبط و عزیز پادشاه مصر و جهری گفته که کسری مورب خسرو است و جمع او اکاسره است بر غیر قیاس
 و نام آن کسری ایرویز بن هرز بن نوشیروان بود فلما قرأه من قده بوقتی که خواند کسری آن کتاب را
 پاره کرد آن کتاب را فحسبت أن ابن المسيب قال گفت زهری بجان کردم من که ابن
 مسیب گفت و مسیب بفتح یا تختیه که امام تابعین است و فقیه الفقه است قد عا علیهم
 رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم أن يمزقوا كل ممزق رجع رسول خدا
 الله علیه وآله وسلم بر کسری و اتباع او آنکه متفرق کرده شوند هر نوع از تفرق پس روایات آمده است
 که کسری که شیر وین نام داشت قتل کرد او را باین طور که پاره کرد شکم او را پس چون شش ماه گذشت
 پسر او نیز هلاک شد و دولت رفت از آنها و متفرق شدند و همه فنا شدند در خلافت حضرت عمر
 رضی الله عنه حدثنا محمد بن مقاتل أبو الحسن حدیث کرد ما را محمد بن مقاتل که کینه او ابوس
 او مروزی است نزول کرد در بغداد و در آخر رفت بسوی مکه و مجاور شد در مکه تا آنکه وفات یافت
 قال أخبرنا عبد الله گفت که خبر داد ما را عبد الله بن المبارك بن واضح خنظلی که کینه او ابوعبد الرحمن
 مروزی است و چون بعد از صحابه لفظ عبد الله مطلق مذکور نشود مراد از او عبد الله بن المبارك می باشد
 قال أخبرنا شعبة عن قتادة گفت خبر داد ما را شعبة بن حجاج از قتاده بن دعامة بسوی

بصری که کتبه او ابو الخطاب است و او که بود و سعید بن مسیب میگفت که ما کنت اظن ان الله تعالی

خلق منک عن انس بن مالک قال کتب النبي صلی الله علیه و اله وسلم کتابا و اورد

از کتب فقیل له انهم لا یقرؤن کتابا الا محتوما از انس بن مالک گفت که نوشتیم

خدا صلی الله علیه و اله وسلم یعنی امر کرد بنوشتن کتابی را بسوی عجم یا بسوی روم یا اراده کرد که بنویسد

این شکر او است بگفتن شد و آنحضرت را صلی الله علیه و اله وسلم که آنرا نمینویسند کتاب را بلکه

مهر کرده شده باشد از جهت خوف از کشف اسرار آنها و از جهت اشعار بآنکه امور معروفه بر آنها را

کسی نداند فاتخذ خاتما من فضة نقشه محمد رسول الله گرفت رسول خدا صلی الله علیه

و اله وسلم انگشتری را از نقره که نقش او محمد رسول الله است کاتی انظر الی بیاضه فی یدیه

گویا که من نظر میکنم بسوی سفیدی آن انگشتری در دست رسول خدا بود صلی الله علیه و اله وسلم

فقلت لقتاده من قال نقشه محمد رسول الله قال انس بگفتم من در قناره را که کدام

گفته است که نقش آن خاتم محمد رسول الله است گفت قتاده که انس گفته است یا اب

من قعد حیث یتهی به المجلس و من رای فرجة فی الحلقة فجلس فیها است

در بیان کسی که بنشیند در جایی که نهایت برسد در آنجا مجلس و کسی که بچیند کشادگی در حلقه پس

بنشیند در آنجا لفظ فرجه بضم فاء و فتح جیم فعله یعنی مفعول است چنانچه قبضه یعنی مقبوض و لفظ

حلقه بسکون لام است بمعنی هرستدیر که خالی الوسط باشد و جمع او حلق است حد ثنا انما علی

قال حد ثنا مالک عن اسحاق بن عبد الله بن ابی طلحة حدیث کرد ما را اسماعیل بن ابی اویس

که همیشه زاده امام مالک است گفت که حدیث کرد ما را امام مالک از اسحاق بن عبد الله بن ابی طلحة انصاری

که او تابعی است و او بخاری مدنی است و امام مالک مقدم نمیکرد بر او هیچ کس را در حدیث از ابان

مولى عقیل بن ابی طالب اخبرنا عن ابی و اید اللیثی که تحقیق ابان را بضم میم و تشدید را

که نام او نیز بد است و او مولای ام دانی بود لیکن لازم گرفته بود صحبت عقیل را پس منسوب کرده شد بسوی

او و او شیخ قدیم بود و آن ابان را مولی عقیل بن ابی طالب بود و عقیل بفتح عین مهمله و کاف بن

و او در عمر کلان بود از حضرت علی رضی الله عنه بیست سال و این هر دو برادر عینی بودند از طرف مادر و پدر
 و او حاضر شد بر ربابا بترکان یطریق اگر اه و اسیر کرده شد در آن روز بعد آن مسلمان شد قبل از ^{حدیث}
 و ترک کرد حضرت علی را رضی الله عنه و لاحق شد معاویه و مرد بعد آن در دولت معاویه و در آخر عمر ^{نامش}
 و آن ابامره قهر داد آن اسحاق را از ابی و اقدیشی بکبر قاف و بدال مهمله نام او حارث بن مالک است
 و او مدنی است حاضر شد بر راز و ایت کرده است از آنحضرت صلی الله علیه و اله و سلم بیست و چهار
 حدیث و بخاری از و همین حدیث را ذکر کرده است مجاور شد در مکه یک سال و در آنجا در سال ^{شصت و پنجاه}

از هجرت و مدفون شد در مقبره هاجرین آن رسول الله صلی الله علیه و اله و سلم بینما
 جالس فی المسجد و الناس معه إذا قبل ثلثة نفر تحقیق رسول خدا صلی الله علیه و اله و سلم
 در اثنا آنکه او نشسته بود در مسجد و مردم همراه او بودند که ناگاه پیش آمدند سه کس لفظ نفر بجز آن
 مرد از سه تاره را میگویند در اینجا نفر بیان ثلثة یعنی نفر همین ثلثة بودند یعنی سه مرد از راه آمدند و در مسجد

داخل شدند فاقبل اثنان الى رسول الله صلی الله علیه و اله و سلم و ذهب و احد
 بر آمدند و کس بخدمت رسول خدا صلی الله علیه و اله و سلم و رفت یک کس قال فوقف علی رسول
 الله صلی الله علیه و اله و سلم گفت راوی ایستادند آن هر دو کس بر رسول خدا صلی

الله علیه و اله و سلم فاما احدى فرأی فرجة فی الحلقة فجلس فیها و اما الآخر فجلس
 خلفهم و اما الثالث فاذ برد اهباً بلشکی از آن هر دو بر پیش کشاری در حلقه نشست
 در اینجا و اما دیگر نشست بلشیت مردم و اما سیوم نشست در در آن حال که رونده بود یعنی رفت و نشست

قلنا فرغ رسول الله صلی الله علیه و اله و سلم قال لا اخبیرکم عن النفر الا ^{ثلاثة}
 بر هر گاه که فارغ شد رسول خدا صلی الله علیه و اله و سلم گفت که آگاه باشید که خبر میدهم شمار از نفر ^{ثلاثة}

فاما احدى هم فاقب الى الله فاقب الله بلشکی از آنها بر جمع کرد بسوی الله تعالی جای داد
 او را الله تعالی یعنی ضم کرد او را بسوی رحمت و در صنوان خود و اما الآخر فاستجی فاستجی الله
 منه و اما دیگر پیش کرد از رسول و اصحاب او و نشست بر آنها جیسا که الله تعالی از او یعنی رحمت کرد

او را و لفظ استجیا از جانب الله تعالی بر سبیل مشاکله مذکور شد و مراد از ذوالیصال خیر و رحمت است
 که لازم حیا است زیرا که ترک عقاب لازم استجیا است و ترک عقاب به این خیر است و در امثال
 این امور که در حق الله تعالی محل آنها بر ظاهر نمیتوان کرد مراد لوازم و غایبات آنها می باشد یا أَمَّا الْآخِرُ
فَاعْرَضَ فَأَعْرَضَ اللَّهُ عَنْهُ و اما دیگر که ثالث بود بر اعراض کرد و در آنی نمود از مجلس رسول خدا
 صلی الله علیه و آله وسلم بر اعراض کرد الله تعالی از او یعنی غضب شد بر او و رحمت نکرد بر او و این نیز از باب
 مشاکله است زیرا که اعراض التفاضل است از جهت بسوی جهت دیگر و این لائق نیست بجناب الهی
بِحَاشِئَتِهِ زَعْبُ بَابٍ قَوْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ رَبِّ مُبْلَغٍ
أَوْ عَنِ مَنْ سَمِعَ بَابِ بَسْتِ در قول آنحضرت صلی الله علیه و آله وسلم که بسیار سائیده شده بسوی
 او حافظ ترمذی باشد از آنکه شنونده است از من و لفظ مبلغ بفتح لام مشدده و مراد مبلغ الیه است
 و لفظ او عی راقول التفضیل است بمعنی احفظ و افهم حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا شَرِيحَةُ
 یعنی حدیث کرد ما را مسدد بن مسرهد که ما قبل مذکور شد و او گفت که حدیث کرد ما را بشکر کبریاه موصوفه
 و سکون شاین محمد بن فضل بن لاجح رقاشی بصری که ثقة کثیر الحدیث است میخواند هر روز چهار صد
 رکعت نماز حَدَّثَنَا ابْنُ عُيَيْنٍ حدیث کرد ما را ابن عون که نام او عبد الله بن اربطبان بصری ثقة
عَنِ ابْنِ سِينِينَ از محمد بن سیرین که کنیه او ابو بکر است و انصاری است یعنی مولای انصار است
 و او تابعی است در یافته است سی صحابی را عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ ابْنِ بَكْرَةَ از عبد الرحمن بن
 ابی بکر بن الحرث ثقفی عَنْ ابْنِهِ از پدر خود که ابو بکر است و نام او نضیع بضم نون و فتح فاء است
ذَكَرَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ ذکر کرد ابو بکر كَرَّمَ اللَّهُ وَجْهَهُ صلی الله علیه و آله وسلم
قَعَدَ عَلَى بَعْضِ نَشْتِ بنشیند بر خود در منی روز خود در حجه الوداع
 و این نشستن از جهت شنواید که احکام مردم بود أَمْسَكَ النَّسَانَ بِخَطَامِهِ او نیز مابعد
 و گرفت یک انسان به آن شتر و لفظ خطام بمعنی زمام است و او رسانی است که بسته می شود
 در و حلقه منی و در بعضی روایات آمده است که آن انسان ابو بکر بود و در بعضی روایات است که

بال بود و کفتن هزار شتر از آنجهت بود تا محفوظتر از اضطراب و حرکت دادن مسوار خود را نشد
قَالَ آتَى يَوْمٍ هَذَا فَسَكْنَا حَتَّى ظَنَنَّا أَنَّهُ سَيَسْتَمِينُهُ سَيُؤِي سَيُؤِي سَيُؤِي بعد از آن
 فرمود که کدام روز هست این پس سکوت کردیم مآتا آنکه ظن کردیم که آنحضرت زود هست که نام خواهد
 کرد اورا سوای نام او قَالَ أَلَيْسَ يَوْمَ النَّحْرِ قُلْنَا بَلَى فَمُودَا يَا نَيْسَتِ این روز روز نحر
 کفتم آری هست روز نحر قَالَ فَأَيُّ شَهْرٍ هَذَا فَسَكْنَا حَتَّى ظَنَنَّا أَنَّهُ سَيَسْتَمِينُهُ
 بغیر اسمیه فرمود پس ماه هست این پس سکوت کردیم مآتا آنکه ظن کردیم که او زود هست که نام خواهد
 کرد اورا بغیر نام او فَقَالَ أَلَيْسَ بِذِي الْحِجَّةِ قُلْنَا بَلَى فَمُودَا آیا نیست این ماه ذی الحجه
 کفتم که آری این ماه ذی الحجه هست قَالَ فَإِنَّ دِمَاءَكُمْ وَأَمْوَالَكُمْ وَأَعْرَاضَكُمْ بَيْنَكُمْ
حَرَامٌ كَحُرْمَةِ يَوْمِكُمْ هَذَا فِي شَهْرِكُمْ هَذَا فِي بَلَدِكُمْ هَذَا فرمود آنحضرت صَلَّى اللَّهُ
 واله وسلم که پس تحقیق خونهای شما و ماههای شما و ابروهای شما در میان شما حرام است مثل حرام بودن
 این روز شما درین ماه شما درین شهر شما که مکه است یعنی خون یکی بر دیگری حرام است بغیر حق شرعی
 و ماههای شما یعنی مال یکی بر دیگری بغیر از آن و رضاء او نیز حرام است و همچنین بی ابرو کردن یکی دیگری را
 و قدح در آبروی او کردن حرام است و لفظ اعراض جمع عرض بکرعین است و آن موضع مدح و ذم است
 از انسان در نفس یا در وصف و خلق لِيُبَلِّغَ الشَّاهِدُ الْغَائِبَ باید که برساند این خبر را
 حاضران درین مجلس غائبان فَإِذَا الشَّاهِدُ عَسَىٰ أَنْ يَبْلُغَ مَنْ هُوَ أَوْ عَىٰ لَهُ مِنْهُ تحقیق
 حاضر قریب است که برساند کسی را که او حافظتر باشد مر این خبر از آن حاضر بَابُ الْعِلْمِ
قَبْلَ الْقَوْلِ وَالْعَمَلِ یعنی علم پیشی مقدم می باشد از قول و عمل يُؤَيُّ شَيْءٌ رَادٌّ میشود
 بعد آن گفته می شود اورا و عمل کرده میشود با و لِقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَىٰ فَاَعْلَمُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ
فَبَدَأَ بِالْعِلْمِ از جهت کفتن الله تعالی بدان که نیست هیچ معبود بحق مگر الله تعالی ابتدا کرد الله تعالی
 بعلم یعنی اول بدان بعد آن بلفظ کس بان چنانچه فرمود و استغفر لذنوبک الی آخره وَأَنَّ الْعُلَمَاءَ
هُمُ وَدَّةُ الْأَنْبِيَاءِ وَتَحْقِيقُ عِلْمِائِهِمْ و از ثامن پیغمبر اند لفظ و ان عطف بر العلم یا کلام است

وَذَتُوا الْعِلْمَ يَعْنِي انبِياء ارث گذاشته اند علم را و لفظ و رثوا بتشدید را در مفتوحه هست و تخفیف
 آن نیز آمده مَنْ أَخَذَ أَخَذَ بِحِطِّهِ و اگر کسی که گرفت علم را که آن ارث نبوة هست گرفت
 آن را بنصیب کامل و مَنْ سَلَكَ طَرِيقًا يَطْلُبُ بِهِ عِلْمًا سَهَّلَ اللَّهُ لَهُ طَرِيقًا إِلَى الْجَنَّةِ
 و کسی که برود راهی که طلب کند باو علم را اسان میکند استعا از برای او راه را بسوی بهشت در
 آخره و قال الله جل ذكره إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ و فرمود استعا که جز این نیست
 که می ترسد استعا از بندگان او علما و قال وَمَا يَعْقِلُهَا إِلَّا الْعَالِمُونَ و فرمود استعا
 که نمی فهمد و عقل نمی کند این امثال را مگر علما و قَالُوا لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ أَوْ نَعْقِلُ مَا كُنَّا فِي
أَصْحَابِ السَّعِيرِ و میگویند کفار اگر می بودیم که می شنیدیم ما کلام پیغمبران را یا می فهمیدیم نمی
 بودیم در اصحاب روزه و قال الله تعالى قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ
لَا يَعْلَمُونَ و گفت استعا بگو ای محمد ای برابر میشوند آنکس نیکه میدانند و آنکس نیکه نمیدانند
 و قال النبي صلى الله عليه واله وسلم مَنْ يُرِدِ اللَّهُ بِهِ خَيْرًا يُفَقِّهْهُ فِي الدِّينِ
 و فرمود پیغمبر خدا صلوات الله علیه و آله وسلم کسی که اراده بکند استعا باو نیکی را دادا تا میگرداند او را در دین
 و إِنَّمَا الْعِلْمُ بِالتَّعَلُّمِ و جز این نیست که حصول علم بتعلم و آموختن هست و در بعضی روایات
 بالتعلیم واقع شده است و این عبارت ظاهر از تم حدیث است چنانچه ابن ابی عاصم و طبرانی روایت
 کرده اند و احتمال است که کلام امام بخاری باشد و قال ابو ذر و گفت ابو ذر بتشدید را در جمله صحابه
 عظیم و جلیل است نام او جذب است ابن جناره بضم جیم او قریشی غفاری است اسلام آورد در حالی
 که در بربع اربعه بود و او تارک الدنیا بود مناقب بسیار است و سابقا ذکر او گذشت لَوْ وَضَعُوا
الصِّمَّامَةَ عَلَى هَذِهِ وَ أَشَارَ إِلَى قَفَاهُ اگر نهید شمشیر قاطع را برین و اشاره کرد بسوی گردن
 خود و لفظ صمصامه در صاده جمله یعنی شمشیر قاطع است و قفا موخر کردن را میگویند وَيُظَنُّ
أَنَّهُ أَفْذُ كُلِّ سَمْعَةٍ مِنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ قَبْلَ أَنْ يُجَازَى وَاعْلَمَ
لَا تُفْذِنُهَا یعنی اگر شمشیر بر گردن من نهید بعد آن ظن کنم آنیکه موخر کرده دارم بر راستینک

که شنیدم آنرا از رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم قبل از آن که روان کنید شما شمشیر را بر من برانند
 بر اسم آن کلمه را باید دانست که لفظ انفاذ کلمه صیغه متکلم از باب افعال است و معنی آن ^{بضم} انست
 اَنْ تَنْتِ اَنْی اَقْبِرْ عَلٰی اِنْفَاذِ کَلِمَةٍ اَنْی تَبْلِغُهَا وَ لَفْظُ تَجِزُوا بِضَمِّ تَاءٍ فَوْقِیْهِ وَ کَسْرِ جِیمٍ وَ بَعْدَ تَحْتِیْهِ
 و مفعول او محذوفست ای تجیزوا الصمصامة علی ای علی ققائمی و مراد آنست که قبل از قطع سر
 اگر فرصت یا تم تبلیغ آن کلمه کنم و این قول را ابوزر گفته است در وقتی که نشسته بود نزد جمعی ^{وسط}
 و مردم از و فتوی می خواستند و او فتوی میداد در علوم پیش او را مردی که آیا منع کرده نشده

تو از فتوی دادن و قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا كَوْ فَوَارِ تَابِتَيْنِ حُكَمَاءَ فَفَقَّهَاءَ
 حکماء و گفت ابن عباس رضی الله عنهما که لفظ ربانین معنی علما است جمع حلیم بلام و بعضی بکاف ^{خوانده}
 و معنی فقها است که جمع فحیه است و معنی علما که جمع عالم است یعنی لفظ ربانی در قرآن واقع شده
 معنی منسوب بسوی رب نیز یارتی الف و فون برای تاکید و مبالغه در نسبت و در اصل ربون است
 و آنها را منسوب بسوی رب از آنجهت میکنند که اخلاص دارند بحق تعالی و تعلق آنها بسیار است
 پس ابن عباس آنرا تفسیر بعلماء و فقها و صلحا کرده است ازین هم تفضل علم معلوم شد و یقول
 الرَّبَّانِيُّ الَّذِي يُرِي النَّاسَ بِصِغَارِ الْعِلْمِ قَبْلَ كِبَارِهِ وَ كَفْتَهُ مِيشُودُ كَرَبَانِي كَسِي
 که تربیت میکند مردم را بجزئیات علم پیش از کلیات علم یا بفروع پیش از اصول یا بوسائل پیش
 از مقاصد و لفظ یقال از کلام بخاری است نه از ابن عباس رضی الله عنه بَابُ مَا كَانَ

النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ يَتَخَوَّلُ بِمَوْعِظَةٍ وَ الْعِلْمِ كَيْلًا يَنْفَرُ وَ ابْتِ
 در بیان بودن رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم که تعهد میکرد اصحاب را بموعظه و علم ^{بمعنی تعهد}
 اوقات میکرد در وعظ و طلب میکرد احوال صحابه را که نشاط داشته باشند از برای موعظه پس
 نمیکرد هر روز تا آنکه نفرت نکنند از علم باید دانست که لفظ يتخولهم بجاء معجم و لام از تخول که معنی تعهد ^{و طلب}
 احوال که نشاط داشته باشد حدیثاً محمد بن یوسف حدیث کرد ما را محمد بن یوسف که گنیه
 او ابو احمد است میکند است و میکند بیا موعده مکسوره و یا تختانیه و کاف مفتوحه و نون ساکنه

در آن مهمله نام قریه ایست از قریه‌ها بخارا قال اخبرنا سفیان عن الاعمش گفت که خبر دار
 سفیان بن عیینه هلالی از اعمش که او ابو محمد سلیمان بن مهران بکسریم که اسدی کاهلی کوفی تابعی است
 عن ابی وائل عن ابن مسعود از ابی وائل که شقیق بن سلمه کوفی است و او در یافته بود ز را
 سعادت نشان حضرت نبوی را صلی الله علیه و آله وسلم و او از اجل یاران عبداللہ بن مسعود است
 روایت کرد از عبداللہ بن مسعود قال کان النبی صلی الله علیه و آله وسلم یخولنا
 بالموعظة فی الايام کراهة السامة علینا گفت عبداللہ بن مسعود که بود رسول خدا
 صلی الله علیه و آله وسلم که تعهد میکرد ما را و تفقد احوال میکرد بموعظه در روزها از جهت خوف ملائت
 از موعظه بر ما و لفظ السامة متضمن معنی مشقة است یعنی صله او باین اعتبار باشد یا متعلق
 محذوف و سله او است ای السامة الطارئة علینا حدثننا محمد بن بشار حدیث کرد ما را
 محمد بن بشار بفتح باء موحده و شین معجم بن عثمان العبیدی قال حدثننا یحیی گفت که حدیث کرد
 ما را یحیی بن سعید قطان احوال که کنیه او ابو سعید شیبی بصریست و استاده می شد امام احمد
 ابن حنبله و یحیی بن سعید و علی بن مدینی و سوال میکردند حدیث را از او و نمی نشستند از جهت
 هیبت و اجلال و قال حدثننا شعبه گفت حدیث کرد ما را شعبه بن حجاج واسطی بصری
 قال حدثننا ابو التیاح گفت که حدیث کرد ما را ابو التیاح بمشاة فوئیه و بعد آن تخانیبه مشدرة
 و عام مهمله نام او نیز مدین حمید بصیغه تصغیر است عن ابن النبی صلی الله علیه و آله وسلم
 از انس بن مالک است که روایت کرده است از پیغمبر خدا صلی الله علیه و آله وسلم قال یتسرفوا
 فرمود رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم که اسانی کنید در هر کار و تنگی نکنید و سختی نکنید در کارها و
 و خبر نیک مید که موجب خوشوقتی باشد و لا تنفروا و نکریزانید مردم را بذكر تخویف و وعید یعنی بوس
 خوشوقت سازید بیان فضل الله تعالی و ثواب او و عطا و سعة رحمة او و غمگین سازید بذكر
 و تخویفات محضه بلکه تخویف هم اگر مذکور کنید با او بشیر را هم نماید باب من جعل کاهل
 العلم آیام معلومة بابست در بیان کسی که گردانیده است از برای اهل علم روزهای معلومه

حَدَّثَنَا عُمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدِيثُ كَرِيمٍ رَأَى عُمَانَ بْنَ مُحَمَّدٍ بْنِ أَبِي رَاهِمٍ بْنِ أَبِي شَيْبَةَ كَوْنِي
 عَيْسَى كَمَا حَدَّثَ بزرگ است تصنیف کرده است مستدر و تفسیر را قال حَدَّثَنَا جَرِيرٌ كَفَتْ
 عُمَانَ كَمَا حَدَّثَ كَرِيمٌ بِمَنْعِهِ وَ كَرِيمٌ مَهْلِكٌ كَمَا كَرِهَتْ بِنُورِ عَبْدِ الْمُجِيدِ بْنِ قُرطِ الضَّبِيِّ الرَّازِيِّ الْمَوْلَى
 الْكُوْفِيُّ الْمَشَاعِنُ مَنْصُورٌ مِنْ مَنُورِ بْنِ مَعْتَمِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ كُنِيَّةُ أَبُو عَتَابٍ سَمِعْتُ بَعَثَ مَهْلِكٌ
 وَ تَدِيدٌ فَوَقَانِيَّةٌ كُوْفِيٌّ هُوَ وَ أَبُو بَرْدٍ كَرِيمٌ يَكْرَهُ دَرَّ شَبَّ بَعْضُ صَبْحٍ مَبِشَدٍ كَتَمَالٍ مَيَّكَرُ وَ دِهَانٍ
 مَيَّكَرُ وَ كَرَفَتْ أَوْ رَابِئِ بْنِ عَمْرِو بْنِ كُوْفَةٍ كَمَا تَكْلِيْفٌ مَيَّكَرُ أَوْ رَابِئِ بْنِ قَبُولٍ نَكَرٌ دَرَّ آوْرَدَةٌ شَدَّ
 قَيْدٌ كَرَاهَةٌ شُورٍ بِسَمْعِ مَرْدٍ شَفَاعَتِ كَرَدْنِدِ رَضَا صِيٍّ أَوْ كَيْدِ شَتْنِ أَوْ رَاعِنِ ابْنِ قَائِلِ ابْنِ زَابِيٍّ وَ ابْنِ كَرِيمٍ
 نَامٌ أَوْ شَقِيْقٌ هُوَ كَمَا عَنُقَرِيْبٌ مَذْكُورٌ شَدَّ قَالَ كَانَ عَبْدُ اللَّهِ يُذَكِّرُ النَّاسَ فِي كُلِّ خَمِيْسٍ
 كَفَتْ أَبُو وَائِلٍ كَمَا بُوَعِبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ كَمَا عَطَّ مَيَّكَرُ مَرْدٍ رَاوَدَكَرُ نَصِيْحَتِ مَيَّكَرُ أَنْهَا رَادِرٌ رَهْرَهْ شَبَّ
 فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ لَوْ دِدْتُ أَنَّكَ ذَكَرْتَنَا كُلَّ يَوْمٍ كَفَتْ مَرَّانِ عَبْدِ اللَّهِ
 ابْنِ مَسْعُودٍ رَامِدِيٌّ كَمَا ابْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ تَحْقِيْقٌ رُوْسَتْ مَيَّكَرُ مَرْمٍ مِنْ ابْنِ كَرِيمٍ نَصِيْحَتِ كُنِيٍّ وَ عَطَّ كُوْفِيٍّ
 مَارَاهِرُ رُوْزِ وَ ابْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ كُنِيَّةُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ هُوَ فَقَالَ أَمَا إِنَّهُ يَمْنَعُنِي مَزْدَلِكُ
 ابْنِ كَرِيمٍ أَوْ أَمْلِكُمْ كَفَتْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ كَاهِ بَابِشِ كَمَا تَحْقِيْقٌ مَنَعٌ مَيَّكَرُ رَاوَدِرٍ وَ عَطَّ
 هِرُوزِ ابْنِ كَرِيمٍ مِنْ مَكْرُوْهِ مَيَّكَرُ مَرْمٍ أَنْرَا كَمَا دَرْمَالَتِ مَانْدَا مَرْمٍ شَمَارَا بَابِ دَرْمَالَتِ كَمَا لَفْظًا أَمَا بَقِيْعٌ هَمَزَةٌ وَ كَفَيْفٌ
 مَيَّكَرُ وَ تَبْنِيَّةٌ هُوَ وَ نَزْدٌ بَعْضِيٍّ حُرُوفٌ اسْتِفْحَا حُوتٌ بِمَنْزِلَةِ الْاَوْثَرِ بَعْضِيٍّ بِعَنْ حَقَا سَمَتْ وَ ابْنِ
 اَتْخَوْلَكُمْ بِالْمَوْعِظَةِ كَمَا كَانَ ابْنُ أَبِي صَالِيٍّ عَلَيْهِ وَ اللَّهُ وَ سَلَّمَ يَخْوَلُنَا بِهَا مَخَانَةٌ التَّامَّةُ
 كَلِيْنَا وَ تَحْقِيْقٌ مِنْ تَفَقُّدِ مَيَّكَرُ اِحْوَالِ شَمَارَا بُوَعِظَةٌ وَ تَعْيِيْنٌ مَيَّكَرُ وَ تَعْمِدُ مَيَّكَرُ شَمَارَا بُوَعِظَةٌ بِبَعْضِ اَوْثَرِ
 بِجَنَابِ تَعْمِدُ مَيَّكَرُ مَارَا رَسُوْلُ خَدَا صِلِ ابْنِ عَبْدِ اللَّهِ وَ سَلَّمَ بِأَنَّ مَوْعِظَةَ اِرْجَمَةَ خَوْفٌ مَلَالَتِ بِرَمَانَا
 مَنْ يُرِيْدُ اللّٰهُ بِهٖ خَيْرًا يُفَقِّهْهُ فِي الدِّيْنِ بِاِسْتِ كَسِيٍّ كَمَا ارَادَهُ مَيَّكَرُ اِسْتِ بَاوِيْكِيٍّ رَا
 دَنَا مَيَّكَرُ اِرْدِيْنِ وَ مِيٍّ هَمَانْدَا اِرْدِيْنِ حَدَّثَنَا سَعِيْدُ بْنُ عَفِيْرٍ حَدِيثُ كَرِيمٍ
 سَعِيْدُ بْنُ عَفِيْرٍ بَعْضُ مَهْلِكٌ وَ فَاوَا مَفْرُوْصَةٌ وَ يَادُ تَحْتَانِيَّةٌ وَ رَاهِ مَهْلِكٌ اَوْ مَيَّكَرُ هُوَ اَوْ اَزَا عِلْمٌ نَامٌ سَمَتْ بِاِسْتِ

و تواریخ و نام پدر او کثیر است و غیر جدا است و انتساب او بجد او مشهور است قال حدثنا
 ابن وهب او گفت که حدیث کرد ما را عبد الله بن وهب بن مسلم مصری قریشی او
 همچو کسی است که امام مالک او را فقه می نوشت و بیچکر اسوای او فقیه نمی نوشت و او نذر کرده
 بود که هر گاه من غیبت کنم کسی را روزه دارم بکنم و زین پس آدم از غیبت و در یک روایت است
 که این هم بر من آسان شد پس کردم که اگر غیبت کنم تصدق کنم بدرهم پیش کشم شد این بر من آسان
 آدم از غیبت و چون خوانده شد نزد او کتاب احوال روز قیامت افتاد بهوش شده پس
 تکلم نکرد و فوت شد بعد چند روز در مصر در سال یکصد و نود و هفت عن یونس عن ابن شهاب
الزهری از یونس بن یزید ایلی از ابن شهاب زهری قال قال حمید بن عبد الرحمن
 گفت این شهاب زهری که گفت حمید بن عبد الرحمن بن عوف و لفظ حمید بصیغه تصغیر
 حاد هم که کنیه او ابو ابراهیم یا ابو عبد الرحمن یا ابو عثمان است و عبد الرحمن بن عوف که پدر او است
 یکی از عترة مشرقة است قریشی زهری مدنی است سمعت معاویه که شنیدم من معاویه
 ابن ابی سفیان که صحابین حرب است و حرب بن اسیه بن عبد سمس بن عبد مناف است و او طلیفه
 شام بود در زمان عمر بن خطاب از طرف او شان و هاجا حاکم بود تا آنکه وفات یافت و او مدت
 چهل سال در شام ماند و او صحابی است و بود نزد او از رسول خدا صلی الله علیه و سلم و در راه
 و قمیص او و چیزی از اشعار و اطفا را آنحضرت صلی الله علیه و سلم یکفشت که کفن کنید مرا در قمیص
 آنحضرت صلی الله علیه و سلم و درج کنید مرا در راه و از آنحضرت صلی الله علیه و سلم و بپوشید
 بینی مرا و مواضع سجود مرا از اشعار و اطفا را آنحضرت صلی الله علیه و سلم و مرا بگذارید نزد مردم
 و رسیده بود او را در آخر عمر او لقوه و میگفت کاشکی می بودم من یکی از فقراء قریش و نمی دیدم
 ازین امور دنیا چیزی را و او روایت کرده است از آنحضرت صلی الله علیه و سلم یکصد و شصت
 حدیث و بخاری از حدیث ذکر کرده و وفات در دمشق در سال شصت از هجرة در ماه رب
 و عمر او هفتاد و هشت بود خطیباً در آن حال که بود معاویه خطبه کننده یقول سمعت النبی

صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم یقولُ میگوید کہ شنیدم من رسول خدا را صلوا علیہ وسلم
 کہ میگوید من یرید اللہ بہ خیراً یفقیہہ فی الدین کسی کہ ارادہ کند اللہ تعالیٰ بانگش را میگرداند
 اورا عالم در دین و إنما انا قاسم و اللہ یعطي و نیستیم من مگر قسمت کننده در میان شما
 علم را و تبلیغ احکام را یعنی میرسانم ہر کس را بچہ لائق است با و اللہ تعالیٰ عطا میکند فہم را بہر کس
 میخواہد یعنی من در تبلیغ احکام بہمہ کس تسویہ و برابری میکنم اما میدہد اللہ تعالیٰ بعضی را فہم
 و استنباط احکام و بعضی را فہم ظاہر معانی فقط و لکن تزال ہذہ الامم قائمہ علی ما
 امر اللہ لا یضربہم من خالفہم حتی یاتی امر اللہ و ہمیشہ می باشند این امت
 ثابت ہر چیزی کہ امر کردہ است اللہ تعالیٰ و ضرر نمی کند آنہا را کسی کہ مخالف شود آنہا تا آنکہ بیاید
 خدا تعالیٰ یعنی قیامت امام بخاری گفته است کہ مراد از این امت اہل علم اند امام احمد بن حنبل
 کہ مراد با و اہل حدیث اند و قاضی عیاض گفته کہ مراد احمد بن حنبل از اہل حدیث اہل سنت و جماعت اند
 و امام نووی گفته کہ این طائفہ متفرقہ اند از انواع مومنین پس بعضی از انہا مقاتلانند و بعضی
 و بعضی محدثان و بعضی زہاد و همچنین غیر آن باب الفہم فی العلم بابست
 بیان فہم در علوم یعنی ادراک معلومات حدیثاً علی حدیث کرد ما را علی بن عبد اللہ بن جعفر بن
 بفتح نون و کزیم و جاء مہملہ کہ کنیتہ آن علی ابو الحسن مشہور بابین مدینی مولی عروہ بن عطیہ سعیدی
 و او اعلم زمان خود بود و اصل او از مدینہ بود و گفته است ابن اثیر کہ علی بن عبد اللہ آیتی بود از آیات
 خدا تعالیٰ در علم حدیث و قات یافت در عسکر یا بصرہ و منقول است کہ او افتادہ می بود و امام
 ابن حنبل از جانب راست می بود و یحیی بن معین از جانب چپ می بود قال حدیثاً سفیان
 او گفت کہ حدیث کرد ما را سفیان بن عیینہ ہلالی کوفی و او دریافته است ہشتاد کس را از تابعین
 قال قال لی ابن ابی حنیج او گفت کہ گفت مرا ابن ابی حنیج بنون مفتوحہ و جیم مکسورہ است و نام او
 یسار است و او قدری بود و او عبد اللہ ثقفی است عن مجاہد از مجاہد بن جبریم مفتوحہ
 و بموصدہ ساکنہ کنیتہ او ابو الحجاج است و او تابعی است میگوید کہ عرض کردم قرآن را بر ابن عباس

سی مرتبه و گفت او که هرگاه من سواری شدم می گرفت این عمر را ب مرا و برابر میگرد بر من جا
 مرا او وفات یافت در مکه در حال سجده قَالَ صَحِبْتُ ابْنَ عُمَرَ الْمَدِينِيَّ گفت که صحبت کردم
 با عبد الله بن عمر رضی الله عنه تا مدینه مطهره ظاهر از مکه روان شده بود فلم اسمعه یحدث
 عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ إِلَّا حَدِيثًا وَاحِدًا بِشَيْءٍ نَسِينُمْ أَوْ رَأَى
 حَدِيثَ كُنْزِ رَسُولِ خِذَا صَاحِبِ اللَّهِ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ مَكَرِيكَ صِدْقٌ قَالَ كُنَّا عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ
 عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ فَأَتَى بِجَمَارٍ كَفَتَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ كَمَا بَدِئْتُ بِمَنْزِلِ رَسُولِ خِذَا صَاحِبِ اللَّهِ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ
 بِأُورْدَةٍ مِنْ جَمَارٍ بَطْنِ جَبْرٍ وَتَشْدِيدِ مِيمٍ شَحْمٍ دَرَجَتِ خِزَامَتِ وَخُورْدَةٍ مَبْشُورَةٍ أَوْ رَأَى قَالَ
إِنَّ مِنَ الشَّجَرَةِ شَجْرَةً مِثْلَهَا كَمِثْلِ الْمُسْلِمِ پس فرمود آنحضرت صلی الله علیه و آله وسلم از درختها
 درختی است که صفت عجیبه او مانند صفت مسلمان است و لفظ مثل بفتح میم و ثار مثلت بمعنی صفت است
 در لغت لیکن مستعمل نمیشود مگر در صفت عجیبه فَأَرَدْتُ أَنْ أَقُولَ هِيَ النَّخْلَةُ میگوید این عمر پس
 کردم که بگویم من اینک آن درخت نخله است فَإِذَا أَنَا أَصَغَرُ الْقَوْمِ فَسَكَتُ پس ناگاه من خورد تر
 قوم بودم بسکوت کردم من از جهت تعظیم اکابر قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ هِيَ النَّخْلَةُ
 گفت پیغمبر خدا صلی الله علیه و آله وسلم که آن درخت درخت خرامت است بَابُ الْإِغْتِبَاطِ
فِي الْعِلْمِ وَالْحِكْمَةِ بابت در بیان غبطه کردن در علم و حکمت غبطه در لغت آرزو کردن
 مثل چیزی را که برای غیر باشد بغیر زوال آنچه آرزو و حمد آنست که آرزو کند زوال نعمت را از غیر
 بسوی خود و حکمت عبارتست از شناختن اشیا چنانچه در نفس الامر است و او مترادف علم است
 و عطف او بر علم عطف تفسیری است وَقَالَ عُمَرُ تَفَقَّهُوا قَبْلَ أَنْ تَسُودُوا و او گفت
 عمر بن الخطاب رضی الله عنه که بیاموزید علم را پیش از آنکه شمار در کرده شوید و گردانیده شود شمارا
 سادات و رئیس و حاصل شود شمارا سیادت و لفظ تسود و ابضم تاه فوقیه و تشدید و او ^{معنی}
 آنست که ای قبل از آن تصویر و اساره یعنی پیش از ریاست بخوانید که بعد از ریاست شمار مانع
 خواهد شد و عمار از اخذ علم از اصاغر جاهل خواهید ماند و بعضی این را جل بر ترویج کرده اند یعنی

قبل از تزویج و بعضی از تسوید لحيه مراد کرده اند یعنی در عنقوان شباب قبل از تسوید لحيه علم بیاوردند
وَقَدْ تَعَلَّمَ أَصْحَابُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ فِي كِبَرٍ سِتْرِهِمْ وَتَحْقِيقِ عِلْمِ أُمَمِهِمْ
 اصحابت بغير خدا صلوات الله عليهم و السلام در کمال سالی خود حَدَّثَنَا الْحَمِيدِيُّ حدیث کرده است که
 بصیغه تصغیر که او ابو بکر عبد الله بن الزبیر بن عیسی یکی قرشی که صاحب امام شافعی بود و گرفت علم را
 از دور حلت کرد با شافعی بسوی مصر و چون وفات یافت شافعی با و رجوع کرد بلکه او و رئیس بود
 از اصحاب سفیان بن عیینة و سابق حال یاد کرد و رشد قال حَدَّثَنَا سَفِيَانُ گفت که حدیث کرد
 ما را سفیان بن عیینة قال حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي خَالِدٍ گفت که حدیث کرده است اسماعیل بن
 ابی خالد که نام او هرزه است یا سوسه است و او بجای احمسی کوفی تابعی است و او مسمی کرده شده بود
 میزان العلم علی غیر ما حَدَّثَنَا الزُّهْرِيُّ بر غیر لفظی که حدیث کرده است ما را یان لفظ این
 شهاب زهری لفظ زهری فاعل حد ثنا است یعنی سفیان بن عیینة گفت که این حدیث را اسماعیل
 ابن ابی خالد بلفظ دیگر نزد من حدیث کرد و او را زهری بلفظ دیگر حدیث کرد قال سَمِعْتُ قَيْسَ
ابْنَ أَبِي حَازِمٍ گفت اسماعیل بن ابی خالد که شنیدم من قیس بن ابی حازم را که نام او خوف بن
 عبد الحارث است و چون او آمد برای بیعت اسلام وفات یافته بود در رسول خدا صلوات الله علیه و آله
 یا و از اجل تابعین است روایت کرده است از عشره مبشره قال سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ مَسْعُودٍ
 گفت قیس که شنیدم من عبد الله بن مسعود را رضی الله عنه قال قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ
لَا حَسَدَ إِلَّا فِي اثْنَتَيْنِ گفت عبد الله بن مسعود که فرمود رسول خدا صلوات الله علیه و آله و سلم که نیست
 در هیچ چیز مگر درد و خصمت یعنی جانز نیست حسد و رخصت نیست در حسد مگر درین دو وخصمت
 از حسد در اینجا غبطه است زیرا که حسد اصلاً جانز نیست در هیچ امر و آن عبارت است از تمنی زوال
 نعمت از غیر از برای خود و غبطه عبارت است از تمنی مثل نعمت غیر از برای خود بدون اراده زوال از او
 و مراد از حسد اگر چه غبطه است اما چون شده حرص و رغبت در و ملحوظ کرده است تعبیر از و بلفظ
حسد کردند که حسد مشتمل است بر آنها و سبب است از آنها رجل أتاها الله مما لا قسطة

عَلَى هَلَاكِهِ فِي الْحَقِّ بِيَكْرٍ مَرْدِيٍّ كَمَا رَدَّ هَيْتَ أَوْرَاكِهِ تَعَالَى مَا لَمْ يَسْلُطْ كَرِهَتْ هَيْتَ أَسَدٍ تَعَالَى كَمَا
 بِهَرَاكِ آفَ مَالٍ دَرِ رَاهِ حَقِّ بَايَدِ رَانَسْتِ كَمَا لَفْظِ رَجُلٍ مَرْفُوعٍ هَيْتَ تَقْدِيرِ مَضَافٍ كَمَا خَبْرِ مَبْتَدَأٍ مَحْذُوفٍ
 اِي أَحَدٍ بِهَا خَصْلَةٌ رَجُلٍ إِلَى آخِرِهِ بِشَيْءٍ مَضَافٍ رَا حَذْفِ كَرِهَتْ شِدَاعِ أَسَدٍ بِمَضَافٍ إِلَيْهِ دَانِدِ
 يَا اِنَّكَ لَفْظِ رَجُلٍ مَجْرُورٍ بِأَشَدِّ نَبَا بَرَانِكُمْ بَدَلٍ بِأَشَدِّ زَانَسْتَيْنِ بِأَنَّ لَفْظَ اَنْتَيْنِ تَبَاؤُا تَائِيْتُ بِمَعْنَى
 بِأَشَدِّ رَجُلٍ بِمَضَافٍ مَحْذُوفٍ بِأَشَدِّ كَمَا خَصْلَةٌ هَيْتَ اِي خَصْلَةٌ رَجُلٍ وَ اِكْرَ لَفْظِ اَنْتَيْنِ بِدَوْنِ تَا
 بِأَشَدِّ بِمَعْنَى رَجُلَيْنِ رَجُلٍ بِدَوْنِ اَوْ ظَاهِرٌ هَيْتَ وَ لَفْظِ هَلَكْتُمْ بِفَتْحِ لَامٍ وَ كَا فَتَا اِي اَهْلَاكِهِ وَ رَجُلٍ اَتَاةٌ

اللَّهُ لِلْحِكْمَةِ فَهُوَ يَقْضِي بِهَا وَيُعَلِّمُهَا وَ يَكْرِ مَرْدِيٍّ كَمَا رَدَّ هَيْتَ أَوْرَاكِهِ تَعَالَى عِلْمِ قُرْآنٍ وَ عِلْمِ
 تَرْغِيهِ رَجُلٍ مَكِينًا بِأَنَّ هَلَكْتُمْ وَ تَعْلِيمِ مَكِينًا بِأَنَّ رَا بَرْدِمْ وَ مِيرَا نَدَّ بِجَلْقٍ بِأَبٍ مَا ذَكَرَ

فِي ذَهَابِ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي الْبَحْرِ إِلَى الْخَضِرِ بِأَنَّ فِي رِيبَانِ چيزی که ذکر کرده
 دَر رَفْتَنِ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ دَر رِيبَانِ سُبُوِيٍّ طَلَبِ خَضِرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَ لَفْظِ خَضِرٍ بِفَتْحِ خَا بِمَعْنَى وَ كَرِضَانِ

وَ سَكُونِ ضَارِبًا كَمَا خَرُوفَتِ خَاهِمٌ آدَمَةٌ هَيْتَ وَ كَيْنَةٌ اَوْ اَبُو الْعَبَّاسِ هَيْتَ وَ سَبَبِ تَلْقَاؤِ خَضِرٍ
 كَمَا بِرِيزَانِ كَمَا اَوْ مِي نَشِينِ سَبْرِيٍّ شُورٍ وَ نَامِ اَوْ بَدِيَا بِمَوْجِدِ مَفْتُوحِ وَ لَامِ سَاكِنِ وَ مَشَاةِ بِحْتِيَا

اِسْ مَلَكَانَ بِفَتْحِ مِيمٍ وَ سَكُونِ لَامٍ وَ بَكَافٍ وَ اِخْتِلَافِ هَيْتَ دَر اِسْمِ اَوْ وَا سَمِ پِدْرَا و و مِيرَا خْتِلَافِ
 دَر اِنَّكَ اَوْ بَنِي هَيْتَ يَا و لِي هَيْتَ وَ بَعْضِي كَفْتَهُ اَنْدَا زَمَلَا كَمَا هَيْتَ وَ صَحِيحٌ اَنْتَ كَمَا اَوْ بَنِي هَيْتَ مَرَا

وَ مَجْرُوبِ اَز اَبْصَارِ اَوْ اَوْ بَاقِي هَيْتَ تَا قِيَامَتِ اَز جِهَةِ نَوْشِيدَنِ اَوْ اَبِ حَيَوَةِ رَا يَا بَدْوَالِ اَل
 وَ قَوْلِهِ تَعَالَى هَلْ اَتَّبَعَكَ عَلَى اَنْ تَعْلَمَنَّ اِلَى اٰخِرِ الْاٰيَةِ وَ بِأَنَّ دَر قَوْلِ اَسَدٍ كَمَا حِكَا

اَز مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ هَيْتَ كَمَا بِخَضِرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ كَفْتَهُ كَمَا اَيَا تَبَعِيَّتِ كَمَا تَرَابِ رِيٍّ كَمَا تَعْلِيمِ كَمَا مَرَاتَا اَخْرَاةِ حَقِّ
 مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ الزُّبَيْرِ حَدِيثِ كَمَا مَحْمُودِ بْنِ غَيْرِ بَعِيْنِ مَعْمُودِ مَصْنُومِ وَ رَا مَكْرُورِ اَوْ لِي اَز اَهْلِ مَفْتُوحِ

وَ مَابِيْنِ اَهْلِ اَيَاةِ سَاكِنِ هَيْتَ كَمَا اَوْ اِسْ وَ لِي دِيْنِ اِبْرَاهِيْمِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ كَمَا كُنْتُمْ اَوْ اَلْوِ
 فَرَشِي زَهْرِي مَدَنِي هَيْتَ سَاكِنِ مَرْتَقِدِ شَدِّ مَشْهُورِ غَيْرِي رِيٍّ بُوْدِ قَالِ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ اَبِي

كَفْتَهُ كَمَا حَدِيثِ كَمَا رَا يَعْقُوبُ بْنُ اِبْرَاهِيْمِ بْنِ سَعْدِ قَرَشِيٍّ مَدَنِيٍّ زَهْرِيٍّ كَمَا سَاكِنِ شَدِّ بَعْدِ رَا قَالِ حَدَّثَنَا

اینی گفت یعقوب بن ابراهیم که حدیث کرد ما را پدر من که ابراهیم بن سعد است عن صاحب از صحیح
 ابن کثیران که تابعی است و مدنی است عَنِ ابْنِ شَهَابٍ أَنَّهُ حَدَّثَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ
أَخْبَرَهُ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ از ابن شهاب زهری آنکه تحقیق او حدیث کرد آنکه عبید الله بن عبد الله
 ابن عتبة بن مسعود که یکی از فقهاء سبعه مدینه است خبر داد آن ابن شهاب را از ابن عباس عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ
 ابن عباس آنکه تَمَارِي هُوَ الْخَرْنُ قَيْسُ بْنُ حِصْنِ الْفَرَارِيِّ فِي صَاحِبِ مُوسَى که قیس
 تنازع نمود آن عبید الله بن عباس و حمر بن قیس بن حصن فراری در صاحب موسی یعنی در کسی که فرسته
 بود موسی علیه السلام بسوی او که آیا او خضر بود یا دیگر کسی بود و لفظ حِصْنُ همزه و تشدید را همزه ی
 بفتح قاف و سکون تحتانیه و بسین همزه و حسن بکر همزه و سکون صادر همزه و فراری بفتح فاء
 مخفیه و بعد آن را همزه است و صحابی است و یکی از وفده است که آمدند بر رسول خدا صلی
 علیه و آله و سلم در وقت باز آمدن او از تبوک قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ هُوَ خَضِرٌ گفت ابن عباس که آن
 صاحب موسی خضر بود علیه السلام فَمَنْ بِهِمَا ابْنُ كَعْبٍ گذشته است باین هر دو ابی بن کعب که
 لفظ ابی بضم همزه و فتح موصده و تحتانیه مشدده ابن کعب بن منذر که صحابی انصاری خزرجی بخاری است
 بفتح نون و کیم مشدده و این مرد قصیر نحیف ابیض الراس و اللحية بود حاضر شد عقبه ثانیه را و بدر را
 و مشاهده دیگر را و او کاتب وحی بود و او یکی از ان شش کس است که حفظ کردند قرآن را در زمان رسول
 خدا صلی الله علیه و آله و سلم و یکی از فقهای است که فتوی میدادند در زمان آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم
 و او بود در کتاب خدا تعالی را و فرمود آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم با او که إِنَّ اللَّهَ أَمَرَنِي أَنْ أَقْرَأَ بِكَ
الْقُرْآنَ و شریک نیست با او هیچ کس درین منقبت و نامیده او را رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم سید
 الانصار و نامیده او را حضرت عمر سید المسلمین و فات یافت در سال نوزده از هجرت شریف بِزَادٍ

در مدینه مطهره فدعا ابْنِ عَبَّاسٍ فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ أَنَا وَصَاحِبِي هَذَا فِي صَاحِبِ
مُوسَى الَّذِي سَأَلَ مُوسَى السَّبِيلَ إِلَى قَبْرِهِ بطلسیان ابی بن کعب را ابن عباس
 بگفت که من اختلاف کردم در صاحب من که این حمر بن قیس است در صاحب موسی که سوال کرده

موسیٰ راہ بسوی ملاقات او ولقی بسلم لام و کتر قاف و تجتانیہ مشددہ بمعنی ملاقات هل سمعت
 النبی صلی اللہ علیہ والہ وسلم ینذکرتانہ آیا شنیدی رسول خدا را صلی اللہ علیہ والہ وسلم
 کہ ذکر میکند حال آن صاحب موسیٰ را کہ کدام بود قال نعم سمعت رسول اللہ صلی اللہ
 علیہ والہ وسلم یقول ینما موسیٰ فی مایہ من بنی اسرائیل گفت ابی بن کعب کہ
 رسول خدا را صلی اللہ علیہ والہ وسلم کہ میگوید کہ در اثناء آنکہ موسیٰ علیہ السلام بود در جماعۃ از بنی اسرائیل
 جاء رجل فقال هل تعلم احدا اعلم منك قال موسیٰ لا آمد اورا مردی کہ گفت آیا میدانی
 هیچ کسی را کہ ناترست از تو ابی گفت موسیٰ کہ نمیدانم هیچکس را دانای تر از خود فاوحی اللہ تعالیٰ علی موسیٰ
 بلی عبدنا خضر و پس کرد آمد تعالیٰ بر موسیٰ علیہ السلام کہ ہمت بندہ من خضر دانای تر از تو پیر مانی کہ دانای
 کردہ ام اورا از غیوب و اسرار باید کہ دانست کہ لازم نمی آید ازین تفضیل خضر بر موسیٰ علیہ السلام زیرا کہ
 موسیٰ علیہ الصلوٰۃ والسلام دانای بود بوظائف نبوۃ و امور شریعت و سیاست امتہ و امور روحی از
 خضر اگرچہ خضر دانای بود ببعضی اسرار و غیوب کہ اورا مطلع ساختہ بودند فقال موسیٰ السبیل الیہ
 پس سوال کرد موسیٰ علیہ السلام از آمد تعالیٰ راہ بسوی خضر و گفت اللهم اذلنی و علیہ جعل اللہ لہ
 الخوف ایتہ پرسید آمد تعالیٰ از برای مکان خضر ماہی را علامت در روایت ہست کہ گفت موسیٰ
 علیہ السلام این اطلبہ فرمود آمد تعالیٰ علی الشاہل عند الصخرۃ یعنی بر گناہ دریا نزد سنگ باز گفت موسیٰ
 یارت کیف بی بہ فرمود آمد تعالیٰ تاخذ خوتانی یکتل فحیت فقدتہ فهو ہماک یعنی بگردان ماہی را در
 پیمانہ پس کہ گئی ماہی بسوی خضر آنجا خواهد بود کہ گفت حضرت موسیٰ ماہی نماند آلودہ و فرمود بر فوق خود
 کہ ہر جا کہ گئی ماہی را خبر کنی مرا بشی فرستند در راہ کہ خوابید موسیٰ علیہ السلام پس حرکت آمد ماہی و افتاد
 دریا و در بعضی روایاتست کہ نزول نمود بر کنہار چشمہ آب حیوۃ پس رسید آن ماہی را باد آن آب
 و مردی او و یا آنکہ وضو کرد پوسید ماہی از آن آب پزندہ شد و افتاد در آن آب و قیل
 لہ اذ افقد الخوت فان جمع فإذک ستلقاہ و گفته شد مرا حضرت موسیٰ را از جانب حق پس
 تحقیق کہ تو وقتی کہ گئی ماہی را پس باز برگرد کہ تحقیق تو زود ہست کہ ملاقات میکنی آن خضر را و کانت

يَتَّبِعُ أَثَرَ الْكُوْتِ فِي الْبَحْرِ و بود حضرت موسی که پیروی میکرد اثر آن ماهی را در دریا یعنی انتظار
 میکرد کم شدن ماهی را در دریا فقال لموسى فتاه ارايت اذ اوتينا الى الصخرة فالتى
لَسِيَتْ الْكُوْتِ بگفت مرموسى عليه السلام را صاحب او که پوشع هست و بلفظ فتى ذكر كرت
 از جهت آنکه او خدمت میکرد موسی را علیه السلام و تابع او بود و اخذ علم میکرد از او خبرده مرا وقتى
 که آیدیم بسوی سنگ که خواب کرد نزد او موسی علیه السلام تحقیق من فراموش کردم ماهی را یعنی ^{تفقد}
 حال او را یاد کرد او را نزد تو و ما النساءينه الا الشيطان ان اذ كره و فراموش نکنانید که
 او را مگر شیطان باید دانست که لفظ آن از کره بدل است از ضمیر انسانیه گفته اند که فراموش شد
 بسبب استغراق در مشاهده آیات با بهره لیکن نسبت کرد بسوی شیطان از جهت همضم نفس خود
قَالَ ذَلِكَ مَا كُنَّا نَبِغُ گفت موسی علیه السلام که این کم شدن ماهی چیزی است که ما طلب
 میکردیم فارثدا على آثارهما قصصا پس گشتند حضرت موسی و صاحب او بر آثار خود در آن
 حال که قصه میکردند قصه کردن در اتباع آثار فوجدوا خضرا پس گفتند خضرا فکان من
شأنهما الذى قص الله عز وجل في كتابه پیش از حال خضر و موسی آنجیزی که قصه
 کرده است در کتاب خود باب قول النبي صلى الله عليه وآله وسلم اللهم
عنه الكتاب بابست در گفتن پیغمبر خدا صلوات الله علیه و سلم در این عباس را ای استماع
 تعلیم کن او را کتاب خود یعنی بفهمان او را و حفظ کنان او را قرآن حد ثنا ابو معمر حدیث کرد
 مارا ابو معمر بفتح میمان که نام او عبد الله بن عمر بن الحجاج بصری است و مشهور است بابی معمر مقدم
 میم و فتح عین مهمله و اوثقه است قال حد ثنا عبد الوارث گفت آن ابو معمر حدیث کرد
 مارا عبد الوارث بن سعید بن زکوان عنبری قال حد ثنا خالد گفت عبد الوارث که حدیث
 کرد مارا خالد بن مهران و کینه او ابو منازل است و تابعی است و بصری است کثیر الحدیث و اسع
عن عكرمة عن ابن عباس از عکرمة از ابن عباس و عکرمة بکسر عین مهمله مولى عبد الله بن عباس
 اصل او از بصره است از اهل مغرب او اول غلام قاضی بصره بود نام عنبری بود و او بخشید بن عباس

وقتی کہ ابن عباس والی بصرہ شد از جانب حضرت علی بن ابی طالب رضی اللہ عنہ چون وفات یافتن ^{عباس}
 پرفروخت اور اعلیٰ بن عبد اللہ بن عباس نزد ابن خالد بن یزید بن معاویہ بچہار ہزار دینار پیش ^{آید}
 نزد علی بن عبد اللہ بن عباس و گفت کہ خوب نیست ترا کہ میفروشی غلام پدر خود را پس کرد او این ^{سخن}
 و آزاد کرد اورا و علم و کثرت علم و بجزی بود از زکوری کہ تکلم کردہ اند در حق او بعضی مردم میگویند ^{کہ بود}
 اورا عقیدہ خوارج لیکن صحیح نیست این سخن و یحیی بن معین میگوید اگر کسی تکلم نماید در حق علم ^{یہ}
 پس اہمیت کن بر اسلام و امام بخاری گفته کہ نیست بچکر مگر اندک حجۃ میگردد بکرمہ و اصحاب کتب ^{ہستہ}
 از روایت کردہ اند و یہ ہستی گفته کہ مسلم از روایت نمیکند قال ضمتنی رسول اللہ صلی اللہ ^{صلی اللہ}
 تعالیٰ علیہ والہ وسلم و قال اللهم علمنا الكتاب گفت ابن عباس کہ ضم کردم رسول ^{صلی اللہ}
 خدا صلی اللہ علیہ والہ وسلم بسوی خود و گفت ای اللہ تعالیٰ تعلیم کن اورا کتاب خود کہ قرآن است ^{است}
 و در روایت دیگر آمده ہست کہ اللهم علمہ الحکمہ واللہم فقیہ فی الدین نیز آمده ہست و چون دعا ^{یہ}
 آنحضرت صلی اللہ علیہ والہ وسلم مستجاب ہست او کشت عالم بکتاب و جرأتہ و بحر علم و زینت ^{مفسرین}
 و ترجمان قرآن رضی اللہ تعالیٰ عنہ باب متی یصح سماع الصغیر ما بست در ^{بیان}
 انگہ کی و کدام وقت صحیح میشود شنیدن صغیر حدیث را و مراد از صحیحہ جواز قبول سمع او است ^{است}
 یعنی شرط نیست بلوغ در تحمل حدیث حدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي أُوَيْسٍ حدیث کردہ ^{ہست}
 اسماعیل بن ابی اویس کہ ان اسماعیل المشیر امام مالک است و ابو اویس پسر عم امام مالک است ^{است}
 قال حدَّثَنِي مَالِكُ عَنْ ابْنِ شَهَابٍ گفت آن اسماعیل کہ حدیث کردہ امام مالک از ابن ^{شہاب}
 زہری عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَجْبَةَ از عبید اللہ بن عبد اللہ بن عتبہ بن معین ^{بن معین}
 تاد ثناتہ فوقیہ و فتح موحده عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ از عبد اللہ بن عباس رضی اللہ عنہما قال أَقْبَلْتُ
رَاكِبًا عَلَى خِمَارٍ تَانِ کہ او گفت کہ پیش آمدم دران حال کہ من سوار بودم بر فرود آمدہ و لفظ تان ^{نفتہ}
 ہمزہ مادہ خوراکویند و انا یومئذ قد ناهزت الاحتلام و من دران وقت قریب شدہ نوم ^{نفتہ}
 احتلام را اختلاف کردہ اند علما در عمر عبد اللہ بن عباس نزد رسول خدا صلی اللہ علیہ والہ وسلم بعضی ^{نفتہ}

کرده ساله بود و بعضی گفته اند که سیزده ساله بود و بعضی گفته اند پانزده ساله بود و قدس رسول الله
 صلی الله علیه و الله وسلم یصلی بمنی الی غزیر جدار و رسول خدا صلی الله علیه و الله وسلم
 نماز میخواند در منی در آن حال که متوجه بود بسوی غیر دیوار یعنی در صحابی ستره و منی بقصر موضع و
 بکه فمیرت بین یدئی بعض الصیف و أرسلت الکتان ترتع و دخلت فی الصیف
 فلم ینکر ذلک یعنی پس که ششم من پیش از بعض صیف و گذاشتم ماده خرا که میخورد علف را یعنی
 میچرید و داخل شدم در صیف انکار کرده نشد این را بر من و لفظ لم نیکر بفتح کاف بصیغه مجهول
 هم روایت شده است و بکر کاف بصیغه معلوم هم آمده است و درین صورت ضمیر راجع خواهد بود
 خدا صلی الله علیه و الله وسلم یعنی انکار نکرد رسول الله صلی الله علیه و الله وسلم بر من باید دانست که نزد
 سماع صبی و تحمل او درست است بخلاف او که شرط است در و بلوغ این عباس در وقت ورود او
 از پیش صیف صغیر بود و عدم انکار آنحضرت صلی الله علیه و الله وسلم بمنکر قول مجاز است پس سماع
 بر معنی مجازی است که علم بتقریر آنحضرت باشد صلی الله علیه و الله وسلم حدیثی محمد بن یوسف
 حدیث کرد از محمد بن یوسف که او بخاری بیکندی است و کنیت او ابو احمد است قال حدیثنا ابو احمد
 گفت که حدیث کرد ما را ابو سهر بضم میم و سکون سین مهمله و کسر ط و براد مهمله نام او عبدالاعلی بن مسهر
 غسانی دمشقی و ابو از ثقات و اجل اهل دمشق بود و او چون بمسجدی آمد صیف میکردند مردم
 می دادند برومی بوسیدند دست او را و برد او را مامون بسوی بغداد و تکلیف نمود او را بقول
 خلق قرآن که قاتل نشو و قتل کنند او را و در از کرد سردار بسوی شمشیر و قبول نکرد این تورا پس
 او را ببنی فانه و فانات شد در بغداد قال حدیثی محمد بن حریب گفت ابو مسهر حدیث
 کرد ما را محمد بن حرب بفتح موحد و سکون راد مهمله او خولانی حمصی است و ابرس است و ابرس الک
 در بدن او را غنای خورد باشد مخالف رنگ دیگر بدن و کنیت او عبدالله است و او را داده شده
 بود قضاء دمشق قال حدیثی الزبیدی گفت آن محمد بن حرب که حدیث کرد ما را زبیدی
 بضم زای معجم و بفتح باء موحد و سکون تحتانیه و بدل مهمله کنیت او ابو الهذیل و نام او محمد بن الولید

عام الزبیدی الشامی و او میگوید که صحبت کردم با زهری بیست سال و محمد بن عوف میگوید
 که زبیدی از ثقات است و چون زبیدی از زهری روایت کند پس مشکک با و محمد بن سالم گفت
 که آدم نزد زهری تا بشنوم خبری از او پرس زهری که محمد بن الولید که همین زبیدی هست در میان
 شما هست و او گرفته است آنچه در سینه من بود از علم پس پرسید و چه حاجت هست که نزد من
 آید او وفات یافت در شام عَنِ الزُّهْرِيِّ اوروایت کرده است از محمد بن مسلم بن شهاب
 زهری عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الرَّبِيعِ از محمود بن الربیع بفتح راه همله و بوجه مکسوره بن سراقه بسین ^{مضمونه}
 و بقاف خزرجی انصاری هست و کنیت او ابو نعیم هست و بعضی گفته اند ابو محمد هست و او در آثار
 عبارة بن صامت هست صحابی صغیر نزول کرد در بیت المقدس و وفات یافت بها نجا در سال نود و
 عمر او نود و سه بود قَالَ عَقَلْتُ مِنَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ حَجَّةً مَحْهَأًا فِي حَجَّةٍ
وَ أَنَا ابْنُ خَمْسِ سِنِينَ من دلو گو گفت محمود بن ربیع که یاد دارم من از پیغمبر خدا صلی الله علیه و سلم
 اب انداختن از دهن مبارک وی که انداخت آن را در روی من و من پنج ساله بودم و این آب از
 آب دلو بود که در خانه آنها بود و این آب انداختن از جهت حصول خیر و برکت با و بود چنانچه عاده نبوی
 صلی الله علیه و سلم بود که با و لاد صحابه چنین میکرد پس در اینجا نقل می آید حضرت صلی الله علیه و سلم
 بمنزله سماع نمود و حج در لغت آب انداختن از دهن و ضمیر در چهار جا جمع بجهت است و او مفعول ^{مطلق}
 و عقلت بعین همله و قاف بمعنی حفظت است بَابُ الْخُرُوجِ فِي طَلَبِ الْعِلْمِ
بَابُ در بیان بر آمدن از خانه بسفر کردن در بر وجه طلب علم و وَدَخَلَ جَابِرٌ بِنْتُ عَبْدِ اللَّهِ
مَسِيَّةً شَهْرًا إِلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَنَسٍ فِي حَدِيثٍ وَاحِدٍ یعنی رحلت کرد و سفر کرد جابر بن
 عبد الله که صحابی خزرجی انصاری مدنی هست راه یکاه بسوی عبد الله بن انیس از جهت یک حدیث
 و انیس بضم همزه مصفر انس هست و انیس بن سعد جهنی بضم جیم و فتح با حلیف انصار هست حاضر
 عقبه را با هفتاد کس از انصار و حاضر شد احد و مشاهدی را که بعد او بودند و فرستاد او را رسول
 خدا صلی الله علیه و سلم تنها بطریق سرتیرو او پرسیده بود در رسول خدا صلی الله علیه و سلم از لیلته ^{القد}

وفات یافت در شام در زمان معاویه در سال پنجاه و چهار و گفته است این بطلان آن حدیث ستر
 مسلم است و بعضی گفته اند که آن حدیث در مظالم و قصاص است در میان اهل جنته و ما قبل از دخول
 در جنته و ما و بعضی گفته اند که آن حدیث است که بخاری آنرا ذکر کرده است در باب قول الله تعالی
 تَنْفَعُ الشَّفَاعَةُ عِنْدَهُ إِلَّا مَنْ أَذِنَ لَهُ وَأَنَّ حدیث اینست که عبد الله بن انیس گفت که شنیدم از رسول
 خدا صلی الله علیه و آله و سلم که یحیی بن عبد الله بن یسار بن یسار بصوت یسمعه من یعید کما یسمعه من یریب انا
 الملک الذی ان حد ثنا ابو القاسم خالد بن خلجی بفتح خاء معجمه و کلام خفیفه یعنی حدیث کرد ما را
 ابو القاسم بن خلجی حد ثنا محمد بن خرب حدیث کرد ما را محمد بن حرب خولانی حمصی قال الا وذا
 گفت او زاعی بفتح همزه منسوب بسوی او زاع که قریب است از قریه های دمشق خارج باب فرادین
 و نام او عبد الرحمن بن عمر بن محمد بن یسار بن یسار و سکون حاء مهمله و کسر میم کنیته او ابو عمرو دمشقی است و اهل
 شام و مغرب بر مذہب او بودند قبل از انتقال بسوی مذہب مالک از تبع تابعین است
 اجماع است بر بزرگی و کمال وی فتوی دارد در هشتاد هزار مسئله اخبرنا الزهیری عن عیوب الله
 ابن عبد الله بن عتبة بن مکنع عن ابن عباس یعنی خبر ما را از هری از عبید الله بن
 عبد الله بن عتبة بن مسعود از ابن عباس انه ثماری هو و الحری بن قیس بن حصین
 الفزاری فی صاحب موسی که تنازع کردند آن ابن عباس و حر بن قیس بن حصین فزاری
 بفتح فاء تخفیف زای معجمه و براء مهمله بعد الف و لفظ حر بضم حاء مهمله و حصن بکسر حاء مهمله یعنی تنگ
 نمودند این هر دو صحابی در صاحب موسی علیه السلام که آیا آنکه موسی علیه السلام برای طلب او رفته
 بود آن خضر علیه السلام بود یا کسی دیگر بود یوما ابی بن کعب فدعا ابن عباس کتب
 باین هر دو کس ابی بن کعب نصاری که اقرا صحابه بود تقرآن بس طلبید و در ابن عباس فقال
 انی ثماریت انا و صاحبی هذا فی صاحب موسی الذی سأل السبیل اللقیه
 یکفت ابن عباس که من تحقیق اختلاف کردم من و صاحب من که این حر بن حصین است در صاحب
 موسی که سوال کرد موسی از الله تعالی راه بسوی ملاقات او هل سمعت رسول الله صلی الله

علیه و آله وسلم بدگرشانه آباشنیدی رسول خدا را صلی الله علیه و آله وسلم که ذکر میکرد حال
 آن صاحب موسی فقال ابی نعمر سمعت النبی صلی الله علیه و آله وسلم بدگرشانه
 بگفت بانی بن کعب که آری شنیدم من رسول خدا را صلی الله علیه و آله وسلم که ذکر میکند حال او را و
 بنیما موسی فی مایه بنی اسرائیل و میگوید رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم که در زمانی از از من
 موسی علیه السلام در جماعه از بنی اسرائیل بود و اسرائیل نام حضرت یعقوب علیه السلام است و اولاد او را
 بنی اسرائیل گویند اذ جاءه رجل فقال تعلم احدا اعلم منك قال موسی لا وقتی که آمد او را
 مردی بگفت آیا میدانی هیچکس را عالم تر از خود گفت موسی علیه السلام که نمیدانم هیچکس را عالم تر از خود
 فاوحی الله تعالی الی موسی بلی عبدنا خضر فسأل السبیل الی لقییم روحی کرد الله تعالی
 بسوی موسی علیه السلام که آری هست بنده ما خضر اعلم از تو با سر او خفیات نه در شرائع و امور
 نبوة پس سوال کرد موسی علیه السلام از استعاره راه بسوی ملاقات او فجعل الله له الحوت
 آیه بگرددند استعاره برای او ماهی را علامت و قیل له اذ افقدت الحوت فارجع فابذ
 ستلقاه و گفته شد موسی را از جانب حق وقتی که گم کنی ماهی را باز کرد که تحقیق تو آنجا ملاقات
 خواهی کرد او را فکان یبغ اتر الحوت فی البحر بعد موسی علیه السلام که پیروی میکرد از شریک
 در دریا یعنی رفتن او را در دریا فقال فتی موسی لموسی ان لیت اذ اویا الی الصخرة فیا
 لیت الحوت و ما السایته الا الشیطان ان اذ کره بگفت خادم و رفیق موسی
 که یوشع بود در موسی را که آید دیدی وقتی که نزول کردیم بسوی سنگ کناره دریا بگفت من و اموات
 کردم ماهی را و فراموش نکنانید مرا مگر شیطان از اینکه ذکر کنیم او را نذر تو قال ذلك ما کتبا ببع
 گفت موسی علیه السلام که همین است چیزی که ما طلب میکردیم فازتدا علی آثارهما قصصا پس
 کشتند بر آثار خود در آن حال که قصه میکردند قصه کردنی فوجدنا خضرا فکان من شأنهما ما
 قص الله فی کتابه پس شنید آن هر دو خضر را پس شد حال آن هر دو چیزی که قصه کرد الله تعالی
 در کتاب خود باب فضل من علم و علم باست در فضل کسی که حاصل کند علم و

و تعلیم کند و یگیری را و اول علم تخفیف لام مکسوره و علم ثانی بتشدید لام مفتوحه حد ثنا محمد بن العلاء
 حدیث کرد ما را محمد بن عطاء که کینه او ابو کریب است قال حد ثنا حماد بن اسامة گفت که حدیث
 کرد ما را حماد بن اسامة بضم همزه بن زید با شمی قرشی کوفی عن یزید بن عبد الله از برید بضم باذموده
 و فتح راه مهله و سکون مشناه تحیه و دال مهمله بن عبد الله بن ابی بردة بن ابی موسی اشعری عن ابی بردة
 از ابی بردة بضم موصده و سکون را اسام او عامر بن ابی موسی عبد الله بن قیس اشعری کوفی عن
 ابی موسی از ابی موسی اشعری که نام او عبد الله بن قیس اشعری است صحابی معمر است هجرت
 از مین بسوی مکه بعد آن هجرت کرد از مکه بسوی حبشه و از حبشه بسوی مدینه مطهره و صاحب سه
 هجرت است عن النبی صلی الله علیه و اله و سلم قال مثل ما بعثنی الله به من الهدی
 و العلم کمثل العشب الکثیر اصاب ارضا از پیغمبر صلی الله علیه و اله و سلم که فرمود
 مثال چیزی که فرستاده است مرا آمد تعالی آن چیز از هدایت و علم مثال باران بسیار است که رسیده
 باشد آن باران زمین را لفظ مثل بفتح میم و ثاء مثله بمعنی صفة عجیب الشان است و غیث باران
 و هدی بضم هاء مهمله دلالة موصله الی المطلوب است و علم مدلول آنست و مراد با و ادله شرعی است فکان
 منها نقیة بنون مفتوحه و قاف مکسوره و مشناه تحیه مشدده بمعنی طیبته پس بعضی از آن
 زمین پاکیزه خوب قیلت لها فانبتت الکلاء و العشب الکثیر قبول کرد آن زمین
 آب را پس رویانید گیاه خشک و عرا که بسیار باشد و لفظ کلاء همزه نبات خشک و تر و عشب گیاه ترا
 میگویند از باب عطف خاص بر عام است و کانت منها اجادیب و بوده است از آن زمین
 سخت که نمی رویانید گیاه را و لفظ اجادیب بحکم و دال مهمله جمع جذب بفتح دال مهمله است
 قیاس و آن زمین که نوشد آب را و نرویید گیاه را امسکت الماء که بنکرده است آب را
 در خود ففزع الله بها الناس فشربوها و سقوا و ذرعوها پس نفع را داد تعالی آن
 مردم را پس شنیدند از آن آب و آب را درند و آب خود را و ذرعت که درند با و زمین را و در
 روایات و در عوا آمده است و چرا نیدند با و معنی بسبب او در مرعایا و اصاب منها طارئة

Marfat.com

برو آب مستقر میشود در رو و الصَّفْصَفُ الْمُسْتَوِي مِنَ الْأَرْضِ و لفظ صَفْصَفُ که قرآن

بهمراه قاع مذکور شده است قاعا صَفْصَفًا یعنی مستوی از زمین یعنی برابر است با آب

رَفَعِ الْعِلْمَ وَظَهَرَ الْجَهْلَ بایست در بیان برداشتن علم و ظاهر شدن جهل که از علامات

قیامت است وَقَالَ رَبِيعَةُ وَكَفْتُ رِبِيعَةَ براء مهمله ابو عثمان بن فروخ بقاء و براء مشدده

مضمومه و بقاء منقوطة کینته او ابو عبد الرحمن است او قریشی مدنی تابعی فقیه است و امام مالک گفته

که رفت حلاوة فقه از روزی که فوت شد ربیعہ و او کثیر الکلام بود و او میگفت که ساکت قریب

بناتم و آخر سن است و یحیی بن سعید گفته که ندیدم من عاقل تر از ربیعہ که این بخی لا حد عند

شئ من العلم ان یضیع نفسه سزاوار نیست در هیچ کسی بلکه نزد او چیزی از علم باشد

اینکه ضائع کند یا بنهد نفس خود را معطل و فائده ندهد ب مردم و سعی نکند در تعلیم غیر و گفته اند بعضی

که کسی که نرساند علم بستیو جسد پس ظلم کرده باشد و بجای یضیع یضیع هم نسخته است حدیثا

عمران بن مئیسره حدیث کرده ما امران بن سیره بکبر علی مهمله و بفتح میم که ضد میمنه است و او

بصری است و کینته او ابو الحسن است قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ كَفْتُ که حدیث کرده ما را عبد الوارث

ابن سعید بن زکوان تیمی بصری عن ابي التياح از ابي التياح بفتح تاء مشدده فوقیه و تشدید یا

تحتیه و هاء مهمله و نام او نیرید است و او بصری است عن النس قال قال رسول الله صل

الله عليه واله وسلم ان من اشراط الساعة ان يرفع العلم از انس است که گفت

که فرمود رسول خدا صل الله علیه و اله و سلم که تحقیق از علامات قیامت است اینکه برداشته میشود

علم بموت علمانه بجواز قلوب آنها و لفظ اشراط بفتح همزه بمعنی علامات است و مفرد اشراط

بفتح شین و راه مهمله بمعنی علامت است و ثبت الجهل و از علامات قیامت است که

ثابت شود و ظاهر کرد در جهل لفظ ثبت بفتح یا تحتیه از ثبوت است بمعنی ظهور و نشور و ثبت

بنون و با از نبات هم روایت است و کثیر الجهد و اینکه نوشیده شود و عمر یعنی بسیار

شراب غم و فاش و علانیه بکنند و یظهر الزنا و ظاهر شود و بسیار کرد در زنا حدیثا ما صد

حدیث کرد ما را مسدود قال حدیثنا یحییٰ گفت مسدود که حدیث کرد ما را یحییٰ بن سعید نطال
 شعبة از شعبه بن حجاج عن قتادة عن النبی از قتاده که بفتح قاف است از انس بن
 مالك قال لا حدیثکم حدیثا لا یحدیثکم احد بعدی گفت انس که تحقیق ہر تہ
 حدیث میکنم شمارا حدیثی کہ حدیث نمیکند شمارا هیچ کسی بعد از من و لفظ لا حدیثکم بفتح لام جوا
 قسم محذوفست ای و اند لا حدیثکم باید دانست کہ عدم تحدیث غیر انس باین حدیث ظاہر معلوم
 شدہ باشد باین از اخبار آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم و یا از ظن آنکہ نشنیدہ است این را غیر او
 و گفته است این بطلال کہ از از جهت آن گفت آنرا کہ باقی مانده بود از اصحاب آنحضرت صلی اللہ علیہ
 وسلم در الوقت غیر او و یا از جهت آنکہ دید از تغیر و نقص علم سمعت رسول اللہ صلی اللہ علیہ
 و آلہ وسلم یقول من اشراط الساعة ان یقل العلم شنیدم من رسول خدا صلی
 اللہ علیہ وسلم کہ میگوید کہ از علامات قیامت آنست کہ کم میشود علم و لفظ یقل بکر قاف است
 و یظہر الجہل و یظہر الزنا و ظاہر میشود جہل و ظاہر میشود زنا و یظہر النساء
 و یقل الرجال و بسیار میشوند زنان و کم میشوند مردان حتی یكون الخمسین امراة
 القیم الواحد تا آنکہ میباشند در پنجاه زن را یکم در کہ قائم میشود بکارهای آنها و لفظ
 قیم بفتح قاف و کسر یا تختیه مشدہ کسی کہ قائم شود با کسی باب فضل العلم
 بابست در بیان زیادتی علم باید دانست کہ سابق نیز در اول کتاب العلم باب فضل العلم کہ
 لیکن مراد از و فضیلة علم بود در اینجا بمعنی زیادتی است و آنچه از کسی زائد شود چنانچہ در حدیث
 آئندہ معلوم خواهد شد حدیثنا سعید بن عقیل حدیث کرد ما را سعید بن عقیل بن عقیل بن عقیل
 و فتح فاف و سکون مشنای تختیه در آخر او را مہملہ است قال حدیثی اللیث گفت سعید کہ حدیث
 کرد مرا لیت بن سعید کہ امام بزرگ بصری است قال حدیثی عقیل گفت کہ حدیث کرد ما را عقیل
 بضم عین مہملہ و فتح قاف و سکون مشنای تختیه ابن خالد بن علی بن ابن شہاب از محمد بن سہب
 شہاب زہری عن حمزة از حمزہ بجاہ مہملہ و بزرگ بصری ابن عبد اللہ بن عمر بن الخطاب کہ کتبتہ او

ابو عماره است بضم عین مهمله قرشی عدوی مدنی تابعی آن ابن عمر قال سمعت رسول الله
 قال بیننا انا وناشیما یت بقدرج لبی که تحقیق ابن عمر گفت که شنیدم من رسول الله
 علیه و آله وسلم که گفت در زمانی از زمان خوابیده بودم که داده شدم من بقدرج شیر فشربت منه
 بلوس شنیدم من ازان قدح شیر حتی لانی لاری الی الی یخرج من اظفارنی تا آنکه تحقیق من
 هر اتنه من می بینم سیرابی را که می براید از ناخنها من و لفظ رتی بگردا مهله و تشدید یاد تحسین معنی
 سیراب شدن و این بر آمدن سیرابی از ناخنها کنایت است از پر شدن آن تمام اعطیت

فضل عمر بن الخطاب بعد آن دردم چیزی را که زیاده مانده بود بر من الخطاب رضی الله عنه قالوا
 فما اولته یا رسول الله قال العلم و گفتند صحابه پیش تاویل کردی آنرا فرمود آنحضرت صلی الله
 علیه و آله وسلم که تاویل کردم آنرا بعلم زیرا که بیشتر کنند هر دو در کثرة نفع و در آنکه هر دو سبب صلاح دنیا و آخرت
 باب الفقیاب است در بیان فتوی و لفظ فقیاب بضم فاست و هو واقف علی

الدابة و غیرها و حال آنکه عالم استاده باشد بر دابة و غیر دابة که زمین باشد و لفظ دابة در لغت
 هر چیزی که میگردد بر زمین و در عرف اطلاق میشود بر اسب و اسر و فر حد ثنا اسمعیل

حدیث کرد ما را اسمعیل بن ابی اویس که همشیره زاده امام مالک است قال حدثنی ما لک
 عن ابن شهاب عن عیسی بن طلحة بن عبید الله گفت اسمعیل که حدیث کردم امام مالک

از ابن شهاب از عیسی بن طلحة بن عبید الله که تابعی کثیر الحدیث و ثقة و از افاضل است و وفات یافت
 در خلافت عمر بن عبدالعزیز عن عبید الله بن عمرو بن العاص از عبد الله بن عمرو بن العاص بن

وائل قریشی سهمی زا هد عابد صحابی بن صحابی است و گفته است ابوهریره که نبود هیچکس از صحابه زیاده تر
 از روی حدیث از من مگر عبد الله بن عمرو بن العاص زیرا که او می نوشت و من نمی نوشتم روایت

کرده است از آنحضرت صلی الله علیه و آله وسلم هفتصد حدیث و بخاری از او بیست و پنج حدیث آورده
 و میگویند که با وجود آنکه او کثیر الحدیث روایت از او کمتر شد از جهت آنکه او ساکن مصر بود و واردان
 آن طرف کمتر بودند و ابوهریره ساکن مدینه مطهره بود و آنجا مقصد همه مسلمانان از هر طرف بود

أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ وَقَفَ فِي حُجَّةِ الْوُدَّاعِ بَيْنِي

تحقیق رسول خدا صلی الله علیه و اله وسلم استاده شد در حجة الوداع در منی و لفظ حجه کبریا جمله
 و فتح آن است و مشهور فتح است و لفظ و داع بفتح و او اسم است از و دع و کبر و او نیز جاترا

لِلنَّاسِ لَيْسَ الْوَدَّاعُ يَعْنِي اسْتَارَ لِبرای مردم در آن حال که سوال میکردند از مردم آنحضرت را صلی

الله علیه و اله وسلم فجااهه رجل فقال لما اشعر فحلقت قبل ان اذبح فقال اذبح ولا

خرج بآبش آنحضرت را صلی الله علیه و اله وسلم مردی بگفت ندانستم و نفهمیدم پس برتر شدیم

قبل از ذبح بزدی و حال آنکه ذبح مقدم است بر حلق پس فرمود آنحضرت صلی الله علیه و اله وسلم که ذبح کن

الحال و گناه نیست بر تو و لفظ لم اشعر بضم عین مهمله است بمعنی لم اعلم فجااهه آخر فقال لما اشعر

فخرت قبل ان اذبحي قال اذبح ولا اذبح يعني بآبش آنحضرت را صلی الله علیه و اله وسلم شخصی

بگفت که ندانستم پس بخرم بزدی را پیش از منی جاها فرمود آنحضرت صلی الله علیه و اله وسلم که الحال

رمی کن حرات را و نیست گناه بر تو فَمَا سَبَّلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ عَنْ

شَيْءٍ قَدِيمٍ وَلَا آخِرٍ إِلَّا قَالَ أِفْعَلُ وَلَا خَرَجَ بِشَيْءٍ سَيِّئَةٍ تَشْتَبِهُ بِغَيْرِهَا صلی الله علیه و اله وسلم

از چیزی که مقدم کرده شد از مرتبه او یا موخر کرده شد از آنوقت که مقرر است مگر فرمود که گناه

نیست بر تو و مذهب امام شافعی همین است که واجب نیست ترتیب و امام ابوحنیفه ترتیب

درین امور واجب میگویند و جبر آنرا بدم گفته اند از جهت حدیث ابن عباس که گفته است کسی که مقدم

کند چیزی را در حج خود یا موخر کند پیش که بر سر و خون را از برای او این حدیث تاویل کرده است گناه

نیست بر تو زیرا که بجهل کرده نه بقصد و معذور بودی درین باب مَنْ أَجَابَ فِي الْفِتْنَةِ

باب کسی که جواب بدهد در فتوی با اشاره الید و الرأس یعنی جواب بدهد با اشاره دست و سر

حد ثنا موسى بن اسمعيل حديث كرمه موسى بن اسمعيل كنية او ابو مسلم بفتح لام تنوين

بصری است قال حد ثنا وهيب او كفت كه حديث كرمه او بفتح با و سکون یا
 مشناه تخنیه و آخر او موعده است ابن خالد باهلی کریم بنی بصری و او دانا بود بحال رجال و حدیث و گفته

ابو حاتم که بنود بعد شعبه بیجا علم بروایت از وَقَالَ لَنْخُدَّ شَتَا لِيَوْمِئِذٍ گفت که حدیث کرد ما را ایوب
 که کنیت او ابو بکر بن ابی تمیم است و او سخنپانی است تابعی بصری است و امام است عَنْ عِكْرَمَةَ
عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ فِي حَجَّةِ الْوُدَّاعِ از علمه از ابن
 آمده که تحقیق پیغمبر خدا صلی الله علیه و آله وسلم بر سیده شد در حجة الوداع فقال ذِي نَحْتٍ قَبْلَ أَرِيحِي
فَأَوْحَى بِيَدِهِ قال لا حرج بك گفت سائل که من مذبح کردم هدی را پیش از رمی کردن را اشاره کرد
 بدست خود گفت نیست کنه یعنی ایما کرد در آن حال که گفت نیست کنه بر تو و قال خَلَقْتُ
قَبْلَ أَنْ أَذْخِكَ فَأَوْحَى بِيَدِهِ وَلا حَرْجَ گفت آن سائل یا سائل دیگر که خلق کردم یعنی ترا
 من سر را قبل از ذبح اشاره کرد بدست خود و گفت نیست کنه بر تو لفظ قال مخدوف باشد
 یا معنی آنست که اشاره کرد بلفظ مبارک بوجهی که فهمیده میشد از آن اشاره اینکه نیست کنه خَلَقْتُكَ
الْمَلَكِيُّ بْنُ أَبِرَاهِيمَ یعنی حدیث کرد ما را یکی بن ابراهیم بن بشیر طخمایمی و او گفت که شست حج کردم
 و شست زن در نکاح آوردم و مجاور شدم کعبه معظمه را بیست سال و حدیث نوشتم از هفده تابعی و اگر
 میدانستم که مردم محتاج خواهند شد بسوی من در علم هر آنکه نمی نوشتم بغیر از تابعین باز بیجا و او فاسد
 یافت صد پنج در سال دو صد و چهارده قال أَخْبَرَنَا حَنْظَلَةُ گفت که خبر دار ما را حفظه لفتح حاء
 مهله و بنون و بظا مع مفتوحه بن ابی سفیان بن عبد الملك قرشی عن سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرِو
ابن الخطاب رضي الله تعالى عنه قال سمعت أبا هريرة عن النبي صلى الله عليه
 وآله وسلم قال يَقْبِضُ الْعَرَبُ او گفت که شنیدم من ابو هريره را از پیغمبر خدا صلی الله علیه
 وآله وسلم که گفت قبض کرده میشود علم را بمرت علماء و يُظْهِرُ الْجَهْلُ و ظاهر میشود جهل الفتن
 و ظاهر میشوند فتنها و يَكْثُرُ الْهَرْجُ و بسیار میشود قتل لفظ هرج بفتح هاء و سکون راه مهله آخر او صم
 یعنی فتنه و اختلاط و کثرت در شی و مراد در اینجا قتل است زیرا که اولاً لازم هرج است یا آنکه در لغت یا معنی
 نیز آمده است قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَا الْهَرْجُ گفته شد یا رسول الله چیست هرج فقال هَلْكَانَا
بِيَدِهِ فخرها گانه برید قتل گفت آنحضرت صلی الله علیه و آله وسلم اینچنین بدست خود و خوف

کرد دست خود را یعنی کناره کرد و حرکت داد و میل حرکت داد و شمشیر در قتل گویا که اراده میکند
 ازین اشاره قتل را حد ثنا موسی بن اسمعیل قال حد ثنا وهیب حدیث کرد را
 موسی بن اسمعیل گفت که حدیث کرد را و وهیب بن خالد قال حد ثنا هشام گفت که حدیث
 کرد را هشام بن عروه بن زبیر بن العوام قریشی اسدی مدنی است عز فاطمة از فاطمه بنت
منذر بن زبیر بن العوام و او زوجه این هشام مذکور است و بنت عم او است عز اسماء از
اسماء بنت ابوبکر صدیق رضی الله تعالی عنه و این اسماء جده آن فاطمه است یعنی مادر پسر او بود
 و اسماء همشیره حضرت عائشه است و کلمان است از عائشه ده سال و او مسلمان شد در مکه در
 الوقت شمرده کس مسلمان شده بودند و ترمج نمود او را زبیر در مکه بعد آن طلاق داد او را
 در مدینه گفته اند که پسر زبیر که عبد اسماء داشت استاد یک روزی بر دروازه چون آمد پدر او
 تا داخل شود در خانه منع کرد او را از در آمدن و گفت که نمیکذارم ترا تا آنکه طلاق کنی مادر را پس
 طلاق داد پیش سیده شد او را از سبب این گفت که مثل من پسر باشد و مادر مرا و طلی کرده شود
 این خوب نیست و در بعضی اقوال است که زبیر زده بود مادر او را و او التجا نمود به پسر خود تا او را ^{تظلم}
 کناند و اسماء مانند پسر خود تا آنکه قتل کرد پسر او را حجاج و مرد اسماء در مکه در سال هفتاد و سه
قالت آیت عائشة و هي تصلي گفت اسماء که آمد من عائشه را رضی الله عنها و حال آنکه
 او نماز میخواند فقلت ما شان الناس فأشارت إلى السماء بکفتم من حبسیت حال
 مردم که استاده اند و مضطرب و فرغ ناکند اشاره کرد بسوی آسمان یعنی کسوف شده است ^{اقتاب}
فإذا الناس قيام بنگاه مردم استاده اند برای نماز کسوف فقالت سبحان الله ^{گفت}
 عائشه سبحان الله قلت آیه ^{بکفتم} من که این علامت عذاب است یعنی برای تخویف است
 و یا برای قرب قیام ساعه است فأشارت عائشة برأسها أي نعم بإشارة کرد عائشه
 بر خود آری همچنان است فقلت حتى علاني الغشي ^{غلبه} پستادم من در نماز کسوف تا که
 کردم ابهوش لفظ علانی بعین مهمله یعنی غلبنی در بعضی نسخها تجلانی بجاء علانی آمده است و معنی واظف

ولفظ غشی بفتح غین معجم و سکون شین معجم آخر او نشاء تحتیه مخففه هست و کبر شای و تشدید باین
 آمده هست بمعنی پرده و این مرض هست که به بسیاری استادان در کرمی حاصل میشود و جعلت
أصبت علی ذی السی الماء یکس دانیدم که میرنجتم بر سر خود آب را از برای دفع آن حال فجد الله
عز وجل النبی صلی الله علیه و اله وسلم و اتی علیه ریح کفنت خدا را پیغمبر خدا
اسد علیه و اله وسلم و ثنا کفنت بر حق تعالی قال ما من شیء الا کز اریته الا اریته فی
مقامی هذا حتی الجنة و النار بعد آن گفت آنحضرت صلی اسد علیه و اله وسلم که نیست
 هیچ چیزی که نبودم که نموده شده باشم آنچه را که دیدم آنرا یعنی نیست هیچ چیزی که در اقبل ازین
 نموده بودند مگر آنکه آنرا دیدم الحال درین مقام خود تا آنکه حنت را و نار را هم دیدم و لفظ اریته
 بضم همزه هست مراد از او آنچه چیزی هست که صحیح الرویه باشد و متعلق باشد با و امر دین و لفظ اریته
 بمعنی روتیه بصری هست فأوحی الی انکم تفتنون فی قبورکم مثل او قریبا لا ادری
اتی ذلک قالت أسماء من فتنه المسیح الدجال ریحی کرده شد بسوی من که تحقیق
 شما آزموده میشود در قبرها خود مثل آزارش مسیح دجال یا قریب آزارش مسیح دجال و نمیدانم که
 کدام لفظ ازین دو لفظ که مثل با قریب هست گفته است اسما و باید دانست که دجال را مسیح
 از آنجهت میگویند که مسیح میکند زمین را یا از برای آنکه مسوح العین است و دجال از آنجهت گویند که کذاب
 زیرا که ما خود از دجل هست بمعنی کذب و ضلعت حق بیاطل و او همچنان هست و مسیح را موصوف بدجل
 میکنند تا متمیز شود از عیسی بن مریم و تشبیه فتنه قبر فتنه دجال با اعتبار شده و هول و غم
یقال ما علیک بهذا الرجل گفته میشود آن میت را که چیست علم تو و اعتقاد تو در
 این مرد که محمد رسول اسد هست صلی اسد علیه و اله وسلم درینجا خود را بصیغه تکلم نفرمودند از جهت حکایت
 از قول ملائکه و لفظ رسول نمیکونند زیرا که این تلقین میشود و در آنجا مقصود امتحان هست
فأما المؤمن أو المؤمن لا ادری بآیهما قالت أسماء فیقول هو محمد رسول
الله پس یا موقن بمعنی مصدق پیغمبری آنحضرت صلی اسد علیه و اله وسلم نمیدانم که کدام ازین دو لفظ

بِالْإِيمَانِ بِاللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَحْدَهُ امر کرد آنها را با بیان بِحَدَّثَاتِهَا قَالَ هَلْ تَدْرُونَ
مَا الْإِيمَانُ بِاللَّهِ وَحْدَهُ قَالُوا اللَّهُ وَدَسُؤُهُ أَعْلَمُ قَالَ شَهَادَةُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ
وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ فرمود آنحضرت صلى الله عليه وآله وسلم آیا میدانید چیست ایمان
 تنها گفتند که خداست و رسول او دانا است فرمود که شاهی دارن آنکه نیست معبود بحق مگر الله
تَعَالَى وَتَحْقِيقُ مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللَّهِ وَإِقَامُ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءُ الزَّكَاةِ وَصَوْمُ رَمَضَانَ
وَرُومِ الْأَزَانَ چهار اقامت نماز و دادن زکوة و روزه ماه رمضان وَأَنْ تُعْطُوا الْخُمْسَ
مِنَ الْمَغْنَمِ و اینکه بدهید پنجم حصه از غنیمت وَنَهَايَهُمُ عَنِ الذَّبَايِ و منع کرد آنها را
 از کدو که آنرا ظرف آب نسا زند زیر که در روی شراب میساختند یا بنید نیند از در روی
 و لفظ ربا بضم رال مهله و تشدید موعده بمعنی کدو وَالْحَنْشِيمِ و از کوزه سبز کجا مهله
 و نون ساکنه و تاء فوقانیه مشنایه کوزه سبز وَالْمَرْفَتِ بغاء مشدده مفتوحه آنکه مطلقا باشد
 بزفت و آن زفت بکر زاء و سکون فاجیزی است که بکشتی و مانند آن بالند تا آب ندر آید و آنرا
 قار و قیر نیز گویند قَالَ شُعْبَةُ رُتَمًا قَالَ التَّقِيْرُ گفت شعبه بسا است که گفت ابو جره
 تقیر یعنی چوب که از میان او خالی کرده شده باشد لفظ تقیر نیون مفتوحه و قاف مکسوره شَاخِ
زَرْخَتِ که از میان خالی کرده شده باشد یا بیخ درخت که آنرا بکاوند و در روی بنید اندازند
وَرُتَمًا قَالَ الْمُقْتَرُ و بسا است که گفته است از مقیر یعنی مطلقا بقار و قار چیز است مشاء
 زفت باید دانست که نهی از استعمال این ظروف بجهت مبالغه در احتراز از شبهه بشاربان حرم
 و اوانی یا نهی از بنید انداختن در روی زیر که شده و اسکار در آنها بیشتر میشود لهند در احاطه
 آمده است که انتباز در مشکها کنید که اشتداد و اسکار در آن دیر میکشد و با وجود آن شَهْوًا
 بر آنند که حرمت این در ابتداء اسلام بود که مبالغه در تحريم غیر بیشتر بود بعد از آن این حکم
شَدَّ قَالَ أَحْفِظُوا وَاحْبِرُوا مَنْ قَرَأَكُمْ و فرمود آنحضرت صلى الله عليه وآله وسلم
 که حفظ کنید این مذکور را و خبر کنید آنرا کسی که پس شما اند باب الرَّحْلَةِ فِي الْمَسْأَلَةِ

جعفر بن زنی بسبب تسمیه او مذکور شد قال حدثنا شعبة تحدثنا شعبة گفت حدیث کرد ما را شعبة بن
 حجاج عن ابی حمزة بجیم وراه مهله نام او نصر بن عمران بصری و او از او است در حدیث
 قال كنت اترجم بين ابن عباس وبين الناس كفت ابو حمزه كه بودم من كه ترجمه میکردم
 در میان ابن عباس و در میان مردم یعنی تعبیر میکردم برای مردم چیزی که می شنیدم از ابن
 عباس و میگفتم برای ابن عباس چیزی که می شنیدم از مردم فقال ان وفد عبد القیس
اتوا النبي صلى الله عليه واله وسلم فقال من الوفد او من القوم قالوا
بجز بیعة گفت ابن عباس که تحقیق جماعه متقدمه از عبد القیس آمدند نزد رسول خدا
 صلی الله علیه و اله و سلم فرمود آنحضرت صلی الله علیه و اله و سلم که کیست این وفد یا کیست این قوم
 گفتند آنها که ما ربیعیم باید دانست که لفظ وفد یعنی جماعه است که پیشتر بیایند از دیگر قوم
 نزد امام و عبد القیس نام پدر قبیله است از عرب که ساکن بودند قریب ببحر فارس و اینها خود را
 ربیعیه از اجهت گفتند که عبد القیس از اولاد ربیعیه است و این شکر از شعبه است یا از شیخ او
فقال مرجبا بالقوم او بالوفد غیر خراید و لاندافی فرمود رسول خدا صلی
 الله علیه و اله و سلم که یافتید و آمدید جای وسیع را بقوم یا بوفد در آن حال که غیر ذلیل و خواستونده
 و غیر نادم شونده قالوا انا نائیک من شقة بعید گفتند که ما می آییم تر از سفر بعید لفظ
شقة بضم شین معجمه یعنی سفر است و بیننا و بینک هذا الحی من کفار مضر و در
 ما در میان تو این قبیله است از کفار مضر و قبیله راحی از اجهت میگویند که بعضی زندگانی میکنند
 بقوه بعضی فلا نستطیع ان نائیک الا فی شهر حرام و استطاعت نداریم الا بیایم تر اما در ماه حرام و مراد با و رجب است که او متفرد است بحرم و در روایت بهقی صریح
 نام رجب مذکور شده است فمرنا بامر نخبیه من و داننا و ندخل به الجنة
 پس ما را بامری که خبر بدیم باو کسی را که پس اندود داخل شویم بسپا و در جنت فامر هم
بایع و نهاهم عن اربع پس کرد آنها را بچهار چیز و منع کرد آنها را از چهار چیز امرهم

گفت اسرار مکتوب بر آن میت که مومن است که این مرد محمد رسول الله است كَلَّمَ نَابِيَّ الْبَيْتَانَا
وَالْهُدَىٰ فَاجْتَنَاهُ وَاتَّبَعْنَا یعنی آمد فرا بجزایات که دلالت میکنند بر نبوت او
 و آمد هدایت قبول کردیم نبوت او را و متابعت کردیم هُوَ مُحَمَّدٌ تَلَانَا او محمد است مرتبه
 چنین میگوید فَيُقَالُ لَهُ نَمَّ صَالِحًا کفنه میشود او را که خواب کن در آن حال که هستی صالح
 و منتفع باعمال صالحه و صلاح عبارت است از بودن شی بخدا شفاعت قَدْ عَلِمْنَا از کنت لَمَوْفِقًا
 تحقیق میدانستیم که تو بودی یقین کننده با او و لفظ آن کنت بگرفته مخفیه از مشقه است
 و ضمیرشان محذوف است وَأَمَّا الْمُنَافِقُ او المرتاب لا اذری أَيُّ ذَلِكَ قَالَتْ أَسْمَاءُ
 و اما منافق یا شک کننده نمیدانم که کدام ازین دو لفظ گفته است أَسْمَاءُ فَيَقُولُ لَا أَدْرِي
سَمِعْتُ النَّاسَ يَقُولُونَ شَيْئًا فَقُلْتُ پیش میگوید آن منافق نمیدانم من شنیدم مردم را که
 میگویند چیزی را پس من هم گفتم آن را که مردم میگویند بَابُ تَحْرِيفِ النَّبِيِّ صَلَّى
اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ وَقَدْ عَنِ الْقَيْسِ عَلَىٰ أَنْ يَحْفَظُوا الْإِيمَانَ وَالْعِلْمَ وَيُجِبُوا
مَنْ قَدَّمَ لَهُمْ بابت در بیان تیز کردن آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم و ترغیب نمودن او
 رسولان قبیله عبد القیس را آنکه حفظ کنند احکام ایمان را و علم را و خبر بکنند با کسی را که بر آنها اند
وَقَالَ مَالِكُ بْنُ الْحَوَيْرِثِ و گفت مالک بن حویرث بِضْمِ هَاءِ هَذِهِ مصنف حارث بن حشیش کتبه
 او ابو سلیمان بود صحابی است آمد بر رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم و اقامت گزید او در ایام
 منی بعد آن اذن فرمود او را رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم در رجوع نمودن بخانه خود و روایت
 کرده است از آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم بِأَنْزَرَهُ حدیث و بخاری از وسه حدیث آورده است
قَالَ لَنَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ ارجعوا الی اهلینکم فَعَلَوْهُمُ گفت ما را
 خدا صلی الله علیه و آله و سلم بروید بسوی اهلهاى خود پس تعلیم کنید آنها را الموردین حد ثنا محمد
ابن یسار حدیث کرد ما را محمد بن یسار بیا موده مفتوحه و شین معجمه شده بن عثمان بصری کتبه
 ابو بکر است قَالَ حَدَّثَنَا عُنْدًا و گفت که حدیث کرد ما را عنذر بن عین معجمه و فتح دال هله نام او محمد

التأزلة بابست در بیان سفر کردن از برای مسئله که واقع شود بمرد لفظ رحله بکسر هاء معنی
 ارتحال و بعضی بفتح را هم روایت کرده اند مراد در اینجا طلب مسئله خاص است که واقع شود بشخص
 و سابق در باب الخروج فی طلب العلم طلب علم مطلق بود و تعلیم اهلها یعنی این بابست
 در تعلیم او این عطف است بر رحله حدیثنا محمد بن مقاتل حدیث کرد ما را محمد بن مقاتل
 میم و کسر مشناه فوقیه کینه او ابو الحسن مروزی است نزول کرد در بغداد بعد آن مجاور شد بکوه و فاش
 یافت در مکه قال أخبرنا عبد الله گفت خبر دار ما را عبد الله بن مبارک مروزی کینه او
 عبد الرحمن است قال أخبرنا عمر بن سعید بن ابی حسین گفت که خبر دار ما را عمر بن سعید بن
 ابن سعید بن ابی حسین قال حدثني عبد الله بن ابی ملیکه گفت که حدیث کرد ما را
 عبد الله بن ابی ملیکه زبیر بن عبد الله بن قریش احوال می و آن عبد الله بن ابی ملیکه قاضی بود از
 طرف ابن زبیر در یافته بود سی صحابه را عن عقبه بن الحارث از عقبه بن عیین هلمه و بسکون
 قاف و بموحده بن حارث بناد مشته بن عامر قرشی می کینه او ابو سروه است بکسر سین هلمه و سکون
 راد هلمه و فتح و او و عیین هلمه و عقبه صحابی است اسلام آورد روز فتح مکه در بخاری از روسته حدیث
 أنه تزوج ابنة لابی اهاب بن عزیر که تحقیق او سرج نمود دختر ابی اهاب بن عزیر را
 لفظ اهاب بکسر هاء است و عزیر بفتح عین هلمه و کسر زای و سکون مشناه نختیه بنت بن
 ابن سوید بنی دارمی و از هرا و غنینه بود بفتح غین میم و کسر نون و تشدید مشناه نختیه فاشته
 امرأة فقالت انی قد ارضعت عقبه و التي تزوج بها ابراهیم و رازی
 گفت آن زن که تحقیق من شیر دادم عقبه را و آن زن را که تزوج نموده است عقبه با آن زن
 فقال عقبه لها ما اعلم انک ارضعتنی و لا اخبرتنی گفت مرا و را عقبه که
 نمیدانم که تو شیر دادی مرا و نه خبر کردی مرا با این شیر دادن فرکت الی رسول الله صلی الله
 علیه و آله و سلم بالمدينة پس سوار شد عقبه و رفت بسوی رسول خدا صلی الله علیه و آله
 و سلم در آن حال که آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم در مدینه بودند قسالة رسول الله صلی الله علیه

و سلم كيف و قد قيل ليس سوال کرد آنحضرت صلی الله علیه و اله وسلم پس فرمود رسول خدا
 صلی الله علیه و اله وسلم چگونه مباشرت و جماع میکند او را و حال آنکه گفته شد آنکه شیر داده شد
 هر دو را از نوزاد و برادر رضاعی گفته شد ففاز قها عقبه پس مفارقت کرد آن زن را
 عقبه بن حارث و نکحت زوجا غیره و نکاح کرد آن زن زوج را غیر عقبه که نام او طریب
 بضم طاء معجم و فتح راه مهمله که آخر او باه موعده است باب التناوب فی العلم
 بابست در بیان نوبت گرفتن در تعلم علم حد ثنا ابو الیمان حدیث کرد ما را ابو الیمان
 که نام او حکم بن نافع است قال اخبرنا شعیب عن الزهري گفت که خبر داد ما را شعیب
 ابن ابی حمزه بحد مهمله و زای معجم از ابن شهاب زهري حج جاء تحویل است از اسناد سابقین بسوی ما
 استناد دیگر قال ابو عبد الله گفت ابو عبد الله یعنی امام بخاری و قال ابن وهب گفت
 عبد الله بن وهب اخبرنا یونس عن ابن شهاب که خبر داد ما را یونس بن یزید ابی از ابن
 شهاب زهري عن عبيد الله بن عبد الله بن ابی قویز از عبید الله بن عبد الله بن ابی قویز
 که تابعی قریشی زوفی است عن عبيد الله بن عباس عن عمر از عبید الله بن عباس از عمر بن الخطاب
 رضی الله عنه قال كنت انا و جاري من الانصار في بني أمية بن زيد گفت عمر که بودم
 من و همسایه که مرا بود از انصار در قبیله بنی امیه بن زید و هی من عوالی المدینة و آن قبیله
 یا موضع آن قبیله از قریبه های اعالی مدینه بود که بلند بودند از مدینه که در میان ارب قریبه های
 و آن اعالی سه میل و یا چهار میل بود و نهایت ابعده آن تا هشت میل بود و گنانتناوب
 النزول علی رسول الله صلی الله علیه و اله وسلم یا نزل یوما و انزل یوما
 و بودیم ما که بنوبت میکردیم نزول را بر پیغمبر خدا صلی الله علیه و اله وسلم که نزول میکرد آن همه
 من بر آنحضرت صلی الله علیه و اله وسلم یک روزی و نزول میکردم یک روزی فاذا انزلت جثته
 تخبر ذلك اليوم من الوحی و غیره پس وقتی که نزول میکردم من بر آنحضرت صلی الله
 و اله وسلم می آمدم آن همسایه را و ظاهر میکردم نزد او خبر آن روز که از وحی می بود یا از غیر وحی می

وَإِذَا نَزَلَ فَعَلَّ مِثْلَ ذَلِكَ وَوَقْتِي كَمَا نَزَلَ مِنْهَا يَوْمَ نَزَلَ مِنْهَا يَوْمَ نَزَلَ مِنْهَا

یعنی میگفت خبر آن روز را نذر من فَنَزَلَ صَاحِبِي الْأَنْصَارِيَّ يَوْمَ نَوَيْتَهُ نَزَلَ كَرِي

يَارِ مِنْهَا كَمَا نَزَلَ يَوْمَ نَوَيْتَهُ خُودِ فَضْرَبَ بَابِي ضَرْبًا شَدِيدًا فَقَالَ أَنْتَ هُوَ

بِزْدَانِ يَارِ دَرَوَازَه مَرَا زِدْنِي سَمَحْتِ بِكَ كَمَا نَزَلَ يَوْمَ نَوَيْتَهُ بِرِسَالَتِي بِرِسَالَتِي

هستم لفظ ثم بفتح ثاء مثلثه و تشدید میم اشاره بسوی مکان بعید است فَفَزِعَتْ بکسر زای

بشکسیدم من از سبب زدن سَمَحْتِ که برخلاف عادت بود فَخَرَجَتْ إِلَيْهِ بِرِسَالَتِي

او فقال قَدْ حَدَّثْتُ أَمْرًا عَظِيمًا طَلَّقَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَاللَّهُ وَسَلَّمَ

نِسَاءً بِرِسَالَتِي كَمَا تَحْقِيقُ حَادِثٌ شَدِيدٌ يَعْنِي بَدَأْتُ مَرِي كَلَانَ يَعْنِي طَلَّاقٌ دَارِ رَسُولِ خَدَا صَلَوَاتِي

علیه و اله و سلم زنان خود را چون آنحضرت صَلِيَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَاللَّهُ وَسَلَّمَ کناره شد از ازوج مطهرات و رفت

بسوی عوالی ظن نمود آنرا که تطلق فرمودند فَدَخَلْتُ حَفْصَةَ پس داخل شدم من بر حفصه كَمَا

المومنین بود و دختر حضرت عمر بود و بر او هم حضرت عمر داخل شد فَإِذَا هِيَ تَبْكِي بِرِسَالَتِي أَوْرَأَمٌ

که گریه میکند فَقُلْتُ طَلَّقَكَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَاللَّهُ وَسَلَّمَ قَالَتْ لَا أَدْرِي

پس گفتم من که طلاق داد شما را رسول خدا صَلِيَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَاللَّهُ وَسَلَّمَ گفت حفصه که نمیدانم من که طلاق

داده است يَا نِسَاءَ نَسْتَمِدَّ دَخَلْتُ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَاللَّهُ وَسَلَّمَ فَقُلْتُ وَأَنَا قَائِمٌ

أَطَلَقْتُ نِسَاءَكَ قَالَ لَا فَقُلْتُ اللَّهُ أَكْبَرُ بعد آن داخل شدم بر پیغمبر خدا صَلِيَ اللَّهُ عَلَيْهِ

و اله و سلم گفتم من در آنحال که من استاده بودم آیا طلاق دادی زنان خود را فرمود رسول خدا

صلی الله علیه و اله که نداده ام پس گفتم اللَّهُ أَكْبَرُ جهت تعجب از گفتن انصاری و ظن نمودن او از کناره

گرفتن آنحضرت صَلِيَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَاللَّهُ وَسَلَّمَ از زنان تطلق را و در بعضی نسخ بعد قول فَفَزِعَتْ این عبارت

فَقُلْتُ أَطَلَقْتُ غَسَّانَ فَقَالَ لَا بَلِ الْعَظِيمُ مِنْ ذَلِكَ طَلَّقَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَاللَّهُ وَسَلَّمَ نِسَاءَهُ بِرِسَالَتِي

علی ثیبانی فَدَخَلْتُ عَلَى حَفْصَةَ یعنی پس گفتم من که آمده است پادشاه غسان زیرا که مذکور شده بود که

پادشاه غسان اراده آمدن این ملک دارد و خوف درد لها از وی مستولی بود بِرِسَالَتِي آن انصاری

پادشاه غسان اراده آمدن این ملک دارد و خوف درد لها از وی مستولی بود بِرِسَالَتِي آن انصاری

پادشاه غسان اراده آمدن این ملک دارد و خوف درد لها از وی مستولی بود بِرِسَالَتِي آن انصاری

که نیامده است غسان بلکه کاری از او هم سخت تر شده است که طلاق داد رسول خدا صلی الله علیه و آله
و سلم زنان خود را پس جمع کردم بر خود جاهاهای خود را پس داخل شدم بر حفصه تا آخر حدیث بَابُ
الْغَضَبِ فِي الْمَوْعِظَةِ وَ التَّعْلِيمِ إِذَا رَأَى مَا يَكْرَهُ بابست در بیان غضب کردن در
و عطا کفایت و تعلیم نمودن وقتی که به بیند و اعظایا معلم چیزی را که مکروه پندارد حدثنا محمد بن
کثیر حدیث کرد ما را محمد بن کثیر بفتح کاف و ثبنته قال أخبرنا سفیان عن ابن خالد گفت
که خبر داد ما را سفیان ثوری از ابن ابی خالد که نام او اسماعیل بجلی کوفی احمسی تابعی طحان است و او را
میزان میگفتند عن قیس بن ابی حازم از قیس بن ابی حازم بخادم همدان و زای عمه احمسی کوفی بجلی است
عن ابی مسعود الانصاری از ابی مسعود انصاری که نام او عقبه بن عمرو است و او انصاری
خرجی بدری است قال قال رجل یا رسول الله لا اکاد اذ رکت الصلوة فما یطول
بنا فلان گفت ابو مسعود که گفت مردی که نام او حزم بن ابی بن کعب بود بقول این عجز یا رسول
نیستم من تریب که در یابم نماز را از جهت تطویل ساختن فلا نک نماز بایان و آنکه معازین جبل بود فما
رأیت النبی صلی الله علیه و آله و سلم فی موعظة أشد غضبا من یومئذ
پندیدم من پیغمبر خدا صلی الله علیه و آله و سلم را در هیچ موعظه سخت تر از روی غضب از آن روز فقال
یا ایها الناس انکم منفرقون بکفت آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم ای مردم شما میکز اینید
از جماعت فمن صلی بالناس فلیخفف فان فیهم المریض و الضعیف و ذالحمایه
یکس که نماز بخواند بر مردم یعنی امامت کند پیش که تخفیف کند در نماز یعنی در قراة و غیر آن زیرا که تحقیق
در آن مردم مریض می باشند و ضعیف می باشد یعنی آنکه کسی قوی الحلقه نباشد یعنی نحیف و سست
باشد و نیز در آن مردم صاحب حاجت می باشد حدثنا عبد الله بن محمد حدیث کرد ما را
عبد الله بن محمد که کنیت او ابو جعفر مسندی است قال حدثنا ابو عامر گفت که حدیث کرد ما را
قال حدثنا سلیمان بن بلال المدینی گفت که حدیث کرد ما را سلیمان بن بلال مدینی عن
ربیع بن ابی عبد الرحمن از ربیعه بن ابی عبد الرحمن که شیخ امام مالک است عن یزید مولى

الْمُنْبَعِثِ از نیزه که آزار کرده شده منبعث است بنون و بیاء موحده و بعین مهمله و تاء مثلثه
 عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ الْجُهَنِيِّ از زید بن خالد جهنی بضم جیم و فتح با و بنون ساکن بود در کوفه
 وفات یافت در آن یاد مدینه یاد مصر صحابی است و در بخاری از روایات او پنج حدیث است
 أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ سَأَلَ رَجُلًا عَنِ اللَّقْطَةِ که تحقیق رسول خدا صلی
 الله علیه و آله وسلم را سوال کرد مردی از لقطه بضم لام و فتح قاف و سکون قاف عبارتست از
 ملقوط و آن چیزی است که کم شده باشد از شخصی و یافت آنرا کسی دیگر فقال لا عرف و گاهها
 بر فرمود آنحضرت صلی الله علیه و آله وسلم که شناس بند سر آن لقطه را و لفظ و کاکپروا و بهره آن چیز
 که بسته میشود با و بر همیان را یا خریطه یا تاری که با بسته میشود آوند را اوقال و عاها یا گفت
 و عاء آن یعنی ظرف آن و لفظ و عاکبر و او بمعنی ظرف است و عفاصها و آوند آن را لفظ عفاص
 بکر عین مهمله و بفا بمعنی آوند و بقاف آنچه در روی چیزی خوردنی نهند مثل چرم و پیرچه و غیر آن و عقص
 در لغت بمعنی کج کردن و مائل کردن است چون آوند را کج کرده میشود بر چیزی که در و است و مراد
 از و چیز است که در روی باشد ملقوط مثل پیرچه یا پوست یا غیر آن ثُمَّ عَرَفْتَهَا سَنَةً بَعْدَ أَنْ
 و ظاهر کن آنرا نزد مردم یکسال بگذر بعضی اوصاف او ثُمَّ اسْتَمْتِعَ بِهَا بَكْرًا ثَانِيَةً وَ سَكُنَ
 عَيْنَ مَهْلَةٍ بَعْدَ أَنْ بَعِثَ بَكْرًا بَيْنَ قَانٍ جَاءَ رَبُّهَا فَأَذَاهَا إِلَيْهِ پس بیاید صاحب آن لقطه
بدر آن کن آنرا و بدو او را بسوی او قال فضالة الأبل گفت راوی که پس حکم شکر شد
 که بیاید آن را کسی و اضافه ضاله بسوی ابل از قبیل اضافه صفة بسوی موصوفست فغضب
 حَتَّى احْمَرَّتْ وَ جَنَّتْ پر غضب شد آنحضرت صلی الله علیه و آله وسلم تا آنکه سرخ شد هر دو
 مبارک آنحضرت صلی الله علیه و آله وسلم اوقال احمر وجهه یا گفت راوی که سرخ شد روی
 مبارک او و سبب غضب آنحضرت صلی الله علیه و آله وسلم آن بود که نفهمید مسائل معنی کلام آنحضرت صلی
 الله علیه و آله وسلم را و قیاس کرد تمی را بر غیر نظیر زیرا که لقطه شی است که افتاده باشد از صاحب او
 نشود موضع او و ابل ازین قسم نیست فقال مالك و لها بفس آنحضرت صلی الله علیه و آله وسلم

که چیت ترا باش و چرا بگیری آن را معها سقاؤها و حناؤها همراه دوست شکر او
 و پای او یعنی میخورد و بخانه خود خواهد رفت یا بچراگاه و آب میرسد لفظ سقا کبر ساق بمعنی
 جوف است و حنا بکر جا مهمله بمعنی خفت که مشی میکند بر او و مراد پاه او است تُرِدُ الْمَاءَ وَ تَرَعِي
الشَّجَرَ وارد میشود بر آب و میچورد درخت را فذرها حتی یلقاها ربها بکنش از آنرا تا آنکه
 ملاقات کند او را صاحب او زیرا که نزدیکتر اسباب رسیدن با لکش موجود است قَالَ فَضَالَةُ
الْعَنَمِ پس آن را وی گفت چیت حال کم شده بز و کوسفند قَالَ هِيَ لَكَ أَوْ لِأَخِيكَ
أَوْ لِلذَّئِبِ پس فرمود آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم که او برای تو است اگر تو گرفتی و یا برای برادر
 تو است اگر تو گرفتی و کسی دیگر گرفت و یا برای گرگ است اگر هیچ کس نگرفت پس اذن فرمود در گرفتن
 بز و کوسفند که او در معرض هلاک است بخلاف شتر حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ حدیث کرد ما را
 محمد بن العلاء که کنیت او ابو کریب کوفی است قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو اسَامَةَ گفت که حدیث کرد ما را
 ابو اسامه که حماد بن اسامه کوفی است عَنْ بَرْدِ بْنِ أَبِي بَرْدَةَ از برید بن موهده مَوْحِدَةً
 راه مهمله از ابی برده بضم باء موحده و سکون راه مهمله نام او عمار بن ابی موسی اشعری عَنْ أَبِي مَوْحِدَةَ
قَالَ سَأَلَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ عَنْ أَشْيَاءَ كَرِهَهَا إِيَّاهُ موسی اشعری است
 گفت او که سوال کرده شد پیغمبر خدا صلی الله علیه و آله و سلم از چیزها که ناخوش داشت آنها را تا آنکه
 مبادا سبب تحريم بعضی امور نگردد و لاحق نشود مشقت بسبب آن یا آنکه بود از این اشیا سوال
 قیامت و غیر آن فَلَمَّا كَثُرَ عَلَيْهِ غَضَبُ بَعْضِ النَّاسِ که بسیار کرده شد سوال بر آنحضرت صلی
 علیه و آله و سلم غضب شد آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم از جهت تعنت آنها در سوال و تکلف آنچه
 احتیاج نبود بدان فَتَمَّ قَالَ لِلنَّاسِ سَلُونِي عَمَّا شِئْتُمْ بَعْدَ أَنْ فَرَمُوا آنحضرت صلی
 علیه و آله و سلم مردم را که سوال کنید مرا از آنچه میخواهید فقال رَجُلٌ مِنْ أَبِي بَرْدَةَ مردی که نام او
 عبد الله بن حذافه بود که کیست پدر من یا رسول الله قَالَ لَا بَأْسَ بِكَ حَذَافَةُ گفت آنحضرت
 صلوات الله علیه و آله و سلم که پدر تو حذافه است بحاء مهمله مضموه و زوال معجمه و فاقام أَخْرَفَ قَالَ مَنْ

ای رسول خدا

اِنِّي يَا رَسُولَ اللَّهِ بِسُّتَادِ شَخْصِي دِيكَرِ كِه نَامِ اَوْ سَعِيدِ بْنِ سَالِمٍ بُوْر كِفْتِ كِه كَيْسَتْ پِدْرَمِنِ يَا رَسُولَ اللَّهِ
 فَقَالَ أَبُوكَ سَالِمٌ مَوْلَى شَيْبَةَ بِنْتِ رِبْعَةَ كِفْتِ اَنْحَضَتْ صَلَّى اَللّٰهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ كِه پِدْرَتُو
 سَالِمِ هِتْ كِه آزَاد كِرْدَه شَيْبَةَ بِن رِبْعَةَ هِتْ وَمَقْصُودِ اَهْنَا اَزِيْنَ سَوَالِ رَفْعِ طَعْنِ نَسَبِ بُوْر كِه بَعْضِي
 مَرْدَمِ طَعْنِ مِي كِرْدَنْدَر نَسَبِ اَهْنَا بِنَا بِر عَادَةِ جَاهِلِيَّةِ فَلَمَّا رَأَى عُمَرُ مَا فِي وَجْهِهِ قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ
 اِنَّا نَتُوبُ اِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ بِرِجْهٍ كِه دِيْدِ عُمَرَ بِنِ خَطَابِ رَضِيَ اَللّٰهُ عَنْهُ چِيْرِي كِه دَر رُوِي مَبَارَكِ اَنْحَضَتْ
 صَلَّى اَللّٰهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ بُوْر اَز اَنْتَرِ غَضَبِ كِفْتِ يَا رَسُولَ اللَّهِ تَحْقِيْقِ مَا تُوْبُه مِي كِنِيْمِ لِسُوِي خُدَا سَعَا اَز اَنْجِه
 غَضَبِ تُوْبَا شَد بَابُ — مَنْ بَرَكَ عَلَيَّ رُكْبَتَيْهِ عِنْدَ الْاِمَامِ اَوْ الْمَحْدِثِ
 بَابِست در بيان كسي كه بنشيند بر هر روز از نوي خود نزد امام يا محدث و لفظ برك نفتح با و راه مهله
 و تخفيف را بمعنى قعد حدثنا ابو اليمان حديث كرده مارا ابو اليمان كه نام او حكم بن نافع بود قال
 اخبرنا شعيب كفت كه خبر دار مارا شعيب بن ابى جمره عن الزهري از اين شهاب هري
 قال اخبرني انس بن مالك كفت كه خبر دار مرا انس بن مالك ان رسول الله صلى الله عليه
 وآله وسلم خرج فقام عند الله بن حذافة كِه تحقيق رسول خدا صلى الله عليه وآله وسلم
 قسطلاني گفته كه بعد از ان سوال كرده شد بسيار غضب شد پس استار عبد الله بن حذافة سهيمي مهاجري
 و او يكى از آنهاست كه در يافتند بيعة الرضوان را فقال من ابى فقال ابو ك حذافة كفت
 كه كيست پد ر من يا رسول الله كفت انحضرت صلى الله عليه وآله وسلم كه پد ر تو حذافة هت نشد اكثر
 ان يقول سلوني يس يا كِرْدَر اَنْحَضَتْ صَلَّى اَللّٰهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ اَيْنِ قَوْلِ رَا كِه سَوَالِ كِنِيْدَا زَمِنِ اَنْجِه
 بِمِخْرَاهِيْدِ فَبَرَكَ عُمَرُ عَلَيَّ رُكْبَتَيْهِ رِيْشَتْ حَضْرَتِ عُمَرَ بِرِ رُوِي خُوْدِ فَقَالَ رَضِيْنَا بِاللّٰهِ
 رَبَّآ وَ بِالْاِسْلَامِ ذِيْنَا وَ مُحَمَّدٍ صَلَّى اَللّٰهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ نَبِيْنَا فَسَكَتَ كِفْتِ حَضْرَتِ
 عُمَرَ رَضِيَ اَللّٰهُ عَنْهُ كِه رَا ضِي شَدِيْمِ مَا بَجْدَا سَعَا اَز رُوِي رَبِّ وَ بِاِسْلَامِ اَز رُوِي دِيْنِ وَ مُحَمَّدٍ صَلَّى اَللّٰهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ
 اَز رُوِي بِغَيْرِ رِيْسِ سَكُوْتِ كِرْدَر اَنْحَضَتْ صَلَّى اَللّٰهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ اَيْنِ سَا كِنِ شَد غَضَبِ اَنْحَضَتْ صَلَّى اَللّٰهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ
 وَسَلَّمَ بَابُ — مَرَّاعَادِ الْحَدِيْثِ ثَلَاثًا لِيُفْهَمَ عَنْهُ بَابِست در بيان كسي كه اعاده ميكند

حدیث راسه مرتبه تا فهمیده شد دراز و فقال النبي صلى الله عليه وآله وسلم ألا و قول
 الزُّبَيْرِ كَيفَ بَيَّعَ خَدَايَا صَالِيٍّ عَلَيْهِ وَالصَّلَامُ كَمَا أَكَاهُ بِأَشْيِدِّ مِنْ جِلْدِ مَعَاصِي كَفْتَنٍ دَرُوعِي هَيْتَ
 فَمَا زَالَ يُكْرَهُ هَآبِئِشْ بِمِثْلِهِ بُدْرَةٌ تَكَرَّرَ مِثْلُهَا فِي كَلِمَةٍ رَأَى قَالَ ابْنُ عُمَرَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
 وَالصَّلَامُ هَلْ بَلَغْتُمْ ثَلَاثًا وَكَفَّتْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ فِي الْخَطَابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ كَمَا كَفَّتْ بِيغْمِرُ خَدَا
 صَالِيٍّ عَلَيْهِ وَالصَّلَامُ كَمَا آيَارَسَانِي دَمٍ مِنْ أَحْكَامِ رَاسِهِ مَرْتَبَةً فِي كَلِمَةٍ فَمُورِدٌ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ كَفَّتْ
 بَخَارِي كَمَا حَدَّثْتُ كَرْدَمَارَ عَبْدَهُ بَفَتْحِ عَيْنٍ مَهْلِكَةٍ وَسُكُونِ مَوْجِدَةٍ مِنْ عَبْدِ اللَّهِ خِرَاعِي بَصْرِي كُوفِي قَالَ
 حَدَّثَنَا عَبْدُ الْقَمِيدِ كَفَّتْ كَمَا حَدَّثْتُ كَرْدَمَارَ عَبْدَ الصَّمِيدِ بْنِ عَبْدِ الْوَاوِزِ بْنِ سَعِيدِ عَنِّي تَمِيمِي
 بَصْرِي حَافِظِ حُجَّةٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُثَنَّى كَفَّتْ كَمَا حَدَّثْتُ كَرْدَمَارَ عَبْدَ اللَّهِ بْنِ مَشْنِي بَضْمِ
 مِيمٍ وَفَتْحِ مَثَلَةٍ وَتَشْدِيدِ نُونٍ مَفْتُوحَةٍ مِنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَنَسٍ بْنِ مَالِكٍ نَصَارِي قَالَ حَدَّثَنَا ثَمَامَةُ كَفَّتْ
 كَمَا حَدَّثْتُ كَرْدَمَارَ ثَمَامَةَ بَضْمِ ثَمَامَةَ مَثَلَةٍ وَتَخْفِيفِ مِيمٍ مِنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَنَسٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى
 اللَّهُ عَلَيْهِ وَالصَّلَامُ أَنَّهُ كَانَ إِذَا سَلَّمَ عَلَيْهِمْ سَلَّمَ ثَلَاثًا إِذَا نَسِيَ مِنْ بِيغْمِرِ خَدَايَا صَالِيٍّ عَلَيْهِ
 وَالصَّلَامُ هَيْتَ أَنْكَرَ أَخْفَرْتُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَالصَّلَامُ بَدْرًا فِي كَلِمَةٍ مِيرَادٍ بِرُحْمَةٍ مِيرَادٍ بِرُحْمَةٍ
 سَهْمِ مَرْتَبَةٍ بِكَلِمَةٍ نَزْدِ اسْتِيذَانٍ دُخُولٍ وَدُخُولٍ سَلَامٍ نَزْدِ دُخُولٍ وَسَيُومٍ سَلَامٍ نَزْدِ دُخُولٍ وَإِذَا
 تَكَلَّمَ بِكَلِمَةٍ أَعَادَهَا ثَلَاثًا وَوَقْتِي كَمَا تَكَلَّمَ بِكَلِمَةٍ أَعَادَهَا مِثْلُهَا فِي كَلِمَةٍ رَاسَهُ مَرْتَبَةً حَدَّثَنَا
 عَبْدُ اللَّهِ كَمَا حَدَّثْتُ كَرْدَمَارَ عَبْدَهُ مِنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُثَنَّى كَفَّتْ كَمَا حَدَّثْتُ كَرْدَمَارَ
 عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَشْنِي قَالَ حَدَّثَنَا ثَمَامَةُ كَفَّتْ كَمَا حَدَّثْتُ كَرْدَمَارَ ثَمَامَةَ عَنْ أَنَسٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى
 اللَّهُ عَلَيْهِ وَالصَّلَامُ أَنَّهُ كَانَ إِذَا تَكَلَّمَ بِكَلِمَةٍ أَعَادَهَا ثَلَاثًا حَتَّى يَفْهَمَ إِذَا نَسِيَ
 مِنْ بِيغْمِرِ خَدَايَا صَالِيٍّ عَلَيْهِ وَالصَّلَامُ كَمَا بَدْرًا فِي كَلِمَةٍ مِيرَادٍ بِرُحْمَةٍ مِيرَادٍ بِرُحْمَةٍ مَرْتَبَةً تَأَنُّكًا فَهَمِيدَةً
 مِثْلَهُ إِذَا تَكَلَّمَ عَلَى قَوْمٍ فَسَلَّمَ عَلَيْهِمْ سَلَّمَ عَلَيْهِمْ ثَلَاثًا وَوَقْتِي كَمَا مِيرَادٍ بِرُحْمَةٍ مِيرَادٍ بِرُحْمَةٍ
 مِيرَادٍ بِرُحْمَةٍ مِيرَادٍ بِرُحْمَةٍ مِيرَادٍ بِرُحْمَةٍ مِيرَادٍ بِرُحْمَةٍ مِيرَادٍ بِرُحْمَةٍ مِيرَادٍ بِرُحْمَةٍ مِيرَادٍ بِرُحْمَةٍ
 كَرْدَمَارَ مَسْدُ كَفَّتْ كَمَا حَدَّثْتُ كَرْدَمَارَ أَبُو عَوَانَةَ عَنْ أَبِي بَشِيرٍ إِذَا بِيغْمِرُ مَوْجِدَةٍ وَسُكُونِ مِثْلِهِ كَمَا مِيرَادٍ

جعفر بن ایاس است عَنْ يُونُسَ بْنِ مَاهُكٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو
 از عبد الله بن عمرو بن العاص قَالَ تَخَلَّفَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَالْه وَسَلَّمَ فِي سَفَرٍ
 سَافِرًا نَاهٍ كَفَّتْ أَنْ يَمُرَّ بِمَدِينَةِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَالْه وَسَلَّمَ فِي سَفَرٍ
 كَرِهَ بُوْدِيْمَ أَنْ رَافَاذِرَ كُنَابِيسَ سَيِّدِ مَارِ بِسَمِغَةَ خَدِصَلِيَّ اللَّهُ عَلَيْهِ وَالْه وَسَلَّمَ وَقَدْ أَرَهَقْنَا الصَّلَاةَ
 وَتَحْقِيقَ بُوْشِيْمَ مَا نَزَّرَا وَمَوْخَرُ كَرِيْمَ مَا نَزَّرَا يَعْنِي دَرَاخِرَ وَقْتِ رَسِيْدِيْمَ صَلَاةَ الْعَصْرِ بِأَعْرَابِ
 وَنَحْنُ نَسُوْضًا وَمَا وَضُوْا مِيْكَرِيْمَ فَجَعَلْنَا نَمْسَحُ عَلَيَّ أَنْ جَلْنَا كِشْتِيْمَ مَا كَسَمَحَ مِيْكَرِيْمَ بِرَبَابِيْ خُوْدِ
 يَعْنِي أَنْ سَبَّ سَبَّ عَجَالِ غَسَلِ خَفِيْفٍ مِيْكَرِيْمَ كَمَا مَشَابَهَ بِسَمِغَةَ بُوْدِيْمَ فَتَنَادَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ
 عَلَيْهِ وَالْه وَسَلَّمَ بِأَعْلَاصُوتِهِ وَيْلٌ لِلْأَعْقَابِ مِنَ النَّارِ مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا نَبِيْرًا
 كَرِيْمًا رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَالْه وَسَلَّمَ بِبَلَدِنَا وَأَنْ خُوْدُكَ هَلَاكٌ هَتَّ مَرِيْشَنَهَارًا أَلَا تَشْرُوْا رَتَبَةً
 يَا سَهْمَ رَتَبَةٍ فَرَمُوْرَ نَدِيَابِ تَعْلِيْمِ الرَّجُلِ أُمَّتَهُ وَأَهْلَهُ بِأَبْسْتِ دَرِيْبَا
 تَعْلِيْمَ كَرِيْمًا مَرْدَرَاةَ خُوْدَرَا وَأَهْلَ خُوْدَرَا وَعَطْفَ أَهْلِ سَرَامَةِ اَزْ قَبِيْلِ عَطْفِ عَامٍ هَتَّ بِرِخَاصِ
 حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ هُوَ ابْنُ سَلَامَةَ قَالَ أَخْبَرَنَا الْمُجَارِيْدِيُّ يَعْنِي حَدِيْثَ كَرِمَارَا مُحَمَّدُ بْنُ أُوْبَيْنِ
 سَلَامَةَ هَتَّ تَخْفِيْفَ لَامَ كَفَّتْ أَنْ مُحَمَّدُ بْنُ كَرِمَارَا مُحَمَّدُ بْنُ بَضْمِيْمٍ وَكَمَارَا مَهْمَلَةً وَكَمَارَا مَهْمَلَةً وَبَاءَ مَوْحَدَةً
 نَامَ أَوْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ زِيَادِ كُوْفِيْ هَتَّ قَالَ حَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ حَيَّانَ كَفَّتْ كَرِمَارَا
 كَرِمَارَا صَالِحُ بْنُ حَيَّانَ بَفَتْحِ حَاءِ مَهْمَلَةً وَتَشْدِيْدِ بَاءِ تَحْتِيَّةِ وَأَوْ مَنَسُوْبِ بَجْدَا هَتَّ اَزْ شَهْرِيْنَا
 وَالْأَوْ صَالِحُ بْنُ صَالِحِ بْنِ سَلْمِ بْنِ حَيَّانَ هَتَّ وَنِيْسْتَا وَصَالِحُ بْنُ حَيَّانَ وَرَشِيْ كَرِمَارَا ضَعِيْفٌ هَتَّ
 قَالَ قَالَ عَامِرُ الشَّعْبِيْ كَفَّتْ صَالِحُ كَفَّتْ عَامِرُ بْنُ شَرِيْحِيْلَ شَعْبِيْ بَفَتْحِ شِيْنِ مَعْرُوْمِ سَكُوْنِ عَالِيْنَ
 مَهْمَلَةً وَبَاءَ مَوْحَدَةً حَدَّثَنِي أَبُو بُرْدَةَ عَنْ أَبِيهِ حَدِيْثَ كَرِمَارَا أَبُو بُرْدَةَ بَعْضُهُ مَوْحَدَةً اَزْ
 بِدْرِ خُوْدِكَ أَبُو مُوسَى اشْعَرِيْ هَتَّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَالْه وَسَلَّمَ ثَلَاثَةٌ
 هُمْ أَجْرَانِ كَفَّتْ أَبُو مُوسَى اشْعَرِيْ كَرِمَارَا رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَالْه وَسَلَّمَ كَسَمَحَ كَسَمَحَ كَرِمَارَا
 رُوَا جَرِ هَتَّ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْكَيْبِ أَمِنْ بِنِيْتِهِ وَأَمِنْ بِمُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَالْه وَسَلَّمَ

اول مردی از اهل کتاب که ایمان آورد بیغیر خود که حضرت موسی یا عیسی است و ایمان آورد بمحمد صلی

علیه وسلم وَالْعَبْدُ الْمَمْلُوكُ إِذَا دَىٰ حَقَّ اللَّهُ تَعَالَىٰ وَحَقَّ مَوَالِيهِ وَرَوْمٌ بِنْدَةِ مَلِكِهِ

وقتی که ارکانند حق الله تعالی و حق موالی خود را یعنی حق مالکان خود را و مراد از حق الله تعالی عبادات است

مثل نماز و روزه و غیر آن و مراد از حق موالی خدمت آنهاست وَدَخَلَ كَانَتْ عِنْدَهُ أُمَّةٌ

يَطَاهَا فَأَذَىٰ بِهَا فَأَحْسَنَ تَأْدِيبَهَا وَعَلَّمَهَا فَأَحْسَنَ تَعْلِيمَهَا ثُمَّ أَعْتَقَهَا فَتَرَوْنَ

فَلَهُ أَجْرَانِ وَسَيَوْمُ مَرِيٍّ كَبُودِ نَزْدِ أَوْ دَاهِيٍّ كَوَطِيٍّ مِيكَرِ أَوْ رِبَالِ سِبِّ أَمْوَخْتِ أَوْ رَابِعِيٍّ تَعْلِيمِ

اخلاق حمیده بیکس که تادیب او را یعنی بطریق لطف و رفق تادیب نمودند بفریب سختی و تعلیم

او را مسائل شرعیہ آنچه لازم است در دین پس نیک کرد تعلیم او را بعد آن آزاد کرد او را پس نکاح کرد

او را پس او را دو اجرت است ظاہر آنست که ضمیر اجران راجع بسوی رجل اخیر است و احتمال آنست

که راجع بهر سه باشد و دین مرد و دو اجرت از جهت اعتناق و ترویج است و تعلیم و تادیب موجب

اجران در اجتناب نیز و در اولاد نیز مختص نیست بدایان و ذکر کرد آن هر دو را از جهت آنکه تزوج

مؤدبه معلمه بهتر است باید دانست که هر یک بحسب تعدد اعمال تعدد اجرت میشود مثل صلوة

و صوم و غیر آن پس تخصیص این سه بکسی اجرا با وجود آنکه هر یک عمل متعدد دارد بنا بر آنست که

فاعل درین صور جامع است در امرین مخالفین پس هر یک ازین اعمال دو اجرت در شتم قاتل

عَامِرٌ أَعْطَيْنَا كَهَا بِغَيْرِ شَيْءٍ بَعْدَ أَنْ كَفَتْ عَامِرُ شَعْبِيٍّ مَصَالِحَ بَنِي حَيَّانٍ رَأَىٰ كَمَا دَامَ تَرَاهُ مِنْ مَسَلَةٍ

یا این مقاله بغیر اجرة بلکه بجهت ثواب اخروی و ذلک کان یُرْكَبُ فَمَا ذُوْنَهَا إِلَى الْمَدِينَةِ

تحقیق رحلت کرده میشود و کوچ کرده میشود در کمتر ازین مسئله بسوی مدینه مطهره و لفظ یزید

بضم یا تحتیه و فتح کاف بصیغه مجهول بَابِ عِظَةِ الْأِمَامِ النَّسَاءِ وَتَعْلِيمِهِنَّ

بابست در بیان و عظ کفایت امام زنان را و تعلیم کردن او آنها را از امور دین حدیثاً تا سلیماً

أَبْنُ حَرْبٍ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَيُّوبَ حَدِيثَ كَرَمَانَ اسْلِمَانَ بْنِ حَرْبٍ كَفَتْ عِدَّتِ

كَرَمَانَ شُعْبَةُ بْنُ حَجَّاجٍ أَيْ يُوْبُ بَجَسْتَانِيٍّ قَالَ سَمِعْتُ عَطَاءً كَفَتْ شَيْئاً مِنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي رِيحٍ

قرشی جشی اسوداعوراعرج قال سمعت ابن عباس قال اشهد على النبي صلى الله عليه واله وسلم كفت عطا که شنیدم من ابن عباس را که گفت شاهی میدهم بزیر خدا صلی الله علیه و سلم او قال عطاء اشهد على ابن عباس یا کفت عطا که شاهی میدهم من بر ابن عباس ان رسول الله صلی الله علیه واله وسلم خرج ومعه بلال که تحقیق رسول خدا صلی الله علیه واله وسلم بر آمد از صفوف مردان بسوی صفهای زنان و بهمراه صلی الله علیه واله وسلم بلال بود و این ابی رباح است بفتح راء مهمله و تخفیف باء موحده جشی قرشی یمی و نام مادر او حامه است و کنیت او ابو عبید الله یا ابا عمر یا ابا عبد الرحمن یا ابا عبد الکریم است و او قدیم الاسلام از اول انکسانیکه که اظهار اسلام کردند و معذب شدند بر سلام پس فرمود رسول خدا صلی الله علیه واله وسلم مرا ابو بکر صدیق را که اگر باشد نزد ما مال میخریدیم بلال را بکفت ابو بکر در عباس را که بخر آنرا از برای ما بکفت عباس مر سیده بلال را که آیا میفروشی آن را من در ما بکفت آن زن که او زبون است چه میکنی آن را بکستی یا آن را عباس و فرستاد بسوی ابو بکر آنرا کرد آنرا ابو بکر صدیق و گفته اند وقتی که او را خریدند او مدفون بود در سنگها و بود بلال که اذان میداد از برای رسول خدا صلی الله علیه واله وسلم پس یافت آنحضرت صلی الله علیه واله وسلم خواست بلال کبر و در بشام کفت او را ابو بکر که باش نزد من بکفت بلال که اگر آزاد کرده مرا از برای خدا پس مانع مشو و بگذار بسوی حق بکفت بسوی شام از جهت جهاد فی سبیل الله و او حاضر شد هم مشاهد را با رسول خدا صلی الله علیه واله وسلم و بود امیه بن خلف شخصی که عذاب میکرد بلال را از جهت اسلام او بکفت او را بلال روز بدرو او اذان کفت بعد رسول خدا صلی الله علیه واله وسلم برای بیچکسی یکبار از برای عمر بن الخطاب در وقتی که آمد از شام بر دم در کرب و فغان آمدند و یکبار در وقتی که آمد در مدینه مطهره از جهت زیارت قبر تریفیلاست شدند صحابه و حبشین رضی الله عنهم او را بکفت او اذان کفت و تمام نشد اذان او از جهت غلبه کرب و غم و فریاد و فغان افتاد در مدینه مطهره فظن انه لم یسمع النساء فوعظهن پس ظن کرد آنحضرت صلی الله علیه واله وسلم آنکه شنیدند زنان یا شنو ایند زنان را

وَأَمْرُهُنَّ بِالصَّدَقَةِ وَأَمْرُكَ دَانَ زَمَانَ رَابِعَةٌ نَفِيحَةٌ نَوْبَرٌ كَمَا دِيَابَهَا أَكْثَرُ أَيْلٍ رَوْحٌ وَصِدْقَةٌ
 مَحْمُوكَةٌ كُنَاهَا رَا جَعَلَتِ الْمَرْأَةُ تُلْقِي الْقُرْطُ بِكَيْسَتِ زَنْ كَمَا مِي اِنْدَاخْتِ كَوْشَوَارَهُ مَا
 وَلَفْظُ قُرْطٍ بَضْمٌ قَافٌ وَسُكُونٌ رَاءَ مَهْمَلَةٍ وَبَطَاءُ مَهْمَلَةٍ أَيْ فِي رَنْزِمَةٍ كَوْشٍ اِنْدَاخْتِ شُورٍ وَالْحَاثِمَةُ
 وَانْكَشَرِي رَا نِيْمِي اِنْدَاخْتِ ذَرِ لَفْظِ خَاتِمٍ جَمَاعَةٌ اِنْدَاخْتِ كَرْتَا وَفَتْحٌ اَنْ وَخِيْتَامٌ بَفَتْحِ
 خَا مَعْجَمٍ وَخَاتَامٌ وَهَمٌّ بِكَيْ مَعْنَى اِنْدُ وَبِلَالٌ يَأْخُذُ فِي طَرْفِ تَوْبِهِ وَبِلَالٌ مِي كَرْتِ اَنْ رَا كُنَا
 جَامَهُ خُورٍ وَقَالَ اِسْمَاعِيْلُ عَنْ اَيُّوْبَ عَزَّ عَطَاءٌ وَكَفَتِ اِسْمَاعِيْلُ بِنِ عَلِيٍّ اَزْ اَيُّوْبَ
 اَزْ عَطَاءِ بِنِ اَبِي رِبَاعٍ وَقَالَ عَنِ اَبِي عَبَّاسٍ اَشْهَدُ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ
 يَعْنِي وَكَفَتِ اَزْ اَبِي عَبَّاسٍ كَمَا شَاهَدِي مِي دَهَمٌ بِرِ بِيغِيْمِرٍ خَدَا صِلَا اِلَهٍ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ يَعْنِي دَرِيْنِ رِوَايَتِ
 بِلَفْظِ عَنْ اَمْدَنَهُ بِلَفْظِ سَمِعْتُ وَنِيْزِ حَزْمٌ كَرْدِ شَهَادَةِ بَرِيْنِي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ اَزْ غَيْرِ شَكْرِ
 عَلَيْهِ بَخْلَافِ رِوَايَتِ اَوَّلِي كَمَا دَرُوشْ كَرْدَهُ هَسْتُ دَرِ شَهَادَةِ بَرِيْغِيْمِرٍ خَدَا صِلَا اِلَهٍ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ بِاَبِي
 اَبِي عَبَّاسٍ بِاَبِي — اَلْحَرِصُ عَلَى الْحَدِيثِ بَابُ بَسْتٍ دَرِ بِيَانِ حَرِصٌ بِرِ تَحْصِيْلِ حَدِيثِ
 بِيغِيْمِرٍ خَدَا صِلَا اِلَهٍ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنِ عَبْدِ اللهِ حَدِيثُ كَرْدِمَارِ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ
 عَبْدِ اِسْمَاعِيْلِ كَيْسِي سَبْطَانِي سَرْحِ قَرِيْشِي عَامِرِي اَوَيْسِي مَدَنِي قَالَ حَدَّثَنِي سُلَيْمَانٌ كَفَتِ حَدِيثِ
 كَرْدِمَارِ سُلَيْمَانَ بِنِ بِلَالٍ كَمَا كُنِيْتَهُ اَوِ ابُو مُحَمَّدِي قَرِيْشِي هَسْتُ عَنَّ عَمْرُو بِنِ اَبِي عَمْرٍو وَازْ عَمْرُو بِنِ اَبِي عَمْرٍو
 بَفَتْحِ عَيْنِ مَهْمَلَةٍ وَبِوَاوِ كُنِيْتَهُ اَوِ ابُو عَثْمَانَ مَدَنِي هَسْتُ اَزْ اَدْرَا كَرْدَهُ شَدَّةٌ مَطْلَبِ بِنِ عَبْدِ اِلَهٍ بِنِ حَنْطَبِ
 مَخْرُومِي قَرِيْشِي عَنَّ سَعِيْدِ بْنِ اَبِي سَعِيْدِ الْمُتَبَرِّيِّ اَزْ سَعِيْدِ بِنِ اَبِي سَعِيْدِ مَقْبَرِي بَضْمٌ بِاَبُو
 وَفَتْحِ اَنْ اَحْوَالِ سَابِقِ كَذَشْتُ عَنْ اَبِي هُرَيْرَةَ اَنَّهُ قَالَ قِيلَ يَا رَسُوْلَ اللهِ مَنْ اَسْعَدُ
 النَّاسِ بِشَفَاعَتِكَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ اَزْ اَبِي هُرَيْرَةَ هَسْتُ كَمَا وَكَفَتِ كَمَا كَفَتَهُ شَدَّ اَبِي رَسُوْلِ اللهِ
 بِيَكْبَحْتِ تَرِيْنِ مَرْدَمِ بِشَفَاعَتِ تُوْرُوْرِي قِيَامَتِ يَعْنِي اِحْتِ وَلا تَقُ تَرِ شَفَاعَتِ تُو قَالَ رَسُوْلُ
 اللهُ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ لَقَدْ ظَنَنْتُ يَا اَبَا هُرَيْرَةَ اَنْ لَا يَسْأَلَنِي عَنْ هَذَا
 الْحَدِيثِ اَحَدٌ اَقْلَ مِنْكَ فَرَمُوْرُ رَسُوْلِ خَدَا صِلَا اِلَهٍ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ كَمَا تَحْقِيْقِ طَنْ كَرْدِمَارِ اَبِي هُرَيْرَةَ

انکہ سوال خواہد کردہ ازین حدیث بیچک قبل از تو لما رأیت من جز صک علی الحدیث
 از جهت آنکہ دیدم از عرض تو بر حدیث أسعد الناس بشفاعتی یوم القیامة من
 قال لا اله الا الله خالصاً من قلبه او من نفسه نیکبخت ترین مردم بشفاعت
 روز قیامت کسی است کہ گفته است لا اله الا الله را خالص از دل خود و ابو هریره شکر کرده است
 کہ لفظ من قلبه فرمودند یا من نفسه فرمودند و مراد از هر دو عبارتہ یکی است یعنی خالص از ترکبات
 و ناشی از دل باشد یعنی بطریق نفاق نباشد باب کیف یقبض العلم بالست در بیان
 آنکہ چگونه قبض کرده میشود علم را و کتب عمر بن عبد العزیز الی ابی بکر بن حزم و نوشت
 این عبد العزیز کہ یکی از خلفاء راشدین است بسوی ابو بکر بن حزم انصاری مدنی کہ نام او محمد بن
 عمرو بن حزم است و او را منسوب بجد نمودند از جهت شهرت او و عمر و را صحبته است و او را روایت
 انظر ما کان عندک من حدیث رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم
 فان کتبه یعنی نظر کن چیزی را کہ باشد نزد تو در شهر تو از حدیث پیغمبر خدا صلی الله علیه و آله
 و سلم پس آنرا فاتی خفت دروس العلم و ذهاب العلماء پس من می ترسم
 شدن علم و رفتن علماء را از دنیا و لا تقبل الا حدیث النبی صلی الله علیه و آله وسلم
 و قبول کن مگر حدیث پیغمبر خدا صلی الله علیه و آله وسلم در بعضی روایات لفظ لا یقبل بصیغہ غائب
 مجهول یعنی قبول کرده نشود مگر حدیث پیغمبر خدا صلی الله علیه و آله وسلم و لیفشو العلم و باید کہ افشا
 و اظهار کنند علم را و لیجلسوا حتی یعلم من لا یعلم و باید کہ بنشینند علمتایہ کہ تعلیم کرده شود
 کسی کہ نمیداند و لفظ حتی بعلم تبید لام و صیغہ مجهول است فان العلم لا یهلک حتی
 یكون سراً بحقیق کہ علم ہلاک نمیشود تا آنکہ می باشد مخفی یعنی چون علم را افشا کرده نمیشود و تعلیم
 نموده نمیشود ہلاک و مخفی میگردد و اگر افشا و تعلیم کرده شود ہلاک نمیشود قال ابو عبد الله حدیثنا
 العلاء بن عبد الجبار گفت ابو عبد الله جاری کہ حدیث کردہ را علماء بن عبد الجبار کہ کاتبه او
 عطار بصری است قال حدیثنا عبد العزیز بن عبد الله بن دینار بیداک گفت حدیث

کرد ما را عبد العزیز بن مسلم از عبد اسد بن دینار قریشی عدوی باین حدیث یعنی حدیث عمر بن العزیز
 الی قوله ذهاب العلماء اراد میکند باین حدیث حدیث عمر بن عبد العزیز را تا قول او
 العلماء حد ثنا اسماعیل بن ابی اویس حدیث کرد ما را اسماعیل بن لوئیس قال حدثنی
 عن هشام بن عروة عن ابیه عن عبد الله بن عمرو بن العاص کفت اسماعیل که
 حدیث کرد ما را امام مالک از هشام بن عروه از پدر او از عبد اسد بن عمرو بن العاص قال سمعت
 رسول الله صلی الله علیه واله وسلم یقول ان الله لا یقبض العلم انتزاعاً
 یتزعه من العباد کفت عبد اسد که شنیدم من رسول خدا صلی الله علیه واله وسلم که میگوید که
 تحقیق است تعاقب قبض نمیکند علم را از مردم قبض کردن که بکشند و قبض نماید آن علم را از دلهای مردم
 و محو نماید آن را از دلهای آنها و لکن یقبض العلم بقبض العلماء لیکن قبض میکند علم را
 بقبض علما و بموت اهل علم حتی اذ المیتو عالماً اتخذ الناس رؤساً حها لانا الله و
 که باقی بگذارد است تعاقب عالم را بر روی زمین میگردند مردم سرداران جاهل را و نفظلم بقی یعنی
 یا تحتیه و کفراف از ابقا هست فسئلوا فافتوا بغیر علم فضلوا و اضلوا
 پس سیده میشوند آن سرداران جاهل را از احکام پس فتوا میدهند آنها بغیر علم کما میشوند
 خود و کراه میکنند دیگران را یعنی ساکنان را قال القرظی کفت ابو عبد الله محمد بن
 یوسف بن مطرف بری حد ثنا عباس حدیث کرد ما را عباس قال حد ثنا قتیبة
 کفت که حدیث کرد ما را قتیبة بن سعید قال حد ثنا جریر عن هشام نحوه کفت
 که حدیث کرد ما را جریر بن عبد الحمید از هشام بن عروه مانند این حدیث مالک باب
 هل یجعل للنساء یوما علی حد فی العلم باست ایانگرداند و مقرر نماید از برای
 زنان روز علاحد در تعلیم علم حد ثنا آدم حدیث کرد ما را آدم بن ابی ایاس قال حد ثنا
 شعبه کفت حدیث ما را شعبه بن مجاج قال حد ثنا ابن اصبهانی کفت که
 حدیث کرد ما را ابن اصبهانی که نام او عبد الرحمن بن عبد الله اصبهانی کوفی است و اصبهانی نام

ممالک

شهریت در عراق عجم و بسیارند محدثان در وی و آنرا اصفهان بغاینه میگویند قال سمعت
 اباصباح ذکوان گفت که شنیدم من ابوصالح را که نام او ذکوان است بفتح زال معجم و کون
 کاف یحدث عن ابوسعید حدیث میکند از ابوسعید خدری قال قال النبی
 غلبنا علیک الرجال گفت ابوسعید خدری که گفتند زنان که غلبه میکنند ما را بر تو مردان
 که آنها ملازمت تو میکنند در هم ایام و می آموزند دین را و ما زنانیم قدرت بر مزاحمت آنها
 نداریم فاجعل لنا یوما من نفیسک بکس از برای ما یکروز از طرف خود یعنی از خیار
 خود یکروز معین فرمانه با اختیار ما قو عدهن یوما لقیهت فیہ روعده کرد آنحضرت صلی
 علیه و اله و سلم آن زنان را یکروز که ملاقات کرد آنها را در آن روز قو عظهن و امرهن
 روعظ کرد آنها را در آن روز و امر کرد آنها را در آن روز با حکام فقال فیما قال ما منک امرأة
 تقدیم ثلثة من ولدها الا کان لها حجابا من النار فرمود در آنچه فرمود نیست از شما
 ای گروه زنان هیچ زنی که پیش می فرستد سه را از اولاد خود مگر آنکه می باشد در آن زن ^{از شما}
 از آتش دوزخ فقالت امرأة و اثین قال و اثین بکس بکزن و کسی که پیش ^{مجاب}
 دو و در او فرمود آنحضرت صلی الله علیه و اله و سلم که و در او هم اگر پیش فرستاده باشد او را حجاب
 میشود از آتش حدیثی محمد بن بشر حدیث کرد در محمد بن بشار که مشهور به بندار است
 قال حد ثنا غندر گفت که حدیث کرد ما را غندر که نام او محمد بن جعفر بصری است
 قال حد ثنا شعبه عن عبد الرحمن بن الاصبهانی گفت که حدیث کرد ما را ^{شعبه}
 ابن حجاج از عبد الرحمن بن اصبهانی عن ذکوان عن ابوسعید الحدادی عن النبی
 صلی الله علیه و اله و سلم هذا از ذکوان از ابوسعید خدری از پیغمبر خدا صلی الله
 علیه و اله و سلم باین حدیث مذکور و عن عبد الرحمن بن الاصبهانی قال سمعت ابا
 حازم عن ابی هريرة قال ثلثة لم یبلغوا الجنة و از عبد الرحمن بن اصبهانی است
 که گفت که شنیدم من اباحازم را که اشجعی تابعی است مجالست کرد با ایا هريرة پنج سال از ابو هريرة

النبی صلی الله علیه
 و اله و سلم
 در رسول خدا صلی الله علیه

روایت کرده است که او در روایت این حدیث در لفظ تقدم ملته من ولد ما این عبارت هم زیاده
 روایت کرده است که سه از ولد آن زن که نرسیده باشند بکناه یعنی بزمان بلوغ و تکلیف
 نرسیده باشند و قبل از آن وقت مرده باشند و لفظ الحنث بکراهت میدهله یعنی کناه است پس
 این عبارت را بر روایت اولی زیاده کرده است سماع کرده باشد از حضرت رسول صلی الله علیه

والله وسلم **بَابُ مَنْ سَمِعَ شَيْئًا فَلَمْ يَفْهَمْهُ فَرَأَى فِيهِ حَتَّى يَعْرِفَهُ** یعنی با
 در بیان کسی که شنید چیزی را از علم نفهمید او را بسجوع کرد در و بسوی غیر خود تا بشناسد آنرا
 حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ حَدِيثُ كَرَمَانَ سَعِيدِ بْنِ أَبِي مَرْيَمَ كَرَمَانَ سَعِيدِ بْنِ أَبِي مَرْيَمَ

ابی مریم است و او حافظ است و مولی است **قَالَ أَخْبَرَنَا نَافِعُ بْنُ عُمَرَ** گفت که خردار ما را
 نافع بن عمر بن عبد الله حافظ قرشی مکی مخفی **قَالَ حَدَّثَنِي ابْنُ أَبِي مَلِيكَةَ** گفت که حدیث کرده

عبد الله بن عبید الله بن ابی ملیکه بضم میم و فتح لام بصیغه تصغیر آن عائشة زوجة النبی
 صلی الله علیه و الله وسلم کانت لا تسمع شیئا لا تعرفه الا ان ارجعت فیها
 حتی تعرفه که تحقیق عائشة زوج بیغمیر خدا صلی الله علیه و الله وسلم نمی شنید چیزی را که نمی دانست
 آنرا مگر آنکه رجوع میکرد در فهمیدن او بخدمت بیغمیر خدا صلی الله علیه و الله وسلم تا آنکه می فهمید و آن

النبی صلی الله علیه و الله وسلم **قَالَ مَنْ حُوسِبَ عُدِبَ** تحقیق بیغمیر خدا صلی
 علیه و الله وسلم فرمود کسی را که حساب کرده شد در قیامت عذاب کرده شد او را **قَالَتْ عَائِشَةُ**

فَقُلْتُ أَوَلَيْسَ لِلَّهِ تَعَالَى فَسَوْفَ يُحَاسِبُ حِسَابًا بَاطِلًا گفت عائشه پس
 من که آیا نمیکوید الله تعالی که پس در است که حساب کرده میشود او را حساب آسان **قَالَتْ فَقَالَ**

إِنَّمَا ذَلِكَ الْعَرَضُ گفت عائشه پس فرمود آنحضرت صلی الله علیه و الله وسلم که نیست این حساب
 مکر عرض یعنی ظاهر کردن و گفتن کناها را بجز آنکه چنین چنین کرده و الا آن بفضل خود ترا عفو

وَلَكِنْ مَنْ نُوقِشَ الْحِسَابَ يَهْلِكُ و نیکی کسی که مناقشه و مضائقه کرده شد او را در حساب
 هلاک میشود و داخل کرده میشود در روز **بَابُ لِيَبْلُغَ الْعِلْمُ الشَّاهِدَ الْغَائِبَ**

بابت باید که برساند علم را حاضران غائب را قاله ابن عباس عن النبي صلى الله عليه
 گفته است این حدیث را ابن عباس از پیغمبر خدا صلی الله علیه و السلام یعنی روایت کرده است آنرا از
 حضرت رسول الله صلی الله علیه و السلام حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ حَدَّثَنِي اللَّيْثُ
 قَالَ حَدَّثَنِي سَعِيدٌ هُوَ ابْنُ أَبِي سَعِيدٍ عَنِ ابْنِ شَرِيحٍ يَعْنِي حَدِيثَ كَرْمَانَ عِنْدَ
 ابْنِ يَوْسُفَ تَيْسِي كَفَتْ كَهْدِيثَ كَرْمَانَ لَيْثُ بْنُ سَعْدٍ فَهِيَ مِصْرِيٌّ أَوْ كَفَتْ كَهْدِيثَ كَرْمَانَ
 كَرْمَانَ ابْنِ أَبِي سَعِيدٍ هُوَ أَوْ رَأَى مَقْبَرَةَ يَكْفَتُنْزَابِي تَرْجِيحُ بَعْضُ شَيْخِي مَعْجُوفٌ رَاهِمَةٌ وَبِجَاءِ مَهْلَةٍ
 نَامُ أَوْ خَوْلِيدُ بْنُ عَمْرٍو الخِزَاعِيُّ الْعَدَوِيُّ الْكَلْبِيُّ أَوْ سَلَامٌ أَوْ رَقِيبٌ أَوْ فَتْحٌ مَكَّةَ صَحَابِيٌّ هُوَ رَوَى
 كَرْمَانَ هُوَ هُوَ حَدِيثٌ وَأَوْ فَا تَبَيَّنَتْ دَرَمَدِيْنَةُ دَرَسَالِ شَصَتْ وَهَشْتُ أَنَّهُ قَالَ
 لِعَمْرٍو بْنِ سَعِيدٍ كَرْمَانَ كَفَتْ مَعْرُوبُ بْنُ سَعِيدِ بْنِ الْعَاصِ بْنِ أَمْنَةَ قُرَشِيٍّ أُمَوِيٍّ كَرْمَانَ مَعْرُوفٌ
 بَأَشْرَقِ أَوْ دَالِيٍّ بُوْدَازْطَرَفِ نَيْرِيدِ بْنِ مَعَاوِيَةَ بِرَمَدِيْنَةَ مَشْرُفَةٌ وَكَفَتْ هُوَ ابْنُ حُجْرٍ كَرْمَانَ هُوَ
 صَحْبَةٌ وَنَهْ أَوْ تَابَعِيْنَ بَأَحْسَانَ هُوَ أَوْ خُرُوجِ كَرْمَانَ عِنْدَ الْمَلِكِ الْفَرَسِيِّ رَادِ أَوْ رَاعِبِ الْمَلِكِ
 وَقَتْلِ كَرْمَانَ مَجْمُوسٍ كَرْمَانَ دَرَسَالِ مَفْتَادِ أَوْ زَجْرَةَ وَهُوَ يَنْبَغْتُ الْبُعُوثِ إِلَى مَكَّةَ
 دَرَانَ حَالِ كَرْمَانَ عَمْرٍو بْنِ سَعِيدِ بْنِ فَسَادِ كَرْمَانَ بَأَسْوِيٍّ مَكَّةَ مَشْرُفَةٌ أَوْ بَرَاءِ قَتَالِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ
 زَبِيرِ بْنِ كَرْمَانَ أَوْ امْتِنَاعِ وَأَبَا كَرْمَانَ بُوْدَازْطَرَفِ نَيْرِيدِ بْنِ مَعَاوِيَةَ وَآلِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زَبِيرِ بْنِ كَرْمَانَ
 بِحَرَمِ شَرِيفِ إِذْ نَزَلَ لِي أَيْهَا الْآمِنِيُّ أَحَدُ ثَلَاثِ قَوْلًا قَامَ بِهِ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
 وَآلِهِ وَسَلَّمَ الْعَدَمِ مِنْ يَوْمِ الْفَتْحِ أَزْنَ بَدَهْ رَأَى أَمِيرٌ كَهْدِيثَ كَرْمَانَ تَرَا قَوْلِي كَرْمَانَ اسْتَادَهْ
 بِأَوْ بِيغْمِرِ خَدَا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ بَأَنْ قَوْلِ دَرِيْكَاهِ رُوْزِ دَوْمِ أَوْ رُوْزِ فَتْحِ مَكَّةَ يَعْنِي دَرَسَالِ مَشْرُفَةٍ
 بِهَجْرَةَ دَرَبِيْتَمِ رَمَضَانَ كَرْمَانَ بُوْدَازْطَرَفِ مَكَّةَ أَخْفَرَتْ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ خَطْبَةَ خَوَاتِمِ
 سَمِعَتْهُ أَذْنَ نَائِيٍّ وَوَعَاةُ قَلْبِي وَأَبْصَرْتُهُ عَيْنَايَ حِينَ تَكَلَّمَ يَعْنِي شَيْئًا
 حَدِيثَ رَاهِدِ وَكُوشِ مِنْ وَحْفِظْ كَرْمَانَ رَادِ مِنْ وَوَدِيدَانَ رَاهِدِ وَجِشْتَمِ دَرِ وَوَقْتِي كَرْمَانَ فَرَمُورِ
 أَخْفَرَتْ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ بَأَنْ قَوْلِ بَأِيدِ نَسْتِ كَرْمَانَ مَعْضُومِيٍّ كَرْمَانَ مَكَّةَ هُوَ مَكَّةَ هُوَ مَكَّةَ

ویا و چشم و گوش او مونت است و هر عضوی که مکرر نیست مثل دل و بینی و بطن و فرج و غیر این مذکور است
حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ حَدَّثَنَا عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
لَمْ يُحَرِّمْهَا النَّاسُ بَعْدَ أَنْ فُرِغَ مِنْهَا وَكَانَ يَوْمَئِذٍ مَكْرُومًا
 و حرام نکرده اند او را مردم از طرف خود یعنی این تحریم بومی الهی است نه بطریق عاده مردم و اصطلاح
 آنها فلا یحِلُّ لِأَيُّ مَنِ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أَنْ يُسْفِكَ بِهَا دَمًا يَشْرِبُ مِنْهُ
 مریخ مردی را که ایمان می آرد بخداست و روز قیامت آنکه بریزد در مکه معظمه خون کسی را یعنی
 قتل نماید و آن لا یُعْصِدُ بِهَا شَجَرًا وَوَقْتُهِ قَطْعُ نَعْمَةٍ دَرَّانَ مَكَّةَ مَعْظَمَةَ دَرَّانَ مَكَّةَ مَعْظَمَةَ
 بفتح یاء تحتیه و سکون عین مهمله و کسر صاد معجمه و آخر آن دال مهمله است فان اُحَدُّ تَرَحُّصُ
 لِقِتَالِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ فَقُولُوا إِنَّ اللَّهَ قَدْ أَذِنَ لِرَسُولِهِ
 وَكَمَا أَذِنَ لِكُلِّ كَسْبٍ رَحِصَتْ قِتَالِ ثَابِتٍ كَسْبٍ كَسْبٍ كَسْبٍ كَسْبٍ كَسْبٍ كَسْبٍ كَسْبٍ كَسْبٍ
 علیه السلام یعنی استدلال بکذب قتال آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم بکونید در جواب آنکه تحقیق
 است تعالی اذن دارد از رسول خود را و اذن ندارد مر شمارا بایدر است که لفظ اُحَدُّ در فان اُحَدُّ
 فاعل فعل محذوف است که مفسر است بر ترخص خیاخی در قول است تعالی و ان احد من المشرکین است
 الی آخره و إنما اذن لی ساعة من نهار ثم عادت حرمتها الیوم کحرمتها الیوم
 و جز این نیست که اذن داده شده است مرا بقتال در مکه یک امت ار روز بعد آن کشت و عود
 کرد حرمت آن مکه مثل حرمت آن مکه دی روز که قبل از در فتح مکه بود و لفظ انما اذن الی احتمال
 که التفات باشد از کلام ما قبل زیرا که در ما قبل خود را تصیغه غائب ذکر فرمودند و در اینجا
 اعاده فرمودند و احتمال است که التفات نباشد زیرا که کلام سابق نیز بطریق تکلم بود و در ان تمام
 که بطریق غائب مذکور شد در جواب آن شخص بود که رحمت و لیبلغ الشاهد الغائب
 و باید که برساند این حدیث را حاضر غائب را فقیل لانی تریح ما قال عمر و یقین شد در اینجا
 که چه گفت عمرو بن سعید مذکور قال انا اعلم منك یا ابا شریح ان مکه لا یُعید عاصیا

وَلَا فَارًا يَدِمُ وَلَا فَارًا يَخْرَبُ كَقَوْلِهِ كَفَتَ عَمْرُ بْنُ سَعِيدٍ كَسَنَ دَانَا تَرْمِزًا تَوَايَ ابَا شَرِيحٍ يَعْنِي سَمَاعًا
 اِذَا صَحِيحٌ هِيَ لَيْكِنِ خُوبٌ نَفْهَمِيْدِي مَعْنَى اَنْزَا تَحْقِيْقٌ مَكَّةَ مَعْظَمَةَ بِنَاهُ تَمِيْدٌ هُوَ عَاصِي رَا يَعْنِي كَسِي رَا كُنَّا
 كَرْدَهٗ بَاشَدِ مَكَّةَ اَوْ رَا بِنَاهُ نَمِيْدُهٗ اَز اَقَامَتِهٗ حُدُوْدِ وِ بِنَاهُ تَمِيْدُهٗ كَسِي رَا كَبْرِيْزِيْزِ بِنَجُوْنِ نَا حَقِيْ وِ كَبْرِيْزِيْزِ اَز اَهْمِيَّةٗ
 خُوفِ قِصَاصِ وِ بِنَاهُ نَمِيْدُهٗ كَسِي رَا كَبْرِيْزِيْزِ رِبْرَقَةُ سِتْرٍ اَوْ خِيَانَتِهٗ وِ لَفْظُ خُوبٌ بَفَتْحِ حَاءٍ مَعْجَمٌ وِ لِسْكَوْنِ
 مَهْمَلِهٖ وِ مَوْجُوْدَهٗ بَرِغْنَتِ مَشْهُوْرَهٗ وِ نِيْزِ بَعْضُ مَا هُمْ اَمْدَهٗ هِيَ بِمَعْنَى فِسَادِ وِ سَرَقَتِهٖ اِبْلٍ وِ نِيْزِ اَطْلَاقٌ مِيْشُوْرٌ
 بَرِ بَرِ خِيَانَتِ وِ خَارِبِ اَنْزَا كُوْنِيْدُ كِهٖ دَزْدِ وِ مَفْسُدِ دَر دِيْنِ بَاشَدِ بَايْدِ دَانَسْتِ كِهٖ اَخْتِلَافِ كَرْدَنَدِ
 اَبُو شَرِيْحٍ وِ عَمْرُوْبِنِ سَعِيْدٍ دَر تَاوِيْلِ حَدِيْثِ لَيْسَ حَمَلُ كَرْدَانِ اَبُو شَرِيْحٍ بَرِ عَمُوْمٍ وِ عَمْرُوْحَمَلُ كَرْدَانِ اَبُو شَرِيْحٍ
 وِ تَاوِيْلِ صَحَابِيْ اَوَّلِيْ هِيَ اَزْ غَيْرِ اَبُو بَرْقُوْمٍ جَمْهُوْرٍ وِ نِيْزِ اَبُو شَرِيْحٍ اِحْتِجَاجِ كَرْدِ حَدِيْثِ بَرِ مَنَعِ اَز بَيْتِ
 شَكَرِ سَبُوِيْ مَكَّةَ وِ عَمْرُوْحَمَلِ نَدَا دَاوِرَا اَزِيْنِ وِ نِيْزِ اِيْنِ زَبِيْرٍ مَرْتَكِبِ نَشُدَهٗ بُوْدَا مِرِي رَا كِهٗ وَا حَبِيْبٌ
 بَرِ وِ جِيْرِيْ بَلَكِهٗ اَو اَوَّلِيْ بُوْدِ بَخْلَافَتِهٖ اَز زَبِيْرِيْنِ مَعَاوِيَهٗ وَا زْ عَبْدِ الْمَلِكِ نِيْزِ زَبِيْرٍ اَكْبَرِ بَيْعَتِ كَرْدَهٗ شُدَهٗ بُوْدِ
 اِيْنِ زَبِيْرٍ رَا قَبْلَ اَز اِنْبَا وَا وَا زْ اَصْحَابِ بِيْغِيْرِ خُدَا بُوْدِ صَلِي اَبْدِ عَلَيْهِ وَا لِهٖ وَا سَلَّمَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ
 عَبْدِ الْوَهَّابِ حَدِيْثٌ كَرْدَا رَا عَبْدُ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الْوَهَّابِ كِهٖ كُنِيْتَهٗ اَوْ اَبُو مُحَمَّدٍ حَبِيْبِيْ هِيَ قَالَهُ
 حَدَّثَنَا حَمَّادٌ كَقَوْلِهِ حَدِيْثٌ كَرْدَا رَا حَمَّادُ بَفَتْحِ حَاءٍ مَهْمَلِهٖ وِ تَشْدِيْدِ مِيْمِ بْنِ زَبِيْرِيْنِ دَر اَمِّ بَصْرِيْ
 اَيُّوْبَ عَنْ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ اَبِي بَكْرَةَ عَنْ اَبِي بَكْرَةَ اَز اَيُّوْبِ سَجِسْتَانِيْ اَز مُحَمَّدِ بْنِ سِيْرِيْنِ
 بِيْرِيْ بِيْ كِهٖ نَامِ اَوْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ هِيَ اَز اَبِي بَكْرَةَ كِهٖ نَامِ اَوْ نَفِيْعِ هِيَ بَصِيْفَةُ تَصْفِيْدِ كُرِّ النَّبِيِّ
 صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ قَالَ فَاِذَا دَمَاءُكُمْ وَ اَمْوَالُكُمْ قَالَ مُحَمَّدٌ وَاَحْسِبُهُ
 قَالَ وَاَعْرَاضُكُمْ عَلَيْكُمْ حَرَامٌ كِهٖ مَعْنَى هَذَا فِي شَهْرِ كُمْ هَذَا يَعْنِي زَكَرُوْا
 اَبُو بَكْرَةَ بِيْغِيْرِ خُدَا رَا صَلِي اَبْدِ عَلَيْهِ وَا لِهٖ وَا سَلَّمَ كِهٖ فَرْمُوْدَهٗ هِيَ كِهٖ تَحْقِيْقِ خُوْنِهَائِ شَمَا وَا مَالِهَائِ شَمَا كَقَوْلِهِ مُحَمَّدٌ
 اِيْنِ سِيْرِيْنِ كِهٖ كَمَا نِ مِيْكُنْمُ رَا بُو بَكْرَةَ رَا كِهٖ اِيْنِ لَفْظِ هُمْ كَقَوْلِهِ وَاَعْرَاضُكُمْ يَعْنِي وَا بَرُوْمَائِ شَمَا بَرِ حَرَامِ
 يَعْنِي خُوْنِ يَكِيْ بَرِ دِيْكِرِيْ نَبَا حَقِ حَرَامِ هِيَ وَا مَالِ يَكِيْ بَرِ دِيْكِرِيْ هُمْ نَبَا حَقِ حَرَامِ هِيَ وِ بِيْجِيْدِيْنِ اَبْرُوِيْ
 دُوْرِ كَرْدَنِ هُمْ بَرِ دِيْكِرِيْ حَرَامِ هِيَ مِثْلِ حَرَامِ بُوْدَنِ اِيْنِ رُوْزِ كِهٖ رُوْزِ نَخْرِ هِيَ دَرِيْنِ مَاهِ كِهٖ مَاهِ ذِي الْحِجَّةِ

أَلَا يَبْلُغُ الشَّاهِدُ مِنْكُمْ الْغَائِبَ أَكَاهَ بَأَشَيْدٍ بَابِكُمْ بَرَسَانِدُ حَاضِرٍ أَشْيَابِيَانِ غَائِبٍ رَا

وَكَانَ مُحَمَّدٌ يَقُولُ صَدَقَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ وَبُورِ مُحَمَّدٍ بِنِ

که میگفت که راست فرمود رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم كَانَ ذَلِكَ یعنی واقع شد این تبلیغ

چنانچه امر فرموده بود باید دانست که صدق در اخبار می باشد و در اینجا امر است لیکن اینجا امر ظاهرا

بمعنی خبر باشد و یا روایت یبلیغ بفتح لام اولی نذر او رسیده باشد که خبر است و لام تاکید است

مشهوره لام مکسوره است لام امر غائب أَلَا هَلْ بَلَغَتْ مَرَّتَيْنِ آگاه باشید آیا رسانیدم این احکام

فرمود این کلام را رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم در مرتبه بَابُ إِشْرَافٍ مَنْ كَذَبَ

عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ بایست در بیان کنایه کسی که دروغ میگوید بر پیغمبر خدا

صلی الله علیه و آله و سلم حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْجَعْدِ حدیث کرد ما را علی بن جعد بفتح جیم و سکون عین

آخر او دال مهمله جوهری بغدادی أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ بْنُ جَرَادٍ ما را شعبه قال أَخْبَرَنِي مَنْصُورٌ

گفت خبر داد مرا منصور بن معتمر کنبیه او ابو عتاب بفتح عین مهمله و تشد تاء مشدده فوقیه او متعبد

قال سَمِعْتُ رِبْعِيَّ بْنَ جَرَّاحٍ گفت شنیدم من ربیع بکر را مهمله و سکون باء موحده و کسر عین

و تشدید باء مشدده تحتیه بن حراسن کاه مهمله مکسوره و براد مهمله مخففة و بشین معجم بن محمش

بجیم مفتوحه و کاه مهمله ساکنه و بشین معجمه او عبسی کوفی او عور غابده و روع است و فوات یافت در

سال صد از هجره گفته اند که دروغ نگفته بود در عمر خود و سو کند خورده بود که خنده نکند تا وقتی که معلوم

نکند جای خود در بهشت بخشنده نکرد مگر بعد موت و او را دو برادر بود ندیک مسعود نام او تکلم کرد بعد

موت و دروم اربع و او نیز سو کند خورده بود که خنده نکند تا معلوم نکند جای خود در بهشت بگفت

غاسل او که دیدم او را متبسم بر سر بر تا آنکه فارغ شدیم و نیز در روایت است که ربیع را دو پسر بودند

که نافرمانی حجاج کرده که تخته بودند بگفت حجاج که پسر سید از پدرا آنها که آنها کجا اند زیرا که صادق است

پدرا آنها بگفت ربیع که آنها در خانه اند بِحِجَالِ عَفْوِكَ از جهت صدق او و او وفات یافت در خلافت

عمر بن عبد العزیز يَقُولُ سَمِعْتُ عَلِيًّا میگوید او که شنیدم من علی را که این ابی طالب بن عبد المطلب

ابن ہاشم بن عبدمناف ہاشمی مکی ابن عم رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم بود و والدہ او فاطمہ بنت ^{اسید}
 ابن ہاشم بن عبدمناف و او اول ہاشمیہ است کہ تولد کرد ہاشمی را مسلمان شد او و ہجرت کرد بسوی مدینہ
 و وفات یافت در حیات حضرت رسول صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم و نماز جنازہ خواند بر و رسول خدا صلی اللہ
 وآلہ وسلم و فرزند برقرار و کنیۃ حضرت علی ابو الحسن است و کنیۃ کرد او را رسول خدا ابو تراب و آنحضرت
 صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم برادر خود کرد در مواخات و فرمود انت اخی فی الدنیا و الآخرۃ و او داماد حضرت
 صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم زوج فاطمہ سیدہ تسار عالمین و پدر سبطین است و اول ہاشمی است کہ متولد شد
 در مدینہ ہاشمی و اول خلیفہ است از بنی ہاشم و یکی از عشرہ مبشرہ است بچنتہ و اختلاف است در او بنی ^{کسی}
 مسلمان شد بعضی گفته اند کہ خدیجہ کبری است و بعضی گفته اند کہ ابو بکر صدیق است و صحیح آنست کہ اول ^{خدیجہ}
 بعد آن ابو بکر و بعد آن علی بن ابوطالب است و بعضی گفته اند کہ اول از رجال ابو بکر است و از نسای ^{خدیجہ}
 و از صبیان علی بن ابیطالب از موالی زید بن حارثہ و از غلامان بلال و خلیفہ کرد آنحضرت صلی اللہ
 وآلہ وسلم علی بن ابیطالب را در مکہ کہ اقامت کند آنجا چند روز تا او آگندمانت او را بعد آن بر ^{سید}
 آنحضرت در وقتی کہ ہجرت کرد از مکہ و حاضر شد یارسول خدا صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم در ہم مشاہد مکر در تبوک کہ
 رسول خدا صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم خلیفہ کرد او را در ان غزوہ بر مدینہ و او گفت یارسول اللہ میکذاری
 مرا در زمان و کودکان ^{بمرون} زبوس آنحضرت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم کہ آیا راضی نمیشوی آنکہ باشی از من بمنزلہ
 از موسی مگر آنکہ بغیر نیست بعد از من و رسید حضرت علی را در روز احد نشانزدہ ضربہ و داد آنحضرت ^{اورا}
 رایت روز خیبر و خبر داد کہ فتح بدست او خواهد شد روایت کردہ است از آنحضرت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم
 پانصد و شتاد و شش حدیث و بخاری از و بیست و نہ حدیث روایت کردہ است و شجاع ^{او} و علم
 مشہور است و زہد او نیز بکمال بود و حاصل میشد او را بچهل ہزار دینار و ہم را صدقہ میکرد بود ^{مراورا}
 از ازار پر چہ لک خریدہ بود بیخ در ہم و کنداشت بعد فوت مکرشش صد در ہم نگاه داشتہ بود برای ^{آنکہ}
 بگیر خادمہ برای اہل خود و او متولی شد خلافت را پنج سال بیعت کردہ شد در مسجد آنحضرت صلی اللہ
 وآلہ وسلم در ذی الحجہ در سال سی و پنج گفته است ابن مسیب ہر گاہ قتل کردہ شد حضرت عثمان را آمدند صحابہ

بسوی حضرت علی و گفتند که بیعت میکنیم ترا که برادر رسول خدا هستی و من و او را آن بیعتی فرمود حضرت علی
که اهل بدر بهر کس که رضامند باشند او صلیفه باشد پیش نماز هیچ کسی مگر آنکه آمد بخدمت او پیش درید
التجاء مردم را بیرون آمد بسوی مسجد پیش رفت بسوی منبر بیعت کرد او را طلحه بعد آن باقیان و گفته است
امام نووی که از آثار کثیره معلوم میشود که معلوم شده بود او را سال وفات خود و ماه و شب وفات خود
چون برآمد بسوی نماز صبح و آواز کردند مرغان در روی او فرمود که اینها نوحه میکنند بر من و اهل بیت گفته اند
که سه کس از خوارج جمع شدند در مکه یکی عبدالرحمن بن بلعم حمیری و دو کس دیگر و هر سه مصیحت کردند که قتل کنند
حضرت علی و معاویه و عمرو بن العاص را پیش عمر بن بلعم گفت که من قتل میکنم علی بن ابی طالب را
و دو کس دیگر قصد آن دو صحابه دیگر کردند و مقرر کردند که در شب هفدهم رمضان بروند و هر یک
شد بسوی مطلب خود پیش این بلعم حضرت علی را بسمت زیر آلود در جهنم مبارک روی بر سائید تا
دماغ مبارکی در شب جمع و وفات یافت در شب یکشنبه در نوزدهم رمضان در سال چهل
هجرت و غسل داد او را امام حسن و امام حسین و عبد الله بن جعفر و در روایت است که چون زد این
بلعم او را فرمود فرزت و ریت اللعنه و نوشت وصیته خود را پیشی فارغ شد از وصیته فرمود السلام علیکم
و رحمة الله وبرکاته بعد آن تکلم نکرد بکبره این کلمه لا اله الا الله تا آنکه وفات یافت و مدفون شد در وقت
صبح و جنازه خواند بر او امام حسن و بود نزار و قدی جنوط از جنوط رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم وصیته
کرده بود که جنوط کرده شود یا و وفات یافت در آن حال که عمر او هفتاد و سه بود بر قول اصح و در قول
بعضی شصت و سه بود رضی الله عنه کندم زنگ یعنی سفید مائل برخی میانه قد قریب بقصر و سفید بود
ریش و سر مبارک وی و انبوه بود ریش مبارک وی و بسیار خوش روی بود و ضحک السن بود و مدفون
شد در کوفه بر اصح اقوال رضی الله تعالی عنه یقول قال رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم
لا تکذبوا علی فانه من کذب علی فلیج النار میگوید آن حضرت علی که فرمود در رسول خدا صلی
الله علیه و آله و سلم که دروغ نگوئید بر من پس تحقیق کسی که دروغ بگوید بر من بایشی که داخل شود در روز
یعنی این جزا او است و با وجود آن قطع نیست بدخول او در نار مثل دیگر ترکیب کبره غیر از کفر حدیثا

أَبُو الْوَلِيدِ حَدِيثُ كَرْدِيَارِ ابْنِ الْوَلِيدِ كَمَا نَامَ أَوْ هِشَامِ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ طِبَالِ سِي بَصْرِي هَيْتَ قَا كَحَدَّثَنَا
شُعْبَةَ كَقَفْتُ حَدِيثُ كَرْدِيَارِ شُعْبَةَ بْنِ حَجَّاجٍ عَنْ جَامِعِ بْنِ شَكَّادٍ مِنْ جَامِعِ بْنِ شَدَّادٍ
 كِنِيَّةُ أَوْ ابْنِ صَحْبَةَ هَيْتَ اسَدِي كُوفِي هَيْتَ عَنْ عَامِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ مِنْ عَامِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ
 زُبَيْرِ بْنِ عَوَامِ اسَدِي قُرَشِيٌّ كَمَا خَرِيفُ نَفْسِ خُودِ رَا زَا اسَدِ تَعَا شَشْ مَرْتَبَةً عَزْرَابِيَّةً مِنْ زُبَيْرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ
 زُبَيْرِ هَيْتَ وَأَوْ صَحَابِي هَيْتَ وَأَوْ أَوَّلِ مَوْلُودِ هَيْتَ كَمَا مَوْلُودُ شَدَّادٍ فِي اسْلَامِ مَرْمَهَاجِرِي رَا دَرِ مَدِينَةِ
 قَالُ قُلْتُ لِلزُّبَيْرِ كَقَفْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنِ زُبَيْرٍ كَقَفْتُ مِنْ مَرْمَهَاجِرِ كَمَا پَدْرَمِنْ هَيْتَ زُبَيْرِ بَعْضُ زَاهِجِي هَيْتَ
 عَوَامِ تَبَشَدِيدِ وَأَوْ صَحَابِي قُرَشِيٌّ هَيْتَ وَيَكِي مِنْ عَشْرَةِ مَبَشَرَةٍ هَيْتَ وَأَزْ مَهَاجِرِي وَأَزْ خَوَاصِ الرَّسُولِ
 خَدَا هَيْتَ صَلَّى اسَدٌ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ وَمَادَرَا وَصَفِيَّةُ بِنْتُ عَبْدِ الْمَطْلِبِ عَمَّةُ النَّخْفَرَةِ هَيْتَ صَلَّى اسَدٌ
 عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ مَسْلَمَانِ شَدَّادٍ وَمَادَرَا وَرَا نَوْقَتِ كَمَا وَأَرْبَعِ أَرْبَعَةٍ يَخَامِسِ خَمْسَةَ بُوَدِ مَسْلَمَانِ شَدَّادٍ
 بِرِدْسَتِ حَضْرَتِ ابْنِ بَكْرِ صَدِيقِ رَضِيَ اسَدُ عَنْهُ دَرِ اِنْحَالِ كَمَا عَمْرَاوِ شَا نَزْدَةَ سَالَهُ بُوَدِ عِنَابِ كَرْدَاوِ رَا عَمْرَاوِ
 بَدَخَانَ تَا تَرْكُ كُنْدِ اسْلَامِ رَا بَشَرِكُنْ كَرْدُو بَهْجَرَةَ كَرْدِ بَسُوِي جَبَشْتَهُ وَحَاضِرُ شَدَّادٍ مَشَاهِدِ رَا يَارِ اسَدِ رَا
 صَلَّى اسَدٌ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ وَرَوَايَتِ كَرْدَةَ هَيْتَ سِي وَهَيْتَ حَدِيثِ وَبَخَارِي مِنْ زُونِ حَدِيثِ أَوْ رَدَّ هَيْتَ
 وَأَوْ أَوَّلِ كَسِي هَيْتَ كَمَا كَشِيدِ شَمَشِيرِ دَرِ رَاهِ خَدَاوِ ثَابِتِ مَانْدِيَارِ اسَدِ رَا رُوَا حِدِ وَتَرْكُ كَرْدُ
 رُوَا جَمَلِ قِتَالِ رَاوِ كَنَارَهُ شَدَّادٍ سِيدِ نَادِ وَأَوْ رَا جَامِعَةَ مِنْ مَرْدَمِ وَقْتِ كَرْدِ دَرِ رُوَادِي سَبَاعِ دَرِ كَنَارِهِ
 مِنْ بَهْرِهِ وَبَدْفُونِ شَدَّادٍ بَعْدَ آئِ كَرْدِهِ شَدَّادٍ بَهْرِهِ وَقَبْرَاوِ مَشْهُورِ هَيْتَ دَرِ بَهْرِهِ وَأَوْ ابْنِ
 اللَّهُ حَفِيْفِ الْعَارِضِيْنَ بُوَدِ وِفَاتِ أَوْ دَرِ سَالِ سِي وَشَشْ بُوَدِ بَعْدَ اَرْكَشْتِ مِنْ اَزْ وَاَقَعَةَ جَمَلِ رَضِيَ
تَعَا عَنْهُ اَنْ يَكَا اَسْمَعُكَ يُحَدِّثُ عَنْ رَسُوْلِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ كَمَا
يُحَدِّثُ فُلَانٌ وَفُلَانٌ يَعْنِي مِي كُوِيْدِ بِيْرِ زُبَيْرِ مَرْمَهَاجِرِ كَمَا كَحَقِيْقِ مِنْ نَمِي شَنُومِ تَرَا كَمَا حَدِيثِ بَكْنِي
 مِنْ رَسُوْلِ خَدَا صَلَّى اسَدٌ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ چِنَا چِمِ حَدِيثِ مِي كُنْدِ فُلَانِ وَفُلَانِ وَدَرِ رُوَايَتِ اِبْنِ مَاجِدِ كَرْدِ
 كَرْدَةَ هَيْتَ چِنَا چِمِ حَدِيثِ مِي كُنْدِ عَبْدَ اللَّهِ بْنِ مَسْعُوْدٍ قَالَا مَا اَنْيَ لَمَّا فَا رَقَهُ مِنْذُ اسْمَكْتُ
 كَقَفْتُ زُبَيْرِ كَمَا كَاهِ بَا شَحَقِيْقِ مِنْ مَفَارِقَتِ كَرْدَةَ اَمَّا تَحَضْرَتِ رَا صَلَّى اسَدٌ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ مِنْ اَزْ قَتِي

که مسلمان شده ام لفظا اما بفتح همزه و تخفیف میم از حرف تنبیه است در اول کلام آورده
 میشود و مراد از مفارقت مفارقت عرفیه که در غلبه اوقات است والا واقع شد مفارقت
 در هجرت حبشه و بنور با آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم در هجرت مدینه و لکن سمعته یقول من
کذب علی فلیتبوا مقعد من النار و لکن شنیدم من آنحضرت را صلی الله علیه و آله و سلم
 که میگوید کسی که دروغ گوید بر من پیش بگیرد جای خود را در آتش یعنی میگرداند آنجا جای او را
 در آتش و حضرت زبیر ترسید از آنکه مبارک واقع شود در کذب بطریق خطا پس شود برای
 عمل آنچه فرموده باشد آنحضرت بآن چیز پس ترسید از بسیار کردن حدیث حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ
 حدیث کرد ما را ابو معمر بفتح میم و بسکون عین مهمله نام او عبد الله بن عمرو بن ابی الحجاج مغربی
 بصری که معروف است بمقعد قال حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ عَزَّ بْنَ الْعَزِيزِ كَقَوْلِهِ
كَرَّمَا رَأَى عَبْدُ الْوَارِثِ كَقَوْلِهِ که ابو سعید بن ذکوان است از عبد العزیز بن صهیب اعمی بصری بنانی قال
النَّاسُ أَنَّهُ لِيَمْنَعُنِي از حدیثکم حدیثا کثیرا انَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ
قَالَ مَنْ تَعَدَّ عَلَيَّ كَذِبًا فَلْيَتَّبِعْ مَقْعَدَ مِنَ النَّارِ کفت انس بن مالک که تحقیق منع میکند
 مرا از نیک حدیث کنم شمار حدیث بسیار آنکه پیغمبر خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمود کسی که بقصد میگوید
 بر من دروغ را پس بگیرد جای خود را از آتش یعنی در آتش و لفظ کذب با عام است در جمیع انواع کذب
 زیرا که نکره در سیاق شرط مثل نکره است در سیاق نفی در افاده عموم حَدَّثَنَا الْمَلِكُ حدیث
 کرد ما را ملک بکاف و یاد شده بنابر ابراهیم کینه او ابو اسکندر است بلخی تمیمی قال حَدَّثَنَا يَزِيدُ
ابْنُ أَبِي عُبَيْدٍ کفت که حدیث کرد ما را یزید بن ابی عبید بضم عین تصغیر عبد است اسلمی است
 موی سلمه بن الاکوع است عَنْ سَلْمَةَ از سلمه بفتح سین مهمله و لام بن اکوع بفتح همزه و سکون کاف
 و فتح واو و بعین مهمله و آن در لغت بمعنی آنکه کج باشد بند دست او و نام او اکوع سنان بن را
 بود اسلمی مدنی است و کینه ابو مسلم یا ابو ایاس است حاضر شریعة الرضوان را و بیعت کرد ^{عبد الله}
 صلی الله علیه و آله و سلم در آن روز سه مرتبه در اول مردم و اوسط آن و آخر آن روایت کرده است از

آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم هفتاد و هفت حدیث و بخاری از ویست و یک حدیث آورده است
 و او مرد شجاع تیر انداز نیک بود و سبقت میکرد از سواران و گفته اند که کرک با او تکلم کرد چنانچه سلم
 میگوید که دیدم کرک را که گرفته است آهوار پیشش دیدم از او پرسش گفتم که چیست ترا که میگویی از من
 که داده است استعجاب من نیست از مال تو پس گفتم من که عجب است ای بندهای خدا که این کرک تکلم میکند
 پرسش کرک که عجب تر آنست که رسول خدا آمده است و دعوت میکند شما را بسوی عبادت خدا
 و شما عبادت میکنید بهما را گفت سلم که پس من لاجری شدم بر رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم و
 شدم و وفات یافت او در سال هفتاد و چهار در مدینه و عمر او هشتاد ساله بود رضی الله تعالی

عنه قال سمعت رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم يقول من يقل على ما

لما قل فليتبوأ مقعده من النار گفت سلم که شنیدم من رسول خدا را صلی الله علیه و آله
 و سلم که میگوید کسی که بگوید بر من چیزی که نگفته ام آنرا پیش بگیرد جای خود را در آتش باید دانست
 که این حدیث از اول ثلاثیات بخاری است که سه واسطه است در بخاری و آنحضرت صلی الله
 و آله و سلم پس از اعلی اسنادها و او این است گفته است امام محی السنه که کذب بر آنحضرت صلی الله
 علیه و آله و سلم از اعظم انواع کذب است بعد کذب کافر بر حق تعالی مگر وه دشته اند جماعه از صحابه ^{و تابعین}
 بسیار نقل کردن حدیث از آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم از جهت خوف زیادتی و نقصان و غلط
 در و تا آنکه بعضی تابعین می ترسیدند از رفع نمودن حدیث با آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم و قوف
 می ساختند بر صحابه و میگفتند اگر حیانا کذب بطریق خطا واقع شود پس بر صحابه ادنی است
 از کذب بر آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم و گفتگو شده بود در ربیع و امام زهری گفت ^{ربیع}
 زهری را که من میگویم مردم رای و اجتهاد خود را از نخواهند عمل کنند و اگر نخواهند ترک کنند و لو جتر
 از رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم بس نظر کن و خبر دار باش حدثنا موسى حدیث کرد ما را
 موسی بن اسماعیل منقری بصری تبوزکی قال حدثنا ابو عوانة گفت که حدیث کرد ما را ابو عوانه
 بفتح هاء و تخفیف و او و بنون نام او و واضح است واسطی است عن ابی حصین از ابی حصین

عن ابی حمزه الثمالی

بفتح همله و کسر صاد مهمله عثمان بن عاصم اسدی کوفی تابعی است عَنْ أَبِي صَالِحٍ از ابی صالح که نام او
 ذکوان است تَمَّانُ زِيَاةٌ مَدَنِيٌّ است عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ قَالَ تَسْمَوُا
بِاسْمِي فَكَلَّا تَكْتَنُوا بِكُنْيَتِي از ابی هریره از پیغمبر خدا صلی الله علیه و آله وسلم گفت که نام کشیدم
 من و کنیت نکنید کنیت من لفظ تسموا بفتح تا و سین بمیم مشدده امر است بصیغه جمع از باب تفعیل
 و لفظ لا تکتنوا بفتح تا این که در میان آنها کاف ساکنه است و در بعضی روایات لا تکتنوا بفتح کاف
 و نون مشدده است از باب تفعیل و اصل لا تکتنوا بتائین بود یکی حذف نمودند و نیز بضم تا و فتح کاف
 و ضم نون مشدده از باب تفعیل است از کتی کنی و کنیت آنست که مُصَدِّرِيَابُ باشد و لقب آنست
 که مشتمل بر مدح یا ذم باشد و اسم دلالت میکند بر محض شخص پس اسم آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم محمد است
 و کنیت او ابو القاسم است و لقب رسول الله است و گفته اند علما که این منع در حیات رسول خدا
 بود صلی الله علیه و آله و سلم تا ملتبس نشود کسی با او و بعد از آن آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم چون
 مانند مباح شد وَمَنْ رَانِي فِي الْمَنَامِ فَقَدْ رَانِي حَقًّا فَإِنَّ الشَّيْطَانَ لَا يَمْتَلِقُ فِي صُورَةِ
 کسی که دیدم در خواب پس تحقیق دیدم تحقیق پس تحقیق که شیطان تمثیل نمیشود در صورت من
 و همین قسم است حال صبیغ پیغمبران که تمثیل نمیشود شیطان بصورت آنها وَمَنْ كَذَبَ عَلَيَّ مُتَعَدًّا
يَلِيْتَبُوْا مَقْعَدَ مِنَ النَّارِ و کسی که دروغ گوید بر من دانسته پیش بگیرد جای خود را از آتش ظاهر
 از سوق این حدیث چنان مفهوم میشود که چنانچه کذب بر آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم حرام است در بسیاری
 همچنین کذب بر در خواب نیز حرام است و این حدیث را آورده است بخاری از جماعة صحابه کبار مثل
 حضرت علی و زبیر و انس و سید و ابهریره و این حدیث در نهایت صحت است و غایه قوه است و اطلاق
 جماعة تو اتر این حدیث و گفته اند که این حدیث متواتر است زیرا که روایت مجموع از مجموع از ابتدای آنها
 در هر عصر موجود است درین حدیث و این کافی است در افاده علم و بعضی شرط کرده اند استواء بر مرتبه
 در کثرت یعنی استواء طرفین و ما بین آن در کثرت و این در هر طریق از طرق این حدیث موجود نیست
بَابُ كِتَابَةِ الْعِلْمِ بایست در بیان نوشتن علم حَدَّثَنَا ابْنُ سَلَامٍ حدیث کرد

محمد بن سلام که کنیت او ابو عبد الله بکنندی است و در بعضی روایات تشدید لام نیز آمده است تاک
اخبرنا وکیع گفت که خبر داد ما را او کیع بفتح و او وکرکاف و عین مهمله بن جراح بجیم مفتوحه و را مشده
 و کاه مهمله بن یلع است او تبع تابعی است و فات یافت در کوفه و اصل او از سیسپور یا سمرقند یا
 و امام احمد حنبل گفته که ندیدم من احفظ علم را از وکیع و ندیدم که شکر به باشد در هیچ حدیث مگر یک روز
 و ندیدم با او کتاب و نه رقعہ و بود وکیع که فتویٰ میداد بقول ابیحنیفه رضی الله عنه و شنیده بر از ابو حنیفه
 علم را وفات یافت بعد از کشتن از حج او ز عاشورا در سال یکصد و نود و هفت عز سفیان باز
سفیان یعنی سفیان ثوری یا سفیان بن عیینہ زیرا که وکیع از هر دو روایت کرده است و این هر دو روایت
 مطرف هم روایت کرده اند و عثمانی گفته است که این حدیث محفوظ است از ابن عیینہ و ابو مسعود مشقی
 نیز گفته که این سفیان این عیینہ است لیکن اگر محتمل باشد نیز قدح نیست در سناد زیرا که هر یک از این هر دو
 امام حافظ ضابط عدل مشهور است بر شرط بخای عن مطرف از مطرف بضم میم و فتح طاه مهمله و کرکاف
مهمله مشده آخر او فا است این طیرف بطاه مهمله مفتوحه که ابو بکر کوفی است و گفته است مطرف که
 اگر من راضی نخسوم بگردم و غ اگر چه تمام دنیا حاصل شود بمن و گفته است را ود بن علیہ که نخسوم بضم عز
و عجمی را بهتر از مطرف وفات یافت در سال یکصد و چهل و یک یا ود عن الشعبی از شعبی بفتح ش
بضم و سکون عین مهمله نام او عامر و کنیت او ابو عمرو است و او کوفی تابعی است عن ابی حنیفه
 از ابن حنیفه بضم جیم و فتح حاه مهمله و سکون یا مثناة تحتیه و بفا و نام او وهب بن عبد الله سواشی یا
سین مهمله و تخفیف و او و بحد کوفی است صحابی است از صفار صحابه است و بود حضرت علی کرامی
ابا حنیفه را ومی نامید او را وهب الیر و وهب الیر است میداشت او را او را عامر کرده بود
بریت مال در کوفه و در وقت یافت آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم او بر تبه بلوغ نرسیده بود
 یافت در کوفه در سال هفتاد و دو رضی الله عنه قال قلت لعلی هل عندک کم کتاب او گفت
 که گفتم من در حضرت علی بن ابی طالب را که آیا هست نزد شما کتاب که مکتوب باشد در رو علم از آنحضرت
صلی الله علیه و آله و سلم و لفظ عندکم بصیغه جمع از برای تعظیم باشد یا مراد از تمام اهل بیت نبوی باشند

و این سوال از آنجهت کرد که شیعه گمان کردند که آنحضرت صلی الله علیه و آله وسلم خاص کرده بود اهل بیت خود را
 با سرار علم و وحی مخصوص حضرت علی را و آن اسرار بدیگری نگفته پس راد را و آنست که آیا هست نزد شما
 که خاص کرده باشد شما را بآن رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم قال که گفت حضرت علی که نیست
 نزد ما کتاب مخصوص إِنَّ كِتَابَ اللَّهِ أَوْفَهُمْ أَعْلِيَّهِ رَجُلٌ مُسْلِمٌ مگر کتاب الله است
 یا فهم کرده شده است آن فهم مردم مسلمان را در آن کتاب از معانی آن آف ما فی هذه الصحيفة
 یا چیزی که درین صحیفه است و آن ورقه مکتوبه است که معلق بود در قیضه شمشیر او و نوشته بود بعضی
 بصکام ضروریه از قصاص و غیر آن از جهت احتیاط یا استحضار یا از جهت بودن او متفرق بجماع آن
قال گفت ابوحنیفه قلت و ما فی هذه الصحيفة کفتم من که چیست درین صحیفه قال العقل
 بضم عین مهمله گفت حضرت علی که درین صحیفه عقل است یعنی دین است یعنی حکم دین است و مراد حکام
 دین و تقاضیه و اصناف و انسان دین است و آنرا عقل از آنجهت می نامند که شتران دین را برده درین
 خانه ولی مقتول می بستند ما خود از عقل است و فکاک کالاسیر و بود در و چیزی که حاصل شود
 با و خلاص سیر لفظ فکاک بفتح فاکست و کبر آن نیز جانزه است یعنی در و ترغیب در تخلیص سیر است
 و آنکه او از انواع نیکبها است که کرده شود آنرا و لا یقتل مسلم بکافر و قتل کرده نشود مسلمان را
 بکافر یعنی اگر مسلمان کافر را قتل کند بعوض او مسلمان را قصاص کرده نشود و این مذہب شافعی
 و مالک و احمد و زاعی و لیث و غیر آن از علما است بخلاف امام ابوحنیفه رحمه الله علیه که قائل است
 بقصاص کردن مسلم بدمی زیرا که ثابت شده است بروایت عبد الرحمن سلمانی که مردی از مسلمانان
 قتل کرد مردی را از اهل ذمه پس کرد رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم بقتل او و فرمود که انا اکرم من و فی
 بذمته در روایت کرده است این حدیث را دارقطنی و ائمه ثلاثه عمل نمیکند باین حدیث و میگویند
 که این قبل از فتح بود و آنحضرت صلی الله علیه و آله وسلم روز فتح در خطبه فرمود لا یقتل مومن بکافر و لا
 ذو عهد فی عهد و احتمال است که حنفیه درین حدیث مراد از کافر مستامن فهمیده باشند که شامل
 نشود ذمی را بایرد آنست که مراد حضرت علی آنست که نیست نزد او چیزی سوای قرآن و خاص

نکرده است آنحضرت صلی الله علیه و السلام هیچ قومی را بارشاد و تفاوتی که هست باعتبار استعداد
 و فهم است که هر کس بقدر استعداد خود از قرآن چیزی استنساخ کرد و آنچه در صحیفه نوشته بودند
 آن نیز مخصوص نبود بایشان لیکن از راه احتیاط علاحده نوشته بودند تا نزد حاجت ^{حاضر}
 باشد و در روایت مسلم باین عبارت آمده که گفت حضرت علی رضی الله عنه ما عندنا شیء نقراه
 إِلَّا كِتَابُ اللَّهِ وَهَذِهِ الصَّحِيفَةُ فَإِذَا فِيهَا الْمَدِينَةُ حَرَمٌ وَفِيهَا لَعْنُ اللَّهِ مِنْ ذِكْرِ لَوْغِيرِ اللَّهِ وَدَرُورِيَّةُ
 نَسَائِي تَمَدَّه هَيْتَ وَفِيهَا الْمُؤْمِنُونَ مُتَكَافِرُونَ رَمَاهُمْ لَيْسَعِي بَدْمَهُمْ أَرْمَاهُمْ وَدَرُورِيَّةُ أَحْمَدُ تَمَدَّه ^{سست}
 وَفِيهَا فَرَأَى الصَّدَقَةَ وَغَيْرَ بَابِ نَجْدِيَّةٍ قَطْعٌ وَابْطَالٌ هَيْتَ مَرْدِ عَوَايِ شَيْعَةٍ رَاكِمٌ مِيكُو بِنْدِ كَحَرْفَتِ
 مَحْضُوصٌ هَيْتَ بَعْلُومٌ وَاسْرَارٌ زَنْدِ حَضْرَتِ رَسُولِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ كَرَبْدِيكِرِي نَسْرِيْدَه هَيْتَ
 عِلْمٌ حَدَّثَنَا أَبُو نَعِيمٍ الْفَضْلُ بْنُ دُكَيْنٍ حَدِيثٌ كَرَمًا رَابِعٌ بَعْضُ قَوْمٍ وَفَتْحٌ عَيْنٌ مَهْلِدٌ وَ
 يَا وَأَنَّ فَضْلٌ يَفْتَحُ نَجْمًا وَسَكُونٌ ضَارٌ مَجْمَعٌ بِنِ رَكِيْنٍ بَعْضُ دَالٍ مَهْلِدٌ وَفَتْحٌ كَافٌ وَيَاءٌ سَاكِنَةٌ وَبَنُونَ ^{والبون}
 لِقَبِّ هَيْتَ وَنَامٌ أَوْ عَمْرٌ هَيْتَ وَأَوْ مِرَاحٌ بُوْرٌ بَافِقَةٌ وَفَضْلٌ وَدِينٌ وَآمَانَةٌ وَاتَّقَانٌ وَحَفْظٌ كَرَمَتِ
 اَجْوَالِ اَدَسَابِقِ قَالَ حَدَّثَنَا شَيْبَانٌ كَقْتِ كَرَمًا رَابِعًا شَيْبَانٌ يَفْتَحُ شَيْبَانٌ مَجْمَعٌ وَسَكُونٌ
 مَشَاةٌ تَحْتِيْبِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ نَحْوِي مُوَدَّبِ بَصْرِي ثَقَفِيْمِي وَفَاتِ يَافِتِ دَرِبَعْدَارِ دَرَسَالِ كَيْسِدِ
 دَرِخْلَافَتِ مَهْدِي وَحَدِيثِ كَرَمَهَيْتِ اَزْوَ اَمَامِ اَبُو حَنِيفَةَ وَعَلِي بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ نَحْيِي اَزْ جَعْفَرِ بْنِ اَبِي كَرِيْمٍ
 بَفَتْحِ كَافٍ وَبَشَاءٌ مَثْبُتَةٌ كَرَمًا اَوْ صَالِحٌ هَيْتَ بِنِ مَتَوَكَّلِ طَائِسِي اَزْ مَوَالِي هَيْتَ وَازْتِقَاتِ هَيْتَ عَنْ اَبِي
 سَلْمَةَ بَفَتْحِ سَائِيْنَ وَوَلَامٌ مَهْلَتِيْنَ نَامٌ اَوْ عَبْدِ اَللّٰهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ هَيْتَ عَنْ اَبِي هُرَيْرَةَ اَنَّ
 خَزَاعَةَ قَتَلُوْا رَجُلًا مِنْ بَنِي لَيْثٍ عَامَ مَكَّةَ بِقَتْلِ مَنْهُمْ قَتْلُوْهُ اَزْ اَبِي هُرَيْرَةَ
 كَرَمًا تَحْقِيْقِ خَزَاعَةَ بَعْضُ خَزَاعِ مَجْمَعٌ وَبَنَاءٌ مَجْمَعٌ قَبِيْلَةٌ اَيْتَ اَزْ اَزْدِ تَسْمِيَةٌ اَنْهَابًا بِنِ اسْمِ اَزْ اَنْجَهْتِ هَيْتَ كَرَمًا
 هَرْكَاهُ بَرَامِدَهْ اَزْ مَكَّةَ وَتَمْتَرِقُ نَشْدَنْدُ دَرِ بِلَادِ اِيْنِ قَبِيْلَةٌ تَخْلَفُ نَمُوْدَنْدُ وَاقَامَتِ نَمُوْدَنْدُ دَرِ مَكَّةَ نَامٌ كَرَمًا
 اَنْهَارِ اَنْجَرِ اَعْمَ زَبِيْرَ اَكْ مَعْنَى خَزَعٌ فَلَا اَنْ اَصْحَابَهُ اِيْ تَخْلَفُ عَنْهُمْ يَعْنِيْ اِيْنِ خَزَاعَةَ قَتْلُ كَرَمًا مَرْدِيْ رَا اَزْ بِنِي
 لَيْثِ دَرِ سَالِ فَتَحَ مَكَّةَ لِسَبَبِ قَتْلِ اَزْ اَنْجَرِ اَعْمَ كَرَمًا قَتْلُ كَرَمًا بُوْدَنْدُ بِنُوْلِيْتِ اَوْ رَا فَاخْبَرِيْدُ اَلْكَ

الْبَنِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ فَرَكِبَ رَا حِلَّتْ بِخَيْرِكُمْ وَشَدَّ بَانَ خَيْرٍ بِغَيْرِ خَدَارٍ اصْلَى عَلَيْهِ
 وَآلِهِ وَسَلَّمَ بِسَوَارِ شَدَّ مَقَهْ خُودِ رَا كَقَابِلِ سَوَارِي بُودِ لَفْظِ رَا حِلَّتْ بِمَعْنَى مَرَكِبَ هَيْتِ اِزْ شَرْتَرِ نَبَرِ بَاشَدِ يَا مَادَه
 فَحَظَبَ بِخَيْرِكُمْ خَوَانِدَا خَضْرَتِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ إِنَّ اللَّهَ حَبَسَ عَزْمَكُمُ الْقَتْلَ
 أَوْ الْفَيْلَ بِسَبَبِ تَحْقِيقِ اسْتَعَا بَا زِدَا شَتَهْ هَيْتِ قَتْلِ رَا يَا فَيْلَ رَا كَقَبْرِكُمْ بَا شَدَّ كَرَامَدَه بُودِ وَاوَالِدَه
 اِبَائِيلَ رَا بَرَا نَهَا كَا شَتِ وَسَكْرِيْرَا نَدَا خْتَدِ وَا صَحَابِ فَيْلِ كَشْتَهْ شَدْنَدِ وَا دَرِ بَعْضِي نَسْتَهَا كَجَابِي الْقَتْلِ
 الْفَتَكَا مَدَهْ هَيْتِ بِنَا وَا كَا فِ بِمَعْنَى رِيْحَاتِ خُونِ بَرِ غَفَلَتِ اَمَا مَشْهُورِ لَفْظِ قَتْلِ هَيْتِ شَكَّ أَبُو
 عَبْدِ اللَّهِ شَكْرَهْ هَيْتِ اِبُو عَبْدِ اللَّهِ بَخَارِي دَرِ لَفْظِ قَتْلِ وَا فَيْلَ وَا سَلِطَ عَلَيْهِمْ رَسُوْلُ اللَّهِ
 صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ وَالمُؤْمِنُوْنَ وَا مَسْلُطَا كَرَدَهْ شَدَّ بَرَا اِهْلَ مَكَّةَ رَسُوْلُ خَدَارِ اصْلَى عَلَيْهِ
 عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَالمُؤْمِنُوْنَ وَا مَسْلُطَا كَرَدَهْ شَدَّ بَرَا اِهْلَ مَكَّةَ رَسُوْلُ خَدَارِ اصْلَى عَلَيْهِ
 وَتَحْقِيقِ اَنْ مَكَّةَ حَلَالٌ نَيْسَتْ مَرِيْبِيْ كِي رَا قَبْلَ اَزْ مَرِيْبِيْ وَا حَلَالٌ نَيْسَتْ مَرِيْبِيْ كِي رَا بَعْدَ اِيْمَنِ اَلَا وَا نَهَا
 حَلَّتْ لِي سَاعَةٌ مِزْ نَهَارِ اَكَا هَ بَا شَيْدَهْ اَنْ مَكَّةَ حَلَالٌ شَدَهْ هَيْتِ مَرَا كِي سَاعَةٌ اَزْ رُوْزِ اَلَا وَا نَهَا
 سَاعَتِيْ هَذِهِ حَرَامٌ اَكَا هَ بَا شَيْدَهْ اَنْ مَكَّةَ دَرِيْنِ سَاعَتِ كِهْ اَلْحَالِ هَيْتِ حَرَامٌ هَيْتِ وَا مَرَادُ اَزِيْنِ سَاعَتِ
 سَاعَتِ تَكْمِ هَيْتِ كِهْ بَعْدَ اَزْ قَتْحِ مَكَّةَ بُودِ بَعْنِيْ مَرَادِ رِهَامَانِ يَكِ عَتِ كِهْ قَبْلَ اَزِيْنِ بُودِ حَلَالٌ شَدَهْ وَا بُودِ اَلْحَالِ
 بَا رِهَامَانِ قَسْمِ بِرِ حَرْمَتِ اصْلَى عُوْدِ كَرَدَا يَخْتَلِيْ شَوْكَهَا بَضْمِ يَا تَحْتِيْهِ وَا سَكُوْنِ خَا وَا مَعْمُوْرِيْ قَطْعِ كَرَدَهْ
 خَا وَا وَا وَا دَرِ رُوَا يَاتِ دِيْكَرِ خَشَكَا اَنْ مَسْتَنْنِيْ هَيْتِ چَا نَخْهَ صَيْدِ مَيْتِ وَا مَوْزِيْ نَيْسَتْ مَسْتَنْنِيْ
 وَلَا يُعْصَدُ شَجَرُهَا بَضْمِ يَا تَحْتِيْهِ وَا سَكُوْنِ عَيْنِ مَهْمَلَهْ بَعْنِيْ قَطْعِ كَرَدَهْ نَشُوْدِ دَرِ رِخْتِ اَوْ رَا وَا لَنْتَقَطُ
 سَا قِطَّتْهَا اَلَا لَمْ تَشُدِّ وَا نَقْطَا لَا تَنْتَقِطُ بِصَيْغَهْ مَجْهُوْلِ هَيْتِ بَعْنِيْ كَرَقْتَهْ نَشُوْدِ چِيْزِيْرَا كِهْ اِقْتَادَهْ بَا شَدَهْ
 اَزْ كَسِيْ مَكْرُوكَسِيْ رَا كِهْ مَنَشَدُ بَا شَدَهْ بَعْنِيْ جُوْنَدَهْ بَا شَدَهْ اَنْ رَا وَا مَعْرُوفِ بَا شَدَهْ وَا مَجْضِ اَزْ بَرَا يِ تَعْرِيفِ وَجْهِيْ
 مَالِكِيْنِ اَنْ رَا لِبَرِ دَارِ وَا مَالِكِيْنِ شُوْدِ اَنْ رَا بَعْدَ تَعْرِيفِ حَوْلِ اَخْلَافِ سَا نَرِ بَقَاعِ كِهْ بَعْدَ تَعْرِيفِ حَوْلِ كَامِلِ
 تَمَلِكِ لَقِطَهْ اَنْ وَا هَمِيْنِ هَيْتِ مَذْهَبِ اِمَامِ شَا فَعِيْ وَا مَذْهَبِ اَلْمِ دِيْكَرِ اَنْتِ كِهْ لَقِطَهْ اَوْ لَمْ يَنْزَلِ لَقِطَهْ
 سَا نَرِ بَقَاعِ هَيْتِ كِهْ بَعْدَ تَعْرِيفِ حَوْلِ كَامِلِ اَكْرُ شَرْحِيْ هَيْتِ مَالِكِيْنِ مِيْ كَرَدِ وَا اَلَا تَصَدُقُ كَنْدِ وَا مَرَادُ اَزْ مَنَشَدُ

همین است که در وقت گرفتن غیر از تعریف و انشاد غرض دیگر نباشد فَمَنْ قَتَلَ فَهُوَ بِخَيْرِ الظُّلَمِ
 کسی که قتل کرده شد او را یعنی کسی که قتل کرده شود قریب او را و خویش او را پس بهترین این دو نظر است
 عبارت مقدر این لفظ من قتل که قیل اما از تَعْقَلُ و اما از تَقَادُ اهل القیتل این هر دو
 فعل بصیغه مجهول واقع شده اند و معنی آنست که یا آنکه دیت داده شود او را یا آنکه قادر کرده شود اهل
 قیتل را بر قصاص یعنی قصاص گرفته شود از برای اهل قیتل باید آنست که هرگاه گرفتن قصاص در
 جائز باشد پس انکار آنحضرت صلی الله علیه و اله و سلم بر غرض آنست که آنها قصاص کردند غیر قابل ^{جائز}
 طریقه جاهلیت بود و نیز باید آنست که اگر کفار تخصی بکردیم نمود باید منتهی باشد قتل پس منع
 قتال در مکّه منزه با معنی است که تا ممکن باشد اصلاح حال بدون قتال حرام است نصب قتال در اینجا
 و بخلاف بلاد دیگر که اگر تخصی نموده باشند اینجا قتال بقتل در اینجا جائز است فَجَاءَ رَجُلٌ مِنْ
أَهْلِ الْيَمَنِ بِسُورِيٍّ مِنْ أَهْلِ بَنِي إِسْرَائِيلَ فَقَالَ كَتَبْتُكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ بِسُورِيٍّ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ
 که شنیدم از تو یا رسول الله فقال اَكْتُبُوا لِي فُلَانٌ فرمود رسول خدا صلی الله علیه و اله و سلم
 که بنویسید از برای ابی فلان یعنی ابی شاة فقال رَجُلٌ مِنْ قُرَيْشٍ إِلا إِذْ خَرِيَا رَسُولَ اللَّهِ
 بگفت مردی از قریش که در داد از حضرت عباس بن عبدالمطلب است مگر از خریا رسول الله لفظ
 که هزه و سکون زایل معجم و کفر فاع معجمه کیه مشهور است و خوشبو است يَا نَا جَعَلَهُ فِي بَيْتِنَا
 قبور بنا پس تحقیق ما میکردیم او را در خانه های خود از برای سقف بالای چو بهای با خلاق کل مالیده
 میشود و میکردیم در قبور خود که بند میکنیم با و فرجاء الحد که متخل میباشند در میان خشته ها فقال
الَّتِي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ إِلا إِذْ خَرِيَا رَسُولَ اللَّهِ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ که در آن
 که قطع آن درست است حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدِيثَ كَرَمَانَ عَلِيٍّ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَدِينَةَ اما قال
حَدَّثَنَا سَفِيَّانٌ گفت که حدیث کرد ما را سفیان بن عیینة قال حَدَّثَنَا عُمَرُ و گفت که حدیث کرد
 ما را عمرو بن دینار مکی حمی بنیم و فتح میم و کسر مهمله تابعی که یکی از ائمّه مجتهدین است و از اصحاب ^{مستند}
دَقَالَ أَخْبَرَنِي وَهْبُ بْنُ مُنَبِّهٍ گفت که خبر کرد ما را وهب بن منبه بنیم و فتح نون و کسر ^{مستند}

این کامل صنعانی تابعی جلیل مشهور بمعرفت کتب ماضیه است و او میگفت که خواندم من از سباده
تغی بود و دو کتاب را و او از ابناء فرس است که فرستاده بود آنها گری بسوی من عزرا خنده از نزد
خورد که همام بن منبه است و او نیز تابعی است و کلان بود از وهب قال سمعت ابا هریره یقول
ما من اصحاب النبي صلى الله عليه واله وسلم احد الا كثر حديثا عنه مني الا ما
كان من عبد الله بن عمر وفاته كان يكتب ولا كتب او گفت که شنیدم من ابا هریره را
که میگوید نیست هیچ کس از اصحاب آنحضرت صلی الله علیه و اله و سلم که زیاده تر باشد از روی روایت حدیث
از آنحضرت صلی الله علیه و اله و سلم از من مگر چیزی که بود از عبد الله بن عمرو بن العاص تحقیقی او بود
که می نوشت و من نمی نوشتم و مراد از ما کالان من عبد الله بن منبه است و لفظ الا بمعنی لکن است
و خبر ما کالان مخذوف است ای لکن الکتابه التي كانت من عبد الله لم يكن مني و چون عبد الله بن عمرو ساکن
مصر بود و واردان در آنجا کمتر بودند مانند روایت از او کمتر شد بخلاف ابو هریره که چون ساکن مدینه
مطهر بود و آنجا محل ورود مسلمانان از هر طرف بود مانند روایت از او بسیار شد چنانچه میگویند که از
ابو هریره پنجاه حدیث روایت کرده شده و او بیان از او هفتصد کس اند و از عبد الله بن عمرو
هفتصد حدیث روایت کرده شده است تابعه معمر عن همام عن ابی هریره
تساعت کرده آن وهب بن منبه را معمر بن راشد از همام بن منبه از ابی هریره حدیثی شنید
سکیمان حدیث کرد مارا یکی بن سیمان بن جهمی یکی قال حدثني ابن وهب گفت که حدیث
کردم این وهب قال اخبرني يونس عن ابن شهاب گفت که خبر دارم یونس بن زبیر را
از ابن شهاب زهری عن مجيب بن عبد الله از عمید الله بن عبد الله بن عتبة بن مسعود که فقیه از
فقهای سوادینه است عن ابن عباس قال لما اشتد بالنبي صلى الله عليه واله وسلم
وجعه یعنی از ابن عباس است که گفت که هرگاه سخت شد بر رسول خدا صلی الله علیه و اله و سلم در راه
که رسیده بود در روز پنجشنبه قبل از موت او چهار روز قال ایتونی بکتاب اکتب لکم کتابا
لا تضلوا بعده فرمود آنحضرت صلی الله علیه و اله و سلم که بیاید کتاب یعنی کاغذ که نوشته شود در دو

تا بنویسیم یا امر کنیم بنویسند از برای شما کتابی که ضائع نشوید و مکرر نگردد بعد از او باید دانست که در این
کتاب ما من شأنه ان یکتب فیہ بہت یعنی کاغذ یا استخوان کتف یا مراد او است که کتابت است
مثل قلم و روات قال عمر ان النبي صلى الله عليه واله وسلم غلبه الوجد وعندنا
كتاب الله حسبنا گفت حضرت عمر که تحقیق پیغمبر خدا صلی الله علیه واله وسلم غالب شده است
اورا در روز نرد ما کتاب الله است بس است ما را بکلیف ندیم رسول خدا را صلی الله علیه واله وسلم
بچیزی که شاق باشد برود درین حال از اطباء کتاب باید دانست که امر در ایستونی بکتاب از برای
وجوب نبود بلکه از برای استحباب بیان اصح بود زیرا که اگر از برای وجوب می بود پس حضرت صلی
علیه واله وسلم انکار میکرد بر عمر و قبول نمیکرد قول عمر را و مکرر میفرمود پس کسوت نمودن آنحضرت صلی الله
علیه واله وسلم بعد قول عمر دلیل است بر آنکه این امر برای وجوب نبود با وجود آنکه آنحضرت صلی الله علیه
واله وسلم بعد این امر چهار روز حیات بودند و نصاب می فرمودند و نیز باید دانست که حضرت عمر
نیز بفرائض دم بود که این امر از برای استحباب است و الا در امثال او توقف نمیکرد و در بعضی روایات
که این امر با آوردن کتاب از آنحضرت صلی الله علیه واله وسلم بعد طلب مردم بود که طلب کرده بودند
کتاب را از آنحضرت که مشتمل باشد بر ضروریات دین پس حضرت عمر گفت که کافی است کتاب ایده
فأختلفوا وكثر اللغظ اختلاف کردند صحابه و بسیار شد آواز لفظ بفتح لام و سکون
بمعنی آواز قال قوموا عني فلا يبعث عندنا التنازع فرمود آنحضرت صلی الله علیه واله وسلم
بر خیزید از من و سرآواز نیست نزد ما تنازع و اختلاف فخرج ابن عباس يقول پس برآمد ابن
عباس از آن مکان در آن حال که میگفت ان الرزية كل الرزية ما حال بين رسول الله
صلى الله عليه واله وسلم وبين كتابه یعنی تحقیق مصیبت تمام مصیبت چیز است
که حائل شد در میان رسول خدا صلی الله علیه واله وسلم و در میان کتاب او و لفظ رزیه بفتح راء
و کزای معجم و بعد آن یاد ساکنه و بعد آن همزه است بمعنی مصیبت است و نیز تشدید یا هم آمده است
و نیز باید دانست که احتمال است که آنحضرت را صلی الله علیه واله وسلم اول ظاهر شده باشد که مصیبت

کتابه است بعد از آن ظاهر شد که مصلحه در ترک آنست یا وحی شده باشد بر کسان و اختلاف کرده اند
 در آن که آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم چه می نوشتند بعضی بر آن رفته اند که میخواست که بنویسد
 خلیفه را بعد خود تا مختلف نشوند مردم و تنازع نمایند و بعضی میگویند که آنحضرت صلی الله علیه و آله
 و سلم قصد نموده بود که بنویسد از برای ایشان کتابی که مرتفع شود با او اختلاف بعد او در احکام
 دین از جهت شفقت بر امت و چون حضرت عمر دانست که صحابه اخذ علم از آنحضرت صلی الله علیه و آله
 و سلم نموده اند و باقی نمانده از ضروریات دین هیچ چیز بجز منطوقه ایوم الحکمت لکم دینکم پس این
 نوشتن آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم محض از برای تاکید و استحکام است و درین وقت باعث

تکلیف است لهذا چنین گفت والله اعلم بالصواب بَابُ الْعِلْمِ وَالْعِظَةِ بِاللَّيْلِ

بابست در بیان تعلیم علم و وعظ کفایت در شب حَدَّثَنَا صَدَقَةٌ حدیث کرد ما را صدقه بفتح

و دال مهلتین بن فضل مروزی قال أَخْبَرَنَا ابْنُ عُيَيْنَةَ گفت که خبر داد ما را سفیان بن عیینة

عَنْ مَعْمَرٍ از معمر بفتح میمان و سکون عین مهله بن راشد عَنِ الزُّهْرِيِّ از محمد بن مسلم بن شهاب

زهری عَنْ هِنْدٍ از هند بنت حارث فراسیة بکفر و بساین مهله عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ از ام سلمه بفتح

مهله و فتح لام ام المومنین است نام او هند بنت ابوامینه مخرومیه تروج نمود او را رسول خدا ص

الله علیه و آله و سلم بعد واقعه بدر بود آن ام سلمه از اجل ناس بجزه کرد و بجزه و وفات یافت در سال

بنجاه و نه و نماز خواند بر او بویهریره و مدفون شد در بقیع و او آخر از امهات المومنین است که وفات

یافت ح اشاره تجویل اسناد است و عَمْرُوفٌ عطف است بر ابن عیینة یعنی خبر داد ما را عمر و بیا عَطَفْنَا

بر معمر که حدیث کرد این عیینة از عمرو و او ابن دینار است کنی حمی و یحیی بن سعید و یحیی بن سعید

انصاری عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ هِنْدٍ از زهری از هند عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ قَالَتْ استیظ

الْبَيْتِ صلی الله علیه و آله و سلم ذَاتَ لَيْلَةٍ از ام سلمه است گفت که بیدار شد رسول خدا

صی الله علیه و آله و سلم در یک شب فَقَالَ سبحان الله مَاذَا انزل اللیلة من الفتن پس

تشریح میکنم خداست را از تقاضای تنزیه کردن که چه نازل کرده شده است امشب از فتنها شاید دید

آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم در خواب که واقع خواهد شد بعد از فتنها و مراد از فتنها عذاب است
 زیرا که فتنها سبب عذاب اند و مَا ذَا فَتَحَ مِنَ الْخَزَائِنِ و چه چیز گشاده شده است از خزاینها
 و مراد از خزاین رحمت است و بعضی گفته اند که مراد از فتن همین نزاع و قتال است چنانچه
 واقع شد بعد از آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم و فتح خزاین نیز واقع شد چنانچه تسلط کردند صحابه
 بر فارس و روم و حاصل شد خزاین آن بلاد أَيَقِظُوا عَمَّا أَجَبَ الْحُجْرُ بیدار کنید صاحبها
 چراغ را مراد از زواج مطهرات اند لفظ أَيَقِظُوا بفتح همزه یعنی خبردار کنید و لفظ عَمَّا أَجَبَ بضم طاء مهمله
 و فتح جیم جمع عجمه است و مراد از منازل از زواج آنحضرت است و تخصیص از زواج آنحضرت است
 که آنها حاضر بودند كَاسِيَةٍ فِي الدُّنْيَا عَارِيَةٌ فِي الْآخِرَةِ لباس از آنان که پوشند و آن
 لباس نفیسه در دنیا عاری اند در آخره از لباس حسنة بجهت اسراف و ترک تصدق و مراد
 آن کاسیه است که پوشد لباس باریک که مانع نشود از نمودن بدن در آخره عاری می باشد
 و معذب می شود بَابُ الشَّمْرِ بِالْعِلْمِ بابت در بیان سخن گفتن در شب بِعِلْمِ
 یعنی بیان علم در شب لفظ شمر بفتح سین و میم مهملین بمعنی حدیث باللیل است حَدَّثَنَا
سَعِيدُ بْنُ عَفَّيْرٍ حدیث کرد ما را سعید بن عفیر بضم عین مهمله و فتح فاء قال حَدَّثَنِي
اللَيْثُ گفت که حدیث کرد مرا لیس بن سعد فهیمی مصری قال حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ
خَالِدٍ گفت لیس که حدیث کرد مرا عبد الرحمن بن خالد بن مسافر که موی لیس بن سعد بود و او
 مصر بود از طرف هشام بن عبد الملك عن ابن شهاب عن سالم بن عبد الله بن عمر بن الخطاب و ابی بکر بن
ابن أبي حنيفة از ابن شهاب زهری از سالم بن عبد الله بن عمر بن الخطاب و ابی بکر بن
 این ابی حنیم بفتح حاء مهمله و سکون ثاء و مثلثه و نام آن ابی حنیم عبد الله بن حذیفه و ابی بکر نامی
 قرشی عدوی است أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ قال که تحقیق عبد الله بن عمر گفت صَلَّى نَبَا النَّبِيِّ
صَلَّى الله علیه و آله و سلم الْعِشَاءَ فِي آخِرِ حَيَاتِهِ نماز خواند با ما رسول خدا صلی الله
 علیه و آله و سلم نماز عشاء را در آخر حیات خود که قبل از موت یکماه بود لفظ بِکَرِّ عِشَاءٍ مهمله بمعنی صلوة عشاء

فَلَمَّا سَلَّمَ قَامَ بِرُكَاةٍ كَرَامٍ رَأَى اسْتَادَهُ شَدَّ فَعَالَ أَرَأَيْتُمْ لِمَلَيْتُمْ هَذِهِ رُبَّمَا كُنْتُمْ
 صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم آیا دیدید شما درین شب شما که این است یعنی درین شب دیدید که چه پیداست
 بعد این از امور عجیب و لفظ ارایتکم همزه استفهام و فتح را همله و بتاء خطاب است و کاف که حرف
 خطاب است نیست اورا محل اعراب و این لفظ مستعمل نمیشود مگر در استخبار از حالتی عجیب و لفظ
 ارایتکم و ارایت و ارایتکم معنی اخبرونی و اخبرنی آمده است و لفظ لیلتکم مفعول ثانوی اخبرونی
 و باید است که کاف و میم از برای مجرد خطاب است و اختصار است از تا و میم مجرد تا و الا ظاهر است

که ارایتمی بود فوات راسم مائة سنة منها لا یبقی من هو علی ظهر الارض
 احد پس تحقیق که بر سر صد سال ازین شب باقی نمی ماند از آن کسی که او بر پشت زمین است
 هیچ یکی و بعضی محدثان باین حدیث تمسک کرده اند زیرا که خضر علیہ السلام وفات یافته است
 و حیوة نیست زیرا که اگر در آن وقت بود پس صد سال باقی نماند و جمهور فاعل اند بود و وجهات
 ایشان و تاویل میکنند این حدیث را بلکه خضر در آن وقت بر زمین نخواهد بود شاید که بر آب یا هوا باشد
 و نیز الف و لام الارض احتمال است که الف لام عهد باشد و مراد با و ارض مجاز و تها و نجد باشد
 که در آن زمین آنحضرت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم پیدا شده است و آنجا مبعوث گشته است
 چنانچه در قول اللہ تعالیٰ و یُنقِضُ مِنَ الْاَرْضِ اَیَّامًا ارض است که جنایت کرده باشد در آن ارض
حَدَّثَنَا اَدَمُ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ حَدَّثَنَا الْحَكَمُ حدیث کرده ما را آدم بن ابی ایوب
 گفت که حدیث کرده ما را شعبه بن حجاج گفت که حدیث کرده ما را حکم بفتح حا و کاف بن عتیبه
قَالَ سَمِعْتُ سَعِيدَ بْنَ جُبَيْرٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ گفت شنیدم من سعید بن جبیر را
 که تابعی کوفی است و نقل نمود او را حجاج از ابن عباس قَالَ بِنْتِ فِي بَيْتِ خَالَتِي مِيمُونَةَ
بِنْتِ الْخَارِثِ گفت که شب کردم در خانه خالم خود که میمونه بنت حارث است هلالیه است
 از ازواج مطهرات است تخرج نمود او را آنحضرت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم در سال ششم یا هفتم
 از هجرت و وفات یافت در سال پنجاه و یکم سرف در همان مکان که تخرج نموده بود او را

آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم نماز جنازه خواند بر و عبد الله بن عباس و او آخر ازواج آنحضرت بود که تفریح نکرد بعد او و او همیشه ببا بیه کبری است که زوجه عباس بود و ام اولاد او بود و او زنی است که مسلمان شده است بعد از آنکه کبری و آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم زیارت میکرد او را و او ببا بیه کبری بود و همیشه او ببا بیه صغری بود که ام خالد بن ولید بود و كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ عِنْدَهَا فِي لَيْلَتِهَا و بود در رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم نزد آن میمونه در شب نوبت او فصلی النبي صلی الله علیه و آله و سلم العشاء ثم جاء الى منزله پس رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم نماز عشاء را در مسجد بعد آن آمد بسوی خانه خود که آن خانه میمونه بود فصلی ان تبع ركعات ثم نام پس خواند چهار رکعت نماز بعد آن خواب کرد ثم قام بعد آن برخاست و استاده شد ثم قال نام الغلیم بعد آن گفت که خواب این کودک و لفظ غلیم بضم عین معجم و فتح لام و تشدید تحتیه تصغیر غلام است از جهت شفقت بلفظ تصغیر نمود و مراد از او ابن عباس است او کلمة تشبهها یا گفت کلمه که مشابه این کلمه بود ثم قام فتمت عن يساره فجعلني عن يمينه بعد آن استاده شد پس استادم من از جانب چپ او ایستادم از جانب چپ بسوی جانب راست خود فصلی خمس ركعات بخواند پنج رکعت ثم صلی ركعتین بعد آن خواند دو رکعت ثم نام بعد آن خوابید حتی سمعت غطيطة تا آنکه شنیدم من آواز نفس او و لفظ غطيطة بفتح عین معجم و کسر طاء هله ادبی صوت نفس نام نذر استقال نوم او و غطيطة لفظ غطيطة بفتح خاء معجم و کسر طاء هله ادبی معنی غطيطة است و این شکر او است ثم خرج الى الصلوة بعد آن برآمد بسوی نماز صبح و وضو نکرد که این از خصائص آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم بود که خواب او ناقص وضو نبود بجا و حفظ العلم با بست در بیان حفظ علم حد ثنا عبد العزيز بن مالك عن ابن شهاب عن الأعرج عن أبي هريرة گفت عبد العزيز که حدیث کرد مرا امام

ابن انس از محمد بن شهاب زهری از اعرج که او بود او در عبد الرحمن بن هریر زینبی است از ابو هریره
 قَالَ إِنَّ النَّاسَ يَقُولُونَ زَاكَ كَثْرًا أَبُو هُرَيْرَةَ كَعْتِ أَبُو هُرَيْرَةَ كَعْتِ أَبُو هُرَيْرَةَ كَعْتِ أَبُو هُرَيْرَةَ
 که بسیار کرده است ابو هریره حدیث را یعنی روایت احادیث از صحابه دیگر زیاد کرده است
 وَلَوْ لَا آيَاتَانِ فِي كِتَابِ اللَّهِ مَا حَدَّثْتُ حَدِيثًا وَكَرَّمِي بُوَدْنِدُو آيَاتِ مَوْجُودِ
 کتاب الله حدیث نمی‌کردم هیچ حدیث را شتمیتلوان الذين يكفون ما انزلنا
 مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالْهُدَىٰ إِلَىٰ قَوْلِهِ الرَّحِيمِ بَعْدَ أَنْ خَرَأَ أَبُو هُرَيْرَةَ أَنْ ذُو آيَاتِ رَاك
 نیست تحقیق آنکسایکه می پوشند چیزی را که مانا زل کرده ایم از بینات و هدایت از بعد آنکه ما
 بیان کرده ایم آنرا از برای مردم پس آنها را لعنت میکند الله تعالی و لعنت میکند آنها را لعنت
 کنندگان تا آخر آیه یعنی الله تعالی کرده است پوشندگان علم را و آن اِخْوَانَنَا مِنَ الْمُهَاجِرِينَ
 كَانُوا يَشْغَلُهُمُ الصَّفْقُ بِالْأَسْوَاقِ وَتَحْقِيقُ بَرَادِرَانَ مَا زَهَابِ جِرَانِ بُوَدْنِدُو كَعْتِ مَشْغُولِ
 آنها را بیع و تجارت در بازارها و لفظ یشغلم بفتح یاء و فتح غین معجم و بضم یاء نیز آمده است و صفق
 عبارتست از دست زدن بردست و مراد با و بیع و شراست که زده میشود در دست را بر
 دست نزد معاقره و بازار را سوق از آنچه میگویند که مردم در اینجا ستاده می پوشند بر ساقهای
 خود و اِخْوَانَنَا مِنَ الْأَنْصَارِ كَانُوا يَشْغَلُهُمُ الْعَمَلُ فِي أَمْوَالِهِمْ وَتَحْقِيقُ
 برادران ما از انصار بود که مشغول میساخت آنها را عمل در اموال آنها یعنی قیام بر مصالح زراعت
 آنها و آن ابا هریره کان یلزم رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم بشعب
 بطنیه و تحقیق که ابو هریره بود که لازم میگرفت رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم به پیری شکم او
 یعنی قناعت بقوه خود کرده ملازم صحبت حضرت رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم می بودند تجارت
 میکرد و نه زراعت میکرد بجز ما لا یحضر و ن حاضر میشد آن ابا هریره چیزی را که حاضر می
 مردم از احوال آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم و یحفظ ما لا یحفظون و حفظ میکرد ابو هریره
 چیزی را که حفظ نمیکردند مردم از اقوال آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم حدیثنا احمد بن ابی حنیفه

حدیث کرد ما را احمد بن ابی بکر که قاسم بن حارث بن زراره بن مصعب بن عبدالرحمن بن عوف کآن
 احمد زهری عوفی قاضی مدینه و عامل آنست و صاحب امام مالک بود قال حدثنا محمد بن ابراهیم
 ابن دینار گفت احمد که حدیث کرد ما را محمد بن ابراهیم بن دینار که مفتی مدینه و از فقهای مدینه بود با امام
 مالک عن ابن ابي ذئب ابن ابي ذئب معجم و نام او محمد بن عبدالرحمن است بن مغیره بن حارث
 ابن ابی ذئب ویشی عامری مذنی عز سعید المقبری از سعید بن سعید مقبری بفتح میم و ضم
 موحده عن ابی هریره قال قلت یا رسول الله انی اسمعُ منکَ حَدِیثًا کثیرًا انسا
 از ابی هریره است گفت که گفتم من یا رسول الله تحقیق من می شنوم از تو حدیث بسیار را که فراموش
 میکنم آنرا قال البسط و ذاک فرمود رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم مرا ابو هریره را که گشاده کن
 چادر خود را فبسطته پشت دم آنرا فغرف بیدیه غرفش گرفت هر دو دست خود یعنی از
 فیض فضل است تعاب هر دو دست برگردانده گرفت و انداخت دو چادر من شتم قال ضمته بعد آن
 فرمود که ضم کن آن چادر را فضمته پس ضم کردم آن چادر را فماتت شیت شیئا بعد
 پس شمش نکردم من هیچ چیز را بعد آن ضم یا بعد آن روز و باید دانست که این از قبیل معجزات است که
 برداشت آنحضرت صلی الله علیه و آله وسلم از ابی هریره بسیار را که از لوازم انسان است حدثنا ابرا
ابن المنذر حدیث کرد ما را ابراهیم بن منذر قال حدثنا ابن ابي ذئب بهذا گفت که حدیث
 کرد ما را ابن ابی ذئب ضم فافتح دال مهمله بهمین حدیث و آن ابن ابی ذئب است از ابی ذئب روایت
 میکند او قال یحذف بیدیه و گفت ابن ابی ذئب این لفظ که غرقه کرد آنحضرت صلی
 علیه و آله وسلم بدست خود در آن چادر و درین عبارت لفظ بیده بصیغه مفرد آورده و لفظ فیض نیز آمده
حدثنا اسمعیل حدیث ما را اسماعیل بن ابی اویس قال حدثنی اخی عن ابن ابي ذئب
 گفت که ما را برادری که عبد الحمید بن ابی اویس است از ابن ابی ذئب که نام او عبد الرحمن است عز سعید
المقبری عن ابی هریره از سعید مقبری از ابی هریره است قال حفظت عن النبی صلی
 الله علیه و آله وسلم و عاتین کفبت ابو هریره که یاد گرفتیم از پیغمبر خدا صلی الله علیه و آله وسلم

دو نوع از علم و لفظ و عاقل و مجرد و غیره که نگاه داشته شود در وجهی بود و در اینجا اطلاق محل کرد و اراده حال
 نمود و مراد از نوعین از علم اند فاما أَحَدُهُمَا فَبَيَّنَّتْهُ بِالنَّاسِ كَيْفَ إِذَا رَأَى دَرَجَةً فِي عِلْمٍ يَنْشُرُ كَرَمَ آيَاتِهَا
لَفْظُ فَبَيَّنَّتْهُ بِالنَّاسِ مَوْصُوعٌ مَفْتُوحٌ وَرَوَّاهُ مَثَلَةٌ هِيَ بَعْدَ أَنْ تَاءُ مَثَلَةٌ فَوْقَهُ وَأَمَّا الْآخِرُ
فَلَوْ بَيَّنَّتْهُ قَطَعَ هَذَا الْبَلْعُومَ و اما علم دیگر اگر کسی نشر کند آن را در مردم قطع کرده شود این
 طبقوم را بلعوم بضم باء موصود مجری طعام در حلق که آنرا امری میگویند و فقها گفته اند که حلقوم مجری
 نفس است و غری مجری طعام و شراب است تا معده پس متصل حلقوم است باید دانست که علما گفته اند
 که مراد از این علم ثانی اخبار فتنهاست و علامات قیامت و آنچه خبر داده اند آنحضرت صلی الله علیه
 و آله وسلم از فسار دین بردست جماعه از سفاهت قریش و میگفت ابوهریره که اگر نخواهم بیان کنم
 اسامی آنها را و بعضی گفته اند که مراد از این علم بیان اسما امراء ظالم و احوال آنهاست و ابوهریره گفته
 میکرد از بعضی از آنها و تصریح نمیکرد از جهت خوف بر نفس خود از آنها چنانچه میگفت اعوذ بالله من مالک
 استین و امارة الصبیان اشاره میکرد بسوی خلافت نیز بدین معادیه که آن هم در سنه ستین از
 هجرت بود و مستجاب کرد استدعای او را پیش شد قبل آن بیکسال و بعضی گفته اند که مراد از این علم
 ثانی علم اسرار است که مصلحت است از اغیار و مختص است بعلمای باسما از اهل عرفان چنانچه بعضی او میداد
 این امت با آن زبان کشوده اند و بیان کرده اند و بفهم دیگران نمی برسد لیکن اگر این مراد می بود بیان
 که بعضی صحابه دیگر که افضل از ابوهریره بوده اند آنها هم با آن اسرار مطلع می بودند و آنها نیز اظهار می نمودند
 که آنحضرت صلی الله علیه و آله وسلم آنرا فرموده اند پس جاهی قطع حلقوم می بود بَابُ الْإِنصَاتِ
لِلْعُلَمَاءِ بِأَبْسْتِ دَرَبِيَانِ اسْتِمَاعِ وَ كَوْشِ نَهَادِنِ اَزْ بَرَايِ عِلْمِ الْفِظِ اِنصَاتِ حَدَّثَنَا حِجَّاجُ
 حَدِيثُ كَرَمَارِ حِجَّاجِ بَفْتَحِ هَاءِ مَهْمَلَةٍ وَ تَشْدِيدِ جِيمِ بِنِ مِهَالٍ كَبْرِ مِيمٍ وَ سَكُونِ نُونٍ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ
 كَفْتُ كَهْ حَدِيثُ كَرَمَارِ شُعْبَةُ بِنِ حِجَّاجِ قَالَ أَخْبَرَنِي عَلِيُّ بْنُ مُدْرِكَةَ كَفْتُ شُعْبَةُ كَهْ خَرَدَمِ اَعْلِي بِنِ
 مَدْرِكَةَ بَضْمِ مِيمٍ وَ كَرَمَارِ مَهْمَلَةٍ وَ سَكُونِ دَالِ مَهْمَلَةٍ نَحْوِ كَوْنِ عَنِ ابْنِ زُرْعَةَ بَضْمِ زَايِ مَعْمٍ وَ سَكُونِ رَاءِ مَهْمَلَةٍ
 اَوْ هَرَمِ بَفْتَحِ هَاءِ وَ كَرَمَارِ مَهْمَلَةٍ هِيَ عَنْ جَرِيدِ بْنِ جَرِيدٍ وَ بِنِ عَبْدِ اَللَّهِ كَلْبِيِّ كَهْ خَرَدَمِ اَعْلِي بِنِ اَبِي جَرِيدٍ

نهایت خوب صورت بود طول القامة بمحدی که میرسید بکوبان شتر و نعل او یکگز بود و سابق احوال
 او گذشت آن النبي صلی الله علیه و اله وسلم قال له فی تحقیق الوداع تحقیق
 پیغمبر خدا صلی الله علیه و اله وسلم گفت او را در حجة الوداع بفتح حاء مهمله و بفتح واو در ووداع و او را
 حجة الوداع از آنجهت میگویند که ووداع نموده بود آنحضرت صلی الله علیه و اله وسلم در آن و کواه گرفت
 مردم را بر اداء رسالت و تبلیغ احکام و این در سنه عاشر بود که آخر سنات عمر شریف بود صلی
 الله علیه و اله وسلم استنصبت الناس که طلب سکوت بکن مردم را یعنی خاموش بکنان مردم را
 از تکلم تا من نصیحت کنم فقال لا ترجعوا بعدي كفرا يضرب بعضكم رقبا
 بعض پس فرمود آنحضرت صلی الله علیه و اله وسلم بعد آنکه مردم سکوت کردند که نکر دید بعد من کفار
 که نبرند بعض شما گردنهای بعضی را گفته است امام محی السنه که مراد آنست که نشود اعمال شما
 باعمال کفار در زدن گردنهای گفته است امام نووی که این حدیث را چند توجیه است یکی آنکه این
 کفر است در حق مستحل که این قتل را حلال دانند و ثانی آنکه مراد از کفر کفران نعمت و حق اسلام است
 و ثالث آنکه مراد قرب بکفر است و بعضی گفته اند که مراد از کفر تکفیر سلاح است زیرا که عربان
 میگویند تکفیر الرجل بسلاحه ای لبسه و لباس سلاح را کافر میگویند باب و ما یستحب
 للعالم اذا سئل اثنی الناس اعلم فی کل العلم الی الله تعالی بابت میانه
 چیزی که مستحب است مرعالم را وقتی که سوال کرده شود که کدام شخص از مردم و انا اثر است از دیگران
 پس پاران عالم این را بسوی الله تعالی حد ثنا عبد الله بن محمد حدیث کرده است ما را
 عبد الله بن محمد جعفری مسندی قال حد ثنا سفیان گفت که حدیث کرد ما را سفیان بن
 قال حد ثنا عمرو و گفت که حدیث کرد ما را عمرو بن دینار قال اخبرنی سعید بن
 گفت که خبر داد ما سعید بن جبیر فی قال قلت لابن عباس انک قلت انک کفتم مران عباس
 که تحقیق زوف بفتح زون و سکون واو و بغا این فضا له بفتح فا و فضا له معجم کینتا و ابو نیرید قاضی
 البکالی کبر باموحده و تخفیف کاف و لام و یا نسبة است بسوی نبی بکال که بطین است از غیر

و او پسران کعب الاحبار است و بعضی گفته اند که پسر همشیره او است و بعضی گفته اند که بکائی نفع
 باه موعده و بتشدید کاف است يُرْعَمُ اَنْ مُوسَى اَيَسُّ مَوْسَى نَبِيَّ اِسْرَائِيلَ اَمَّا هُوَ
مُوسَى اَخْرُكَانَ میکند یعنی میگوید که تحقیق موسی که صاحب خضر بود او نبود موسی که از اولاد
 اسرائیل است جز این نیست که او موسی دیگر است فَقَالَ كَذَبَ عَدُوُّ اللّٰهِ گفت این عباس که
 دروغ گفته است آن دشمن خداست باید بدین است که او را عداوت کند گفتند با وجود آنکه او مومن است
 و عالم و اعظم است و امام است مرا بل دمشق را زیرا که گفته است بروجه تغلیظ و زجر این قول گفته
 این عباس را در حال غضب از جهت شدة انکار و در حال غضب اطلاق کرده میشود بعضی الفاظ را ^{و اراده}
 کرده میشود حقیقت آن را حَدَّثَنَا ابْنُ كَعْبٍ حدیث کرد ما را ابی بن کعب که صحابی انصار ^{است}
عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ قَالَ قَامَ مُوسَى النَّبِيُّ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ
خَطِيْبًا فِي بَنِي اِسْرَائِيلَ از پیغمبر خدا صلی الله علیه و آله وسلم گفت که استاد موسی پیغمبر در آن حال
 خطیب بود در بنی اسرائیل فَسُئِلَ اَيُّ النَّاسِ اَعْلَمُ پرسش سیده شد او را که کدام از مردم دانا
 از آنها فقال اَنَا اَعْلَمُ و گفت حضرت موسی که من دانا نام و این گفتن از جهت آن بود که او پیغمبر آن
 زمان بود پس را علم دانست از دیگران فَعَتَبَ اللّٰهُ عَلَيْهِ اِذْ كَمِيْرًا الْعِلْمَ اِلَيْهِ عتاب
 کرد استعاب بر موسی از جهت آنکه رد نکرد این علم را بسوی استعاب زیرا که حق او آن بود که میگفت اَعْلَمُ
وَعْتَابَ بِمَعْنَى اِطْهَارِ غَضَبٍ با بقا محبت است فَاَوْحَى اللّٰهُ تَعَالَى اِلَيْهِ اَنْ عِبَادِي
عِبَادِي بِمَجْمَعِ الْبَحْرَيْنِ هُوَ اَعْلَمُ مِنْكَ وحی کرد استعاب بسوی آن موسی اینکه تحقیق بنده
 از بندای من که در مجمع البحرین است او دانا تر است از تو و مجمع البحرین محل التقابله بحر فارس و روم
 از طرف مشرق و مراد ازین بنده حضرت خضر است و بودن او اعلم از موسی باعتبار اسرار و علوم ^{مخصوصه}
 بود و الا موسی علیه السلام بود از خضر سبب رسالت و سماع کلام حق و نزول تورات و بجهت آنکه انبیاء
 بنی اسرائیل هم داخل اند تحت شریعت او و مخاطب اند بحکم نبوة او قَالَ رَبِّ وَاكْفُرْ لِي
 گفت موسی که پروردگار و چگونه باشد مرا در راه پروردگار آن بنده فقیل لَهُ اِحْتِلَ حَقِّي تَانِي مَكْتَلِي

فَإِذَا فَقَدْتَهُ فَهُوَ مَيِّتٌ كَقَوْلِكَ كَفَيْتَ كَقَوْلِكَ كَفَيْتَ كَقَوْلِكَ كَفَيْتَ
 أَنْزَلَ آيَاتٍ مِنْهُ لِيُظْهِرَ لِقَوْمِهِمْ كَيْدَ الَّذِينَ كَفَرُوا فَانظُرْ إِلَى آيَاتِنَا
 بِفَتْحِ الْيُوشَعِ بْنِ نُونٍ إِسْرَائِيلَ وَرَوَى أَنَّ مَوْسَى إِذْ كَانَ فِي الْبَحْرِ
 وَجَدَ خُبْرًا مَيْتًا فِي مِصْرٍ وَجَدَ فِيهَا خُبْرًا مَيْتًا وَجَدَ فِيهَا خُبْرًا مَيْتًا
 الْخُبْرَةُ تَأْتِي بِأَنَّهَا بَدْوٌ مَيْتٌ كَلَّانٌ كَقَوْلِكَ كَلَّانٌ كَقَوْلِكَ كَلَّانٌ
 فَاسْتَلْ الْخُبْرَةَ مِنَ الْمَيْتِ نَهَادِنَا أَنْ يَرُدَّ سُرِّي خُودِ رَاوِ خَوَابِدِنَا بِسَمْعِ الْيُوشَعِ بْنِ نُونٍ
 مِنْ زَبِيلٍ زَيْرٍ كَقَوْلِكَ كَقَوْلِكَ كَقَوْلِكَ كَقَوْلِكَ كَقَوْلِكَ كَقَوْلِكَ
 فَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ فِي الْبَحْرِ سَرًّا لِيَكُونَ مِنَ الْغَائِبِينَ وَكَانَ
 لِمُوسَى وَقْتٌ عَجَبٌ بِسَمْعِ الْيُوشَعِ بْنِ نُونٍ مَوْلُوحٌ مَوْسَى وَخَادِمٌ أَوْ رَاوِخُوشُ آتِيهِ فَانظُرْ
 بَقِيَّةَ لَيْلَتِهِمَا وَيَوْمَهُمَا بِسَمْعِ الْيُوشَعِ بْنِ نُونٍ شَبَّ خُودِ رَاوِخُوشُ آتِيهِ فَانظُرْ
 قَالَ مُوسَى لِفَتْحِ الْيُوشَعِ بْنِ نُونٍ نَابِ كَقَوْلِكَ كَقَوْلِكَ كَقَوْلِكَ كَقَوْلِكَ
 رَوْزِ عَدَابِغِينَ مَعِجْمِ طَعَامِ أَوَّلِ رَوْزِ كَقَوْلِكَ كَقَوْلِكَ كَقَوْلِكَ كَقَوْلِكَ
 مَا زَسْفَرُ خُودِ كَقَوْلِكَ كَقَوْلِكَ كَقَوْلِكَ كَقَوْلِكَ كَقَوْلِكَ كَقَوْلِكَ
 الَّذِي أَمْرٌ بِهِ وَيُنَافِقُ حَضْرَتِ مَوْسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ بِسَمْعِ الْيُوشَعِ بْنِ نُونٍ
 مَكَانِي كَقَوْلِكَ كَقَوْلِكَ كَقَوْلِكَ كَقَوْلِكَ كَقَوْلِكَ كَقَوْلِكَ
 الْخُبْرَةُ كَقَوْلِكَ كَقَوْلِكَ كَقَوْلِكَ كَقَوْلِكَ كَقَوْلِكَ كَقَوْلِكَ
 يَعْني نَفَقْدِ رَاوِخُوشُ كَقَوْلِكَ كَقَوْلِكَ كَقَوْلِكَ كَقَوْلِكَ كَقَوْلِكَ كَقَوْلِكَ
 مِيكَرِيمِ زَيْرٍ كَقَوْلِكَ كَقَوْلِكَ كَقَوْلِكَ كَقَوْلِكَ كَقَوْلِكَ كَقَوْلِكَ
 بِرَاوِخُوشُ دَرَانِ حَالِ كَقَوْلِكَ كَقَوْلِكَ كَقَوْلِكَ كَقَوْلِكَ كَقَوْلِكَ كَقَوْلِكَ
 مُسْتَجِبِي شَوْبِ أَوْ قَالَ لَسْتَجِبِي شَوْبِ كَقَوْلِكَ كَقَوْلِكَ كَقَوْلِكَ كَقَوْلِكَ
 يَكْفِتُ رَاوِخُوشُ بَابِ عِبَارَةِ كَقَوْلِكَ كَقَوْلِكَ كَقَوْلِكَ كَقَوْلِكَ كَقَوْلِكَ

مع ماهی را نامگذاری کرده اند

السَّلَامُ بِسَلَامٍ رَادٍ مُوسَى كَقِيَّتِ خَضْرٍ وَجَوْنَهُ هَيْتُ وَكَيْ هَيْتُ بِنِزَامٍ تَوْسَلَامٍ زَيْرٍ كَمَا سَلَامٌ غَيْرُ مَعْرُوفٍ
 دَرِينِ زَمِينِ زَيْرٍ كَمَا زَمِينِ مَجْمَعِ الْبَحْرَيْنِ دَارِ كَفْرِ بُوْدٍ وَتَحِيَّتِ آيَاتِهَا غَيْرِ اسْمِ طَرِيقِ بُوْدٍ وَدَرِ بَعْضِي دَوَائِيَاتِ
 وَهَلْ بَارِضِكُمْ سَلَامٌ هَيْتُ فَقَالَ يَا مُوسَى كَقِيَّتِ حَضْرَتِ مُوسَى كَمَا مِنْ مُوسَى أَمَّ فَقَالَ مُوسَى
 بَنِي إِسْرَائِيلَ قَالَ نَعَمْ كَقِيَّتِ خَضْرٍ كَمَا مُوسَى بَنِي إِسْرَائِيلَ هَيْتُ كَقِيَّتِ مُوسَى آرِي مِنْ مُوسَى هَيْتُ
 قَالَ هَلْ أَتْبَعُكَ عَلَى أَنْ تُعَلِّمَنِي مِمَّا عَلَّمْتَهُ رُشْدًا كَقِيَّتِ مُوسَى آيَاتِ تَبْعِيَّتِ كَمَا تَرَابِيعِ
 كَمَا بِيَا مُوسَى مَرَّا زَا بِيَجْرِزِ كَمَا تَعْلِيمِ كَرْدَه شُدَه تَوْ رُشْدِ وَهَدَايَتِ رَا بَا يَدِ دَانَسْتِ كَمَا مَنَافَاتِ نَدَارِدِ
 نَبُوَّةِ مُوسَى وَبُوْدِ اَوْ صَاحِبِ شَرِيْعَتِ اَنْرَا كَمَا بِيَا مُوسَى دَارِ زَيْرِي اَنْجَه اَزْ ضُرُوْرِيَاتِ دِيْنِ بِنَاشِدِ
 زَيْرٍ كَمَا لَازِمِ اَنْسْتِ كَمَا رَسُوْلِ اَعْلَمِ بَاشَدِ اَزْ دِيْكَرَانِ دَرِ اَصُوْلِ دِيْنِ وَفُرُوْعِ اَنْ وَبِيْضَاوِي كَقِيَّتِ
 كَمَا مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ مَرْسَلِ نَبُوْدِ بَسُوِي خَضْرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ اِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيْعَ مَعِيَ صَبْرًا كَقِيَّتِ
 خَضْرٍ كَمَا تَحْقِيْقِ تَوْ اَسْتَطَاعَتِ نَبِيْدَارِي بَا مِنْ صَبْرٍ اَيْ صَبْرٍ نَبِيْتُوَانِي كَرْدِ بَا مِنْ زَيْرٍ كَمَا مِنْ مِيْكَنَمِ اَمْوِي
 كَمَا ظَاهِرِ اَنْ زَبُوْنِ مِيْنَمَا يَدِ وَبَاطِنِ اَنْ حَوْسْتِ يَا مُوسَى اِنِّي اَعْلَمُ مِنْ عِلْمِ اللّٰهِ عَلَمِيْنِي
 لَا تَعْلَمُهُ اَنْتَ وَاَنْتَ عَلِيٌّ عِلْمُكَ اللّٰهُ لَا اَعْلَمُهُ اِي مُوسَى تَحْقِيْقِ بَرِ عِلْمِ اَزْ عِلْمِ خُذَا بَعَا
 هَيْتُ كَمَا تَعْلِيمِ كَرْدَه هَيْتُ مَرَا كَمَا نَبِيْدَانِي اَنْرَا تَوْ تَوْ نَبِيْرِ بَرِ عِلْمِ هَيْتُ كَمَا تَعْلِيمِ كَرْدَه هَيْتُ تَرَا اَسَدْعَا كَمَا نَبِيْدَانِ
 مِنْ اَنْرَا وَمَرَادِ اَزْ عِلْمِ اَوَّلِ عِلْمِ بَاطِنِ وَاسْرَارِ هَيْتُ وَمَرَادِ اَزْ عِلْمِ ثَانِي عِلْمِ شَرِيْحِ وَاحْكَامِ هَيْتُ وَاَكْرِيْمِ
 عَلَيْهِ السَّلَامُ نَبِيْرِ عَالَمِ بَعْلُوْمِ شَرِيْحِ وَاحْكَامِ ضُرُوْرِيَه بُوْدِ لِيْكَنِ جُوْنِ حَضْرَتِ مُوسَى مَرْسَلِ بُوْدِ وَاحْكَامِ
 نَا زِلِ مِيْشَدِ عِلْمِ اَوْ بَرِ اَحْكَامِ زَبَا يَدِه بُوْدِ اَزْ خَضْرٍ قَالَ سَيِّدُنِي اِنْ شَاءَ اللّٰهُ صَابِرًا وَاَلَا اَعْصِي
 لَكَ اَمْرًا كَقِيَّتِ مُوسَى كَمَا زُوْدِ هَيْتُ كَمَا مِيْ يَابِي مَرَا كَرِ خَوْسْتِه هَيْتُ اَسَدْعَا كَرْدَه وَنَا فَرْمَانِي مِيْكَنَمِ
 تَرَادِ اَمْرًا فَانْطَلَقَا مِيْشِيَانِ عَلِيٌّ سَاحِلِ الْبَحْرِ لَيْسَ هُمَا سَفِيْنَةٌ فَمَرَّتْ بِهِمَا سَفِيْنَةٌ
 فَكَا مَوْهُمَا اَنْ تَجَاوَزَا هَا فَعَرَفَا خَضْرٍ فَحَمَلُوْهُمَا بِغَيْرِ نَوْءٍ بَرِيْنِ شَدْنِدِه رُوْدِ اِنْ
 حَالِ كَمَا مِيْرُوْنِدِ بَرِ كَنَارِه دَرِ يَابِ نَبُوْدِ مَرَا اَنْرَا كَشْتِي كَقِيَّتِ شَيْتُ بَا اَنْهَا كَشْتِي رِيْ كَلَامِ كَرْدَنْدِ مُوسَى وَخَضْرٍ وَبُوْدِ
 بَعْنِي اَصْحَابِ سَفِيْنَه رَا تَا اَنْ كَمَا سُوَارِ كَنْشَدِ اَنْرَا اَبْسِي شَا خَشْتِه شَدْنِدِ خَضْرٍ اَبْسِي سُوَارِ كَرْدَنْدَانِ مَرْدَانِ خَضْرٍ وَمُوسَى

بغیر اجوره لفظ اول بفتح نون بمعنی اجرت است و ذکر بوشع بفرمودند زیرا که او تابع بود و احتمال است که او
سوار شده باشد فجاء عصفور فوق علی حرف السفینة پس کنجک را پس
برکناره کشتی و لفظ عصفور بضم عین مهمله است و بعضی بفتح نیز روایت کرده اند و نامیده شد نیز
زیرا که او عصیان کرد و کجاست از عصبی و فرفرف نقره قلا و نقره تان فی البحر پس

نقص ۴

دهن خود را در دریا یکبار یاد و بار فقال الخضر یا موسی ما علی و علمک من علم الله الا کنقر
هذا العصفور فی البحر پس گفت خضری موسی کم نکرده است علم من و علم تو از علم الله تعالی مگر مانند
دهن انداختن این کنجک در دریا یعنی علم من و علم تو در نزد علم الله تعالی نیست مگر بقدر آن که رفت
این کنجک از دریا فعمداً الی لوج من الواج السفینة فنزعه پس قصد کرد بسوی یک
تخته از تخته های کشتی پس وجد اگر آن تخته را پس شد و داخل شد آب در و فقال موسی قوم
حملوا بنا بغیر نول عمدت الی سفینتیم فخرتها بالنقر و أهلها پس گفت موسی اینها
قوم اند که برداشتنند و سوار گردند ما را بغیر اجوره و قصد کردی تو بسوی کشتی آنها پس شکستی آنرا
تا غرق کنی اهل آنرا قال الم اقل انک لست تطیع معی صبراً گفت حضرت خضر که آیا مکفته ام ترا
که تحقیق تو نیستوانی کرد با من صبراً قال لا تو اخذنی بما نسیت گفت موسی که مواخذه کن
را بچیزی که فراموش کردم من و لا ترهقنی من امری عسر و تکلیف کن و مرسان مرا از کار
من عسرت و تنکی فکانت اقلی من موسی نسیاناً پس شد این سوال اولی از موسی بطریق
نسیان و مراد آنست که نکانت المساله الاولى فانطلقا فاذا غلام یلعب مع الغلمان
پس روان شدند آن هر دو و ناگاه یک کودک بازی میکند با کودکان و غلام آن مولود را کو بند که بلوغ
نرسیده باشد و در قسطلانی آورده که آن کودک باره کودک دیگر بازی میکرد و از هم طرف و بر یک
بود و نام او جو ریاجیسور بود و در روایات آمده است که او عمل میکرد بفساد و آزار می یافتند
از و والدین و از گلبی روایت است که دزدی میکرد در شب چون صبح قریب می شد نزد والدین
آمده می خوابید و آنها می دانستند که شب نزد ما بود فاخذ الخضر برأسه من اعلاه پس

خضر کبر آن غلام از بالای او فاق تلح رأسه بیده پید کرد سر او را بدست خود فقا
 مَوْسَى اقْتَلَتْ نَفْسًا زَكِيَّةً بِغَيْرِ نَفْسٍ لِّكَ قَتَلْتُمْ نَفْسًا بِرَأْسِهَا
 کنا بان بغیر نفس یعنی بغیر قصاص زیرا که قصاص در بالغ می باشد و اگر در آن شریعت
 بر صبی هم باشد پس آنست که بدون تحقیق و بدون اثبات قتل کردی و قسطلانی آورده است
 که قتل آن غلام در ابله واقع شد که ابله بضم همزه و بضم باء موحده و تشدید لام مفتوحه که بعد آن
 هاست شهرت قریب بصره و عبارات قال الما قتلک انک لست تطیع معصدا
 گفت خضر موسی را که آیا نگفته بودم من مرتر که بد رستی تو طاقت نمی آری با من صبر را قال ابن
 عیینة و لهذا اؤكد گفت سفیان بن عیینة که این عبارت محکم تر است از عبارت اولی
 زیرا که در عبارت اولی لفظ لک نبود و درین مرتبه لفظ لک زیاده گفت از جهت زیادتی تاکید
 فانطلقا حتی اتیا اهل قریة پس روان شدند آن هر دو تا آنکه آمدند اهل قریه را که نام آن قریه
 انطاکیه یا ایله یا نامه یا برقه بود و رسیدند آنجا بعد غروب آفتاب است طعام اهلها
 فابوا ان یضیفوهما طلب طعام کردند آن هر دو اهل آن قریه را پس ابا کردند مردم از آنکه
 ضیافت کنند و طعام دهند آن هر دو را و نیز نیافتند در آن دیه جای بودن و آن شب نهان
 سرد بود و جانیها حذارا ترید ان ینقض پشتند آن هر دو در آن قریه دیواری که تفر
 بود که هیفتند و مراد از اراده قرب است و در قسطلانی آورده که این دیوار بر کناره راه بود و عرض
 او دو صد گز بود بجز آن دیو و طول آن پانصد گز بود قال الخضر بید فاقامه گفت خضر است
 خود یعنی اشاره کرد بدست خود را استاده کرد و حکم ساخت که او بعضی گفته اند که نقض کرد بعد
 بنا کرد فقال موسی له لو شئت لا اتخذت علیه اجرا گفت موسی اگر میخواستی
 هراتنه میکردی برواجوره نامی شد برای ما قوت گفته است بیضاوی که چون موسی علیه السلام دید
 حمان و شدة احتیاج بسوی طعام و اشتغال بامری که اگر میخواست حاصل میشد با چیزی از
 طعام ازین جهت مالک نتوانست شد نفس خود را و گفت بخضر آنچه گفت قال هذا فراق بینی
 و بینک گفت خضر که این فراق ما بین من و ما بین تو است چون موعود بود فراق در سوال ثبات

لهذا فریق بود خضر قال النبی صلی الله علیه و اله وسلم یرحم الله موسی لودد ان یؤی
 صبر حتی یقض علینا من امر هینا گفت پیغمبر خدا صلی الله علیه و اله وسلم که دوستی موسی را هر
 دو ست میداشتم اگر صبر میکرد موسی تا آنکه قصه کرده میشد بر ما از امر آن موسی و خضر و در ^{قسط} آن
 آمده که چون حضرت موسی گفت بخند در باب قبل غلام آنچه گفت پس خضر گفت چپ آن را و گو
 راد و کرد از او پس دیدند که در استخوان کتف او نوشته شده است این عبارت کا و لا یؤی
 بالله ابد و در صبح مسلم آمده است و اما العلام قطیع یوم طبع کا و اما اقامته الجدار من باب مقابله
 الایمان بالاحسان باب من سأل وهو قائم عالما جالساً باست ^{بیان}
 کسی که سوال کند در آن حال که استاده باشد عالم نشسته را یعنی عالم نشسته باشد و متعلم ^{نشسته}
 سوال علم کند حدیث عثمان قال اخبرنی جریر عن منصور عن ابی قریب یعنی حدیث
 کرد ما را عثمان بن شیبه گفت خبر کرد ما جریر بن عبد الحمید از منصور بن معتمر از ابی وائل که نام شعیب
 ابن سلمه مخضرمی عن ابی موسی از ابی موسی اشعری که از اجله صحابه کرام است و صاحب سه
 هجرت است اول هجرت کرد از مکه بسوی آنحضرت صلی الله علیه و اله وسلم در مکه و از مکه بسوی حبشه
 و از حبشه بسوی مدینه مطهره و سابق احوال او مرقوم شد رضی الله عنه قال جاء رجل الی النبی
 صلی الله علیه و اله وسلم فقال یا رسول الله ما القتال فی سبیل الله فان
 احدنا یقاتل غضباً و یقاتل حمیة گفت ابو موسی که آمد مردی بسوی پیغمبر خدا صلی الله علیه
 و اله وسلم پرسید یا رسول الله چیست قتال در راه خدا تحقیق که یکی از ما قتال میکند از جهت ^{غضب}
 و قتال میکند از جهت غیرت پس این قسم قتال داخل است در قتال فی سبیل الله بانه و غضب ^{حالت}
 که حاصل میشود نزد جوش نمودن خون دل از برای اراده انتقام و حمیة بفتح هاء و کسر یاء و سید
 یاد مشناه تحتیه یعنی غیرت کردن از شی و محافظت کردن بر عرم خود و غضب از برای دفع مخره
 می باشد و حمیة از برای جلب منفعت فرغ الیه رأسه پرسید است رسول خدا صلی الله علیه و اله
 و سلم بسوی آن سائل مبارک خود را قال و ما رفع الیه رأسه الا انه کان قائماً

گفت ابو موسی و نه بر دشت آنحضرت صلی الله علیه و آله وسلم بسوی او سر مبارک خود را مگر از جهت آنکه
 بود آن سائل استاده فقال من قاتل لیكون كلمة الله هي العليا فهو في سبيل الله
 عز وجل یعنی فرمود رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم که کسی که قتال کند تا آنکه باشد کلمه خدا
 بلند پس در راه خداست عزوجل و مراد از کلمه الله دعوت اسلام است یا کلمه اخلاص یعنی کلمه
 توحید است یعنی آنکه قتال از مقتضی قوه غضبیه یا شهوانیه کند و قاتل فی سبیل الله نیست
 و گفته اند که داخل است در قاتل فی سبیل الله آنکه قتال از برای ثواب آخره کند زیرا که او هم اعلاء
 کلمه الله میکند و طلب ثواب و رضا و طلب اعلاء کلمه الله هر دو متلازم اند و آنحضرت صلی الله علیه و آله
 و سلم جواب داد بلفظ دیگر و نفی فرمود کلام سائل را زیرا که غضب و حمیت گاهی از برای خدای با
 و گاهی از برای غرض دنیا می باشد **باب السوال و الفتیاء عند ریحی الحجاریات**
 در بیان سوال کردن متعلم و فتوا دارن معلم نذر انداختن سنکریه که از مناسک حج است و آن
 جمرات تله است و لفظ فتیاء بفتح فاء است **حَدَّثَنَا أَبُو نَعِيمٍ حَدِيثَ كَرْدَمَارِ ابْنِ أَبِي نَعِيمٍ**
وَفَتْحِ عَيْنِ مَهْمَلِ فَضْلِ بْنِ دُكَيْنٍ بَضْمِ دَالِ مَهْمَلِ وَفَتْحِ كَافِ كُوفِيِّ تَمِيمِي قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ
ابْنُ أَبِي سَلَمَةَ گفت که حدیث کرد ما را عبد العزیز بن ابی سلمه بسین مهمله مفتوحه و لام مفتوحه
 مدنی فقیه تیمی است ساکن شد در بغداد و وفات یافت آنجا در سال یکصد و شست و چهار و
 منسوب شد بسوی جد خود از جهت شهرت او و نام پدر او عبد الله بود و نام ابو سلمه با جشون بفتح
جیم کسرت عن الزهري عن عيسى بن طلحة از محمد بن مسلم از عیسی بن طلحه بن عبد الله
قرشي تميمي عن عبد الله بن عمرو بن العاص قرشي قال رأيت النبي
صلى الله عليه وآله وسلم عند البجيرة وهو يسأل گفت که دیدیم من پیغمبر خدا را
 صلی الله علیه و آله وسلم نزد جره عقبه در آن حال که او را سوال کرده میشود و لفظ جره چون مطلق
 واقع شود مراد از جره عقبه می باشد فقال رجل يا رسول الله حرت قبل ان يري
 يكفت مردی که یا رسول الله قربانی کردم شتر را قبل از آنکه رمی کنم جمرات را و لفظ بخا اگر در شتر

استعمال می شود چنانچه زنج اگر در غنم مستعمل میشود و نخ نیز در یک سینه می باشد چنانچه زنج در
 حلق می باشد قال ازیم و لا حرج فرمود آنحضرت صلی الله علیه و اله وسلم که رمی بکن الحال و نیست
 کناه بر تو یعنی بعد از خرم رمی کن و کناه نیست بر تو قال آخری یا رسول الله خلقت قبل
 ان انخر گفتم مردی دیگر که یا رسول الله من ترا شنیدم سر خود را پیش از آنکه بخرمم قال انخر
 و لا حرج فرمود آنحضرت صلی الله علیه و اله وسلم که بخکن و کناه نیست بر تو فما سئیل
 عن شیء قدیم و لا آخری الا قال ان فعل و لا حرج پس سوال کرده شد آنحضرت صلی الله علیه
 و سلم از هیچ چیز که مقدم کرده شود و نه از شیئی که موخر شود مگر آنکه میفرمود آنحضرت صلی الله علیه
 و سلم که بکن و نیست کناه بر تو باب قول الله تعالی و ما اوتیتهم من العلم
 الا قلیلاً بابت در بیان قول الله تعالی که داده نشده اید شما از علم بحقیقت روح مگر اندک
 از علم باینکه از مردم حدیثنا قیس بن حفص حدیث کرد ما را قیس بن حفص بن قعقاع دار
 بصری قال حدیثنا عبد الواحد الواجد حدیثنا الا غمش سلیمان بن مهران گفت
 حدیث کرد ما را عبد الواحد بن زیاد بصری گفت که حدیث کرد ما را غمش سلیمان بن مهران کتبه
 او ابو محمد است عن ابراهیم عن علقمة عن عبد الله از ابراهیم بن زید نخعی از علقمة
 ابن قیس نخعی از عبد الله بن مسعود قال بینا انا امشی مع النبی صلی الله علیه و اله
 و سلم فی حרב المدینه گفت در اثناء آنکه میرفتم با پیغمبر خدا صلی الله علیه و اله وسلم در حرب
 مدینه یعنی در غیر عمارت و لفظ حرب بفتح حاء مع و کمره همله و در آخر آن با موحده است عماره
 و در بعضی روایات بکره حاء مع و فتح راء همله جمع حربه است و در بعضی روایات بحاء همله و راء
 و ثبات مثلثه آمده است بمعنی زراعت و هو یوکا علی عسینب معه و حال آنکه
 صلی الله علیه و اله وسلم تکبیه می کرد بر شاخ خرما که با او بود یعنی عصاب بود از شاخ خرما و لفظ عسینب
 عین همله و سین همله مکسوره شاخ خرما فمر بنف من الیه و در کتبت آنحضرت صلی
 علیه و اله وسلم بحاجه از یهود و لفظ بنف نیز بکن چند مراد است تاره فقال بعضهم لبعض سلوه

عَنِ الرُّوحِ بِكَيْفِيَّةٍ بَعْضِي رَاكِهِ سَوَالُ كُنَيْدٍ أَوْ رَاكِهِ رُوحٌ كَيْسَتْ حَقِيقَتُ رُوحٍ وَقَالَ
 بَعْضُهُمْ لَا تَسْأَلُوهُ لَا يَجِبُ لِشَيْءٍ تَكْرَهُونَهُ وَكَفَتُنْدُ بَعْضِي كَسَوَالِ كُنَيْدٍ أَوْ رَاكِنِيَا
 جِزِي كَمَا خُوشِ دَارِ يَدَانِزِ عِنِي جِزِي كَمَا دَلَالَتِ بَرِنُوبَةِ أَوْ كُنْدِ أَنْزَامِي آرِدِ وَ لَفْظِ لَا يَجِبُ كَرَجِي
 مَرْفُوعِ هِست بِنَابِرِ اسْتِنَافِ لِيكِنِ دَرِ مَعْنِي مَجْرُومِ هِست بِنَابِرِ جَوَابِ نَهِي يَابِ مَجْرُومِ بَايِدِ خَوَانِدِ
 وَ بَعْضِي بِنَصْبِ خَوَانِدِ بِنَابِرِ تَقْدِيرِ اَنْ اِي لِيَا يَجِبُ لِشَيْءٍ مَكْرُوهِ عِنْدَكُمْ فَقَالَ بَعْضُهُمْ كُنَيْدِ
 وَ كَفَتُنْدُ بَعْضِي كَمَا تَحْقِيقِ سَوَالِ مِيكِنِمِ اَوْ رَاكِهِ حَقِيقَتِ فَقَالَ رَجُلٌ مِنْهُمْ فَقَالَ يَا اَبَا الْقَاسِمِ
 مَا الرُّوحُ رِكْفَتِ مَرْدِي اَزْ اِنْهَابِ رِكْفَتِ يَا اَبَا الْقَاسِمِ جِيسَتْ رُوحٌ وَ كَفَتُنْدُ اِنْدِ كِي مَهُورِ كَفَتُنْدُ
 بُوْدُنْدِ قَرِيشِ رَاكِهِ اَكْرِ تَفْسِيرِ كُنْدِ رُوحِ رَايِدِ اِنْدِ كِي بِنِي نِيَسْتِ وَ اَزِ بَرِي اِي هِمْ كَفَتُنْدُ كَمَا يَجِبُ لِشَيْءٍ
 تَكْرَهُونَهُ اِي لَمْ يَفْتَهُ لَانَّهُ يَدِلُ عَلِي نُبُوتِهِ وَ هِمْ كِي مَهُونَهَا فَسَكَتَتْ فَقُلْتُ اِنَّهُ يُوْحِي اِلَيْهِ
 بِسَكُوتِ كَرْدِ اَنْحُرْتِ صَلِي اِسَدِ عَلِيهِ وَ اَلَمْ يَكْفِي مَنِ كَمَا تَحْقِيقِ رُوحِي كَرْدِ مِي شُورِ بَسُويِ اَوْ فَمَتِ
 بِسِ اِتْهَارِ مِ تَا اِنْدِ مَشُوشِ نَشُومِ اَوْ رَاكِهِ اِنْدِ حَاثِلِ شُومِ دَرِ مِيَا نِ اَنْحُرْتِ صَلِي اِسَدِ عَلِيهِ وَ اَلَمْ
 وَ دَرِ مِيَا نِ مَرْدِمِ قَلْبًا اَنْجَلِي عَنْهُ قَالَ بِسِ هِرْ كَاهِ مَنَكْشَفِ شَدَانِ حَالِ اَزْ اَنْحُرْتِ صَلِي
 اِسَدِ عَلِيهِ وَ اَلَمْ فَرُودِ وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ قُلِ الرُّوحُ مِنْ اَمْرِ رَبِّي وَ سَوَالِ مِي كُنْدُ
 لَزِ حَقِيقَتِ رُوحِ بَكُو كِي رُوحِ اَزْ اَمْرِ رُودِ دَرِ كَارِ مَنِ هِست كَمَا نِ هِست مَحْضِ اَمْرِ وَ بَلَقْظِ كِنِ اَزْ غَيْرِ
 وَ اَزْ غَيْرِ تَوْلِيدِ وَ مَا اَوْ تَوَامِنِ الْعِلْمِ اِلَّا قَلِيلًا وَ دَارِدِ نَشُدِ اِنْدِ اِنْهَابِ اَزْ عِلْمِ مَكْرَانْدِ كَمَا
 اَلْاَعْمَشُ هَكَذَا فِي قِرَاءَتِي كَفَتِ اَعْمَشُ كَمَا بَعْجِنِ عِنِي بِصِيْفَةِ غَاثِبِ دَرِ لَفْظِ اَوْ تَوَامِنِ
 دَرِ قِرَاءَتِ مَا اَكْرِ جِدِ قِرَاءَةِ مَشْهُورِهِ بِصِيْفَةِ خَطَابِ اَمْدِهِ هِست وَ مَا اَوْ تِيْتِمِ مِنَ الْعِلْمِ اَلْاَقْلِيَا
 بَابُ مَنْ تَرَكَ بَعْضَ الْاِخْتِيَارِ مَجَانَّةً اَنْ يَقْصُرَ فَهَمُ بَعْضِ النَّاسِ عَنْهُ
 فَيَقْعُو فِي اَشَدِّ مِنْهُ بَابُ مَنْ تَرَكَ بَعْضَ الْاِخْتِيَارِ مَجَانَّةً اَنْ يَقْصُرَ فَهَمُ بَعْضِ النَّاسِ عَنْهُ
 مِيَا رَا قَا صُرُودِ فِهْمِ بَعْضِي مَرْدِمِ اَزْ اَنْ مَخْتَارِ بَسِ مَاقِعِ شُوندِ دَرِ سَخْتِ تَرِ لَزِ تَرِ كَرَانِ اِخْتِيَارِ
 بَعْضِي رَوَايَاتِ فِي اِثْرِ مَنْ هِرْ اَمْدِهِ اَمْدِهِ هِست وَ دَرِ رَوَايَتِ صِدْرِ بِيْدَالِ مَهْمَلِ اَمْدِهِ حَدَّثَتْ

عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَىٰ عَنِ ابْنِ سَعْدٍ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ عَنِ ابْنِ سَعْدٍ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ عَنِ ابْنِ سَعْدٍ
 ابْنِ يونس بن ابی اسحاق سبعی عن ابی اسحاق عن الامام سواد عن ابی اسحاق که جد آن است
 از اسود بن یزید بن قیس نخعی که حال ابراهیم نخعی است و دریافت زمان سعاده نشان حضرت مغیر
 صلی الله علیه و اله و سلم را و لیکن رویت میسر نشد و وفات یافت در سال هفتاد و پنج در کوفه هشتاد
 حج و عمره کرد و جمع نکرد در میان آنها و همچنین پسر او عبد الرحمن نیز هشتاد حج و عمره کرد و اسود هر روز
 هفتصد رکعت نماز میخواند و پوست و استخوان شده بود قال قال ابی اسحاق الزبیر گفت اسود
 گفت در این زبیر که مراد از او عبد الله بن زبیر صحابی معبر است و او اول مولود است در اسلام بعد
 از مهاجرین است و نواسه حضرت صدیق اکبر بود رضی الله عنه کانت عائشة تسیر الیک کثیرا
 بود عائشه که پنهان میگفت بسوی تو بسیار اسرار فَمَا حَدَّثْتُكَ فِي الْكَعْبَةِ بِشَيْءٍ كَرِهْتَهُ
 شان کعبه و وجه تسمیه کعبه است که کعبه ما خود از کعبه است که معنی نشور و بلندی است و آن زمین
 کعبه هم نامشروع و مرتفع است از همه زمینها و جوهری گفته است که مکعب مربع را میگویند و کعبه هم
 مربع است قلت قلت لی قال رسول الله صلی الله علیه و اله و سلم یا عائشة
 لَوْ لَا أَنَّ قَوْمَكَ حَدِيثُ عَهْدِهِمْ عَنِ كَعْبِ بْنِ كَعْبٍ عَنِ ابْنِ سَعْدٍ عَنِ ابْنِ سَعْدٍ
 صلی الله علیه و اله و سلم ای عائشه اگر نمی بودند قوم تو که تو هست زمانه اینها قال ابی اسحاق الزبیر گفت
 این زبیر که مراد از او بودند زمانه بکفر است که زمانه اینها تو هست بکفر و قریب العهدند بزمان جاهلیت
 و بسیار استقراریافته است شراغ در دلهای اینها و مراد از قوم قریش مانند ترسید حضرت
 صلی الله علیه و اله و سلم که مبارک است و سبب قرب عهد بکفر آنها ظن کنند که بنا کعبه از جهت میکند تا متفرد
 بفرز بر آنها و قریش نهایت تعظیم میکردند کعبه را و هر که در آنجا بنا میکرد یا کاری مینمود فخر میکرد بر
 چنانچه در وضع حج اسود اختلاف نمودند و مقرر نمودند که هر که اول بیاید و بنهد آتش رسول خدا
 صلی الله علیه و اله و سلم بنهد آن حضرت صلی الله علیه و اله و سلم حج در پیر چه و امر کرد هر قبیله را که بگریزد
 بکناره آن پیر چه تا متفرد نشود کسی بفرز لَنْقُضْتُ الْكَعْبَةَ فَجَعَلْتُ لَهُ بَابَيْنِ هَرَانِيَّتَيْنِ

کعبه را پس میگردانیدم از برای او در دروازه بابا باید خل الناس و بابا یخرجون ففعله
 این الزبیر یعنی یک وازه که داخل میشدند مردم در آن دروازه و یک وازه که خارج میشدند
 از آن دروازه این قسم دو دروازه میساختم پس کرد آنرا این زبیر یعنی شکست کعبه را و ساخت
 دو دروازه و این بنا این زبیر بنا چهارم بود برای کعبه زیرا که اول مرتبه بنا کردند آنرا ملائکه و بعد آن
 حضرت ابراهیم علیه السلام بعد آن بنا کردند قریش در زمان جاهلیت و حاضر بود آنحضرت صلی الله علیه
 و آله و سلم درین بنا و عمر شریف او در آنوقت سی و پنج سال بود و بعد آن بنا نمود عبدالمدین زبیر
 بعد آن حجاج بن یوسف و همان بنا حجاج ستم است تا حال و گفته اند که بارون رشید سوال کرد
 از امام مالک از بنا کعبه بطور عبدالمدین زبیر امام مالک سوگند داد بخدا سعا که نکند این را زبیر که
 این بیت ملعونه ملوک خواهد شد و هر پادشاه که پیدا خواهد شد نقض خواهد نمود این بیت را
 و بنا خواهد کرد بطور خود و خواهد رفت هیبت او از دلباه مردم باب من خص

بِالْعِلْمِ قَوْمًا دُونَ قَوْمٍ كَرَاهِيَةً أَنْ لَا يَفْهَمُوا ابست در بیان کسی که خاص کند
 بعلم قومی را غیر قوم دیگر از جهت بگروه پنداشتن آنکه نفهمند آن قوم دیگر و قال علی رضی الله عنه
 حَدَّثَنَا النَّاسُ بِمَا يَعْرِفُونَ و گفت حضرت علی بن ابی طالب رضی الله عنه که حدیث کنید مردم را
 بچیزی که می دانند و می فهمند یعنی موافق عقولها با آنها تا تکلم کنید آنچنان از یک کذب
 الله و دسوله ای شما دوست میدارید آنرا که نسبت کذب کرده شود استعا و رسول او را
 زیرا که کسانی که نخواهند فهمید آنرا محال خواهند دانست از سبب جهل پس این نخواهند کرد
 آن و راجع خواهد شد این تکذیب بسوی الله تعالی و رسول او لفظ یکذب بفتح ذال مع یصیف و محال
 حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى حَدِيثَ كَرْدَمَارَ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ مُوسَى بْنِ بَادَامَ عَنْ مَعْرُوفٍ
 ابْنِ خَرَّبُودٍ أَنَّ مَعْرُوفَ بْنَ خَرَّبُودٍ بَفَتْحِ خَامِ مَعْرُوفٍ وَتَشْدِيدِ رَاءِ مَهْمَلِهِ وَضَمِّ بَاءِ مَوْجِدِهِ دَرِ آخِرِ أَوْدَالِ
 مَعْرُوفٍ وَبَعْضِ لِسْكَوْنِ بَاءِ مَوْجِدِهِ هَمْ كَقَوْلِهِ وَضَمِّ خَامِ مَعْرُوفٍ نَزِيْرُ رَوَايَتٍ هِيَ أَوْ مَكِّي هِيَ
 ابْنِ مَعِينٍ هِيَ عَنْ أَبِي الطَّفَيْلِ عَمِّي بِذَلِكَ أَرَادَ أَبِي الطَّفَيْلِ أَنَّ هَذِهِ هِيَ رَوَايَتُهُ

و ابو الطفیل یضم طاء مهمله و فتح فانام او عابریں و اندلیثی کنانی صحابی است متولد شده رسال احمد
 و یافت هشت سال از حیات رسول خدا صلی الله علیه و اله و سلم و روایت کرده حدیث و او از شاکران
 و توابعان حضرت علی بود رضی الله عنه ساکن شد در کوفه بعد آن اقامت نمود در مکه تا آنکه وفات یافت
 در مکه در سال صد از هجرت یا صد و دو و او آخر از ائم صحابه روی زمین فوت شد و درینجا مصنف
 موخر کرد اسناد را الزمان تا فرق شود در طریق اسناد حدیث و اسناد اثر یا از جهت ضعف در اسناد
 بسبب این خبر بوز یا از جهت جواز امرین بلا تفاوت در مقصود اینها در بعضی نسخ این اسناد مقوم
 واقع شده است بر ما حَدَّثَنَا اسْحَاقُ بْنُ اِبْرَاهِيمَ حَدِيثًا كَرَّمَا اسْحَاقُ بْنُ اِبْرَاهِيمَ
بْنِ رَاهُوبِ قَالَ حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ كَرَّمَا اسْحَاقُ بْنُ اِبْرَاهِيمَ
مِيمٌ قَالَ حَدَّثَنِي اَبِي كَرَّمَا اسْحَاقُ بْنُ اِبْرَاهِيمَ كَرَّمَا اسْحَاقُ بْنُ اِبْرَاهِيمَ
عَنْ قَتَادَةَ اَزْ قَتَادَةَ بْنِ رَعَامَةَ قَالَ حَدَّثَنَا النَّسُ بْنُ مَالِكٍ اَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى
اللّٰهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ وَ مُعَاذُ بْنُ رِيفَةَ عَلَى الرَّحْلِ كَرَّمَا اسْحَاقُ بْنُ اِبْرَاهِيمَ
النَّسُ بْنُ مَالِكٍ كَرَّمَا اسْحَاقُ بْنُ اِبْرَاهِيمَ كَرَّمَا اسْحَاقُ بْنُ اِبْرَاهِيمَ كَرَّمَا اسْحَاقُ بْنُ اِبْرَاهِيمَ
اَنْخَضَتْ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ بِرِجَالِهَا وَ لَفْظُ رَجُلٍ بَفَتْحِ الرَّاءِ مَهْمَلَةٌ وَ سَكُونٌ حَارٌّ مَهْمَلَةٌ بِاَلَاءِ اسْحَاقُ بْنُ اِبْرَاهِيمَ
ابن جبل صحابی عظیم است سابق احوال او مذکور شد قال یا مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ فَرَمَدَا اَنْخَضَتْ صَلَّى
اللّٰهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ اِیْ مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ بَضْمٌ زَالٌ زَبْرٌ اِیْ مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ بَضْمٌ زَالٌ زَبْرٌ اِیْ مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ
وَ كَالْمُضَافِ هِیْ قَالَ لَبَّيْكَ يَا رَسُولَ اللّٰهِ وَ سَعْدِيكَ ثَلَاثًا كَرَّمَا اسْحَاقُ بْنُ اِبْرَاهِيمَ
بِرِطَاعَتِ تُوُو مَسَاعِدِمْ دَرْدِمَتِ تُوُو سَهْ بَارَكْتِ وَ اِيْنَهَا اَزْ مَصَادِرِ اَنْدَكُ وَ اِجْبِ هِیْ حَذْفُ فِعْلٍ
اِيْنَهَا وَ حَى اُو اَنْ بُو دَكُ لَبَّ اَلْكَ وَ اَسْعَادُ اَلْكَ مِي كَفْتِنْدُ لِي كِنِ تَشْبِيْهٌ اُو رَدَهْ شَدَّ اَزْ جِهَةِ تَا كِيْدَا اِيْ اِبْنَابَا
بَعْدَ اِبْنَابِ اِيْ اِقَامَةٌ بَعْدَ اِقَامَةٍ وَ اِجَابَةٌ بَعْدَ اِجَابَةٍ وَ اَسْعَادُ اَبْعَادِ اسْعَادٍ وَ لَفْظُ ثَلَاثًا مُتَعَلِّقٌ اِسْتِ
بِقَوْلِ مُعَاذٍ وَ يَقُولُ اَنْخَضَتْ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ اِیْنَى تَدَا وَ جَوَابٌ سَهْ رَتْبَهْ شَدَّ قَالَ مَا مِنْ اَحَدٍ يَشْتَدُّ
اَزْ اِلَهِ اِلَّا اللّٰهُ وَ اَزْ مُحَمَّدًا رَسُوْلًا لِلْبَصِيْدِ قَامِرٌ قَلْبِهْ اِلَّا حَرَمَهُ اللّٰهُ عَلَى النَّارِ فَرَمَدَا اَنْخَضَتْ

صلی الله علیه و آله وسلم که نیست هیچ کسی که گواهی دهد آنکه نیست هیچ معبود بر حق مگر الله تعالی و خفین
 ز ستاره او است و شهادة دهد شهادتی که راست باشد و ناشی باشد از دل یعنی با موافقت قلب
 بلسان مگر آنکه حرام میکند تعاد او را بر آتش گفته اند که نفهمد کسی که لازم می آید ازین حدیث که داخل
 نشوند عصاة مؤمنین در نار و حال آنکه نصوص قطعیة ناطق است بآن زیرا که مراد از دخول نار در
 بطریق خلود است یا مراد آنست که بعد آن این شهادة مرد و عصبیان مگر چنانچه در بعضی روایات
 صریح آمده است یا این امر در اول اسلام بود که در این وقت او امر و نواهی هنوز نشده بود قال یارسول
 الله افلا اخبر به الناس فیستبشروا کففت معاذ یا رسول الله یا پیش کنم باین حدیث مردم
 تا خوشوقت شوند و بشارت در اصل یعنی ایصال خبر بسوی کسی که ظاهر شود و خبر خوش وقتی بسبب
 بر برتره او قال صلی الله علیه و آله وسلم اذ ایتیکم او فرمود آنحضرت صلی الله علیه و آله وسلم که در
 یعنی مگر خبر میکنی آنها را باین حدیث تکیه خواهند کرد برین شهادة مجرد و عمل نخواهند کرد و لفظ نیکو
 بشدیدتاء مشناه فوقیه است و در بعضی روایات نیکو اینون آمده است از نیکول یعنی امتناع
 یعنی امتناع از عمل خواهند کرد و اخبر بها معاذ عند موتیه تا تمام و خبر داد باین کلمات
 معاذ نزد موت خود از جهت اجتناب از گناه که گمان علم است و تا تم بمعنی اجتناب و خروج از
 اتم آمده و اتم در اینجا گمان آنچه مامور است بتبلیغ آن درین قول الله تعالی و اذا اخذ الله میثاق
 الذین ماوتوا الکتاب لیتبیننه للناس ولا تکفرونه باید دانست که چنانچه گمان این علم گناه بود
 همچنین مخالف فرموده آنحضرت صلی الله علیه و آله وسلم که امر بکتبای فرمودند نیز گناه بود بکن
 معاذ دانست که امر مقید باتکال است و اتکال در زمان حدوت عهد باسلام بود چنانچه مردم
 مستقیم و ثابت شدند در اسلام خوف اتکال برهم شد لهذا اظهار نمود و نیز دانسته بود که این
 بطریق استحباب است نه بر سبیل وجوب و یا آنکه روایت کرده است این حدیث را بعد رود اتم تبلیغ
 و وعید بر گمان و نهی مقدم باشد یا آنکه این منع از عوام بوده نه از خواص حدیث نامستند
 حدیث کرد ما را مسدود بضم میم و بسین مهمله مفتوحه و در ال مهمله مشدده مفتوحه باین سره و تکل

حَدَّثَنَا مُعْتَمِرٌ وَكَانَتْ كَقَدْرٍ مَعْتَمِرٌ بَعْضُ مِيمٍ وَسَكُونٍ عَيْنٍ مَهْلَةٍ وَفَتْحٌ تَاءٍ فَوْقَ قِيمَةٍ وَكَزْمٌ مِمٌّ وَرَاءَ
مَهْلَةٍ بِنِ سَيْمَانَ بْنِ طَرْخَانَ بَفَتْحِ طَاءٍ مَهْلَةٍ وَسَكُونٍ رَاءَ مَهْلَةٍ وَبِجَاهِ مَعْجَمٍ وَبَنُونَ بَصْرِيٌّ قَالَ سَمِعْتُ أَبِي
كَفَتْ أَنْ مَعْتَمِرٌ شَنِيدِمٌ مِنْ بَدْرِ خُورٍ قَالَ سَمِعْتُ أَسَا قَالَ خَرُّ كُرْنِي أَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَالِهِ وَسَلَّمَ قَالَ لِبُعَاذٍ كَقَدْرٍ مَعْتَمِرٌ شَنِيدِمٌ أَسَسٌ بِنِ مَالِكٍ كَقَدْرٍ مَعْتَمِرٌ شَنِيدِمٌ أَسَسٌ بِنِ مَالِكٍ كَقَدْرٍ مَعْتَمِرٌ شَنِيدِمٌ
عَلَيْهِ وَالِهِ وَسَلَّمَ كَقَدْرٍ مَعْتَمِرٌ شَنِيدِمٌ أَسَسٌ بِنِ مَالِكٍ كَقَدْرٍ مَعْتَمِرٌ شَنِيدِمٌ أَسَسٌ بِنِ مَالِكٍ كَقَدْرٍ مَعْتَمِرٌ شَنِيدِمٌ
خَدَاتَعَارٍ دَرَاخَالٍ كَقَدْرٍ مَعْتَمِرٌ شَنِيدِمٌ أَسَسٌ بِنِ مَالِكٍ كَقَدْرٍ مَعْتَمِرٌ شَنِيدِمٌ أَسَسٌ بِنِ مَالِكٍ كَقَدْرٍ مَعْتَمِرٌ شَنِيدِمٌ
أَنْ بَعْضُ آخِرِ مَرْجِعٍ أَوْ بِهَ بَهْشْتِ هَتْ وَرَادُ مِنْ عَدَمِ شَرِكِ إِيْمَانٍ بِأَسَسٍ بِنِ مَالِكٍ كَقَدْرٍ مَعْتَمِرٌ شَنِيدِمٌ أَسَسٌ بِنِ مَالِكٍ
بِنِ مَالِكٍ كَقَدْرٍ مَعْتَمِرٌ شَنِيدِمٌ أَسَسٌ بِنِ مَالِكٍ كَقَدْرٍ مَعْتَمِرٌ شَنِيدِمٌ أَسَسٌ بِنِ مَالِكٍ كَقَدْرٍ مَعْتَمِرٌ شَنِيدِمٌ
صَحَّ صَلَوَاتُهُ أَيْ عِنْدَ حُصُولِ سَائِرِ شَرَايِطِهِ قَالَ مَعْتَمِرٌ شَنِيدِمٌ أَسَسٌ بِنِ مَالِكٍ كَقَدْرٍ مَعْتَمِرٌ شَنِيدِمٌ أَسَسٌ بِنِ مَالِكٍ
كَفَتْ مَعَاذِ إِيَابِ بَشَارَةِ نَدِيمٍ مَرْدَمٍ بِأَبِي خَبْرٍ مَرْدَمٍ بَشَارَةِ نَدِيمٍ مَرْدَمٍ بِأَبِي خَبْرٍ مَرْدَمٍ بَشَارَةِ نَدِيمٍ مَرْدَمٍ
تَوْخِيدٍ دَرِينٍ بِعِبَارَةِ مَرَادِ أَنْتَ كَقَدْرٍ مَعْتَمِرٌ شَنِيدِمٌ أَسَسٌ بِنِ مَالِكٍ كَقَدْرٍ مَعْتَمِرٌ شَنِيدِمٌ أَسَسٌ بِنِ مَالِكٍ
بَابُ نَسْتِ دَرِيَّانِ حِيَا كَرْدَنِ دَرِ تَعَلُّمِ عِلْمٍ بِأَبِي رَزْوَانِ تَعَلِيمِ أَنْ بَعْضُ خَيْرِ نَسْتِ دَرِ تَعَلُّمِ عِلْمٍ بِأَبِي رَزْوَانِ
وَكَفَتْ مَجَاهِدٌ بَعْضُ مِيمٍ وَكَزْمٌ مِمٌّ وَرَاءَ مَجَاهِدٍ جِيمٍ وَسَكُونٍ بَاءٍ مَوْجِدَةٍ أَوْ زَائِعِيْنَ هَتْ تَابِعِيٌّ كَبِيرٌ هَتْ
لَا يَتَعَلَّمُ الْعِلْمَ مُسْتَحْيٍ أَيْ أَمُورٌ وَحَاصِلٌ يَمِيزُ عِلْمَ رَاكِسِيٍّ كَقَدْرٍ مَعْتَمِرٌ شَنِيدِمٌ أَسَسٌ بِنِ مَالِكٍ كَقَدْرٍ مَعْتَمِرٌ شَنِيدِمٌ
عِلْمٌ وَلَا مُسْتَكْبِرٌ وَنَهَى كَقَدْرٍ مَعْتَمِرٌ شَنِيدِمٌ أَسَسٌ بِنِ مَالِكٍ كَقَدْرٍ مَعْتَمِرٌ شَنِيدِمٌ أَسَسٌ بِنِ مَالِكٍ كَقَدْرٍ مَعْتَمِرٌ شَنِيدِمٌ
أَزْطَلَبُ عِلْمٌ وَإِنْ أَرَادَ عِلْمَ آفَاتٍ عِلْمٌ هَتْ وَقَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا نِعْمَ النِّسَاءُ نِسَاءٌ
أَلَا نَصَارٌ وَكَفَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا نِعْمَ النِّسَاءُ نِسَاءٌ أَلَا نَصَارٌ وَكَفَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا نِعْمَ النِّسَاءُ نِسَاءٌ
لَمْ يَمْنَعَهُنَّ الْحَيَاءُ أَنْ يَتَفَقَّهْنَ فِي الدِّينِ مَنْعٌ يَمْنَعُهُنَّ أَنْ يَتَفَقَّهْنَ فِي الدِّينِ مَنْعٌ يَمْنَعُهُنَّ أَنْ يَتَفَقَّهْنَ فِي الدِّينِ
دَرِ أَمُورٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ بْنُ سَلَامٍ حَدِيثٌ كَرَّمَ رَأْسَهُ مُحَمَّدٌ بْنُ سَلَامٍ تَخْفِيفٌ لِمَا قَالَ أَخْبَرَنَا
أَبُو مَعَاوِيَةَ كَقَدْرٍ مَعْتَمِرٌ شَنِيدِمٌ أَسَسٌ بِنِ مَالِكٍ كَقَدْرٍ مَعْتَمِرٌ شَنِيدِمٌ أَسَسٌ بِنِ مَالِكٍ كَقَدْرٍ مَعْتَمِرٌ شَنِيدِمٌ
حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَزَابِيٌّ كَقَدْرٍ مَعْتَمِرٌ شَنِيدِمٌ أَسَسٌ بِنِ مَالِكٍ كَقَدْرٍ مَعْتَمِرٌ شَنِيدِمٌ أَسَسٌ بِنِ مَالِكٍ كَقَدْرٍ مَعْتَمِرٌ شَنِيدِمٌ
عَنْ

زَيْنَبِ بِنْتِ اُمِّ سَلَمَةَ از زینب بنت ام سلمه بفتح لام که او بنت عبد الله بن عبد المطلب مخزومی
 که کنیت او ابو سلمه است و آن بنت را منسوب بسوی مادرش کرده شد از جهت شرف ام سلمه
 از ازواج مطهرات است و آن دختر ام سلمه ربیبه آنحضرت بود صلی الله علیه و سلم و نام او زینب بود
 آنحضرت صلی الله علیه و سلم تغییر دادند و زینب مقرر کردند و ام سلمه که از ازواج مطهرات است
 نام او سید بنت ابی امیه است اول هجرت کرده بود بمکه زوج خود ابو سلمه بود بسوی حبشه پیش
 در آنجا زینب بعد آن سلمه بعد آن هجرت کرد بسوی مدینه مطهره و وفات یافت ابو سلمه در مدینه
 در سال چهارم از هجرت شریف یا رسول خدا صلی الله علیه و سلم

عَنْ اُمِّ سَلَمَةَ قَالَتْ جَاءَتْ اُمُّ سَلِيمٍ اِلَى رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ
 از ام سلمه که گفت آمد ام سلیم بسوی رسول خدا صلی الله علیه و سلم و لفظ ام سلیم بضم سین مهمله
 و فتح لام بنت طحان بکریم و سکون لام و کاه مهمله و بنون که بخاریه انصاریه است و او والده
 انس بن مالک است نام او سهل یا زعله یا غیر آنست تزوج نموده بود او را مالک بن النضر بخاری که
 پدر انس بود پس متولد شد انس پیشش شده آن مالک در شرک و مسلمان شد ام سلیم و خواستگاری
 کرد او را ابو طلحه و او هم متزکن بود پس ابا کرد ام سلیم و دعوت کرد ابو طلحه را بسوی اسلام پس آورد
 ابو طلحه و گفت ام سلیم که من تزوج میکنم ترا و مهر نمیگیرم از تو جهت اسلام پس تزوج کرد او را ابو طلحه
 روایت کرده است ام سلیم از آنحضرت صلی الله علیه و سلم چهارده حدیث و بخاری از او سه

حدیث آورده است و بود او از فاضلات صحابیات فقالت یا رسول الله ان الله
لا یستحیی من الحق پس گفت ام سلیم یا رسول الله تحقیق است تعانیا نمیکنند از حق و مراد از
 حیا در اینجا امتناع است که لازم حیا است یعنی استعانت امتناع نمیکنند از حق پس ما هم امتناع
 نمیکنیم از سوال آنچه ضرور است و این کفایت از جهت عذرا بود در ذکر آنچه حیا میکنند زنان کهنه
 مردان از ذکر آن زیرا که نزول منی از زنان در حالت بر قوه شهوة آنها میکند مردان را فهل علی
المراة من غسل اذا هی احلمت پیش بر زن واجب است از غسل وقتی که می بیند

خواب جماع را و لفظ غسل بضم غین مع اسم است و در بعضی روایات بفتح غین است و او مصدر است
 و بعضی هر دو را مصدر گفته اند و اما لفظ غسل که بکسر غین است او اسم است از برای مای غسل است قَالَ
النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ إِذَا رَأَيْتِ الْمَاءَ فَمُرِّي بِغَيْرِ خِطِّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ وَاجِبًا
 بر و غسل وقتی که ببیند آب را یعنی منی را بعد بیدار شدن بر خود به بیند فغظت أم سلمة
 پوشیدام سلمه روی خود را از حیای غنی و وجهها را رده میکند پوشید روی خود را میگوید که این
 ادراج از عروه است و قَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَتَحْتَلِمُ الْمَرْأَةُ و گفت ام سلمه که یا رسول الله
 و تحتلم می شود زن و آب می بیند قَالَ نَعَمْ فرمود رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم آری تحتلم
 می شود روی بیند آب تربت یمینک فیم تشبهها و لدها خاک آورده با دست تو
 بکس سبب می شود آن زن را و لدا و لفظ تربت یمینک کلمه ایست که عرب بطریق عادت
 آنرا میگویند و قصد نمیکند حقیقت آنرا و لفظ فیم در اصل فبا بود الف را از جهت تخفیف حذف
 نمودند و در حدیث آمده است که آب هر کدام از مرد و زن که سبقت کند و غالب شود مشابهت از او
حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ حَدِيثُ كَرْدِمَارِ السَّمَاعِيِّ بْنِ أَبِي أُوَيْسٍ که همیشه زاده امام مالک است قَالَ
حَدَّثَنِي مَالِكُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ گفت که حدیث کرد امام مالک بن انس از عبد الله بن
وَرِيثِيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ قَالَ إِنَّ مِنْ
الشَّجَرَةِ شَجْرَةً لَا يَسْقُطُ وَرَقُهَا از عبد الله بن عمر که تحقیق رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم
 که تحقیق از درختها درختی است که ساقط نمیشود بر کوهی مثل المسلم و آن درخت مثال مرد
 مسلمان است حَدَّثَنَا ثَوْبَانُ مَاهِي حَدِيثُ كُنَيْدٍ که چیست آن شجره فوقع الناس في شجرة
الْبَادِيَةِ بِرِيسٍ شدند مردم در درختهای صحرا فوقع في نفسي أنها النخلة و واقع
 در نفس من که آن درخت خرم است قَالَ عَبْدُ اللَّهِ گفت عبد الله بن عمر فاستحييت ريس
 کردم من فقالوا يا رسول الله أخبرنا بها گفتند که یا رسول الله خبرده ما را بان شجره فقا
رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ هِيَ النَّخْلَةُ گفت رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم که آن

خواست قال عبد الله حدثت ابي بما وقع في نفسي بعدت كردم من پدر خود را بچیزی
 واقع شده بود در نفس من که آن درخت خواست فقال لان تكون قلتها احب الي من
 ان يكون لي كذا كذا بگفت پدر من که هر آنکه می بوری بود تو که می گفتمی آنرا دوست تر بود
 بسوی من از آنکه می بود مرا اینچنین و اینچنین از حرم نم و غیر آن باب من استجی
 فامر غیره بالسؤال بابت در بیان کسی که چنانکه از پرسیدن علم و لکنند غیر خود را بپرسیدن
 حدثنا مسدد قال حدثنا عبد الله بن داود حديث كرم راسد رگفت که حدیث
 کرد ما را عبد الله بن داود بن عامر خزین بنی عن الانعمش عن منذر التورجی الزاعمش که او را
 این مهران است از مندر بنیم و سکون نون و کسز ال معجم بن یعلی که توری است بشاء منته
 عن محمد بن الحنفیة از محمد بن حنفیه که نام او محمد بن علی بن ابی طالب است و حنفیه نام مادر
 و حنفیه بنت جعفر حنفی یامی است که کنیه او ام خوله است و از سبی بنی حنفیه بود کنیه او ابو القاسم
 و گفته است حضرت علی بن ابی طالب که من گفتم در خدمت حضرت پیغمبر خدا صلی الله علیه و اله وسلم
 که اگر متولد شود مرا ولد بعد تو نام میکنم او را بنام تو و کنیه میکنم او را کنیه تو فرمود مرا رسول خدا صلی
 علیه و اله وسلم که آری پس متولد شد در وقتی که دو سال باقی مانده بود از خلافت حضرت عمر و گفته شد
 که هیچ کس نیست زیاده تر از محمد بن حنفیه از روی اسناد از حضرت علی از حضرت پیغمبر خدا صلی
 علیه و اله وسلم وفات یافت در سال هشتاد و یک عن علی قال كنت رجلا مداء
 از علی بن ابی طالب است که گفت که بودم من مردی بسیار ندی دار و ندی بسکون ذال معجم است
 که می براید از مرد نرد ملاعبه با اهل خود فامرنت المقداد ان یسأل النبی صلی الله علیه
 و اله وسلم بامر كردم من مقدار را که سوال کند پیغمبر خدا صلی الله علیه و اله وسلم و مقدار بگفتم
 و سکون قاف و بدو مال مهمله او این عمرو بن ثعلبه بهرانی گندی است و او را این الاسود
 و او صحابی قدیم الصحبه است از سابقان در اسلام است چنانچه گفته شده است که او ششم بود
 از صحابه و حاضر شده بود بر رار و ایت کرده است از آنحضرت صلی الله علیه و اله وسلم چهل و دو حدیث

وفات یافت قرین مدینه و برده شد بسوی مدینه در سال سی و سه در خلافت حضرت عثمان
 روایت کرده است ترمذی که تحقیق رسول خدا صلی الله علیه و اله وسلم فرمود که الله تعالی امر کرده است
 محبت چهار کس و خبر داد مرا که او تعالی نیز دوست میدارد آنها را پیش کشید که یا رسول الله صلی
 کن آنها را از برای ما و مور آن حضرت صلی الله علیه و اله وسلم که آنها علی و مقداد و ابو زر و سلمان است
فَسَأَلَهُ فَقَالَ فِيهِ الْوَضْعُ پرسوال کرد مقداد آن حضرت را صلی الله علیه و اله وسلم از حکم ندی
 فرمودند آن حضرت صلی الله علیه و اله وسلم که در وضو وضو است نه غسل و ازین حدیث معلوم میشود
 استحباب حیاء از اصحاب و استحباب آنکه زوج ذکر نکند چیزی را که متعلق بجماع نساء و استماع
 بآنهاست حضور اقارب آنها باب ذِكْرِ الْعِلْمِ وَالْفِتْيَانِ فِي الْمَسْجِدِ یابست
 در بیان جواز ذکر علم و جواز فتوی داذن در مسجد حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ حدیث کرد ما را قتیبه بن سعید
 لفظ قتیبه بصیغه تصغیر است قَالَ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ گفت قتیبه که حدیث کرد
 یث بن سعد که امام مصریان است قَالَ حَدَّثَنَا نَافِعٌ مَوْلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ
 او گفت که حدیث کرد ما را نافع که مولى عبد الله بن عمر است و نافع بن سرجس است
 بفتح مهمله و سکون راء مهمله و کسر جیم که آخر او سین مهمله است اصل او از مغرب است و بعضی گفته اند
 که از نسیا پورا و را گرفته بود عبد الله بن در بعضی غزوات خود و گفته است امام مالک وقتی که آمد
 من از نافع بحدیث از ابن عمر باکندم که نشنوم از غیر آن و فرستاده بود او را عمر بن عبد العزیز
 بسوی مصر که تعلیم میکرد آنها را سنن و وفات در مدینه در سال یکصد و هفده عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ
عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ قَالَ قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ مِنْ أَيْنَ تَأْمُرُنَا أَنْ نَهْلَ مِنْ عَبْدِ اللَّهِ
 این عمر است که تحقیق مردی استاد در مسجد نبوی صلی الله علیه و اله وسلم گفت یا رسول الله صلی
 جالرمیکنی ما را که احرام بندیم و بسیکرتیم و مراد باهلال رفع صوت بتلبسه کج است و در بنجامر احرام
 بتلبسه این سوال از موضع احرام است فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ
يَهْلُ أَهْلُ الْمَدِينَةِ مِنْ ذِي الْحَلْفَةِ فرمود رسول خدا صلی الله علیه و اله وسلم که احرام بندند

مدینه از دی الحلیفه بضم حاء مهمله وفتح لام و یهمل اهل الشام من الحففة و احوام بندناهل شام
 از حففة بضم جیم و سکون حاء مهمله موضع است در میان مکه و مدینه از جنب شام و نام او در اصل
 هبیه بود بفتح میم و سکون با و فتح تخمنا نیس بر رسیلاب اهل آنرا لهذا آنرا حففة نام کردند
 و احواف یعنی از سب است و او شش مرحله از مکه است قریبه از بحر است قریه کبره است و شام
 اقلیم معروف است از عریش تا فرات و از اید در یاده روم و یهمل اهل نجد من قرن احوام
 بندناهل نجد از قرن لفظ نجد بفتح نون و سکون جیم است نام موضع است از بلاد غرب جاه
 بند است از تهامة تا زمین عراق و قرن بفتح قاف و سکون راه مهمله کوه مدور است و قال
 ابن عمر و گفت ابن عمر این عطف است بر لفظ عن عبد الله بن مسعود معنی و یزعمون ان
 رسول الله صلی الله علیه و اله و سلم قال و یهمل اهل الیمین من یمکم و کان ^{مکنه}
 مردم که تحقیق رسول خدا صلی الله علیه و اله و سلم فرمود و احوام بندناهل من از یمکم بفتح یاء کشیده
 لام کوه است از کوههای تهامة بر در منزل از مکه و کان ابن عمر یقول لما رفته هذ
 من رسول الله صلی الله علیه و اله و سلم و بود این عمر که میگفت که نفهمیدم من این
 روایت را از رسول خدا صلی الله علیه و اله و سلم و این از نهایت تقوی او است که اطلاق زعم بر قول حق
 نموده بجا و من اجاب السائل بالکثر ما سأله با نسبت در بیان کسی که جواب داد
 سائل را با کثر از آنچه سوال کرده است حد ثنا ادم حد ثنا ابن ابي قحطب عن کافع عن
 ابن عمر عن النبي صلی الله علیه و اله و سلم حدیث کرد ما را آدم بن ابی ایاس از ابن عمر از
 پیغمبر خدا صلی الله علیه و اله و سلم و الزهري عن سالم عن ابن عمر عن النبي صلی الله علیه
 علیه و اله و سلم و از ابن شهاب زهري از سالم بن عبد الله بن عمر از ابن عمر که والد سالم است
 از پیغمبر خدا صلی الله علیه و اله و سلم از رجلا سأل ما یلبس المحرم انک مری سوال کرد پیغمبر خدا را
 صلی الله علیه و اله و سلم که چه چیز پوشد احوام کننده فقال لا یلبس القمیص ولا العمامة ولا
 السراويل ولا البرنس فرمود رسول خدا صلی الله علیه و اله و سلم که نبوشد محرم پیراهن و بند و ستر

و نه سر او بل و نه طاقین و لفظ عامه بکبر عین است و لفظ بر نس بضم باء موحده و سکون راء مهمله و ضم نون
 در راء با و قلنسوه طویله است یعنی طاقین و کلا توباً مَسَّهُ الْوَرْسُ و نه جامه که رسیده باشد او را
 گیاه زرد لفظ و در سبفتح و او و سکون راء مهمله و بسین مهمله گیاه زرد که در زمین می باشد زنگ کرده میشود
 از جامه راء او الزعفران یا جامه که مس کرده باشد او را زعفران بفتح زاء معجمه و فاکل معروف است
فَان لَمْ يَجِدِ التَّعْلِينَ فَيَلْبَسِ الْخُفَيْنِ وَيَقْطَعُهَا حَتَّى يَكُونَ تَحْتَ الْكَعْبَيْنِ
 اگر نیابد آن محرم نعلین را پیش که بپوشد موزها و قطع نماید آن موزها را از بالا تا باشند هر دو زیر
 کعبین و پایان آنها یعنی تا بمنزله نعلین شود پس اگر کسی را شبهه شود که سوال از ملبوسات کرده
 و آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم جواب از مالایلیس فرمود جواب داده شود که این از کمال بلاغت و
 فصاحت است زیرا که ممنوع اللبس منحصر بود در بخلاف ملبوس که در تعداد آنها خروج است زیرا که
 اباحت اصل است پس هر فرمود ممنوع را تا معلوم شود که ما سوای او مباح است بِسْمِ اللَّهِ
الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ كِتَابُ الْوُضُوءِ کتاب وضو است بضم و او فعل مخصوص یعنی
 شستن اعضاء مخصوصه بوجه قرینه و بفتح و او بمعنی آب که وضو ساخته شود با و لفظ وضو مشتق
 و صاده است معنی حس و نظافه زیرا که متوضی نیک و پاک میشود با و بَابُ مَا جَاءَ فِي
الْوُضُوءِ فِي قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ
وَ أَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَ مَسْحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَ أَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ باب چیزی که
 در وضو در قول الله تعالی وقتی که بر خیزید بسوی نماز پس بشوید روی خود و دستهای خود تا آرنجها
 و مسح کنید بسر خود و بشوید پاها خود تا شانک قال ابو عبد الله و بین النبي صلی
 الله علیه و آله و سلم ان فرض الوضوء مرة مرة گفت ابو عبد الله که بخاری است
 که در پیغمبر خدا صلی الله علیه و آله و سلم که تحقیق فرض وضو شستن اعضاء است یکبار یکبار و توضأ
أَيْضاً مَرَّتَيْنِ مَرَّتَيْنِ وَ ثَلَاثاً وَ لَمْ يَزِدْ عَلَى ثَلَاثٍ و وضو کرد آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم
 نیز دو بار و بار و سه مرتبه نیز و زیاده نکرد آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم بر سه مرتبه و کراهه اهل

الْعِلْمُ الْأَسْرَافُ فِيهِ وَكَرِهِيْنِدَا شَتْنَدَا هِلْ عِلْمٍ يَعْنِي مَجْتَهِدَانِ مَكْرُوْهَةٌ دَا شَتْنَدَا اِنْدَا سِرَافٍ رَا دِرْ
وَضُوْا اَنْ يَّجَاوِزُوْا فِعْلَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ وَكَرُوْهَةٌ بِنْدَا شَتْنَدَا اِنْدَا اَنْزَاكُ
 كُنْدَا زِ فِعْلٍ بِغَيْرِ خُذَا صِلَى اِسْمٍ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ بِاَبْ — لَا تَقْبَلُ صَلَاةً بِغَيْرِ طَهْوَرٍ
 بَابِست در آنکه قبول کرده نمیشود نماز بغیر وضو لفظ طهور بضم طاء مهمله بمعنی فعل وضو است حدیثاً
اِسْحَاقُ بْنُ اِبْرَاهِيْمَ الْخَنْظَلِيُّ حَدِيْثُ كَرْدَمَارَا اِسْحَاقُ بْنُ اِبْرَاهِيْمَ حَنْظَلِيْ بَفَتْحِ حَا هَمْزٍ وَسُكُوْنِ
 نون وفتح ظاء معجم مشهور باین راهویه است قَالَ اَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ كَفَتْ كَرْدَمَارَا اِعْبَادُ
 اِبْنِ هَامِ صِنْعَانِيْ قَالَ اَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنْبَةَ كَفَتْ كَرْدَمَارَا مَعْمَرٌ بَفَتْحِ مِيْمٍ
 رَا شَدَّ بَصْرِيْ اَزْ هَمَّامِ بْنِ مُنْبَةَ بَضْمِ مِيْمٍ وَفَتْحِ نُوْنٍ وَتَشْدِيْدِ بَاءِ مَوْجُوْدَةٍ مَكْسُوْرَةٍ اِنَّهُ سَمِعَ اَبَا هُرَيْرَةَ
يَقُوْلُ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ لَا تَقْبَلُ صَلَاةٌ مِنْ اَخْدَثَ حَتَّى
يَتَوَضَّأَ اِنَّكَ هَمَّامٌ شَنِيدَا اِبُوْهَرِيْرَةَ اَكْ مِيْكَوِيْدُ مَوْجُوْدٍ رَسُوْلِ خُذَا صِلَى اِسْمٍ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ كَرْدَمَارَا مَكْسُوْرَةٍ
 نماز کسی که بی وضو شود تا آنکه وضو کند قَالَ رَجُلٌ مِنْ حَضْرَمَوْتٍ مَا اَلْحَدَّثْتُ يَا اَبَا هُرَيْرَةَ
قَالَ هُوَ فَسَاءٌ اَوْ ضَرَّاطٌ كَفَتْ مَرْدِيْ اَزْ حَضْرَمَوْتٍ بَفَتْحِ حَا هَمْزٍ وَسُكُوْنِ ضَرَّاطٌ مَعْمَرٌ وَفَتْحِ رَا هَمْزٍ
 و میم نام شهر است در یمن و نام قبیله نیز هست و این لفظ در اصل دو اسم اند که هر دو را یک اسم کرده
 شد و اسم اول مبنی بر فتح است پس گفت آن مرد که ای ابوهریره چیست حدیث که بآن بی وضو میشود
 مرد گفت ابوهریره که آن حدیث باد که در می براید بدون آواز و باد که با آواز باشد هر دو را گویند لفظ
 فسا بضم فاو مد باد که از در بر براید بدون آواز باشد و ضراط بضم ضا مد معجم باد که با آواز خارج شود از در
 باید دانست که اگر چه حدیث بچندین انواع است لیکن ابوهریره بیان کرد این دو را تا تنبیه کند باین
 بر اغلظ زیرا که غیر آن اغلظ است پس بوردن او حدیث بطریق اولی است و نیز بیان آنچه کثیر انواع
وَوَاقِعٌ مِيْشُوْرٌ دَرِ اَتْنَاءِ صَلَاةٍ وَنِيْسَتْ حَصْرٌ وَتَخْصِيْصٌ بِاَبْ — فَضِيْلُ الْوُضُوْءِ الْغَرِّ
الْمُجْتَلُوْنَ مِنْ اَثَارِ الْوُضُوْءِ يَعْنِيْ بِاَبِست در بیان فضل وضو در بیان آنکه غیر مجتهدان از آثار
 وضو است و لفظ الغر المجتهدون فروع مبتدا است و من اثار الوضو خبر است یا خبر مبتدا است که در حدیث

مذکور است ای امتی الغر المجلون و در اینجا بنا بر حکایت مرفوع خوانده اند ای باب نده الجملة و غر بضم
 عین معجم و تشدید راه مهمله جمع اغر است و اغر آنکه سفیدی داشته باشد در جبهه و مراد با و نور است
 که در روی آنها می باشد و مجمل از تجلیل است آنکه سفیدی و نور باشد در دست و پای او و حدیثاً

يَحْيَىٰ زُبَيْرٌ قَالَ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ خَالِدٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي هِلَالٍ حَدِيثٌ

کرد ما را یحیی بن زبیر بضم باء موحده و فتح کاف و سکون یا تحتیه که حدیث کرد ما را لیس بن سعد

فهمی مصری از خالد بن زبیر مصری اسکندری بربری الاصل که فقیه مفتی تابعی بود از سعید بن ابی ^{هلال}

تیمی که بصری المولد و مدنی المنشا است عَنْ تَعْيِيبٍ از نعیم بضم نون و فتح عین مهمله و سکون یا

تحتیه بن عبد الله مدنی عدوی که مولی عمر بن خطاب بود المجبر که او مجبور بضم میم اولی و کسر ثانیه

فاعل است از اجار و بعضی تشدید از مجر زیرا که مجور میگرد مسجد را بعور و مانندان قَالَ

رَقِيتُ مَعَ ابْنِ هُرَيْرَةَ عَلَى ظَهْرِ الْمَسْجِدِ گفت که من بالا رفتم با ابو هریره بر پشت مسجد

خدا صلی الله تعالی علیه و علی الو سلم لفظ رقیتم بکسر قاف است فتوضیاً و ضم کرد ابو هریره فقال

اِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ اِنَّ اُمَّتِي يَدْعُونَ يَوْمَ

الْقِيَامَةِ عُرَا مَجْجَلِينَ مِنْ اَتَارِ الْوُضْوءِ بگفت ابو هریره که تحقیق من شنیدم رسول خدا

صلی الله علیه و آله و سلم که میفرمود که تحقیق امت خوانده میشوند و طلبیده میشوند روز قیامت رِاٰن

حال که می باشند آنها نورانی جبهه و نورانی دست و پا از آثار وضو و لفظ غر جمع اغر است

ذوغره و غره در اصل سفیدی را گویند که در جبهه اسپ می باشد زیاده از درهم و هم و هم غره بمعنی

ابيض و تجلیل سفیدی که در پاهای اسپ خواه در چهار پای در سه پای در دو پای و لفظ غر منصوب

بنا بر حال است یا مفعول ثانی است از برای دعوی فَمِنْ اَسْتَطَاعَ مِنْكُمْ اَنْ يَطْبُلَ اَمْرًا

فَلْيَفْعَلْ پس کسی که قدرت دارد از شما آنکه در باز کند روشنی خود را پیش که بکند باین طور که چیزی

از مقدم سر هم بشود بزرگتر و بر قدر واجب بَابُ لَا يَتَوَضَّأُ مِنَ الشُّكِّ حَتَّىٰ يَسْتَيْقِنَ

بالت وضو کرده نشود از جهت شک تا آنکه یقین کرده شود بخروج حدیث یعنی واجب نیست وضو کرد

سبب شک و شک در اصطلاح فقہا آنست که اعتقاد مساوی اطرفین است و ظن اعتقاد راجح
و وہم اعتقاد مرجوح و در لغت چندان فرق نیست در ہر سہ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حُدَيْبٍ کہ حدیث کردہا
عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ مَدِينِي قَالَ حَدَّثَنَا سَفِيَانُ کہ حدیث کردہا را سفیان بن عیینہ قال کہ
حَدَّثَنَا الزُّهْرِيُّ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيْبِ کہ حدیث کردہا را محمد بن مسلم زہری از
سعد بن المسیب بفتح یاہ تحتیہ و عن مجاہد بن تیمم و زر عباد بن تیمم بفتح عین ہملہ و تشدید
باہ موحدہ و بدل ہملہ ابن تیمم بن زید بن عاصم الانصاری المازنی المدنی کہ او را زہمی و بعضی دیگر
در صحابہ شمرده اند و غیر آنها او را از تابعین گفته اند عَنْ عَمْرِو بْنِ عَبْدِ اللَّهِ کہ نام او عبد اللہ بن زید
انصاری بود صحابی است حاضر شد احد و مشاہد دیگر کہ بعد احد بودند و اختلاف است کہ او روز
بدر حاضر بود یا نہ و نیز او قاتل مسیلہ کذاب است کہ کرب و وحشی را در قتل مسیلہ کہ نزد او بود وحشی
سجود و قتل کرد او را عبد اللہ شمشیر خود کشته شد در روز حوہ در مدینہ در سال شست و سہ
غیر عبد اللہ بن زید بن عبد ربہ است کہ صاحب روایان است چنانچہ غلط کرده اند بعضی علما
درین انہ شَكَاَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ الرَّجُلُ الَّذِي يُخَيَّلُ إِلَيْهِ
أَنَّهُ يُجِدُ الشَّيْءَ فِي الصَّلَاةِ آنکہ شکایت کرد بسوی رسول خدا صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم مردی کہ
خیال کردہ میشود بسوی او آنکہ می باید در نماز چیزی را یعنی حدیث کہ خارج از دہر باشد و در شک
می افتد کہ خارج شدہ است یا نہ فَقَالَ لَا يَنْفَتِلُ أَوْ لَا يَنْصَرِفُ حَتَّى يَسْمَعَ صَوْتًا أَوْ يَجِدَ
رِيحًا پس فرمود آنحضرت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نکرد از نماز تا بشنود آواز از دہر یا بیاید بسوی او یعنی تا
کہ یقین نشود بہ خروج حدیث بزکرد از نماز و این حکم اصل کلی است در ہمہ اعمال کہ ہر چیز ثابت
شدہ باشد یقین را نزل نکند بَابُ التَّخْفِيفِ فِي الْوُضُوءِ بَابُ التَّخْفِيفِ فِي الْوُضُوءِ بَابُ التَّخْفِيفِ فِي الْوُضُوءِ بَابُ التَّخْفِيفِ فِي الْوُضُوءِ
جو از تخفیف در وضو حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ کہ حدیث کردہا را علی بن عبد اللہ بن المدینی قال کہ حدیث
سفیان عن عمر و گفت کہ حدیث کردہا را سفیان بن عیینہ از عمرو بن دینار قال کہ خبری کہ
گفت کہ خبر دادہا را کریب بضم کاف و فتح را ہملہ و سکون تحتانیہ و بیاء موحدہ بن مسلم قرظی کہ ہوی عبد اللہ

ابن عباس بود و مکنی بود بانی رشد بن بکر راه مهمله و سکون شین بمحرم و کردال مهمله و سکون مشناه تخمیه
 که آخو از نون است وفات یافت در مدینه در سال نود و هشت عین ابن عباس ان النبی صلی
 الله علیه و اله وسلم نام حتی نفع ثم صلی از ابن عباس است رضی الله عنهما که تحقیق
 پیغمبر خدا صلی الله علیه و اله وسلم خواب کرد تا آنکه آواز کرد چنانچه آواز خیشوم در خواب میشود
 بعد از آن نماز خواند و چون آنحضرت صلی الله علیه و اله وسلم ناقص وضو نبود و نمانما قال اضطجع
 حتی ان نفع ثم قام فصلی و بسا است که گفته است ابن عباس که خوابید آنحضرت صلی
 الله علیه و اله وسلم تا آنکه آواز خواب کرد که آنرا غطیط گویند بعد آن استار پش از خواند شتم حدثنا
 به سفیان مرفوعاً عن عمر و عن کریب بعد آن گفت علی بن عبد الله بن مدینی که
 حدیث کرد ما را با ابن حدیث سفیان بن عیینه یکبار بعد یکبار یعنی مکرر حدیث کرد با و از عمر و بن دینار
 از کریب عن ابن عباس قال بت عند خالتي میمونة لیللة از ابن عباس است که گفت
 هر که شب گذرانیدم نزد خاله خود که میمونه است یک شبی و او از ازواج مطهرات بود بنت حارث هلالیه است
 و او همشیره لبابه است بضم لام که او زوجه عباس است مادر فضل و عبد الله و غیر آنها است فقام
 النبی صلی الله علیه و اله وسلم من اللیل استاد پیغمبر خدا صلی الله علیه و اله وسلم از شب فلما
 کان فی بعض اللیل قام النبی صلی الله علیه و اله وسلم بر کاه کاشن شد آنحضرت صلی الله
 علیه و اله وسلم در بعض شب استار فتوضا من شین وضو کرد بمشک لفظ شین بفتح شین معجمه و شینه
 نون مشک از بزم که گفته باشد معلق همچو مشک او نیز آن بود در بعضی روایات بلفظ معلقه بتا و تا نیت
 آمده است بتا و یل قره و وضوءاً خفیفاً یخففه عمر و و یقلله وضو کرد سبک که
 سبکی باشد است آنرا عمر و بن دینار و کم می دانست و تخفیف در کتبه است یعنی غسل کرد که
 یاد و بار و این انو برای بیان جواز بود باید دانست که لفظ یخففه عمر و و یقلله ادراج است از سفیان
 ابن عیینه در الفاظ ابن عباس و قام یصلی و استاد آنحضرت صلی الله علیه و اله وسلم فتوضا
 بکرم من وضو منحو ایما توضا مانند آنچه وضو کرد آنحضرت صلی الله علیه و اله وسلم در تخفیف هم حثت

فَقُمْتُ عَزِيْسًا رَاسًا بِسَادِمٍ اَزْ حَانِبِ چپ او وَاذْبَمَا قَالَ سَفِيَانُ عَزِيْسًا رَاسًا بِسَادِمٍ
 که گفته است سفیان بن عیینہ این عبارت عن شمالہ بجای عن سيارہ فَوَلَّيْنِي فَجَعَلَنِي عَزِيْسِيْنَه
 یکسرا نیدر از جانب چپ یکسرا نیدر از جانب راست خود شَمَّ صَلَّى مَا شَاءَ اللهُ ثُمَّ اضْطَجَعَ
 فَنَامَ حَتَّى نَفَخَ بِكَازِخٍ اَنْدَقْدَرِيٍّ که خواسته بود آمد تعابعد آن پہلو بر زمین نهاد خواب کرد بعد
 آن آواز خواب کرد شَمَّاتَاةُ الْمُنَادِي فَاذْنَهُ بِالصَّلَاةِ بعد آن آمد او را ندا کننده اعلام
 کرد او را بنماز فقام معه إِلَى الصَّلَاةِ پس استاد آنحضرت صلی الله علیه و آله وسلم بهمراه آن منادی
 یا همراه اعلام بسوی نماز فصلی وَلَمْ يَتَوَضَّأْ كَمَا خَوَانِدُو وَضُوْكَرْ قُلْنَا الْعَرَبُ وَاَزْ نَاسًا
 يَقُولُونَ اِنَّ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ تَنَامُ عَيْنَاهُ وَلَا يَنَامُ قَلْبُهُ
 یعنی میگوید سفیان بن عیینہ که گفتم من عمرو بن دینار را که تحقیق جماعه از مردم میگویند که تحقیق رسول
 خدا صلی الله علیه و آله وسلم می خوابند هر دو چشم او نمی خوابد دل او تا وحی کرده شود بسوی او در
 خواب و حفظ دارد آنرا قَالَ عُمَرُ فَسَمِعْتُ عُبَيْدَ بْنَ عُمَيْرٍ كَفَّتْ عَمْرُو بْنُ دِنَارٍ كُنْتُمْ
 مِنْ عُبَيْدٍ رَاكِبٍ بَصِيْفَةٍ تَصْفِيْرٍ هَيْتَ بِنِ عُمَيْرٍ كَفَّتْ عَمْرُو هَيْتَ بِنِ قَتَادَةَ لَيْتِي كُنْتُمْ اَوْ اَبُو عَاصِمٍ كُنْتُمْ
 تَابِعِي هَيْتَ وَاَوْ قَاضِي اَهْلٍ مَكَّةَ يُوْرِدُ بَعْضِي مِيْكَوْنِيْدُ كَمَا صَحَابِي يُوْرِدُ يَقُوْلُ لُقْيَا اَلْاَنْبِيَاءِ وَحِيٍّ
 مِيْكَوْنِيْدُ اَنْ عُبَيْدٍ كَخَوَابِ اَنْبِيَاءِ وَحِيٍّ هَيْتَ شَمَّ قَرَأْتِي اَنْبِيٍّ فِي الْمَنَامِ اِيْ اَذْبَحَكَ
 بعد آن خواند این آیه را که حضرت ابراهیم علیه السلام به پسر خود گفتند که تحقیق من می بینم در خواب
 که ترا ذبح می کنم پس خوابت بیگران نمی بود بدیدن خواب اقدام بر ذبح نمی کردند و لفظ رؤیا مصدر است
 مثل رجعی و حاضر است برویا منام چنانچه رای مختص است بقلب و رؤیت بچشم باقی است
اِسْبَاغُ الْوُضُوْءِ بابست در بیان اتمام وضو قَالَ ابْنُ عُمَرَ اِسْبَاغُ الْوُضُوْءِ الْاِنْقَا
 و کفبت عبد الله بن عمر بن الخطاب که اسباغ وضو عبارت است از انقا که بمعنی پاک کردن است و این
 تفسیر لازم معنی است زیرا که اتمام وضو مستلزم پاک کردن است در عاده حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ
 مَسْلَمَةَ حَدِيْثُ كَرَمَانَ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْلَمَةَ بَفَتْحِ مِيْمٍ وَسُكُوْنِ سِيْمٍ وَفَتْحِ لَامٍ تَفْسِيْرِيٍّ كَمَا شَيْخُ اَصُوْلٍ حَمْسَةٌ

و تلمیذ امام مالک است قراءه کرد از وی موطار اعز مالک عن موسی بن عقبه از امام مالک
 از موسی بن عقبه بضم عین مهمله و سکون قاف و بیاء موحده اسدی تابعی است مولی زبیر بن
 العوام است وفات یافت در سال یکصد و چهل و یک از هجرة عن کریب مولی زبیر بن
 عز أسامة بن زید از کریب که معشوق ابن عباس است از اسامه بضم همزه بن زید بن
 حارثه قضاعی کلبی مدنی و مادر او ام ایمن است نام او برکت است و او از خاصه های آنحضرت
 صلی الله علیه و آله و سلم بود مولاة بود مرد آنحضرت را صلی الله علیه و آله و سلم که عبد الله بن عبد
 و اسامه مولی آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم بود و این مولی او بود و محبوب آنحضرت صلی الله علیه و آله
 بود و پسر محبوب آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم بود وفات یافت بعد قتل عثمان رضی الله تعالی عنه
 وقت وفات آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم عمر او بیست ساله بود روایت کرده است یکصد و

هشت حدیث آنکه سمعه یقول دفع رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم
 من عرفه که آن کریب شنید اسامه را که میگوید رجوع کرد و شست آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم
 از عرفه یعنی از وقوف عرفات حتی اذا كان بالشعب نزل تا آنکه وقتی که کائن شد در شعب
 نزل فرمود و شعب بکر شاین معجم و سکون عین مهمله راه در کوه و مراد درینجا راه معهود است
 مرج کنندگان را فیما لثم تووضا و لم یسبغ الوضوء پس بول کرد بعد آن وضو کرد
 و سبغ نکرد و وضو را یعنی وضو تخفیف کرد از جهت تعجیل رسیدن بمزدلفه فقلت الصلوة
 یا رسول الله پس گفتم اراده میکنی نماز را ای رسول خدا فقال الصلوة امامک پس
 رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم که نماز پیش تست یعنی موضع نماز پیش است که مراد مزدلفه است
 یا آنکه وقت نماز پیش تو هست فرکت فلما جاء المزدلفة نزل فتوضا فاسبغ الوضوء
 پس سوار شد بر گاه آمد مزدلفه را نزل کرد و وضو کرد و تمام کرد و وضو را شتم اقمیت الصلوة
 فصلی المغرب بعد آن اقامت کرده شد نماز را بخواند مغرب را پیش از نشاندن
 در نماز شتم اناخ کل النساء بعینه فی منزله شتم اقمیت العشاء فصلی

وَلَمْ يُصَلِّ بَيْنَهُمَا يَشَانِيْدُ هِرْآدِي شَتْرُ خُوْرَادِ رِ مَنَزَلِ بَعْدَآنِ اِقَامَتِ كَرْدِه شَدِ عَشَارِ اِيْ
 خُوَانْدَنَ مَازِ عَشَا وَا مَازِ نَخُوَانْدَنِ مِيَا نِ اِيْنِ مَغْرِبِ وَا عَشَا يَعْني نُوَافِلِ كَسَنِ فِيمَا بَيْنَ اِيْهَا نَخُوَانْدَنِ
 نَامِ مَوْضِعِ مَخْصُوْصِ هَسْتِ دَرِ قُرْبِ مَكَّةِ وَا وَا رَاجِعِ هِمَّ مِيكُوْنِيْدِ وَا يِنِ هِرْدُو تَسْمِيْنِهٖ هَسْتِ بَلَشْتِ كِه
 آدَمِ جَمْعِ شَدِ دَرِ اِنْجَا بَا حَوَا وَا قُرْبِ شَدِ بَسُوِي اُو وَا زِدْلَافِ بَعْثِي قُرْبِ هَسْتِ وَا نِيْزِ اَزْ هَسْتِ اَنَكِه

جَمْعِ كَرْدِه مِي شُوْدِ رُو دُو نَمَا رَا بَابِ غَسَلَ الْوَجْهَ بِالْيَدَيْنِ مِنْ غُرْفَةٍ
 وَا حِدِّ بَابِ هَسْتِ دَرِ بِيَا نِ شَسْتِ رُوِي هِرْدُو دَسْتِ اَزْ يَكِ پِيْرِي كَفِّ لَفْظِ غُرْفَةٍ بَعْثِي عَيْنِ
 مَعْجَمِ بَعْثِي مَصْدَرِ هَسْتِ وَا بَعْثِي عَيْنِ بَعْثِي پِيْرِي كَفِّ هَسْتِ يَعْني شَرْطِ نِيْسَبِ دُو غُرْفَةٍ كَرْتَنِ هِرْدُو دَسْتِ

بَلَكِه يَكِ غُرْفَةٍ اَكْرَفْتِهٖ هِرْدُو دَسْتِ كِه غَسَلَ كُنْدُ جَانِزِ هَسْتِ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحِيمِ

حَدِيثِ كَرْدِمَارِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحِيمِ بْنِ ابْنِ زَيْبِرِ بَعْدَا دِي كِه مَلَقَبِ هَسْتِ بَصَاعِقَهٗ اَزْ هَسْتِ رَعْتِهٗ حَفِظْ

وَشَدَّةٗ ضَبْطِ وَا كُنِيْتِهٗ اُو اَبُو يَحْيَى هَسْتِ وَا وَا مَفْتِحِ ضَابِطِ حَافِظِ بُوْرُو دَرِ رَسَالِ رُو صَدِ وَا نَجَاهِ نَبِيْحِ

وَفَاتِ يَافَتْ قَالِ اَخْبَرَنَا ابُو سَلْمَةَ الْخَزَاعِيُّ مَنْصُوْرٌ بِنُ سَلْمَةَ كَفْتِ كِه خِرَادِ مَازَا

اَبُو سَلْمَةَ بَعْثِي سَيِّدِ وَا لَامِ خَزَاعِيُّ كِه نَامِ اُو مَنْصُوْرِ بْنِ سَلْمَةَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيْزِ بْنِ صَالِحِ بَعْدَا دِي هَسْتِ وَا

اَزْ نِقَاتِ هَسْتِ قَالِ اَخْبَرَنَا ابْنُ بِلَالٍ يَعْني سَلِيْمَانَ عَنْ زَيْدِ بْنِ اَسْلَمَ كَفْتِ كِه خِرَادِ

مَازَا ابْنِ بِلَالٍ يَعْني سَلِيْمَانَ اَزْ زَيْدِ بْنِ اَسْلَمَ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ عَنْ اَبِيْ عَبَّاسٍ اَزْ عَطَاءِ

بِنِ يَسَارِ اَزْ اَبِيْ عَبَّاسِ هَسْتِ اَنَّهُ تَوَضَّأَ فَغَسَلَ وَجْهَهُ اَنَكِه اَبْنِ عَبَّاسِ وَضُوْكَرِ اَبْنِ

شَسْتِ رُوِي مَبَارَكِ خُوْرَادِ اَزْ قَبِيْلِ عَطْفِ مَفْصَلِ بِيْرِ مَجْمَلِ هَسْتِ بَعْدَآنِ بِيَا نِ غَسَلِ قَرْمُوْدِ بِيْرِ

وَجْهٍ هَسْتِيْنَا فِ اَخَذَ غُرْفَةً مِنْ مَاءٍ فَمَضْمَضَ بِهَا وَا اسْتَشَقَّ كَرْتِ غُرْفَةٍ اَزْ

اَبِ بِيْرِ مَضْمَضَ كَرْدِ بَا وَا يَعْني اَبِ دَرِ رِهِنِ كَرْدِ اسْتَشَقَّ كَرْدِ يَعْني اَبِ دَرِ بِنِي اِنْدَا حَتِّ مَضْمَضَ

اَخَذَ غُرْفَةً مِنْ مَاءٍ فَجَعَلَ بِهَا هَكَذَا اَضَافَهَا اِلَى يَدِيْ الْاٰخِرَى فَغَسَلَ بِهَا وَجْهَهُ

فَغَسَلَ بِهَا وَجْهَهُ بِيْرِ كَرْتِ يَكِ غُرْفَةٍ اَزْ اَبِ بِيْرِ اَمِيْدِ اَنِ غُرْفَةٍ رَا اِنْجَا يِنِ يَعْني كَرْدَا نِيْدَا وَا

بَسُوِي دَسْتِ رُوْمِ وَا اَنِ يَكِ غُرْفَةٍ رَا دَرِ هِرْدُو دَسْتِ كَرْدِ بِيْشَسْتِ بَا نِ غُرْفَةٍ رُوِي مَبَارَكِ خُوْرَادِ

بعضی نسخ بهما واقع است یعنی شست بهر دو دست و یک دست استیغاب نمیتواند کرد غسل را
 لهذا اگر ایند آن یک غزفه را در هر دو دست و شست بهر دو دست روی مبارک را و لفظ اضا
 بیان فعمل بها هكذا است ثُمَّ اخَذَ غُرْفَةً مِنْ مَاءٍ فَغَسَلَ بِهَا يَدَهُ الْيُمْنَى رِزَانِ كَرْت
 یک غزفه از آب پیش شست بآن غزفه دست راست خود را ثُمَّ اخَذَ غُرْفَةً مِنْ مَاءٍ فَغَسَلَ
 بِهَا يَدَهُ الْيُسْرَى گرفت یک غزفه از آب پیش شست باو دست چپ را ثُمَّ مَسَحَ بِرَأْسِهِ
 بعد آن مسح کرد بر مبارک خود در روایت ابی داود آمده است که بعد آن قبض کرد قبضه از آب
 و افشاند دست مبارک را بعد مسح کرد بر مبارک را با از این ثُمَّ اخَذَ غُرْفَةً مِنْ مَاءٍ
 فَرَشَّ عَلَى رِجْلِهِ الْيُمْنَى حَتَّى غَسَلَهَا بعد آن گرفت یک غزفه از آب پیش شست بر پای راست
 تا آنکه شست آن پا را و مراد از ریش در اینجا اساله است و تعبیر برش کردن نماز جهت احترام از اسرا
 زیر که پاهای محل اسراف آب اند در غسل ثُمَّ اخَذَ غُرْفَةً أُخْرَى فَغَسَلَ بِهَا رِجْلَهُ الْيُمْنَى
 الْيُسْرَى بعد آن گرفت دیگر پیش شست باو پای خود را یعنی پای چپ را ثُمَّ قَالَ هَكَذَا
 رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ يَتَوَضَّأُ بعد آن گفت این عباس که
 همچنین دیدم رسول خدا را صلی الله علیه و آله و سلم که وضو میکند باید دانست که این وضو برای
 اصل جواز بود که شست اعضا را یک یک با زوال وضو مسنون که همیشه عادت شریف بآن طریق بود
 غسل هر عضو است سه سه بار چنانچه بعد تثلیث غسل فرمود هَذَا وَضُوءِي وَوَضُوءُ الْأَنْبِيَاءِ قَبْلِي صَا
 الله علیه و آله و سلم بَابُ التَّسْمِيَةِ عَلَى كُلِّ حَالٍ وَعِنْدَ الْوُقَاعِ بَابُ تَرْيَانِ
 بِاسْمِ كَفَاتٍ بَرِّهِرِ حَالٍ وَنَزْدِ جَمَاعٍ لَفْظُ وَقَاعٍ كَبْرًا وَبِمَعْنَى جَمَاعٍ هَيْتَ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ
 قَالَ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ حَدِيثُ كَرَمَانَ عَلِيٍّ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ مَدِينِي كَقَوْلِهِ كَرَمَانَ
 جَرِيرٌ بفتح جيم و براه مهله بن عبد الحميد از منصور بن معتمر كوفي عن سالم بن ابى الجعد از سالم بن
 ابى الجعد بفتح جيم و سکون عين مهله و بدل مهله نام او رافع اشجعي تابعي كوفي هيت عن كريب
 از كريب مولى ابن عباس هيت عن ابن عباس يبلغ به النبي صلى الله عليه وآله وسلم

از ابن عباس که میسراند ابن عباس این حدیث را به پیغمبر خدا صلی الله تعالی علیه و آله وسلم و این کلام
 کریب است و غرض او آنست که این حدیث موقوف بر ابن عباس است بلکه مستند است
 بسوی آنحضرت صلی الله علیه و آله وسلم لیکن محتمل است که یا بواسطه آنحضرت رحمت خدا صلی
 علیه و آله وسلم رسیده باشد که از صحابی دیگر شنیده باشد یا بواسطه شنیده باشد قَالَ لَوْ

أَزَّاحِدَكُمْ إِذَا أَتَى أَهْلَهُ قَالَ بِسْمِ اللَّهِ اللَّهُمَّ جَنِّبْنَا الشَّيْطَانَ وَجَنِّبِ
الشَّيْطَانَ مَا رَزَقْنَا فَقَضَى بَيْنَهُمَا وَلَدَكُمْ بَصْرَةَ فرمود آنحضرت صلی الله علیه و آله
 و سلم که اگر یکی از شما وقتی که بیاید اهل خود را یعنی جماع کند زوجه خود را بگوید بسم ای بار خدا یاد آور
 ما را از شیطان و دور بکن شیطان را از چیزی که نصیب کردی ما را بقتل کرده شد در میان
 هر دو یک ولد ضرر نمیکند آن ولد را شیطان یعنی غلبه نمیشود شیطان را بروی و میگردان
 ولد از محفوظان بَابُ مَا يَقُولُهُ عِنْدَ دُخُولِ الْخَلَاءِ بابت در بیان چیزی

که بگوید آنرا نزد اراده دخول خلا و لفظ خلا بمد موضع قضا حاجت است زیرا که آن

خالی میباشد در وقت اراده دخول خلا و لفظ خلا بمد موضع قضا حاجت است زیرا که آن

گفت که حدیث کرد ما را شعبه بن حجاج عن عبد العزيز بن صهيب

بضم صاد همزة و فتح هاء قال سمعتُ النبی صلی الله علیه و آله وسلم

إذا دخل الخلاء قال اللهم اني اعوذ بك من الخبث والخبائث گفت عبد العزيز

که من شنیدم انس بن مالک که میگوید که بود پیغمبر خدا صلی الله علیه و آله وسلم وقتی که داخل میشد در

میکفت یعنی در وقت اراده دخول میگفت این کلمات که ای بار خدا یا پناه میجوایم بتو از ذکر

شیاطین و اناث آنها لفظ خبث بضم خاء معجم و بضم باء موحد جمع خبیث که شیطان مذکر

و خبائث جمع خبیثه است که شیطان مؤنث است و بعضی لفظ خبث بسکون بار وایت کرده

و مراد از و کفر است یا هر شر است و مراد از خبائث شیاطین است تابعه این عرعره عن

شعبه متابعت کرده است آدم بن ابی ایاس را این عرعره از شعبه بن حجاج یعنی روایت

کرده این حدیث را این عرعره از شعبه چنانچه روایت کرده است آنرا آدم بن ابی ایمن از شعبه
 و این عرعره بفتح عین و براد مکرز نام او محمد است سابق مذکور شده است و قَالَ عُرْعُرٌ عَنْ
 شُعْبَةَ كَسَفْتُ عَمْرًا بَضْمَ عَيْنٍ مَعْجِرًا وَسُكُونًا وَبَفَتْحِ دَالٍ مَهْمَلَةٍ وَبِرَاءٍ مَعْنَى أَوْ شُعْبَةَ وَأَوْ لَقَبَ مُحَمَّدٌ
 جَعْفَرُ بَصْرِيٌّ هَيْتُ كَرَبِيبٍ شُعْبَةَ بَعْدَ كَفْتِهِ هَيْتُ أَلِ الْخَلَاءِ يَعْنِي بَجَائِ لَفْظٍ أَرَادَ
 الْخَلَاءُ إِذَا اتَى الْخَلَاءُ رَوَايَاتٌ كَرِهَتْ وَقَالَ مُوسَى عَنْ حَمَادِ بْنِ أَبِي سَلَمَةَ إِذَا دَخَلَ الْخَلَاءُ
 وَكَلَّمْتُمْ مَوْسَى بِنِ اسْمَاعِيلَ تَبَوُّذِيكَ أَرَادَ ابْنُ أَبِي سَلَمَةَ بِنِ دِينَارٍ رُبْعِيٍّ وَأَنَّ حَمَادًا إِذَا ابْدَالَ بَعْدَ
 تَبَوُّذِيكَ مَخْرُوجًا مَقْدُونًا وَتَوَلَّدَ كَرِهَتْ وَتَوَلَّدَ كَرِهَتْ وَتَوَلَّدَ كَرِهَتْ وَتَوَلَّدَ كَرِهَتْ
 نَمِشُورٌ وَوَلَدٌ يَعْنِي كَفْتٍ حَمَادٌ لَفْظًا إِذَا دَخَلَ الْخَلَاءُ وَقَالَ سَعِيدُ بْنُ زَيْدٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ
 إِذَا أَرَادَ أَنْ يَدْخُلَ الْخَلَاءَ وَكَلَّمْتُمْ سَعِيدُ بْنُ زَيْدٍ بِنِ دَرَّهَمٍ كَنْيْتُ أَوْ ابْنِ الْحَسَنِ وَأَوْ سِدِّي
 جَهْمِيٌّ بَصْرِيٌّ هَيْتُ بَرَادَرٍ حَمَادِ بْنِ زَيْدٍ بِنِ دَرَّهَمٍ هَيْتُ أَوْ كَلَّمْتُمْ كَرَامًا عَبْدَ الْعَزِيزِ بِنِ صَهَبِ
 أَيْ لَفْظًا إِذَا أَرَادَ الْخَلَاءُ وَابْنِ سَعِيدٍ بِنِ زَيْدٍ أَوْ كَرِهَتْ وَتَكَلَّمَ كَرِهَتْ وَتَكَلَّمَ كَرِهَتْ وَتَكَلَّمَ كَرِهَتْ
 نَقَادَانِ حَدِيثٌ لَيْكِنِ لَعَامٌ بَخَارِيٌّ رَوَايَاتٌ كَرِهَتْ أَرَادَ مَكَرًا بِطَرِيقِ اسْتِشْهَادٍ غَيْرَ مِنْ تَعْلِيلٍ وَبِخَارِ
 جَوْنِ رَوَايَاتٌ بِالْأَصَالَةِ أَرَادَ نَيْسَبًا وَاسْتِشْهَادًا هَيْتُ وَنِيْزًا وَتَفَرَّدَ نَيْسَبًا بِأَيْ لَفْظًا بَلَّغَتْ وَ
 كَرِهَتْ وَغَيْرًا وَنِيْزًا أَرَادَ نَيْسَبًا وَتَكَلَّمَ كَرِهَتْ وَتَكَلَّمَ كَرِهَتْ وَتَكَلَّمَ كَرِهَتْ وَتَكَلَّمَ كَرِهَتْ
 بَخَارِيٌّ كَرِهَتْ مَيْشُورٌ يَعْنِي رَوَايَاتٌ كَرِهَتْ مَيْشُورٌ لَفْظًا الْحَبْثُ بِسُكُونٍ بَارِعًا مَوْجِدَةً بِجَائِ الْحَبْثِ كَرِهَتْ
 بَضْمًا مَوْجِدَةً هَيْتُ دَرِّ بِنِ قَوْلٍ كَرِهَتْ أَلِيَّ الْعُزُوبِيِّ الْبَحْثُ وَالْحَبْثُ بَابٌ وَضَعُ
 الْمَاءِ عِنْدَ الْخَلَاءِ بَابُ تَبَوُّذِيكَ فِي مَقَامِ مَقَامِ آبِ نَيْسَبٍ مَوْجِدَةً قَضَاءً حَاجَتًا تَابَ اسْتِمْعَالُ كَرِهَتْ
 أَنْ مَوْضِعِيٍّ أَرَادَ بَرِيٍّ وَضَوِيًّا اسْتِمْعَالًا بَعْدَ خُرُوجِ الزَّائِ مَوْضِعِ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بِنِ مُحَمَّدٍ حَدِيثًا
 كَرَامًا عَبْدًا بِنِ مُحَمَّدٍ جَعْفَرِيٌّ قَالَ حَدَّثَنَا هَاشِمُ بْنُ الْقَاسِمِ كَلَّمْتُمْ كَرَامًا بِنِ هَاشِمِ بْنِ قَاسِمٍ
 كَرِهَتْ أَوْ ابْنِ النُّضْرِيِّ مَعْرُومِيٌّ لَيْسِيٌّ كَتَانِيٌّ خِرَاسَانِيٌّ كَرِهَتْ بِمَطْبُوعٍ بِقَيْصَرٍ هَيْتُ وَكَوْنِيٍّ هَيْتُ وَأَوْ حَافِظٍ
 وَثَقَّةٍ هَيْتُ اِهْلًا بَعْدَ فِخْرٍ مَيْشُورٌ وَوَدَّ بِنِ حَدَّثَنَا وَقَالَ حَمَادٌ حَدِيثٌ كَرَامًا وَرَقًا بِسُكُونِ رَاءٍ مَهْمَلَةٍ كَرِهَتْ

او این عمر بشکری کوفی است اصل او از خوارزم است سکونت کرد در این را گفت ابو داود
 طیالسی که گفت در اشعیه که علی بن رقا فانکن تری عیناک شده عن عبید بن اللہ بن ابی یزید
 از عبید ابی بن ابی یزید یکی مولا آل قارظ بغاف و براء مہلب و بظاہ منقوطه و بود و وثوقه که نزد
 عن ابن عباس ان النبي صلى الله عليه وآله وسلم دخل الخلاء فوضعت
 له وضوءاً از ابن عباس است که تحقیق پیغمبر خدا صلی الله علیه و آله وسلم داخل شد در موضع خلا
 پس از برای او آب وضو را یعنی از برای استنجای از برای وضو فقال من وضع لهذا
 فرمود آنحضرت صلی الله علیه و آله وسلم که کدام کس نهاده است این آب را فاخبر پس کرده شد آنحضرت
 صل الله علیه و آله وسلم که ابن عباس نهاده است این آب را و مخبر این خبر ظالمه او بود که میمونه بیت
 نام داشت فقال اللهم فقهاه في الدين يفتي آنحضرت صلی الله علیه و آله وسلم ای خدا
 عالم و دانای کن او را در دین و چون نهادن آب سبب اعانت بود در دین لهذا دعا فرمود او را
 در دین باب لا يستقبل القبلة بغائط أو بول إلا عند البناء
 آن نحوه بایست در بیان آنکه استقبال نشود شخص قبله را بغائط و بول مگر نزد بنا که دیوار باشد
 یا مانند آن که ستون یا چوب یا سنگ کلان باشد و عائط در اصل مکان پست را گویند چون
 در وقت قضاء حاجت قصد میکنند مکان پست را لهذا کنایت شد از پس آرمی فانه
 عادت عرسبت که مستکره میدارند ذکر آن چیزی را که مستکره باشد رویت و سمع آن بود که
 آنرا بطریق کنایت و باید دانست که این مذهب امام شافعی است که عند الجدار یا غیر آن جائز است
 استدبار قبله و نزد امام احمد جنبل استقبال نیز جائز است و مذهب امام ابو حنیفه آنست که
 مکروه است استقبال و استدبار قبله در وقت بول و عائط در صحرا و در خانه از جهت اجازت
 دیگر که رسیده است حدثنا آدم قال ابن ابي ذئب حدیث کرد ما را آدم بن ابی ابی اس گفت
 حدیث کرد ما را ابی ابی ذئب که نام او محمد بن عبد الرحمن بن مغیره بن حرث است قال حدثني الزهري
 عن عطاء بن يزيد گفت که حدیث کرد ما را محمد بن مسلم بن شهاب زهیری از عطاء بن یزید زهیری

مدنی تابعی عن ابی ایوب انصارى از ابی ایوب انصارى که نام او خالد بن زید بن کلب
خزرجى است صحابى بزرگ است انصارى مدنی است بعد آن شامی است حاضر شد بر او عقبه را
و همه مشاهد را با رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم و نزول فرمود رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم
که قدم فرمود در مدینه در خانه او یکماه بعد آن بنا کرده شد مسکن شریف او و مسجد او صلی الله علیه
و آله و سلم روایت کرده است از آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم بکصد و پنجاه حدیث و در بخاری از او
هشت حدیث آورده است و او با حضرت علی بود در جنگها و او وفات یافت در غزاه روم
سان پنجاه از بحیره قال قال رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم اذا احدثکم
الغائط فلا یستقبل القبلة گفت ابو ایوب که فرمود رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم
وقتی که بیاید یکی از شما غائط را بر سر و نشود قبله را یعنی مقابل قبله نشیند و لا یولها ظهره
و کرد اندیسوی آن قبله پشت خود را یعنی پشت هم نکند بطرف قبله شرقا و غیره بوارو بطرف
مشرق کنید یا بطرف مغرب کنید و این خطابست مرا اهل مدینه را و کسی را که قبله او بر آن سمت است
و اما کسی که قبله او بطرف مغرب یا مشرق باشد او را باید که توجه بسوی جنوب یا شمال نماید و لفظ
شرقوا و غربوا التفاتست از غیبه بسوی خطاب و تشریح عبارتست از اخذ در ناحیه مشرق
و تغریب اخذ در ناحیه مغرب باب من تبرز علی کبنتین بابست در بیان
که قضاء حاجت میکند در آن حال که می نشیند بر دو خشت و تبرز یعنی خروج و بر آمدن بسوی براز
یعنی بسوی صحرا از برای حاجت و بر از بفتح باء موصده نام فضاء و اسع است از زمین و مراد از
از تبرز زمین عائط کردن است و کبنت بفتح لام و کبر باء موصده خشت که بنا کرده میشود با و و سکون باء
موصده نیز جانز است با فتح لام و کرا آن و برین قسم هر اسمی که برین وزن است یعنی مفتوح الاول
الثانی باشد جانز است در وجه ثلثه چنانچه گفت و اگر ثانی او یا ثالث او حرف حلق باشد جانز
در وجه رابع که کرا اول و ثانی است چنانچه فحدثنا عبد الله بن يوسف قال اخبرنا
مالک عن یحیی بن سعید یعنی حدیث کرد ما را عبد الله بن یوسف تینسی گفت که خبر کرد ما را امام

مالک از یحیی بن سعید انصاری مدنی تابعی عن محمد بن یحیی بن جبران از محمد بن یحیی بن جبران
 بفتح حاء مهمله و تشدید باء موحده انصاری مازنی بخاری است بنون و جیم و مدنی تابعی و او مفتی
 ثقة کثیر الحدیث بود و مردم جمع میشدند نزد او در مسجی حضرت رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم
 وفات یافت در مدینه در سال یکصد و سیست و یک عن عجمه و اسع بن جبران از عم خود که اسع
 ابن جبران است و اختلاف است در واسع که او صحابی است یا تابعی است عن عبد الله بن عمر

أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ إِذَا تَأَسَّيْتُ قَوْلَ لَوْ أَنَّ إِذَا قَعَدْتُ عَلَى حَاجَتِكَ فَلَا تَسْتَقْبِلُ

الْبَيْتَةَ وَلَا بَيْتَ الْمُقَدَّسِ مِنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ هُتَ كَمَا أَنَّ وَاسِعَ بَدَا كَمَا مِثْلُ كَمَا تَحْقِيقُ
 مردم میگویند که وقتی که بنشینم بر حاجت خود یعنی از برای قضاء حاجت بنشینم بر سر و نشو
 قبله را و نه بیت المقدس را و مراد از نام ابو هریره و ابویوب انصاری و معقل اسدی و غیر آن
 از صحابه که قائل اند به عموم نبی در استقبال قبله و استند بار آن و لفظ بیت المقدس بفتح میم و سکون
 قاف و کسر ال مخففة و بضم میم و فتح قاف و تشدید ال مفتوحه است هتخی او مطهر و مخفف یعنی
 مصدر است بمعنی طهارة یا مکان است معنی او بیت مکانی که گردانیده شده است در و طهارة
 یا بیت مکان طهارة و مراد از طهارة خلوات از اصنام یا از ذنوب و این از باب اضاقه موصوف

بِسُورَةِ صَفَةِ هُتَ نَحْوُ مَسْجِدِ الْجَامِعِ فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ لَقَدْ أَرْتَقَيْتُ يَوْمًا عَلَى طَهَرِ

بَيْتِ لَنَا فَرَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ عَلَى لَبْتَيْنِ مُسْتَقْبِلًا بَيْتَ

الْمُقَدَّسِ حَاجَةً رُكِبَتْ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ كَمَا هُرَا نَسْتَحْقِيقُ بِاللَّارِ فَمِنْ بَيْتِ بَرِشْتِ بَامْ خَانَه
 که ما را بود پیش آنحضرت را صلی الله علیه و آله و سلم نشسته بر دو خشت مستقبل بیت المقدس
 نشسته بود از برای حاجت خود باید دانست که این عمر قصه مذکورده بود در بالا رفتن خود آنکه به
 آنحضرت را صلی الله علیه و آله و سلم بلکه بالا رفته بود از جهت ضرورت دیگر چنانچه در روایت آنند معلوم
 خواهد شد وَقَالَ لَعَلَّكَ مِنَ الَّذِينَ يُصَلُّونَ عَلَى أَوْدَاكِهِمْ وَكَفَتْ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ كَمَا
 تو از آن کسان هستی که نماز میخوانند بر او که یعنی مابین ران و ویرین و این خطاب مرواسع را است

و مراد از آن کسانی است یعنی جاهلان بسنت در سجود زیرا که پشت در سجود و در نشستن و رکوع
 بطن و از زمین و کسی که نماز بر آنها میخواند یعنی در سجود در آن خود را و سر بر زمین و به بطن می چسباند
 یقین که مخالف است بسنت و مراد آنست که اگر تو عارف می بودی بسنت پس فهمیدی جواز استقبال
 بیت المقدس را و التفات نم کردی بسوی قول آنها فقلت لا ادری و الله پس مکتوبید واسع
 من گفتیم که من نمیدانم که من از آنها ام یا نه قسم بخدا هست و نمیدانم سنت را در استقبال کعبه و بیت المقدس
قال مالك يعني الذي يصلي ولا يرتفع عن الارض يسجد وهو لا يصق بالارض
 گفت امام مالک در تفسیر صلوة بر ورک مراد میکند از و آن کسی که نماز میخواند و بلند نمیشود از زمین در آن
 حال که سجد میکند و حال آنکه ملاصق باشد بر زمین باب خروج النساء الى البراز
 بابت در بیان برآمدن زنان بسوی صحیح الفظ بر از بفتح باء موصوله عبارتست از فضا و واسع
 و مراد با و حاجت است حدثنا يحيى بن بكير قال حدثنا الليث قال حدثني
عقيل عن ابن شهاب عن عروة بن عائشة یعنی حدیث کرد ما را یحیی بن بکر بضم باء موصوله
 گفت که حدیث کرد ما را ایث که امام اهل مصر است گفت که حدیث کرد ما را عقیل بضم عین مهمله از ابن شهاب
از عروه از عائشه رضی الله تعالی عنهما ان أزواج النبي صلى الله عليه وآله وسلم كن
يخرجن بالليل اذا تبرذن الى المناصب که تحقیق از و اج پیغمبر خدا صلی الله علیه و آله و سلم بودند
 که می برآمدند در شب و وقتی که می برآمدند از برای حاجت بسوی مناصب که موصوعی است در آفریننده
 از کناره بقیع و لفظ مناصب بفتح میم و نون و کسر صاد است در آخر او عین مهمله است و بعضی گفته اند
 که جمع مناصب است که مفعول است از نضوع که بمعنی خلوص است و مراد با و صحرا است که خالص است
از ابنیه و هو صعيد افيح و ان مناصب خاک واسع است لفظ افيح بفا و حاء مهمله بمعنی آ
فكان عمر يقول للنبي صلى الله عليه وآله وسلم اوجب نساءك بود در خطاب
 رضی الله تعالی عنه که میگفت پیغمبر خدا صلی الله علیه و آله و سلم که در حجاب بکن زنان خود را یعنی منع کن
 آنها را از خانه فلم يكن رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم يفعل پس رسول خدا صلی

الله عليه واله وسلم که بکند حجاب را فَرَجَتْ سَوْدَةَ بِنْتُ زَمْعَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ
 عليه واله وسلم مِنَ اللَّيْلِ عِشَاءً بِرَأْسِ سَوْدَةَ بِنْتُ زَمْعَةَ كَمَا أَنَّ الْأَوَّاحَ مَطْهَرَاتِ اسْتِ
 در شب از شبها در وقت عشا و لفظ عشا بکبر عین مهمله است و سوره بفتح سین همزه بنت
 زمعه بنراء معجمه و عین مهمله مفتوحین بن قیس او قریشیه عامریه است اسلام او قدیم است و اول
 زوجه این عم خود که نام او سکران بن عمرو بود هر دو یکبار اسلام آورده بودند و هجرت نموده بودند
 پس آمدند در مکه و فوت شد زوج او پس زوج نمود او را آنحضرت صلی الله علیه و اله و سلم در مکه بعد از
 خدیجه قبل عقد عائشه و هجرت کرد سوره بسوی مدینه پس طلال سال شد اراده کرد آنحضرت
 صلی الله علیه و اله و سلم طلاق او را پس سوال کرد که طلاق بدهد او را و کرد ایند نوبت خود را از برای عائشه
 پس نکنداشت او را آنحضرت صلی الله علیه و اله و سلم وفات یافت سوده در آخر خلافت حضرت
 عمر و بعضی گفته اند که در زمان معاویه بن ابی سفیان در سال پنجاه و چهار در مدینه و روایت کرده
 شده است از و پنج حدیث و در بخاری از و دو حدیث است و كَانَتْ امْرَأَةً طَوِيلَةً وَ بَدْرَ
آن سوده زن دراز فناد اها عمر الا قد عرفناك يا سودة حوصا على ان ينزل
الحجاب پس در کرد او را حضرت عمر که آگاه باش تحقیق شناختم ترا ای سوده و این نبرد از جهت آن کرد
 حرص داشت برین که نازل شود حجاب یعنی حکم حجاب نسا از مردان فَانزَلَ اللَّهُ تَعَالَى الْحِجَابَ
پس نازل کرد الله تعالی حجاب را چنانچه این آیه آمد يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِمَا رَأَى مِنْكُم مِّنَ النِّسَاءِ الْمُؤْمِنِينَ
بِزِينَةٍ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلَابِيبِهِنَّ ذَلِكَ ذِكْرُ الَّذِي أَنْ يَعْرِفْنَ فَلَا يُؤْذِينَ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا و این است که و اذا
سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعًا فَاسْأَلُوهُنَّ مِنْ وَرَائِ حِجَابٍ وَآيَةٌ لِلْمُؤْمِنَاتِ لِيُقَضِّضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَكَيْفَ
فَرُوجِهِنَّ وَلا يُبْدِينَ زِينَتِهِنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلا يُضْرِبْنَ بِخُبْرِهِنَّ عَلَى جُيُوبِهِنَّ إِلَى آخِرِ آيَةِ حَدِّثْنَا كَوْنًا
حدیث کرد ما را از کربا بن یحیی بن صالح لولونی بنی قریظی قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو سَامَةَ كُفْتُ كَمَا حَدَّثَنَا
أَبُو سَامَةَ كَمَا نَامَ أَبُو حَمْدٍ بِنِ اسْمَاءَ كُوفِي عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ عَائِشَةَ عَنِ النَّبِيِّ
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ أَنَّ هِشَامَ بْنَ عُرْوَةَ بِنِ اسْمَاءَ كُوفِي حَدَّثَنَا أَبُو سَامَةَ كُوفِي عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ
بِنِ اسْمَاءَ كُوفِي عَنْ أَبِيهِ عَنِ عَائِشَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ أَنَّ هِشَامَ بْنَ عُرْوَةَ

از پیغمبر خدا صلی الله علیه و آله وسلم قَالَ قَدْ اِذِنَ اَنْ تَخْرُجْنَ فِي حَاجَتِكُنَّ وَرَمَدٌ يَخْرُجُ مِنْ اَصْلِ السُّبُحِ
 علیه و آله وسلم که تحقیق اذن کرده شد از طرف اوست آنکه برائید و خارج شوید ای زنان در حاجت خود بسوی
 صحرا قَالَ مَشَامُ يَعْنِي الْبِرَازَ كَقَوْلِ امِّ سَلَمَةَ كَقَوْلِ امِّ سَلَمَةَ كَقَوْلِ امِّ سَلَمَةَ كَقَوْلِ امِّ سَلَمَةَ
 برائید بسوی صحرا برای حاجت بشری یعنی حجاب که مورد شده اید بآن آن حجاب پیرجه است که ظاهر
 بآن روی و دیگر اعضا و مراد حجاب بیوت نیست تا منع باشد بر آمدن از خانه و سبب ورود این حدیث
 آنست که سوده برآمد از برای حاجت خود بعد نزول حجاب و او عظیمه الجسد بود پس در کرد او را حضرت عمر
 و گفت ای سوده آگاه باش که نمی تری برای نظر کن که چگونه می برایشی بسوی جمع کرد و شکایت کرد که
 آنحضرت صلی الله علیه و آله وسلم پس وحی کرده شد بسوی آنحضرت صلی الله علیه و آله وسلم که خارج شوند از برای
 حاجت خود بسوی صحرا از جهت ضرورت آنکه ساخته نشده بودند بیوت الخلاء در خانه ها پیش ساخته شده
 کینه ها در خانه ها منع کرده شدند از برای آنکه غیر از ضرورت شرعیه بآب التَّبَرُّزِ فِي الْبُيُوتِ
 بایست در بیان گرفتن جای قضاء حاجت در خانه ها حَدَّثَنَا اَبُو اِهِيْمُ بْنُ الْمُنْذِرِ رَوَى
 کرد ما را ابراهیم بن منذر بن میم و کوزال معرقوشی قَالَ حَدَّثَنَا النُّسُبِيُّ بْنُ عِيَّاضٍ كَقَوْلِ امِّ سَلَمَةَ
 کرد ما را انس بن عیاض بکر بن مهدی و تخفیف یا دشناة تحتانیة و یضاد مع کینه او ابو حمزه لیشی مدنی
 عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ سَمِعْتُ اَبَا سَلَمَةَ قَالَ سَمِعْتُ اَبَا سَلَمَةَ قَالَ سَمِعْتُ اَبَا سَلَمَةَ
 جَبَانَ مِنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى بْنِ جَبَانَ بَقِيَ حَاءٌ مَهْدَةٌ وَتَشَدِيدٌ بِمَاءٍ مَوْجِدَةٍ عَنْ اَبِي سَلَمَةَ بْنِ جَبَانَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ
 ابْنِ عَمْرِو قَالَ اَرْتَقَيْتُ فَوْقَ ظَهْرِ بَيْتِ حَفْصَةَ لِبَعْضِ حَاجَتِي اَزْ عَمِّ اَنْ مُحَمَّدٌ كَرِهَ
 این جان است از عبد الله بن عمر است گفت که بالله قسم من بالای پشت خانه حفصه از برای بعض
 حاجت خود و این حفصه دختر حضرت عمر بن الخطاب است و ام المؤمنین بود و صوامع توامه درایت
 رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ يَقْضِي حَاجَتَهُ مُسْتَدْبِرًا الْقِبْلَةَ مُسْتَقْبِلًا
 الشَّامِ بِشَمْسٍ مِنَ رَسُولِ خَدْرَةَ صَالِيَةَ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ كَقَوْلِ امِّ سَلَمَةَ كَقَوْلِ امِّ سَلَمَةَ كَقَوْلِ امِّ سَلَمَةَ
 بسوی قبله و روکننده بود بسوی شام که در مدینه است بار قبله مستلزم استقبال شام است بایست

که لفظ مستدبر القبه حال است از ضمیر بقیضی و حال اگر چه نکره می باشد لیکن چون اضافه لفظیه فائده ^{تعریف}
 نمیدهد چنانچه است بودن او حال حدیثنا یعقوب بن ابراهیم یعنی حدیث کرد ما را یعقوب
 این ابن ابراهیم بن یوسف دورقی قال حدیثنا یزید گفت که حدیث کرد ما را یزید بن عمرو بن ^{زاد}
 که ابو خالد واسطی است او از اعلام است و متعبد است و میخواند نماز صبحی را شانزده رکعت و در مجلس
 سماع او در بغداد حاضر میشدند هفتاد هزار از مردم قال اخبرنا یحیی عن محمد بن یحیی بن ^{زاد}
 از عمه قاسم بن جتان اخبره گفت که خبر داد ما را یحیی بن سعید انصاری مدنی از محمد بن یحیی
 این جهان از عم خود واسع بن جهان خبر داد او را از عبد الله بن عمر که تحقیق عبد الله بن عمر ^{کلی}
 لقد ظهرت ذات یوم علی ظهر بئینا گفت که هر آنکه تحقیق بالا رفتم بکن و زبر پشت
 خانه ما فرایت رسول الله صلی الله علیه و اله و سلم قاعد علی لبنتین مستقبل
 بیت المقدس پیش من رسول خدا صلی الله علیه و اله و سلم نشسته کرد و پشت بروی بیت
 المقدس و از اینجا لازم آمد که مستغبر بود زیرا که بیت المقدس در شام است و در عبارت سابق ^{حال}
 اگر چه لفظ مغاثر است اما معنی واحد است باب الاستنجاء بالماء ^{در بیان}
 استنجاء کردن بآب و استنجاء عبارتست از طلب استنجاء یعنی از آله نجو است و نجو معنی نجاست
 و نمره در اینجا از برای سلب است و بعضی گفته اند که استنجاء یعنی طلب نجو است و نجو زین بلند را
 میگویند و عرب استنار میگردند بزین بلند وقتی که می نشینند از برای تخلی حدیثنا ابو الولید
 هشام بن عبد الملک حدیث کرد ما را ابو الولید که نام او هشام است مکرراً و تخفیف ^{شمار}
 ابن عبد الملک طیالسی بصری قال حدیثنا شعبة عن ابي معاذ گفت حدیث کرد ما را
 شعبة بن حجاج از ابي معاذ و اسمه عطاء بن ابي ميمونة و قام او عطاء بن ابي ميمونة
 بود او بصری تابعی مولی انیس بن مالک است و وفات یافت بعد طاعون در بصره در سال ^{مکصد}
 و سی و یک قال سمعت انس بن مالك يقول كان النبي صلی الله علیه و اله و سلم
 اذا خرج لحاجة ارحى انا و غلام معن اداوة من ماء گفت آن عطا که شنیدم من

انس بن مالک کہ میگوید بود: پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وسلم وقتی کہ می برآمد از خانه خود یا از میان مردم از برای حاجت یعنی از برای بول یا غائط می آمد من و یک کودک دیگر در آن حال کہ بہمراہ ما آوندہ بود آب و کفہ اندک مراد از غلام عبد اللہ بن مسعود است و لفظ ادا وہ بکہ ہمزہ آوردن صغیر از پوست است

يَعْنِي لَيْتِي بِه ارادہ میکند انس کہ استنجا میکرد آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم بآن باب

مَنْ حَمَلَ الْمَاءَ مَعَهُ لَطْمُورَةٌ بایست در بیان کسی کہ بردارد از آب را از برای طہارت خود

و قال أبو الدرداء كفت ابو دردا تمام او عومیر بن مالک بن عبد اللہ بن قیس است صحابی انصاریست مقرر کردہ بود از برای او حضرت عمر زرق را و لاحق کرد او را بیدریان از جہت نبرگی او و والی کردہ شدہ

اورا قضاء دمشق در خلافت عثمان رضی اللہ عنہ وفات یافت در سال سی و دو یا سی و یک و قبر او

در باب صنوبر است از دمشق اليسرفيكم صاحب النعلين والظهور والوساة

آینست در شما آنکسی کہ صاحب نعلین آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم بود و صاحب آب وضو آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم بود و سادہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم بود یعنی تکیہ کہ برو خواب کنند و این مقولہ ابو دردا است کہ خطاب کردہ بود علقمہ بن قیس و غیر آنرا از عراقیان و بود ابو دردا در شام و مراد از صاحب نعلین عبد اللہ بن مسعود است کہ بر میداشت نعلین و آب وضو و سادہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم یعنی در شما ای اہل عراق ہر گاہ صاحب نعلین کہ

ابن مسعود است موجود است ہر چہ میخواہید از او پرسید و حاجت نیست کہ بیاید نزد من بشام

حدثنا سليمان بن حرب حدیث کردہ را سلیمان بن حرب بفتح حاد و سکون را ہلہن

قال حدثنا شعبة عن عطاء بن ابي ميمونة گفت کہ حدیث کردہ را شعبتہ بن محجاج

از عطاء بن ابی ميمونہ بصری تابعی قال سمعت النسايقول كان رسول الله صلى الله عليه

عليه والله وسلم اذا خرج لحاجته يتبعه انا و غلام منا معنا اذا وة مملوءة من ماء

گفت شنیدم من انس بن مالک کہ میگوید کہ بود رسول خدا صلی اللہ علیہ وسلم وقتی کہ می برآمد از خانه خود از برای حاجت خود از بول و غائط پیروی میکردم من او را و یک رک از ما یعنی از انصار را یا از قوم ما یا

خواص آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم و بهمهراه ما یکدیگر اندید بودار آب با آب و حمل
 العنزة مع الماء في الاستنجاء باليست در بیان برداشتن نیزه خوردن آب در استنجا
 و لفظ عنزة بفتح نون نیزه که کلان باشد از عصا و خود باشد از نیزه و در یک کتاره افکندن باشد
 مثل آهن نیزه که با و کلون استنجا میکردند و نرم میساختند زمین را و غیر آن از فوائد که در رو بود
 محمد بن یونس حدیث کرد ما را محمد بن بشیر موصوفه و تشدیدشین معجمه که ملقب است به
 قال حدثنا محمد بن جعفر گفت که حدیث کرد ما را محمد بن جعفر که ملقب است بفضله قال
 حدثنا شعبة گفت که حدیث کرد ما را شعبة بن حجاج عن عطاء بن ابي ميمونة
 از عطاء بن ابی میمونه بصری تابعی آنکه سَمِعَ النَّسَّ بْنَ مَالِكٍ يَقُولُ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ
 صلی الله علیه و آله و سلم یَدْخُلُ الخَلَاءَ تَحْقِيقًا ان عطا شنید آنس بن مالک را
 که میگوید در رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم که داخل میشد بیت الخلاء فاجمل انا و
 راد اوة من ماء و عنزة پس بر میداشتم من و یکدیگر که او ند از آب و نیزه خوردن را
 بالماء استنجا میکرد آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم با آب و نرم کرده میشد بنیره خوردن زمین
 سخت را بوقت بول تا قطرات نه افتد و نرم تر کرده میشد از برای نماز و منع کرده میشد
 موزیات را تا بعه النضر و شاذان عن شعبة متابعت کرده است محمد بن جعفر
 نضر بفتح نون و سکون ضار معجمه بن شمیل بضم شین معجمه که او مازنی است و کنیت ابو الحسن مازنی
 بصری است و او از تبع تابعین است ساکن شد مرو را و او امام است در عربیه و حدیث و او
 اول کسی است که ظاهر کرد سنت را در مرو و شاذان بفتح شین معجمه و زال منقوطه و بنون این
 لقب اسود بن عامر شامی است ساکن شد در بغداد و معنی او در فارسی بمعنی فرحان است
 یعنی خوشوقت شونده العنزة عصا علیها زج و عنزة عصا است که بر آهن تنبیه
 زج بضم زای معجمه و بحیم مشدده عبارة است از آهن تیز که بالای نیزه باشد باب النهی
 عن الاستنجاء بالیمین بالست در بیان نهی کردن از استنجا کردن بدست راست

مَعَاذُ بِنُفْصَالَةٍ حدیث کرد ما را معاذ بن فضاله و لفظ معاذ بضم میم و بذال معجمه بن فضاله بفتح
 و بصاد معجمه او بصری است زهرانی است قَالَ حَدَّثَنَا هِشَامُ الدَّسْتَوَائِيُّ گفت که حدیث
 کرد ما را هشام بن عبد الله دستوائی بفتح دال و سکون سین مهملتین و بفتح مشنآة فوقینه ^{وهمزة}
 بلانون عَنْ يَحْيَى بْنِ ابْنِ كَثِيرٍ از یحیی بن ابی کثیر بفتح کاف و بلثثة عن عبد الله بن ابی
 قتادة از عبد الله بن ابی قتاده بفتح قاف و تاء فوقیه که نام او حارث بن ربیع بکره ^{و سکون}
 باد موحده و تشدید یاء تحتانیه سلمی بفتح سین مهملتین است عَنْ أَبِيهِ از پدر خود که ابی قتاده است
 و او صحابی مدنی خوزجی انصاری از سواران آنحضرت است صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ حَاضِرًا ^{احد}
 و خندق را و ما بعد آن را روایت کرده است بکصد و مفتاد حدیث بخاری از وسیله ^{آورده است}
 وفات یافت در مدینه در سان بخاه و چهارم در بعضی روایات آمده است که نماز خواند بر ^{حضرت}
عَلِيٍّ وَكَبَّرَ كَبْرًا گفت بر او هفت تکبیر در شهر بدر او اختلاف است قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى
اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ إِذَا شَرِبَ أَحَدُكُمْ فَلَا يَتَنَفَّسُ فِي الْكِرْنَاءِ گفت آن ابو قتاده
 که فرمود رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم وقتی که بنوشد آب را یکی از شما تنفس نکند در آن و نیز
 مامون نیست از آنکه مخلوط شود آب دهی در وی پس آب دیگر را ناخوش آید و نیز شاید که
 بوی دهی این شاید پدید شود آب را بدبو کند خوب نیست پس در شرب آب آنست
 که لبه نفس بنوشد هرگاه نوشید یک نفس دور سازد دهی را از آوند و نفس برارد باز رجوع ^{نماید}
 نماید همان قسم سه مرتبه کند و این امر تاریب است وَإِذَا إِلَى الْخَلَاءِ فَلَا يَمْسُكُ بِيَمِينِهِ
 و وقتی که بیاید بیت الخلا را پس من نکند ذکر خود را پیش خود در حال بول و غائط و لا یمسح و
بِيَمِينِهِ و مسح نکند بدست راست خود یعنی ذکر را هم بدست راست نکند و بکلون و ^{و آیه}
مَسْحٌ وَمَالِيَهُ بدست راست نکند از جهت تشریف دست راست بَابُ كَلْمُكَ
ذِكْرُ بِيَمِينِهِ إِذَا بَالَ بدست درینکه بگردانند دست راست خود وقتی که بول کند حدیث
مُحَمَّدُ بْنُ يُونُسَ قَالَ حَدَّثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ عَنْ يَحْيَى بْنِ ابْنِ كَثِيرٍ عن عبد الله بن

أَقْتَادَةَ عَزَائِبِهِ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ قَالَ إِذَا بَالَ أَحَدُكُمْ
فَلَا يَأْخُذُ ذِكْرَهُ بِيَمِينِهِ از پیغمبر خداست صلى الله عليه وآله وسلم که فرمودند وقتی که بول کند
 یکی از شما پس ذکر خود را بدست راست خود و لَا يَسْتَجِبُ بِيَمِينِهِ و استنجای نکند بدست
 راست خود و لَا يَتَنَفَّسُ فِي الْإِنَاءِ و نفس نزند در آب در وقت آب خوردن و لفظ لَا يَسْتَجِبُ
بِيَمِينِهِ عام است قبل و در برابر بَابُ الِاسْتِنْجَاءِ بِالْحِجَارَةِ بابت در بیان استنجای
 کردن بسنگها حدیثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمَكِّيُّ حدیث کرده را أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ عَمْرٍو که کتب
 او ابو الوئید مکی است حدیثنا عَمْرٍو بْنُ عَمْرٍو بْنِ عَمْرٍو بْنِ عَمْرٍو بن عَمْرٍو الْمَكِّيُّ عَنْ جَدِّهِ
 حدیث کرده را عَمْرٍو بْنُ عَمْرٍو بْنِ عَمْرٍو بْنِ عَمْرٍو بن عَمْرٍو بْنِ عَمْرٍو بْنِ عَمْرٍو بن عَمْرٍو
عَمْرٍو عاصم است عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ أَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ
وَخَرَجَ لِحَاجَتِهِ از ابو هریره که گفت پیروی کردم من پیغمبر خدا صلى الله عليه وآله وسلم و حال
 آنکه تحقیق بر آمده بود از برای حاجت خوردن كَانَ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ لَا يَلْتَفِتُ
وَمَرَأَةً يُرِيحُ بخضرت صلى الله عليه وآله وسلم که التفات نمیکرد چو عادت شریف همین
 بود که در وقت راه رفتن التفات نمیکرد عقب خوردن فَدَنَوْتُ مِنْهُ لِاسْتِنَائِهِ
قَرِيبًا شدم از آنحضرت صلى الله عليه وآله وسلم تا طلب انس و موافقت کنم با او فَقَالَ ابْغِي أَحْجَارًا
اسْتَنْفِضِي بِهَا پس فرمود آنحضرت صلى الله عليه وآله وسلم طلب کن از برای من سنگها
 که طلبی با کنی بان أَحْجَارًا و لفظ ابغی بهره وصل است از ثلاثی بغی ابغی ابغی ابغی ابغی ابغی
 و لفظ استنفض بنون و فأ مكسوة و ضار معجمی است فأض استخراج است فأض فأض فأض فأض
استنفض استخراج بالج و استنجی أَوْ قَالَ خَوْهٌ یا گفت آنحضرت صلى الله عليه وآله وسلم مانند
 این لفظ چنانچه لفظ استنجی فرموده باشد و این تردد از راوی است وَلَا تَأْتِي بِعَظْمٍ
وَلَا رُوثٍ و نبی را در استخوان و نه سر کین زیرا که آنها مطعومات جن اند فَأَيْتُهُ بِالْحِجَارِ
بِطَرَفِ تِيَابِي را آورد آنحضرت صلى الله عليه وآله وسلم بسنگها در طرف جامه خود و فَوَضَعَهَا

الْجَنَبِهِ وَاعْتَرَضْتُ عَنْهُ پنهانم آن سنگهارا بسوی پهلوی آنحضرت صلی الله علیه و آله
 و سلم و اعراض کردم و کناره شدم از وقتاً قضی صلی الله علیه و آله و سلم اتَّبَعَهُ
 بهشت برستی که قضا کرد و تمام کرد آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم حاجت خود را تابع ساخت
 آن محل را با حجار یعنی استنجا کرد با حجار و معنی اتباع ای الحقه یعنی لاحق و متصل ساخت آن محل را
 با حجار و لفظ محل اگر چه مذکور نیست لیکن از فحوائی کلام مفهوم میشود بَابُ كَلَيْسَ بْنِ
بُرَيْثٍ بابست در آنکه استنجا نکند بر کین حَدَّثَنَا أَبُو نَعِيمٍ حدیث کرد ما را ابو نعیم کرام
 او فضل بن دکین کوفی است قَالَ حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ گفت که حدیث کرد ما را زهیر صبیغه تصغیر کرد او
 ابن معاویه جعفی مکی کوفی است عَنْ ابْنِ اسْحَاقَ از ابی اسحاق که نام او عمرو بن عبد الله سبعی است
 بفتح سین مهمله و کسر باء موحده او تابعی است و گفته اند که در آخر عمر او را اختلاط در کلام پیدا شد
 و ثابت شده که زهیر این حدیث را از او پیش از اختلاط وی شنیده است قَالَ لَيْسَ أَبُو عُبَيْدَةَ
ذَكَرَهُ گفت ابو اسحاق که نیست ابو عبیده که ذکر کرده باشد این حدیث آمده را از برای من
 یعنی من از او نقل نکرده ام زیرا که ابو عبیده که پسر عبد الله بن مسعود است و نام او عامر است او
 شنیده است از پدر خود هیچ چیز را پس است او از پدر بطریق اتصال نخواهد بود بلکه مرسل خواهد
 بود لَكِنَّ عُبَيْدُ الرَّحْمَنِ بْنِ الْأَسْوَدِ عَدْنِي لیکن ذکر کرده است این حدیث را
 عبد الرحمن بن اسود از پدر خود که اسود است و آن عبد الرحمن بن اسود کوفی تابعی است از
 خیار تابعین است بود او که نماز میخواند هر روز هفت صد رکعت و عشا و فجر را یک وضو میخواند
 و او از عبادت پوست و استخوان شد بود و پیر او اسود بن یزید بن قیس کوفی نخعی که مصحح
 عبد الله بن مسود بود آنکه سَمِعَ عُبَيْدُ اللَّهِ يَقُولُ که بدستی آن اسود شنیده عبد الله بن مسود
 که میگوید أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ الْغَائِطُ آن در رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم را
 لیست از جهت قضا حاجت و لفظ غائط در اینجا بمعنی لغوی است فَأَمَرَنِي أَنْ أُرْتِدَّ بِمِلَّةِ أَجْمَاءٍ
 یکدم که پیام آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم بسه سنگ قو جدت حجرت و التمس

الثَّالِثُ فَلَمَّ أَجَدُ پَسِ يَافَعْمُ دَوَسْنَكَ رَا وَطَلَبَ كَرْدَم سِيَوْم سَنَكَ رَا پَسِ يَافَعْمُ اَنْرَا فَاخَذَتْ
 رَوْثَةً فَاتَيْتُهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ بِهَا بِكْسِ فَمَجَّ بِكِرْ كَيْنِ رَا پَسِ اَوْرَدَم نَزْدَا اَنْخَضَتْ صَلَّى اللهُ
 عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ اَنْرَا عِنِّي هِرْسَه رَا فَاخَذَا الْحَجْرَيْنِ وَالْقِي الرُّوْثَةَ وَقَالَ هَذَا كَسِ كَرْتِ
 دَوَسْنَكَ وَاِنْدَاخْت سَرَكِي رَا وَفَرِيوْدَه كِه اِيْن نَجَسِ هَسْتِ وَلَفْظَارْ كَسِ كِبْرَا هِمْلَهْ عِنِّي
 رَجَسِ هَسْتِ وَقَالَ اَبْرَاهِيْمُ بْنُ يُوْسُفَ عَزَّابِيْهِ وَكَلِمَتِ اِبْرَاهِيْمِ بْنِ يُوْسُفَ بْنِ
 اِسْحَاقَ بْنِ اَبِي اِسْحَاقَ سَبِيْعِي هِمْدَانِي كُوْفِي اَز يَدِ رُوْدَه كِه هِي اِيْن يُوْسُفَ بْنِ اِسْحَاقَ هَسْتِ عَن
 اَبِي اِسْحَاقَ اَز اَبِي اِسْحَاقَ كِه جَدَاوْ هَسْتِ حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ كِه حَدِيْثِ كَرْدَم اَعْبَدُ الرَّحْمَنِ
 اِيْن اَسُوْدِيْنَ يَزِيْدِيْ هِيْمَانِ اَسْنَادِ سَابِقِ وَاِيْن هِيْم مَتَابَعْتِ نَاقِصَهْ هَسْتِ كِه ذَكَرْ دَا اَنْ رَا مَوْ
 بِطَرِيْقِ تَعْلِيْقِ اَز هِمْتِه رَدْبِرْ كَسِي كِه زَعْمِ كَرْدَهْ هَسْتِ كِه اَبُو اِسْحَاقَ تَدْلِيْسِ كَرْدَهْ هَسْتِ اِيْن حَدِيْثِ رَا
بَابُ التَّوَضُّؤِ مَرَّةً مَرَّةً بَابُ اسْتِ دَر بِيَانِ شَسْتِ اَعْضَاءِ وَضُوْ كِيَا رِيْ كِيَا
 حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوْسُفَ حَدِيْثِ كَرْدَمَا رَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوْسُفَ بِيْ كِنْدِيْ قَالَ حَدَّثَنَا سَفِيَانُ
 كَلِمَتِ حَدِيْثِ كَرْدَمَا رَا سَفِيَانُ بْنُ عِيْسِيْنَهْ وَكِرْمَانِي تَرْدِدْ كَرْدَهْ هَسْتِ دَر اَنْ كِه مَرَادُ اَز مُحَمَّدِ بْنِ يُوْسُفَ
 بِيْ كِنْدِيْ هَسْتِ يَافَرِيَانِي وَمَرَادُ اَز سَفِيَانِ اِيْن عِيْسِيْنَهْ هَسْتِ يَافُتُوْرِي لِيْ كِنِ عِيْنِي مَقْرُبْ كَرْدَهْ هَسْتِ
 كِه مَرَادُ اَز مُحَمَّدِ بْنِ يُوْسُفَ بِيْ كِنْدِيْ هَسْتِ وَمَرَادُ اَز سَفِيَانِ اِيْن عِيْسِيْنَهْ هَسْتِ عَن زَيْدِ بْنِ
 اَسْلَمَ اَز زَيْدِ بْنِ اَسْلَمَ كِه تَابِعِي مَدَنِيْ هَسْتِ عَن عَطَاءِ بْنِ يَسَّارَ اَز عَطَاءِ بْنِ يَسَّارَ بِيَا تَحْتَا
وَسِيْنِ هِمْلَهْ مَخْفَفَهْ كِه تَابِعِي ثَقَفَهْ هَسْتِ عَن اَبْنِ عَبَّاسٍ قَالَ تَوَضَّأَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ
وَآلِهِ وَسَلَّمَ مَرَّةً مَرَّةً اَز اَبْنِ عَبَّاسٍ هَسْتِ كِه كَلِمَتِ وَضُوْ كِرْدِيْعِي شَسْتِ اَعْضَاءِ
 اَنْخَضَتْ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ يَكِيْ يَافَرِيَانِي وَلَفْظَا مَرَّةً مَرَّةً مَنصُوبِ بِنَابِ طَرَفِيَهْ هَسْتِ اِي فِي زَمَانِ
 زَمَانِ وَاَحَدُ فَوِيْرِ اَكِه اَكِرْدُ وَرَتَبَهْ غَسْلِ مِي بُوْدُ دَر دَر زَمَانِ مِي بُوْدُ وَغَسْلِ دَر زَمَانِ وَاَحَدِ مِي بُوْدُ
 مَكْرِيْ كِيَا رَا مَنصُوبِ بِنَابِ مَصْدَرِ هَسْتِ اِي مَرَّةً مَرَّةً مَن التَّوَضُّؤِ اِي غَسْلِ اَلْاَعْضَاءِ غَسْلًا وَاَحَدًا
 يَافَرِيَانِي مَفْعُوْلِ مَطْلُوْقِ كِه مَبِيْنِ كِيْمِيَهْ فَعْلِ هَسْتِ بَابُ التَّوَضُّؤِ مَرَّةً مَرَّةً

بابت در بیان وضو دو مرتبه هر عضو را حد ثنا حسین بن عیسی حدیث کردار
 حسین بن عیسی حمران بضم حاء ممله که طائی قومسی است بقاف و بساین ممله بسطامی است
 ساکن شد در نیاپور و وفات یافت در ایجاد رسال دو صد و چهل و هفت قال حد ثنا
 یونس بن محمد گفت که حدیث کردار یونس بن محمد بن مسلم مورب معلم مؤذن بغدادی
 حافظ که وفات یافت در رسال دو صد و هشت قال حد ثنا فلیح بن سلیمان گفت
 که حدیث کردار فلیح بضم فاء و فتح لام و سکون تحتانیه و کحاء ممله بن سلیمان که نام آن فلیح ^{الملک} بن عبد
 عز عبد الله بن ابی بکر بن عمر بن حزم از عبد الله بن ابی بکر بن عمرو بن حزم کحاء ممله
 مفتوحه و بزاء معجمه ساکنه کینه او ابو محمد است او مدنی انصاری است تابعی است امام احمد
 حنبل گفته است که حدیث او شفاء است وفات یافت در رسال یک صد و سی و پنج عن عبد
 ابن تمیم از عباد بن شذیه بباء موحده بن تمیم بن زید بن عاصم انصاری و اختلاف است در
 بودن او صحابی و ابن عبد الله بن زید بن عاصم عم آن عباد است عن عبد الله بن زید
 از عبد الله بن زید بن عبد ربیع که صاحب روایه از آن است ان النبي صلی الله علیه
 واله وسلم تو صامرتین مرتین اند تحقیق بغیر خدا صلی الله علیه واله وسلم وضو کرد
 دو مرتبه بآب الوضوء ثلثا بابت در بیان وضو کردن سه بار یعنی شستن
 عضو در وضو سه بار حد ثنا عبد العزيز بن عبد الله الاوسی حدیث کردار
 عبد العزيز بن عبد الله الاوسی بضم همزه و فتح واو و سکون مشنأة تحتیه قال حدیثی ابراهیم
 ابن سعید گفت که حدیث کردار ابراهیم بن سعد که بسط عبد الرحمن بن عوف است عن ابن
 شهاب از ابن شهاب زهری از عطاء بن یزید اخبره که تحقیق عطاء بن یزید
 یثی خبر داد آن ابن شهاب ان حمران مولى عثمان اخبره که تحقیق حمران بضم حاء ممله و سکون
 میم و براء ممله که ابن ابان بن خالد که آزاد کرده شده عثمان بن عفان است خبر داد آن عطاء او
 نیز تابعی است انه رأى عثمان بن عفان که او دید حضرت عثمان بن عفان بن ابی العاص

ابن امیه بن عبد شمس بن عبد مناف که امیر المومنین است صحابی عظیم خلیفه سیوم است قریشی
 اموی است اسلام آورد اول بر دست حضرت ابوبکر صدیق و او را ذوالنورین میگویند زیرا که
 تروج نمود هر دو دختر مبارک حضرت رسول را صلی الله علیه و اله و سلم اول تروج نمود رقیه را چون
 او فوت شد بعد آن تروج نمود ام کلثوم را روایت کرده است از آنحضرت صلی الله علیه و اله
 و سلم یکصد و چهل و شش و بخاری از وی ازده حدیث آورده است خلیفه کرده شد در اول روز
 از محرم در سال بیست و چهار و مقتول شد روز جمعه در نهم ذی الحجه در سال سی و پنج قتل
 کرد او را اسود تجیبی بضم تاء فوقیه و کسر جیم و سکون یاء تحتانیه و کسر باء موحده مصری مدفون شد
 در شب شنبه در بقیع و عمر او هشتاد و دو سال بود و نماز خواند بر حکیم بن حزام و کشت در
 خلافت او اموال بسیار تا آنکه فروخته شد بوزن آن و اسپ را به لک و او ثالث عشره مبنه است
 رضی الله عنهم دعایا ناء فافزع علی یدیه ثلاثا که طلبید حضرت عثمان باوند که در آب
 ریخت آب را بر هر دو دست خود سه بار فغسلهما پشت آن هر دو دست را در
 آنست که ریخت از دست چپ بر دست راست و شست هر دو دست را شتم اذ دخل
 یمینة فی الاناء فمضمض واستنشق پس داخل کرد دست خود را در آن و پس مضمض کرد
 یعنی آب در دهان انداخت و گردانید در دهان و استنشاق کرد یعنی داخل کرد آب را در بینی و در
 بعضی روایات بجای استنشاق استنثر آمده است که استنثار بمعنی اخراج آب از بینی است
 شتم غسل وجهه ثلاثا بعد آن شست روی خود را سه بار و حد روی از پنج موی سر تا پای
 رنج از طرف طول و از نر مه کوش تا نر مه کوش از طرف عرض و یدیه الی المرفقین ثلاثا
 میرا و شست هر دو دست را تا هر دو آرنج سه مرتبه شتم مسح بر آسبه بعد آن مسح کرد
 بر خود شتم غسل بر جلین ثلاثا میرا الی الکعبین بعد آن شست هر دو پای خود را سه
 مرتبه تا کعبین یعنی مبع کعبین و کعبین رو استخوان مرتفع اند نزد بند ساقی و قدم که در هر قدم
 رومی باشند شتم قال قال رسول الله صلی الله علیه و اله و سلم من توضأ نحو

وَضُؤِي هَذَا ثُمَّ صَلَّى رَكْعَتَيْنِ لَا يُحَدِّثُ فِيهَا نَفْسَهُ غُفْرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ
ذَنْبِهِ بعد آن گفت حضرت عثمان که فرمود رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم کسی که وضو کند مثل وضو
 من که این است بعد آن بخواند دو رکعت نماز که حدیث نکند در آن دو رکعت نفس خود را بشی از
 امور دنیا و چیزی که متعلق بنماز نباشد مگر آنکه بخشیده میشود او را هر گناه که پیشتر کرده است و مراد
 از وصف آنرا آنکه بحسنات مغفور میشوند بخلاف کبائر که بدون توبه بخشیده نمیشوند باید دانست
 که لفظ مثل استعمال میشود در مساواة من جمیع الوجوه مگر آنقدر تغایر که مقتضی اثبیت شود
 و از وحدت برارد و لفظ نحو تفاوتها نمیکند این قسم مساواة را بلکه فی الجملة مغایرة می باشد اینجا
 لفظ نحو وضوئی فرمودند و مثل وضوئی فرمودند یا از آنجهت که مراد از خود اینجا مثل باشد بطریق مجاز
 بقرینة آنکه ماور مساواة است من جمیع الوجوه یا از آنجهت که فی الحقیقة مساوات حقیقی با فعل
 آنحضرت صلی الله علیه و آله وسلم مقدر نیست هیچ کس را پس مساوات من وجه مراد شد و با و لفظ
نحو مناسب است و عَنْ اِبْرَاهِيمَ وَاِذَا اِبْرَاهِيمُ سَعِدَ هَت قَالَ قَالَ صَالِحُ بْنُ
كَيْسَانَ قَالَ اِبْنُ شَهَابٍ وَلَكِنْ عُرْوَةُ يُحَدِّثُ عَنْ حُمْرَانَ كَقَوْلِ اِبْرَاهِيمَ كَقَوْلِ
 این کیسان که گفت ابن شهاب و لیکن عروة بن زبیر بن العوام حدیث میکند از حمران که مولی عثمان
 این قسم فلما توضح عثمان قال لا حدیثکم حدیثاً لولا آیه ما حدیثکم و بر گاه که
 وضو کرد عثمان فرمود هر آنکه حدیث میکنم شمارا حدیثی اگر نمی بود آیه در کتاب الله در باب تبلیغ
 احکام حدیث نمیکردم شمارا آن حدیث و حریص نمی شدم بر حدیث و بر تکثیر روایت حدیث
سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ لَا يَتَوَضَّأُ جَلَّ جَلَّتْ
وَيُصَلِّي الصَّلَاةَ إِلَّا غُفْرَ لَهُ مَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الصَّلَاةِ حَتَّى يُصَلِّيَهَا یعنی من شنیدم پیغمبر
 خدا را صلی الله علیه و آله وسلم که میگوید وضو نمیکند مردی که نیکت میکند وضو خود را با آداب و شرائط و
 و نماز میخواهد نماز مفروضه مگر آنکه بخشیده میشود او را باین آن فعل و باین نمازی که بعد آن است
 تا آنکه بخواند آن نماز آنده را یعنی فارغ شود یعنی آنچه باین این نماز که بعد وضو است و نمازی

که بعد او هست واقع میشود از صفات از آن شخص بخشیده میشود بلکه در عین آن نماز آندهم
 اگر مکروهی واقع شود مغفور میشود بسبب این حسن وضو و خواندن نماز عقب او قَالَ عُرْوَةُ
الْأَيَّةُ إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنْزَلْنَا إِلَىٰ آخِرِهِ كَفْتِ عُرْوَةَ که آن آیه که حضرت عثمان
 گفته است که اگر نمی بود این آیه تحدیث نمیکردم این است که فرمود الله تعالی که تحقیق آن
 کسانی که پوشیده میکنند چیزی را که نازل کردیم ما از بینات و هدایت بعد از آنکه ما
 کردیم آنرا از برای مردم اینها را لعنت میکند الله تعالی و لعنت میکند لعنت کنندگان
بَابُ — الإِسْتِنْتَارِ فِي الوُضُوءِ یعنی با بست در بیان استنثار در وضو
 و آن عبارت است از اخراج آب که در بینی انداخته است و استنشاق جذب آب است
 بیار بینی از برای پاک کردن بینی و استنثار بر آوردن آن آب از بینی بیار بینی خواه
 با عانت دست باشد یا نه ذَكَرَهُ عُثْمَانُ بْنُ عَفَّانَ رضی الله عنه ذکر کرده است
 آن استنثار را حضرت عثمان بن عفان رضی الله عنه وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ زَيْدٍ و ذکر کرده است
 آنرا عبد الله بن زید بن عاصم و ابن عباس عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ
وَسَلَّمَ و ذکر کرده است آنرا ابن عباس از پیغمبر خدا صلی الله علیه و علی اله و سلم حدیثاً
عَبْدَانُ حَدِيثُ کرد ما را عبدان بفتح عین مهمله و سکون باء موحده و بدل مهمله و نون
 و این لقب عبد الله بن عثمان مروزی است قَالَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ گفت عبدان که
 خبر داد ما را عبد الله بن مبارک قَالَ أَخْبَرَنَا يُونُسُ گفت عبد الله بن مبارک
 که خبر داد ما را یونس بن زرید ایلی بفتح همزه از ابن شهاب زهری قَالَ أَخْبَرَنِي أَبُو
كَرْبَةَ گفت که خبر داد ما را ابو کرسی که نام او عائد بن عبد الله خولانی که تابعی حلیل الْقَدَرِ
 و کبیر الشان است و قاضی بود در دمشق از طرف معاویه أَنَّهُ سَمِعَ أَبَاهُ رَوَى عَنْ النَّبِيِّ
صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَنْ تَوَضَّأَ فَلَيْسَ تَنَتَرًا که تحقیق او شنیده است
 را از پیغمبر خدا صلی الله علیه و علی اله و سلم فرمود که کسی که وضو کند پیش از آنکه استنثار کند یعنی خارج

کند آب را از بینی و من استجر فلیوترو کسی که استنجا کند با حجار پایش که وتر کند یعنی
 عدد حجار سه باشد یا پنج یا یک از وتر و لفظ استجار بمعنی مسح محل بول و غائط است
 بخار یعنی با حجار صغیر باب الاستنجا و ترا با بست در بیان طلب مسح محل
 بول و غائط با حجار در آن حال که وتر باشد حدیثا عند الله بن یوسف حدیث کرد
 عبد الله بن یوسف قال اخبرنا مالك عن ابي الزناد عن الاعرج كفت خبرا دارا
 امام مالک بن انس از ابی الزناد که نام او عبد الله بن ذکوان مدنی است از اعرج که نام او عبد الرحمن
 ابن هرز مدنی است و کنیه او ابوداود است و گفته است بخاری که اصح اسانید بی هریره
 است که روایت کند ابو الزناد از اعرج از ابی هریره عن ابی هریره ان رسول الله صلی الله
 تعالی علیه و علی اله و سلم قال اذا توضا احدکم فلیجعل فی انفه ماء از ابی هریره
 است که تحقیق رسول خدا صلی الله علیه و علی اله و سلم فرمود وقتی که وضو کنید یکی از شما پایش که بگرداند آب را
 در بینی خود ثُمَّ لَيْسَ تَنْتَرُ بعد آن حرکت دهد آب را در بینی و اخراج کند از آن و در بعضی قوا
 ثم لیستر از باب ثلاثی مجرد آمده بشده بعد نون ساکنه و نشر و انتشار بمعنی تحریک شتره است که آن طرف
 بینی را گویند و من استجر فلیوترو کسی که طلب کند استنجا با حجار پایش که وتر کند یعنی طاق
 یعنی لبه سنگ یا پنج یا سه هفت یا غیر آن وَ اِذَا اسْتَيْقَظَ اَحَدُكُمْ مِنْ نَوْمِهِ فَلْيَغْسِلْ
يَدَهُ قَبْلَ اَنْ يَدْخُلَ فِي وَضُوئِهِ و وقتی که بیدار شود یکی از شما از خواب خود پایش که بشوید
 دست خود را قبل از آنکه داخل کند آنرا در آب وضو خود و لفظ وضو بفتح و او بمعنی آب که وضو
 کرده شود با و و مراد از او آند آب است مثل کاسه کتان یا غیر آن که گرفته آب از دست وَ اِذَا
اَنْتَ حَوْضٌ وَ غَيْرَ اَنْتَ اَحَدُكُمْ لَا يَدْخُلُ اَيْزُ بَاثَ يَدِهِ تحقیق یکی از شما نمیداند که با
 شب کرده است دست او از جسد او زیرا که در آنوقت کمتر استعمال میکردند آب را و اکثر استنجا
 با حجار می نمودند و گاهی بسبب حراره بدن در موضع استنجا تلوث می بود و چون در وقت خواب دست
 بآن می رسید بید می شد و آن دست که در آوند انداخته شود آب نجس میکرد و لیکن در اینمقام تحقیق

نیست در رسیدن نجاست ایند فرض نشد شستن دست پیش از وضو یا آب

غَسِلِ الرَّجُلَيْنِ بَابِ در بیان شستن هر دو پا در وقت وضو کردن یعنی مسح نباید کرد

وَلَا يَمْسَحُ عَلَى الْقَدَمَيْنِ و مسح کرده نشود بر قدمین وقتی که عاری باشند از موزه حَدَّثَنَا

مُوسَى یعنی حدیث کرد ما را موسی بن اسماعیل تبوزکی قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ گفت که حدیث

کرد ما را ابو عوانه بفتح عین مهمله و و او مخفف و نون نام او و ضاح هبت عَنْ أَبِي بَشِيرٍ

بکر بن موحده و شین معجمه ساکنه نام او جعفر بن ابی وحشیه واسطی است عَنْ يُونُسَ بْنِ أَبِي عَمْرٍو

از یوسف بن ابی ناهک بفتح با و بکر عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو از عبد الله بن عمرو بن العاص قَالَ

تَخَلَّفَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ عَنَّا فِي سَفَرٍ گفت عبد الله بن عمرو که پس

ماند پیغمبر خدا صلی الله علیه و آله و سلم از ما یان در یک سفر از مکه بسوی مدینه در حجة الوداع یا در عمره قضا

و در بعضی روایات این عبارت است فی سفرة سافرا فاد رگنا و قد ارفعنا العصر بِسَفَرٍ

صلى الله عليه وآله وسلم ما را و لاحت شد ما و حال آنکه تحقیق تاخیر کرده بودیم ما نماز عصر را بعدی که قریب شد

وقت مغرب و لفظ ارفعنا بسکون قاف از ارفع است بمعنی تاخیر ای ارفعنا العصر حتی دنا وقت المغرب

و در بعضی روایات ارفعنا تا نیت فعل و رفع عصر بنا بر فاعلیه و در بعضی روایات ارفعنا

بفتح قاف و رفع عصر بنا بر فاعلیه ای دنا و قته منا جعلنا متوضئا و مسح علی ارجلنا

یک شتم و شروع کردیم که وضو میکردیم و مسح میکردیم بر پاها خود یعنی بسبب استعمال غسل بوجهی میکردیم

که بمنزله مسح بود فنادی با علی صوتیه و یل للأعقاب من النار مرتین اولنا

پس فرمود آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم ببلند آواز خود هلاکت است مر یا شنها را که غسل کرده

نشده اند از آتش دوزخ دو مرتبه فرمود یا سه مرتبه یا مراد از اعقاب اصحاب اعقاب است

و درین حدیث رد است بر شیعه که قائلند بوجوب مسح بر رطلین از جهت ظاهر قراءه حوارجکم

بنا بر عطف بر رؤس بمسح جائز می بود چرا و عید می شد بر اعقاب زیرا که قائلان مسح واجب

نمیکند مسح اعقاب را بلکه گفتا میکنند بمسح بر ظهر قدم یا بمسح المضمضة فی الوضوء

بایست در بیان مضمضه در وضو و مضمضه عبارتست از آب انداختن در دهان و حرکت دادن
 آن قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ زَيْدٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ كَفَتْ
أَنْزَاعِي مَضْمُضَةً رَأَى ابْنَ عَبَّاسٍ وَعَبْدَ اللَّهِ بْنَ زَيْدٍ ابْنِ عَاصِمٍ أَيْزِيدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى
أَبُو الْيَمَانِ حَدِيثٌ كَرَّمَا أَبُو الْيَمَانِ كَمَا نَامَ أَبُو حَكِيمٍ بْنُ نَافِعٍ هُوَ قَالَ أَخْبَرَنَا شُعَيْبُ بْنُ كَعْبٍ
خَبَرَنَا شُعَيْبُ بْنُ أَبِي جَبْرَةَ عَنِ الزُّهْرِيِّ أَنَّ ابْنَ شَهَابٍ زَهْرِيَّ قَالَ أَخْبَرَنِي عَطَاءُ بْنُ
يَزِيدَ عَنْ حُرْمَانَ مَوْلَى عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ كَفَتْ كَخَبَرَنَا عَطَاءُ بْنُ يَزِيدَ أَنَّ حُرْمَانَ بَطْنِ
 مهله و سکون میم که آزاد کرده شده حضرت عثمان بن عفان است أَنَّ رَأَى عُثْمَانَ دَعَا بوضوء
 که او دید حضرت عثمان را که طلبید آب وضو را فاقع علی یدیه من انا یدیه فغسلهما ثلاث
مَرَّاتٍ بِرِجْلِ يَدَيْهِ بر هر دو دست خود آب را از آوند خود پشت آن هر دو دست را سه مرتبه
ثُمَّ ادَّخَلَ يَمِينَهُ فِي الْوَضْوِءِ بعد آن انداخت دست خود را در آب وضو ثُمَّ مَضْمَضَ
وَأَسْتَنْشَقَ وَأَسْتَنْشَقَ بعد آن مضمضه کرد و آب در بینی انداخت و باز آب را از بینی
 بیرون آورد ثُمَّ غَسَلَ وَجْهَهُ ثَلَاثًا وَيَدَيْهِ إِلَى الْمِرْفَقَيْنِ ثَلَاثًا بعد آن شست روی خود را
 سه مرتبه و هر دو دست را تا آرنج سه مرتبه ثُمَّ مَسَحَ بِرَأْسِهِ تم غسل کل رجل ثلثا بعد آن مسح
 کرد بر مبارک خود بعد آن شست هر دو پا را سه مرتبه ثُمَّ قَالَ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وآلِهِ وَسَلَّمَ يَتَوَضَّأُ خَوْضًا خَوْضًا هَذَا بَعْدَ مَا كَفَتْ که دیدم من رسول خدا را صلی الله علیه
 و سلم که وضو میکرد مثل وضو من که این است وَقَالَ مَنْ تَوَضَّأَ خَوْضًا خَوْضًا هَذَا
وَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ لَا يَحْدِثُ فِيهِمَا نَفْسَهُ غَفَرَ اللَّهُ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ رسول
 خدا صلی الله علیه و آله و سلم کسی که وضو کند وضوئی مثل وضو من که این است و نماز بخواند در رکعت که
 حدیث نکند در آنها نفس خود را از امور دنیا می بخشد سه تا نماز او را چیزی که پیش گذشته است از
 گناه او کفرتند که مراد از این گناه صفات گناه است که گناهات مغفور میشوند و کبائر توبه بخشیده میشوند
بَابُ غَسْلِ الْأَعْقَابِ بایست در بیان شستن پاشنه های پای و کتک این سینه

يَغْسِلُ مَوْضِعَ الْخَاتَمِ إِذَا تَوَضَّأَ وَبُورِ مُحَمَّدٍ بِنِ سِيرٍ كَمَا إِذَا كَبَّرَ تَابِعِينَ هَيْتَ مِي نَشِيتَ
 مَوْضِعَ الْكُمَشْتَرِيِّ رَاوَقْتِي كَمَا وَضُو مِي كَرْدِيعِي تَحْرِيكِي مِيدَارِ الْكُمَشْتَرِيِّ رَاو مَوْضِعَ أَنْرَامِي شِسْتِ حَدَّثَنَا
أَدَمُ بْنُ أَبِي أَيَّاسٍ حَدِيثُ كَرْدَمَارِ أَرْمِ بْنِ أَبِي أَيَّاسٍ كَبْرَهُمْ وَتَخْفِيفُ يَاءِ تَحْتَانِيَةِ قَالَ حَدَّثَنَا
 شُعْبَةُ قَالَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ زَيْدٍ كَفْتُ كَرْدَمَارِ شُعْبَةَ بْنِ حَجَّاجٍ كَفْتُ كَرْدَمَارِ
 كَرْدَمَارِ مُحَمَّدِ بْنِ زَيْدٍ كَبْرَهُمْ مَعِجْمٍ وَتَخْفِيفُ يَاءِ تَحْتِيَةِ مَثْنَاةٍ وَشَتَّى حَمِي مَدَنِي الْأَصْلُ تَابِعِي بزرگ هَيْتَ
 سَاكِنِ شَدْبَهْرِهِ رَا مَوْلَى عَثْمَانَ بْنِ مَطْعُونٍ هَيْتَ بَطَاءِ مَعْمَةٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ وَكَانَ يَمِينُ
 بِنَاوِ النَّاسِ يَتَوَضَّؤْنَ مِنَ الْمَطْهَرَةِ كَفْتُ مُحَمَّدِ بْنِ زَيْدٍ كَمَا شَنِينِمُ مِنْ أَبَاهُ رِيرِهِ رَاو حَالِ
 آنگه ميگذشت ابوهريره با مردم و صومير زنده از آوند وضو و لفظ مطهره بفتح ميم و كسر آن بمعنی
 كه هميا کرده ميشود از براي وضو قال انس بن مالك كفت ابوهريره كه اتمام كنيد وضو را
 و بشوئيد بوجه كمال و سه بار و لفظ اسبغوا بفتح همزه هت و اسبغ در لغت بمعنی اتمام هت
فَإِنَّ أَبَا الْقَاسِمِ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ وَسَلَّمَ قَالَ وَيْلٌ لِلْأَعْقَابِ مِنَ النَّارِ
 پشنيق كه ابو القاسم يعني محمد رسول الله صلى الله تعالى عليه وعلى آله وسلم فرموده هت كه هلاكت هت
 مرا عقاب را از آتش چون آب نرسیده بود و شسته نشده بود اعقاب ايند فرمود انرا
 و ويل بمعنی هلاكت هت و وادي هت در جهنم و اعقاب جمع عقب هت بكر قاف و آن استخوان
 بلند نرد بند ساق و قدم و همان هت موخر قدم و شستن آن و جب هت در شستن پای
بَابُ غَسْلِ الرَّجُلَيْنِ فِي النَّعْلَيْنِ وَلَا يُمَسَّحُ عَلَى النَّعْلَيْنِ بَابُتِ دَرِيَانِ
 شستن هر دو پا در نعلين و مسح کرده نشود بر نعلين يعني اگر پاها در نعلين باشد و در موزه باشد
 بايد شست پاها در نعلين و مسح کرده نشود بران نعلين حدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ
 قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمَقْبُرِيِّ حَدِيثُ كَرْدَمَارِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يُوسُفَ كَفْتُ خَبْرُ
 امام مالک از سعيد مقبري بضم باء موحده عن سعيد بن المقبري حدیث کردمار عبد الله بن يوسف گفت خبر کرد
 از عبید بن جریج بدو جیم و بصیغه تصغیر بضم جیم اولی و تیمی تابعی مدنی الاصل هت او کفت مراد

بن عمر یا ابا عبد الرحمن رأیتک تصنع اربعا لمرأحدا من اصحابک یصنعها
ای ابو عبد الرحمن که کنیتہ عبد اسد بن عمر است خبر بدہ مرا کہ میکنی تو چہ چیز را کہ ندیدم من هیچ کی را
از یاران تو کہ بکنند آنرا یعنی دیگر اصحاب رسول اسد صلی اللہ تعالیٰ علیہ و علی آلہ وسلم ندیدم کہ بکنند
آن را و مراد از او اکثر صحابہ اند یعنی اکثر صحابہ میکنند آنرا فقال و ما ہی یا ابن جریج گفت
عبد اسد بن عمر کہ چیست آن خصلتہا بن جریج قال رأیتک لا تمس من الاکان الا الیمانیین
گفت بن جریج کہ دیدم ترا کہ مس نمیکنی از ارکان کعبہ چہ اند کرد و رکن یمانی را کہ مراد از او دیگر رکنی است
و دیگر رکن کہ در روج اسود است و او را رکن عراقی گویند زیرا کہ بر جہت عراق است و انکہ قبل او است
یمانی گویند کہ بر جہت یمین است و آنها را یمانیین بنا بر تغلیب گفته اند مر یک اسم ما بر دیگر و این ہر دو رکن
باقی اند بر قواعد حضرت ابراہیم علیہ السلام و قاضی عیاضی گفته کہ فقہا متفق اند الحال بران کہ دو رکن
شامی کہ مقابل یمانیین اند آنها را استلام کردن ضرور نیست و اختلاف در عصر اول بود در صحابہ
و تابعین و بعد آن اتفاق شد بر همان دو رکن یمانی و لفظ یمانیین بفتح یا و تخفیف یا و تشدید
آن ہر دو آمدہ است و تخفیف اولی است زیرا کہ نسبتہ است بسوی یمین و یک نسبتہ را بالف بدل
کردند پس اگر تشدید باشد لازم می آید جمع در بدل و مبدل منہ و آنها کہ بتشدید خوانندہ اند میگویند
این الف زائد است و گاہی زیادہ کردہ میشود در نسبتہا چنانچہ زیادتی نون در صنعانی و غیر آن
و رأیتک تلبس النعال السبیتیة و دیدم ترا کہ می پوشی نعلہائی کہ موی نیست بران و
السبیتیة بکبر سین مہملہ و سکون باد موصدہ کہ در آخر او تاء مشنآة فوقیہ است آنرا گویند کہ موی باشد
بر و جوہری گفته است کہ سبت بکبر سین مہملہ پوست کاو است کہ مدبوع باشد بقرظ و ساخته
میشود از نعلہای سبتیہ و نعال سبتیہ آنکہ سیاہ می باشد و موی نمی باشد بلان و چون عاد
عرب آن بود کہ می پوشیدند نعلہا کہ موی دار باشند و غیر مدبوعہ باشند و مدبوعہ بلا شعر در طائف
ساختہ می شدند و می پوشیدند آن را اہل تنعم و رفاه لہذا گفت بن عمر اینچنین و رأیتک
تصنع بالصفرة و دیدم ترا کہ رنگ میکنی جامہ را یا موی خود را بر روی چنانچہ در بعضی روایات

آمده است که ابن عمر زرد میکرد موی خود را و لفظ تصبیغ بیاد موعده تحبیه و بغین معجه است و انتک

إِذَا كُنْتَ بِمَكَّةَ أَهْلَ النَّاسِ إِذَا رَأَى الْهَلَالَ وَ لَمْ تُهَلِّ أَنْتَ حَتَّى كَانَ يَوْمَ التَّرْوِيهِ

و دیدم ترا وقتی که باشی تو در مکه احرام می بندند مردم و رفع صوت میکنند بتبلیغیه وقتی که می بینند ماه

زی الحج را و رفع صوت بتبلیغیه نمی کنی تو و احرام نمی بندی تا آنکه می باشد روز هشتم از زی الحج که آنرا

یوم التروییه میگویند زیرا که آب میگیرند و بر میدارند آب را در آن روز به همراه خود از مکه بسوی عرفات

تا استعمال نمایند آن آب را از برای نوشیدن و غیره در عرفات و نیز می نوشند شتران را در آن

و بعضی گفته اند که آنرا یوم التروییه از آن جهت گویند که حضرت ابراهیم علی نبینا و علیه السلام و الصلوة در نویس

زبح و ولد را در شب هشتم و تروییه در نیصوارة ماخوذ از روتیه باشد و در صورت اولی از معنی سب

کردن و آب گرفتن است قَالَ عَبْدُ اللَّهِ أَمَا لَأَنْ كَانَ فَإِنِّي لَمَأْدُ سُوْلِ اللَّهِ صَلَّى

اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ يَمْشِي إِلاَّ الْيَمَانِيَيْنِ كَقَوْلِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ فِي جَوَابِ ابْنِ جَرِيْدٍ

که پیس تحقیق ندیدم من رسول خدا را صلی الله علیه و آله و سلم که مس کند از ارکان مکه همان دو

رکن یا فی را قَالَ أَمَّا النَّعَالُ السَّبْتِيَّةُ فَإِنِّي رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ

و سلم يلبس النَّعَالَ الَّتِي لَيْسَ فِيهَا شَعْرٌ وَابَانَعْنَاهَا سَبْتِيَّةً بِحَقِّقٍ مِنْ دَيْدِمِ رَسُولِ

خدا را صلی الله علیه و آله و سلم که می پوشید نعلها که نیست در رومی و یثوق ضایفها و وضو میکرد

آنحضرت علیه الصلوة والسلام در آن نعال امام نووی گفته که معنی او آنست که وضو میکرد و می پوشید

آن نعلها را در آن حال که باهای مبارک تری بود هنوز و کرمانی و قسطلانی گفته که ظاهر آنست که

وضو میکرد در حال بودن باهای مبارک در نعل و نمی کشید از نعل بلکه وضو میکرد در نعل فَأَنَا أُحِبُّ

إِذَا بَسَّهَا بِسْمِ اللَّهِ میخوانم که بیوشم آنها را وَأَمَّا الصُّفْرَةُ فَإِنِّي رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى

اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ يَصْبِغُ بِهَا فَأَنَا أُحِبُّ إِذَا صَبَّغَ بِهَا وَآمَا زَرْدِي نَك

پس تحقیق من دیدم رسول خدا را صلی الله علیه و آله و سلم که رنگ میکند آن رنگ پس من دوست

میدارم آنکه رنگ کنم با آن رنگ شمال است که مراد صبغ ثياب باشد چنانچه مروی است در پس

پس

که زنگ میکرد آنحضرت صلی الله علیه و اله و سلم موی ریش مبارک را بوریس و زعفران و در بعضی روایات است که زنگ میکرد ثیاب را بآن تا آنکه عامه را نیز بسبب قاضی عیاض نیز صحیح داده است روایت ثانیه را در خوا داده است از روایت ابی داود بانکه احتمال بهت که ریش مبارک شسته باشد بوریس و زعفران ^{تطیب} کرده باشد بآن و اثری از و مانده باشد و بیننده آنرا چنان فهمیده است که زنگ کرده اند بآن و اما

إِلَهْلَالُ فَإِنِّي لَمَأَدْرَسُكَ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ يَهْلُ حَتَّى تَتَّبِعَ بِهِيَ كِاحِلَتَهُ و اما رفع صوت تبلیبیه و احرام حج و عمره پس تحقیقی من ندیدم رسول خدا را صلی الله علیه و سلم

که احرام کند و رفع صوت تبلیبیه کند تا آنکه بر خیزد باحضرت صلی الله علیه و اله و سلم را حله او و برابر شود را حله در قیام یعنی قائم شود را حله و سواری برای رفتن بسوی افعال حج و این کنایه است از ابتداء شروع در افعال

حج و این ابتداء شروع در افعال حج در روز تروی می باشد زیرا که در آن روز می برآمدند از مکه بسوی

منا و را حله یعنی مرکب است که شتر باشد مذکر یا مونت یا بِوَالْتِيْمُنْ فِي الْوُضُوءِ

وَالْغَسْلِ بایست در بیان شروع کردن از طرف راست در وضو و غسل و غسل بضم غین معجم

اسم است از برای فعل مخصوص و بفتح آن مصدر است بکسر غین معجم اسم است برای آنچه شسته

می شود با و مثل خطمی و صابون و غیر آن حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ حَدَّثَنَا

خَالِدٌ عَنْ حَفْصَةَ بِنْتِ سَيْرِينَ حدیث کرد ما را مسدد بن مسرهد گفت که حدیث کرد ما را ^{سیرین}

ابن علیہ گفت که حدیث کرد ما را خالد بن ابی بصری از حفصه بنت سیرین که نام او هذیل است و نهان

بصریه فقیه است و همیشه محمد بن سیرین است عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ از ام عطیه بفتح عین مهمله ^{نام او}

نسبیه است بضم نون و فتح سین مهمله و سکون یا تحتاتی و بباء موحده و بعضی بفتح نون و کسر سین

نیز خوانده اند او بنت کعب است و بعضی گفته اند بنت حارث است و بصریه انصاریه است ^{نایب}

جليله است غزا میکرد بهمراه آنحضرت صلی الله علیه و اله و سلم و غسل میداد زنان را که فوت میشدند

و بیماری میکرد مرضی را و حاضر بود در غزوه خیبر رضی الله عنهما كَتَبَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى

اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ لَهْنٍ فِي غَسْلِ ابْنَتِهِ گفت آن ام عطیه که فرمود رسول خدا صلی الله علیه

والد وسلم مرآن ام عطیه وغیر آنرا که همراه او بودند نماز نسا در وقت غسل دختر آنحضرت صلی الله علیه و آله وسلم
 که نام او زینب است رضی الله تعالی عنہا چنانچه در صحیح مسلم ذکر کرده است که مراد از آن بنت ^{زینب است}
 ابدان پیامنها و مواضع الوضوء منها فرمود که ابتدا کنید بجا بنهای راست او و جابجای
 و لفظ میام جمع میمنه است بمعنی چپ یعنی و لفظ مواضع الوضوء اگر عطف بر ضمیر میامنها باشد
 چنانچه بعضی نحاة تجویز آن کرده اند ناسبت میشود باین حدیث ابتدا میام در غسل و در مواضع
 وضوء اگر عطف بر لفظ میام باشد باز هم از لفظ میام از جهت عموم آن مستفاد میشود که ابتدا
 بکنید میام او در غسل دادن و در وضوء کنائید و نیز ابتدا کنید بمواضع وضوء بترجمه موافق
 حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ حَدِيثَ كَرْدَمَارَ حَفْصِ بَجَاءِ مَهْمَلَةٍ وَصَادِ مَهْمَلَةٍ بِنِ عَمْرِ بْنِ حَارِثِ بْنِ خَيْرٍ
 حَوْضِي بَصْرِيٍّ كَقِيَّةِ ابْنِ عُمَرَ هَيْتَ امَامِ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ كَقِيَّةِ كَرْدَمَارَ حَفْصِ بَجَاءِ مَهْمَلَةٍ وَصَادِ مَهْمَلَةٍ بِنِ عَمْرِ بْنِ حَارِثِ بْنِ خَيْرٍ
 قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ أَخْبَرَنِي اشْعَثُ بْنُ سُلَيْمٍ كَقِيَّةِ كَرْدَمَارَ اشْعَثِ بْنِ حُلَاجٍ
 كَقِيَّةِ كَرْدَمَارَ اشْعَثِ بَفَتْحِ هَمْزِهِ وَسُكُونِ شَائِنِ مَعْجَمِ وَفَتْحِ عَائِنِ بْنِ سَلِيمٍ بِصِفَةِ تَصْفِيرِ انْتِقَاتِ
 شَيْخُوخِ كَوْفِيَّانِ هَيْتَ قَالَ سَمِعْتُ أَبِي كَقِيَّةِ كَرْدَمَارَ حَفْصِ بَجَاءِ مَهْمَلَةٍ وَصَادِ مَهْمَلَةٍ بِنِ عَمْرِ بْنِ حَارِثِ بْنِ خَيْرٍ
 بضم میم و بجاء مهمله و براء مهمله و بباء موحده كوفي تابعی هیت ثقه هیت عن مسرفق از مسروق
 ابن اجدع كوفي که مسلمان شد قبل از وفات پیغمبر صلی الله علیه و آله وسلم و دریافت صدر اول را از
 مثل حضرت ابوبکر صدیق و حضرت عمر و حضرت عثمان و حضرت علی رضی الله عنهم و متبنا کرده بود
 او را حضرت عائشه و او را در خوردی دزدیده بود کسی بیام کرده شده بمسروق عن عائشة انها
 قَالَتْ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ يُعْجِبُهُ التَّمِيمُ فِي تَغْلِيهِ وَتَرْجِيهِ
 وَظُهُورِهِ وَفِي شَانِهِ كَلِمَةٌ مِنْ عَائِشَةَ هَيْتَ كَقِيَّةِ كَرْدَمَارَ حَفْصِ بَجَاءِ مَهْمَلَةٍ وَصَادِ مَهْمَلَةٍ بِنِ عَمْرِ بْنِ حَارِثِ بْنِ خَيْرٍ
 و سلم که خوش می آمد او را ابتدا از راست کردن در نعل پوشیدن و شانه کردن و وضوء کردن و در کار
 همه یعنی در همه کارها ابتدا از جانب راست کردن را خوش میکرد و لفظ و فی شانه اگر بواو عاطفه باشد
 بظاهر است و اگر بواو عاطفه باشد پیش خواهد بود باید دانست که مراد از شان فعل معصوم خواهد

بود و الا در بعضی امور تیار مستحب است و شاید آن یا از قبیل ترک است نه افعال و یا از افعال غیر مقصود
خواهد بود و بعضی فرموده اند که آنها مستثنی اند باره دیگر و صیغ عموم اکثر مخصوص البعض می باشند بنا
إِلْتِمَاسِ الْوُضُوءِ إِذَا حَانَتْ الصَّلَاةُ بابت در بیان طلب کردن آب وضو وقتی که قریب
شور وقت نماز لفظ وضو در اینجا بفتح و او است بمعنی آب وضو و قَالَتْ عَائِشَةُ حَضَرَتِ
الصُّبْحِ فَالْتَمَسَ الْمَاءَ فَلَمْ يَجِدْ فَتَرَى الْيَتِيمَ و گفت عایشه که حاضر شد نماز صبح ^{طلب}
کرده شد آب را پیش نشد پس از شدت یتیم حدیثنا عبد الله بن يوسف قال اخبرنا
مَالِكُ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ حدیث کرد ما را عبد الله بن يوسف چنین گفت که
خبر داد ما را امام مالک از اسحاق بن عبد الله بن ابی طلحه که زید بن سهل انصاری است عَنْ أَنَسِ بْنِ
مَالِكٍ أَنَّهُ قَالَ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ وَحَانَتْ صَلَاةُ
الْعَصْرِ فَالْتَمَسَ النَّاسُ الْوُضُوءَ فَلَمْ يَجِدُوا از انس بن مالک است که او گفت دیدم
من رسول خدا را صلی الله علیه و آله و سلم و حال آنکه نزدیک شد نماز عصر پس طلبیدم مردم آب وضو پس
أَنرَأَيْتِي رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ يَوْضُوءُ فَوَضَعَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى
اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ فِي ذَلِكَ الْإِنَاءَ يَدَهُ وَأَمْرًا فَيَتَوَضَّأُ بِرَأْسِهِ و شد رسول خدا را
صلا الله علیه و آله و سلم آب وضو پیش رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم در آن آب دست مبارک خود را
و امر کرد که وضو کنند مردم از آن آوردند قال انس فرأيت الماء يتبع من تحت أصابعه حتى
تَوْضُوْا مِنْ عِنْدِ آخِرِهِمْ گفت انس بن مالک پس من آب را که می براید از زیر انگشتان آخرت
صلی الله علیه و آله و سلم تا آنکه وضو کردند مردم همه از اول تا آخر و لفظ يتبع بمعنی بچرخ است و جائز است
حرکات ثلثه در بار موعده که در منبع است و لفظ من عند آخر هم بمعنی من اولهم الی آخرهم است ^{کنایه}
از جمیع است و در اینصورت من ابتدایه میشود و لفظ عند زانده باشد چنانچه امام نووی گفته است ^{عند} بالفظ
معنی فی باشد پس چنین میشود تو ضا الذین هم فی آخرهم و درینصورت لفظ من بیانیه است ضمیر
توضو ارا تا آنکه وضو کردند آنکس ^{یکه} در آخر مردم بودند و امام نووی لفظ من را بمعنی الی گفته است

Marfat.com

و در خروج آب از اصابع اگر علماء بر آن رفته اند که آب از نفس اصابع می برسد و بعضی گفته اند که
تغایر آب را زبانه کرده سبب برکت اصابع آنحضرت علی علیه السلام و این هر دو معجزه

لیکن بقول اول رفته اند جمهور علیاً بآب الماء الذی یفعل به شعر الانسان یعنی
بایست در بیان حکم آب که شسته میشود با و موی آدمی را یعنی آیا پاک است آن آب یا نه و کان

عطاء لایری به باسا ان یخذ منها الخیوط و الجبال و بود عطا بس این رواج بفتح راه مهله
و تخفیف باد موحده که کینته او ابو محمد است و از جلال فقها که است و تا همی است و فایست

در سنه یکصد و پانزده یعنی بود آن عطا که نمی دید و اعتقائی کرد بان موی که در پاک را از نیکه شود
مویها رشتها و ریسماها وقتی که جلین کرده میشود میرنی اگر از ارتفاع بگیرد پاک نیست و فرق در خط

و جبل بباریکی و پیری است که خیط باریکی است و جبل پیری باشد و لفظان تخمد بل است از
ای لایری یا تخال الخیوط و الجبال منها با ما و در بعضی نسخها لفظ بی واقع نشه است و این ظاهر

و سور الکلاب و قمرها فی المسجد عطف است بر لفظ ما یعنی بایست در بیان حکم
بر خورده سگان و گذشتن آن سگان در مسجد و لفظ سور بهتر است یعنی بقیه آنچه در آوند

باشد بعد نوشیدن آن و قال الزهیری اذا ولغ الکلب فی اناء لیس له وضوء
غیره یتوضا به و گفت این شهاب نهری وقتی که در این انداز در سگ آه در کنیا شد در آن

شخص آب وضو غیر آن آب آوند وضو بکند آن آب باقی مانده و لفظ ولغ لغین معجم یعنی
که داخل کرد زبان را در و حرکت در آن آب را بساں خود تحرک قبیل یا کثر فی قال سفیان

هذا الفقه بعینه بقول الله عز وجل فلم یجدوا ماء فیتموا و هذا ماء و
النفس منه شیء یتوضا به و یتیمم و گفت سفیان ثوری که این فقه یعنی این حکم ترویحا

بعینه مستفاد است از قول الله تعالی که اینست پس نباید آب را تیمم کنید این آب است
و در نفس از آن آب چیزی است یعنی شکیست در طهارت او و وضو کرده شود با و بود آن

تیمم کرده شود یعنی احتیاطا هر دو کرده شود و لفظ بقول الله در بعضی نسخها بلام است ای لفظ الله

عز وجل و در بعضی نسخ بصیغه مضارع است حَدَّثَنَا مَا لَكَ بْنِ إِسْمَاعِيلَ حَدِيثٌ كَرَّمَ اللَّهُ
 ابْنِ إِسْمَاعِيلَ بْنِ دَرَهْمٍ هَمْدِي كُوفِيٌّ كَثُرَتْ وَثِقَةٌ صَالِحٌ عَابِدٌ صَحِيحٌ لِحَدِيثِ أَزَاهِمٍ مُحَمَّدِيٍّ وَكِبَارِ عَابِدِيٍّ
 وَازْفَضَلَا هَسْتِ جَنَابِيحُهُ كَقَوْلِ بِنِ مَعِينٍ مَرَامِ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ رَأَى كَرَّمَ اللَّهُ وَابْنِ إِسْمَاعِيلَ هَمْدِيٍّ
 كَمَا نَرَسَدُ اصْطِلَادَ رِخَاطِ تَوَازُجِزِيٍّ أَزْشَكَّ سَوَاسِ بِنِ إِسْمَاعِيلَ كَمَا حَدَّثَنَا
 إِسْرَائِيلُ كَقَوْلِهِ كَرَّمَ اللَّهُ كَرَّمَ اللَّهُ كَرَّمَ اللَّهُ كَرَّمَ اللَّهُ كَرَّمَ اللَّهُ كَرَّمَ اللَّهُ كَرَّمَ اللَّهُ كَرَّمَ اللَّهُ كَرَّمَ اللَّهُ
 سَائِرِينَ أَوْ صَحَابَةَ أَحْمَدَ بْنِ سَلِيمَانَ بَصْرِيٍّ قَاضِي مَدَائِنِ أَزْأَبْنَ سَيْرِيٍّ كَمَا نَامَ أَوْ مُحَمَّدَ هَسْتِ وَنَدَّ كَرَّمَ اللَّهُ
 أَحْوَالِ أَوْ سَابِقِ قَالَ قُلْتُ لِعَبِيدَةَ كَقَوْلِهِ كَرَّمَ اللَّهُ كَرَّمَ اللَّهُ كَرَّمَ اللَّهُ كَرَّمَ اللَّهُ كَرَّمَ اللَّهُ كَرَّمَ اللَّهُ كَرَّمَ اللَّهُ كَرَّمَ اللَّهُ
 مَوْضِعَهُ كَمَا كُنِيَتْ أَوْ ابْنَ عَمْرِو سَلْمَانِي هَسْتِ أَزْكَبَارَ تَابِعِينَ هَسْتِ إِسْلَامِ أَوْ رَدِّ قَبْلِ أَزْوَفَاتِ أَخْفَرْتِ
 صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ وَنَدِيدِ أَخْفَرْتِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ رَأَى وَابْنِ إِسْمَاعِيلَ هَمْدِيٍّ
 وَوَقْتِي كَمَا مَشْهُورٌ بِشَرِّهِمْ جَمِيعٌ جَمِيعٌ جَمِيعٌ جَمِيعٌ جَمِيعٌ جَمِيعٌ جَمِيعٌ جَمِيعٌ جَمِيعٌ جَمِيعٌ
 مِنْ شَعْرِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ أَصْبَنَاءُ مِنْ قَبْلِ النَّبِيِّ أَوْ مِنْ قَبْلِ هَلِ
 أَلَيْسَ كَمَا نَرَدُ مَا جَمِيعٌ هَسْتِ أَزْوَفَاتِ أَخْفَرْتِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ كَمَا رَسِيدَهُ أَيْمَ أَنْزَارِ
 النَّبِيِّ أَوْ لَزُفَاتِ أَهْلِ النَّبِيِّ فَقَالَ كَمَا تَكُونُ عِنْدِي شَعْرَةٌ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا
 فِيهَا بِسِوَاكَ كَقَوْلِهِ كَرَّمَ اللَّهُ كَرَّمَ اللَّهُ كَرَّمَ اللَّهُ كَرَّمَ اللَّهُ كَرَّمَ اللَّهُ كَرَّمَ اللَّهُ كَرَّمَ اللَّهُ كَرَّمَ اللَّهُ
 بِسُؤْيِ مَنْ أَزْأَبْنَ جَمِيعٌ كَمَا نَرَدُ نِيَا هَسْتِ أَزْوَفَاتِ أَخْفَرْتِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ كَرَّمَ اللَّهُ
 هَدِيثُ كَرَّمَ اللَّهُ كَرَّمَ اللَّهُ كَرَّمَ اللَّهُ كَرَّمَ اللَّهُ كَرَّمَ اللَّهُ كَرَّمَ اللَّهُ كَرَّمَ اللَّهُ كَرَّمَ اللَّهُ كَرَّمَ اللَّهُ
 سَعِيدُ بْنُ سُلَيْمَانَ كَقَوْلِهِ كَرَّمَ اللَّهُ كَرَّمَ اللَّهُ كَرَّمَ اللَّهُ كَرَّمَ اللَّهُ كَرَّمَ اللَّهُ كَرَّمَ اللَّهُ كَرَّمَ اللَّهُ كَرَّمَ اللَّهُ
 وَاسْطَلَى سَاكِنِ بَعْدَارِيٍّ نَزُولِ مِيكَرٍ بِيْرُخٍ وَوَقْتِهِ كَثِيرٌ لِحَدِيثِ هَسْتِ شَسْتِ جَمِيعٌ كَرَّمَ اللَّهُ
 حَدَّثَنَا عَبَادٌ كَقَوْلِهِ كَرَّمَ اللَّهُ كَرَّمَ اللَّهُ كَرَّمَ اللَّهُ كَرَّمَ اللَّهُ كَرَّمَ اللَّهُ كَرَّمَ اللَّهُ كَرَّمَ اللَّهُ كَرَّمَ اللَّهُ
 لِأَبْنِ عَوْنٍ كَمَا نَامَ أَوْ عَبْدَ أَسَدِ بْنِ عَوْنٍ هَسْتِ تَابِعِيٍّ رَدَّ أَرْقَارِيٍّ زَمَانَ خُورِ عَنِ ابْنِ سَيْرِيٍّ
 عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ لَمَّا خَلَقَ رَأْسَهُ أَزْأَبْنَ سَيْرِيٍّ

از انس بن مالک است که تحقیق رسول خدا صلی الله علیه و سلم هرگاه ترا شنید موی سر خود را در حجت
الوداع یعنی امر فرمود طلاق را بر ترا شنیدن موی سر و اختلاف است در نام طلاق صحیح است
که نام او معمور بن عبد الله است چنانچه در صحیح بخاری است و بعضی گفته اند که نام او خراش بن
امیه بود لیکن تحقیق آنست که خراش خلق کرده بود در حدیبیه كَانَ أَبُو طَلْحَةَ أَقْلَمًا
أَخَذَ مِنْ شَعْرِهِ بود ابو طلحه انصاری اول کسی که گرفت از موی آنحضرت صلی الله علیه و سلم
و سلم و ابو طلحه زید بن سہیل بن اسود انصاری است بخاری است بحکم مشدده زوج ام سلم
والده انس که حاضر شد در همه مشاهد و عقبه و او نیز نقیب انصار است وفات یافت در سال
سی و دو در مدینه و نماز خواند بزرگوار حضرت عثمان رضی الله تعالی عنه بَابُ إِذَا شَرِبَ
الْكَلْبُ فِي إِيَّائِ أَحَدِكُمْ فَلْيَغْسِلْهُ سَبْعًا بابت در آنکه وقتی که بنوشید سگ در آوند
یکی از شما پیش که بشوید آنرا هفت مرتبه حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ عَنْ مَالِكٍ
حَدِيثُ كَرْدَمَةَ عبد الله بن یوسف از امام مالک عَنْ أَبِي الزِّنَادِ از ابی الزناد عَنِ الْأَعْمَشِ
عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ قَالَ إِذَا شَرِبَ الْكَلْبُ
فِي إِيَّائِ أَحَدِكُمْ فَلْيَغْسِلْهُ سَبْعًا گفت ابو الزناد وقتی که بنوشید سگ در آوند یکی از شما
پیش که بشوید آنرا هفت بار و مذہب امام ابو حنیفہ آنست که سه بار بشوید و حدیث
دیگر درین باب روایت کرده حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ عَنْ إِسْحَاقَ
ابْنِ زَاهَوِيَةَ حدیث کرد مرام عبد الله بن یوسف که حدیث کرد مرام اسحاق بن راهویہ
قَالَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الصَّمِيدِ گفت که خبر داد مرام عبد الصمد بن عبد الوارث قَالَ حَدَّثَنَا
عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ گفت که حدیث کرد مرام عبد الرحمن بن عبد الله بن
سَمِعْتُ أَبِي عَنْ أَبِي صَالِحٍ عن ابی صالح عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ که شنیدم من پدر خود را که عبد الله بن
و او تابعی است و مولی ابی عمر است از ابی صالح زیات که نام او زکوان مدنی است از
رضی الله عنه عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ از رجلاً رَأَى كَلْبًا يَأْكُلُ التُّرْبَ

مِنَ الْعَطِشِ از بیغم خدا صلی الله علیه و اله وسلم آنکه تحقیق مردی دید سگی را که میخورد خاک را
از تشنگی لفظ ثری بهشتی مفتوحه و بر او مهله مقصوره خاک تر فَاَخَذَ الرَّجُلُ خُفَّهُ
فَجَعَلَ يَعْرِفُ لَهُ بِهِ حَتَّى اُرْوَاهُ فَشَكَرَ اللهُ لَهُ فَاَدْخَلَهُ الْجَنَّةَ پس نیت آن مرد موزه
خود را پس کرد ایند که آب میداد آن سگ را بآن موزه تا آنکه سیراب کرد و او را پس گفت الله تعالی
مرا و او را جزا داد او را پس دخل کرد ایند او را در بهشت و لفظ شکر الله بمعنی اشتی علیه هست و لفظ
فارضه الجنة از باب عطف خاص بر عام هست و بعضی مالکیه استدلال کرده اند باین حدیث بر طهارت
پس خورده سگ زیرا که آنکس آب خور ایند در آن موزه سگ نشست آنرا و نماز میخواند بوی جواب
داده اند که این حکایت از اعم ماضیه هست و در آن شریعت شاید پاک باشد و نیز احتمال است
که آب در موزه بر آورده باشد و آن آب را در چیز دیگر انداخته با و نوشانیده باشد
و بر تقدیر که در موزه نوشانیده باشد آن موزه را استعمال نکرده باشد و قَالَ اَحْمَدُ
ابْنُ شَيْبَانَ و گفت احمد بن شیبان بفتح شاین معجمه و کسر باء موصده حَدَّثَنَا ابْنُ يُونُسَ
حدیث کرد او را پدر من که شیبان هست از یونس بن یزید ایللی عَنِ ابْنِ شَهَابٍ از ابن شهاب
قَالَ حَدَّثَنِي حَمْرَةُ بِنْتُ عَبْدِ اللهِ گفت که حدیث کرد در حمزه بجاء مهله و نیز ای معجمه بن عبد الله
این عمر که کنیه او ابو عماره هست قرشی عدوی مدنی تابعی هست ثقه قلیل الحدیث هست عز ابنه
عَبْدِ اللهِ از یزید خرد عبد الله بن عمر بن الخطاب رضی الله عنهما قَالَ كَانَتْ الْكِلَابُ تُقْبَلُ
وَتُدَبَّرُ فِي الْمَسْجِدِ فِي زَمَانِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ
گفت که بودند سگان که پیش می آمدند و پس می رفتند در مسجد در زمان رسول خدا صلی الله
تعالی علیه و اله وسلم فَلَمْ يَكُونُوا يُرْسَوْنَ شَيْئًا مِنْ ذَلِكَ پس نبودند صحابه که بشنوند
چیز را از آن باب و برش بمعنی پاشیدن آب و ذکر غسل نغمه بودند که نفی رش ابلغ هست از
نفی غسل و ظاهر این حدیث اگر چه دلالت میکند بر طهارت لعاب او زیرا که در اقبال و ادب
ظاهر آنست که لعاب او در میرسیده باشد لیکن جواب داده اند که طهارت مسجد یقینی است

ووصول لعاب او مشکوک است پس یقین زائل نمیشود بشک آنچه آمده است در حدیث دیگر که آورده است
 این مندر در نسخه ابراهیم نسفی که روایت کرده است از بخاری کانت الکلاب تبول و تقبل و تبر
 آن در اول عهد اسلام بود قبل از ثبوت حکم نجاست و باین حدیث استدلال کرده است امام اعظم
 ابو حنیفه بر طهاره ارض نجسه بعد خشک شدن آن حَفْصُ بْنُ عُمَرَ حدیث کرد در باره حفص بن
 عمر قال حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ ابْنِ أَبِي الشَّيْخِ كَافٍ حَفْصُ بْنُ عُمَرَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ بْنُ مَحْجَاجٍ
 از عن عبد الله بن سعید که کنبه آن سعید ابو السفر است بفتح سین و فاقب الحشر بفتح حاء ممله
 و سکون شین معجم که در آخر او جمیم است او صحابی است مشهور باین محمد یا احمد مدانی کوفی
 وَ الشَّعْبِيُّ عَنْ عَبْدِ بَنِي حَارِثٍ وَ حَدِيثُ كَرْدَمَارِ شُعْبِيِّ بفتح شین که نام او عامر است کوفی
 و امام است از عدی بن حاتم بکبر ثناء منشأه بن عبد اسد طاشی که صحابی است آمد بخدمت آنحضرت
 صلی الله علیه و اله و سلم در سال هفتم وفات یافت در کوفه در زمان مختار و عمر او یکصد و بیست
 سال بود و پدر او همان حاتم است که مشهور بود بکرم و این عدی نیز کرم بود او را جوادی بن الجواد
 میگفتند و رسول خدا صلی الله علیه و اله او را کرمی میکرد او میگفت که داخل نشدم بر من وقت
 نماز مگر آنکه من مشتاق بودم بآن نماز او حاضر شد در فتوح عراق در زمان حضرت عمر رضی الله عنه
 قال سألت النبي صلى الله عليه وسلم قلت له سؤال كرم من بين خير خدرا صلى الله عليه وسلم
 از حکم صید سگان چنانچه از جواب معلوم میشود فقال اذا ارسلت كلبك المعلم فقتل
 فكل يفسد او آنحضرت صلی الله علیه و اله و سلم وقتی که روان کنی سگ خود را که معلم است پس گشت
 بنخس آن صید را و کلب معلم بفتح لام مشدده یعنی سگ تعلیم کرده شده است که توقف نماید
 آید از شکار بمنع کردن صاحب خود و برود بفرستادن او و نخورد از شکار بلکه نگاه دارد آنرا
 و این حکم عام جمیع کلاب معلم را سود باشد یا غیر آن و امام احمد بن حنبل تخصیص میکند بغير
 و میگوید که حلال نیست شکار سگ سیاه که او شیطان است فان اكل فلا تا كل فانما
 لمسك على نفسه یعنی و اگر نخورد آن سگ از آن شکار پس نخورد آنرا زیرا که نگاه کرده است آن

آن شکار را از برای نفس قلت اُرْسِلْ كَلْبِي فَاَجِدُ مَعَهُ كَلْبًا اٰخَرَ كَفَتِ عَدِيُّ بْنُ حَاتِمٍ كِه
 روان میکنم من سگ خود را که معلم است پس می یابم همراه او سگ دیگر را بخورم آن شکار را یا نه
 قَالَ فَلَا تَأْكُلْ فَإِنَّمَا سَمَّيْتِ عَلَى كَلْبِكَ وَ لَمْ تَسْمِي عَلَى كَلْبِ اٰخَرَ فَمُورًا اَحْضَرْتِ صَاحِبًا
 اسد علیه واله وسلم بخور آن شکار را زیرا که تحقیق تسمیه گفته بر سگ خود و تسمیه نگفته بر سگ دیگر
 ظاهر این حدیث دال است بر آنکه تسمیه واجبست که اگر ترک کند آنرا جائز نیست پس امام ابو حنیفه
 میگویند که اگر بطریق سهو ترک کند جائز است و اگر عمدًا ترک کند جائز نیست و مذهب امام مالک
 هم و امام شافعی میفرمایند که تسمیه سنت است اگر ترک کند عمدًا هم جائز است زیرا که تسمیه خدا تعالی
 در دل هر مومن است چنانچه از حدیثهای دیگر معلوم میشود بآبَابُ — مَنْ لَمْ يَرِ الْوُضُوْءَ
 الْاَمِيْنَ الْمَخْرَجِيْنَ الْقَبِيْلَ وَالذُّبُرَ بَابُ بَسْتِ دَرِيَّانِ كَسِي كِه اِعْتِقَادٌ يَمِيْكُنْدُ وَجُوبٌ وَضُوْرًا اَز
 بیخ خروج مکر از خروج از مخارجین که قبل و در براند و لفظ مخارجین بفتح میم بصیغه تشبیه است یعنی سواء
 مخارجین اگر از بدن چیزی خارج شود مثل فصد و حجامت و غیر آن پس ناقض وضو نیست چنانچه
 مذهب امام شافعی است و این صحت نسبت بخارج دیگر است بخلاف نوم و غیر آن که خارج از حصر اند
 لِقَوْلِهِ تَعَالَى اَوْ جَاءَ اَحَدٌ مِّنْكُمْ مِنَ الْغَائِطِ اَزْهَمَتْهُ قَوْلِ اسْتَعَا كِه در نواقض وضو فرموده است
 یا آمد یکی از شما از زمین بپست که محل قضاء حاجت است و قضاء حاجت باین دو مخرج میشود
 وَقَالَ عَطَاءُ بْنُ يَمِيْنٍ مَخْرَجٌ مِّنْ دُبُرِهِ الدُّوْدُ اَوْ مِّنْ ذِكْرِهِ نَحْوُ الْقَمَلَةِ يُعِيْدُ الْوُضُوْءَ
 وگفت عطاء بن ابی رباح در حق کسی که خارج میشود از دبر او گرم یا از ذکر او مثل پیشبند عاده بکند
 وضو را و قَالَ جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللّٰهِ اِذَا صَحِيْحَكَ فِي الصَّلٰوةِ اَعَادَ الصَّلٰوةَ لَا الْوُضُوْءَ
 وگفت جابر بن عبد الله که صحابی است مشهور وقتی که خنده کند نماز عاده کند نماز را نه وضو را و این
 مذهب امام شافعی و امام مذهب امام ابو حنیفه است که بضمحک اگر بجهت نرسد وضو فاسد
 نمیشود و نماز فاسد میشود و اگر بجهت نرسد نماز و وضو هر دو فاسد میشوند و قَالَ الْحَسَنُ
 اِنْ اَخَذَ مِنْ شَعْرَةٍ اَوْ مِنْ اَظْفَارِهِ اَوْ خَلَعَ خُفَّيْهِ فَلَا وُضُوْءَ عَلَيْهِ وگفت حسن

بصری که تابعی ثقة و کبیر است که اگر شخصی گرفت از موی سر خود یا بروت خود یا از ناخنهای خود یا کشید
خفین را یا یکی را پس واجب نیست اعاده و صنوبر و بلکه بشوید یا با را و نماز بخواند در صورت نزع ^{خفین}
و قال أبو هريرة لا وضوء إلا من حدث وكفت أبو هريرة رضي الله عنه أنه ليس
وضوء من حدثت من ناقض وضوءه و مراد از حدثت نماز خارج از سبیلین است و وید که عز و جابر
أن النبي صلى الله عليه وآله وسلم كان في غزوة ذات الرقاع و ذكره میشود
از جابر رضی الله تعالی عنه که تحقیق پیغمبر خدا صلی الله علیه و آله وسلم بود در غزوة ذات الرقاع که بر راه مهله
و آن غزوه را غزوه ذات الرقاع از آن جهت نامیدند که باهای مردم در آن غزوه پاره شده بودند ^{سوار}
بنود و پیچیده بودند بر و پرچها و بعضی گفته اند رقاع نام درختی است که تسمیه کرده شد غزوه را ^{با}
و بعضی گویند که بسبب بر چها که در لواها و علمها بودند نامیده شد آنرا و صحیح قول اول است فروي
رجل بسهم فنزفه الدم يرضه شد مردی را تیری که نام او عباد بن بشر است پس آمد از آن خون
بسیار و لفظ نرف بفتح زای معجم و بفا یعنی خروج دم کثیر قال ابو هريرة نرفه الدم اذا خرج منه دم
کثیر حتی یضعف فهو نرف و منزوف فرگع و سجد و مضى فی صلواته پس شروع کرد و سجده
کرد و گذشت در نماز خود و قطع نکرد نماز بسبب بر آمدن خون پس آنرا حدث ندانست و قال
الحسن ما زال المسلمون يصلون في جراحاتهم و گفت حسن بصری همیشه بودند مسلمانان
که نماز میخواندند در جراحتهای خود و لفظ جراحات بجز جیم است و عینی گفته است که شامل سیلان
دم نباشد زیرا که روایت کرده این ابی شیبه در مصنف خود از همیشه از یونس از حسن بصری که
او واجب نمیگفت اعاده و صنوبر از خون مکروهی که سیلان کند و قال طاووس و گفت سطلوس
این کیسان یمانی که نام او ذکوان است و کنیه او ابو عبد الرحمن حمیری است از اهل فرس است یکی از اعلام
تابعین است و از خیار عباد الله صالحین است فوت شد در مکه روز ترویبه در سال یکصد و شصت
و نماز خواند برو هشام بن عبد الملک و او را طاووس از آن جهت گویند که او طاووس القوادة است ^{قد محمد}
ابن علي و محمد بن علي بن حسين بن علي بن ابي طالب با شمی مدنی که مشهور ز محمد باقر است زیرا که شقی

کرد علم را و دست حقائق و دقائق آنرا که بقرمعنی شوق است و کینه او ابو جعفر است تابعی حلیل است
 وفات یافت در سال یکصد و بیست و چهار و بعضی گفته اند که مراد از این محمد بن علی بن حنیفه است
 لیکن او اصح و ارجح است زیرا که این محمد مشهور بمحمد بن حنیفه است و عطاء و عطاء بن ابی براح
 و اهل الحجاز و گفتند اهل حجاز که مراد از او امام مالک و امام شافعی و غیر آن مثل سعید بن المسیب
 و سعید بن جبیر و فقهاء سبعة کتیب فی الذم و ضو نیست در خون وضو یعنی در بریدن
 خون وضو لازم نمیشود و امام ابو حنیفه میگوید که واجب است وضو در خون سائل و متمسک است
 دارقطنی است که آنحضرت صلی الله علیه و آله وسلم فرمودند که لیس فی الدم وضو الا ان یکون دما سائلا
 و عصرا بن عمر بن بقره فخرج منها الدم و لم يتوضأ و شپید عبد الله بن عمر بکر دانه را که طاهر
 شده بود در بدن پس از او خون و وضو اعاده نکرد و امام ابو حنیفه آنرا حمل بر عدم سیلان میکند
 و لفظ بقره بفتح با و بسکون ثاء مثلثه و بعضی بفتح هم گفته اند و برق ابن ابی اوفی دما
 فمضى فی صلواته و آب دهان انداخت عبد الله بن ابی اوفی خون را پس گزشت در نماز
 خود و تمام کرد نماز خود را و وضو را اعاده نکرد و لفظ برق برای معجمه است و بساین مهمله و بصار
 مهمله نیز بهمان معنی است و عبد الله بن ابی اوفی صحابی بن صحابی است حاضر شد بیعة الرضوان
 و ما بعد آنرا از مشاهد و همیشه در مدینه می بود تا آنکه وفات یافت رسول خدا صلی الله علیه و آله
 و سلم و او بنجاه و پنج حدیث روایت کرده است و در بخاری از او پانزده حدیث آمده است و حضرت
 رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم در حق او فرموده اند اللهم صل علی ابی اوفی و او آخر صحابه است
 که وفات یافت در کوفه در سال هشتاد و هفت و ریزه بود او را امام ابو حنیفه در آن سال
 که عمر امام ابو حنیفه هفت سال بود و قال ابن عمر و الحسن فیمن یحتمل کتیب علیه
 الا غسل محاجیه و گفت عبد الله بن عمر و حسن بصری در حق کسی که حجامت میکند یعنی خون
 حجامت نیست بروی شستن محلهای حجامت از اعضا و لفظ محاجم جمع محجمه است یعنی
 مکان حجامت حد ثنا آدم بن ابی ایاس قال حد ثنا ابن ابی ذئب حدیث گردارم

ابن ابی ایاس گفت که حدیث کرد ما را محمد بن عبدالرحمن بن مغیره بن حارث بن ابی ذئب که نام او ^{است} هشام
 قَالَ حَدَّثَنَا سَعِيدُ الْمَقْبُرِيُّ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ كُفْتُ حَدِيثَ كَرْدَمَارِ سَعِيدِ مَقْبُرِيِّ ابْنِ أَبِي هُرَيْرَةَ
 قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ لَا يَزَالُ الْعَبْدُ فِي صَلَاةٍ مَا كَانَ فِي الْمَسْجِدِ
 يَنْتَظِرُ الصَّلَاةَ مَا لَمْ يَكُنْ تَكْتُمُ كُفْتُ أَبُو هُرَيْرَةَ كُفْتُ أَبُو هُرَيْرَةَ كُفْتُ أَبُو هُرَيْرَةَ كُفْتُ أَبُو هُرَيْرَةَ
 بنده در نماز ایستاده که باشد آنکس در مسجد که انتظار میکند نماز را مادام که بی وضو نشده باشد و حدیث کرده
 باشد فقال رجل اعجمي ما احدث يا ابا هريرة بكفت مرد اعجمی که حدیث کرد ای ابو هریره
 واعجمي انكس ظاهر نشود کلام او و او کلام فصیح آورده نتواند اگر چه عربی باشد ما خود هست از عجم یعنی
 کنک بودن واعجمی منسوب با و اما در اینجا منسوب عین منسوب ایست چنانچه دو ورود واری
 و عجم خلاف عرب است فقال الصوت يعني الضرطة بكفت ابو هريرة كفت ابو هريرة كفت ابو هريرة
 یعنی او از بدبوی گوازد بر می براید و تفسیرت بضرطه نه بدبوی احوال از جهت آنست که غالباً در مسجد
 دیگر حدیث نمیشود و همین باری براید حدیثنا ابو الوليد حدیث کرد ما را ابو الولید طیا سنی که نام او
 هشام بن عبد الملك است قَالَ حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ عَدِينَةَ عَنْ الزُّهْرِيِّ كُفْتُ كَرْدَمَارِ
 سفیان بن عیینة از ابن شهاب زهری عن عبد بن تمیم از عباد بن تمیم بفتح عین
 و تشدید باء موعده ابن تمیم انصاری عن عتمة از عم خود که نام او عبد الله بن زید بن زنی بن عاصم
 که او صحابی است عن النبي صلى الله عليه وآله وسلم قال لا يتصرف حتى يسمع
 صوتاً أو يجدر بها من غير خد أصلي الله عليه وآله وسلم كفت که بزرگوار مصلی از نماز خود تا آنکه شود
 آواز از در بر یا بدبوی یعنی تا وقتی که تیغش نشود بر خروج با و از در بر بزرگوار از نماز که وضو او
 شکسته است حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ قَالَ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ حَدِيثَ كَرْدَمَارِ قُتَيْبَةَ بْنِ سَعِيدِ مَقْبُرِيِّ
 که حدیث کرد ما را جریر بن عبد الحمید عن الأعمش از اعمش که سلیمان بن هراقل است عن عبد الله
 ابی يعلى الثوري از منذر بن ضمیم و سکون نون که ابو نعیم است بفتح یا تحتانیه و سکون عین
 هله و فتح لام و ثوری بناء مثلثة و براء هله کوفی است عن محمد بن الحنفية از محمد بن حنیفه که

ابن علی بن ابی طالب است و حنیفه نام داه او است که ما قبل ذکر او شده است قال قال علی کنت
 رجلاً مَدَّاءً کففت آن محمد بن حنیفه که گفت حضرت علی بن ابی طالب که بودم می مردی کثیر المذی و منی
 آن آب است که ظاهر میشود نزد ملاعبت در با اهل خود فاستحیبت ان اسأل رسول الله
 صلی الله علیه و اله وسلم پس حیا کردم از آنکه سوال کنم رسول خدا صلی الله علیه و اله وسلم از جهت
 بودن او داماد آنحضرت صلی الله علیه و اله وسلم فَأَمَرْتُ الْمُقَدَّادَ بْنَ الْأَسْوَدِ بِأَسْئَرِ كَرْدَمٍ مِنْ مَقْدَادِ بْنِ
 اسود را فسأله فَقَالَ فِيهِ الْوُضُوءُ بِسُؤَالِ كَرْدَمٍ مَقْدَادِ بْنِ اسود علیه و اله وسلم پس
 آنحضرت صلی الله علیه و اله وسلم که در وضو است نه غسل و دَوَاءُ شُعْبَةَ عَنِ الْأَعْمَشِ وَرَوَاهُ
 کرده است او را شعبه بن حجاج که امیر المومنین است در حدیث از اعمش که او سلیمان بن مهران است
 از مندر از محمد بن الحنیفه حَدَّثَنَا سَعْدُ بْنُ حَفْصٍ حَدِيثُ كَرْدَمِ بْنِ سَعْدِ بْنِ حَفْصٍ كُنِيَّةُ اَوْ
 ابو محمد طلحی است قَالَ حَدَّثَنَا شَيْبَانُ عَنْ يَحْيَى عَنْ ابْنِ سَلَمَةَ كُفْتُ كَرْدَمِ بْنِ سَعْدِ بْنِ حَفْصٍ
 ابن عبد الرحمن نخوی که کنیت او ابو معویه است از یحیی بن ابی کثیر بصری تابعی از ابی سلمه که نام او ^{عبد} ^{مدنی}
 ابن عبد الرحمن بن عوف است او نیز تابعی است از عطاء بن یسار أَخْبَرَهُ كَرْدَمِ بْنِ سَعْدِ بْنِ حَفْصٍ
 خبر داد او را أَنَّ زَيْدَ بْنَ خَالِدٍ أَخْبَرَهُ كَرْدَمِ بْنِ خَالِدِ جَهَنِيِّ مَدَنِيِّ كَرْدَمِ بْنِ سَعْدِ بْنِ حَفْصٍ
 أَنَّهُ سَأَلَ عُمَانَ بْنَ عَفَّانَ قُلْتُ أَرَأَيْتَ إِذَا جَامَعَ فَلَئِمْتُمْ كَرْدَمِ بْنِ سَعْدِ بْنِ حَفْصٍ كُنِيَّةُ اَوْ
 عثمان بن عفان را که گفتیم من که خبر ده وقتی که جماع بکنند مرد زن خود را پس نیاید یعنی انزال نکنند ^{عکس}
 انرا قال عثمان يتوضون كما يتوضون للصلوة ويغسلون ذكره كُفْتُ كَرْدَمِ بْنِ سَعْدِ بْنِ حَفْصٍ
 آن شخص چنانچه وضو میکند برای نماز و بشوید ذکر خود را قال عثمان سمعته من النبي صلی
 الله علیه و اله وسلم گفت عثمان که شنیده ام انرا از پیغمبر خدا صلی الله علیه و اله وسلم فسألت
 عَنْ ذَلِكَ عَلِيًّا وَ الزُّبَيْرَ وَ طَلْحَةَ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ وَ ابْنَ كَعْبٍ فَأَمَرُوا بِذَلِكَ يَكُونُ
 زید بن خالد که پرسیدم ازین مسأله حضرت علی بن ابی طالب و زبیر بن العوام و طلحه بن عبید الله را که از
 عشره مبشره اند و ابی بن کعب را پرسیدم که در نه من اینها آن جماع را بهین وضو باید دانست که این حدیث

منسوخ است چنانچه عنقریب خواهد آمد و منعقد شده است اجماع بر وجوب غسل بعد از آنکه بعضی صحابه
 رفته اند باین و باعث آوردن مؤلف این حدیث را با وجود منسوخ بودن او آنست که دلالت دارد
 بر وجوب وضو و منسوخ نیست در باب وجوب وضو و وجوب وضو قبل از امر بر وجوب غسل شاید از جهت
 مظنه خروج مدنی باشد یا از جهت مباشره فاحشه که ناقض وضو است بالاتفاق حَدَّثَنَا اسحاق هو
ابن منصور یعنی حدیث کرد ما را اسحاق که او این منسوخ است قَالَ أَخْبَرَنَا النضر گفت که خبر کرد
 نضر بفتح نون و سکون ضار معجم ابن شمیم بضم شین معجم قَالَ أَخْبَرَنَا شُعْبَةَ عن الحكم گفت
 که حدیث کرد ما را شعبه بن حجاج از حکم بفتح حاء مهمله و کاف ابن عیینه عن ذکوان از ذکوان که ابی صالح
 زیات مدنی است عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ أُرْسِلَ
إِلَى رَجُلٍ مِنَ الْأَنْصَارِ از ابی سعید خدری است که تحقیق رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم فرستاد
 بسوی مردی از انصار از جهت طلب که نام آن مرد عثمان بن مالک انصاری بود بکر عین مهمله و سکون تاء
 مشاء فوقیه و موحده و نون فجاء وَدَّاسُهُ يَقْطُرُ این شخص در آن حال که سر او بر بخت قطرات
 آب را از اثر غسل کرده بود فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ لَعَلْنَا أَعْجَلْنَاكَ پس
 پیغمبر خدا صلی الله علیه و آله وسلم شاید که ماستابی کردیم تر از فراغ حاجت تو از جماع فَقَالَ نَجِمٌ
بِكَيْفِ أَنْزَلْنَا رِيَّ شَتَابِي کردید فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ إِذَا
أَوْقِطْتَ فَعَلَيْكَ الْوُضُوءُ پس فرمود رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم وقتی که شتابی
 شوی یا قحط کرده شوی آب را پس تو هست وضو کردن و لفظ اعجبت بضم همزه و کسر جیم و قحطت بضم
 قاف و کسر حاء مهمله و لفظ عليك هم فعل است بمعنی الزم و این حدیث منسوخ است زیرا که غسل
 لازم میشود بجماع بسبب احادیث صحیح که راه اندبران و با جماع صحابه تابعه و هب متابعت
 کرده است نضر بن شمیم را و هب قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةَ گفت و هب که حدیث کرد ما را شعبه
قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ وَكَمْ يَقُلُ عِنْدَ رُوَيْحِي عن شعبة الوضوء گفت ابو عبد الله
 که امام بخاری است و نگفته است غندر که نام او محمد بن جعفر است و یحیی بن سعید قطان لفظ

وضو را که فعلیک گفته اند و لفظ الوضو گفته اند اگر چه مراد ما و نحو است اما در روایت آنها مذکور نیست بلکه مخدوف است پس اگر چه اینها متابعت کرده اند نظر را در عبارت حدیث لیکن لفظ وضو را ذکر کرده اند بَابُ الرَّجُلِ يُوَضِّي صَاحِبَهُ باب در بیان حکم مرد که وضو میکند صاحب خود را حدیثنا محمد بن سلام قال أخبرنا يزيد بن هارون عن يحيى عن موسى بن العقبية عن كريب بن مولى بن عباس حدیث کرد ما را محمد بن سلام لام گفت که خبر دار ما را یزید بن هارون از یحیی بن سعید انصاری که تابعی بود از کرب بن مولا ی بن عباس که تابعی است عز أسامة بن زيد از اسامة بن زید که محبوب آنحضرت صلی الله علیه و اله وسلم بود آن رسول الله صلی الله علیه و اله وسلم لما أقاض من عرفة عدل إلى الشعب يقضي حاجته که تحقیق رسول خدا صلی الله علیه و اله وسلم هرگاه رجوع کرد از عرفه توبه فرمود بسوی راه که در کوه بود پس کراهت خود قال أسامة فجعلت أصب عليه وهو يتوضأ گفت اسامة بن زید گشتم که میربختم بر آنحضرت صلی الله علیه و اله وسلم آب وضو را در آن حال که او وضو میکرد فقلت یا رسول الله اتصل بي گفتم یا رسول الله آیا نماز میخوانی فقال المصلي أما مك يكفك آنحضرت صلی الله علیه و اله وسلم که جا نماز و وقت نماز پیش تو هست لفظ مصلي بفتح لام بمعنی مکان صلوة و لفظ امام بفتح همزه بمعنی قدام است ظریف است حدیثنا عمرو بن علی قال حدثنا عبد الوهاب حدیث کرد ما را عمرو بن علی بصری گفت که حدیث کرد ما را عبد الوهاب بن عبد المجید ثقفی بصری قال سمعت يحيى بن سعيد قال أخبرني سعد بن إبراهيم گفت عبد الوهاب که شنیدم یحیی بن سعید را که تابعی انصاری است گفت که خبر دار ما را سعد بن ابراهیم بن عبد الله بن عوف قرشی تابعی آن نافع بن جبیر بن مطعم أخبره که تحقیق نافع بن جبیر بن مطعم قرشی نوفلی مدنی تابعی خبر داد آن سواد را أنه سمع عروة بن المغيرة بن شعبة يحدث عن المغيرة بن شعبة که تحقیق شنید آن نافع عرو بن مغیره بن شعبه را که حدیث میکند

از مغیره بن شعبه که پدر او بود و آن مغیره کوفی ثقفی صحابی است اسلام آورده بود قبل از حدیث
 و والی کرده شده بود اما ره کوفه را آنکه کان مع رسول الله صلی الله علیه و سلم فی
 سفر آنکه آن مغیره بود همراه رسول خدا صلی الله علیه و سلم در یک سفر و آنکه ذهب
 الحاجة له و تحقیق آنحضرت صلی الله علیه و سلم رفت برای حاجت که مر او را بود و آن
 مغیره جعل یصیب الماء علیه و تحقیق مغیره کشت که میرنجیت آب را بر آنحضرت
 صلی الله علیه و سلم و هو یتوضأ و حال آنکه آنحضرت صلی الله علیه و سلم وضو میکند امام
 نووی گفته که درین حدیث دلیل است بر جواز استعانه در وضو و گفته اند اصحاب ماکه استعانه
 سه قسم است یکی آنکه استعانه کند در احضار آب و در و کرامت نیست و ثانی آنکه استعانه کند
 در غسل اعضا باین طور که دیگر کسی وضو نکند و بشوید اعضا او را و این مکروه است بالاتفاق بشرط
 آنکه عذر نداشته باشد و سیوم آنکه آب اندازد غیر خود بشوید اعضا و درین اختلاف است
 و ترک اولی است فغسل وجهه و یدیه و مسح برأسه و مسح علی الخفین پس
 شست آنحضرت صلی الله علیه و سلم روی مبارک خود را و هر دو دست خود را و مسح کرد بر مبارک
 و مسح کرد بر موزها خود باب — قراءة القرآن بعد الحدیث و غیره باب سایه
 خواندن قرآن بعد از حدیث و خواندن غیر قرآن چنانچه ذکر و تسبیح بعد حدیث یا آنکه بابت در
قراءة قرآن بعد حدیث و غیر قراءه مثل کتابت قرآن و غیر آن و قال منصور عن ابراهیم هینم
لا بأس بالقراءة فی الحمام و گفت منصور بن معتمر سلمی کوفی از ابراهیم بن زید نخعی کوفی بفقیه
 که نیست باک بقراءة قرآن در حمام با وجودی که قاری در حمام در اکثر اوقات محدث و بی وضو
 می باشد و منقول از ابو حنیفه کرامت قرآنه قرآن است در حمام و بکتب الرساله علی
غیر وضوء یعنی باک نیست بنوشتن رساله بر غیر وضو با وجود که در اکثر اوقات رساله مصد
 به اسم اسمی باشند و خالی نمی باشند از بعضی آیات قرآن و قال حماد و گفت حماد بن بشیر میم
 بن ابی سیمان اشعری کوفی و اصل او از نواحی اصفهان است و او اقله اصحاب ابراهیم بن زید

حماد بن اسحاق بن حنیفه است و فقیه کوفه است عَنْ اِبْرَاهِيمَ النَّخَعِيِّ اِنْ كَانَ عَلَيْكُمْ اِذَا رَأَى
فَسَلِّمْ وَلَا تَسَلِّمْ از ابراهیم نخعی اگر باشد بران مردم که در حمام اند از ارسلام بگو بر آنها و اگر از
 نباشد سلام بگو بر آنها از جهت آنها که طریقه بدعت اختیار کردند یا اینکه سلام دارنی بر آنها مستعدی
 در سلام است و سلام از اسماء الاهی است در حال کشف عورت کفایت او مکروه است حَدَّثَنَا اِسْمَاعِيلُ
حَدِيثُ كَرْدَمَارِ اسْمَاعِيلَ بْنِ اَوْسٍ اَصْبَحِي که همیشه زاده امام مالک است قَالَ حَدَّثَنِي مَالِكٌ گفت
 که حدیث کرد مرا امام مالک عَنْ مَخْرَمَةَ بِنِ سُلَيْمَانَ از مخرمه بنت سلیمان و سکون خاوند معجمه و فتح راهله
 که و اعلی مدنی بن سلیمان عَنْ كُرَيْبٍ از کریب بنضم کاف و فتح راهله که در آخر او باد موحده است
مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ اَنْ عَبْدَ اللّٰهِ بْنِ عَبَّاسٍ اَخْبَرَهُ که آن کریب مولى ابن عباس است که تحقیق
 عبد الله بن عباس خبر داد آن کریب را اِنَّهُ بَاتَ لَيْلَةً عِنْدَ مَيْمُونَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ
عَلَيْهِ وَاٰلِهِ وَسَلَّمَ وَهِيَ خَالَتُهُ که آن ابن عباس شب گذرانید یک شب نزد میمونه که زوج پیغمبر
 صلی الله علیه و آله و سلم و حال آنکه آن میمونه خانه او بود فَاَضْطَجَعْتُ فِي عَرْضِ اَلْوَسَادَةِ رَجُلًا
مِنْ دِرْطَفِ عَرْضِ تَكِيَّةٍ زَيْرِ سُرْمِي باشد و اَضْطَجَعَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهِ وَسَلَّمَ
وَاَهْلُهُ فِي طَوْطَاهَا خوابیدند آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم و اهل او در طرف درازای آن تکیه فنام
رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهِ وَسَلَّمَ خواب کرد آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم حَتَّى اَنْتَصَفَ
الَّيْلُ اَوْ قَبْلَهُ بِقَلِيْلٍ اَوْ بَعْدَ بِقَلِيْلٍ تا آنکه نصف شد شب یا پیش از آن تا آنکه زمان یا
 آن نصف بانگ زمان استیقظ رسول الله صلی الله تعالی علیه و آله و سلم بیدار شد
 رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم فَجَلَسَ مَسْحَ التُّوْمِ عَرَضَ وَجْهِهِ بِيَدَيْهِ نشست آنحضرت
 صلی الله علیه و آله و سلم که می مالید خواب را از روی مبارک خود بدست مبارک خود ثُمَّ قَرَأَ
اَلْاٰیَاتِ الْخَوَاتِيْمَ مِنْ سُورَةِ اَلْاٰمِرَانِ بعد آن خوانده آیات که آخرها انداز سوره آل عمران
 که اول آنها ان فی خلق السموات و الارض تا آخر سوره است ثُمَّ قَامَ اِلَى شَيْءٍ مُّعَلَّقٍ بعد آن
 بسوی مشک ثُمَّ تَوَضَّأَ مِنْهَا فَاَحْسَنَ وُضُوْءَهُ پس وضو کرد از آن مشک پس کرد وضو خود را

ثُمَّ قَامَ يُصَلِّي بِسِتْرٍ كَمَا كَانَ يَجُوزُ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ فَقُمْتُ فَصَنَعْتُ مِثْلَ مَا صَنَعَ

كُفْتُ ابْنُ عَبَّاسٍ بِسِتْرٍ كَمَا كَانَ يَجُوزُ مِثْلَ مَا صَنَعْتُ مِثْلَ مَا صَنَعْتُ مِثْلَ مَا صَنَعْتُ

فَقُمْتُ إِلَى جَنِيهِ الْأَيْسَرِ رَفْتُمْ مِنْ وَاسْتَادُمْ مِنْ لِبْسِي بِهَلْوَى جِبِّ وَأَوْضَعْتُ يَدِي الْيُمْنَى

عَلَى رَأْسِي بِرِجْلِي رَأْسَ رَأْسِي خُودًا بِرِجْلِي وَأَخَذْتُ بِأُذُنِي الْيُمْنَى بِفَيْتِلْهَا وَكَرَنْتُ بِرِجْلِي

رَأْسَ رَأْسِي رَأْسَ رَأْسِي رَأْسَ رَأْسِي رَأْسَ رَأْسِي رَأْسَ رَأْسِي رَأْسَ رَأْسِي رَأْسَ رَأْسِي

ثُمَّ رُكْعَتَيْنِ ثُمَّ رُكْعَتَيْنِ ثُمَّ رُكْعَتَيْنِ ثُمَّ رُكْعَتَيْنِ ثُمَّ رُكْعَتَيْنِ ثُمَّ رُكْعَتَيْنِ

أَوْ ثَلَاثِينَ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ

بَعْدَ أَنْ دُورَ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ

سَيِّفَتَيْنِ ثُمَّ خَرَجَ فَصَلَّى الصُّبْحَ بَعْدَ أَنْ يَهْلُو فَتَأْتِيهِ الْمَوْزِنُ فَصَلَّى رُكْعَتَيْنِ

خَفِيفَتَيْنِ قَوَاةً سَبْكَ فَوَجَدَ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ

رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ

رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ

رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ

رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ

رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ

رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ

رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ

رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ

رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ

رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ

رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ

رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ

علیه و آله وسلم در وقتی که خسوف آفتاب شد و بی نور شد آفتاب وَإِذَا النَّاسُ قِيَامٌ يَصُّونَ
 و ناگاه مردم استاده اند نماز میخوانند و اذاهم قائمه تصلی و ناگاه حضرت عائشه هم استاده است
 نماز میخواند فقلت ما للناس فأشارت بيدها إلى السماء كفتم من که چسبست مردم را پس
 اشاره کرد بدست خود بسوی آسمان و قالت سبحان الله و گفت سبحان الله فقلت آية
 فأشارت أن نعتم كفتم من که این خسوف آفتاب علامتست مر عذاب خداست را اشاره
 کرد آنکه آری علامتست مر عذاب خداست را فقلت حتى تجلاني الغشي كفتم من
 تا آنکه پوشید مرا بهوشی از درازی استادن و جعلت أصب فوق رأسي ماء و کردیم
 من که میرنجتم بالای سر خود آب را از جهت دفع بهوشی و سستی و ازین معلوم میشود که حواس او مدرك بود
 و اگر در کتب بود ناقص وضومی شد باجماع فلما أنصرف رسول الله صلى الله عليه وآله
 وسلم حمد الله و أتى عليه كفتم من فارغ شد و برگشت رسول خدا صلی الله علیه و آله حمد گفت
 خداست را و ثنا گفت بر الله كفتم من قال ما من شيء كنت لماره إلا رأيت في مقامي
 هذا حتى الجنة والنار بعد آن گفت که نیست هیچ شیئی که بودم من که ندیده بودم او را مگر دریم
 او را در مقام خود که این است تا آنکه بهشت و دوزخ را و لقد أوحى إلي أنكم تكفنون
 في القبور مثل أو قريبا من فتنة الدجال لا أدري أي ذلك قالت أسماء
 و تحقیق وحی کرده شد بسوی من آنکه تحقیق شما آزموده کرده میشود در قبر مثل یا قریب از فتنة
 دجال نمیدانم که کدام آنرا گفته است اسماء یعنی لفظ مثل گفته است یا لفظ قریب گفته است یعنی
 أحدكم فيقال له ما علمك بهذا الرجل آمده میشود یکی از شمار را بگفته میشود مر او را
 چیست اعتقاد تو باین مرد یعنی با محمد رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم فاما المؤمن أو المؤمنة
 لا أدري أي ذلك قالت أسماء فيقول هو محمد رسول الله پس چونکه باشد مومن یا
 موقن نمیدانم که کدام ازین دو لفظ را گفته است اسماء بنت ابی بکر میگوید آن مومن که این مرد محمد صلی
 الله است جاء بالبينات و الهدى آمده را بمعجزات و هدايت فاجبنا و أمنا و اتبعنا

بر حاجت کردیم ما و ایمان آوردیم و تبعیت کردیم او را فَيُقَالُ نَمُصِّحًا فَقَدْ عَلِمْنَا أَنْ
 كُنْتُ لَمَوْقِنًا بِكَيْفِ مِشْوَدِ خَوَابِ بَنِي دُرَّحَالِ بَدْرًا تَوْصِيحًا بِرِسْمِ تَحْقِيقِ دَسْتِيمِ أَنْكَ تَوْبُورِي
 تَحْقِيقِ بَقِيْنِ كُنْدَه وَاعْتِقَادِ آرَنْدَه وَآمَّا الْمُنَافِقُ أَوْ الْمُرْتَابُ لَا أَدْرِي أَيُّ ذَلِكَ
 قَالَتْ أَسْمَاءُ فَيَقُولُ لَا أَدْرِي سَمِعْتُ النَّاسَ يَقُولُونَ شَيْئًا فَقُلْتُ
 وَأَمَّا مُنَافِقٌ يَأْتِيكَ كُنْدَه نَمِيدَانِمُ كَدَامِ اِيْنِ دَوْلَفِظِ كَفْتَه هَسْتِ اِسْمَا رِسْمِ مِيكُوِيْدِ اَنْ مُنَافِقٌ اَسْمَا
 مِّنْ وَاعْتِقَادِ نَدَارَمِ جِزِي رَا شَنِيْدَمِ مَرْدَمِ رَا كِه مِيكُوِيْدِ جِزِي رَا رِسْمِ مِّنْ اَنْ رَا تَابُ
 مَسْحُ الرَّأْسِ كَيْلَهُ بَابُ تِ دَرِ بِيَانِ مَسْحِ سَرْتَامِ دَرِ وَضُوْلِ قَوْلِهِ تَعَالَى وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ
 اَزْ جِهَةِ فَرْمُوْدَنِ اِسْمَاعِيْلِ مَسْحِ كُنِيْدِ بَرْمَايِ خُوْدِ وَظَاهِرِ اَزْ سَرْتَامِ سَرِ هَسْتِ چِنَا چِهْ مَذْهَبِ اِمَامِ مَالِكِ
 وَدَرِ بِيْنِ صُوْرَةِ بَا زَائِدَه زَائِدَه خَوَابِ بُوْدِ كَمَا اَبْنُ الْمُسَيَّبِ الْمَرْأَةُ بِمَنْزِلَةِ الرَّجُلِ تَمَسَّحُ عَلَيَّ
 رَأْسَهَا وَكَفَتْ سَعِيْدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ كَزَلِ بِنْتِ مَرْدِ هَسْتِ مَسْحِ مِيكُنْدِ سَرِ خُوْدِ عِيْنِي بَرْتَامِ سَرِ مَسْحِ
 مِثْلِ مَرْدِ وَسُئِلَ مَالِكٌ اَيُّ جِزِي اَنْ تَمَسَّحُ بَعْضُ الرَّأْسِ وَسُوْالِ كَرْدِه شَدَا اِمَامِ مَالِكِ اَيَّا كَفَايَتِ
 مِيكُنْدَا نَكْدِ مَسْحِ كُنْدِ بَعْضِ سَرِ خُوْدِ وَ لَفْظِ اَيُّ جِزِي بَعْضِ يَادِ تَحْتِيَه اَزْ اَجْزَا اِبْعِيْنِ كَفَايَتِ هَسْتِ فَا حَاجِجٌ بَحْدِ
 عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ زَيْدٍ رِسْمِ اُوْرِدِ بَحْدِ اِسْمِ عَبْدِ اِسْمِ بْنِ زَيْدِ كِه اِيْنِ هَسْتِ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللّٰهِ بْنِ
 يُوْسُفَ حَدِيْثُ كَرْدَا رَا عَبْدَا اِسْمِ بْنِ يُوْسُفَ تَمِيْسِي قَالَ اَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ عَمْرِو بْنِ يَحْيَى الْمَازَرِي
 كَفْتِ كِه خَبَرُ كَرْدَا رَا اِمَامِ مَالِكِ اَزْ عَمْرِو بْنِ يَحْيَى مَازَرِي اَنْصَارِي عَزَابِيَه اَزْ بَرِ خُوْرِ كِه يَحْيَى بِنِ عَمَارَةَ
 اَبِي الْحَسَنِ مَازَرِي هَسْتِ اَزْ رَجُلًا قَالَ لِعَبْدِ اللّٰهِ بْنِ زَيْدٍ وَهُوَ جَدُّ عَمْرِو بْنِ يَحْيَى اَنْكَ تَحْقِيقِ
 مَرْدِي كِه اَوْ عَمْرِو بْنِ حَسَنِ هَسْتِ كَفْتِ مَرْدِ عَبْدِ اِسْمِ بْنِ زَيْدِ رَا كِه اَوْ صَحَابِي هَسْتِ وَ اَنْ مَرْدِ كُوْنْدَه جَدُّ
 يَحْيَى بُوْدَا اَنْ تَسْتَطِيْعُ اَزْ بَرِيْنِي كَيْفَ كَانَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ يُوْصِي
 اَيَّا اسْتَطَاعَتْ دَارِي اَنْكَ بِنَايِ مَرَا كِه چُوْنَه بُوْدِ رَسُوْلِ خُدَا صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ كِه وَضُوْمِيْكِرْدِ فَقَالَ
 عَبْدُ اللّٰهِ بْنِ زَيْدٍ نَعَمْ كَفْتِ عَبْدَا اِسْمِ بْنِ زَيْدِ كِه اَرِي طَاقَتِ دَارَمِ كِه بِنَايِمُ فَدَا عَائِمَاءُ بِطَلْسِيْدِ
 فَا فَرَعُ عَلَيَّ يَدِيَه رِسْمِ اَبِ رَا بَرِ بَرِ دَرِ دَسْتِ خُوْدِ فَنَسَلُ مَرْتَابِيْنِ رِسْمِ دُو مَرْتَبَه شَدَا

مُضْمَضٌ وَاسْتَنْشَرٌ ثَلَاثًا پس در دهن انداخت و بینی افشاند سه مرتبه ثُمَّ غَسَلَ وَجْهَهُ
ثَلَاثًا بعد آن شست روی خود را سه مرتبه ثُمَّ غَسَلَ يَدَيْهِ مرتباً مَرَّتَيْنِ مرتباً إِلَى الْمِرْفَقَيْنِ
 بعد آن شست هر دو دست خود را دو مرتبه تا مرفقین یعنی همراه مرفقین ثُمَّ مَسَحَ رَأْسَهُ
بِيَدَيْهِ پس مسح کرد سر خود را هر دو دست خود فَأَقْبَلَ بِيَمَاوَادٍ بر پیش آورد هر دو دست
 و پیش هر دو دست خود را بِدَا مَقْدِمِ رَأْسِهِ حتی ذَهَبَ بِهَا إِلَى قَفَاهُ شروع کرد بمقدم خود
 لفظ مقدم بفتح دال مشدود است یعنی بِهَا هر دو دست خود را بر مقدم سرتا آنکه برد آن هر دو دست را
 بسوی کردن خود بطرف پس ثُمَّ رَدَّ هُمَا إِلَى الْمَكَانِ الَّذِي بَدَأَ مِنْهُ پس از آن باز کرد ایدان
 هر دو دست را بسوی مکانی که شروع کرده بود از او نهادن هر دو دست باین طریق بود که متصل کرد
 یک دست ^{بمستقیم} دوم و هر دو ابهام را نهاد بر صدغین خود پس صل میشود مسح تمام سر و امام ابوحنیفه ^{میگوید}
 که ازین وجوب مسح تمام سر معلوم نمیشود زیرا که فعل تقاضا وجوب نمیکند و حدیث مسح ناصیه ^{دارد}
 بر عدم وجوب کل پس این فعل را حل بر سنت و افضل باید کرد ثُمَّ غَسَلَ رِجْلَيْهِ شست هر دو
 پای خود را بَابُ غَسْلِ الرَّجْلَيْنِ إِلَى الْكَعْبَيْنِ بابت در بیان شستن هر دو پای خود
 تا کعبین در وضو حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ بتصرفین خالد باهلی ^{شستن}
عَمْرُو بْنُ عَمْرٍو بْنِ عِمْرَانَ که شیخ امام مالک است عَنْ أَبِيهِ از پدر خود که یکی بن عماره است ^{شهادت}
عَمْرُو بْنُ حَسَنِ بْنِ حَافِرِ شَدْمِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ أَبِي حَسَنِ رَأْسَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زَيْدٍ عَنْ وَضُوِّ النَّبِيِّ
 صلی الله علیه و آله وسلم که سوال کرد آن عمرو بن حسن عَبْدَ اللَّهِ بْنِ زَيْدٍ از وضو پیغمبر خدا صلی
 الله علیه و آله وسلم فَدَعَا تَوْبَةً مِنْ تَمَاءٍ طَلَسِيًّا وند از آب را و لفظ تَوْرِبَةً تله فوفیه و سکوره و او
 ویرا مهمله آوندی که آب نوشیده میشود در روی یا طست یا قدح از سنگ یا از برنج فَتَوَضَّأَ
كَهْمٍ پس وضو کرد عبد الله بن زید از برای خوردن مردم وَضُوءَ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله وسلم
 مثل وضو پیغمبر خدا صلی الله علیه و آله وسلم فَأَنَّكَ عَلَى يَدَيْهِ مِنَ التَّوْبَةِ رِجْلَيْهِ أَبْرَأَتْ ^{خورد}
 از آن آوند غسل بِيَدَيْهِ ثَلَاثًا شست هر دو دست خود را سه مرتبه ثُمَّ ادْخَلَ يَدَيْهِ فِي التَّوْبَةِ

فَمَضْمَضَ وَاسْتَنْشَقَ وَاسْتَنْثَرَتْ بِثَلَاثِ غَرَفَاتٍ بَعْدَ أَنْ دَاخَلَ كَرْدَ دَسْتِ خُودِ رَادِ
 آوند پیش در دهان انداخت و آب در بینی انداخت و افشانید بینی را سه مرتبه لبه غرفه احتمال
 است که مضمضه استنشاق هر دو لبه غرفه باشد یا هر یک لبه غرفه باشد ثُمَّ دَخَلَ يَدَهُ فَمَسَحَ رَأْسَهُ
 ثلثاً بعده داخل کرد دست خود را در آوند پیشت روی خود را سه مرتبه ثُمَّ دَخَلَ يَدَيْهِ ثُمَّ
غَسَلَ يَدَيْهِ مَرَّتَيْنِ إِلَى الْمِرْفَقَيْنِ بعد آن داخل کرد هر دو دست خود را بعد آن شست
 هر دو دست خود را دو مرتبه تا هر دو آرنج و مرفق بگردد و فاستخوان بلند در راع ثُمَّ دَخَلَ
يَدَيْهِ فَمَسَحَ رَأْسَهُ بعد آن داخل کرد هر دو دست خود را در آوند پیش مسح کرد سر خود را فَأَقْبَلَ
بِهِمَا قَدْ بَرْمَرَةً وَاحِدَةً پس پیش بر هر دو دست را و پس بر یکبار ثُمَّ غَسَلَ
رِجْلَيْهِ إِلَى الْكَعْبَيْنِ آنی مَعَهَا بعد آن شست هر دو پای خود را تا هر دو شتالک بِعَنِي
 و آنها را هم شست یعنی الی بمعنی مع است و کعب استخوان بلند که نزدیک پیوند ساق و قدم است
إِنَّ تَعْمَالَ فَضْلِ وَضُوءِ النَّاسِ بابت در بیان استعمال فضل وضو مراد از فضل وضو
 آن است که باقی باشد در آوند بعد فراغ از وضو یا مراد از آب مستعمل است که متقاطر شود
 از اعضاء متوضی و اختلاف است درین اخیر مذہب امام ابوحنیفه آنست که نجس است و نذر
 امام شافعی طاهر است و طهور نیست و نذر امام مالک طاهر و طهور است و أَمْرٌ جَرِيرٌ نَبِيٌّ عَلَيْهِ
أَهْلُهُ أَنْ يَتَوَضَّؤُا بِفَضْلِ سِوَاكَ و امر کرد جریر بن عبد الله بجلی که صحابی است و انداخت
 از برای او رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم را مبارک خود را و کرامی کرد او را و بود سید مطاع
 الجمال صحیح ناسلام کبیر القدر یعنی امر کرد جریر بن عبد الله ای خود را که وضو بکنند بفضل مسواک او
 یعنی بآبی که از وضو باقی بود و مسواک را در آن تر کرده بود چنانچه عادت جریر بود که مسواک میکرد
 میداد سر مسواک خود را در آب و با وجود آن امر میکرد باهل خود که وضو بکنند بآن آب آن آب فضل
 بآن معنی که بقیه از آب وضو بود و نیز مسواک مخلوط شده بود بآب مستعمل زیرا که مطهر نم است پس
 درین صورت استعمال آب مستعمل میشود در طهاره حَدَّثَنَا أَدَمُ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ

حَدَّثَنَا الْحَكَمُ حَدِيثٌ كَرَّمَ اللَّهُ رَأْسَهُ ابْنُ أَبِي نَسْرٍ كَقَوْلِهِ حَدِيثٌ كَرَّمَ اللَّهُ رَأْسَهُ بِنِجَاحِ بْنِ حَجَّاجٍ كَقَوْلِهِ
 كَرَّمَ اللَّهُ رَأْسَهُ بِنِجَاحِ بْنِ حَكِيمٍ بَعْضُ عَيْنٍ مَهْلَةٍ وَفَتْحُ تَاءٍ فَوْقَ قَائِمَةٍ بَعْدَ آتٍ يَاءٍ تَحْتِ بَائِمَةٍ وَبَعْدَ آتٍ يَاءٍ مُوَحَّدَةٍ قَالَ
 سَمِعْتُ أَبَا جَحْفَةَ كَقَوْلِهِ حَدِيثٌ كَرَّمَ اللَّهُ رَأْسَهُ بِنِجَاحِ بْنِ حَكِيمٍ وَفَتْحُ حَاءٍ مَهْلَةٍ وَسُكُونُ مَثْنَاءٍ
 وَبِفَاكِهِ نَامٍ أَوْ وَهَبِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ سَوَادٍ كَوْنِي تَقْفِي هَيْتَ صَحَابِي هَيْتَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَسْئَلُ خُرَجَ

عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ بِالْحَاجِرَةِ مِثْلَ مَا يَكُونُ فِي الْبُحَيْرَةِ كَقَوْلِهِ
 مَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ فِي نِيَمٍ رُزْزِرَ رَشْدَةٌ كَرَمِي وَأَيْنِ بُوَدَّرِ سَفَرٌ قَصْرٌ فَا تِي بُوَضُوهُ
 بِأَوْرَدَةٍ شَدَّ أَوْ رَابَابٍ وَضَوْ قَتَوُ ضَابِيسٍ وَضَوْ كَرَدَ أَخْفَرَتْ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ فَجَعَلَ النَّاسُ
 يَأْخُذُونَ مِنْ فَضْلِ وَضُوئِهِ يَكْتَسِبُونَ مِنْهُ كَمَا يَكْتَسِبُونَ مِنْ زِيَارَتِي آبٍ وَضَوْ أَخْفَرَتْ صَلَّى
 اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ كَقَوْلِهِ أَخْفَرَتْ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ آبٍ بَاقِي رَأْسَهُ كَرَمَةً مِثْلَ مَا يَكُونُ
 يَأْتِيهِ مِثْلَ مَا يَكُونُ فِي آبٍ كَمَا سَأَلَ مِثْلَ مَا يَكُونُ فِي آبٍ وَضَوْ أَخْفَرَتْ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ فِيمَنْ تَحْتُو
 بِهِ يَسْرِي مَا يَكُونُ فِي آبٍ رُزْزِرَ رَشْدَةٌ كَرَمِي وَأَيْنِ بُوَدَّرِ سَفَرٌ قَصْرٌ فَا تِي بُوَضُوهُ

صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ فَضَلَّى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ الظُّهْرَ
 رَكْعَتَيْنِ وَالْعَصْرَ رَكْعَتَيْنِ وَبَيْنَ يَدَيْهِ عَنَزَةٌ بِمَا زُوَّجُوا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ
 وَاسْمُ نَازِظِهِ رَادٍ وَرَكْعَتٌ وَدَرِيشٍ أَوْ نِزْهٍ خُورِدٍ بُوَدَّرِ وَنَظْمٌ عَنَزَةٌ بَقِيَّتَاتٍ نِزْهٍ خُورِدٍ كَقَوْلِهِ فِي رُكُوفِ آبٍ
 بَاشِدٍ وَنَازِظِهِ بَسُوِي عَنَزَةٌ زِيرٌ كَقَوْلِهِ بُوَدَّرِ صَحَابِي قَالَ أَبُو مُوسَى وَكَقَوْلِهِ بُوَدَّرِ صَحَابِي كَقَوْلِهِ

دَعَا النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ بِقَدْحٍ فِيهِ مَاءٌ فَغَسَلَ يَدَيْهِ وَوَجَّهَهُ فِيهِ
 طَلِبِي أَخْفَرَتْ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ بِقَدْحٍ كَقَوْلِهِ آبٍ بَلَشِدٍ بِشَيْبَتٍ هَرْدٍ وَرَدَّ رَأْسَهُ
 مَبَارَكٌ خُورِدٍ رَادٍ آبٍ وَنَجَّ فِيهِ وَانْدَاخَتْ آبٍ دَمِنْ خُورِدٍ رَادٍ آبٍ شَمَقٌ لَهْمَا
 إِشْرَ بَامِنَهُ وَأَفْرَعَا عَلَى وَجْهِهِمَا وَخُورِدٍ كَقَوْلِهِ بَعْدَ مَا كَقَوْلِهِ بَعْدَ مَا كَقَوْلِهِ بَعْدَ مَا كَقَوْلِهِ
 آبٍ بِبِشْبِيدٍ آبٍ رَابِرٍ رُزْزِرَ رَشْدَةٌ كَرَمِي وَأَيْنِ بُوَدَّرِ سَفَرٌ قَصْرٌ فَا تِي بُوَضُوهُ
 حَدِيثٌ تَمَامٌ مَذْكُورٌ فِيهِ دَرِيغَةٌ طَائِفَةٌ وَدَرِيغَةٌ مَذْكُورَةٌ فِيهِ دَرِيغَةٌ طَائِفَةٌ وَدَرِيغَةٌ مَذْكُورَةٌ فِيهِ

و آب بینی مبارک آنحضرت صلی الله تعالی علیه و آله و سلم یا کیزه تر بود نزد صحابه از مشک زیرا که تدافع میکند
 با یکدیگر و می مالیدند با و روی خود را از جهت برکت و خوشبو ساخته بود و الله تعالی هم چیز مبارک از بدن
 مبارک می براندند از جهت مناجات بالملائکه حَدهُ ثنا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ یعنی حدیث کرد ما را علی بن
 عبد الله مدینی که امام است قَالَ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ گفت که حدیث
 کرد ما را یعقوب بن ابراهیم بن سعد بن ابراهیم بن عبد الرحمن بن عوف قرشی که متوطن شد
 بغداد قَالَ حَدَّثَنَا أَلِيٌّ عَنْ صَالِحِ بْنِ أَبِي شَهَابٍ گفت یعقوب که حدیث کرد ما را پدر من
 که ابراهیم است از صالح بن کیسان از ابن شهاب زهری قَالَ أَخْبَرَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الزُّبَيْرِ گفت
 ابن شهاب که خبر کرد ما را محمود بن ربیع بفتح راه مکه که انصاری است قَالَ وَهُوَ الَّذِي مَخَّرَ رَسُولَ
اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ فِي وَجْهِهِ وَهُوَ غُلَامٌ مِنْ بَنِيهِمْ گفت ابن شهاب
 و آن محمود آنکسی است که از دهن مبارک خود انداخت رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم در روی او
 حال که او کودک بود از چاه آنها که آن آب از چاه آنها گرفته بود در دهن مبارک خود گرفته بر روی او انداخت
 از جهت حصول برکت با و و این کلام ابن شهاب زهری است که بیان کرده است از جهت مدح و تسبیح
 شیخ خود که محمود است و گفته اند که محمود در آنوقت پنج ساله بود و قَالَ عُرْوَةُ عَزَّ وَجَلَّ
 و گفت عروه بن زبیر بن العوام قرشی از مسور کبیریم و سکون سین ممله و فتح واو بن مخزوم بفتح
 و سکون خاء معجم و فتح راه مکه زهری که پدرش عبد الرحمن بن عوف است و این مسور در وقت
 وفات آنحضرت صلی الله تعالی علیه و آله و سلم هشت ساله بود و سماع او از آنحضرت صلی الله تعالی علیه
 و آله و سلم صحیح است و روایت کرده است بیست و دو حدیث و بخاری از وی شش حدیث آورده است
 در کتاب خود و رسید او را سنکد سنکهای منجیق در حالی که نماز میخواند در حجر درمکه در زمان محاصره حجاج
 بوفات یافت بعد پنج روز در شصت و چهار از هجرت شریفه و غایبه یعنی گفت عروه از مسور
 غیر مسور يُصَدِّقُ كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهَا صَاحِبَهُ در آن حال که تصدیق میکند هر یک از مسور و محمود
 صاحب خود را و این هر دو صحابی صغیر اند در سن و کبیر اند در قدر و مرتبه یعنی محمود تصدیق میکند مسور

و مسور تصدیق میکند محمود را درین حدیث آنند و این حدیث مقوله ابن شهاب است و مقوله

آن هر دو این عبارت آنند است وَإِذَا تَوَضَّأَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَاصْحَابَهُ وَسَلَّمَ

كَأَدْوَانٍ يَسْتَلْبِطُونَ عَلَى وَضُوئِهِ وَوَقْتُهِ كَمَا وَضُوئُكُمْ بِغَيْرِ خَدِصٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ قَرِيبًا

که قتال بکنند با یکدیگر بر آب وضو آنحضرت صلی الله تعالی علیه و آله وسلم و در بعضی نسخ کالوا یقتتلون است

لیکن حافظ ابن حجر تصویب کرده است دال را بجاء نون زیرا که واقع نشده بود قتال حقیقی لیکن

با یکدیگر میشود که قریب بقتال می بود بَابُ — بتنویس است بلا ترجمه و در بعضی نسخ بَابُ

نیست حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ يُونُسَ حَدِيثُ كَرْدَمَةَ عَمْرِو بْنِ يُونُسَ بَعْدَ رَأْيِ

که یکی از حفاظ حدیث است و می نوشت حدیث از سفیان بن عیینه و غیر آن و رجعت کرد از ^{مکه}

حدیث و سماع کرد سماع حدیث بسیار و وفات یافت ناکمان در سال در صد و بیست و چهار

حَدَّثَنَا حَاتِمُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ كَقَوْلِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ كَقَوْلِ حَاتِمِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ وَوَقْتُهِ

ابن اسماعیل کوفی که نیز از مدینه است وفات یافت در سال یکصد و هشتاد و شش در خلافت

هارون عَزَّ الْجَعْدُ از جعد بفتح جیم و سکون عین مهمله و در بعضی روایات جعد تصغیر است

و او پسر عبد الرحمن بن اوس مدنی کنندی است قَالَ سَمِعْتُ الشَّائِبَ بْنَ يَزِيدَ كَقَوْلِ حَاتِمِ

که شنیدم من شائب بن یزید کنندی را که از صفار صحابه است او حج کرد باید خورد در حجة الوداع ^{همراه}

رسول خدا صلی الله تعالی علیه و آله وسلم و در آن وقت هفت ساله بود و متولد شد در سال دوم از حجة

وفات یافت در مدینه در سال نود و یک يَقُولُ ذَهَبْتُ بِنِي خَالَتِي إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ

وآله وسلم میگوید شائب که بر درمخاله من که نام او عنبی بعین مهمله مضمومه و لام ساکنه و ^{معه}

بنت سرج بسوی پیغمبر خدا صلی الله علیه و آله وسلم فقالت يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ ابْنَ أُخْتِي وَقَعَ

پس گفت خاله من که یا رسول الله تحقیق بر منشیر من در دناک است و لفظ وقع بفتح واو و کرفاف

و تنوین یعنی در دناک که در در قدم او باشد یا آزار باشد گوشت هر دو پای او را از پری زمین یا

از سنگ و در بعضی روایات این لفظ را بصیغه ماضی خوانده اند بفتح واو و فتح قاف و فتح عین ^{مهمله}

ای سقط و وقع فی المرض فَمَسَحَ رَأْسَهُ قَدْ عَلِيٌّ بِالْبُرْكَهٖ پس مسح کرد آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم
 سر را و دعا کرد مَبْرُكَةٌ ثُمَّ تَوَضَّأُ فَشَرِبْتُ مِنْ وَضُوئِهِ بعد آن وضو کرد و نوشیدیم
 از آب وضو او ثُمَّ قُمْتُ خَلْفَ ظَهْرِهِ بعد آن استاددم پس پشت آنحضرت صلی الله
 و آله وسلم فَنظَرْتُ إِلَى خَاتِمِ النَّبُوَّةِ بَيْنَ كَتِفَيْهِ پس نظر کردم بسوی مهر نبوة در میان
 هردو کتف آنحضرت صلی الله علیه و آله وسلم و لفظ خاتم بکسر تا بمعنی فاعل ختم بمعنی اتمام و رسیدن بِهَاتِهِ
 و بفتح تا بمعنی مهر و معنی خاتم نبوت آن شی که دلیل باشد بر آنکه نیست هیچ پیغمبر بعد او و نیز جناب
 بمهرشی را صیانت میشود در آن خاتم نبوت نیز صیانت بود نبوت او را از قدح مثل زرد
الْحَجَلَةُ بود آن خاتم نبوت مثل تکه خانه عروس و لفظ بکسر را معجمه بمعنی تکه و جمع او از ر است و جمله
 بفتح حاء مهمله و فتح جیم خانه که زینت داده میشود به پرچها مثل قبه و خیمه و جمع آن مجال است و بعضی
 گفته اند که در از جمله طائر معروف است و زر او بیضه او است بَابُ مَنْ مَضْمَضَ
فَأَسْتَشَقُّ مِنْ غُرْفَةٍ وَاحِدَةٍ بابت در بیان کسی که آب در دهان اندازد و بیرون کند
 پس بینی اندازد از یک غرغه یعنی نیم آنرا در دهان انداخت و نیم امر را در بینی انداخت حَدَّثَنَا
مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حدیث کرد ما را مسدد رسین مهمله و فتح رال مهمله مشد
 گفت که حدیث کرد ما را خالد بن عبد الله بن عبد الرحمن واسطی تَحَالَ حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ يَحْيَى عَنْ
أَبِيهِ گفت که حدیث کرد ما را عمرو بن یحیی از پدر او که یحیی بن عماره است عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زَيْدٍ از
 عبد الله بن زید انصاری أَنَّهُ أَفْرَغَ مِنْ لَنَا عَلَى يَدَيْهِ فَعَسَلَهُمَا آنکه تحقیق او رحمت از او
 بر هر دو دست خود ریخت هر دو دست را ثُمَّ غَسَلَ أَوْ مَضْمَضَ وَأَسْتَشَقُّ
مِنْ كَفِّهِ بعد آن شست دهان خود را یا مضمض کرد و استنشاق کرد از کف او فَفَعَلَ
ذَلِكَ ثَلَاثًا یکس آنرا سه مرتبه فَغَسَلَ وَجْهَهُ ثَلَاثًا شست روی خود را سه مرتبه فَغَسَلَ
يَدَيْهِ إِلَى الْمِرْفَقَيْنِ مَرَّتَيْنِ مَرَّتَيْنِ وَمَسَحَ بِرَأْسِهِ مَا أَمَّا قَبْلُ وَمَا آدُبَ رِيشَتِ ^{دست}
 خود را تا هر دو آرنج و مسح کرد بر خود چیزی که پیش بود از آن سر و چیزی که پس بود و غسل رجليه

إِلَى الْكُعْبَيْنِ وَشُيْتُ هِرْدُو بَابِي خُودِ رَاتَا هِرْدُو شَتَا لَنَكُو دَر بَعْضِي نَسِخ سَاقَطْ شَدَه هِت
 زَكْر غَسْل وَجْهٍ ثُمَّ قَالَ هَكَذَا وَضُوءُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ
 بَعْدَ أَنْ كَفَّتْ عِبْدَ اللَّهِ بْنِ زَيْدٍ كَمَا هِيَ بِمِجْنَانِ هِت وَضُوءُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ
بَابُ مَسْحِ الرَّأْسِ مَرَّةً بَابِ سِتْ دَر بِيَانِ مَسْحِ سِرِّ كِنَارِ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ
حَرْبٍ قَالَ حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ قَالَ حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ يَحْيَى عَزَائِبُهُ قَالَ شَهِدْتُ
 عَمْرُو بْنَ ابْنِ حُسَيْنٍ بَعِيْنِ حَدِيْثِ كَرْدَمَارِ اسِيْمَانِ بِنِ حَرْبِ كَفْتِ كِه حَدِيْثِ كَرْدَمَارِ اَوْ هَيْبِ بْنِ
 خَالِدِ كَفْتِ كِه حَدِيْثِ كَرْدَمَارِ اَعْمُرُو بْنِ يَحْيَى اَز پِدَرِ خُودِ كِه يَحْيَى هِت كَفْتِ يَحْيَى كِه حَاضِرِ شَدَمِ عَمْرُو بْنِ
 ابْنِ حُسَيْنٍ رَأْسًا لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ زَيْدٍ عَنِ وَضُوءِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ
 كِه سَوَالِ كَرْدَمَارِ اَعْمُرُو بْنِ ابْنِ حُسَيْنٍ عِبْدَ اللَّهِ بْنِ زَيْدٍ اَز وَضُوءِ يَغِيْبِ خُدَا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ
فَدَعَا ثَوْرِيْنَ مِنْ مَاءٍ بِطَلْسِ اَيَّ عِبْدَ اللَّهِ بْنِ زَيْدٍ كِه وَنَدِيْرَ اَزْ آبٍ فَتَوَضَّأُوا لَمْ يَرَوْا وَضُوءَ كَرْد
 اَز بَرَايِ مَنُورِ مَرْدَمِ فَكَفَا عَلِيٌّ يَدَيْهِ بِرِيسْلِ كَرْدُو كِه كَرْدَمَارِ اَبْرَهَرِ دَر رِسْتِ خُودِ فَعَسَا لَهَا
ثَلَاثَ اَبْسِ اَيَّ اَنْ هِرْدُو رِسْتِ رَاسِه مَرْتَبَه شَتَمَادْ خَلَّ يَدِيْ فِي الْاِنَاءِ فَمَضْمَضُو اسْتَشْرَقُو
وَاسْتَنْثَرُو ثَلَاثًا بِثَلَاثِ غَرْفَاتٍ مِنْ مَاءٍ يَعْنِيْ بِرِيسْلِ كَرْدَمَارِ رِسْتِ خُودِ رَا اَز اَوْنَدِ رِيسْلِ اَب
 دَر دِهِنِ اَنْدَاخْتِ وَدَر مِيْنِيْ اَنْدَاخْتِ وَافْتَا نَدِيْمِيْ رَاسِه مَرْتَبَه لَسَبَه غَرْفَه اَزْ آبٍ وَغَرْفَه اَبْرَهَرِ
 اَز كَفِ رِسْتِ هِت شَتَمَادْ خَلَّ يَدِيْ فَعَسَلَ وَجْهَهُ ثَلَاثًا بَعْدَ اَنْ رَاخَلَ كَرْدَمَارِ رِسْتِ
بِسِ شِسْتِ رُويِ خُودِ رَاسِه مَرْتَبَه شَتَمَادْ خَلَّ يَدِيْ فِي الْاِنَاءِ فَعَسَلَ يَدِيْهِ اِلَى الْمَدِيْقَيْنِ
مَرَّتَيْنِ مَرَّتَيْنِ بَعْدَ اَنْ رَاخَلَ كَرْدَمَارِ رِسْتِ خُودِ رَا اَز اَوْنَدِ رِيسْلِ هِرْدُو رِسْتِ خُودِ رَاتَا هِر
 دُو اَرْبَعِ رُودِ مَرْتَبَه شَتَمَادْ خَلَّ يَدِيْ فِي الْاِنَاءِ فَمَسَحَ بِرَاسِهِ فَاَقْبَلَ يَدِيْهِ وَادْبَرَ بِهَا
 بَعْدَ اَنْ رَاخَلَ كَرْدَمَارِ رِسْتِ خُودِ رَا اَز اَوْنَدِ رِيسْلِ مَسَحَ كَرْدَمَارِ خُودِ رِيسْلِ مَشِيْ اَوْرِدِ رِسْتِ خُودِ رَا اَبْرَهَرِ
 وَرِيسْلِ اَنْ رِسْتِ رَا شَتَمَادْ خَلَّ يَدِيْ فَعَسَلَ بِجَلِيْهِ بَعْدَ اَنْ رَاخَلَ كَرْدَمَارِ رِسْتِ خُودِ رَا اَبْرَهَرِ
 شِسْتِ هِرْدُو بَابِي خُودِ رَا حَدَّثَنَا مَوْسَى قَالَ حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ حَدِيْثِ كَرْدَمَارِ مَوْسَى بْنِ سَمْعِيْلٍ كَفْتِ

حدیث کردار او میباید بنی خالد یعنی با سار سابق از عمرو بن یحیی از پدر او تا آخر قال مسح راسه
 مَرَّةً كَفَتْ مَوْسَى كَرَسَخٍ كَرَسَخٍ كَرَسَخٍ كَرَسَخٍ كَرَسَخٍ كَرَسَخٍ كَرَسَخٍ كَرَسَخٍ كَرَسَخٍ كَرَسَخٍ
 بابت در بیان حکم وضو مرد با زن خود در یک آوند و فضل وضو المرأة و در بیان ^{مانند}
 از آب وضو زن و تَوْضَاً عَمْرًا بِالْحَمِيمِ و وضو کرد حضرت عمر بن خطاب آب گرم و لفظ حیم
 بفتح حاء ممله فعل است بمعنی مفعول یعنی آب گرم کرده شده باید دانست که اتفاق کرده اند
 اهل حجاز و اهل عراق بر جواز وضو آب گرم مگر مجاهد که او قائل بکراهت است و مِنْ بَيْتِ
 نَصْرٍ اَيْتَةٍ و وضو کرد حضرت عمر از خانه نصرانیه باید دانست که در بعضی نسخ لفظ او
 یعنی حضرت عمر وضو آب گرم کردند از خانه نصرانیه پس لفظ من بیت نصرانیه بیان واقع است
 و اگر او باشد بیان آنست که پس خورده آن نصرانیه پاک است حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يَسْفَرٍ
 قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ أَنَّهُ قَالَ كَانَ الرَّجَالُ وَالنِّسَاءُ يَتَوَضَّؤْنَ
 فِي نَمَانٍ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ جَمِيعًا عَنِ هَدِيثِ كَرَمِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ
 يَوْسَفَ تَيْسِي كَفَتْ كَرَمِ كَرَمِ كَرَمِ كَرَمِ كَرَمِ كَرَمِ كَرَمِ كَرَمِ كَرَمِ كَرَمِ كَرَمِ كَرَمِ كَرَمِ كَرَمِ
 گفت او که بودند مردان و زنان که وضو میکردند در زمان پیغمبر خدا صلی الله علیه و آله و سلم در آن حال
 که مجتمع می بودند یعنی در یک آوند وضو میکردند مرد و زن و در بعضی روایات لفظ من انا و احد
 هم آمده است لیکن ظاهر آنست که مراد از رجال و نساء ازواج و محارم خواهند بود یا آنکه این
 حدیث پیش از نزول آیت حجاب باشد بَابِ وَصِيَّةِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ
 وَسَلَّمَ وَضُوءُكَ عَلَى الْمَغْمِيِّ عَلَيْهِ بَابِ بَسْتِ دَرِيَارٍ يَخْتَنُ أَخْبَرَتْ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ آب
 وضو خود را بر مغمی علیه و مغمی علیه آنرا گویند که پوشیده شده باشد عقل بر او و پیهوش شده باشد
 و در اغما عقل مغلوب میباشد و در جنون مغلوب میباشد و در نوم مستور میباشد حَدَّثَنَا
 أَبُو الْوَلِيدِ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ حَدِيثِ كَرَمِ كَرَمِ كَرَمِ كَرَمِ كَرَمِ كَرَمِ كَرَمِ كَرَمِ كَرَمِ
 عبد الملك طرابلسی است گفت که حدیث کردار او من حجاج از محمد بن منکدر تیمی قرشی قال سمعتُ

جَابِرُ أَكْرَفَتْ أَنَّ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ رَأَى قَوْلَ جَاءَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ يَعُودُ فِي قَانَا مَرِيضٌ لَا أَغْقِلُ مِثْلَهُ أَمْ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ كَمَا عِيَارَةٌ مِثْلَهُ وَحَالُ أَنْكَ مِنْ بِيَارِ بُوْدَمِ كَمَا نَمِي فَهَمِيدٌ بِبِحْ جِزْرًا فَتَوَضَّأَ وَصَبَّ عَلَى مِرْضِضِهِ بِرُضُوْكَرٍ وَرِيحَتْ أَرَابٌ وَضُوْخُورٌ فَعَقَلْتُ بِعَقْلٍ دَارَشُدْمٍ وَبُهوشِ أَدَمٍ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ لِمَ لَمْ يَرِثْ بِسِ كَفْتَمِ مِنْ أَمِي رَسُولِ خَدَامِكُمْ أَرَا هَتْ مِيرَاثِ مِنْ أَمَّا يَرِثِي كَلَالَةَ جَوَائِنِ سِتِ كَوَارِثِ مِيشُوْدَرِ كَلَالَةِ عِنِي أَنْكَ كَسْ وَوَلَدِ بَاشْدَنَه وَوَالِدِ بَاشْدَ عِنِي مِنْ وَوَلَدِ وَوَالِدِ نَدَارْمِ بِرِثِ مِنْ غَيْرِ وَوَالِدِ جَوَاهِدِ شُدْ وَوَلَدِ كَلَالَةِ اِطْلَاقِ مِيشُوْدَرِ بِرِثِ كَسِ اَوَّلِ اِنْكَ كَمَا اَشْتَهَ بَاشْدَ وَوَالِدِ وَوَلَدِ رَاوَمِ بِرِ اِنْكَ كَسِ خُوْرُ وِلْدِ وَوَالِدِ بَاشْدَ سِوَمِ بِرِ قَرَابَتِ كَرِ اَزِ غَيْرِ جِهَةِ وَوَالِدِ بَاشْدَ قَنَزَلَتْ آيَةُ الْقُرْآنِ بِنَازِلِ شَمَائَةِ فَرَاثِضِ كَرِ اِيْنَ قَوْلِ اِسْمَاعِيْلِ هَتْ يَسْتَفْتُوْكَ قُلِ اِسْمَاعِيْلُ فِي الْكَلَالَةِ بَابُ الْغُسْلِ وَالْوُضُوْءِ فِي الْمَخْتَصِبِ بَابِ اِسْتِ دَرِ بِيَانِ غَسْلِ وَوَضُوْكَرِ اِنْ دَرِ آوَنْدِ وَوَلَدِ اِسْمَاعِيْلِ كَبِرِ مِمْ وَوَسْكَوْنِ خَاوِ مَعْجِ وَوَفَتْحِ ضَاوِ مَعْجِ آوَنْدِ كَشِشْتَه مِيشُوْدَرِ رُوْجَاهَا وَ الْقَدْحِ وَوَرَقِ كَرِ اَبِ خُوْرَه مِيشُوْدَرِ وَوَاكْرِ اَزِ جُوْبِ مِيشُوْدَرِ اَزِ آوَنْدِ جُوْبِي وَوَلَفْظِ خَشْبِ بَعْتِ خَاوِ مَعْجِ وَوَشَايِنِ مَعْجِ وَبِضْمَتَيْنِ وَوَسْكَوْنِ شَايِنِ وَ اَلْحِجَارَةِ وَوَرِ آوَنْدِ سَنَكِ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ اِبْنُ مَيْمُونٍ حَدِيثُ كَرِ دَا رَا عَجِبْتُ اِسْمَاعِيْلُ مِمْ وَوَكْرُ نُوْنِ وَوَسْكَوْنِ بَا اَشْتَهَ تَحْتِيَه كَرِ اَخْرَاوِ رَا هَمْ هَتْ كَرِ كِنِيَه اَوِ اَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ هَتْ زَاهِدِ اَفْظُ بُوْدِ وَوَسْهَمِي وَوَرُوْزِي هَتْ وَوَفَاتِ بَا دَرِ سَالِ دُوْ صَدِ وَوَجْهَلِ وَوَيْكِ سَمِعَ عَبْدُ اللَّهِ بِنَ بَكْرِ كَشِشْتَه عَجِبْتُ اِسْمَاعِيْلُ مِمْ بَا اَشْتَهَ مَوْجِدِ وَوَسْكَوْنِ كَا فِ كِنِيَه اَوِ اَبُو وَوَهَبِ مَعْجِي هَتْ وَوَفَاتِ يَافَتْ دَرِ بَغْدَادِ دَرِ خَلَاْفَةِ اَمُوْمِ دَرِ سَالِ دُوْ صَدِ وَوَهَتْ قَالِ حَدَّثَنَا حَمِيْدٌ كَفْتِ كَرِ حَدِيْثِ كَرِ دَا رَا حَمِيْدٌ تَبْصِيْرِ هَتْ اِبْنِ اَبِي حَمِيْدِ طَوِيْلِ هَتْ وَوَفَاتِ يَافَتْ دَرِ اِنْ حَالِ كَرِ اِسْتَاْرَه بُوْدِ نَا زِ مِيشُوْدَرِ دَرِ سَالِ كَبِرِ وَوَجْهَلِ وَوَسْهَمِي

عَنْ أَنَسِ قَالَ حَضَرْتُ الصَّلَاةَ فَقَامَ مَنْ كَانَ قَرِيبَ الدَّارِ إِلَى أَهْلِهِ وَبَقِيَ قَوْمٌ يَعْنِي اَزِ اِنْسِ رُوَايَتِ مِيشُوْدَرِ كَفْتِ اِنْسِ بِنِ مَالِكِ كَرِ حَاضِرِ شَدْنَا زِ عَصْرِ سِ اِسْتَاْرَه كَسِي كَرِ نَزْدِ كَرِ بُوْدِ

او رفت بسوی اهل خود از جهت وضو کردن و بعضی مردم باقی ماندند نزد آنحضرت صلی الله علیه و آله
 و سلم که بنورند آنها با وضو فاتی رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم بمخضب من
 حجازه فیه ماء کبریا آورده شد آنحضرت را صلی الله علیه و آله و سلم آورد وضو که از سنگ بود
 در آب بود فصغر المخضب ان یتسبط فیه کفه پر خرد بود آن آوند از آنکه گشاده بکند
 آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم کف خود را از جهت خوردی فتوضا القوم کلهم رو وضو کردند
 قوم هم از آن آوند و این بطریق اعجاز بود از آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم قلنا کم کنتم
 گفتیم که چند کس بودید شما قال ثمانین و زیاده گفت که بودیم ما هشتاد کس و زیاده بر
 حد ثنا محمد بن العلاء حدیث کرد ما را محمد بن علابین مہلب و بعد قال حد ثنا ابواسامه
 عن برید گفت که حدیث کرد ما را ابواسامه بضم همزه و بسین مہلب کنیت حمار بن اسامه است
 و برید بموحده و براد مہلب و بدال مہلب بصیغه تصغیر عن ابی بردة از ابی بردہ بضم موحده و بدال
 راه مہلب و بدال مہلب عن ابی موسی از ابی موسی اشعری که نام او عبد الله بن قیس اشعری است
 ان النبي صلی الله تعالی علیه و آله و سلم دعا بقدر فیه ماء که تحقیق رسول خدا صلی
 الله علیه و آله و سلم طلبید قدم را که در آب بود فغسل یدیه و وجهه فیه ریش است هر دو
 خود را روی خود را در رو و حج فیه و آب دهن انداخت در حد ثنا احمد بن یونس
 حدیث کرد ما را احمد بن یونس قال حد ثنا عبد العزيز بن ابي سلمة گفت که حدیث کرد
 عبد العزيز بن ابی سلمه بفتح لام قال حد ثنا عمرو بن يحيى عن ابيه عن عبد الله بن
 گفت که حدیث کرد ما را عمرو بن يحيى از پدر خود که يحيى بود از عبد الله بن زيد انصاری قال اتانا
 رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم گفت که ما را رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم
 فاخرجنا ماء في ثوب من صنف ريش ابي را که در ظرف بود که آن ظرف از صنف بود یعنی
 از برنج بود فتوضا فغسل وجهه ثلثا بوس وضو که ریش است روی خود را سه مرتبه و غسل
 يديه مرتين مرتين ریش است هر دو دست خود را دو مرتبه و مسح براسه فاقبل به

وَأَذْبَرُ وَسِجْ كَرْدِ بِرْ خُودِ اَزْ بِشِشِ كَرْدِ اَنْ مَسْحِ رَا وَازْ پَسِ كَرْدِ اَنْ رَا وَاغْسَلَ رِجْلَيْهِ وَشَسْتِ هِرْ دُو
 پايِ خُودِ رَا حَدَّثَتْ اَبُو اَلْاِيْمَانِ عَدِيْتْ كَرْدِ مَا اَبُو اَلْاِيْمَانِ كَهْ نَامِ او حَكْمِ بِنِ نَافِعِ هَسْتِ قَالَ اَخْبَرَنَا شُعَيْبُ
 عَنِ الزُّهْرِيِّ كَفَتْ كَهْ خِرْدِ رَا دَا مَارَا شُعَيْبِ بِنِ اَبِي حَمْزَةَ جَمْحِي اَزْ اِبْنِ شَهَابِ زَهْرِي قَالَ اَخْبَرَنِي
 عُبَيْدُ اللهِ بِنُ عَبْدِ اللهِ بِنِ عُبَيْثَةَ كَفَتْ كَهْ خِرْدِ رَا عَجِيْدُ اللهِ بِنِ عَبْدِ اللهِ بِنِ عَثْبَةَ بِنِ مَسْعُوْدَانَ
 عَائِشَةَ قَالَتْ لَمَّا تَقَلَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ وَاشْتَدَّ بِهِ وَجَعُهُ اسْتَاذَنَ
 اَزْ وَاَجَهْ فِي اَنْ يُمْرَضَ فِي بَيْتِي تَحْقِيْقَ عَائِشَةَ كَفَتْ كَهْ هِرْ كَاهِ كَرَا اَنْ شَدَّ رَسُوْلُ خُدا صَلي اللهُ عَلَيْهِ
 وَآلِهِ وَسَلَّمَ وَسَمِعْتُ شَدَّ بَا وِدْرِ رَا وَاوَاذَنَ طَلَبِيْدُ رَسُوْلِ خُدا صَلي اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ اَزْ وَاوَاجِ خُودِ رَا دَرِ اَنْ كَرْدِ
 كَرْدِهْ شُوْدِ رَا خَانِهْ مِنْ فَاذَنَتْ لَهْ بِصِيْفَةِ مَوْبِتْ غَانِبِهْ اِلَيْهِ دَارْدَنْدِ اَزْ وَاوَاجِ مَطْهَرَاتِ مَرَا وَاوَاكِيْمَا
 كَرْدِهْ شُوْدِ رَا خَانِهْ حَضْرَتِ عَائِشَةَ فَخَرَجَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ بَيْنَ رَجُلَيْنِ بَيْنَ
 رَسُوْلِ خُدا صَلي اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ دَرِ مِيَا نِ رُوْمِ رِجْلَيْهِ جَلَاةً فِي الْاَرْضِ بَيْنَ عَتَايَسِ وَكُلِّ
 اٰخَرِ عِنِي خَطِ مِيَكِرْدِ هِرْ دُو پايِ مَبَارَكِ او دَرِ زَمِيْنِ مِيَا نِ عَبَّاسِ وَاوَاكِيْمِ لَفْظِ يَخْطُ بَعْضُ خَادِمِي عَمْرِي
 قَالَ عُبَيْدُ اللهِ فَاَخْبَرْتُ عُبَيْدَ اللهِ بِنِ عَتَايَسِ كَفَتْ عَجِيْدُ اللهِ بِنِ عَبْدِ اللهِ كَهْ رَا وِي اِيْمَانِي
 بِسِمْ كَرْدِ مِنْ عَبْدِ اللهِ بِنِ عَبَّاسِ رَا بَيْنِ قَوْلِ حَضْرَتِ عَائِشَةَ فَقَالَ اَتَدْرِي مَنْ الرَّجُلُ الْاٰخَرُ
 قُلْتُ لَا قَالَ هُوَ عَلِيٌّ بِرْ كَفَتْ عَجِيْدُ اللهِ بِنِ عَبْدِ اللهِ بِنِ عَبَّاسِ اِيَا مِيْدَانِي كَهْ كِيْسْتِ مَرْدِ دِيَكِرْ كَهْ نَامِ نَكْرَفْتِ اَنْ رَا
 حَضْرَتِ عَائِشَةَ كَفْتُمْ مَنْ كَمِيْدِ اَنْ كَفَتْ عَجِيْدُ اللهِ بِنِ عَبَّاسِ كَهْ او حَضْرَتِ عَلِيِّ بِنِ اَبِي طَالِبِ بُوْدِ چُوْنِ اَزْ
 رَسْتِ مَبَارَكِي كَخْفَرْتِ صَلي اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ رَا حَضْرَتِ عَبَّاسِ كَرَفْتِهْ بُوْدِ وَازْ جَانِبِ دِيَكِرْ حَضْرَتِ عَلِيِّ
 اِبْنِ عَبَّاسِ وَاَسَامِهْ نَبُوْبِتِ رَسْتِ مَبَارَكِ مِيَكِرْفَتَنْدِ چَا كَهْ دَرِ رُوَايَتِ مُسْلِمِ وَغَيْرِ اَنْ وَاَقْعِ اَسْتِ
 اِيْذَا تَصْرِيْحِ كَرْدِ حَضْرَتِ عَائِشَةَ بَدِ كَرْدِ حَضْرَتِ عَبَّاسِ وِمَهْمُ كَرْدِ رِجْلِ دُوْمِ رَا وَاوَاكِيْمِ كَهْ سَهْوَشْدِهْ بَا شَدَّ حَضْرَتِ
 عَائِشَةَ رَا اَزْ اِيْمَانِي كَرْدِ رِجْلِ دُوْمِ او خَا نِ بَا عَارِضِ شَدَّ بَا شَدَّ اَنْجِهْ عَارِضِ مِيَشُوْدِ بَشَرَا اَزْ اِيْمَانِي سَبَبِ تَرَكِ كَرْدِ
 وَاَبِيْدِ اَسْتِ كَهْ حَضْرَتِ عَبَّاسِ عَمِّ حَضْرَتِ صَلي اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ بُوْدَنْدِ او اِبْنِ عَبْدِ الْمُطَلِبِ بِنِ اَسْمِ
 اِبْنِ عَبْدِ مَنَافِ هَسْتِ وَاَسْمِي هَسْتِ وَكُنِيَّةُ او اَبُو الْفَضْلِ هَسْتِ وِدْرِ عَمْرِ زَايِدِهْ بُوْدِ اَزْ اَخْفَرْتِ صَلي اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ

علیه و آله وسلم بدو سال یا سه سال بود رئیس معزز در قریش پیش از اسلام و مفوض بود با و
 مسجد حرام و آب دادن از زمزم و حاضر شد بیله العقبه با رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم و حکم
 کرد عقدا انصار و حاضر شد در بدر با مشرکان و اسیر کرده شد در آن روز پس همان شد بعد آن
 و در بعضی روایات است که مسلمان شد قبل بدرومی پوشید اسلام خود را و اراده کرد آمدن را
 مدینه پس کرد او را آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم بیرون در مکه و می نوشت بسوی آنحضرت صلی
 علیه و آله و سلم اخبار مشرکان و در آنوقت مسلمانان در مکه تقویت باور داشتند و حاضر شدند
 با رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم و ثابت ماند به همراه آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم در وقتی که
 بنزیت خوردند مردم فرسود را آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم او را که نذا کند در مردم بازگشتن او
 بلند آواز بود پیش فریاد کرد و باز آمدند یکبارگی و جمله کردند بر مشرکان بنزیمت دادند کفار را و وفا
 یافت ابن عباس در مدینه در سال سی و دو و در آنوقت عمر او هشتاد و دو سال بود و روایت کرد
 از آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم سی و پنج حدیث و در بخاری از وی دو حدیث است و کانت
عائشة تَحَدَّثُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ قَالَ بَعْدَ مَا دَخَلَ بَيْتَهَا
وَاشْتَدَّ وَجَعُهُ أَهْرَيْقُوا عَلَيَّ مِنْ سَبْعِ قَرِيبٍ لَمْ يَحْلَلْ أَوْ كَيْتُهُنَّ وَبُورِ عَائِشَةَ
 رضی الله تعالی عنهما که حدیث میگردانند تحقیق پیغمبر خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمود بعد آنکه داخل شد در
 خانه عائشه و سخت شد درد او که بر میزد بر من از مشک گشاده نشده باشد بر آنها را و لفظ
 اهریقوا بفتح همزه و سکون اذا هراق است بمعنی اراقة یعنی ریختن و قرب بکرتاف و فتح را به
 جمع قریب و او بمعنی مشک است و لفظ او کیه جمع و کابکر و او است بمعنی سر به مشک لعلی اعهد
 الی الناس شاید که من وصیت بکنم بسوی مردم و لفظ اعهد بفتح همزه و بفتح هاء همزه است
بمعنی اوصی و اجلس صلی الله تعالی علیه و آله و سلم في مَخْضِبِ كَفْصَةِ زَوْجِ
النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ وَنَشَانِيْدُهُ شَدَّ أَنْحُرَتِ رَاصِلِي اللَّهِ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ
 آورند که در حفصه را که زوج آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم بود شتم طیفقتا نصب علیه نلك

الْقَرَبِ السَّبْعِ بِشَرَعٍ كَرِيمٍ که میز نختیم بر آنحضرت صلی الله علیه وآله وسلم آن مشکها بی هفت را
 حَتَّى طَفِقَ لَيْسِرُ الْيَنَانِ قَدْ فَعَلْتَنِ مَا أَمَرْتُكَ بِهَا أَنْ تَكُنْ تَأْتِيكَ كَشْتٌ كَمَا أَشَارَةٌ مَكِينَةٌ
 مآ که تحقیق کردید شما چیزی که من امر کردم شما را از انداختن آب و شاید که در انداختن آب
 مریض را در بعضی امراض فی الجمله قوه و فرحت پیدامی شود لهذا امر فرمود با انداختن آب
 و حکمت در آنکه و از کرده نشده باشد بند سر آن مشکها شاید آن باشد که طهاره و صفا
 بیشتر است از جهت نارسیدن دستهای مردم و احتمال است که از آنجهت باشد که چیزی که پیش
 و کشادن و بر زکرتی باشد برکت در و بیشتر می باشد شیخ فرمود عدم حل اولاً تا آنکه الحال کشادن
 او بر زکرتی شود و متضمن کرد بر برکات و خیرات ثُمَّ خَرَجَ إِلَى النَّاسِ پس آمد آنحضرت صلی الله
 علیه وآله وسلم از خانه حضرت عائشه بسوی مردم که بودند در مسجد و نماز خواند با آنها و خطبه خواند چنانچه
 تمام آن در حدیث دیگر مذکور خواهد شد بَابُ الْوُضُوءِ مِنَ الثَّوْرِ از زبان وضو بخبر
 صلی الله علیه وآله وسلم از او نذر زینب یا سنک لفظ تور بفتح تاء مشناة فوقیه آوند که از صفرا یا از سنک
حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ مَخْلَدٍ بفتح میم و سکون خاء معجم و فتح لام و بدل مهله قال حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ
 كَفَّ خَالَهُ كَهَدِيثِ كَرَمَارِ سُلَيْمَانَ بْنِ أَبِي بِلَالٍ كَهَدِيثِ كَرَمَارِ سُلَيْمَانَ بْنِ أَبِي بِلَالٍ كَهَدِيثِ كَرَمَارِ
 ابْنِ أَبِي بَكْرِ الصِّدِّيقِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ حَدَّثَنِي عَمْرُو بْنُ بَحِيٍّ عَزَّابِيهِ كَفَّ كَهَدِيثِ كَرَمَارِ
 ابْنِ بَحِيٍّ بَفَتْحِ عَيْنِ مَهْلَةٍ أَزِيدُ رُخْدًا كَمَا كَانَ عَمْرُو بْنُ بَحِيٍّ يَكْثُرُ مِنَ الْوُضُوءِ كَفَّ كَهَدِيثِ كَرَمَارِ
 بورد هم من عمرو بن ابی حسن که بسیار میکرد از وضو یعنی آب وضو بسیار میکرد فَقَالَ لِعَبْدِ اللَّهِ
ابْنِ زَيْدٍ بفتح زیم من در عبد الله بن زید را که صحابی انصاری مازنی است أَخْبَرَنِي كَيْفَ
رَأَيْتَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ يَتَوَضَّأُ خبر بده مرا که چگونه دیدی پیغمبر خدا را
 الله علیه وآله وسلم که وضو میکند فَدَعَا ثَوْرًا مِنْ مَاءٍ طلسم آوند آب را فَكَفَّ عَلَى بَدَنِهِ
فَغَسَلَهُمَا ثَلَاثَ مَرَّاتٍ بر هر دو دست خود پشت آن هر دو دست راست را سه مرتبه
ثُمَّ ادَّخَلَ يَدَهُ فِي الثَّوْرِ بعد آن داخل کرد دست خود را در ظرف فَمَضْمَضَ وَأَسْتَنْشَأَ

تَلْتِ مَرَاتٍ بِأَبٍ دَرْدَهِنِ اِنْدَاخْتِ وَبِنِي اِقْبَانْدَسَه مَرْتَبَه مِنْ عُرْفَه وَاحِدَه اَز بَكْرِفِ
 رَسْتِ وَجَوْنِ اسْتِنَا رَسْتَلَزْمِ اسْتِنَا قِ اسْتِ اِنْدَا اَكْتَفَا بِنْدَا اسْتِنَا رَسْتَلَزْمَه
 اَدْخَلَ يَدَهُ بَعْدَ اَنْ رَاخَلَ كَرْدِ رَسْتِ خُورَادِ رَا اَوْنَدَ فَا عُرْفَ بِهَا تَلْتِ اَبْ كَرْتِ اَبْ
 بَا رَسْتِ سَه مَرْتَبَه فَعَسَلَ وَجْهَهُ تَلْتِ مَرَاتٍ بِسِتِ رُويِ خُورَادِ سَه مَرْتَبَه
 عَسَلَ يَدَيْهِ اِلَى الْمَرْفَقَيْنِ مَرَّتَيْنِ مَرَّتَيْنِ بَعْدَ اَنْ شَسْتِ هَر دُورِ رَسْتِ خُورَادِ
 مَرْتَبَه ثُمَّ اَخَذَ يَدَيْهِ مَاءً فَمَسَحَ بَعْدَ اَنْ كَرْتِ بَدِ رَسْتِ خُورَابِ رَا اَبْسِ مَسَحَ كَرْدِ رُويِ
 فَا ذَبْرًا قَبْلَ اَبْسِ بَرِ رَسْتِ رَا وِپِشِ اُورِدِ عِنَى اَز طَرَفِ نَاصِيَه بِطَرَفِ كَرْدِ بَرِ
 رَسْتِ رَا وَبَا اَز طَرَفِ كَرْدِ بِطَرَفِ نَاصِيَه اُورِدِ ثُمَّ عَسَلَ بِجَلِيَّتِهِ بَعْدَ اَنْ شَسْتِ
 هَر دُورِ اَبْسِ خُورَادِ فَقَالَ هَكَذَا رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ يَتَوَضَّأُ بِكَيْفِ
 عِبْدِ اَسْبِنِ زَيْدِ كِه هَمِيْنَ قَسْمِ وِپِشِ هَذَا رَا صِلَا اَسْمَ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ كِه وَضُو مَكِيْنَدُ حَدَّثَنَا مَسْدُ
 قَالَ جَدُّنَا حَمَّادُ بَعِيْنِي حَدِيْثُ كَرْدِ رَا مَسْدُ بِنِ مَسْرُودِ كَفْتِ كِه حَدِيْثُ كَرْدِ رَا رَا حَمَّادِ بِنِ زَيْدِ
 بَصْرِيْ عَزَّ ثَابِتُ بِنِ اَلْبُسَاتِيْ اَز ثَابِتِ بِنِ بِنَانِيْ بَضْمِ بَا مَوْجِدَه وَبَدُو نُوْنِ تَابِعِيْ هَسْتِ كُنْ اَبْسِ
 اَز اَنَسِ بِنِ مَالِكِ رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ كِه صَحَابِيْ عَظِيْمِ هَسْتِ اَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ
 دَعَا بَانَا مِنْ مَاءٍ اِنْ كِه تَحْقِيْقِ بَعِيْرُ خُورَادِ صِلَا اَسْمَ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ طَلْبِيَه اَوْنَدَ اَز اَبْ فَا تَجِيْ بِقَدْحِ
 رَحْرَاحِ فِيْهِ شَيْءٌ مِنْ مَاءٍ يَأُوْرِدُهْ شَدِيْدًا وَوَسِيْعٌ كِه بُوْدِ رُوْجِيْ اَبْ وَ لَفْظِ رَحْرَاحِ بَعِيْرُ
 رَاهِ مَهْلَه وَ سَكُوْنِ حَاءِ مَهْلَه وَ بَعْدَ اَنْ بَا ز رَاهِ مَهْلَه مَفْتُوحَه وَ بَعْدَ اَنْ اَلْفِ وَ بَعْدَ اَنْ حَاءِ مَهْلَه بَعِيْرُ
 وَ رَحْرَاحِ بَعْدَ اَلْفِ نِيْزِ بَعِيْرُ وَ اَسْعَ مَسْتَعْمَلِ بِمِشُوْرِ فَوْضِعِ اَصْبَاغِهْ فِيْهِ يَكُوْنُ اَنْخُرْتِ
 صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ اَنْكَشْتَانِ خُورَادِ رَا اَبْ قَالَ اَلنَّسُّ فَجَعَلْتُ اَنْظُرُ اِلَى الْمَاءِ يَنْبَعُ مِنْ
 بَيْنِ اَصْبَاغِهْ كَفْتِ اَنَسِ بِنِ مَالِكِ كِه اَبْسِ مَنِ كِه نَظْرُ مِكْرَمِ بَسُوِيْ اَبْ كِه بِبِيَا مِشُوْرِ دُوْعِيْ بَرِيْدِ
 اَز مِيَاْنِ اَنْكَشْتَانِ اَنْخُرْتِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ وَ لَفْظِ يَنْبَعُ بَضْمِ بَا مَوْجِدَه وَ فَتْحِ اَلْ وَ كَسْرِ اَلْ اَبْدَا
 لِيْكِنْ ضَمُّ اَفْصَحُ هَسْتِ قَالَ اَنَسُ فَحَزْرْتُ مَنْ تَوَضَّأَ مَا بَيْنَ السَّبْعِيْنَ اِلَى اَلثَمَانِيْنَ

گفت انس بن مالک پیش از آنکه از او پرسید که ما بین هفتاد تا هشتاد
بودند و لفظ حضرت نگاه مهمله و بتقدیم زای معجم بر راه مهمله است عزیر یعنی اندازه کردن و تقدیر
نمودن بَابُ الوُضُوءِ بِالْمَدِّ بابت در بیان وضو کردن بمد و مد بضم میم و تشدید دال
مهمله پیمانه است که یک رطل و ثلث رطل است نذر اهل حجاز و دو رطل است نذر اهل عراق امام نوی
گفته که مد یک رطل و ثلث است بغدادی و او یکصد و بیست و هشت درهم و چهار سبعم درهم
بصاع در بنصوره شش صد درهم و هشتاد و پنج درهم و پنج سبعم درهم است و صاع چهار
حَدَّثَنَا أَبُو نَعِيمٍ حدیث کرد ما را ابو نعیم بضم نون بصیغه تصغیر که نام او فضل بن دکین است
قَالَ حَدَّثَنَا مِسْعَرٌ که میم و سکون بین مهمله و فتح عین مهمله و بر راه مهمله هلالی عامری کوفی است
قَالَ حَدَّثَنِي ابْنُ جَبْرِ گفت مسعر که حدیث کرد ما را ابن جبر زخم جیم و سکون باء موحده یعنی عبید
ابن عبد الله بن جبر بن عتیک انصاری او تابعی است قَالَ سَمِعْتُ النَّسَائِيَّ يَقُولُ کان بالتبئ
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ يَغْسِلُ أَفْكَازًا يَغْتَسِلُ بِالصَّاعِ گفت ابن جبر که شنیدم
انس بن مالک را که میگوید بوی غیر خدا صلی الله علیه و آله و سلم که می شست جسد مبارک خود را یا آنکه بود
که غسل میکرد بصاع که پیمانه است که چهارمده است اهل عراق گفته اند که صاع هشت رطل است
دو رطل است و اهل مدینه میگویند که صاع پنج رطل و ثلث رطل است و مد یک رطل و ثلث است
بِسْرِ رِبْعِ صَاعٍ شَدَّ إِلَى خَمْسَةِ أَمْدَادٍ یعنی غسل میکرد بصاع و گاهی زیاده میکرد تا پنج مُدَّ
وَيَتَوَضَّأُ بِالْمُدِّ و وضو میکرد بیک مد و این مد و صاع در وضو و غسل تجدید نیست بلکه تقریب
و اکثری است و لفظ او کان شکر و ایست بَابُ الْمَسْحِ عَلَى الْخُفَّيْنِ بابت در بیان
مسح کردن آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم بر موز با حَدَّثَنَا أَحْبَبُ بفتح همزه و سکون صاد مهمله
و فتح باء موحده آخر آن غیاث معجم است ابْنُ الْفَرَجِ که او عبد الله بن الفرخ حکیم قریشی بصری
عَنِ ابْنِ وَهْبٍ از ابن وهب بن مسلم قریشی بصری است و نبود در مصریان هیچ کس زیاده تر در
حفظ حدیث از او قَالَ حَدَّثَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ گفت ابن وهب که حدیث کرد ما را عمرو بن حارث

کہ کینہ او ابو امیہ بود بہ ہست انصاری مصری قاری فقیہ ہست گفت ابو زر عہ کہ نبود او را یہ نظر
 در حفظ در زبان او و گفت ابن بکر کہ آدم من مدینہ را و ملاقات کردم امام مالک را کہ گفت کہ از کجا
 تو گفتی از مصر گفت چہ کرد درہ الغواص کہتم من کہ کیست درہ الغواص گفت کہ عمرو بن الحارث ^{ہست}
قَالَ حَدَّثَنِي أَبُو النَّضْرِ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ كَفَتْ عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ كَهْدَيْتَ
 مرا ابو النضر بفتح نون و سکون ضار معجمہ کہ نام او سالم بن ابی امیہ قریشی مدنی ہست از ابو سلمہ بن
 عبد الرحمن بن عوف قریشی مدنی عن عبد اللہ بن عمر از عبد اللہ بن عمر بن الخطاب رضی اللہ تعالیٰ
 عنہ عن سعید بن ابی وقاص عن ابی بکر صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم أَنَّ مَسْحَ عَلَى الْخَفَيْنِ
 از سعید بن ابی وقاص از پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم أَنَّكَ تَحْقِيقُ آنحضرت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم
 کرد بر دو موزہ و از عبد اللہ بن عمر سَأَلَ أَبَا عُرَيْبٍ ذَلِكَ و آنکہ عبد اللہ بن عمر سوال کرد بر
 از مسح آنحضرت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم بر خفین لفظ و ان عبد اللہ عطف ہست بر عن عبد اللہ
 ابن عمر فقال نعم إذا حدثتک شیئا سعدک عن النبی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم فلا تسأل عنہ عیوہ
 و گفت حضرت عمر آری مسح کردہ ہست رسول خدا صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم بر خفین وقتی کہ حدیث کند ترا سعد چیزی از رسول خدا صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم
 پیش رس از اینچیز غیر سعد را کہ او معتمد ہست و واقف بر احوال نبوی ہست صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم
 علیہ وآلہ وسلم و قال موسیٰ بن عقبہ و گفت موسیٰ بن عقبہ یعنی مہلمہ و سکون فاق
 و بیا موصدہ کہ تابعی مدنی ہست و این تعلیق ہست از بخاری أَخْبَرَنِي أَبُو النَّضْرِ
أَنَّ أَبَا سَلَمَةَ أَخْبَرَهُ أَنَّ سَعْدًا مَيَّكُوْبِرَ مَوْسَىٰ بْنِ عَقْبَةَ كَهْدَيْتَ کہ خبر دارد را ابو النضر کہ نام او سالم
 او نیز تابعی ہست کہ تحقیق ابو سلمہ کہ او نیز تابعی ہست خبر دارد آن ابو النضر را کہ سعید بن ابی وقاص
 حدیث کرد او را کہ رسول خدا صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم مسح کرد بر خفین و خبر آن سعد مُحْدَوْفٍ ^{ہست}
 تقدیر او آنست کہ ان سعد أَخْبَرَهُ ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم مسح علی الخفین فَقَالَ
عُمَرُ لِعَبْدِ اللَّهِ نَحْوَهُ کہ گفت حضرت عمر عبد اللہ بن عمر را کہ پسر او ہست مانند آن یعنی گفت کہ مسح

کرده است آنحضرت صلی الله علیه و اله وسلم بر خفین حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ خَالِدٍ الْحَرَّانِيُّ یعنی حدیث کرد
 مارا عمرو بن خالد بن فروخ بغاء مفتوحه و ضم را مشدده و بجاء معجمه و لفظ حرانی بفتح جاء مهمل و
 راه مهمل و بعد الف نون است یعنی منسوب بحران که شهر قدیم است در جزیره در میان دجله و فرات
 یعنی در میان عراق و شام قَالَ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ گفت عمرو که حدیث
 کرد مارا لیث بن سعد مصری از یحیی بن سعید که تابعی انصاری است عَنْ سَعْدِ بْنِ اِبْرَاهِيمَ
 از سعد بن ابراهیم بن عبد الرحمن بن عوف که تابعی است عَنْ تَائِفِ بْنِ جُبَيْرِ از تائف بن جبیر
 بضم جیم بن مطعم که او نیز تابعی است عَنْ عُرْوَةَ بْنِ مُغِيرَةَ عن ابيه المغيرة بن شعبة
 از عروته بن مغیره که او نیز تابعی است از پدر خود که مغیره بن شعبه است او صحابی معتبر است احوال او
 سابقان ذکر شده عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ آنکه آنحضرت صلی الله علیه و اله وسلم تحقیق بر آمد از برای حاجت خود
 قاین در غنوه بگو بود نزد نماز فجر چنانچه مذکور است در موطا و سنن ابی داود فَاتَّبَعَهُ الْمُغِيرَةَ
بِأَدَاةٍ فِيهَا مَاءٌ پس در عقب آنحضرت صلی الله علیه و اله وسلم مغیره ظرفی را که در آب بود و لفظ
 فاتبعه از باب افعال است و لفظ ادواته بگرفته یعنی ظرف آب که آنرا آفتابه گویند قَصَبٌ عَلَيْهِ
حِينَ فَرَّغَ مِنْ حَاجَتِهِ یعنی مغیره آب را بر آنحضرت صلی الله علیه و اله وسلم وقتی که فارغ شد
 آنحضرت صلی الله علیه و اله وسلم از حاجت خود فَتَوَضَّأَ وَمَسَحَ عَلَى الْخَفَّيْنِ بِرِضْوَانِهِ
 آنحضرت صلی الله علیه و اله وسلم یعنی غسل فرمود روی مبارک را و هر دو دست را و مسح کرد روی
 کرد بر مو زانو و زینت معلوم میشود که جائز است استغاثه نزد وضو کردن حَدَّثَنَا ابْنُ
 حدیث کرد مارا ابو نعیم که او فضل بن دکن است حَدَّثَنَا شَيْبَانُ عَنْ يَحْيَى عَنْ أَبِي سَلَمَةَ
 حدیث کرد مارا شیبان بشین معجمه بن عبد الرحمن از یحیی بن کنیز تابعی از ابی سلمه بفتح لام بن عبد الرحمن
 ابن عوف عَنْ جَعْفَرِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ أُمَيَّةِ الضَّمْرِيِّ از جعفر بن عمرو بن امیه ضمری بفتح ضم
 معجمه و سکون میم و لفظ عمرو بفتح عین مهمل است و آن جعفر تابعی کوفی است أَنَّ أَبَاةَ الْخَبْرَةَ

أَنَّهُ رَأَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ يَمْسَحُ عَلَى الْخَفَيْنِ كَمَا تَحْقِيقُ بِرَأْيِ جَعْفَرٍ
 عَمْرُ بْنُ أَمِيهٍ هَيْتَ رَيْدِ أَخْفَرْتِ رَاصِلِي اللَّهِ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَمَا مَسَحَ مِيكَدُ بَرِّهِرُ دَوْمُوزَهُ وَبِرِّ جَعْفَرِ
 صَحَابِي هَيْتَ حَافِرِ شَدْرٍ رِبْدِ رَوَاعِدِ بِهَرَاهِ مَشْرَكَانِ وَمَسْلَمَانِ شَدْرُ رُوقِ بَرِكَتِ مَشْرَكَانِ
 جَنَكَ صَدُوفِ سَتَارِهِ بُوذْنِ أَوْرَاقِ أَخْفَرْتِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ بِسُورِي نَجَاشِي دَرِجِشْتِ بِجَهْتِ دَعْوَةِ
 إِسْلَامِ بَاكِتَابِ خُودِ إِسْلَامَانِ شَدْرِ نَجَاشِي وَفَاتِ يَافِتِ دَرِ مَدِينَةِ دَرِ سَالِ شِسْتِ وَتَابَعَهُ
 حَرْبُ بَرِّ شَدْرٍ وَأَنَّا كُنَّا مَتَابِعْتِ كَرِشِيَانِ رَاحِبِ بِنِ شَدْرِ وَأَبَانِ بَفْتِجِ هَمْرَهُ وَبَاءِ
 مَوْعِدِهِ مَخْفِيهِ عَنِ يَحْيَى بْنِ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أَبِي كَثِيرٍ إِذْ قَالَ سَلَّمَ حَدَّثَنَا عَبْدَانُ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ
 قَالَ أَخْبَرَنَا الْأَوْزَاعِيُّ عَنْ يَحْيَى بْنِ إِسْمَاعِيلَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ عَمْرِو بْنِ أَمِيهِ عَنْ
 أَبِيهِ قَالَ رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ يَمْسَحُ عَلَى عِمَامَتِهِ وَخَفِيهِ
 حَدِيثُ كَرْدَمَارِ عَبْدِانِ بَفْتِجِ عَيْنِ مَهْمَدِ وَسُكُونِ بَاءِ مَوْعِدِهِ وَابْنِ لُقْبِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَثْمَانَ
 عَنكَ حَافِظِ هَيْتَ أَوْ كَفْتِ كَخْبَرِ دَرِ مَارِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْمُبَارَكِ مَرُوزِي كَمَا ذَكَرَ أَوْ مَاقِبَلِ كَشْتِ
 كَفْتِ كَخْبَرِ دَرِ مَارِ الْأَوْزَاعِيِّ بَفْتِجِ هَمْرَهُ وَبِرَّابِ مَعْمُومِهِ كَمَا مَسَحَ جَلِيلِ هَيْتَ نَامِ أَوْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ هَيْتَ
 إِزْ يَحْيَى بْنِ كَثِيرِ إِذْ قَالَ سَلَّمَ بِنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفِ بْنِ جَعْفَرِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ أَمِيهِ إِزْ بِرِشِ كَخْبَرِ
 كَفْتِ كَمَا دَرِ مَارِ يَحْيَى بْنِ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أَبِي كَثِيرٍ إِذْ قَالَ سَلَّمَ بِنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفِ بْنِ جَعْفَرِ بْنِ
 عَمْرٍو بْنِ أَمِيهِ هَيْتَ رَيْدِ أَخْفَرْتِ رَاصِلِي اللَّهِ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ كَمَا مَسَحَ مِيكَدُ بَرِّهِرُ دَوْمُوزَهُ
 مَادِدِ اسْتِ كَمَا دَرِ مَارِ مَسْحِ عِمَامَةِ بَعْدِ مَسْحِ سِرِّ قَدْرِ بَا صِيهِ هَيْتَ كَمَا تَكْمِيلِ أَنْزَالِ مَسْحِ عِمَامَةِ مِيغْرُ مَوْدِنِ
 وَنَزْدِ مَامِ أَحْمَدِ بْنِ حَنْبَلٍ مَحْمُولِ بَرِّ ظَاهِرِ هَيْتَ كَمَا نَزْدِ إِشْأَانِ مَسْحِ بَرِّ عِمَامَةِ دَرِ سَتِ هَيْتَ بَعْدَ كَمَا
 بَطْهَارَةِ بُوَشِيدِهِ بَاشِدِ مَثَلِ مَوْزِهِ وَتَابَعَهُ مَعْرُوفُ يَحْيَى بْنِ إِسْمَاعِيلَ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ عَمْرِو بْنِ
 رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ يَمْسَحُ عَلَى عِمَامَتِهِ وَخَفِيهِ
 وَمَتَابِعْتِ كَرْدَمَارِ الْأَوْزَاعِيِّ رَامِعِ بَفْتِجِ هَمْرِهِ وَبِرِّ مَنِيمِ بْنِ رَاشِدِ إِزْ يَحْيَى بْنِ إِسْمَاعِيلَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ
 إِزْ عَمْرٍو كَفْتِ كَمَا دَرِ مَارِ يَحْيَى بْنِ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أَبِي كَثِيرٍ إِذْ قَالَ سَلَّمَ بِنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفِ بْنِ جَعْفَرِ بْنِ
 عَمْرٍو بْنِ أَمِيهِ هَيْتَ رَيْدِ أَخْفَرْتِ رَاصِلِي اللَّهِ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ كَمَا مَسَحَ مِيكَدُ بَرِّهِرُ دَوْمُوزَهُ
 مَوْزِهِ خُودِ بَابِ إِذَا دَخَلَ رِجْلُهُ فِي الْخَفَيْنِ وَهُمَا ظَاهِرَتَانِ وَتَى كَمَا

داخل کند کسی هر دو پای خود را در هر دو موزه و حال آنکه آن هر دو پای پاک باشند از حدث
 حَدَّثَنَا أَبُو نَعِيمٍ قَالَ أَخْبَرَنَا كِرْيَانٌ عَنْ عَامِرٍ عَنْ عُرْوَةَ بْنِ مَغِيرَةَ عَنْ أَبِيهِ
 یعنی حدیث کرد ما را ابو نعیم گفت که خبر داد ما را از کریمان ابی زائده کوفی برای معمر از عامر بن شریحیل
 شعبی تابعی از عروہ بن مغیرہ از پدر خود کہ مغیرہ بن شعبہ است رضی اللہ تعالیٰ عنہ قال کُنْتُ مَعَ
 النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ فِي سَفَرٍ فَأَهْوَيْتُ لِأَنْزِعَ خُفَّيْهِ كَفْتُ مَغِيرَةَ كَرِيمًا
 من بایغیر خدا صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم در سفر یعنی در غزوہ تبوک در ماه رجب در سال نهم از حجرت
 پس قدم و دراز کردم دست خود را تا بکشم هر دو موزه او را فقال دَعُهُمَا فَإِنِّي أَدْخَلْتُهُمَا
 کلاه تین پس فرمود آنحضرت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم کہ بگذرا آنها را کہ من داخل کرده ام این هر دو پای
 درین موزه پاک از حدث فَمَسَحَ عَلَيْهِمَا بِسُحٍّ كَرْدِ بَرَانَ هَرْدَوِيَّيْ خُودِيَا بَسْمَنْ لَمِي
 مِنْ لَحْمِ الشَّاةِ وَالشَّبْوِيقِ بَابِ بَسْتِ دَرَبِيَانِ كَسِي كَرِ وَضُنُو كَرِهِي هَسْتِ اَزْ خُورْدَنِ كُوشْتِ بَرُو كُو
 و از خوردن آرد بریان کرده شده و اکل ابو بکر و عمر و عثمان رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُمْ
 كَمَا نَلَمَ يَتَوَضَّأُ وَخُورْدَ اَبُو بَكْرٍ صَدِيقِ وَعَمْرُ بْنُ الْخَطَّابِ وَعُثْمَانُ بْنُ عَفَّانٍ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُمْ
 گوشت را پس کردند حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُونُسَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ
 عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ
 أَكَلَ كَيْفَ شَاةٍ ثُمَّ صَلَّى وَكَمْ يَتَوَضَّأُ يَعْنِي حَدِيثَ كَرْدِ مَارِ عَبْدِ اَسْدِ بْنِ يُونُسَ
 گفت که خبر داد ما را امام مالک از زید بن اسلم تابعی از عطاء بن یسار از عبد اسد بن عباس کہ این
 رسول خدا صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم گوشت شاة کوسفند را و وضو نکرد پس معلوم شد کہ خوردن آنچه
 مس کرده باشد و آتش ناقص وضو نیست حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ قَالَ أَخْبَرَنَا اَلْبَيْتِيُّ
 عَنْ عُقَيْلِ بْنِ صَفِيْرٍ عَنْ ابْنِ شَهَابٍ قَالَ أَخْبَرَنِي جَعْفَرُ بْنُ عَمْرٍو بْنِ أُمِّهِ أَنَّ أَبَاهُ
 أَخْبَرَهُ أَنَّهُ رَأَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ يَحْتَرُّ مِنْ كَيْفِ شَاةٍ فَذِي

إِلَى الصَّلَاةِ فَالْتَقَى التَّيَكُّنَ فَصَلَّى وَلَمْ يَتَوَضَّأْ حَدِيثُ كَرْدَمَارِ بِجَمِيٍّ بِنِ بَكْرِ مِصْرِي كَفْتِ
 كَرْدَمَارِ دَاد مَارِ لَيْثِ بِنِ سَعْدِ مِصْرِي اَزْ عَمْقِيلِ بَضْمِ عَيْنِ هَمَلِ اَزْ اِبْنِ شَهَابِ زَهْرِي كَفْتِ ^{خَرَد}
 مَرَجَعُ بِنِ عَمْرِو كَرْتَحْقِيقِ بَدْرَاوَكِ عَمْرِو بِنِ اَمِيهِ هَسْتِ خَرَدَاوَاوَا كِهْ اَوْرِيْدِ مِغْمِيْرَ اَصْلِي اَسَدِ عَلَيْهِ
 وَاسْمُ كِهْ قَطْعِ مِي كُنْدَا زِ شَانَهْ كُو سَفَنْدِ رُخْوَانِ مَشْدِ بَسُوِي نَمَازِ اِنْدَ اَخْتِ اَزْ دَسْتِ خُوْرَدِ ^{وَنَمَازِ}
 خَوَانْدِ وَوَضُوْعِ كَرْدِ لَفْظِ كَحْرَجَاءِ هَمَلِ وَبِرَادِ مِغْمِيْ مَشْدِ رِهْ بِمَعْنَى يَقِطْعُ وَ لَفْظِ كَتَفِ بَفَتْحِ كَافِ ^{وَكِتَابِ}
مُشَاةٌ فَوْقِيهِ وَبِكِرْ كَافٍ وَسُكُونٌ تَا نِيْزِ اَمْدَهْ بِاَبٍ مِّنْ مَّضْمُضٍ مِّنِ السُّوَيْقِ
وَلَمْ يَتَوَضَّأْ بَابِ دَرْ بِيَانِ كَسِي كِهْ مَضْمُضَهْ كَرْدَا زِ تَلْقَا نِ وَوَضُوْعِ كَرْدِ حَدِّ ثَنَا عِنْدُ اللّٰهِ
ابْنُ يُوْسُفَ قَالَ اَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنْ بَشَيْرِ بْنِ اِسَابِ
 بَضْمِ بَاءِ مَوْجِدَهْ وَفَتْحِ شَايْنِ مِغْمِيْ وَبِسَارِ بَفَتْحِ يَاءِ مُشَاةٌ تَحْتِ وِسَايْنِ هَمَلِ مَوْلَى بَنِي جَارِثَةَ
 كِهْ اَنْ بَشِيْرَ مَوْلَى بَنِي حَارِثَةَ بُوْرَا نِ سُوَيْدِ بِنِ النُّعْمَانِ اَخِيْرَهْ اَنَّهُ تَحْقِيقِ سُوَيْدِ بَضْمِ سَايْنِ
 وَفَتْحِ وَاوِ وَسُكُوْنِ يَاءِ تَحْتَا يِيَهْ بِنِ النُّعْمَانِ بَضْمِ نُوْنِ اَنْصَارِيْ اَوْ سِي مَدَنِي كِهْ اَزْ اَصْحَابِ بَيْعَةِ
 الرِّضْوَانِ هَسْتِ خَرَدَاوَاوَا اَنْ بَشِيْرَ اَنَّهُ خَرَجَ مَعَ رَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ
 عَامَ خَيْبَرَ اَنَّهُ اَنْ سُوَيْدِ بَرَامِدِ بَارِ سُوْلِ خَدَا صِلَى اَسَدِ عَلَيْهِ اَلْحَمْدُ دَرْ سَالِ غَزْوَهْ خِيْرَ وَاَنْ سَالِ مَهْفَمِ
 اَزْ حِجْرَهْ هَسْتِ وَخِيْرَ شَهْرِ مَشْهُوْرِ هَسْتِ قَرِيْبِ چَهَارِ مَنْزَلِ اَزْ مَدِيْنَهْ بَسُوِي شَامِ حَتَّى اِذَا كَانُوْا
بِالصُّهْبَاءِ وَهِيَ اَدْنَى خَيْبَرَ تَا اَنَّهُ وَقْتِي كِهْ بُوْرْدَنْدِ دَرْ صُهْبَا كِهْ نَامِ مَوْضِعِ هَسْتِ وَاوَنْزَرِيَكِ
 خِيْرِ هَسْتِ فَصَلَّى الْعَصْرَ ثُمَّ دَعَا بِالْاَزْوَادِ يُخَوِّنُ نَمَازَ عَصْرٍ اَبْعَدَ اَنْ طَلَبْتَهُ تَوْشَهَايِ سَفَرِ
 كِهْ بَرَايِ خُوْرْدَنْ بُوْرْدَلَمْ يُوْثِرْ اِلَّا بِالسُّوَيْقِ ^{بِاَوْرِدَهْ} نَشْدِ مَكْرَتَلْقَا نِ فَاَمْرِيْهْ فَاْتَرِيْ بَسِ
 اَمْرُ كَرْدَهْ شَدْبَا نِ سُوَيْقِ بَسِ تَرْكَرْدَهْ شَدْتَرِيْ بِلَفْظِ مَجْهُوْلِ اَزْ تَرْشِيْهْ هَسْتِ يَعْ تَرْكَرْدَهْ شَدُوْتَرِيْ
خَاكِ تَرَا كُوْنِيْدَ فَاكُلَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ وَاَكَلْنَا ثُمَّ قَامَ
اِلَى الْمَغْرِبِ فَمَضْمُضٌ وَمَضْمُضَاتٌ صَلَّى وَلَمْ يَتَوَضَّأْ يَعْنِيْ رُخُوْدِ اَنْخُرْتِ صَلَّى اَللّٰهُ

علیه السلام و خوردیم با این استاد بسوی مغرب پس مصمض کردیم و مضمضه کردیم تا بعد آن نماز خواند
 و وضو نکرد حدیثنا اصبع بفتح هزه و بغین معجمه او این فرج است قال اخبرنا ابن وهب
 قال اخبرني عمرو عن بكير عن كريب كفت اصبع که خبر داد ما را عبد الله بن وهب گفت
 که خبر داد مرا عمرو بن الحارث از بکر که بضم باء موصده بلفظ تصغیر است ابن عبد الله اشجع مدنی تابعی
 مخزومی از کرب بضم کاف تصغیر ابن ابی مسلم هاشمی مدنی عن میمون بن رضى الله تعالى عنها
 ان النبي صلى الله عليه و اله و سلم اكل عندنا كفتنا ثم صلى ولم يتوضأ
 از میمون نام المؤمنین است که تحقیق پیغمبر خدا صلی الله علیه و اله و سلم خورد نزد او گوشت شانه کوفته
 بعد آن نماز خواند و وضو نکرد باب ۱ هَلْ مَضْمُضٌ مِنَ اللَّبَنِ بَابُ اسْتِ مَضْمُضٌ
 بکنند از خوردن شیر حدیثنا یحیی بن بکر وقتیبة قال حدثنا الليث عن عقيل
 عن ابن شهاب عن جبير بن عبد الله بن عبد الله بن عتبة عن ابن عباس یعنی حدیث
 کرد ما را یحیی بن بکر بضم باء موصده وقتیبه بلفظ تصغیر گفتند که حدیث کرد ما را لیث از عقیل بضم
 مهمله از ابن شهاب زهری از عبید الله بن عتبة بضم عین مهمله از عبد الله بن عباس رضی الله
 عنه ان رسول الله صلى الله تعالى عليه و على اله و اصحابه و سلم شرب لبنا فمضمض
 و قال ان له دسما یعنی تحقیق رسول الله صلی الله علیه و اله و سلم نوشید شیر را پس مضمضه کرد
 که تحقیق ما را و را جری است پس مضمضه باید کرد تابعه یونس و صالح بن کيسان عن الزهري
 یعنی متابعت کرد عقیل را یونس و صالح بن کيسان از ابن شهاب زهری و احوال یونس و صالح
 سابق مذکور شد باب ۲ الوضوء من النوم بَابُ اسْتِ مَضْمُضٌ
 از خواب و من لم يدر من الغسلة و التغسيتين أو الخفقة الوضوء یعنی و باب
 در بیان کسی که اعتقاد نمیکند لزوم وضو را از یک بار پینکی و دو بار پینکی و از خفقه یعنی حرکت سرد
 حالت پینکی و بعضی گفته اند که خفقه بفتح خاء معجمه و سکون فاعبارة است از افتادن زنج بر سینه
 از پینکی و نغسه دراصل عبارت است از سستی و فتور در اعضا و حواس و فرق در خواب و در پینکی

آنست که در حالت پینکی می شنود کلام مردم را اگر چه نفهمد و در خواب نمی شنود و نمی فهمد حدیثنا
عَبْدُ اللَّهِ بْنِ يُوسُفَ أَخْبَرَ نَا مَالِكُ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرَيْبٍ حَدِيثَ كَرَمَارَا عَبْدِ اللَّهِ
 بن یوسف تینسی کہ خبر داد امام مالک از ہشام از پدر او کہ عروہ ہست عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ رَسُولَ
اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ قَالَ إِذَا نَعَسَ أَحَدُكُمْ وَهُوَ يُصَلِّي فَلْيَرْقُدْ
 حتی بگذرد عتہ التوم از حضرت عائشہ ہست کہ تحقیق رسول خدا صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم
 فرمود وقتی کہ پینکی بکنی از شما و حال آنکہ او نماز میخواند پیش کہ خواب بکند تا آنکہ برود از خواب
 یعنی بعد از ای نماز بخوابد فان أَحَدًا كَمَا إِذَا صَلَّى وَهُوَ نَاعِسٌ لَا يَدْرِي لَعَلَّهُ لَسِقَفٌ
 فَيَسُبُّ نَفْسَهُ رُبَّمَا يَحْقِيقُ بِنِيَّازِ شَمَاوَاتِي كَمَا نَمُوْا فِي نَوْمِهِمْ فِي حَالِهِمْ كَمَا يَسُبُّ نَفْسَهُ دَانِدُ
 کہ او ارادہ میکند کہ استغفار کند و طلب بخشش نماید برای خود پس شنام میدہد یعنی بدعا
 میکند نفس خود را حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ حَدَّثَنَا أَيُّوبُ
عَنْ أَبِي قِلَابَةَ عَنْ النَّسِّ بْنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ قَالَ إِذَا نَعَسَ
أَحَدُكُمْ فِي الصَّلَاةِ فَلْيَنْتَبِهْ حَتَّى يَعْلَمَ مَا يَقْرَأُ یعنی حدیث کردہ مارا ابو معمر ^{بیمیان}
 کہ مشہور بمقعد بن میم ہست گفت حدیث کردہ مارا عبد الوارث بن زکوان کہ مشہور تنوری
 گفت کہ حدیث کردہ مارا ایوب سختیانی تابعی از ابی قلابہ بکبر قاف و خفہ لام و بیاء موحده نام
 عبد اللہ بن زید حرمی ہست از انس بن مالک رضی اللہ عنہ از پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم
 کہ گفت او وقتی کہ پینکی کنی از شما در نماز باید کہ بخوابد یعنی زود تمام کردہ خواب کند تا آنکہ
 بفہم چیزی کہ میخواند و بعضی حمل کردہ اند این حدیث را بر نماز تہجد کہ آن وقت خواب است
 اگر خواب غلبہ کند خواب کند بعد خواب برخاستہ نماز بخواند پس یہر دو حدیث معلوم شد
 کہ با وجود نعاس این نماز صحیح شد کہ بعضی آنرا در نعاس خواندہ ہست و اگر ناقص و ضعیفی بود
اصلاح صحیح نمی شد بآبِ الْوَضُوءِ مِنْ غَيْرِ حَدِيثِ بَابِ دَرِيَانِ حَكَمٍ وَضُوءٌ
 بغير حدیث باشد یعنی بدون حدیث تجدید وضو کردن چه حکم دارد حدیثنا محمد بن یوسف

یعنی بعد آن استناد پیغمبر خدا صلی الله علیه و آله وسلم بسوی مغرب پس مضمضه کرد بعد آن نماز خواند
از برای ما مغرب را و وضو نکرد بَابُ إِنْ مِنْكَ كِبَارٌ أَنْ لَا يَسْتَتِرُ مِنْ
بُعْلِهِ یعنی باب در بیان آنکه از کبائر است آنکه پرده نکند از بول خود حَدَّثَنَا عُثْمَانُ یعنی
حدیث کرده را عثمان بن یحیی شیبیه کوفی قَالَ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ گفت حدیث کرده را جریر بفتح جیم
و پراء مکسوره بکره بن عبد الحمید عن منصور از منصور بن معتمر عن مجاهد از مجاهد بن جبر
بفتح جیم و سکون باه موحده که کینه او ابو الجراح است که امام است در تفسیر عن ابن عباس قَالَ
مَرَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ بِحَائِطِ مَدِينَةِ الْمَدِينَةِ أَوْ مَكَّةَ از ابن عباس است
گفت که گذشت پیغمبر خدا صلی الله علیه و آله وسلم بیابغ خوا از باغهای مدینه یا مکه شکله جریر است
فَسَمِعَ صَوْتَ إِنْسَانٍ يَعْذِبُ فِي قَبْرِهَا پس شنید آواز دو آدم که عذاب کرده میشوند
در قبر وَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ يَعْذِبَانِ فرمود آنحضرت صلی الله
و آله وسلم که عذاب کرده میشوند این دو کس وَمَا يَعْذِبَانِ فِي كَبِيرٍ و عذاب کرده نمیشوند
در کبیره ثُمَّ قَالَ بَلَى بعد آن فرمود که آری عذاب کرده میشوند در کبیره باید دانست که اول نغمی
بودن آنها را از کبیره و بعد آن اثبات فرمود کبیره بودن آنها را باعتبار آنکه کبیره نیست نزد
شما و کبیره است نزد حق تعالی أَنَّ كَبِيرَةَ بَيْنَ مَعْنَى كِتَابٍ نَيْسْتِ احتراز از و کبیره است
باعتبار معصیه چنانچه در شرح السنه تفسیر کرده است باین عبارت وَمَا يَعْذِبَانِ فِي كَبِيرٍ
ای لا یعذبان فی ارکان یکدیگر و یشق علیهما الاحتراز عنه از لامشقة فی الاستتار عند البول
و ترک النمیمه و لم یرد انما غیر کبیره امر الدین یا انکه اول نغمی کبیره بودن او فرمودند بعد آن و می
شده باشد که او از کبائر است و در کبائر اختلاف است بعضی گفته اند که هفت اند و بعضی
گفته اند نه و بعضی گفته اند که هر گناه که بر او وعید شدید مترتب باشد یا موجب حد باشد کبیره است
كَانَ أَحَدُهُمَا لَا يَسْتَتِرُ مِنْ بُعْلِهِ بود یکی از آن هر دو که پرده نمیکرد از بول خود یعنی نزد
بول پرده نمیکرد از مردم یا از پرچهای خود و بدن خود و لفظ لا یستتر به و نامتناه فقیه که

اولی از آنها مفتوحه است و ثانیه مکسوره است مشتق از استتار یعنی نمیکرد ایتد در میان خود
 و در میان خود دستر یعنی پرده و محافظت نمیکرد از بدن و پرچهای خود را بود در روایت مسلم
 و ابی داود بجای لایستر لایستر آمده بنویس ساکنه که بعد از ای معجزه است بعد آن است
 یعنی تنزه نمیکرد از بول و مفهوم هر دو عبارت واحد است و در روایت این عساکر از استبر یعنی
 طلب پاکی نمیکرد بعد فراغ او از بول پس دلالت میکند بر وجوب استنجا زیرا که هرگاه مستح
 عذاب شد سبب عدم احترام از او از بول دلالت کرد بر آنکه کسی که ترک کند بول را در خروج آن
 و استنجا نکند ایق است بعذاب و بعضی تفسیر کرده اند لایستر را با این معنی ای یکشف عورت
 عند البول لیکن در نیصوارة تخصیص بول را فائده نیست بلکه مجرد کشف عورت موجب
 عذاب است باید دانست که سبب کیره بودن این عدم تنزه از بول آنست که لازم می آید از
 بطلان نماز و ترک نماز کیره است بلاشک و کان الاخری نمیشی بالتمیمة و بود آن دوم که
 میکشت بسجین حسنی که موجب فساد است در میان مسلمانان و سعی با فساد در مسلمانان نیز
 کیره است ثُمَّ دَعَا بِحُرَيْقٍ بعد آن طلبید شاخی از شاخهای خرما فکسر ها کسر تین
 شکست آن را در قطعه و لفظ کسر تین بکسر کاف تشبیه کرده است و آن قطعه ایست از شئی
مَكْسُورٌ فَوْضِعَ عَلَى كُلِّ قَبْرِ مَنَّهُمْ كَسْرَةً پس نهاد بر هر قبر از آن دو قطعه یک قطعه را فقیل
لَهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ لِمَ فَعَلْتَ هَذَا کس گفته شد مرا حضرت راضی الله علیه و آله و سلم یا رسول الله
 چرا کردی این را قال لعله ان یخفف عنها ما لم تیبسا و الی ان تیبسا فرمود
 صل الله علیه و آله و سلم که شاید نشان نیست که تخفیف کرده شود عذاب را ازین هر دو کس ما نام که
 خشک نشوند یا تا آنوقت که خشک شوند این شک را و ایست که لفظ ما لم تیبسا است یا الی ان تیبسا
 و لفظ یخفف بضم یا و فتح فا بصیغه مجهول است و لفظ تیبسا تاء مشاء فوقیه بتائیت است
 زیرا که ضمیر راجع بسوی کسر تین است و بفتح با موصوذه است زیرا که از باب علم بعلم است از
 ییبس است و بکسر با لفته تازه است باید دانست که تعیین مدت تخفیف عذاب تا زمان عدم

لَا يَسْتَبْرَأُ مِنْ بَوْلٍ كَفَتْ عِبْرَةَ بَنِي عَبَّاسٍ كَمَا كَفَتْ عِبْرَةَ رَسُولِ خِذَاصِلَى اللَّهُ عَلَيْهِ وَالسَّلَامُ بِرَبِّهِ
 بِرَفْعِ يَدَيْهِ كَمَا بَدَرْتِي أَنْ هَرْدُ صَاحِبِ قَبْرِ هَرَانَةَ عَذَابٌ كَرِيمٌ مِثْلُ عَذَابِ كَرِيمٍ نَمِشُونَ فِي
 أَرْضِ سَوَارِي نَبْرُكِي هَرْدُ جَوْنِكُ بِأَشَدِّ كِي إِزَانِ هَرْدُ وَبِشْرِهِ هَسْتُ كَمَا نَمِي بِوَشِيدِ خُورِ الرَّابِلِ وَأَمَّا
 الْآخِرُ فَكَانَ يَمْتَشِي بِالنَّمِيمَةِ وَهَرْدُ جَوْنِكُ بِأَشَدِّ كِي إِزَانِ دَيْكِرِ بَشْرِهِ هَسْتُ كَمَا مِيرْفَتِ بَسْحَنِ جِنِّي تَمَّ اخْتِ
 جَرِيدَةَ رَطْبَةٍ فَشَقَّهَا نِصْفَيْنِ بِسَرِّ كَرْتَنِكِ شَاخِ خَرْمَاتِرِ رَابِلِ شَكَا فَتَدَانَ رَادُ حِصَّةِ
 سَاخْتِنْدِ فَعَزَّزْنِي كُلِّ قَبْرٍ وَاحِدَةٍ بِرِضْلَانِ نِيدِنْدِ رَمِي قَبْرِي إِزَانَهَا قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ
 لِمَ فَعَلْتَ هَذَا كَفْتَنْدِ صَحَابَةُ أَيِّ رَسُولٍ خُجَاوِ إِكْرَدِي إِزَانِ كَارِ فَقَالَ لَعَلَّهُ يَخْفَفُ عَنْهَا مَا كَا
 مَا لَمْ يَكُنْ سَاوِ مَوْرَدِنْدِ أَخْضَرْتِ صَلَى اللَّهُ عَلَيْهِ وَالسَّلَامُ كَمَا أَمِيدُ هَسْتُ كَمَا أَنَّ عَذَابَ سَبْكُ كَرْدِ شُورِ إِزَانِ
 هَرْدُ وَ مَا رَامِي كَمَا خَشَكُ نَكْرَدِنْدِ أَنْ دُوشَقِ شَاخِ خَرْمَاتِنْدِ شَاخِ مُحَمَّدِ بْنِ مُشْتِي قَالِ جَدُّ شَاوِ كَيْعِ
 عَنِ الْأَعْمَشِ قَالَ سَمِعْتُ مَجَاهِدًا مِثْلَهُ حَدِيثُ كَرْدِ مَا رَامِ مُحَمَّدِ بْنِ مُشْتِي كَفْتُ كَمَا حَدِيثُ كَرْدِ
 مَا رَاوِ كَيْعِ إِزَانِ عَمِشِ كَفْتُ كَمَا شَنِيدِمُ مِنْ مَجَاهِدِ رَا كَمَا زَوَايْتِ مِيرْ كَرْدِ مَا نَمْدِ هَمَانِ حَدِيثُ بَابِ
 تَرْكِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَالسَّلَامُ وَالنَّاسِ الْأَعْرَابِيَّ حَتَّى فَرَّغَ مِنْ بَوْلِهِ فِي
 الْمَسْجِدِ أَيْنِ بَابِ سِتِ دَرِيَّانِ كَذَا شَتِنْدِ رَسُولِ خِذَاصِلَى اللَّهُ عَلَيْهِ وَالسَّلَامُ وَ مَرْدَمِ أَنْ مَرْدِ حَرَا
 رَا كَمَا بَوْلِ مِيرْ كَرْدِ مَسْجِدِ وَ تَعْرُضُ نَا كَرْدِنْدِ أَنْ رَا دَرِ حَالَتِ بَوْلِ تَا كَمَا فَارِغَ شَدَّ إِزْبَوْلِ كَرْدِنْدِ خُورِ دَرِ مَسْجِدِي
 صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَالسَّلَامُ حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ حَدِيثُ كَرْدِ هَسْتُ مَا رَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ
 أَخْبَرَنَا هَمَامٌ قَالَ أَخْبَرَنَا إِسْحَاقُ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ خَرْدِ رَا رَا هَمَامُ كَفْتُ خَرْدِ رَا
 إِسْحَاقُ إِزَانِ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَالسَّلَامُ رَأَى أَعْرَابِيًّا
 يَبُولُ فِي الْمَسْجِدِ كَمَا تَحْقِيقُ رَسُولِ خِذَاصِلَى اللَّهُ عَلَيْهِ وَالسَّلَامُ دِيدِنْدِ كَرْدِ بَارِي نَشِينِي رَا كَمَا بَوْلِ مِيرْ كَرْدِ
 دَرِ مَسْجِدِ نَبَوِي وَ مِيخُو اسْتَمْدِ مَرْدَمِ كَمَا مَانِعِ آيِنْدِ أَوْرَا إِزَانِ فَعَلِ شَنِيعِ فَقَالَ دَعُوهُ بِرَفْعِ يَدَيْهِ
 صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَالسَّلَامُ كَمَا بَكْزَارِي دَرِ مَانِعِ نِيَا نِيدِنْدِ أَوْرَا دَرِي وَ قَتِ حَتَّى إِذَا فَرَّغَ دَعَا مَاءً
 عَلَيْهِ تَا وَ قَتِي كَمَا فَارِغَ شَدَّ إِزْبَوْلِ طَلْبِيدِنْدِ أَخْضَرْتِ صَلَى اللَّهُ عَلَيْهِ وَالسَّلَامُ آبِ رَابِلِ شَنِيدِنْدِ

بول بَابُ صَبِّ الْمَاءِ عَلَى الْبَوْلِ فِي الْمَسْجِدِ این بابست در بیان ریختن آب بر بول
 در مسجد حدثنای ابو الیمان اخبرنا شعيب عن الزهري قال اخبرني عبيد الله
 ابن عبد الله بن عتبة بن مسعود ان ابا هريرة قال يعني حديث كرم الله وجهه ان
 حكم بن نافع است گفت که خبر دارم اشعيب بن ابی حمزه از محمد بن مسلم بن شهاب زهري گفت
 که خبر دارم عبيد الله بن عبد الله بن عتبة بن مسعود عین و سکون تا مشناه فوقیه بن مسعود الکفیتی
 ابو هريره گفت قام اعرابي في المسجد فتناءوا له الناس استادمردی صحابی پس
 بول کرد یعنی شروع کرد ببول کردن در مسجد نبوی علی صاحبہ افضل الصلوات پس گفتند اورا
 یعنی زجر و توبیخ نمودند اورا فقال لهم النبي صلى الله عليه واله وسلم دعوه و هربوا
 علی بوله سجلا من ماء پس فرمود آن مردم را پیغمبر خدا صلی الله علیه و اله وسلم که بگذارید او را که تمام
 کند بول را و بر نرید بر مکان بول او یک لوز آب و لفظ هر یقوا در اصل اریقوا بود همره را با
 بدل کردند هر یقوا شد و در بعضی روایات اهر یقوا آمده است و لفظ سجلا بفتح سین مهمله
 و سکون جیم معنی دلوپر از آب یا دلو و اسع او ذنوباً من ماء بفتح زال معر معنی دلو عظیم به
 آب و لفظ من تا کید است و لفظ او ذنوباً احتمال است که شک راوی است یا از برای تخمیر است
 باید دانست که درین چند فوائد است اول آنکه تا صغر نشود اعرابی ثانی آنکه متقاط نشود
 بول در مواضع مسجد ثالث آنکه قبول کند نصیحت را بعد فراغ از امر طبیعی رابع آنکه عمل
 قول الله تعالى وانك لعلى خلق عظیم خامس ارشاد خلق تا عمل کنند مثل آن سادس آنکه امور
 گاهی عذر میشوند سابع ارشاد بسوی طریقه تطهیر ارض فانما بعثتمکم منین وکم تقوا
 معتبرین پس این نیست که برانگیخته شده اید شما در آن حال که آسانی کننده باشید مردم
 و برانگیخته کرده نشده اید در آن حال که سختی کننده باشید مردم باید دانست که مبعوث آنحضرت
 صلی الله علیه و اله وسلم و اسناد مبعوثیت بسوی صحابه بطریق مجاز است زیرا که صحابه اتباع و اقتدا
 کرده اند آنحضرت صلی الله علیه و اله وسلم پس آنها هم مبعوث اند حدثنای عبدان قال اخبرنا

شناة تحتیه و بسایں مہلہ و محسن بکبریم و شکون عار مہلہ و فتح صادر مہلہ و بنون او صحابہ ^{سید} است
 ہمشیر عکاشہ رضی اللہ عنہ اسلام آورده است از قدیم در مکہ و بیعت کرد با پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ
 و آلہ وسلم و بجزوہ کر بسوی مدینہ او از معمرات است روایت کرده است بیست و چار حدیث آنها

أنت باین لہا صغیر لم یأکل الطعام إلی رسول اللہ صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم انک

تحقیق آن ام قیس آورد پس خود را کہ خورد خورد و نخورده بود طعام را بسوی پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ

علیہ و آلہ وسلم فأجلسہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم فی حجرہا پیش نید اورا

پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم در کنار خود و لفظ حجر بکبر عار مہلہ و فتح آن و سکون جیم است قبالت

علی قویہ پس بول کرد آن نیز بر جامہ آنحضرت صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم فنضحہ و لم یغسلہ پیش

آب را برو نشست و نضح پاشیدن آب کہ بغیر سیلان و جریان باشد و مذہب امام شافعی واحد

این جنبل و بعضی مالکیہ بہاں است کہ در بول رضیع مذکر کہ طعام نخورده باشد حاجت غسل نیست ^{ہماں}

نضح کافی است کہ نذر بعضی نجاستہ خفیفہ است و نذر بعضی طاہرہ است بخلاف صبیہ کہ بول او چون

ملصق بمحل غائطی شود پدید آید لیکن نذر امام ابوحنیفہ و امام مالک فرق بیست در نذر و مونث

و اکل الطعام و غیر آن کہ بول مرد و را باید نشست و مراد از نضح درین حدیث ہم نذر او شان غسل است

و مراد از لم یغسلہ آنست کہ بمبالغہ نشست چنانچہ دیگر نجاستات را می نشست و ذکر آنکہ ہم با کل

الطعام از برای صبیان واقع است باب البول قائمًا و قاعداً با بست در بیان

حکم بول استارہ و حکم بول کہ نشسته بکنند ثباً ادم حد ثنا شعبہ عن اعمش عن

ابی قائل یعنی حدیث کرد ما را ادم بن ابی ایاس گفت کہ حدیث کرد ما را شعبہ بن الحجاج از اعمش یعنی

سلیمان بن مہران از ابی وائل یعنی شقیق کوفی عن حدیثہ از حذیفہ بن یمان کہ صحابی است

از سابقان و حلیف انصار است و در صحیح مسلم روایت کرده است کہ رسول خدا صلی اللہ علیہ

علیہ و آلہ وسلم مطلع ساخت اورا بانچہ گذشتہ است و بانچہ آئندہ است تا روز قیامت و اورا

صاحب سر رسول اللہ میگفتند و پورا و نیز صحابی است کہ شہید شد در واحد فوت شد حذیفہ

در اول خلافت حضرت علی بن ابی طالب در سال سی و شش قَالَ اَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ
وَسَلَّمَ سُبَاطَةَ قَوْمٍ گفت آمد پیغمبر خدا صلی الله تعالی علیه و آله و سلم توده قوم را لفظ سباطه
 بضم سین مهمل و تخفیف با موصده توده که خم و خاشاک و خاکستری و غیره در آنجا جمع باشد و او
 اکثر حال نرم می باشد که بول دروغور نمیکند بسوی بول کننده قبالت قائمنا پیش بول کرد آنحضرت صلی
 الله علیه و آله و سلم استاره از جهت بیان جواز یا اینکه نیافت جای نشستن یا اینکه در باطن زانوی
 مبارک آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم جرح بود یا اینکه جهت استشفای از در پشت بر عاده عرب
 یا از جهت صیانت خروج حدث از او بر که در حال قیام نمی باشد بخلاف حال قعود و اگر گفته شود
 که چو او در نرفتند آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم جهت بول از آن مکان با وجود عاده شریف آن بول
 بعید میرفت از مردم بگفتن شود که چو او در آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم مشغول بودند با بول مسلمان
 و نظیر در مصالح آنها و نیز از برای آنها بیان جواز کرد آنرا بول قاعد بطریق اولی جائز شد و احتلا
 علما نادید بول قائم بعضی قابل اندک بر اہمیت و بعضی بعدم کراہت آن و کراہت ہم کراہت تنزیہ است
 کراہت تحريم بَشْمَدًا عَامًا بِفَحْشَتِهِ وَمَا بَعْدَ ذَلِكَ طلبید آب را آوردن نزد او آب راقو
بِوَسْنِكِ دَبَابٍ الْبَوْلُ عِنْدَ صَاحِبِهِ بایست در بیان بول کردن نزد صاحب و بار
 خود یعنی تستر و پرده نمودن از مردم باین پارچه یا آنچه در حدیث معلوم خواهد شد وَالسَّبَاتُ بِالْجَا
وِپِرِدَةٍ نمودن این بول کننده بی بول حد ثنا عثمان بن ابی شیبہ یعنی حدیث کردار عثمان
 ابن ابی شیبہ قَالَ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ ابْنِ قَائِلٍ عَنْ حُدَيْفَةَ گفت عثمان
 که حدیث کردار جریر بن عبد الحمید از منصور بن معتمر از ابی و اہل کہ تحقیق کوفی است از حدیث
 ابن بیان کہ صاحب ستر رسول الله است صلی الله علیه و آله و سلم قَالَ رَأَيْتُنِي بضم تاء و قانیه سبوت
 مشکلم کہ فاعل و مفعول هر دو واحد یعنی دیدم من خود را باین حال اَنَا وَالنَّبِيُّ تمامشایعی دیدم
 و پیغمبر خدا صلی الله علیه و آله و سلم کہ میرویم در راه فَانِي سُبَاطَةَ قَوْمٍ بیا آمد آنحضرت صلی
 الله علیه و آله و سلم توده قومی را خلف حایط پیش دیوار فقام کما يقوم لَحَدِّكُمْ استایحی

عین او و قرص آن طریق است که قبض کند بر و بانگشتان و ببالد آنرا و زور کند تا آنکه منحل شود
 آنچه فرورفته است از خون بعد آرام بریزد آب بر او و بار از نضح غسل است تا آنکه برود اثر
 و تصلی فیہ و بعد آن نماز بخوانی در روحد ثنا محمد بن سلام یعنی حدیث کردار محمد
 ابن سلام بکنی تخفیف لام قال اخبیرنا ابو معویبة گفت خبر دار ما را ابو معویبه
 قال حد ثنا هشام بن عروة عن ابیه گفت که حدیث کردار هشام بن عروة
 ابن زبیر از پدر خود که عروه است عن عائشة از حضرت عائشه رضی الله تعالی عنہا قالت
 جاءت فاطمة ابنة ابي جحیش بضم حاء مہلہ و فتح باء موحده و سکون یاء مشنہ تخنات
 کہ آخر او شاین معجم است یعنی گفت حضرت عائشه کہ آمد فاطمہ بنت ابی جحیش کہ او صحابیہ
 اسدیہ است و نام ابی جحیش قیس بن عبدالمطلب است الی التبی صلی الله تعالی علیہ
 و آلہ وسلم فقالت یا رسول الله انی امرأة استحاضت فلا اظہر عنی آمد بسوی
 پیغمبر خدا صلی الله تعالی علیہ و آلہ وسلم گفت یا رسول الله تحقیق من زنی ہستم کہ مستحاضہ
 ہوں و لفظ استحاضہ بضم ہمزہ و فتح مشنہ فوقیہ و استحاضہ عبارتہ است از جری
 خون از فرج زن در غیر وقت اوومی براید از یک یک کہ نام او عازل است بعین مہلہ و زان
 بخلاف خون حیض کہ می براید از قعر رحم افادع الصلوۃ ای پشک کن نماز را فقال رسول
 الله صلی الله تعالی علیہ و آلہ وسلم لا یسکت رسول خدا صلی الله علیہ و آلہ وسلم کہ ترک نماز را
 انما ذلک عرق جز این نیست کہ این رگ است و لفظ عرق بکسر عین مہلہ است و لیس
 نیست حیض زیر کہ می براید خون حیض از قعر رحم فاذا اقبلت حیضتک بفتح حاء مہلہ
 و کسر طینز آمدہ است بمعنی خون یا حالت یعنی پیش کہ بیاید ترا خون یا حالت حیض تو قد عی الصلوۃ
 پشک کن نماز را و اذا اذبرت فاغسلی عنک الدم یعنی وقتی کہ منقطع شود خون از تو پس
 بشو از خود خون را و از غسل دم یا غسل مشروع است برای حیض یا آنکہ غسل خون برادر است
 و غسل مشروع از حدیث دیگر معلوم شدہ است نشد صلی بعد آن نماز بخوان قال هشام

وَقَالَ أَبِي بَعْنِي كَعْتِ هَتَامُ بْنُ عَرُوه وَكَعْتِ بِدَرْمِنْ كَعْرُوه هَتَامُ تَوَضَّعِي لِكُلِّ صَلَاةٍ
 حَتَّى يَخْتَجِي ذَلِكَ الْوَقْتُ يَعْنِي بَعْدَ آتِ وَصَلَاةِ كَعْرُوه هَتَامُ تَوَضَّعِي لِكُلِّ صَلَاةٍ
 آمَدَنْ حَيْضٌ بَائِدٌ رَأَيْتُ كَعْلَفْظُ وَقَالَ أَبِي عَطْفُ بَرَعِنْ عَائِشَةُ قَالَتْ هَتَامُ تَوَضَّعِي لِكُلِّ صَلَاةٍ
 غَسَلَ الْمَنِيَّ وَقَرَّبَهُ وَغَسَلَ مَا يُصِيبُ الثَّوْبَ مِنَ الْمَرْأَةِ بِأَبْسْتِ دَرِيَانِ شَيْتِي
 مَنِيٌّ وَمَالِدِنْ آتِ تَابِرُودِ أَثَرِ آتِ وَشَسْتَانِ جِزْرِي كَعْمِيرَسِدِ حَاطِفِ رَائِدِيْنَ رَا اَز رَطُو تَبَةِ فَرَجِ زَيْنِ خَدَّ
 عَبْدَانُ حَدِيثُ كَرَمَارِ عَبْدَانِ بَفْتَحِ عَيْنِ مَهْمَلِ وَسَكُونِ بَاءِ مَوْجِدِ وَوَبَالَ مَهْمَلِ وَوَبَوْلِ
 قَالَ أَخْبَرَنَا عُمَرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ كَعْتِ كَعْبَرَادَرِ مَارِ عَبْدِ لَسَدِيْنَ مَبَارَكُ قَالَ أَخْبَرَنَا عُمَرُ بْنُ مَيْمُونِ
 كَعْتِ كَعْبَرَادَرِ مَارِ عُمَرُ بْنُ مَيْمُونِ بَفْتَحِ عَيْنِ مَهْمَلِ الْجَزْرِ مَرِيٌّ بَرَايَ مَقْطُوعِ وَرَاهِ مَهْمَلِ يَعْنِي مَنَسُوبِ
 بَسُوِي جِزْرِهِ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَّارٍ بَفْتَحِ مَشَاءِ تَحْتِيَّةِ وَسِيْنِ مَهْمَلِ مَخْفَفِ اَز سَلِيْمَانَ بْنِ
 كَعْمُولِي مِيرُوْنِ هَتَامُ كَعَامِ الْمُؤْمِنِيْنَ بُوْرُوْ وَوَفِيْقِيَه مَدِيْنَةِ هَتَامُ عَزْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَعْتِ اَنْغِلُ
 الْجَنَابَةِ مِنْ تَوْبِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ اَز عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهَا هَتَامُ كَع
 كَعْتِ كَع بُوْرَمِنْ كَعْمِي شَسْتَمِنْ اَثَرِ جَابِتِ رَائِعِيْ مَنِيْ رَا اَز جَامِيَه پَغْمِرِ خَدِ اصْلِي اَسَدِ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ
 وَسَلَّمَ فَيَخْرُجُ اِلَى الصَّلَاةِ وَاِنْ بَقِيَ الْمَاءُ فِي تَوْبِهِ يَسْ نَابِرَادِ اَحْضَرَتْ سَلَى اَسَدِ تَعَالَى عَلَيْهِ
 وَسَلَّمَ بَسُوِي نَمَازِ وَتَحْقِيْقِ اَثَرِ آبِ رَجَامِهِ اَوْ بُوْرِي عَيْنِي تَمْرِي بُوْرُوْ وَوَمَنُوْرِ خَشْكِي شَدِ زِيْرِ كَع جَاهَا
 مَلَرِ نَبُوْرِ وَوَلَفْظِ بَقِعِ بَضْمِ بَاءِ مَوْجِدِ وَوَفْتَحِ قَافِ وَوَبَعِيْنَ مَهْمَلِ جَمْعِ بَقِعِ هَتَامُ وَوَبَقِعِ اَز رِيْمِنْ
 آتَسْتِ كَع مَخَالِفِ بَاشَدِ زَكَا وَوَبَزَكَا يَزْ كَع مَقَارِنْ اَوْ هَتَامُ وَوَدِيْرِ شَا مَرَادِ اَز بَقِعِ اَثَرِ هَتَامُ
 وَنَزْدَاهِلِ لَفْظِ بَقِعِ اَحْتِلَافِ دُوْرِكِ هَتَامُ جَانِجِيَه غَرَابِ اَبَقِعِ مِيكُوْنِيْدِ وَاحْتِمَالِ هَتَامُ كَع مَرَادِ اَثَرِ
 مَامَنِيْ بَاشَدِ يَعْنِي اَثَرِ مَنِيْ اَز بُوْرِي كَع حَدَّثَنَا قَتِيْبَةُ حَدِيثُ كَرَمَارِ قَتِيْبَةُ بْنُ سَعِيْدٍ قَالَ اَخْبَرَنَا
 يَزِيْدُ كَعْتِ كَعْبَرَادَرِ مَارِ اِيْزِيْدِيْنَ زُرِّيْعِ بَضْمِ زَايِ عَجْمِ وَوَفْتَحِ رِئِدِ مَهْمَلِ وَسَكُونِ مَشَاءِ تَحْتِيَّةِ وَوَبَالَ مَهْمَلِ
 قَالَ أَخْبَرَنَا عُمَرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ كَعْتِ كَعْبَرَادَرِ مَارِ عُمَرُ بْنُ مَيْمُونِ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَّارٍ قَالَ سَمِعْتُ
 عَائِشَةَ حَتَّى تَحْوِيْلَ اَسَادِ هَتَامُ وَوَحَدَّثَنَا مَسْدُودُ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ حَدِيثُ

أَنهَآ كَانَتْ تَغْسِلُ الْمَنِيَّ مِنْ ثَوْبِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ أَرَسَهَا

این بسیار از عایشه رضی الله عنها که تحقیق او بود که می شست منی را از جامه پیغمبر خدا صلی الله علیه و آله وسلم

كُتْمَارِي قِيْدَهُ بُقْعَةٌ أَوْ بُقْعَةً بَعْدَآن مَيْدِيْمِ طَلَانِ جَامَةِ الشَّرَابِ نَوْرِيَا شَرَابًا بُوْرُوَانِ مَقُولُهُ

حضرت عائشه است زیرا که سلیمان بن بسیار بوی بوردیده است آنحضرت صلی الله علیه و آله وسلم را و

قَالَتْ عَائِشَةُ دَرِيْجًا مَحْذُوفٌ هِيَ وَدَرِيْجِيْ نَسِخٌ اِرَاهُ بِالْحَمِيْرِ هِيَ يَعْنِي دَرِيْمٌ لَكِنْ خَالِدٌ رَاو لَفْظَ اِرِي

بفتح همزه بصیغه معلوم بمعنی ابصر است یا بـ اَلْوَالِ اَلْوَالِي وَالذَّوَابِ وَالغَنَمِ وَمَرَا

یعنی با بست در میان حکم بولهای شتران و دیگر چهارپایان و گوسفندان و بز و عجم جایی نشستن گوشتدان

لفظ دواب جمع دابه است و در البرد لغته اسب است در دیگر چیزها که میگویند بز و مین و در عرف چهارپایان

گویند و مراد در اینجا زوات الحوا است یعنی اسب و سحر و عرو و مرابض بفتح میم و کسر ا و موحده و نضار

مع جمع مرض بکر یا موحده است و ما خود است از مرض بالکماله اذ اقام به و آن جای نشستن بز را گویند

و مخصوص است بغنم چنانکه معاطن خاص است بابل و مبارک نیز از سر و کله بابل است بمعنی نشستن آن در مرض

معنی ما و ای غنم و صَلَّى أَبُو مُوسَى فِي خَارِ اَلْبُرَيْدِ و نماز خواندن او موسی اشعری که صحابی نبیر کسا

در دار البرید بفتح باه موحده که منزل است در کوفه نزول میکند در آنجا هر که می آید از طرف سلطان در ساله

می آرد از سلطان و در آنوقت ابو موسی امیر بود بر کوفه و طرف حضرت عمر و بعد از آن از طرف حضرت

عثمان و اطلاق برید بر رسول هم میشود و بز مشتافه در او زده میل هم میشود و اَلشَّرَابِ قَانِ عطف

بر دار البرید است یا بر برید است یعنی نماز خواندن در سرکین و لفظ سر قین بکر شاین مهله و فتح قین و سرکین

راه مهله و بقاف بمعنی پاشنده دواب است و آنرا سر جین هم میگویند بنجیم و واو عرب است زیر آنکه

یافته نمیشود در کلام عرب لفظی که بر وزن فعلیل باشد بفتح فاء و بید دانست که نماز خواندن حضرت

ابو موسی در سرکین نه با معنی است که بر سرکین خوانند بلکه مراد آنست که خوانند بر زمین یا کوه یا در اطراف او

سرکین بود یا آنکه بر سرکین خشک بر چه انداخته خوانده باشد و اَلْبُرَيْدَةُ یعنی صحرا و لفظ برید بفتح باه موحده

و تشدید را بمعنی صحرا است اَلْحِي جَنْبِهِ یعنی صحرا بسوی پهلوی ابو موسی اشعری بود این جمله حالیه است

فَقَالَ هَهُنَا وَتَمَّةٌ سَوَاءٌ بِرَفْعٍ كَرِيمٍ وَأَنْجَا وَأَنْجَا مَرَابِطٌ هِيَ فِي جَوَائِزِهَا زَادَ وَمَعْنَى أَنْجَا كَمَا سُرَكِينُ
 وَأَنْجَا كَمَا صَحَّاحٌ هِيَ بَدْرٌ فِي جَوَائِزِهَا زَادَ وَبِرَّانِي وَتَمَّةٌ هِيَ فِي كَلَامِ ابْنِ مَوْسَى الْأَشْعَرِيِّ فِي جَوَابِ كَيْسِيِّ
 كَمَا وَكَلَّمَ ابْنُ مَوْسَى الْأَشْعَرِيُّ فِي اتِّصَالِ هَهُنَا وَتَمَّةٌ هِيَ فِي حَبِيبِ كَقَالَ الْبَرْبَرِيُّ وَتَمَّةٌ سَوَاءٌ بِرَفْعٍ هِيَ
 كَمَا اسْتَدْلَالَ كَرْدِي هِيَ مَوْلُفٌ بَلَّغٌ فِي كَلَامِ بَرِّهَا رَاةٌ بَعْلٌ بِأَبْجَدٍ لَمْ يَكُنْ حِجَّةً نَيْشُورٌ فِي حِجَّةٍ أَحْتَمَالٌ
 أَنَّهُ نَازِلٌ خَوَانِدٌ يَلْبَسُهُ فِي مِرْبُوعٍ وَكَرِّمٌ بِطَائِلٌ بِرَّسْرَكِينٍ خَوَانِدٌ بِأَشَدِّ مَخَالِفٍ جَمُورٌ صِحَابَةٌ هِيَ فِي مَعْنَى
 بِرِّقَوْلٍ جَمُورٌ هِيَ فِي كَلَامِ ثَابِتِ بْنِ كَرْبِ حَدِيثٌ كَرْدٌ مَا بَسِيحٌ بِنِ حَرْبٍ بِفَتْحٍ حَاءٍ
 هَلْمٌ وَسَكُونٌ رَاةٌ هِيَ فِي كَلَامِ هُوَ مَعْنَى بَصْرِيٌّ هِيَ فِي قَاضِيٍّ كَمَا يُوَدَّ قَالَ حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ زَيْدٍ
 كَقَوْلِهِ حَدِيثٌ كَرْدِيٌّ أَحْمَدُ بْنُ زَيْدٍ فِي بَرِّهِمْ وَتَمَّةٌ هِيَ فِي بَلْعِيِّ عَنْ بَلْعِيِّ يُؤَبِّدُ فِي أَزْوَاجِ حَسْتَانِ تَابِعِيٍّ
 عَنْ ابْنِ قَلَابَةَ فِي كَلَامِهِ كَرِّ قَاةٌ وَتَحْقِيفٌ لَامٌ وَبَاءٌ مَعْرُودَةٌ كَمَا نَامٌ أَوْ عِبْدُ اللَّهِ بَصْرِيٌّ تَابِعِيٌّ
 عَنْ الْأَسَدِيِّ قَالَ قَدِيمٌ أَنَابَسٌ مِنْ عَجَلٍ إِزْنَسِيٌّ بِنِ مَالِكٍ كَقَوْلِهِمْ أَتَمَّ مَرْدٌ مِنْ عَجَلٍ نَضْمٌ عَيْنٌ
 هَلْمٌ وَسَكُونٌ وَبَلَامٌ نَامٌ قَبِيلَةٌ هِيَ فِي تَمِيمِ الرَّيَابِيِّ وَنَامٌ شَهْرٌ هِيَ فِي عَرِينَةَ بَعِيٍّ هَلْمٌ وَضَمٌّ
 وَرَاةٌ مَفْتُوحَةٌ هَلْمٌ وَسَكُونٌ بِأَشَدِّ تَخْتَانِيٍّ وَبِنِ نَامٌ قَبِيلَةٌ مَعْرُودَةٌ هِيَ فِي لَفْظِ أَوْ تَرْتِيبٍ
 إِنْ هِيَ فِي أَجْمَوِيٍّ وَالدِّينِيَّةُ بِرَّكُونٍ بِنِدَائِهَا قَامَتْ مَدِينَةٌ رَاةٌ اجْتَوَا بِحَمِيمٍ كَمَا هِيَ
 مَقَامٌ هِيَ وَنِزْمٌ بِعَيْنِ أَصَابَةٍ جَوِيٌّ هِيَ وَأَنَّ إِزْوَاجَهُ هِيَ فِي شَرِكٍ هِيَ فِي وَقْتِيٍّ كَرْدِيٍّ وَرَاةٌ شُورٌ قَامَتْ هَلْمٌ
 النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ بِلِقَاحٍ بِرَّكُونٍ كَرْدِيٍّ إِنْهَا رَاةٌ أَخْبَرَتْ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ
 بِشَرِّ شَرِّ رَاةٍ بِعَيْنِ بِنِ شَرِّ شَرِّ لَفْظٌ لِقَاحٌ بِلَامٌ مَكْسُورَةٌ جَمْعٌ لِقَاحٍ وَآلٌ رَاةٌ جَلْبُوتٌ مَكْنِيَّةٌ
 وَأَنَّ لَيْشَرِيٍّ وَبِنِ الْبَاهَا وَالْبَاهَا وَبِنِ كَرْدِيٍّ بِنِ شَرِّ شَرِّ بِنِ هِيَ فِي شَرِّ شَرِّ وَبِنِ
 شَرِّ شَرِّ فَكَانَ نَطَقُوا بِرَّكُونٍ شَرِّ شَرِّ وَبِنِ شَرِّ شَرِّ وَبِنِ شَرِّ شَرِّ وَبِنِ شَرِّ شَرِّ
 النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ بِرَّكُونٍ صَحِيحٌ شَرِّ شَرِّ شَرِّ شَرِّ شَرِّ شَرِّ شَرِّ شَرِّ شَرِّ شَرِّ شَرِّ شَرِّ شَرِّ شَرِّ شَرِّ شَرِّ شَرِّ
 حَذَرَ أَصْلِيَّ ابْنِ عَلِيٍّ وَآلِهِ وَسَلَّمَ وَرَوِيٌّ هِيَ فِي كَقَوْلِهِ كَرْدِيٍّ شَرِّ شَرِّ شَرِّ شَرِّ شَرِّ شَرِّ شَرِّ شَرِّ شَرِّ شَرِّ شَرِّ شَرِّ شَرِّ شَرِّ شَرِّ شَرِّ
 زَبَانٌ لَوُوحِيٍّ وَرَاةٌ كَرْدِيٍّ هِيَ فِي سَبْطِيِّ فِي سَعْدِ تَقْلَةٍ التَّسْلَانِيَّ وَاسْتَأْفَقُوا النَّعْمَ

نمودند شتران و استاقوا از استیاق بمعنی سوق است یعنی روان نمودن و زانند و نعم واحد است
 و آن مال چنده را که بنده را از اطلاق بر شتر میشود فجاء الخبیری قبل النهار اول که خبر آنها در
 روز قبعت فی اناده همیر فرستاد یعنی خدا صلی الله علیه و اله و سلم مردم را در پیش آنها فلما ارتفع
 النهار حی بهمیر بهر گاه بلند شد روز آورده شد آنها را نزد آنحضرت صلی الله علیه و اله و سلم
 فامر فقطع ایدیهم و ارجلهم پس کردند آنحضرت صلی الله علیه و اله و سلم بقطع کردن دستهای
اوشان و پاها و اوشان بقطع کردن دستهای آنها را و پاها آنها را و سمرت اعینهم
 و انداخته شد بمهای کرم در چشمهای آنها لفظ سمرت بضم سین مهمله و تخفیف میم ای کلمت بالمساکه
 المحیة و تشدید میم هم آمده است و بعضی گفته اند که معنی سمرت ففتت اعینهم و گفته اند که آنها
 بار اعیان همای قسم کرده بودند لهذا آنحضرت صلی الله علیه و اله و سلم از جهت قیصاص با آنها چنین
 عمل فرمود و بعضی گفته اند که این پیش از نزول حد و روایتی محاربه و نهی از مشبه بود و القواری
 الحرة و انداخته شدند آنها در زمین سنگ آریس یا آنکه انداخته شدند در کرمی آفتاب و لفظ
 القواری بضم همزه بصیغه مجهول و حرة بفتح حاء مهمله و برهه مهمله مشدده زمین که سنگ زار باشد و سیاه
 باشد و احتمال است که مراد بحره حرة آفتاب باشد یستسقون فلا یسقون بضم ثناة
 تحتیه و فتح قاف یعنی طلب میکردند آب را پس داده نمیشدند تا آنکه مردند باید دانست که
 اجماع است بر آنکه کسی که واجب القتل است اگر آب طلب نماید آب باید داد پس احتمال است که
 آنحضرت صلی الله علیه و اله و سلم امر کرده باشند بمنع آب از آنها یا آنکه آنها مرتد شده بودند چنانچه از
 احادیث دیگر معلوم شده که مرتد شدند از اسلام پس حرمت نماد آنها را در آب دادن و مشبه
 نمودن زیر که خون کافر نزد الله تعالی مثل خون سگ کزنده است قال ابو قلابه گفته است
 یعنی عبدالله فهو کافر و قتلوا و کفروا بعد ایمانهم و حاد بوالله و رسوله
 پس آنها دزدی کردند شتران را و قتل کردند چنانچه آنها را و کافرت شدند بعد از ایمان و محاربه کردند خدا
 و رسول او را پس جنگی آنها همای بود و کفر آنها از احادیث دیگر معلوم شده است در کمانی از این بطل

آورده است که اختلاف کرده اند در طهاره بول ما کول اللحم پس مالک گفته است که بول ما یوکل لحمه پاک است
و استدلال با تجدید گرفته است و امام ابو حنیفه و شافعی میگویند که همه بولها نجس است و این استدلال
آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم از برای مرض بطریق تدوی فرمودند و اهل ظاهری که عمل بظاهر احادیث
میکنند و تاویل نمیکنند میگویند که بول هر حیوان پاک است غیر آدمی و قول بخاری در ترجمه باب
الابل و الدواب موافق اهل ظاهری است و بول ما یوکل لحمه را بر بول ما یوکل لحمه قیاس کرده است و از
برای همین ذکر نماز خواندن ابو موسی اشعری در مکان سگین حَدَّثَنَا اَدَمُ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ
قَالَ اخْبَرَنَا ابُو التَّيَّاحِ تَبَا مَثْنَاةٍ فَوْقَ مَثْنَاةٍ مَفْتُوحَةٍ وَتَشَدِيدُ يَادِ مَثْنَاةٍ تَحْتِهَا كَرَاخٍ وَحَادٍ مَهْلِكٍ
نَامٍ اَوْ نِيرٍ بَدِينٍ حَمِيدٍ بَصْرِيٍّ تَابِعِيٍّ هَيْتَ عَنْ اَنَّسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ
يُصَلِّي قَبْلَ اَنْ يَبْنِي الْمَسْجِدَ فِي مَرَايِضِ الْعَنْجَمِ اَزْ اَنَّسِ بْنِ مَالِكٍ هَيْتَ كَمَا بُوَدَّ بِنَفْسِهِ
صلى الله عليه و آله و سلم که نماز میخواند پیش از آنکه بنا کند مسجد مدینه را در محل شستنهای کوسفندان استلال
کرده است امام بخاری باین حدیث بر آنکه پاک است بول کوسفندان زیرا که خالی نمی باشد از این
لیکن جواب دادند آنرا باینکه احتمال است که حامل باشد در میان آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم و زاین
مثل پرچه یا غیر آن از حصیر چنانچه از احادیث دیگر معلوم شده باب مَا يَقَعُ مِنَ النِّجَاسَاتِ
فِي الثَّمَنِ وَالْمَاءِ باب است در بیان حکم چیزی که واقع میشود از نجاسات در روغن و آب قَالَ
الزُّهْرِيُّ لَا بَأْسَ بِالْمَاءِ مَا لَمْ يَغَيِّرْهُ طَعْمُ اَوْ رِيحُ اَوْ لَوْنٌ و گفت محمد بن مسلم بن شهاب
باینست در استعمال آب ما را که تغییر ندهد او را مزه شی نجس یا بوی آن یا رنگ آن باید دانست
در قول امام زهری فرق نیست در آب قلیل و کثیر و همین حکم است در هر دو و باین گفته اند جماعه
علماء و امام مالک نیز و مذهب امام شافعی و احمد بن حنبل این در قلتین و ما فوق آنست و آنچه کم از
باشد نجس میشود ملاقات نجاست اگر چه تغییر نشود و مذهب امام ابو حنیفه آنست که این در آب
کثیر است که متحرک نشود یک طرف او متحرک طرف آخر چنانچه در درده باشد و کم از آن نجس میشود
ملاقات نجاست و قَالَ حَمَّادٌ وَكَفَّتْ حَمَارٌ بَفَتْحِ حَاءٍ مَهْلِكَةٍ وَتَشَدِيدِ مِيمٍ اَبِي سَلِيْمَانَ كُوْفِيٍّ وَآلِ حَمَّادٍ

امام ابو حنیفہ سے کہ لابس بریش المیتہ نیست باک پیر جانور مردہ خواہ ماکول اللحم باشد یا نباشد
 یعنی اگر در آب افتد پلید نمیشود آب زیر آن نجس نیست پیر جانور و این مذهب امام ابو حنیفہ و امام مالک است
 و نیز امام شافعی نجس است و قال الزہری فی عظام الموتی نحو الفیل و غیرہ و گفت امام
 محمد بن مسلم بن شہاب زہری در استخوانهای مردہ مانند فیل و غیر آن کہ ماکول اللحم نباشند آذرت
 ناسا من سلف العلماء یمتشطون بہا یعنی یافتن مردم بسیار را از سلف علما کہ شانه
 میکنند بان استخوانها و مردہا و استعمال میکنند با و ویذہنون فیہا بتشدید دال مہل و روغن
 استعمال میکنند در آن استخوانها کہ از آنها آوند ساخته میشود و در روغن انداختہ استعمال میکنند
 لایرون بہ باسا نمیدیند و اعتقاد نمیکردند با استعمال آن بیج باک و کناہ اگر آنرا نجس نمیدانستند
 استعمال نمیکردند آنرا بس وقوع شود استخوان فیل در آب نجس نمیکند آنرا و این مذهب امام ابو حنیفہ
 زیرا کہ حلول نکرده است او را حیات و در مذهب امام شافعی نجس است استخوان فیل و ہر غیر ماکول اللحم
 و اقتاد آن او در آب نجس میکند آب را زیرا کہ حیات است او را و قال ابن سیرین و یذہنون
 لابس تجارة العاج و گفت محمد بن سیرین و ابراہیم نخعی نیست کناہ بسوداگری دندان فیل
 و استخوان او پس دلالت میکند بر آنکہ پاک است نزد آنها زیرا کہ آنها جانر نمیدانستند بیج نجس احد شہاب
 اسمعیل حدیث کرد ما را اسمعیل بن ابی اویس قال حدثنی مالک عن ابن شہاب عن عبد اللہ
 ابن عبد اللہ عن ابن عباس عن ميمونة گفت حدیث کرد ما مالک از ابن شہاب از عبد اللہ
 ابن عبد اللہ بن عتبہ بن مسعود از ابن عباس از ميمونة رضی اللہ تعالیٰ عنہا کہ ام المؤمنین است آن رسول
 اللہ صلی اللہ علیہ و آلہ و سلم سئل عن فارة سقطت فی سمن کہ تحقیق رسول اللہ صلی
 اللہ علیہ و آلہ و سلم را پرسیدہ شد از موش کہ افتادہ باشد در روغن فقال القوها و ما حولها
 و کلوها منکم فرمود آنحضرت صلی اللہ علیہ و آلہ و سلم کہ اندازید آن موش را و قدری از روغن
 کہ کرد آن موش بود و بخورید روغن خود را کہ باقی است و این در صورتی است کہ آن روغن نجس نباشد
 و برہمین قیاس است شہد و دیگر ہر چه جامد باشد و اگر نجس نباشد تمام آن نجس میشود بملاقات کجاست

و تطهیر آن متعذر است و خوردن او حرام است و در استصحاب آن یعنی روشنائی کردن آن و انتفاع گرفتن به بیع و غیره نزد امام ابوحنیفه جائز است بخلاف امام شافعی که منع میکند بیع آن را و روشنائی کردن آن را درست میداند و نزد امام احمد بن حنبل منع است انتفاع گرفتن با و مطلقاً حدیثی است عَلَى بْنِ عَبْدِ اللَّهِ حدیث کرد ما را علی بن عبد الله مدینی قَالَ حَدَّثَنَا مَعْنُ بْنُ بَغِيضٍ مِيمٌ وَسُكُونٌ يَمِينٌ مَهْلَةٌ آخِرُ أَوْلَادِهِمْ هِيَ بِنْتُ عِيسَى وَ كِنِيَّةُ مَعْنٍ أَبُو بَكْرِ هِيَ أَوْ رَأْسُهَا مِنْ مِثْقَالِ بَقِيعٍ وَ دَوْرَانِي مَعْمُورٌ كَمَا أُوْلَى مُشَدَّرَةٌ هِيَ كَمَا خَرِيْدٌ مِيكَرٌ قُرْبَانٌ وَ خَوَانِدَةٌ هِيَ مَوْطَارٌ أَنْزَلَهَا مَامُكَرٌ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُثَيْبَةَ بْنِ مَسْعُودٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنْ مَيْمُونَةَ ابْنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ سُئِلَ عَنْ فَاةٍ سَقَطَتْ فِي سَمْنٍ أَنْكَ تَحْقِيقٌ بِرَبِّهِ رَسُولُ خَدَارِ الزَّمُوشِ كَمَا افْتَادَ رُروغْنَ فَقَالَ خَذُوهَا وَ مَا حَوْطَهَا فَاطْرَحُوهَا بِرُسُولِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ كَمَا بَكْرِيَّةٌ مَوْشٍ رَأْسُهَا وَ أَنْجَمٌ كَرْدَانِ مَوْشٍ هِيَ أَرْوَعُونَ رِئَاسَةً زَيْدِيَّةً مَأْخُودَةً وَ خَوَانِدَةٌ بَاقِي رَأْسُهَا مَعْنُ حَدَّثَنَا مَالِكٌ مَا لَا أُحْصِيهِ يَقُولُ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنْ مَيْمُونَةَ كَفْتُ مَعْنُ كَمَا حَدَّثَنَا مَامُكَرٌ مِنْ رَتَبَةٍ كَثِيرَةٍ وَ ضَبَطْتُ نِسْوَانَهُمْ كَمَا أَنْزَلْنَا بَعْضَ رَتَبَتِنَا بَابِ قَسْمٍ كَمَا يَكُونُ مِنْ ابْنِ عَبَّاسٍ مِنْ مَيْمُونَةَ بَعْضُ رَتَبَتِنَا هِيَ بِنْتُ عَبَّاسٍ وَ بَعْضُ رَتَبَتِنَا مِنْ ابْنِ عَبَّاسٍ مِنْ مَيْمُونَةَ رَوَايَتٌ يَكُونُ مِنْ جَانِبِ بَعْضِ مَحْدَثِينَ تَوَهَّمُ كَمَا أَنْكَرَ مِنْ حَدِيثِ ابْنِ عَبَّاسٍ هِيَ كَمَا ابْنِ عَبَّاسٍ رَوَايَتٌ يَكُونُ مِنْ مَيْمُونَةَ مِنْ رَسُولِ خَدَارِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ وَ ابْنِ عَبَّاسٍ بَلَكَةً مِنْ مَيْمُونَةَ هِيَ كَمَا رَوَايَتٌ كَرْدَانِ هِيَ أَنْزَلْنَا مَيْمُونَةَ مِنْ رَسُولِ خَدَارِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ كَمَا حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ هِيَ كَمَا رَوَاهُ مَعْنُ بْنُ بَغِيضٍ مِيمٌ وَسُكُونٌ يَمِينٌ مَهْلَةٌ آخِرُ أَوْلَادِهِمْ هِيَ بِنْتُ عِيسَى وَ كِنِيَّةُ مَعْنٍ أَبُو بَكْرِ هِيَ أَوْ رَأْسُهَا مِنْ مِثْقَالِ بَقِيعٍ وَ دَوْرَانِي مَعْمُورٌ كَمَا أُوْلَى مُشَدَّرَةٌ هِيَ مَوْطَارٌ أَنْزَلَهَا مَامُكَرٌ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ كَفْتُ كَمَا خَرِيْدٌ مِيكَرٌ قُرْبَانٌ وَ خَوَانِدَةٌ هِيَ مَوْطَارٌ أَنْزَلَهَا مَامُكَرٌ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ مِيَانُ أَهْلَانِ سَاكِنَةٌ هِيَ بِنْتُ رَأْسِ عَنِّي هَمَامٌ بِنْتُ مَيْمُونَةَ كَمَا بَكْرِيَّةٌ مَوْشٍ رَأْسُهَا وَ أَنْجَمٌ كَرْدَانِ مَوْشٍ هِيَ أَرْوَعُونَ رِئَاسَةً زَيْدِيَّةً مَأْخُودَةً وَ خَوَانِدَةٌ بَاقِي رَأْسُهَا مَعْنُ حَدَّثَنَا مَالِكٌ مَا لَا أُحْصِيهِ يَقُولُ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنْ مَيْمُونَةَ كَفْتُ مَعْنُ كَمَا حَدَّثَنَا مَامُكَرٌ مِنْ رَتَبَةٍ كَثِيرَةٍ وَ ضَبَطْتُ نِسْوَانَهُمْ كَمَا أَنْزَلْنَا بَعْضَ رَتَبَتِنَا بَابِ قَسْمٍ كَمَا يَكُونُ مِنْ ابْنِ عَبَّاسٍ مِنْ مَيْمُونَةَ بَعْضُ رَتَبَتِنَا هِيَ بِنْتُ عَبَّاسٍ وَ بَعْضُ رَتَبَتِنَا مِنْ ابْنِ عَبَّاسٍ مِنْ مَيْمُونَةَ رَوَايَتٌ يَكُونُ مِنْ جَانِبِ بَعْضِ مَحْدَثِينَ تَوَهَّمُ كَمَا أَنْكَرَ مِنْ حَدِيثِ ابْنِ عَبَّاسٍ هِيَ كَمَا ابْنِ عَبَّاسٍ رَوَايَتٌ يَكُونُ مِنْ مَيْمُونَةَ مِنْ رَسُولِ خَدَارِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ وَ ابْنِ عَبَّاسٍ بَلَكَةً مِنْ مَيْمُونَةَ هِيَ كَمَا رَوَايَتٌ كَرْدَانِ هِيَ أَنْزَلْنَا مَيْمُونَةَ مِنْ رَسُولِ خَدَارِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ كَمَا حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ هِيَ كَمَا رَوَاهُ مَعْنُ بْنُ بَغِيضٍ مِيمٌ وَسُكُونٌ يَمِينٌ مَهْلَةٌ آخِرُ أَوْلَادِهِمْ هِيَ بِنْتُ عِيسَى وَ كِنِيَّةُ مَعْنٍ أَبُو بَكْرِ هِيَ أَوْ رَأْسُهَا مِنْ مِثْقَالِ بَقِيعٍ وَ دَوْرَانِي مَعْمُورٌ كَمَا أُوْلَى مُشَدَّرَةٌ هِيَ مَوْطَارٌ أَنْزَلَهَا مَامُكَرٌ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ

و تشدید میم من منه که از تایعین است عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ قَالَ

كُلُّ كَلِمَةٍ يَكَلُمُهَا الْمُسْلِمُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يَكُونُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ كَهَيْئَتِهَا إِذَا طَوَّعَتْ

یعنی از ابی هریره است از پیغمبر خدا صلی الله علیه و آله وسلم فرمود که هر جرات که مجروح کرده میشود باو

مسلمان زادر راه خدا میشود آن جرات روز قیامت مثل حالت خود وقتی زره شیده بود یعنی

تازه میشود آن جرات و لفظ کلم بفتح کاف و سکون لام بمعنی جرات است و لفظ یکلم بضم یاء

و سکون کاف و فتح لام بصیغه مجهول ای یکلم به چارس را حذف کرده ایصال کرده شد ضمیر را بفعل و لفظ

از طعت بصیغه ماضی مجهول است ای جرت و ضربت تفجرت ما بفتح جیم مشدده از تفعل و لفظ

جیم مخففه نیز آمده از ثلثی یعنی روان میکند آن جرات خون را لَوْنِ الدِّمِ لِصَاحِبِهِ

وَالْعَرَفُ عَرْفُ الْمَسْكَ یعنی نکند و رنگ خون است که شهادت میدهد برای قضیت صاحب خود

و بوی آن خون بوی مشک است که منتشر میشود در عرصات از جهت اظهار بزرگی او و لفظ عرف

بفتح عین مهمله و سکون راه مهمله بمعنی بو است باید راست که وجه مناسبت این حدیث بتوجه با

است که مشک پاک است و اصل او نجس بود چون تغییر یافت برآمد از حکم خود همان قسم آب چون متغیر

شد برآمد از حکم خود بَابُ الْمَاءِ الدَّائِمِ باب در بیان منع بول کردن در آب

استاده حدیثنا ابو الیمان یعنی حدیث کردار ابو الیمان که نام او حکم بن نافع است قَالَ

أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ كُنْتُمْ خَيْرَ دَرَاهِمٍ شُعَيْبٌ یعنی ابن ابی حمزه قَالَ أَخْبَرَنَا أَبُو الزِّنَادِ كُنْتُمْ خَيْرَ

دَرَاهِمٍ ما را ابو الزناد یعنی عبد البدر زکوان مدنی از عبد الرحمن بن هرم بْنِ هُرَيْرَةَ که بدستی عبد الرحمن بن هرم

بضم باو میم او نیز مدنی است أَخْرَجَ که آن عبد الرحمن اعرج است حَدَّثَهُ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ

أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ حَسْبُكَ الْخِرْوَةُ وَالسَّرَابِيُّ

یعنی تحقیق آن عبد الرحمن بن هرم حدیث کرد آن ابو الزناد را که او شنید ابو هریره را که او شنید رسول

خدا را صلی الله علیه و آله وسلم که میگوید که مایان آخیم و تاخیم در دنیا و در وجود سابق ایم و متقدیم

در عقبی و در آخره یعنی در وفات از هم موخر و در حشر از هم اول پیدا میشوند و یا سنادیم

یعنی همین استناد این حدیث مذکور که از ابوالیمان تا ابوهریره است این حدیث است که بولون
أَحَدُكُمْ فِي الْمَاءِ الدَّائِمِ الَّذِي لَا يَجْرِي ثُمَّ يَغْتَسِلُ فِيهِ یعنی باید که بول نکند یکی از
 شما در آب استانه که جاری نمیشود غسل میکند در آن آب یعنی لفظ تم یغتسل عطف است
 بر پیوستن و لانی در اینجا هم عامل است یعنی بول و غسل نکند در حیوانه مجزوم خوانده میشود لیکن
 لفظ بولون را بستی هر فتح خوانده میشود از جهت تاکید ببول و در فروع هم خوانده میشود و لفظ
 را بنا بر آنکه خبر مبتدای محذوف است ای تم یغتسل و بنصب هم خوانده اند بنا بر حذف
 ناصبه و امام نووی گفته است که اگر نصب خوانده شود از حدیث معلوم میشود که جمع در بول غسل
 منع است لیکن از احادیث دیگر معلوم شده که بول منع است در آب استانه غسل کند یا نه
 و باید دانست چنانچه غسل منع است و هم در رو منع است و این حدیث از روایع شافعی محول است
 بر آنکه آب کمتر از قلتین باشد و شراب امام ابوحنیفه بر آنکه کمتر از زرده در ده باشد باید دانست که
 او این حدیث را اگر چه مناسب نیست با مطلوب لیکن شاید ابوهریره شنیده است این را
 از آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم با ما بعد آن در یک نسق حدیث کرده اند و این که متابعت کرده است
 امام بخاری امام را که او در صحیفه خود اول این حدیث بخن الاخرون الس بقون را نوشته بود از ابوهریره
 و هر گاه روایت میکند احادیث صحیفه را اول ذکر این حدیث میکرد بعد از احادیث دیگر را میگفت
يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا لَقِيَ عَلَى ظَهْرِ الْمُصَلِّي قَدْرًا وَجِيفَةً
لَمْ يَفْسُدْ صَلَاتُهُ بابت وقتی که انداخته شود بر پشت نماز خواننده پیدیزی یا چسبه مرده
 بدوی لفظ قدر بفتح زال معجم یعنی پیدیزی و جیفه عبارت است از چسبه است بدوی و گمان این
 عمر از آن است که توبه دما و هو یصلی وضعه و مضمی فی صلواته و بود عبد الله بن
 عمر بن الخطاب وقتی که میدید در جامه خود خون را در آن حال که او نماز میخواند می نهاد آن جامه را یعنی
 می انداخت آن جامه را از خود و میکششت در نماز خود یعنی ایام میکرد نماز را و اعاده نمیکرد و قلا
ابن المسيب و الشعبي و گفت سعید بن المسيب بفتح یا تحتیه و شعبی بفتح شاین معجم سکون

عین مہملہ یعنی عام کوفی و ما قبل احوال آہا گذشتہ بہت در باب المسلم من سلم المسلمین من لسانہ
اِذَا صَلَّى فِي ثَوْبِهِ دَمٌ أَوْ جَنَابَةٌ أَوْ بَغَائِرُ الْقِبْلَةِ أَوْ يَمِئْتُمْ فَصَلَّى ثُمَّ أَذْرَكَ الْمَاءَ
فِي وَقْتِهِ لَا يَعِيدُ یعنی وقتی کہ نماز بخواند شخصی در جامہ او خون باشد یا اثر جنابت باشد یعنی
 منی باشد یا نماز خواندہ باشد بغیر قبلہ یعنی بفر و اجتہاد خواند و بعد آن خطا ظاہر شد یا تیمم کردن
 نابودن آب پس نماز خواند بعد آن دریافت آب را در وقت نماز اعادہ نکند نماز را در ہم صورتها
 اما در صورتہ خون اگر قلیل باشد و اگر کثیر باشد اعادہ باید کرد حَدَّثَنَا عَبْدَانُ قَالَ أَخْبَرَنِي
أَبِي عَزْ شُعْبَةَ عَنْ أَبِي اسْحَقَ عَنْ عَمْرِو بْنِ مَيْمُونٍ یعنی حدیث کرد ما را عبدان بن عثمان
 گفت خبر کرد مرا پدر من یعنی عثمان از شعبہ بن حجاج از ابی اسحاق کہ نام او عمرو بن عبد اللہ سبعمی
 سین مہملہ و کمر موعده بہت و او کوفی تابعی بہت عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ بَيْنَا
وَرَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ سَاجِدًا گفت عبد اللہ بن مسعود کہ در اثنا
 آنکہ رسول خدا صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم در سجده بود وَحَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ عَثْمَانَ وَحَدِيثُ
 احمد بن عثمان بن حکیم اوردی قَالَ حَدَّثَنَا شَرِيحُ بْنُ مُسْلِمٍ گفت کہ حدیث ما را شرح بن مسلم
 و فتح راہ مہملہ و سکون مشناتہ تخبیہ کہ آخر او عام مہملہ بہت بن مسلمہ بفتح میم و لام و سکون سین
 مہملہ او کوفی توحی بہت قَالَ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ يُونُسَ عَنْ أَبِي اسْحَقَ
 گفت حدیث ما را ابراہیم بن یوسف از پدر خود یوسف از ابی اسحاق کہ نام او عبد اللہ مذکور بہت
قَالَ حَدَّثَنِي عَمْرُو بْنُ مَيْمُونٍ گفت کہ حدیث کرد ما را عمرو بن میمون أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ مَسْعُودٍ
حَدَّثَنِي کہ تحقیق عبد اللہ بن مسعود حدیث کرد آن عمرو بن میمون رَأَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَآلِهِ وَسَلَّمَ كَانِ يَصُلي عِنْدَ الْبَيْتِ وَأَبُو جَهْلٍ وَأَصْحَابُ لَهُ جُلُوسٌ کہ تحقیق
 خدا صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم بود کہ نماز میخواند نزد بیت اللہ یعنی کعبہ و حال آنکہ ابو جہل و یاران او نشسته
 بودند و نام ابو جہل عمرو بن ہشام مخزومی بہت و کینتہ او در ظاہلیتہ ابو الحکم بود و کینتہ کرد او را حضرت
 صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم با ابو جہل و کشتہ شد ابو جہل روز بدر اذ قَالَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ گفتند

بعض آنها یعنی ابو جهل گفت بعضی یاران خود را انکم یحیی سلا جزو بی فلاں یعنی کدام از
 شما هست که یار دشمنه شتر بنی فلاں لفظ سلا بفتح سین مهمله و تخفیف لام و الف مقصوره
 بمعنی جرم که در و ولدی باشد در شکم شتر ماده و جزو بفتح جیم و ضم زای معجمه یعنی مجزور یعنی منجور
 و در روایت دیگر آمده است فیعود الی فرثها و درها و سلا فیضعه علی ظهر محمد صلی
 الله علیه و اله و سلم اذا سجد بنهد آن شکبه را بر پشت محمد صلی الله علیه و اله و سلم وقتی
 که سجده کند فانبعث اشقی القوم پیشانی کرد و روان شد بدیخت ترین قوم یعنی عقبن ابی
 و چون او بر عت در مهاجرت این فعل شنیع نمود لهذا او را اشقی القوم فرمود و لفظ انبعث
 بمعنی اسرج آمده است و نیز گفته میشود که بعثه فانبعث ای ارسل فذهب فجاء به رفت
 انشخص را آورد آن شکبه شتر را فنظر حتی اذا سجد النبي صلی الله علیه و اله و سلم
 و ضعه علی ظهره بیدگتینه منتظر شد آن شخص تا آنکه وقتی که سجده کرد پیغمبر خدا صلی الله علیه
 و سلم نهاد آنرا بر پشت مبارک او در میان هر دو کتف او و انا انظر کلا غنی شیخ و عبید
 ابن مسعود میگوید که من میدیدم آن حال را و نفع نمیگرم در هیچ چیز یعنی دفع شر آنها کرده نمی توانستم
 و در بعضی نسخ لا غیر شیا یعنی تغیر داده نمی توانستم چیزی را از فعل آنها لو کان لمنعته اگر
 می بود قوه دفع میکردم آنرا و لفظ منعه بفتح نون بمعنی قوه یا جمع مانع است و جزاء لو محذوف است
 ای لو کان لی قوه او عشیره بکلمه مینعونهم منی لا غنیت و کیفیت شتر هم او غیرت فعلهم و عبید بن
 مسعود را قبائل در مکه نبود او هذلی بود و صلیف بود و خلفاء او کفار بودند زیرا که لو برای منی باشد
 در نیصوده محتاج جز اینست قال جعلوا یضحکون و یحیل بعضهم علی بعض گفت
 عبید ابن مسعود پس شروع کردند که خنده میکردند و نسبت میکردند بعضی آنها بر بعضی یعنی اشاره
 میکرد بعضی بعضی بطریق سخریت و لفظ یحیل کاد مهمله است و در صحیح مسلم بمیل بمیر آمده است یعنی
 میلان میکردند بعضی بر بعضی از کثره خنده و رسول الله صلی الله علیه و اله و سلم ساجد
 لا یرفع رأسه حتی جاءته فاطمة فطرحته فطرحت عن ظهره فرقع و رسول خدا صلی الله علیه و اله

و سلم در سجده بود بر زمین شست سر مبارک خود را تا آنکه آمد او را فاطمه بنت رسول الله صلی الله علیه و آله
 و سلم بر پیش آخت و در و کرد آنرا از پشت او پس بر دوش شست سر مبارک خود را از سجده و حضرت فاطمه
 سیده نساء این امت است و در آن روز عمر شریف حضرت فاطمه زهرا سه ساله بود و پنج ماه و دو قاض
 او بعد حضرت رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم بخش ماه شد در مدینه و غسل زدند او را حضرت علی بن
 ابی طالب که زوج او بود و دفن کرد او در شب یحیة وصیت او و قضائل او خارج از حصر اخصا
 و ازین زیاده چه باشد که او بضعه النبی است صلی الله علیه و آله و سلم ثُمَّ قَالَ اللَّهُمَّ عَلَيْكَ
يُقْرَأُ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ بعد آن فرمود که ای خداستعا لازم گیر هلاک گردانیدن قریش را این کلام را
 سه بار فرمود و مراد از قریش در اینجا همین قریش خاص است که این فعل کردند یا کفار قریش اند که قریش
 مطلق زیرا که بعضی مسلمان بودند فَشَقَّ عَلَيْهِمْ إِذْ ادَّعَا عَلَيْهِمْ بِشَاقٍ شد بهر آن کفار وقتی که
 دعا کرد آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم برای هلاکت آنها زیرا که ترسیدند از دعای ایشان قَالَ
وَكَانُوا يَرَوْنَ أَنَّ الدَّعْوَةَ فِي ذَلِكَ ^{البلد} مستجاب گشت عبد الله بن مسعود بود در آن حالت
 کفار قریش که اعتقاد میکردند آنرا که دعا در آن بلد حرام است مستجاب است بجهت بزرگی آن مکان
ثُمَّ سَمِعِي فَقَالَ اللَّهُمَّ عَلَيْكَ يَا بِي جَهْلٍ بعد آن نامید آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم
 آنها را بجهت رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم که ای خداستعا لازم گیر هلاک کردن ابو جهل باق
عَلَيْكَ بِعُتْبَةَ بْنِ رَبِيعَةَ و لازم گیر هلاک کردن عتبه بن ربیع و کتره و فقیه و سکون تا
 نیز آمده و بیا موحده بن ربیع بفتح راه مهمله و کتره موحده و شیبیه بن ربیع و هلاک
 شیبیه بفتح شین معجم و سکون یا تحتیه و باد موحده و او هم برادر عتبه بود و الولید بن عتبه
 بفتح واو و کلام یعنی هلاک گردانیدن و لید بن عتبه نیز لازم گیر و در صحیح مسلم ابن عقیله اتفاق آمده
 لیکن علما اتفاق دارند که قاف غلط است از این سفیان راوی مسلم و أُمِّيَّةُ بْنُ خَلْفٍ و امیه
 بضم همزه و فتح میم و تشدید یاء تحتانیه بن خلف بنام معجم مفتوحه و لام مفتوحه و عُقْبَةُ بْنُ أَبِي مَعِيْطٍ
 و عقبه بضم عین مهمله و سکون قاف بن ابی معیط بضم میم و فتح عین مهمله و سکون یاء تحتانیه و عد

السَّابِعَ وَشَارَكَرَ أَخْبَرَتْ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ نَامَ كَسْ بَعْتُمْ رَايَا شَارَكَرَ ابْنِ مَسْعُودٍ أَنْ كَسْبَعْتُمْ
 فَلَمْ تَحْفَظْهُ بِحِفْظِ نَكَرَ دَأَانَ هَفْتُمْ كَسْ رَا عِبْدَ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ يَا عَمْرُوبُ بْنُ مَيْمُونٍ وَدَرِ بَعْضِي نَسَبٌ قَالِمٌ بِحِفْظِ
 بِصِيْفَةٍ مُتَكَلِّمٌ آدَمَةٌ وَدَرِ كِتَابِ الْجِهَادِ كَقَوْلِ ابْنِ أَبِي سَعْدٍ وَنَسَبِ السَّابِعِ وَكَرْمَانِي كَقَوْلِهِ أَنْ هَفْتُمْ
 عَمَارَةَ بْنِ وَبِيدَهْتُمْ قَالِ قَوْلَ الَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَقَدْ رَأَيْتُ الَّذِينَ عَدَّ رَسُولُ اللَّهِ
 صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ صَرَغِي فِي الْقَلْبِ قَلْبِي بَدْرٍ كَقَوْلِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ
 بِرَقِيمٍ هَتْمٌ مَرَا بَشَخْصٌ كَنَفْسِ مِنْ بَدَسْتِ أَوْ هَتْمٌ تَحْقِيقٌ دِيدِمٌ مِنْ انْكَسَانِ رَا كَهْ شَارَكَرَ كَرْدَةٌ بُوَدِ
 أَنَّهُ رَا بِغَيْرِ خَدِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ رَدًّا فَاقْتَادَهُ وَانْدَاخْتَهُ شَدَّةً دَرِ جَاهِ كَهْ جَاهِ بَدْرَهْتُمْ لَفْطِ صَرَغِي
 جَمْعُ صَرَغٍ هَتْمٌ بِمَعْنَى مَصْرُوعٍ مَفْعُولٌ ثَانِي رَايْتُمْ مِيشُودُ وَنَفْطِ قَلْبِي بَفَتْحِ قَافٍ وَكَسْرِ لَامٍ بِمَعْنَى
 جَاهِ كَهْ أَوْ رَا يَأْتِي مَالٌ كَرْدَةٌ نَشَدَةٌ بَا شَدُّ وَعَارِيَةٌ جَاهِ قَدِيمَةٌ رَا كَوْنِي دُو بَدْرَ نَامِ مَوْضِعِ غَزْوَةِ شَهْرٍ هَتْمٌ
 كَهْ بَقْدَرٍ جَاهِ مَنْزِلٍ مَزْمِينَةٌ هَتْمٌ بِتَابِ الْمُبْرَاقِ وَالْمَخَاطِطِ وَنَحْوِهِ فِي التَّوْبِ بَا
 دَرِ بِيَانِ انْدَاخْتِنِ آبِ دَهْنِ وَأَبِ بِيَمِيٍّ وَطَانِدَانِ مِثْلِ عَرَقِ دَرِ جَاهِ مَبْدُوكِ وَنَفْطِ بَرِاقِ بَضْمِ بَا
 چِيزِي كَهْ سِيَالِ كَنَدُ وَبِرَا بَرَا بَرَا دَهْنِ وَمَخَاطِطِ بَضْمِ مِيمِ كَهْ سِيَالِ كَنَدُ وَبِرَا بَرَا بَرَا بَرَا بَرَا بَرَا بَرَا بَرَا
 عَنِ الْمَسْوَدِ وَمَرْوَانَ وَكَقَوْلِ عُرْوَةَ بْنِ زُبَيْرٍ كَهْ تَابِعِي وَفَقِيهِ مَدِينَةٍ هَتْمٌ اَزْ مَسُورِ كَبْرَمِ
 وَسَكُونِ سَيَانِ هَمَلَةٍ وَفَتْحِ وَآوَاخِرِ أَوْ رَاهِ هَمَلَةٍ هَتْمٌ بِنِ مَخْرَجَةِ بَفَتْحِ مِيمِ وَسَكُونِ خَاءِ بِمَعْرِ وَفَتْحِ رَاهِ
 هَمَلَةٍ صِحَابِي هَتْمٌ وَازْ مَرْوَانَ بِنِ حَكْمِ أُمُوِي كَهْ مَتَوْلَدِ شَدَّةً بُوَدِ دَرِ زَمَانِ مَبَارَكَرَ أَخْبَرَتْ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
 وَآلِهِ وَسَلَّمَ لَكِنِ سَمَاعٌ نَدَارَدَ اَزْ أَخْبَرَتْ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ زَبِيرًا كَهْ بَرَامِدِ بَسُوِي طَائِفِ دَرِ حَالِ طِفْلِيَّةِ
 دَرِ وَقْتِي كَهْ بَرَا وَرَدِ أَخْبَرَتْ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ بِرَا وَرَا كَهْ حَكْمِ هَتْمٌ بَسُوِي طَائِفِ زَبِيرًا كَهْ اَفْشَاءِ
 سَرِ أَخْبَرَتْ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ رَا وَآنِ مَرْوَانَ بَا بَدْرِ خُوْدِ بُوَدِ تَا اَنَّهُ خَلِيْفَةُ كَرْدَةٌ شَدَّ حَضْرَتِ عَثْمَانَ رَا
 بِطَلَسِيَا بَهَا رَا بَسُوِي مَدِينَةٍ وَآنِ حَكْمِ بِرِ مَرْوَانَ اِسْلَامِ آوَرْدَةٌ بُوَدِ رُوْزِ فَتْحِ مَكَّةِ وَفُوتِ شَدَّ اَنِ حَكْمِ
 دَرِ خِلَافَتِ حَضْرَتِ عَثْمَانَ وَچُونِ وَفَاتِ يَافَتْ مَعَاوِيَةَ بِنِ يَزِيدِ بَعِيْتِ كَرْدِنِ بَعْضِي مَرْدَمِ دَرِ شَامِ
 مَرْوَانَ رَا بِخِلَافَتِ وَهَلَاكِ شَدَّ دَرِ مَشَقِّ دَرِ سَالِ شَبْتِ وَبِنِجِ اَبْنِ خَشِيْتِ اَزْ مَرْوَانَ بِطَرِيقِ اَرْسَالِ

زیرا که دو نشینده است از آنحضرت صلی الله علیه و اله وسلم در زمان حدیبیه بضم حاء مهمله و فتح دال مهمله
 و حدیث بر منسل از صحابی مقبول است خَرَجَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَاللَّهُ وَسَلَّمَ زَمَنَ حَدِيثِهِ
 یعنی بر آمد پیغمبر خدا صلی الله علیه و اله وسلم در زمان حدیبیه بضم حاء مهمله و فتح دال مهمله و تخفیف یاء مشنای
 تحتیه و نذر بعضی بتشدید یاء تحتیه نام قریه ایست که نامیده شد بنام جاه که در آنجا است و بعضی
 که نامیده شد بنام درخت که در آنجا بود و صحابه هم بیعت کردند رسول خدا را صلی الله علیه و اله وسلم
 زیر آن درخت و او را بیعت الرضوان میگویند و آن حدیبیه بر یک منزل است از مکه فَدَاكَ الْوَالِدُ
بِذِكْرِ حَدِيثِ حَدِيبِيَةَ رَأَوْهَا تَخَمَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَاللَّهُ وَسَلَّمَ نَخَامَةً إِلَّا وَقَعَتْ
فِي كَفِّ رَجُلٍ مِنْهُمْ وَنَمِيَّ انداخت پیغمبر خدا صلی الله علیه و اله وسلم آب بینی را مگر آنکه می افتاد در
 مردی از صحابه و لفظ نخامه بضم نون آب که می براید از بینی یاد ہیں و لفظ نخاعه بعین مهمله خاص است
 آنچه می براید از خلق و میم آنچه می براید از رماغ و سینه فدک بها وجهه و جلد پیش
 مردم صحابه بآن نخامه روی خود را و پوست خود را از جهت تبرک و تعظیم و توقیر آنحضرت صلی الله علیه و اله وسلم
 و استدلال کرده است امام بخاری باین حدیث بر آنکه آب دهان پاک است اگر افتد در آب پلید
حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ قَالَ حَدَّثَنَا سَفِيَّانُ حَدِيثُ كَرَمَارِ مُحَمَّدِ بْنِ يُوسُفَ بَعْنِي حَدِيثُ
كَرَمَارِ سَفِيَّانَ ثَوْرِي عَنْ حَمِيدٍ أَرْحَمِيْدَ طَوِيلَ بَضْمِ حَاءِ مَهْمَلَةٍ وَفَتْحِ مِيمٍ وَسُكُونِ يَاءِ مَثْنَاءِ تَحْتَايَةِ
عَنْ أَنَسٍ قَالَ بَرَقَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ وَاصْحَابِهِ وَسَلَّمَ فِي تَوْبِهِ از
 انس بن مالک است گفت آب دهان انداخت پیغمبر خدا صلی الله علیه و اله وسلم در جامه خود فَكَأَنَّ
أَبُو عَبْدِ اللَّهِ طَوَّلَهُ إِنَّ ابْنَ أَبِي مَرْيَمَ كَفَتْ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ بَعْنِي امام بخاری که طویل ذکر کرده است
 این حدیث را ابن ابی مریم که نام او سعید بن محمد است بن حکم بن ابی مریم و او شیخ مولف بَرَقَ
أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ كَفَتْ ابن ابی مریم که خردار را یحیی بن ایوب نافع مصری که مولف
 مروان بود قَالَ حَدَّثَنِي حَمِيدٌ قَالَ سَمِعْتُ أَنَسًا كَفَتْ حدیث کرده است طویل گفت که
 شنیدم من انس را همان حدیث مذکور یعنی آنچه حمید بکلمه عن انس روایت کرده بود در این روایت

آنرا بلفظ سمعت روایت کرده است پس معلوم شد که ما و تدلیس کرده است و این حدیث و این را ^{متابع}
 ناقصه میگویند باینکه لَا يَجُوزُ الْوُضُوءُ بِالْيَدَيْنِ بابت در آنکه جائز نیست وضو کردن
 به آب شیرین که انداخته شده باشد در روخ یا مویز لفظ نبیند بنال معجم بیرون فعل یعنی ^{مفعول}
 یعنی مطروح فی الماء و مراد آب است که انداخته شده باشد در روخ ما و مانند آن و نرسیده
 باشد که اسکار و لا للسكر و جائز نیست وضو کردن بمسک و گریه الحسن و مکره ^{بنداشت}
 آن وضو نبیند را حسن بصری و ابو العالیة و کریم پنداشته است آنرا ابو العالیة بعین مذهب
 و بیاء تحتانیة نام او رفیع بضم راء مهمله و فتح فاء سکون ثنائة تحتانیة ریاحی بگرد و خفته یا ^{بنداشت}
 و بجاء مهمله و این اختلاف در تمیز است و بمسک بالاتفاق جائز نیست و صور زیر که نجس است
وَقَالَ عَطَاءٌ وَكَفَتَ عَطَاءُ بْنُ أَبِي رِيَّاحٍ بَفَتْحِ رَاءِ مَهْمَلَةٍ وَتَحْفِيفِ بَاءِ مَوْجِدَةِ التَّيْمِ أَحَبُّ
لِي مِنَ الْوُضُوءِ بِالْيَدَيْنِ وَاللَّبَنِ یعنی تیمم دوست تر است بسوی من از وضو کردن به ^{بنداشت}
 و شیر باید دانست که او زاعی جائز داشته است و وضو بهم نبیند با و امام ابو حنیفه جائز داشته
 وضو به نبیند تر خاص در خارج مصر نیز با بودن آیت بشرطی که شیرین رقیق سائل باشد مثل آب
 و امام محمد گفته است که جمع کند در وضو آن و در تیمم و امام ابو یوسف گفته که جائز نیست وضو ^{بنداشت}
 در هیچ حال و همین است مذهب امام شافعی و امام مالک و امام احمد بن حنبل و در بعضی روایات
 آمده که امام ابو حنیفه نیز رجوع کرده اند بآن لیکن مشهور از مذهب امام جواز توضی بآن است
 بحديث عبد الله بن مسعود در ریلته الجن و مانعان تضعیف میکنند این حدیث را و بر تقدیر
 صحیح دعوی نسخ آن میکنند زیرا که آن حدیث در مکة بود و ترویل آیت تیمم در مدینه شد و نیز خالص
 بالاجماع جائز نیست و سنو و اگر خلط شود آب زیاده پس از امام ابو حنیفه جائز است حَدَّثَنَا
عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدِيثَ كَرْدَمَارِ عَالِي بْنِ عَبْدِ اللَّهِ که او این مدعی است قَالَ حَدَّثَنَا سَفِيَّانُ
 گفت حدیث کرد مارا سفیان بن عیینة قَالَ حَدَّثَنَا الزُّهْرِيُّ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ گفت حدیث
 کرد مارا ابن شهاب زهری از ابی سلمه بفتح لام که نام او عبد الله بن عبد الرحمن بن عوف است ^{بنداشت}

غَائِثَةٌ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَعَلَىٰ أَصْحَابِهِ وَسَلَّمَ قَالَ كُلُّ شَرٍّ أَسْكُرَ
 فَهُوَ حَرَامٌ از عائشه از پیغمبر خدا صلی الله تعالی علیه و اله وسلم که گفته است آنحضرت صلی الله علیه و اله وسلم
 هر آب که مستی آورد پس حرام است او قلیل او و کثیر او و مراد از اسکار آنست که از شان اسکار باشد
 یا آنکه هر چه مسکر باشد کثیر او پس حرام است قلیل او بَابُ غَسْلِ الْمَرْأَةِ أَبَاهَا الدَّمُ
عَنْ وَجْهِهِ بِالسُّتِ در بیان نخستین زن از پدر خود خون را از روی او وَقَالَ أَبُو الْعَالِيَةِ
 وگفت ابو العالیه یعنی رفیع ریاحی إِمْسَحُوا عَنِ رِجْلَيْ رَجُلٍ فَإِنَّهَا مَرِيضَةٌ یعنی مسح کنید بر پای
 یک شخص آں پای من مریضه است اگر مریضه نمی بود مسح نمیکرد پس معلوم شد که جائز است استعانه در
 وضو چنانچه جائز است استعانه در ازاله نجاسته مسح بر رجل ظاهر بنا بر جراحت که بر پای باشد این
قول ابو العالیه در صلبه بیمار است که او هم بیمار بود و دیگر اعضاء وضو را شسته بود و یکیا مانده بود
حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ یعنی حدیث کرد ما را محمد بن سلام قَالَ أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ ابْنِ جُرَاجٍ
 گفت خبر داد ما را سفیان بن عیینه از ابی حازم بجا مہملہ و زای معجمه مکسوره یعنی سلمه بن دینار
 اعرج مخزومی مدنی زاهد سمیع سهل بن سعد الشاعری که او شنید سهل بن سعد ساعی
 بکر بن مہملہ انصاری است و کینہ او ابو العباس است و بود نام او حزن بعد آن نامید او را
 آنحضرت صلی الله علیه و اله وسلم سهل و او آخر از صحابه در مدینه فوت شد و عمر او صد ساله بود و وفات
 کرده است یکصد و هشتاد و هشت حدیث و ذکر کرده است امام بخاری از وی و نه حدیث است
وفات یافت در سال نود و یک رضی الله تعالی عنه و سألہ الناس و ما ینبئینہ أحد
 و حال آنکه سوال کردند او را مردم و نبود در میان من و در میان او هیچ کسی یعنی قریب بود من ^{ما}
 و در میان من و در میان او هیچکس نبوی باقی شیء و وی جرح النبی صلی الله تعالی
 علیه و اله وسلم این سوال کرده بکدام چیز روا کرده شده بود جراحت پیغمبر خدا صلی الله علیه
 و اله وسلم که رسیده بود در غزوه احد در سر مبارک او و لفظ دوی بدو و او است که
 اولی ساکنه و ثانیہ مکسوره است بصیغه ماضی مجهول از مدا و اة و در بعضی صحاح روی بحذف یک و او ^{است}

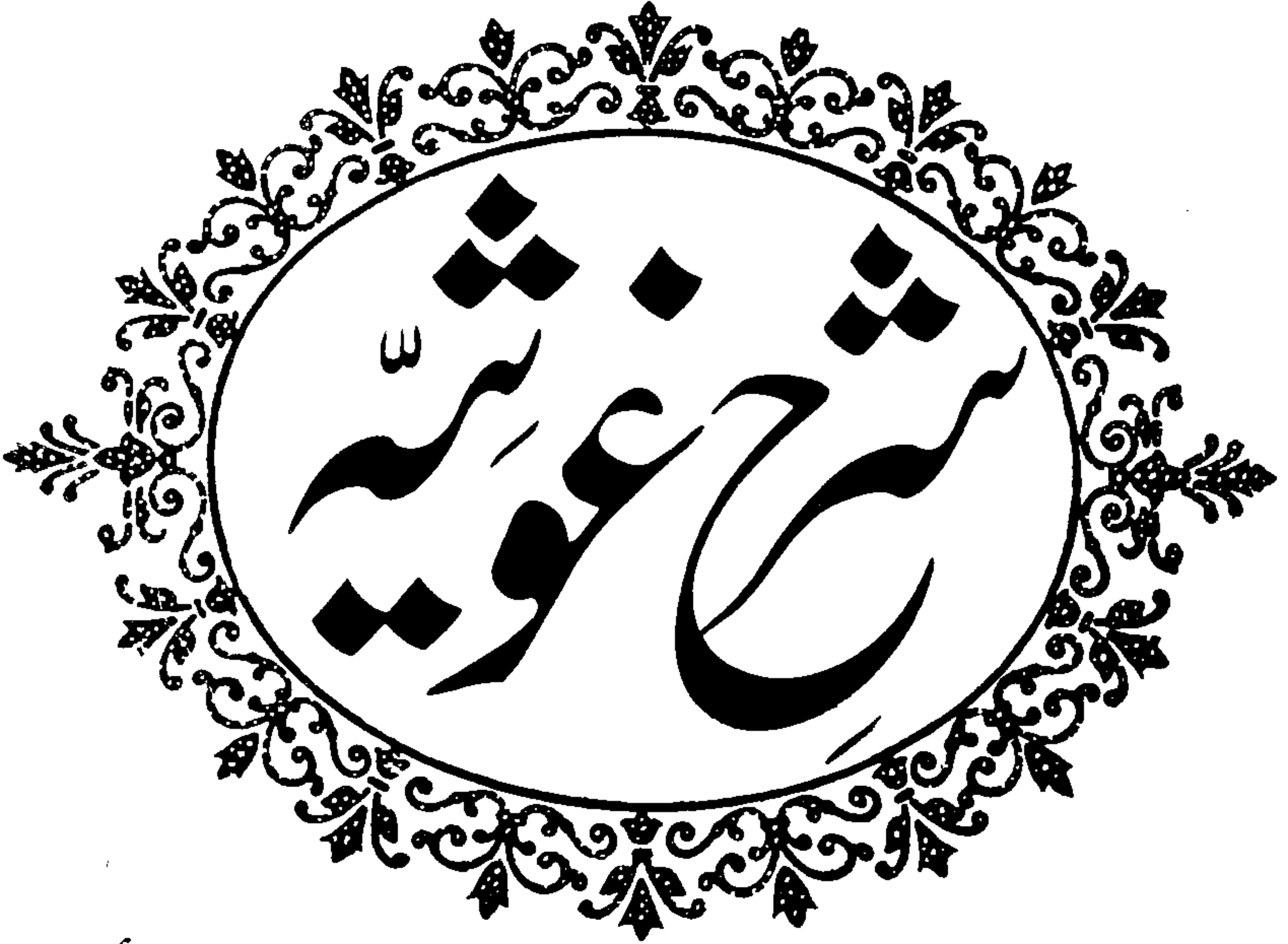
فَقَالَ سَهْلٌ مَا يَفِي أَحَدًا أَعْلَمُ بِهِ مَنِّي كَقِسْتِ سَهْلٍ كَمَا بَقِيَ نَمَانِدِي بِكَ كَمَا دَانَا تَرَابُشْدَانِ أَرْزَمِ
 زِيرِكُ أَوْ أَرْزَمِ آخِرُ فَا تَ يَافَتِ دَرَمَدِنْدِ كَانِ عَلِيٌّ كَبِيْرٌ بِتَرَابُشْدَانِ فِيهِ مَاءٌ بُوْرُ حَضْرَتِ
 عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ كَمَا فِي آوَرْدِ سَبْرِ خُوْرَا كَمَا فِي رُوْءِ آبِ بُوْرُوْ فَاطِمَةَ تَغْسِلُ عَنْ وَجْهِهِ
 الدَّمُ وَحَضْرَتِ فَاطِمَةَ مَيِّ شَسْتِ اِزْ رُوِيْ مَبَارَكُ خَلْدِ رَا فَا اِخْذْ حَصِيْرًا كَيْفَ شَدَّ بُوْرِيَا فَا اُخْرِقْ
 بِسُوْخَةِ شَدَّ بُوْرِيَا رَا حَيْثِيْ بِهٖ جَرْحِيْهٖ بِاِنْدِ خَنَةِ مِيْشَدِ وِبِرْ كَرْدِهٖ مِيْشَدِ اِيَّانِ بُوْرِيَا سُوْخَةُ شَدَّ
 جِرَاحَتِ اُوْرَا وِلْفِظِ حَشِيْ بَعْضِ مَاءِ مَهْمَلِهٖ بِصِيْفَتِهٖ مَجْهُوْلٌ هَسْتِ بَابُ السُّوَالِكِ هَسْتِ
 دَرِيَّانِ مَسْوَاكِ مَسْوَاكِ بَكْرِيَّانِ مَهْمَلِهٖ اِطْلَاقِ كَرْدِهٖ مِيْشَدِ رِبْرِ فَعْلِ وِاسْتِعْمَالِ مَسْوَاكِ وِبِرْ نَفْسِ مَسْوَاكِ
 وِمَرَادِ رِبْرِ اِسْتِعْمَالِ مَسْوَاكِ هَسْتِ دَرِ دِنْدَانِ تَابِ وِرْ شُوْدِ زَرْدِيْ اِزْ اِنْبَاهِ وَاَنْ سَنَهٗ هَسْتِ دَرِ
 وَضُوْءِ كَمَالِ اُوْرَا نَسْتِ كَمَا بَكْرَدَانْدِ مَسْوَاكِ رَا بَرِ كِنَارِ هَيْ دِنْدَانِ اُوْ كَرِ سِيْهَادِ دِنْدَانِ هُوْ كَلَالِ وِبِرْ
 حَلَقِ كَرْدَانِيْدِ لَطِيْفٌ وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ وَعَلَى اَللهِ
 وَاسْلَمٌ وَكُنْتُ عَمْدَ اَسِيْدِيْنَ عِبَّاسٍ كَمَا شَبَّ كَذَا نِيْدِمِ بِيْشِ مَغِيْرُ خَذَا صِلَى اسْتَعْمَالِيْهِ وَاَللهُ اَسْمُ فَا نَسْتِ
 بِسُوْاكَ كَرْدِ وِلْفِظِ اسْتِنَانِ بَعْضِيْ مَالِيْدِ اسْتِنَانِ هَسْتِ بَجِيْرِيْ كَمَا رُوْشِ كَنْدَانِ رَا حَدَّثَنَا أَبُو
 النَّعْمَانِ حَدِيْثُ كَرْدِهٖ هَسْتِ مَارَا اَبُو النَّعْمَانِ بَعْضِ نُوْنِ كَرَامِ لَوْ مُحَمَّدِ بْنِ فَضْلِ هَسْتِ وَمَشْهُوْرِ بَعَارِمِ
 قَالَ حَدَّثَنَا اَحْمَادٌ كَفْتُ حَدِيْثُ كَرْدِهٖ مَارَا اِحْمَادُ رَفَعِ مَهْمَلِهٖ وَتَشْدِيْدِ مِيْمِ بْنِ زَيْدِ عَزَّ عِبَادُ
 اِزْ عِيْلَانِ بَفْتَحِ عَيْنِ مَعْجَمِ ابْنِ جَبْرِ بَفْتَحِ جِيْمِ وِبِرْ اَدْمَكْسُوْرَهٗ مَكْرَهٗ عَنْ اَبِيْ بُرْدَةَ اِزْ اَبِيْ بَرْدَةَ بَعْضِ
 مَوْصُوْدِهٖ وَاَنْ عَامِرِ بْنِ اَبِيْ مُوْسَى هَسْتِ عَزَّ اَبِيْهِ اِزْ پَرَا وَاُوْ كَرِ اَبُو مُوْسَى اشْعَرِيْ هَسْتِ وَنَامِ اُوْ عَمْدِ
 ابْنِ قِيْسِ هَسْتِ قَالَ اَتَيْتُكَ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ فَوَجَدْتُهُ يَسْتَنْ بِسُوْاكَ
 بِبِيْدِ كَفْتُ كَمَا اَدْمُ مِنْ سِيْغَرِ خَذَا صِلَى اَسَدِ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ يَأْتِيْهِمْ اُوْرَا كَمَا مَسْوَاكَ مِيْكَنْدِ وِمَالِدِ
 بِمَسْوَاكَ يَقُوْلُ اَعْ اَعْ كَمَا مِيْكَوْدِ اِعْ اِعْ بَعْضِ مَهْمَلِهٖ وِسَكُوْنِ عَيْنِ مَهْمَلِهٖ اِيْنِ حَكَايَتِ وَاَزَا
 فِي السُّوَالِكِ فِيْ فَيِّهِ وِمَسْوَاكَ دَرِ رِهْنِ مَبَارَكِ اُوْرَا كَا نَهٗ يَسْتَوَاعُ كَمَا كَرْدِيْ مِيْكَنْدِ
 مِيْشُوْدِ اِعْ اِعْ وِتِّيْ كَرْدِيْ مِيْكَنْدِيْ تَكْلَفِ وَاَكْرَحَكَفْتُ كَنْدِهٖ مَعِ مِيْكَوْدِيْهِ وِمَرَادِ اَنْتِ كَرْدِيْ

مسواک آواز میشد از دهن مثل آواز قی کننده بمبالغه و با مد دانست که مسواک بر زبان بر طول آن کند
 و بردندان بر عرض آن بهتر است زیرا که در حدیث که مروی از ابی داود است آمده است که فانما کوا
عضا و در کتاب روضه آورده است که گروه جماعه من اصحابنا الاستیاک طولاً لانه یخرج اللثة حدیثاً
عثمان حدیث کرد مار عثمان یعنی عثمان بن ابی شیبه قال حدیثنا جریر عن منصور یعنی حدیث
کرد مار جریر بن عبد الحمید از منصور بن المعتمر عن ابی وائل از ابی وائل یعنی شقیق حضرمی عن حدیث
از حدیث بن الیمان که صاحب بر رسول الله است صلی الله علیه و سلم قال کان النبی صلی
الله علیه و سلم اذا قام من اللیل یشوئ فای بالشیواک گفت بود پیغمبر خدا صلی
الله علیه و سلم وقتی که بر میخاست از شب می مالید دهن خود را بمسواک لفظ یشوئ بفتح یا
تحتیه و ضم شین معروضه در مہمل شوئ عبارت است از دلکند آنها بمسواک در طرف عرض و چون در
خواب تو بوی دهن میشود از جهت تضاعد بخار باد لهذا بعد برخاستن از خواب میفرمود
بَابُ دَفْعِ الْمَسْوَاكِ الْكَبْرِ بَابُ دَفْعِ الْمَسْوَاكِ الْكَبْرِ
در عمر و قال عفان بن مسلم و گفت عفان بن مسلم صفار بصری حدیثنا صخر بن جویع
حدیث کرد مار صخر بن جویع بن یزید بن جویع بصری تمیمی عن نافع عن ابن عمر ان نافع که مؤلف
این عمر است از ابن عمر ان النبی صلی الله علیه و سلم قال ارأیت مسواک یسواک
تحقیق پیغمبر خدا صلی الله علیه و سلم فرمود که می بینم خود را که مسواک میکم بمسواک لفظ ارأیت
بفتح همزه است و در بعضی روایات ضم همزه یعنی اظن نفسی نیز آمده فجاءنی رجلان احدهما کبر
من الآخر پس مراد و مرد که یکی از آنها کلان بود در عمر از دیگر فأنزلت السواک الا صغر
منها پس در مسواک ببردی که خورد بود از آنها فقیل لکم کبر یعنی گفت جبریل
مرا که مقدم کن کلان را در پس یعنی بده بانکه کلان است در عمر فأنزلت الی الاکبر منهنها
پس در مسواک را بمسواک کلان از آنها قال ابو عبد الله گفت ابو عبد الله یعنی امام بخاری
احضرة نعیم عن ابن المبارک عن أسامة عن نافع عن ابن عمر یعنی مختصر کرده است

این حدیث را نعیم بضم نون و فتح عین مهمله و یاء مشنأة تحثیه ساکنه که او مجامد روزی خزانگی با عور
 ساکن مصر است و امام احمد بن حنبل گفته که او از ثقات است و اختصار حدیث آنست که
 ذکر کرد محصل حدیث را و حذف کرد بعضی مقدمات آنرا و آن نعیم ذکر کرد از عبد الله بن مبارک
 از اسامه بضم همزه من زید یعنی مدنی و در روایت تکلم کرده اند بعضی اهدا انرا بطریق استشهاده آورده
 و او روایت کرد از نافع از ابن عمر رضی الله عنهما بایس فَضْلٌ مِنْ بَابِ عَلَى الْوُضُوءِ
 بایست در بیان فضیلت و ثواب کسی که شب کند پر وضو حدیثنا محمد بن مقاتل حدیث
 کرد ما را محمد بن مقاتل بضم میم و بقاف و کثره فوقیه عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَرْكَانٍ
أَخْبَرَنَا سَفِيَّانٌ كَقْتِ خَرَّارًا رَأَى سَفِيَّانَ تَوَسَّى بِسَفِيَّانَ عَيْتَهُ زَيْرًا كَعَبْدِ اللَّهِ بْنِ
أَبِي رُوَيْرٍ وَرَوَى می کند عن منصف یعنی از منصور بن معتمر عَنْ سَعْدِ بْنِ عَيْتَةَ از سعده
 این عیبیه بضم عین مهمله و فتح باء مرصده و مسکون یا مشنأة تحثیه مصغر عبده که کینه او بوجه
 کوفی و او را رای خوارج بود بعد آن ترک کرده بود عقیده خوارج را عَنْ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ
 از براء بن عازب بفتح باء مرصده و تخفیف رله مهمله و عازب بعین مهمله و زای بوجه صحابی حلیل
قَالَ قَالَ لِي النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ إِذْ آتَيْتَ مَضْجِعَكَ فَتَوَضَّأَ وَضُوءَكَ
لِلصَّلَاةِ گفت براء بن عازب که فرمود مرا رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم وقتی که بیانی تو بخوابگاه
 برو صوکن مثل وضو کردن تو برای نماز و لفظ مضجع بفتح جیم و در بعضی روایات مضجک آمده ای
 اردت ان تاتی مضجک فتوضا و در بعضی روایات آمده که از اگنت علی غیر وضوء ثم اضطجع
عَلَى شِقِّكَ الْيَمِينِ بعد آن خواب بر پهلو راست ثُمَّ قُلِ اللَّهُمَّ اسَلِّمْ وَخِجْنِي
إِلَيْكَ بعد آن بگو این دعا ای بار خدایا منقاد ساختم ذات خود را بسوی تو و تابع حکم تو و مراد از تو
 ذات است و فوضت امری الیک و سپردم کار خود را بسوی تو و وَالْحَاتُ طَهْرِي إِلَيْكَ
 و تمکین کردم پشت خود را بسوی تو یعنی اعتماد کردم در جمیع امور بسوی تو و بر تو رغبته از جهت طمع کردن
 ثواب تو وَدَهْنَةَ إِلَيْكَ و از جهت ترسیدن بسوی تو و لفظ الیک متعلق است بر غبته و اگر بر غبته

باشد از جهت آن باشد که چون متصل با رغبته ذکر شد علم او کثرت و صله آنها با متصل کردند این قسم در کلام
 عرب بسیار است لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ اللَّهُمَّ أَنْتَ بِيَدِكَ الْمَلَأُ الْيَوْمَ وَاللَّيْلَةَ وَنَسِيتُ مَحَلَّ نَجَاتِ
 و خلاصی از عذاب تو مگر بسوی تو و لفظ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ و اللَّهُمَّ أَنْتَ بِيَدِكَ الْمَلَأُ الْيَوْمَ وَاللَّيْلَةَ و وَنَسِيتُ مَحَلَّ نَجَاتِ
اللَّهُمَّ أَنْتَ بِيَدِكَ الْمَلَأُ الْيَوْمَ وَاللَّيْلَةَ ای خداست ایمان آوردم بکتاب تو که نازل کردی
 پیغمبر خود و لفظ کتاب احتمال است که جنس باشد و شامل هم کتب سماویه را و احتمال است که معین
 باشد یعنی قرآن پس در تصویره ایمان بقرآن متضمن است ایمان را جمیع کتب خداست وَنَسِيتُ مَحَلَّ نَجَاتِ
اللَّهُمَّ أَنْتَ بِيَدِكَ الْمَلَأُ الْيَوْمَ وَاللَّيْلَةَ ای خداست ایمان آوردم پیغمبر تو که فرستادی فَإِزْمُتُ مِنْ لَيْلَتِكَ فَانْتَ عَلَى الْفِطْرَةِ
 پس ای تو از همان شب پس بر فطره اسلامیه هستی یعنی خواهی مرد بر دین اسلام و وَأَجْعَلُهُنَّ
أَخْرَمًا يَتَكَلَّمُ بِهِ و بگردان این کلمات را آخر چیزی که تکلم میکنی بآن چیز قال فَرَدَّدْتُهَا عَلَى النَّبِيِّ
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ گفت بر این عازب پس کردم آن کلمات را یعنی مگر خواندم آنرا
 پیغمبر خدا صلی الله علیه و آله و سلم از جهت حفظ فلما بلغته اللَّهُمَّ أَنْتَ بِيَدِكَ الْمَلَأُ الْيَوْمَ وَاللَّيْلَةَ
قُلْتُ وَدَسْوَلِكَ بِرَسُولِكَ رسیدم باین قول که اللهم انت بکتابک الذی انزلت کفتم من ورسولک
قَالَ لَا وَنَبِيِّكَ الَّذِي أَرْسَلْتَهُ فرمود که نکو لفظ و رسولک بلکه بگو و نبیک الذی ارسلت زیرا که اگر
 و رسولک میگفت و بعد آن الذی ارسلت میگفت تکرار میشود و چون لفظی بعد لفظ ای الذی
 گفتن مفید است تا دلالت کند بر جمع در مرتبه نبوة و رسالة اگر چه وصف رسالة مستلزم نبوة است تا
 احترام شود از ملائکه که رسل اند از غیر نبوة زیرا که آنها رسل مانند انبیاء اند و امام نووی گفته که بسبب انکار
 آنست که این ذکر و دعاست بِقِصَارِهَا باید کرد بر لفظ وارد کحروف آن و گاهی جز استغلی بِقِصَارِهَا میشود
 و شاید که وحی شده باشد بسوی آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم باین کلمات بر معنی میشود ادای آن بحروف
 آن باید دانست که درین حدیث دلالت است بر سه چیز تَجَسُّبِي آنکه وضو کند نزد خواب و اگر با وضو
 باشد کفایت میکند و آن وضو زیرا که مقصود خواب با طهارة است از خوف آنکه ببرد در آن شب
 بار و بای او صادق شود و دروم آنکه خواب بر پهلوی راست زیرا که دوست بیدار است آنحضرت

حدیث مبارکہ کی عظیم شان کتاب
اصح الکتاب بعد کتاب اللہ الصّحیح البخاری
کی
فارسی میں جامع، مکمل اور مدلل شرح بنام

از حضرت محدث کبیر فقیر فخر، غواص بحر حقیقت و معرفت علاء اجل

سید شمس الدین محمد عورت علیہ

پشاور میثم لاہوری المتوفی ۱۳۷۷ھ

بن

حضرت ابوالبرکات سید احسن ٹھٹوی ثم پشاور میثم کیلانی المتوفی ۱۳۷۷ھ

رحمہما اللہ تعالیٰ علیہما

مع اردو ترجمہ
از دفتر مجلس اہل سنت پاکستان
کراچی

یکہ توت پشاور شہر ۱۴۰۹ھ